This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital utgave av en bok som i generasjoner har vært oppbevart i bibliotekshyller før den omhyggelig ble skannet av Google som del av et prosjekt for å gjøre verdens bøker tilgjengelige på nettet.

Den har levd så lenge at opphavretten er utløpt, og boken kan legges ut på offentlig domene. En offentlig domene-bok er en bok som aldri har vært underlagt opphavsrett eller hvis juridiske opphavrettigheter har utløpt. Det kan variere fra land til land om en bok finnes på det offentlige domenet. Offentlig domene-bøker er vår port til fortiden, med et vell av historie, kultur og kunnskap som ofte er vanskelig å finne fram til.

Merker, notater og andre anmerkninger i margen som finnes i det originale eksemplaret, vises også i denne filen - en påminnelse om bokens lange ferd fra utgiver til bibiliotek, og til den ender hos deg.

Retningslinjer for bruk

Google er stolt over å kunne digitalisere offentlig domene-materiale sammen med biblioteker, og gjøre det bredt tilgjengelig. Offentlig domene-bøker tilhører offentligheten, og vi er simpelthen deres "oppsynsmenn". Dette arbeidet er imidlertid kostbart, så for å kunne opprettholde denne tjenesten, har vi tatt noen forholdsregler for å hindre misbruk av kommersielle aktører, inkludert innføring av tekniske restriksjoner på automatiske søk.

Vi ber deg også om følgende:

- Bruk bare filene til ikke-kommersielle formål
  Google Book Search er designet for bruk av enkeltpersoner, og vi ber deg om å bruke disse filene til personlige, ikke-kommersielle formål.

- Ikke bruk automatiske søk
  Ikke send automatiske søk av noe slag til Googles system. Ta kontakt med oss hvis du driver forskning innen maskinoversettelse, optisk tegngjenkjenning eller andre områder der tilgang til store mengder tekst kan være nyttig. Vi er positive til bruk av offentlig domene-materiale til slike formål, og kan være til hjelp.

- Behold henvisning
  Google-"vannmerket" som du finner i hver fil, er viktig for å informere brukere om dette prosjektet og hjelpe dem med å finne også annet materiale via Google Book Search. Vennligst ikke fjern.

- Hold deg innenfor loven
  Uansett hvordan du bruker materialet, husk at du er ansvarlig for at du opptrer innenfor loven. Du kan ikke trekke den slutningen at vår vurdering av en bok som tilhørende det offentlige domene for brukere i USA, impliserer at boken også er offentlig tilgjengelig for brukere i andre land. Det varierer fra land til land om boken fremdeles er underlagt opphavrett, og vi kan ikke gi veiledning knyttet til om en bestemt anvendelse av en bestemt bok, er tillatt. Trekk derfor ikke den slutningen at en bok som dukker opp på Google Book Search kan brukes på hvilken som helst måte, hvor som helst i verden. Erstatningsansvaret ved brudd på opphavsrettigheter kan bli ganske stort.

Om Google Book Search

Googles mål er å organisere informasjonen i verden og gjøre den universelt tilgjengelig og utnyttbar. Google Book Search hjelper leserne med å oppdage verdens bøker samtidig som vi hjelper forfattere og utgivere med å nå frem til nytt publikum. Du kan søke gjennom hele teksten i denne boken på `http://books.google.com/`

UC-NRLF
$B 40 560

P. H. CASTBERG

PRODUCTION

EN STUDIE

KØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

MDCCCCVI

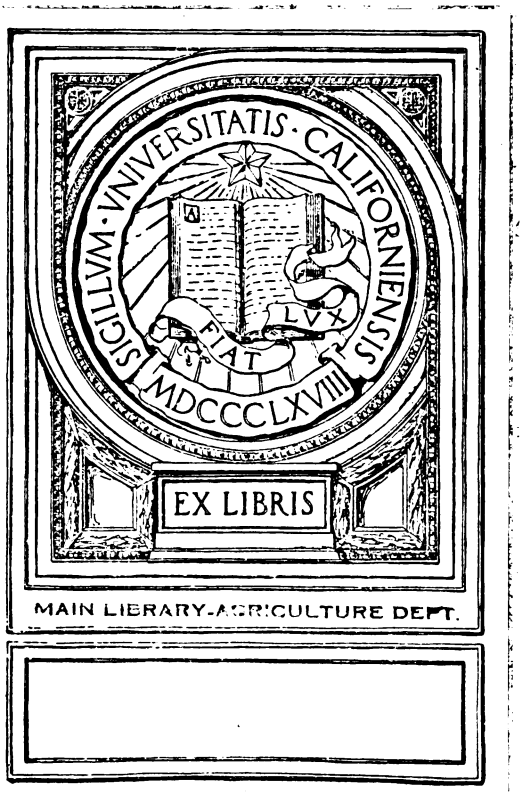
SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS
MAIN LIBRARY-AGRICULTURE DEPT.

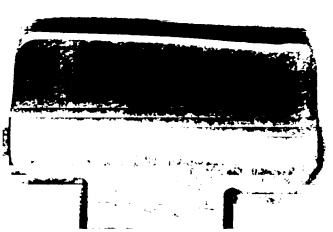

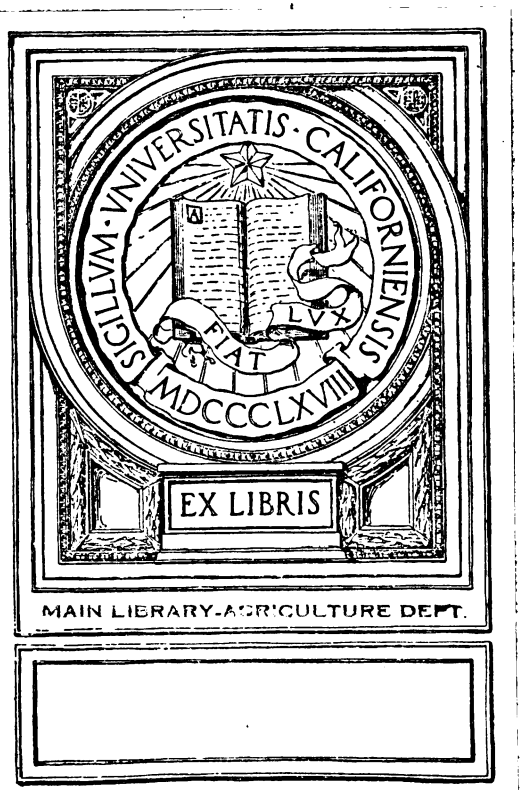
SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
LVX
FIAT
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS
MAIN LIBRARY-AGRICULTURE DEPT.

PRODUCTION

P. H. CASTBERG

PRODUCTION

EN STUDIE

KØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

FORLAGETS BOGTRYKKERI

1906

HD 21
C 3

MAIN LIBRARY-AGRICULTURE DEPT

97 C

FORTALE

Kjernepunkterne i efterfølgende Udredning af Productionen ville findes fremsatte i § 8 om Productionens Fordeling og i § 55 om Besparelsers Anvendelse. Den hele Bog kan betragtes som en videre Behandling af det der Anførte. Til Indholdet af disse to Paragrafer kommer den øvrige Bog atter og atter tilbage. Forfatteren havde, hvergang dette hændte, Valget mellem at henvise til de nævnte Paragrafer eller — som gjort — kortelig at referere deres Indhold. Den sidste Methode medfører vistnok en Del Gjentagelser, men gjør til Gjengjæld Fremstillingen lettere forstaaelig, hvad der har sin Betydning i en Bog bestemt til paa en populær Maade at udrede for det store Publikum økonomiske og finantsielle Spørgsmaal.

Forfatteren skulde gjerne ville tilføie, at han paa Grund af andet presserende Arbeide under Bogens Udarbeidelse desværre ikke har kunnet gaa saa grundig tilværks med Udformningen af hvert enkelt vakt Spørgsmaal, som han kunde have ønsket.

587244

Capitel 1. Producenter og Producter.

§ 1. *Productionens Inddeling.*

Productionen skyldes først og fremst de enkelte Individers Arbeide, men influeres samtidig stærkt af Jordens Udstykning i Samfund. Seet fra dette Standpunkt kan der skjelnes mellem

Individuel Production,
Provindsiel Production,
National Production og
Verdens-Productionen.

I det Følgende ville de alle blive omtalte, men særlig dog det enkelte Lands Production. Da Forholdene i Forfatterens Hjemland Norge ere ham bedst bekjendt, ville disse blive lagt til Grund for de efterfølgende Undersøgelser.

§ 2. *Hvorledes er Norges Befolkning beskjæftiget?*

Istedetfor at lade Blikket glide ud over en lang Periode af de 2 Millioner Nordmænds Tilværelse, vil det være hensigtsmæssigere at fæste Opmærksomheden paa et kortere Tidsrum f. Ex. næste Aar og følge Udviklingen af det nationale Arbeide i dette Aar.

Overskuer man i Tankerne det kommende Aar, vil Nationen befindes i Løbet af dette Tidsrum at være sysselsat omtrent paa følgende Maade. Benyttende sig af de forhaandenværende Formuesobjecter vil Nationen det hele Aar igjennem deraf frembringe nye Formuesobjecter. Ved Hjælp af den opdyrkede Jord ville Landmændene producere Uld, Skind etc., men fornemmelig Føde saavel vegetabilsk som animalsk. Befolkningen boende ved Kysterne vil hente Fisk hjem fra Havet. Tømmer vil blive udtaget af Skovene og Malm fra Bjergene. Fra Lan-

dets Skibe i Fart mellem fremmede Lande ville Fragtremisser indløbe. Fabrikanter saavelsom Haandværkere ville fra Aarets Begyndelse til Ende omgjøre Raaproducter og Halvfabrikata til færdige Varer.

§ 3. *Hvormeget vil det lykkes Norges Befolkning at producere i Løbet af næste Aar?*

I Aviserne bliver stundom en Nations Indtægter anslaaede til et vist aarligt Beløb af Penge. For Norges Vedkommende antages Indtægten i de senere Tider at have været omkring 700 Millioner Kroner om Aaret. Hvad menes hermed? Jo, det betyder, at Alt, hvad den norske Befolkning producerer næste Aar af Jordbrugsproducter, Fisk, Trælast, Malm, Fabrikvarer, Haandværksproducter etc. etc. med Tillæg af hjemsendte Fragtremisser fra Landets Skibe i udenrigsk Fart og Renter af udenlandske Værdipapirer eiede af Landets Indvaanere, kan værdsættes til saameget Guld, som findes i 700 Millioner Kroner Guldmynt.

Spørges der om, hvormeget der produceres af hvert Slags Producter, saa bliver Svaret, at Norges 700 Million Production væsentlig bestaar af

1. Landmandsproducter af alle Slags, dog ikke tilstrækkelige for Nationens Behov;

2. Fisk, især tørret og saltet, i større Masser end muligt at consumere i Landet selv;

3. Skovproducter ligeledes overstigende Landets Consum;

4. Malme af Jern og Kobber i større Kvanta, men vanskelige eller umulige at bearbeide i Norge paa Grund af manglende Kul;

5. Fabrikvarer af forskjellige Slags tildels Mere, end Landet behøver; af andre Fabrikvarer produceres enten for Lidet eller ogsaa slet Intet.

§ 4. *Hvad vil Norges Befolkning næste Aar undlade at producere?*

Foruden de i forrige Paragraf omtalte Fødemidler og Fabrikvarer, hvoraf Norge næste Aar producerer for Lidet, gives der endvidere andre nødvendige Artikler, hvilke Landet ikke selv frembringer. Som saadanne kunne nævnes:

Kul, Salt, Farvestoffer, Bomuld, Vin, Tobak, Kaffe, The, Sukker med flere.

§ 5. *De egentlige Producenter.*

Det staar dernæst for Tur at undersøge, hvem af Landets 2 Millioner Indvaanere den 700 Millioner Kroner store Production næste Aar skylder sin Tilværelse. Først og fremst maa nævnes Eierne af opdyrket Jord, Skov, Bjergværker, Stenbrud, Fabrikker og Lignende. Sammen med dem rangerer Haandværkere saasom Bagere, Skræddere og Skomagere, ligesaa Udrustere af Expeditioner til Fiskebankerne i Havet udenfor Landets Kyster. Alle disse Personer ere de egentlige Producenter.

De Fleste af dem ville være Mænd, men ogsaa Kvinder kunne findes blandt dem.

§ 6. *Hjælperne.*

Hvis de egentlige Producenter vare henviste alene til sig selv, vilde Productionen ikke blive stor og kun naa op til en Brøkdel af 700 Millioner Kroner. De maa have Hjælpere. Som saadanne fungere en meget betydelig Del af Landets 2 Millioner Indvaanere. Hjælperne yde enten directe eller indirecte sin Bistand. Ogsaa de bestaa saavel af Mænd som Kvinder.

Directe Hjælp under Productionen ydes af Ingeniører, leiede Fiskere, Markarbeidere, Haandværkssvende, Fabrikarbeidere med Flere. Ogsaa blandt disse findes tildels Kvinder.

Indirecte Hjælpere deltage ikke i selve Fremstillingen af næste Aars 700 Million Production, men bidrage alligevel ved sin Virksomhed til dens Fremme. Af dem findes der ligeledes en Masse. Efterfølgende Opregning er ikke udtømmende. Til Producenternes vigtigste indirecte Hjælpere høre alle Personer beskjæftigede med Producternes Fordeling altsaa Handlende med Undergivne og ligeledes Eiere af Skibe, af Jernbaner, Telegrafer og Telefoner med alle sine undergivne Sømænd, Jernbanefunctionærer etc. Omtrent i Classe med de Foregaaende kunne sættes Alle de, som ere ansatte i Banker og Postvæsenet. Ogsaa Capitalister medvirke til Productionens Udvikling. Landet behøver deres oplagte Sparemidler for at kunne producere. En Mængde Capitalister medvirke forøvrigt activt i Productionens Tjeneste. En ikke uvigtig Rolle som indirecte Hjælpere under Productionen indtages af alle Kvinder, hvis Pligt det er at holde Husene i Orden, skaffe Føde og Comfort til Producenterne med øvrige Hjælpere. Dette

er Arbeide, som paahviler Hustruerne med deres kvindelige og mandlige Tyende. Uden deres Medvirkning vilde Producenterne med Hjælpere selv maatte udføre Kvindernes Arbeide og Productionen formindskes. I denne Forbindelse kan ogsaa nævnes de talrige Individer beskjæftigede i Hoteller og Restauranter, hvilke overtage en tilsvarende Rolle for de Producenter, der midlertidig eller til Stadighed intet Hus besidde. Vi komme dernæst til Statens Embedsmænd, til Hær, Flaade, Politi samt alle de øvrige offentlige Functionærer. Alle disse drage Omsorg for, at Resten af Nationen uforstyrret hele Aaret igjennem kan sysselsætte sig hver med den ham tildelte Productionsopgave. En anden Slags indirecte Productionshjælpere kunne Skolerne kaldes, forsaavidt de uddanne den opvoxende Ungdom til at indtage de bortgaaende Producenters og Hjælperes Pladse og holde deres Antal fuldtalligt, derved hindrende Productionen fra at aftage paa Grund af Mangel paa Deltagere. I samme Retning gaar de Lærdes Virksomhed. Ja, endog Digtere og Kunstnere saasom Malere, Billedhuggere og Musikere kunne indrangeres blandt næste Aars 700 Millioner Kroner store Productions Frembringere, hvor fremmed end denne Tanke ved første Øiekast maatte forekomme; thi ved at forædle Producenternes Smag og gjøre deres Tilværelse lysere styrke Digterne og Kunstnerne Landets productive Kraft og blive saaledes indirecte Deltagere i Productionen. At Læger og Jurister ikke kunne undværes, er indlysende. Ogsaa fra dem erholder Productionen indirecte Hjælp.

§ 7. *En Minoritet producerer ikke.*

Sikkerlig den største Del af de 2 Millioner Indvaanere henhøre til Producenternes og Hjælpernes Classer. Men en Minoritet af ikke ringe Størrelse staar udenfor Productionen, deltager ikke i Arbeidet med dens Tilveiebringelse.

Denne Minoritet dannes fornemmelig af Børnene, hvis Tid for Productionen endnu ikke er kommet. Foruden dem findes der de Arbeidsløse, der gaa ledige enten paa Grund af egen Feil eller som Følge af Mangel paa Arbeide at give dem. Aarsagen til den sidste Tilstand kan skrive sig fra for rask Tilvæxt af Befolkningen eller fra Overproduction. Endelig kan nævnes saadanne Besiddelsesløse, der paa Grund af Alderdom, Sygdom paa Legeme eller Sjæl m. m. ere ude af Stand til at arbeide.

Capitel 2. Productionens Uddeling til Eierne.

§ 8. Uddelingens Grundtræk.

Næste Aars 700 Millioner Kroner store Production tilhører Producenterne med deres directe og indirecte Hjælpere. De ere Alle tidligere omtalte. Tilsammen udgjøre de den overvejende Del af Landets 2 Millioner store Befolkning. Med Undtagelse af Børn og nogle ubeskjæftigede Voxne deltager hele Resten af Befolkningen directe eller indirecte i Frembringelsen af 700 Million Productionen. Den tilhører dem Alle i Fællesskab. Ved den skulle de opholde Livet, og i dette Øjemed fordeles den mellem dem. Producterne værdsatte til 700 Millioner Kroner udgjøre Befolkningens virkelige Indtægt næste Aar. Pengene, der til et Beløb af 700 Millioner Kroner udbetales Landets Indvaanere, er kun et af Midlerne til at faa Productionen fordelt mellem dens Eiere.

I sine Hovedtræk foregaar Fordelingen af næste Aars 700 Millioner Kroner store Production paa følgende Maade. Egentlig burde Producenterne fordele Productionen mellem sig og Hjælpere, men kunne ikke paatage sig dette Hverv og overlade det til Mellemmænd de saakaldte Handlende. Producenterne bringe som Følge heraf Productionen til de Handlende mod Guld i Bytte, hvilket Guld de fordele mellem sig og sine directe saavelsom indirecte Hjælpere. Derpaa foretage de Handlende en delvis Ombytning af 700 Million Productionen med udenlandske Varer. Naar det er gjort, indfinde Producenterne sig atter hos de Handlende, denne Gang sammen med sine directe og indirecte Hjælpere. Alle medtage de sit fra de Handlende modtagne Guld og gjenkjøbe med dette Guld hos de Handlende 700 Million Productionen i dens nye forandrede Sammensætning. Ingen gjenkjøber sine egne Producter. Enhver vender sig til andre Producenters Producter deraf udvælgende, hvad han særlig trænger.

§ 9. Guld og Noter.

Naar det netop nævntes, at Producenterne hos de Handlende erholde Guld i Bytte, hvilket senere af Producenter med Hjælpere — altsaa Befolkningen — bringes tilbage til de Handlende for dermed at gjenkjøbe Productionen, saa er dette om Guldet ikke at forstaa

aldeles bogstaveligt. Guldet haves ikke altid tilstede. Man lader det blive liggende i Notebanken og benytter istedet Noter ombyttelige med Guld i Notebanken. I enkelte Lande cirkulerer saavel Guldmynt som Noter gjennem Befolkningens Hænder. I andre Lande bryde Indvaanerne sig ikke om at gaa omkring med Guld, men betale strax Guldmynter, som maatte have forvildet sig ud til dem, ind i den noteudstedende Bank. Til den Slags Nationer kunne vi henregne de 2 Millioner Mennesker, hvorom tales i denne Bog. Naar deres Handlende erhverve 700 Million Productionen mod Guld, lade de Producenterne istedetfor Guld faa Banknoter ombyttelige med Guld i Notebanken. Og naar Producenterne med Hjælpere senere gjenkjøbe Productionen, tilbagelevere de sine Handlende hine Noter. Enhver af dem ønsker at undgaa Besværet med at have Guldet tilstede og modtager istedet villig Noterne, tilfreds med Bevidstheden om, at han naarsomhelst kan vexle disse Noter med Guld ved Henvendelse til Notebanken.

§ 10. En Producents Uddeling.

Blandt Landets Producenter nævntes Eierne af Skove eller — som de ogsaa kunne kaldes — Producenter af Trælast. Eftersom en saadan Producent lader nedhugge Træer i sin Skov, indtager Trælasten Plads blandt næste Aars 700 Million Production og bliver en Del af denne. Snarest muligt overlader han derpaa Trælasten til de Handlende og modtager til Vederlag deres Guld. Det er Forudsætningen, at Guldet senere anvendes til Gjenkjøb af hans Production, dog ikke netop hans identiske Producter Trælasten, men gjerne hvadsomhelst Andet fra 700 Million Productionen. Af Guldet beholder han Noget for sig selv for dermed at gjenkjøbe, hvad han selv tiltrænger fra 700 Million Productionen. Den anden Del af det gjenkjøbende Guld giver han til sine directe og indirecte Hjælpere.

Til hans indirecte Hjælpere henregnede vi i en tidligere Paragraf ogsaa hans Hustru og kvindelige saavelsom mandlige Hustyende. For ham selv og Husstand foretages Gjenkjøbet fra 700 Million Productionen tildels i Fællesskab. Med Noget af Guldet lader han fra 700 Million Productionen gjenkjøbe, hvad han selv med Hustru, Børn og Undergivne tiltrænge af Føde og Lignende. Dette gives til Børnene som Gave, men til Hustru og Tjenerskab som en Part af, hvad der tilkommer dem fra Enhvers Andel i 700 Million Productionen for deres indirecte Bistand ydet ham under deres Deltagelse i Fremstil-

lingen af denne Production. Resten af deres Tilkommende i hans Andel for Bistand ydet ham gjenkjøbe de selv ved Gjenkjøbsguld givet dem af Skoveieren i dette Øjemed.

At opregne alle hans øvrige Hjælpere vilde falde vanskeligt. Tømmerhuggerne, Tømmerkjørerne og maaske Flere erholde Adskilligt af det gjenkjøbende Guld, som de Handlende gave ham i Vederlag for hans Trælast.

Ligeledes giver han en god Del af dette Guld til sine indirecte Hjælpere. Nogle af dem nemlig hans Husstand behandledes netop ovenfor sammen med ham selv, eftersom de leve i samme Hus. Som andre indirecte Hjælpere kunne nævnes Eiere af Jernbaner, Dampskibe og Telegrafer, endvidere Landets Regjering, Embedsmænd, Hær, Flaade, Videnskabsmænd, Kunstnere og utallige andre Personer. Af det gjenkjøbende Guld givet ham fra de Handlende faar hver af dem sin Skjærv.

Naar Skoveierens Hjælpere, bortset fra hans allerede behandlede Husstand, af ham har faaet sit Guld, kunne de dermed gjenkjøbe tilsvarende Andele fra hans Portion af 700 Million Productionen. Dette ville de ogsaa gjøre, med mindre de overlade til Andre at gjøre det. Derom vil Mere findes i næste Paragraf.

§ 11. *Naar Producenterne have givet Guldet til sine Hjælpere, ville disse indbyrdes foretage en en ny Deling.*

Ved Indleveringen af næste Aars 700 Millioner store Production erholde Producenterne 700 Millioner Kroner gjenkjøbende Guld fra de Handlende, hvilket Guld — om man saa tør udtrykke sig — er berettiget til atter at gjenkjøbe Productionen fra de Handlende. Guldet fordeles af Producenterne mellem dem selv og Hjælpere. Noget af Guldet gaar forøvrigt fra de Handlende lige til Producenternes Hjælpere. Men for Bekvemmeligheds Skyld ville vi indtil videre bortse herfra. Størsteparten ialfald af de 700 Millioner Kroner gjenkjøbende Guld overleveres fra de Handlende til Producenterne og uddeles af disse til Hjælperne i den Udstrækning, som Hjælperne kunne forlange det. Denne Fordeling er dog blot at anse som foreløbig. Naar de mangfoldige Individer, som have ydet directe og indirecte Bistand til Producenterne under Frembringelsen af 700 Million Productionen, fra Producenterne have modtaget Guldet, ville de indbyrdes foretage en ny Deling. Resultatet af denne nye Deling vil blive, at Mange, der

erholdt lidet Guld eller intet Guld directe fra Producenterne, desuagtet efter endelig afsluttet Fordeling ville se sig som Eiere af store Portioner Guld berettigende til Gjenkjøb af tilsvarende Producter fra næste Aars 700 Million Production. Paa den anden Side kan ogsaa det Omvendte finde Sted. Aarsagen til, at Producenternes directe og indirecte Hjælpere indbyrdes foretage Forandringer i Eiendomsforholdet til Guldet er denne. Alle disse Personer indskrænke ikke sin Virksomhed til at yde Bistand til Producenterne, men ville indbyrdes vise hverandre Tjenester, hvorfor Vederlag ventes. Lægen bringer sin Hjælp ikke blot til Producenterne, men ogsaa til deres Hjælpere Arbeideren, Ingeniøren, Advokaten, Embedsmanden og alle deres øvrige Medborgere. Denne Lægens Hjælp skylde de delvis sin Evne til at kunne deltage i Productionen. Og derved bliver ogsaa Lægen en indirecte Deltager i 700 Million Productionen. Til Løn for denne sin Deltagelse kan Lægen forlange at modtage Lidt af deres Andele i næste Aars 700 Million Production. Men da disse Andele foreløbig udbetales dem ikke in natura, men med Guld berettigende til at gjenkjøbe de nu hos Handelsstanden liggende Productandele, saa maa ogsaa Lægen af dem tage Guld for sit Tilsyn. En ny Fordeling af Guldet har fundet Sted. Og paa lignende Maade overlades i mangfoldige andre Tilfælde Guld af den ene Hjælper til den anden, indtil endelig en Hjælper bringer det til de Handlende for at gjenkjøbe Varer.

Hvorledes Lægen erholder sin Andel i næste Aars 700 Millioner Kroner kostende Production er nu forklaret. I de nærmest følgende Paragrafer vil blive undersøgt, hvorledes flere andre Producenter og Hjælpere hver faar Sit under Fordelingen af Productionen.

§ 12. Uddeling til Embedsmænd.

Ordnede Tilstande udgjøre en af de principale Betingelser for, at Productionen skal kunne finde Sted. Naar saadan Orden og Ro existerer, skyldes det i væsentlig Grad Landets Embedsmænd. Derigjennem blive de Producenternes saavelsom den øvrige Befolknings indirecte Hjælpere under Arbeidet med at skabe næste Aars 700 Million Production og kunne gjøre Fordring paa at erholde en Brøkdel af denne Production. En Dommer, for at tage en enkelt Embedsmand, bliver Deltager i Aarets Production for saamange Producter, som i Værdi svare til Størrelsen af hans Gage, til Pengebeløbet tilstaaet

ham i Gage. Producterne leveres dog ikke til Embedsmændene directe fra Producenterne, men afhentes af Embedsmændene mod Indlevering af gjenkjøbende Guld eller Banknoter. Hvorledes komme Embedsmændene i Besiddelse af dette Guld, disse Banknoter? Det blev nævnt, at Trælastproducenten giver Noget af sit gjenkjøbende Guld til Embedsmændene. Men det oplystes ikke, hvorledes han gav det. Om nogen directe Overlevering af Guldet eller Banknoterne fra Producent til Embedsmænd er der aldrig Tale. Pengene gaa mere eller mindre indviklede Omveie, forinden de fra Producenternes Lomme havne hos Embedsmanden. Naar de 700 Millioner Kroner gjenkjøbende Guld fra de Handlende ved Modtagelsen af næste Aars Production er leveret til Producenterne og af dem uddelt til dem selv indbyrdes og til deres mangfoldige Hjælpere med Hjælperes Hjælpere, tages en Portion af Guldet og overleveres under Navn af Skat til Regjeringen. Af dette Guld indleveret fra Producenter med Hjælpere og berettiget til at gjenkjøbe tilsvarende Producter fra 700 Million Productionen, overlades en Del som Gage til Embedsmændene, som mod Guldets Tilbagegivning til de Handlende erholde sig udleveret sine Producter.

Da den hele Befolkning maa betale Skat, fritages heller ikke Embedsmændene derfor. Fra Guldet overleveret dem til Gjenkjøb af de Producter, som tilkomme dem for deres Medvirkning under næste Aars Production, trækkes derfor noget Guld som Skat at bruge til andre offentlige Øiemed.

§ 13. Uddeling til pensionerede Embedsmænd.

Naar Embedsmændene paa Grund af Alder eller Sygdom trække sig tilbage, ophører deres Medvirkning til Frembringelse af Productionen. Men de vedblive alligevel under sin Ledighed hvert Aar at være Medeiere i Aarets Production. Som et Tankeexperiment og som en Begrundelse af Retmæssigheden af dette deres Krav kan anføres, at de for sit tidligere Arbeide i Egenskab af Embedsmænd og indirecte Hjælpere under de forløbne Aars Production ikke fik sig deraf udleveret saameget, som deres Arbeide var værd. Til Gjengjæld forbeholdt de sig at blive meddelagtige i kommende Aars Production, selv om de til den Tid skulde være ude af Stand til at yde Productionen sin Bistand.

Under Navn af Pension udbetaler Regjeringen dem aarlig fra Skatterne gjenkjøbende Guld, hvormed de hos Handelsstanden tilbytte sig Producter fra 700 Million Productionen.

§ 14. Uddeling til Præsterne.

En særegen Stilling indtages af Præster og andre Forkyndere af de christelige Sandheder. Disse Mænd staa ikke i Productionens Tjeneste, men kunne ligefuldt gjøre Krav paa, at en Del af 700 Million Productionen tilhører dem. Paa Grund af deres høie Kald er det en Pligt for deres Medborgere at gjøre dem til Medeiere af 700 Million Productionen ved dennes Fordeling. Enten som Offer eller stundom fra Skatterne til det Offentlige bliver gjenkjøbende Guld givet til hvert Medlem af Geistligheden, hvormed han erhverver sig tilsvarende Varer fra næste Aars 700 Million Production.

§ 15. Uddeling til Jernbaner.

To Functioner paaligge Jernbanerne. De byde en hurtig og bekvem Maade for Reisende at begive sig fra et Sted til et andet. Foruden at sætte Producenter med Hjælpere istand til at træffe hverandre i Forretningsøiemed ere Jernbanerne for en Masse af Mennesker blevne en Livsfornødenhed, uden hvilken de vanskelig kunde deltage i Arbeidet med næste Aars 700 Million Production. Hvad skulde der f. Ex. blive af de store Byers Forstæder, hvis deres Jernbaner til Centrum af Byen pludselig ophørte at existere? Deres Indvaanere vilde isaafald maatte opgive sine Bopæle og søge at finde Arbeide andetsteds. Noget anderledes stiller Sagen sig for Recreationsreisers Vedkommende. Medvirke ogsaa her Jernbanerne til Fremme af næste Aars 700 Million Production? Spørgsmaalet bør besvares bekræftende. Gjennem at aabne Adgang til Foretagelse af saadanne Reiser bidrage Eiere og Functionærer ved Jernbanerne Sit til at oplive de Producerende, styrke deres Livskraft og forhøie deres Evne til at producere. Jernbanerne indtage i dette Tilfælde en Stilling lignende den Virksomhed, der udfoldes af en Masse andre Individer og gaaende ud paa at fremme de Producerendes saavelsom directe og indirecte Hjælperes personlige Velvære under deres Sysselsættelse med Productionens Tilvirkning. Af saadanne Hjælpere omtaltes foran særlig Hustyende.

Jernbanernes anden Function bestaar i at transportere Producter mellem forskjellige Steder. Hvorledes Jernbanerne derved i høi Grad bidrage til Productionens Udvikling, vil forstaaes af Enhver uden videre Forklaring.

For denne deres dobbelte indirecte Bistand til Istandbringelsen af

næste Aars 700 Millioner kostende Production tilhører en Del deraf dem selv — Jernbanernes Eiere og Functionærer. Af hver Forretningsreisende og hver Lystreisende og hver Afsender af Gods kan Jernbanen kræve en Brøkdel fra hans Part i næste Aars 700 Million Production nu liggende hos de Handlende.

Hvorledes erholde Jernbanernes Eiere og Functionærer disse sine Andele? Det foregaar saaledes. Efterat Producenterne fra de Handlende have modtaget 700 Millioner Kroner Guld for næste Aars Production, beholde de en Del af Guldet for sig selv, medens det øvrige Guld finder sin Vei til Resten af Befolkningen. Jernbanernes Eiere og Functionærer ville vi her tænke os staaende isolerede og skilte fra den øvrige Befolkning. Enhver Producent og enhver anden Indvaaner i Landet, som nu vil benytte Jernbanen, bringer den Noget af sit Guld berettiget til Gjenkjøb af Varer fra 700 Million Productionen hos de Handlende. Med dette Guld erhverver han en Billet, hvis han selv vil reise paa Jernbanen, eller betaler dermed Fragt, hvis hans Ønske bestaar i at faa Varer befordrede til et andet Sted. For Guldet lader Jernbanens Bestyrelse delvis fra 700 Million Productionen gjenkjøbe Gjenstande nødvendige for Jernbanens Drift, f. Ex. Kul, hvilke derpaa af Jernbanen fortæres. Resten af Guldet fordeles mellem Jernbanens Eiere, dens Ingeniører, Contorpersonale, Conductører, i det Hele taget til Jernbanens mangfoldige Functionærer.

§ 16. Uddeling til Kunstnere og Digtere.

Musikere og Skuespillere fik sig i en tidligere Paragraf sin Plads anvist blandt Producenternes indirecte Hjælpere. Deres Bidrag til Arbeidet med Frembringelsen af næste Aars Production, der noget foran ansloges til Værdi af 700 Millioner Kroner Guldmynt, skulde bestaa i, at de ved sin Kunst forbedrede Nationens Smag, forskjønnede Tilværelsen og derved styrkede saavel Producenters som Hjælperes og Hjælperes Hjælperes Productionsevne. For denne deres Medvirkning tilkommer der Musikerne og Skuespillerne en Andel af 700 Million Productionen. Enhver, der begiver sig hen for at overvære deres Præstationer, efterlader for dem Noget af sit gjenkjøbende Guld, hvorimod de erholde sig udleveret af de Handlende sine Andele af 700 Million Productionen.

I Classe med Musikere og Skuespillere kunne sættes Malere, Billedhuggere og Digtere. Alle fra Musikeren til Digteren ville de hæve

sine Omgivelsers Sands for det Skjønne, forfriske deres Aand, gjøre dem bedre skikkede til at arbeide hver i sit Kald. Forsaavidt kunne de Alle betragtes som Producenternes indirecte Hjælpere. Men her standser Ligheden. Musikere og Skuespillere søge at naa sit Maal ved Toner og mundtlige Ord, der forsvinde i samme Øieblik, de have ladet sig høre. Noget synligt Mærke bliver ikke tilbage efter deres Arbeide. Anderledes derimod med Malere, Billedhuggere og Digtere. Som Resultater af disses Virksomhed foreligge Malerier, Sculptur og trykte, indbundne Bøger, Noget at tage og føle paa. De indtage derfor en dobbelt Stilling. Foruden at yde indirecte Hjælp til Producenterne, optræde de selv som Producenter. Deres Frembringelser udgjøre en Del af næste Aars 700 Million Production og bringes sammen med denne til de Handlende — in casu Kunst- og Boghandlere — mod gjenkjøbende Guld i Bytte berettiget til at gjenkjøbe fra 700 Million Productionen hos de Handlende hvilkesomhelst Gjenstande af samme Værdi.

Naar det nylig om Producenterne Malere, Billedhuggere og Digtere bemærkedes, at ved Siden af sin selvstændige Production optraadte de ogsaa som andre Producenters indirecte Hjælpere, saa er dette ikke noget Særeget for hine producerende Kunstnere. Paa mange andre Omraader møder man det samme Forhold. Man behøver kun i saa Henseende at henpege paa Frembringere af Raaproducter. Samtidig som disse Personer ere selvstændige Producenter af Raaproducterne, virke de som indirekte Hjælpere hos de Fabrikanter, der forædle Raaproducterne.

§ 17. *Uddeling til Eiere af Skibe og Sømænd.*

Som allerede leilighedsvis omtalt er det ofte Tilfældet, at Producter ikke kunne fortæres paa det Sted, hvor de ere frembragte, men maa sendes til andre Kanter af Landet for at udvexles med Producter frembragte her. I mangfoldige Tilfælde sker denne Transport tilsøs. Eierne af Skibene og deres Sømænd besørge Transporten. Varer henhørende til Landets 700 Millioner Kroner kostende Production føres af Skibene frem og tilbage mellem Landets forskjellige Kystbyer eller fra Kystdistricterne hen til en By. Herved yde Skibsrederne og Sømændene en virksom Hjælp til Landets Production. Hvis Producenterne ikke kunde faa sendt sine Varer over Søen for at ombyttes med andre Varer, vilde deres Production aftage og i enkelte Tilfælde vist-

nok ganske ophøre. For denne sin indirekte Hjælp til Producenterne blive Skibsrederne og Sømændene Deleiere i sit Lands Production.

I Henhold til den tidligere opstillede Norm skulde Fordelingen blandt dem af deres Andele foregaa saaledes, at Producenterne efter at have henbragt Productionen til de Handlende mod 700 Millioner Kroner Guld i Bytte gave en Del af dette Guld til de Søfarende, som med Guldet kunde gjenkjøbe sine Andele fra de Handlende, vælgende hvad der passede dem bedst. Men denne Regel, at Uddelingen af Guldet foregaar ved Producenterne, har Undtagelser. En saadan Undtagelse møde vi her. Uddelingen af Guld til Eiere af Skibe foregaar sjelden ved Producenterne, men foretages af de Handlende. Naar disse give Producenterne det gjenkjøbende Guld, tilbageholde de Noget af de 700 Millioner og give det directe til Skibenes Eiere i Fragt, som det med et merkantilt Udtryk benævnes. Af Guldet beholde Skibenes Eiere Noget for sig selv dermed gjenkjøbende sin egen Andel fra 700 Million Productionen hos de Handlende. Med en anden Del af Guldet erhverve de fra denne Production saadanne Gjenstande, som behøves til Skibets Vedligehold eller som Livsfornødenheder for Sømændene under Reisen. Resten af Guldet give de til Sømændene for af dem at benyttes til Gjenkjøb af, hvad de maatte ønske.

§ 18. Uddeling til Eiere af Værdipapirer.

Hvorledes Individer, der blive Eiere af indenlandske Værdipapirer, derved fremme sit Lands Production, blev kortelig antydet i § 6. Der kan ogsaa herom henvises til et senere Capitel om Arbeidets Beskyttelse mod udenlandsk Concurrence, hvor Berettigelsen af Rigmænds Existentser og deres Nytte for sine Medmennesker ligeledes berøres. Her ville vi kun beskjæftige os med den Kjendsgjerning, at Eiere af indenlandske Værdipapirer under Fordelingen af næste Aars 700 Millioner Kroner store Production kunne gjøre Fordring paa en Del af denne Production. Fra Producenterne eller fra deres Hjælpere faa Eierne af Værdipapirer sig udbetalt Noget af Guldet, som de Handlende gave i Bytte for 700 Million Productionen, og gjenkjøbe dermed sine Parter af denne Production paa nærværende Tidspunkt liggende hos de Handlende.

Ere vedkommende Individer Eiere af udenlandske Værdipapirer, blive de delagtige i Udlandets Production næste Aar. Fra Udlandet kunne de kræve sig tilsendt Guld berettiget til at gjenkjøbe tilsvarende Producter af Udlandets Production næste Aar.

§ 19. Hvorledes erholde de Handlende sin Part af Productionen?

Blandt Producenternes Hjælpere indtage de Handlende med Underordnede en meget fremtrædende Plads. I saa Henseende henvises til det Foregaaende. For denne sin Bistand kunne de fordre en Del af næste Aars til 700 Millioner Kroner Guldmynt vurderede Production.

De øvrige Samfundsclasser komme som foran omtalt i Besiddelse af sine Andele paa den Maade, at Productionen bringes til de Handlende mod Vederlag i Guld, hvilket Guld fordeles mellem dem Alle for at benyttes til Gjenkjøb af Productionen under dens Henliggen hos de Handlende. Hvad særlig angaar alle dem, hvis Arbeide bestaar i at yde directe eller indirecte Hjælp under Productionens Gang, saa faa disse sig udbetalt Guldet i Form af Lønninger, Salær eller Gage. Dette deres Guld tilbagelevere de til de Handlende saaledes gjenkjøbende sine Productionsandele. Ogsaa de Handlende ere Hjælpere under Productionen. Men til dem udbetales ikke Guld som Lønning, Salær eller Gage, forat de dermed skulle gjenkjøbe sine Productionsandele. De faa sig paa anden Maade tildelt de dem tilkommende Producter.

De Handlendes Andel af næste Aars 700 Million Production ligger allerede hos dem selv. Den henbragtes til dem sammen med de øvrige Samfundsclassers Andele. Alle udgjøre de en samlet Masse værd 700 Millioner Kroner. Hvorledes skulle nu de Handlende faa udskilt de Producter, der tilkomme dem selv, fra Producterne tilhørende deres Medborgere? For at faa en saadan Udsondring iværksat benytte de Handlende sig af to Værdsættelser. Ved Modtagelsen af næste Aars Production anslaa de Handlende denne til 700 Millioner Kroner og give Producenterne 700 Millioner Kroner Guld i Bytte. Naar senere Producenterne med Hjælpere indfinde sig med de 700 Millioner Guld for at gjenkjøbe Productionen, tage de Handlende alt deres Guld, men levere dem ikke hele Productionen tilbage. De give Producenterne med Hjælpere, lad os sige, 95 Procent af Productionen erklærende disse 95 Procent for nu at have samme Værdi som tidligere alle 100 Procent Producter, nemlig en Værdi af 700 Millioner Kroner. Og Producenterne med Hjælpere finde sig i denne nye, høiere Værdsættelse; de eiede 100 Procent Producter og fordele de 95 Procent deraf sig imellem, givende 5 Procent Producter til de Handlende for ydet Bistand med at fordele de 95 Procent. Dermed have de Handlende

affundet sig med de øvrige Samfundsclasser. De differerende 5 Procent Producter beholde de selv som udgjørende deres Andel af 700 Million Productionen.

Om nogen anden Maade at lade de Handlende faa sin Productionsandel kan der ikke være Tale. De nærmest efterfølgende Bemærkninger ere derfor kun af theoretisk Interesse, men uden praktisk Betydning. Skulde ogsaa de Handlende modtage Guld for sit Bryderi i Form af Gage med Forpligtelse til ikke at tage Salgsfortjeneste, saa maatte kun en eneste Værdsættelse af Productionen benyttes. Denne Værdsættelse vilde da istedetfor 700 Millioner komme til at lyde paa et omtrent 5 Procent høiere Beløb f. Ex. 735 Millioner. Dette sidste Beløb vilde de Handlende have at give Producenterne ved Modtagelsen af næste Aars Production. Og fra Producenterne vilde derpaa Guld som Gage gaa til deres Hjælpere de Handlende med et Beløb af 35 Millioner Kroner. Naar nu Alle med sine 735 Millioner Guld gjenkjøbte Productionen liggende hos de Handlende, vilde disse for sine 35 Millioner Guld faa omtrent 5 Procent af Producterne og de øvrige Samfundsclasser med sine 700 Millioner Guld erholde det Resterende eller omtrent 95 Procent af næste Aars Production. Resultatet vilde altsaa i begge Tilfælde blive det samme. Men da den sidste Methode med fast Gage til de Handlende vilde være yderlig upraktisk og tidsspildende, har aldrig nogen faldt paa at bringe den i Anvendelse.

Videre bør det her paapeges, at naar der foran altid tales om Producenter med Hjælpere som gjenkjøbende 700 Million Productionen hos de Handlende, saa er dette efter det nu Oplyste ikke at forstaa ganske bogstaveligt. I Virkeligheden gjenkjøbe Producenter med Hjælpere for sine 700 Millioner Guld ikke den hele 700 Million Production; de gjenkjøbe den med Fradrag af de Handlendes egen Andel. Det Correcteste vilde have været stedse at have taget Hensyn saavel til de Handlendes Indkjøbspris 700 som til deres Salgspris 735. Naar vi alligevel have foretrukket overalt blot at nævne en eneste Pris og dertil valgt Tallet 700, saa er Grunden dertil den, at Fremstillingen vilde lide i Tydelighed ved Indblanding af formange Detailler.

Vi komme nu til de Handlendes Underordnede sysselsatte i deres Contorer, Lagre, Butikker og Arbeidspladse. Alle disse Underordnede erholde sin Andel i næste Aars Production ganske som de øvrige Samfundsclasser, dog saaledes at Guldet for deres Andel af den til de Handlende indleverede næste Aars 700 Million Production ikke

gaar fra de Handlende til Producenterne og derfra til de Handlendes Underordnede; det udbetales dem directe fra de Handlende, hvorefter de med Guldet hos de Handlende gjenkjøber sin Andel af Productionen.

§ 20. I mange Tilfælde foregaar Uddelingen af Productionen uden Mellemkomst af de Handlende og uden Benyttelse af Guld.

For at tilfredsstille om ikke alle saa dog nogle af sine Livsfornødenheder ville Landmænd, Fiskere, Haandværkere, Fabrikanter og Skoveiere sammen med sine Undergivne tage en Del af næste Aars 700 Million Kroner store Production til sin egen Brug. Ved Uddelingen heraf behøves hverken Handlende eller Guld. Om en Landmand næste Aar i sit eget Hus med sine undergivne Tjenere og Arbeidsfolk deler og opspiser Noget af Gaardens Afkastning, finder selvfølgelig denne Fordeling Sted uden at ty til de Handlendes og Guldets Bistand. Men hvad visse Producenter saaledes benytte for sig selv af sin Production, vil for dem Alle tilsammentagne kun udgjøre en mindre Del af næste Aars Production.

Stundom renoncerer man alene paa de Handlendes Arbeide, men benytter Guld under Fordelingen af Productionen. Eiere af betydelige Fabrikker, af Miner, Skove etc. indlade sig ikke paa denne Fordelingsmethode, der vilde give dem formeget Bryderi og vise sig umulig at praktisere. Det er fornemmelig Jordbrugere, især hvis de bo i Nærheden af en By, og Haandværkere, der ofte ville finde sig tjente med at forbigaa de Handlende. Vi ville søge at belyse Tilfældet ved Hjælp af et Exempel. Lad os tænke os en Landgaard, hvis Eier producerer saagodtsom udelukkende Mælk. Efter at have fortæret Noget af denne Mælk sammen med sine nærmeste Hjælpere vil der daglig i det kommende Aar blive en betragtelig Rest Mælk tilbage, hvilken udgjør hans og directe Hjælperes hovedsagelige Indtægt næste Aar, og en mindre Del af hans indirecte Hjælperes Indtægt. Hvem disse sidste sidste ere, vil ses i § 6; deres (de indirecte Hjælperes) Mælk danner en Brøkdel af næste Aars 700 Million Production. Paa den anden Side ville vi tænke os en Fabrikant af Svovlsyre, hvilken Vare ligeledes udgjør en Brøkdel af 700 Million Productionen og udgjør Fabrikantens med directe Hjælperes hele Aarsindtægt næste Aar og hans directe Hjælperes delvise Indtægt. Hvis nu baade Jorddyrker og Svovlsyrefabrikant gaa frem paa regulær Maade benyttende de Handlendes Mellemkomst, vilde Følgende hænde. Begge vilde bringe sine Produc-

ter Mælken og Svovlsyren til de Handlende i Vederlag erholdende Guld, der er berettiget til atter at gjenkjøbe fra 700 Million Productionen, enhver Guldeier vælgende Producter særlig passende for ham. Fabrikanten vil for sit Guld gjenkøbe — ikke Svovlsyren, men delvis Mælken. Og Jorddyrkeren paa sin Side vil ogsaa foretage Gjenkjøb; han vil dog ikke dertil vælge Mælken og eiheller Svovlsyren, idet Mælken gjenkjøbes af Fabrikanten med Flere, og Svovlsyren ingen Anvendelse har paa hans Landgaard, men passer til Gjenkjøb for andre Deleiere i 700 Million Productionen.

Saaledes vilde Sagen forløbe, om Jorddyrkeren benyttede Mælkekjøbmanden og Fabrikanten benyttede en anden Kjøbmand. Vi ville nu tænke os, at den Ene af dem — Jorddyrkeren — sætter sig ud over denne Regel og sælger directe til Consumenterne. Sagen stiller sig da saa. Jorddyrkeren vil daglig sende sin Mælkevogn ind i Byen fra Familie til Familie. Disse Familiers Overhoveder kunne indtage forskellige Stillinger. En kan være netop hin Fabrikant af Svovlsyre, som har bragt sin Svovlsyre til den Handlende mod gjenkjøbende Noter i Bytte. En Anden kan være Læge eller Advokat, Præst, Officer, Billedhugger etc. For at simplificere Forholdet ville vi alene beskjæftige os med Fabrikanten af Svovlsyre. Jorddyrkeren og Fabrikanten kunde nu gjøre en Tuskhandel og bytte Mælk med Svovlsyre. Men de gjøre det ikke, eftersom kun Fabrikanten kan benytte den Andens Production Mælken, medens Jordbrugeren ingen Anvendelse har for Fabrikantens Svovlsyre. Denne sidste er derfor af Fabrikanten overladt til den Handlende for gjenkjøbende Guld med dertil klæbende Berettigelse til at gjenkjøbe Svovlsyren eller hvad Andet af den Handlendes Forraad, der bedre maatte behage ham. Nu vil Svovlsyrefabrikanten istedetfor selv at gaa med Guldet til den Handlende og gjenkjøbe en tilsvarende Del af 700 Million Productionen overlade det til Jorddyrkeren for Mælk. Jorddyrkeren tager derpaa Fabrikantens Guld til den Handlende og gjenkjøber dermed Fabrikantens Producter — ikke i Form af Svovlsyre, men med saadanne Varer, som passe for Jorddyrkeren.

Om en Haandværker sælger sine Frembringelser directe til Consumenterne uden de Handlendes Mellemkomst, bliver Forholdet det samme. En Skrædder forfærdiger Klæder til en Papirfabrikant. Udbytningen foregaar derefter paa den Maade, at Skrædderen overleverer Klæderne mod i Bytte at erholde Noter, berettigede til at gjenkøbe

et lignende Kvantum af Papirfabrikantens Andel i 700 Million Productionen henbragt af ham til de Handlende.

I hvert af de nævnte Tilfælde var det kun den ene Producent, som i Strid med den almindelige Regel gik den Handlende forbi. At begge Producerende skulde gjøre det og ved en Tuskhandel udbytte sine Producter, hører til de meget sjeldne Undtagelser.

§ 21. Kun den mindre Del af Productionen uddeles paa den Maade, som beskreves i forrige Paragraf.

Vi have i foregaaende Paragraf søgt at forklare, hvorledes stundom enkelte Producenter enten undlade at benytte saavel Guld som Handlende eller ogsaa, om de anvende Guldet, ialfald gjøre Afkald paa de Handlendes Mellemkomst ved Fordelingen af sin Production. Hvad der saaledes ikke passerer mellem de Handlendes Hænder, udgør dog formentlig kun en Brøkdel af næste Aars Production, hvis Værdi i § 3 antages lige med 700 Millioner Kroner Guldmynt. I alle Fald ville vi her bortse fra disse Udbytninger uden Mellemmænd og saaledes som hidtil gjort ogsaa fremdeles gaa ud fra, at hele næste Aars 700 Million Production besørges fordelt ved Hjælp af Guld og de Handlendes Indgriben.

Capitel 3. Guld.

§ 22. Hvilke Egenskaber kræves af et Ombytningsmiddel?

I foranstaaende § 8 nævntes det, at Producenterne i det Land, hvormed vi her have beskjæftiget os, næste Aar ville bringe sin 700 Millioner Kroner store Production til de Handlende mod Guld i Bytte at fordele mellem Producenter og Hjælpere og benyttes til Gjenkjøb af Productionen i noget forandret Skikkelse. Og det Samme gjentager sig i ethvert Land, hvor Civilisationen er nogenlunde fremskredet. Producenterne skille sig overalt ved sin Production og tage Guld i Bytte.

Hvad kan Grunden være til, at Eierne af disse Producter stedse ville befindes villige til i Bytte for Productionen at tage Guld? Til fuld Forstaaelse af Forholdet naar man først gjennem Undersøgelse af den rent tekniske Side ved Guldets Benyttelse som Ombytningsmiddel, særlig Ombytningsmidlets Egenskaber og Udmyntning. Dette vil blive gjort i denne og de følgende Paragrafer.

En Substans, der skal egne sig til Ombytningsmiddel, maa være af ensartet Kvalitet. Hvilkensomhelst Brøkdel af Ombytningsmidlet

maa i Kvalitet være nøjagtig lig alle de mangfoldige andre Brøkdele af Ombytningsmidlet spredte over det øvrige Land. Enhver, der staar i Begreb med at modtage en saadan Brøkdel, maa føle sig forvisset om, at den besidder netop den Kvalitet, som Ombytningsmidlet skal have. Ellers vil han ikke modtage det.

Endvidere maa Ombytningsmidlet let kunne deles og, naar det er delt, atter med Lethed sammenføies. Hvis først Delingen og siden Sammenføining af det Delte skulde foranledige Besvær, vilde Enhver undgaa at have Noget dermed at gjøre.

Af Substantsen kræves fremdeles Renslighed og Uforgjængelighed. Hvem vilde ellers røre den? Et fedtet eller forraadnende Ombytningsmiddel vilde Alle betakke sig for.

Ombytningsmidlet maa indtage lidet Rum, hvilket er ensbetydende med, at det bestaar af et sparsomt forekommende Naturproduct. Valgte man til Ombytningsmiddel en Substants af stort Omfang, vilde det blive saa besværligt at haandtere, at de Fleste vilde betænke sig paa at tage det i Bytte for sine Præstationer.

Til Ombytningsmiddel kan kun tages en Substants, som kan bruges ogsaa til andre Formaal. Thi Ingen vil give værdifulde Objecter fra sig og i Bytte tage en fuldkommen unyttig Substants, der ikke kan anvendes til Nogetsomhelst.

Eller rettere sagt, Substantsen maa ikke alene være brugbar f. Ex. til Forarbeidning af Redskaber, men samtidig stærkt eftertragtes af Menneskene. Thi naar Nogen i Vederlag modtager et Ombytningsmiddel, har han i Regelen til Hensigt atter at skille sig derved. Det hører til Sjeldenhederne, at han vil kunne anvende Substantsen til personlig Brug. Naar han alligevel i Bytte for sine Præstationer modtager Substantsen, gjør han det ene og alene i Tillid til, at han lettelig vil kunne ombytte den hos nogen Anden for, hvad han virkelig trænger. Han maa være sikker paa, at han senere med Lethed vil kunne faa overdraget Substantsen i Ombytningsmidlet til Andre. Men dette kan han kun vente at opnaa, saafremt Ombytningsmidlet foruden at kunne anvendes f. Ex. til Forarbejdelse af Redskaber ogsaa besidder en stærk Tiltrækningskraft for Alle og Enhver.

§. 23. Hvilke Gjenstande besidde de Egenskaber, som kræves af et Ombytningsmiddel?

Kun hos faa Gjeustande findes alle de nu opregnede Egenskaber udkrævede af et Ombytningsmiddel. Tager man for sig Substants efter

Substants, vil man finde de Fleste ubrugelige som Ombytningsmiddel. Bomolie for at tage et Exempel vilde aldeles ikke passe til denne Brug. Vistnok er Bomolie let delelig og kan anvendes til forskjellige Øiemed. Men Bomolie mangler de øvrige opregnede Egenskaher. Den er ikke ensartet i Kvalitet; den tilsmudser ved Berøring, fordamper, indtager stort Rum og eftertragtes ikke af Nogen, ialfald naar Talen er om smaa Kvanta. Det Samme gjælder mere eller mindre næsten alle andre Gjenstande. Ved dem alle hæfte flere eller færre Mangler. Træ, dyrket Jord, Føde og Jern ere alle ubrugelige til Ombytningsmiddel. Sæt det Absurde hændte, at Producenterne ved Indleveringen næste Aar af 700 Million Productionen hos de Handlende mødte det Svar, at Bomolie herefter skulde fungere som Ombytningsmiddel. Det er klart, at Producenterne isaafald ligesaa godt kunde beholde sin 700 Million Production som at skille sig ved den til de Handlende mod umaadelige Masser af Bomolie i Bytte.

I Virkeligheden har man hidtil blot opdaget to eller høist tre Substantser egnende sig til Ombytningsmiddel. Ved den tredie tænkes paa Kobber, som imidlertid ikke fuldstændig opfylder Fordringerne blandt Andet til Renslighed, ringe Omfang og høi Værdi. Kobber har derfor kun fundet liden Anvendelse i det her omhandlede Øiemed. Egentlig er det kun Guldet og Sølvet, som i stor Udstrækning hertil benyttes.

§ 24. Sølv som Ombytningsmiddel.

Indtil den senere Tid indtog Sølv en dominerende Plads som Ombytningsmiddel. Paa Grund af sin Skjønhed og Uforanderlighed fandtes det fortrinlig skikket til Forarbeidelse af mangfoldige Gjenstande benyttede i det daglige Liv. Da Sølvet ikke hører til de massevis forekommende Ertser, var Tilgangen forholdsvis ringe og stod i ethvert Fald langt under Behovet. Sølvet opfyldte saaledes de to vigtige Fordringer til et Ombytningsmiddel for det Første at besidde den høie Værdi, som gjør det stærkt efterspurgt og fjerner Frygten hos enhver Modtager for at maatte beholde det længere end tjenligt for ham; og dernæst at tage liden Plads, være nogenlunde let haandterligt. Efterhaanden forandredes denne Tilstand noget. Ved Opdagelsen af nye Sølvminer og ved forbedrede Methoder for Udvindingen lykkedes det at bringe Productionen af Sølvbarrer op til en hidtil ukjendt Høide. Store Sølvmasser kastedes aarligt ud blandt Publikum. Producenterne af Sølv saavelsom tidligere Eiere af Metallet maatte, eftersom Tiden

skred frem, tilbyde et stedse stigende Kvantum Sølv i Bytte for selvsamme Slags Gjenstand. Sølv, der i 1700 Aarene var nok til at kjøbe en Hest, maatte 150 Aar senere mere end fordobles for at kjøbe en Hest af samme Kvalitet. Med andre Ord, Sølvet blev mindre eftertragtet og voxede som Ombytningsmiddel betragtet i Omfang. Dog har disse Forandringer kun formindsket, men ikke ganske fjernet de to heromhandlede Egenskaber, der fordum gjorde Sølvet saa fortrinlig skikket til Ombytningsmiddel. Det bruges fremdeles paa flere Steder med god Effect til dette Øiemed.

§ 25. Guld som Ombytningsmiddel.

Guld staar i ingen Henseende under Sølvet, men overgaar dette Metal i udmærkede Egenskaber. Som Materiale for Artikler forarbeidede af Guldsmede kan Intet maale sig med Guldet. Gjenstande gjorte af Guld anskaffes af Enhver, som kan tillade sig en saadan Luxus. Efterspørgslen paa Guld til dette Øiemed har derfor altid været meget skarp. Paa den anden Side existerer Guld som Naturprodukt kun i smaa Mængder. Medens Jern findes paa mangfoldige Steder og i sammenhængende Masser saa store, at de stundom nærme sig til Bjerges Størrelse, forekommer Guldet forholdsvis sjeldent og enten som Korn i Sand og i visse Stenarter eller undtagelsesvis ogsaa i Klumper. Ligeoverfor den store Efterspørgsel har der altid staaet ringe Tilbud. Guld har derfor meget længe været anseet for det mest værdifulde Metal. Tidligere pleiede man for 1 Kilogram Guld at kunne tilbytte sig omtrent 15 Kilogrammer Sølv, om erindres ret. Angaaende Guldets ensartede Kvalitet og Lethed at dele henvises til næste Paragraf. Med alle disse udmærkede Egenskaber hos Guldet maatte det særlig egne sig til at bruges som Ombytningsmiddel.

Naar der i lange Tider ikke kom nogen Fart i Guldets Benyttelse til dette Øiemed, kan Grunden ene og alene være den, at det produceredes i saa smaa Kvantiteter. Heri er der i de senere Tider foregaaet en stor Forandring. Udvindingen af Guld tiltog efterhaanden saameget, at man i forrige Aarhundrede mere og mere gik over til dette Metal som Ombytningsmiddel. Om ikke feiles var England det første Land til at adoptere Guldmyntfod og reducere Sølvet til Skillemynt. Senere have flere andre Lande fulgt Englands Exempel.

Sølvets Overgang til Skillemynt har ved Siden af den stærke Sølvproduction bevirket et Fald i Sølvets Værdi. For Tiden (Høsten 1901)

svarer efter Sigende 1 Kilogram Guld omtrent til 40 Kilogrammer Sølv og 20,000 Kilogrammer Jern, det af Menneskene mest benyttede Metal. Lægges tre Hobe ved Siden af hverandre, den ene bestaaende af Guld, den anden af Sølv og den tredie af Jern, alle af ens Værdi og ombyttelige med hverandre, saa vil Jernhoben være omtrent 20,000 Gange og Sølvhoben 40 Gange større end Guldet. Da et Ombytningsmiddel, der efter sin Ide skal vandre fra Haand til Haand, maa optage mindst muligt Rum, saa vise disse tre Talstørrelser for det Første Umuligheden af at anvende Jern som Ombytningsmiddel og ligeledes Guldets Overlegenhed fremfor Sølvet til dette Øjemed. Men det fremgaar ogsaa af de tre Tal, hvor overordentlig værdifuldt Guldet er, hvilken Omstændighed fuldstændig sikrer enhver Modtager af Guld mod at maatte beholde det længere, end det convenerer ham. Vistnok kan herimod indvendes, at hvis der opstod Overproduction af Guld og som Følge deraf hverken Guldsmede eller Myntværksteder kunde absorbere det i sin Helhed, Guldet da maatte synke i Værdi. Hvis en saadan voxende Tilgang paa Guld antog Dimensioner store nok til at hindre Modtagere af Ombytningsmidlet Guld fra naarsomhelst og i hvilkesomhelst Kvanta at skille sig derved, maa det indrømmes, at Guldet isaafald havde tabt maaske sit største Fortrin ved at benyttes som Ombytningsmiddel. Men dette hører dog kun til de svage Muligheder. Nogen Ængstelse for, at Productionen af Guld skulde komme til at overstige Behovet, er der for Tiden ingen Grund til at nære. Og desuden har man i vore Tider oplevet et sideordnet Tilfælde, hvoraf beroligende Slutninger kunne drages mod Guldets Tab af Tiltrækning hos Menneskene, om det hændte, at man virkelig fik for meget Guld. Herved sigtes til Sølvet. Efterat dette i de senere Aar mangesteds ikke længere benyttes som Ombytningsmiddel, ere umaadelige Masser af Sølvmynter blevne opsmeltede til Barrer og udbudte til Salgs, samtidig med at stærk Nyproduktion finder Sted. Til en vis Grad have selvfølgelig disse Omstændigheder influeret paa Sølvets Værdi, der fra 15 er forandret til 40 sammenlignet med Guld. Men selv Værdiforholdet 40 er dog ganske respectabelt. Endnu er dog tiltrods for disse uheldige Omstændigheder for Sølvet dette Metal saa efterspurgt, at man for 40 Kilogrammer Sølv kan tilbytte sig 20,000 Kilogrammer Jern. Om nogen Værdiforringelse af Guldet skulde finde Sted, tør man vel gaa ud fra, at Guldet isaafald ikke vilde blive ugunstigere stillet, end Tilfældet er med Sølvet efter de seneste Begivenheder. I ethvert Fald indtager for Tiden Guldet ubestrideligt første

Plads som Ombytningsmiddel betragtet. For Tiden behøver Ingen at nære Frygt for ikke at skulle kunne blive af med modtaget Guld.

§ 26. Guldmynt.

Naar en Ombytning af Producter mod Guld foregaar, sker det som bekjendt ikke paa den Maade, at Eieren af Guldet afhugger et Stykke, veier det og overlader det til Eieren af Producter som Vederlag for disse. Denne gamle Skik er forlængst opgivet. I vor Tid besørger Staten baade Afhugning og Veining, ja garanterer endog at Guldet har den rette Kvalitet. Rent Guld, for at begynde med Kvaliteten, lader sig vanskelig bruge til Ombytningsmiddel. I sin rene Tilstand skal Guldet efter Sigende være for blødt, men taber denne Egenskab, naar det blandes med Kobber. Ethvert Land smelter derfor lidt Kobber i alt Guld bestemt til Ombytningsmiddel. Saavidt erindres blandes i England 1 Del Kobber med 11 Dele Guld og i andre Lande 1 Del Kobber med 9 Dele Guld. For nu at sikre sine Indvaanere den rette Kvalitet af alt Guld benyttet som Ombytningsmiddel og for ligeledes at kunne levere Indvaanerne deres Guld ophugget i Smaastykker alle af samme Vægt har enhver Stat forbudt Private at befatte sig med denne Slags Bearbeidelse af Guld, men forbeholdt det for de offentlige Myntfabrikker. Her bliver Guldet ikke bogstavelig ophugget. Derimod omgjøres Guldet til smaa runde Plader forsynede med forskjellige Tegn, ved hvis Hjælp Indhaveren kan forvisse sig om Guldpladens Vægt og Kvalitet. Disse Guldplader kaldes Mynter. Foruden denne fælles Betegnelse af Mynter have stundom de enkelte Lande givet sine egne Guldstykker et særskilt Navn. Af saadanne bruges neppe længere Navnene Dukater, Louisdorer og Napoleondorer. Derimod tales der fremdeles om Sovereigns, Eagles, Dobbeltkroner, Imperialer, Tyvekroner etc. Forskjellen i deres indbyrdes Størrelse er ved første Øjekast ikke særdeles stor.

Af et Kilogram fint Guld gjøres

124 Tyvekronestykker,
136½ Sovereigns,
139½ Tyvemarkstykker,
172 Tyvefrankstykker,

saaledes at 124 Tyvekronestykker er ligt med hvert af de tre efterfølgende Beløb af Guldstykker. En skandinavisk Tyvekrone Guldmynt kan i Henhold til det foranstaaende betragtes som et afhugget Stykke

Guld altid af samme Kvalitet og Vægt, hvilket begge Dele kan constateres ved at kaste et flygtigt Blik paa Guldstykkets Ydre. Ved at se paa Præget vil Enhver straks kunne overbevise sig om, at Guldstykket bestaar af $\frac{9}{10}$ rent Guld opblandet med $\frac{1}{10}$ Kobber, og at dets rene Guld veier omtrent $\frac{8}{1000}$ Kilogram eller correct 8,0645 Grammer. Men istedetfor simpelthen at kalde Guldstykket for $\frac{8}{1000}$ Kilogram Guld benævnes det et Tyvekronestykke. Denne Klump Guld kaldes ikke $\frac{8}{1000}$ Kilogram Guld, men Tyvekrone. Istedetfor at bruge den almindelige Betegnelse for Vægt nemlig Kilogram og Dele af Kilogram benytter man, naar Talen er om Guld bestemt til Ombytningsmiddel, en anden Vægt kaldet Krone. Følgende Tabel vil vise Kronevægtens Forhold til Kilogramvægten:

Det fine Guld i

1 Krone	=	0,0004032
2 Kroner	=	0,0008064
5 Kroner	=	0,0020161
10 Kroner	=	0,0040322
20 Kroner	=	0,0080645
50 Kroner	=	0,0201612
100 Kroner	=	0,0403225
500 Kroner	=	0,2016125
1,000 Kroner	=	0,4032250
2,480 Kroner	=	1,0000000

Kilogr. fint Guld.

Kun Tyvekroner og Tikroner udpræges. De andre vilde enten blive for smaa eller for store. Hvad der nu er oplyst om Kroner, kan med fornødne Modificationer ogsaa anvendes paa Sovereigns, Mark, Francs etc.

§ 27. Fordelene ved at lade Staten besørge Udmyntningen.

Fordelene ved at lade Staten foretage Blandingen af Guldet bestemt til Ombytning med andre Gjenstande saavelsom dele det i lige Stykker ere iøinefaldende. Derved befries Enhver for at anstille Undersøgelser om Kvaliteten af Guldet tilbudt ham, hvad forøvrigt de Færreste vilde kunne paatage sig, da det forudsætter specielle Kundskaber og Apparater. Og dernæst undgaaes under selve Ombytningsacten ikke alene Delingen af Guldet, men til stor Lettelse for de mangfoldige smaa Ombytninger ogsaa Nødvendigheden af at bruge Vægtskaal, idet man simpelthen tæller sig til Guldets Vægt ved at addere Guld-

stykkernes Antal sammen. Man tænke sig, at en Producent af Poteter bringer dem til en Handlende i Besiddelse af Guld, og at de enes om at udbytte disse Gjenstande. Deres Overenskomst gaar om end ikke bogstavelig saa dog i sit inderste Væsen ud paa, at den Handlende skal præstere f. Ex. 20 Grammer rent Guld, medens Producenten giver Poteter i Vederlag. Hvor besværlig og usikker vilde ikke Ombytningen blive, om ingen Guldmynt existerede og alene Guld i Barrer, Klumper eller Stænger i dette Øiemed benyttedes! Isaafald maatte Guldstang, Hugjern og Vægtskaal med Lodder haves tilstede. At faa ophugget netop 20 Grammer Guld kunde være vanskeligt nok og vilde i ethvert Fald kræve Tid. Naar saa endelig de 20 Grammer Guld vare overleverede Producenten for hans Poteter, hvorledes kunde han saa være sikker paa, at Guldet var af rette Kvalitet og virkelig indeholdt saameget som 20 Grammer rent Guld?

Ganske anderledes let bliver den hele Affære, hvis Guldmynt bruges. Den Handlende, det vil sige Grøntkjøbmanden, fremtager isaafald kun 5 Tikronestykker, beder Producenten tælle dem og forvisse sig om, at de tilsammen udgjøre 50 Kroner Guld. Det hele tager nogle Secunder. Paa denne korte Tid er Sagen bragt i Orden. Thi 50 Kroner indeholder omtrentlig 20 Grammer rent Guld og ved at modtage disse 50 Kroner har derfor Producenten erholdt det aftalte Vederlag for sine Poteter. I Lande med hovedsagelig Notecirculation vilde i et saadant Tilfælde ikke engang Guldet haves tilstede, naar Producenten for sine Poteter erholdt gjenkjøbende Guld fra Grønthandleren. De vilde rolig lade Guldet forblive i Statens Bank Notebanken, istedet benyttende Noter ombytteligé med Guldmynter i Notebanken. Paa Grund af Statens Befatning med Guldet føle begge Parter sig saa sikre paa de useede Guldmynters Godhed i Kvalitet og Vægt, at de gjøre Afkald paa at have dem mellem sine Hænder og selv forvisse sig derom.

Eller hvis En ved Eftertælling finder at have modtaget 124 Tyvekroner og en Anden 25 Tyvekroner, vide de, at de have faaet sig overleveret rent Guld veiende 1 Kilogram og $201\frac{61}{100}$ Grammer. Altid kan Modtageren af Guldmynt tælle sig til Vægten, hvad end Beløbet er, alene med Undtagelse af Kvanta under 4 Grammer (10 Kroner). Der hjælper man sig paa anden Maade. For saadanne smaa Ombytninger bruges Skillemynt af Sølv og Kobber.

§ 28. Hvad er Grunden til, at Enhver villig tager Guld i Bytte for sine Præstationer?

Vi vende nu tilbage til et Spørgsmaal foreløbig fremsat allerede i § 22 og benyttet til Overskrift for nærværende Paragraf.

Vi have seet, hvorledes Producenterne overlade de Handlende 700 Million Productionen bestaaende af Fødemidler, Beklædningsstoffe, Metalvarer og utallige andre Gjenstande. Som Vederlag for disse værdifulde Producter erklære Producenterne sig villige til at modtage Guld. Ja, de gjøre det endog til en Betingelse at faa sig Guld udleveret i Bytte for sine Producter. Og paa samme Maade ville de Handlende gaa frem, naar Producenterne med Hjælpere ønske at gjenkjøbe Productionen. Ligesaa villige som de Handlende vare til at give Guld for Productionen, ere de nu til at foretage den omvendte Transaction og skille sig ved de værdifulde Varer mod Guld i Vederlag. Ikke alene hos Producenter og Handlende, men hos Alle møder man denne Villighed. Enhver directe og indirecte Hjælper i Productionens Tjeneste modtager gjerne, insisterer endog paa foreløbig at modtage Guld istedetfor sin Productionsandel in natura. Ingen af dem agter at lade Guldet forarbeide til Objecter brugelige i Husene og det daglige Liv. Men alligevel tragter Enhver af dem efter at besidde det. Hvad kan Aarsagen være til en saadan Iver hos alle Samfundsclasser efter at blive Eier af Guld?

Denne Villighed hos Enhver til at udbytte sine Præstationer mod Guld skyldes flere samvirkende Omstændigheder behandlede i de foranstaaende Paragrafer. Naar en Person tilbytter sig en Gjenstand og hans Medcontrahent ikke besværes af Skrupler, løber han nogen Risico for at blive bedraget. Besidder den tilbudte Gjenstand virkelig de Egenskaber, som den udgives for at skulle have? Dette er et nærliggende Spørgsmaal for Enhver, der staar i Begreb med at gjøre en Handel. Men Ængstelse af denne Art behøver ingen at nære, som har under Overveielse at modtage Guld som Ombytningsmiddel. Den rette ensartede Kvalitet og rigtige Vægt ere de to Egenskaber, som saadant Guld udgives for at skulle besidde. Og at det virkelig besidder dem, derfor borger Statens Befatning med Ombytningsguldet. Mynterne indeholde altid Guld af rette Kvalitet og Vægt. Nogen Betænkelighed for at modtage Guld som Ombytningsmiddel motiveret ved Frygt for at blive bedraget existerer altsaa ikke for Guldets Vedkommende.

Heller ikke behøver Nogen at frygte for at skulle blive siddende

med modtaget Guld, om han, hvad sædvanlig er Tilfældet, ikke har nogen personlig Brug derfor. Thi der er altid stærk Efterspørgsel paa Guld i to forskjellige Øiemed. Guldsmedene bruge Meget deraf til Smykker og kunde, om der fandtes nok Guld, anvende det til den Masse større Gjenstande nu forarbeidede af Sølv og billigere Metaller. Denne Slags Efterspørgsel er constant, vil aldrig ophøre. Foruden til Smykker er Guldet ogsaa efterspurgt som Ombytningsmiddel. For dette Øiemed behøves umaadelige Masser. Vistnok kan det som en svag Mulighed tænkes, at Brugen af Guld som Ombytningsmiddel bortfaldt, hvorved Efterspørgselen paa Guld vilde stærkt formindskes og Guldsmedene blive de eneste Reflectanter saavel paa Smykkeguldet som Ombytningsguldet. Men denne Mulighed maa betragtes som overordentlig svag og existerer ialfald ikke nu. Den Tid, den Sorg! For Øieblikket og for en ubestemmelig Fremtid vil alt Guld tiltrænges dels af Guldsmede og dels af Personer agtende at benytte det i dets Egenskab af Ombytningsmiddel. Eierne af næste Aars 700 Million Production kunne derfor uden Betænkning overlade Productionen til de Handlende mod Guld i Vederlag. De behøve ikke at frygte for at skulle blive nødte til at beholde Guldet, hvorfor de ingen personlig Anvendelse have. De vide tvertimod, at de med Lethed kunne blive af med Guldet og, naarsomhelst de ville, udbytte Guldet med andre Gjenstande. Thi de Handlende ville tage Guldet tilbage gjensælgende Producterne. De Handlende ville være nødte til at tage Guldet tilbage, idet de behøve Guld som Ombytningsmiddel ved Kjøbet af det derpaa følgende Aars Production. Men der ere vi inde paa et andet Spørgsmaal, hvorfor Enhver ikke alene er villig, men endog nødt til at modtage Guld, hvilket Spørgsmaals Behandling imidlertid maa udstaa til senere.

Medens saaledes paa den ene Side Intet skal afskrække Nogen fra at modtage Guld som Ombytningsmiddel, forefindes der samtidig Omstændigheder animerende Individerne til Benyttelse af Guldet for dette Formaal. Herved sigtes til Guldets Renslighed, Uforgjængelighed og ringe Omfang. Den sidste Egenskab gjør Guldet let haandterligt. Og for end yderligere at formindske og fjerne ethvert Bryderi med Opbevaring af Guldet har man mer eller mindre overladt denne Pligt til Notebanken, som udsteder et Slags Beviser for Modtagelsen af Guldet og ved Tilbageleveringen af disse Guldbeviser de saakaldte Banknoter lader deres Eiere faa tilsvarende Beløb af Guld. Enhver kan altsaa ganske undgaa al Risico og Besvær med at skulle opbevare Guldet,

hvilket vistnok ogsaa bidrager Sit til, at Enhver gjerne modtager Guld i Bytte for Andet.

§ 29. Guld som Værdimaaler.

Villigheden hos Publikum til at tage Landets Ombytningsmiddel som Vederlag for ydede Præstationer skyldes hovedsagelig de nu beskrevne materielle Egenskaber hos Ombytningsmidlet. Men denne Publikums Villighed styrkes i nogen Grad af en anden forhaandenværende Omstændighed. Naar man vil tilkjendegive Gjenstandes Værdi, tiltrænges der Noget, hvormed man kan sammenligne dem. Sæt at der findes liggende 500 Hektoliter Havre hos en Landmand, 1200 nedhugne Grantræer hos en Skoveier og 1000 Hektoliter saltet Sild hos en Afsender af Fiskeexpeditioner. Eller sæt at en Mand har faaet sig foræret et Hus af en Paarørende eller har malet et Billede eller gjort en Opfindelse. Hos Enhver af disse Personer vilde der hurtig opstaa en Trang til at vide, hvormeget han kan faa i Bytte for det ham Tilhørende, eller — som det hedder — hvormeget hans Eiendele ere værd. For at komme paa det Rene hermed kunde Landmanden søge oplyst, hvor stor Kvantitet af Sukker eller Tobak eller Uldtøi eller Olie o. s. v. i Værdi kunde sidestilles med hans 500 Tønder Havre. Og noget Lignende kunde Enhver af de Øvrige gjøre for sine Grantræer, Sild etc. Men imidlertid vilde saamange Omsvøb være forbundet med at anvende denne Methode for Værdsættelsen, at den som bekjendt slet ikke benyttes. Det Naturligste er at sammenligne sine Eiendele med Myntmetallet og værdsætte hver enkelt Eiendel for en passende Kvantitet af dette Metal. At erklære et Hus eller et Billede eller en Hektoliter Havre eller et Grantræ for at have samme Værdi som saa og saamange Kilogrammer Guld eller Brøkdele af en Kilogram Guld lader sig høre. Og dette finder da ogsaa daglig Sted, dog med den Modification, at man istedetfor Handelsvægten Kilogram benytter Myntvægten Krone og Underafdelinger, for at tage den skandinaviske Mynt. Man siger om et Hus, at det er værd 248,000 Kroner Guld — ikke 100 Kilogrammer Guld — uagtet Guldkvantummet er det samme i begge Tilfælde. Ligesaa vil man forlange 25 Øre — og ikke $^{1}/_{9920}$ Kilogram Guld — for en Liter Mælk, uagtet ogsaa her Tilfældet er, at 25 Øre Guld nøiagtig svarer til $^{1}/_{9920}$ Kilogram Guld.

Det lod sig tænke, at man besad en fingeret Vægt udelukkende benyttet til Angivelse af Gjenstandes Værdi i Guld. Dette har virkelig

ogsaa hændt. I Hamburg har en saadan Fremgangsmaade været benyttet, alene med den Forskjel at Sølvet dengang indtog Guldets nuværende Plads. Der existerede en saakaldt Bancomark, der senere er opgivet. Men afpasset paa den nuværende Tingenes Tilstand vilde Forholdet med Bancomarken, om den atter toges i Brug, være dette. Nogen legemlig Mynt kaldet Bancomark har ikke existeret og vilde heller ikke ved Gjenindførsel komme til at existere. Bancomarken vilde kun blive en Vægtbetegnelse dog uden tilsvarende virkelige Vægtlodder. Ved Bancomarken vilde menes en fingeret Vægt benyttet alene for Guld og menende saameget Guld, som der indeholdes i $1^1/_2$ Reichsmark af den nuværende tydske Guldmynt. Om Hamburgerne derefter skulde værdsætte en Bygning, vilde de ikke sige, at Bygningen var værd et Kvantum Guld veiende 279,000 Reichsmark eller 100 Kilogrammer Guld, men veiende 186,000 Bancomark. Alle tre Vægter vilde være lige og mene tre Hobe Guld hver enkelt nøiagtig lige stor som hvilkensomhelst af de øvrige. Men skulde Huset værdsat til 186,000 Bancomark Guld sælges, maatte det blive at betale med den alene existerende Guldmynt nemlig 279,000 Reichsmark Guld. Nogen Fordel ved i vor Tid at benytte dette System kan neppe paavises. Maaske har Tydskland frafaldt det netop af denne Grund.

Ved denne Omstændighed, at alle Gjenstande værdsættes i Guldmynt, vænnes Eierne af Gjenstandene til Tanken om senere ved given Leilighed ogsaa at ombytte dem mod Guldmynt. Den immaterielle Egenskab hos Guldet at angive andre Gjenstandes Værdi bidrager saaledes til at styrke Menneskenes Villighed til i Bytte for sine Præstationer at tage Guld. Men hovedsagelig er dog denne Villighed frembragt af Guldets forskjellige materielle Egenskaber.

§ 30. Hvormeget Guld kan et Land med 2 Millioner Indvaanere antages at besidde?

Det er allerede nævnt, at vedkommende Land, hvis Production i denne Bog analyseres, benytter Guld som Ombytningsmiddel. Ligeledes er det Forudsætningen, at alt Guldet forbliver stationært i Notebankens Kjældere. Det haves ikke in natura tilstede ved Ombytningerne, men repræsenteres ved Banknoter ombyttelige med Guldet i Notebankens Kjældere. Naar Producenterne bringe sin 700 Million Production til de Handlende, faa de ikke selve Guldet udleveret i Bytte; men de Handlende give dem 700 Millioner Kroner Banknoter,

hvilke ere at betragte som Udleveringsordrer paa tilsvarende Guld i Notebanken. Men hverken Producenter eller Hjælpernes Classe, deri ogsaa indbefattet de Handlende, pleie at gaa til Notebanken med Noterne for at faa dem ombyttet med Guld. Bevidstheden om, at der staar dem saadan Adgang aaben, er for dem nok. De lade Noterne passere fra den Ene til den Anden, som om de skulde være virkeligt Guld. Om nu og da et Guldstykke dukker op blandt dem, lade de det almindeligvis indbetale i Notebanken mod Banknoter. Aarsagen til, at de foretrække Banknoter fremfor Guld at passere mellem deres Hænder, maa søges deri, at Banknoterne lettere kunne opbevares.

I et Land som Norge bestaar saaledes det besynderlige Forhold, at uagtet de 2 Millioner Indvaanere udelukkende benytte sig af Guld som Ombytningsmiddel, saa sees dog praktisk talt aldrig et Guldstykke i Landet. Alt Guldet ligger i Notebankens Kjældere.

Hvormeget Guld ligger der i disse Kjældere? Skulde Beløbets Størrelse nøiagtig angives, maatte Optælling daglig foregaa. Thi Guldforraadet i Notebanken vexler Dag fra Dag i Størrelse. Men for at kunne nævne et Tal ville vi antage, at der gjennemsnitlig hele Aaret rundt ligger 40 Millioner Kroner Guld i Notebankens Kjældere. Ude blandt Befolkningen derimod supponeres intet Guld at circulere.

§ 31. Hvormeget Guld behøves ved Fordelingen af næste Aars norske 700 Million Kroner store Production mellem dennes Eiere?

I forrige Paragraf antoges Nationen at besidde 40 Millioner Kroner Guld som Ombytningsmiddel. Alt Guldet ligger i Notebankens Kjældere og repræsenteres af Noter, hvergang Ombytning af Guld med noget andet Object foretages. Ved første Øiekast kunde det synes, at 40 Millioner Kroner Guld var altfor lidet til at besørge Nationens Ombytninger af Guld med andre Objecter. Den 700 Millioner Kroner store Production og en Masse andre Objecter saasom Huse, Skibe Fabrikker, Skove, Jord etc. vente alle paa at ombyttes med Guld. Imod alt dette findes alene 40 Millioner Kroner Guld. Naar alligevel dette forholdsvis lille Guldbeløb magter at ombyttes mod de nævnte Objecter og særlig mod næste Aars 700 Millioner store Production, saa kommer dette hovedsagelig af, at Ombytningen ikke foregaar paa engang, men successive. Næste Aars 700 Millioner Kroner store Production, for at holde sig til denne, bringes ikke af Producenterne i en samlet Masse paa en eneste Dag til de Handlende for at ombyttes med Guld. Ind-

bringningen foregaar successive hele Aaret rundt. Aaret bestaar af 300 Arbeidsdage. Sæt at næste Aars Production af Producenterne bringes til de Handlende i 300 lige store Portioner, en Portion daglig. Der vil under denne Forudsætning daglig af Producenterne afleveres Producter værd $2^1/_3$ Millioner Kroner til de Handlende. Til Erhvervelse af 700 Millioner Producter maa isaafald de Handlende daglig give $2^1/_3$ Millioner Kroner Guld til Producenterne med Hjælpere og disse daglig gjenkjøbe med $2^1/_3$ Millioner Kroner Guld hos de Handlende. Saa langt fra at Landets hele 40 Millioner Kroner store Forraad af Guldmynt tiltrænges til Ombytning af næste Aars til 700 Millioner Kroner værdsatte Production, vil kun en Del deraf udkræves for dette Øiemed. I aller gunstigste Tilfælde vilde $2^1/_3$ Millioner Kroner Guld være tilstrækkelige for Ombytningen. Med saa lidet som $2^1/_3$ Millioner Kroner Guld vil man dog ikke kunne hjælpe sig, blandt Andet fordi den daglige Indbringning og Tilbagekjøb af Portioner fra næste Aars 700 Millioner store Production ikke Dag efter Dag forbliver ens i Størrelse, men stærkt varierer, mange Dage langt overstigende $2^1/_3$ Millioner Kroner i Værdi og andre Dage næsten ganske ophørende. Men selv om $2^1/_3$ Millioner Kroner Guld vilde være for Lidet til sammen med de Handlende at besørge Fordelingen af 700 Million Productionen, saa vil paa den anden Side i ethvert Fald kun en Brøkdel af de 40 Millioner Kroner Guld hertil behøves. Den resterende større Del af de 40 Millioner Kroner Guldmynt skulde altsaa kunne benyttes til Ombytninger af ældre Objecter, til Pengebeholdninger i Banker etc.

§ 32. Gjenkjøbende Guld og ordinært Guld.

Vi ville saaledes overensstemmende med forrige Paragraf antage, at af Landets 40 Millioner Kroner Guldmynt anvendes gjennemsnitlig daglig $2^1/_3$ Millioner Guld som Ombytningsmiddel under Productionens Istandbringelse.

Dette Guld er i det Foregaaende blevet kaldt gjenkjøbende Guld, fordi det gives til Befolkningen under den stiltiende Forudsætning at skulle benyttes til Gjenkjøb hos de Handlende af Aarets Production efter dens delvise Ombytning med udenlandske Varer. Consekventsen heraf er, at hvergang de $2^1/_3$ Millioner Guld givet til Befolkningen leveres tilbage til de Handlende, ophøre de at være gjenkjøbende Guld. Efter at have opfyldt sin Opgave at gjenkjøbe tilsvarende Pro-

ducter i deres noget forandrede Sammensætning miste de $2^{1}/_{3}$ Millioner Guldmynt sin gjenkjøbende Egenskab og antage atter Skikkelse af Guld i dets ordinære Tilstand, forvandles til ordinært Guld. Foreløbig forbliver det nu ordinært Guld, liggende ubenyttet. Men i samme Øieblik Guldet maaske samme Dag paany gives til Befolkningen, faar det ifølge den her benyttede Tankegang atter Navn af gjenkjøbende Guld. Kun i det Tidsrum, da Guldet endnu ikke har gjenkjøbt, kalde vi det for gjenkjøbende Guld. Umiddelbart efter Gjenkjøbet gaar det atter ind i den $37^{2}/_{3}$ Millioner store Masse af ordinært Guld forøgende denne til 40 Millioner Kroner. I samme Forbindelse mindes atter om, at det i Virkeligheden er Noterne og Skillemynten, som i Norge foretage disse Bevægelser. Guldet forbliver den hele Tid liggende i Notebankens Kjældere. Egentlig burde vi saaledes istedetfor gjenkjøbende og ordinært Guld have brugt Udtrykkene gjenkjøbende og ordinære Noter ombyttelige med Guld i Notebanken.

Det gjenkjøbende Guld maa selvfølgelig ikke opfattes som et særeget Forraad udtaget af Landets 40 Millioner Kroner Guld for udelukkende at benyttes som gjenkjøbende i Forholdet mellem Handlende og Producenter med Hjælpere. Enhver saadan Afsondring vilde være aldeles unødvendig. Og den vilde ovenikjøbet være uigjennemførlig blandt Andet af den Aarsag, at ubenyttet Guld sædvanlig indsættes midlertidig i Banker. Thi Bankerne blande alt Guld sammen. Naar derfor det fordums gjenkjøbende Guld behøves tilbage fra Banken, vil neppe det selvsamme Guld udleveres af Banken, men ligesaa sandsynlig Guld senest benyttet til Ombytning med Bygninger, Skibe etc. Det fordums gjenkjøbende vil ialfald foreløbig have forsvundet som Ombytningsmiddel for Productionen og dets Plads indtil videre indtages af andet Guld. Alene denne Omstændighed vilde være til Hinder for at bruge bestemte Guldstykker udelukkende som gjenkjøbende Guld.

Ogsaa følgende Omstændighed vilde hindre den stadige uafbrudte Benyttelse af et og samme Guldkvantum til Ombytning af 700 Million Producterne. Naar det gjenkjøbende Guld er givet til Befolkningen, antages vistnok denne at skulle benytte Guldet til at gjenkjøbe Producterne. Men juridisk Forpligtelse dertil paahviler der ikke Befolkningen. Den kan for Guldet, om saa lyster den, gjerne erhverve sig Huse og andre ældre Objecter istedetfor at gjenkjøbe fra 700 Million Productionen. Isaafald ville Eiere af ordinært Guld gjenkjøbe hos de Handlende saadanne Producter, som Producenterne lode uafhentede.

Resultatet bliver, at Guldforraadet benyttet til Omsætning af 700 Million Producterne led Afgang, som dog erstattedes fra Landets øvrige Guld. Altsaa atter en Sammenblanding af Guldet har fundet Sted umuliggjørende det samme Guldkvantums stadige Anvendelse i Productionens Tjeneste.

Et andet Spørgsmaal er det, om en saadan Undladelse af at benytte gjenkjøbende Guld til dermed at gjenkjøbe Producter hører til det Almindelige. Dette Spørgsmaal maa besvares benegtende. Thi Producenterne med Hjælpere maa for at leve benytte sit meste gjenkjøbende Guld til Gjenkjøb fra sin 700 Million Production nu liggende hos de Handlende. Jo mindre Del af Guldet hver Enkelt faar, desto større Part deraf maa han anvende til Gjenkjøb. En Arbeider med en mindre Pengesum i sin Lomme — og i Individernes Lommer er det, at Størsteparten af det gjenkjøbende Guld eller gjenkjøbende Noter ombyttelige med Guld findes — er ikke forpligtet, men ikke desto mindre nødsaget til dermed at gjenkjøbe fra Productionen. Blot saaledes vil han kunne friste Livet.

Capitel 4. Omflytning af Producter.

§ 33. Import.

For Norges Vedkommende blev det i § 3 oplyst, hvilke Producter Landet enten slet ikke producerer eller ogsaa producerer i for smaa Kvanta. Dette betyder dog ikke, at Indvaanerne i Norge gjøre Afkald paa at consumere disse Artikler. Det Manglende importeres. Kul, Salt, Vin, Tobak, The, Sukker, Korn, Fabrikvarer etc., hvorpaa Norge lider Mangel, bliver det hele Aar igjennem importeret fra Udlandet.

§ 34. Export.

For de importerede Producter maa Norge give Noget i Bytte. Hertil benyttes saadanne Artikler, hvoraf Landet producerer formeget til sit eget Behov, og som ligeledes opregnedes i det Foregaaende.

§ 35. Directe og indirecte Import eller Export.

Ofte ville to Lande directe kunne udbytte med hverandre sine overflødige Producter. Norge producerer formeget Trælast og for faa

Fabrikvarer, medens i England det Omvendte hænder. Begge Lande kunne nu directe udbytte Trælast mod Fabrikvarer.

I andre Tilfælde derimod udkræves Medvirkning fra tre eller flere Lande, forinden alle Producter overflødige paa det ene Sted ere naaede frem til Consumenterne paa det andet Sted. Saaledes producerer:

Norge	formeget	Trælast	og forlidet	Korn,
Rusland	—	Korn	-	—	Skinner,
Spanien	—	Jernmalm	-	—	Trælast,
Tydskland	—	Skinner	-	—	Jernmalm.

Det lader sig ikke gjøre for Norge i Rusland eller Spanien at udbytte sin overflødige Trælast med det manglende Korn, dels fordi Spanien intet Korn kan afse, og dels fordi Rusland ingen Trælast behøver. Til lignende Resultat som Norge vil ethvert af de øvrige Lande komme. Varesendelserne maa som Følge heraf tage Omveie. Hvad der af de fire Producter ikke kan benyttes i det producerende Land, exporteres til det Land, hvor Behov derfor existerer. Naar alle Varesendelser ere foretagne, vil

Gjenkjøbet af	den norske Trælast	ske i Spanien,
—	- det russiske Korn	— i Norge,
—	- den spanske Jernmalm	— i Tydskland
—	- de tyske Skinner	— i Rusland.

Ethvert Land har faaet, hvad det behøver.

§ 36. Ombytning af norsk Fisk med Varer fra Tydskland.

Langsmed den norske Kyst bor der paa forskjellige Steder Mænd, der aarlig udsende Fartøier eller lignende Expeditioner for at fange Sild, som de siden præparere til Handelsvare. En saadan Producent bringer maaske saltet Sild værd 180,000 Kroner til en Handlende at indlemmes i Aarets 700 Millions Production og mod Guld i Bytte at spredes mellem ham og samtlige Hjælpere for at benyttes til Gjenkjøb fra Productionen, enhver vælgende efter sin Smag. Angaaende Spredningen af Guldet eller Noterne ombyttelige med Guld i Notebankens Kjældere kan Følgende bemærkes. Først og fremst overlader Sildeproducenten en hel Del af Noterne til sine directe Hjælpere Fiskerne, Bødkerne og Arbeiderne beskjæftigede med at pakke Silden i Tønder. Men foruden dem skulle ogsaa de indirecte Hjælpere have sin Del af de 180,000 Kroner Guld. For Fiskerierne som for enhver anden Slags Production er det af yderste Vigtighed, at der hersker ordnede Forhold

i Landet. Til Opnaaelsen af dette Resultat kræves Samvirken af mange Personer og mange Institutioner. Lærere for Ungdommen, Adgang til Lægehjælp, Politi til Opretholdelse af Orden, Tilstedeværelse af Domstole skiftende Ret mellem stridende Parter; endvidere Hær og Flaade til Formindskelse af Krigsfare; Regjeringen med sine underordnede Officianter til at lede de foregaaende Individers Virksomhed; fremdeles Lærde, Digtere og Kunstnere for at udvikle Nationens Kundskaber, Opfindsomhed og Smag; Ingeniører til Bygning af Havne og Andet; Telegrafer, Telefoner, Postvæsen, Sporveie, Kjøreveie, Jernbaner og Kystdampskibe for at lette Communicationen mellem Fjerntboende saavelsom Varetransporten inden selve Landet — alle Personer arbeidende for disse og lignende Formaal bidrage ved sit Arbeide til Fremme af Norges materielle Production og fremme altsaa ogsaa Fiskerierne, med hvilken sidste Productionsgren vi her beskjæftige os. Til dem Alle vil derfor saavel Sildeproducenten som ogsaa hans Hjælpere Fiskerne, Bødkerne etc. have at afgive Mere eller Mindre af sit 180,000 Kroner Guld. Fra Lærerne ned til Besætningerne paa Kystdampskibene deltage de Alle om end indirecte i Productionen af Silden og kunne for sin indirecte Hjælp kræve sin Andel af de 180,000 Kroner Guld at benytte til at gjenkjøbe deres Andele i Productionen. Flere af de opregnede Individer ville faa sit Guld directe fra de første Eiere Sildeproducenten med directe Hjælpere, medens Guldet for Andres Vedkommende passerer Mellemmænd f. Ex. Skatteopkræverne, fra hvilket sidste Guld blandt Andet betales Gager til Embedsmænd. Efterat Hjælperne have faaet sit Guld, ville de yde hverandre gjensidige Tjenester mod Betaling af Guld, hvilket egentlig betyder Overdragelse af tilsvarende Dele af Productionen. Derved spredes Guldet yderligere blandt Hjælperne.

Alle disse Deltagere i Tilveiebringelsen af den 180,000 Kroner kostende Sild, som udgjør en Del af Landets 700 Millioner store Production og ligger hos den Handlende, ville dog ikke med sit Guld vælge Silden, naar Tiden for Gjenkjøbet kommer. Heller ikke de øvrige Deltagere i 700 Million Productionen ville indlade sig paa at gjenkjøbe Silden. Thi som allerede omtalt producerer Norge mere Sild, end Landet selv formaar at consumere, og til dette Overskud supponeres de 180,000 Kroner Sild at henhøre. Export af Silden og Import af udenlandske Varer maa finde Sted.

I Landene omkring Østersøen har den lavere Befolkning i Aarhundreder været stærke Consumenter af norsk Sild. Derhen sender

den norske Exportør sin Sild, hvorved den norske 700 Million Production formindskes med 180,000 Kroner Producter, medens Aarets tydske Production tilsvarende forøges. Men samtidig bliver der sendt til Norge et lignende Kvantum tydske Producter unødvendige for Tydskland. Herved gjenoprettes det gamle Forhold for begge Landes Productioner; den norske gaar ved Indlemmelsen af 180,000 Kroner tydske Producter op i sin gamle Størrelse 700 Millioner, hvorimod den tydske Production falder fra sin Høide ned til det gamle Tal. Størrelsen af hvert Lands Production er atter blevet, hvad den var forinden Vareudbytningen.

Nu kan Gjenkjøbet foretages i begge Lande. I Norge ville de tydske Producter til Værdi 180,000 Kroner eller 200,000 Reichmark, hvilke Beløb omtrentlig svare til hverandre, blive gjenkjøbte som en Del af Aarets norske 700 Millioner store Production. Idet Befolkningen med sit Guld begiver sig til de norske Handlende for at gjenkjøbe 700 Million Productionen, vil Brøkdelen 180,000 Kroner tydske Varer blive gjenkjøbte af saadanne Nordmænd, som behøve dem. At disse Nordmænd kunde bestaa netop af Sildeproducenten med alle de opregnede Hjælpere, lader sig tænke, men vil dog neppe hænde. Snarere ville Sildeproducenten med Hjælpere gjenkjøbe dels fra de tydske og dels fra de norske Varer inden 700 Million Productionen. Naar alle de øvrige Berettigede til næste Aars norske 700 Millioner store Production gjenkjøbe paa samme Maade, ville tilsidst saavel de tydske 180,000 Kroner kostende Producter som de norske Producter af Værdi 699,820,000 Kroner, hvad tilsammen udgjør 700 Millioner, alle være gjenkjøbte. Som det vil sees, er der her intet Hensyn taget til den øvrige Export og Import, hvorved ogsaa de 699 Millioner taber Characteren af udelukkende norske Varer.

I Tydskland vil i Lighed med Ovenstaaende den norske Sild blive gjenkjøbt med 200,000 Reichsmark som en Bestanddel af Aarets tydske Production.

For Fuldstændigheds Skyld kan der mindes om, at de Handlende i Norge og Tydskland kunne gjøre Fordring paa en Del af Varerne eller Fortjeneste, som det hedder. For Sildens Vedkommende skaffe de sig sin Fortjeneste ved overensstemmende med § 19 at tilbageholde Noget af Silden og erklære Resten for at have en Værdi af 200,000 Reichsmark, til hvilken Pris den derpaa kjøbes af den tydske Befolkning. Paa samme Vis gaa de frem med de tydske Producter

sendte til Norge. Hvad derefter de Handlende foretage sig med sine afholdte Producter, vedkommer os ikke her.

Vi komme dernæst til det Spørgsmaal, hvorledes de to Handlende i Norge og Tydskland faa sit udlagte Guld tilbage. Da den norske Handlende kaldet Exportøren modtog Silden, gav han 180,000 Kroner Guld i Bytte at fordele mellem Producent og Hjælpere og at benyttes til Gjenkjøb. Som oplyst renoncerer imidlertid Sildeexportøren paa at bevæge Nordmænd til at gjenkjøbe Silden og lader den istedet gjenkjøbe af tydske Producenter med Hjælpere for 200,000 Reichsmark tydsk Guld. Egentlig skulde nu dette Guld blive sendt ham fra Tydskland til hans Bopæl i Norge. Herpaa insisterer han dog ikke, men lader Guldet blive indbetalt i en tydsk Bank. Som Legitimation for at kunne hæve Guldet, naar han ønsker at disponere over det, modtager han fra Tydskland en Check stor 200,000 Reichsmark paa den tydske Bank. I Besiddelse af Checken overdrager han denne saavelsom Retten til de 200,000 Reichsmark Guld i Tydskland til en norsk Bank mod i Vederlag at erholde omtrent 180,000 Kroner norsk Guld. Paa denne Maade faar den norske Exportør sit Guld tilbage. Tidligere gav han 180,000 Kroner til Sildeproducenten, men faar nu fra den norske Bank 180,000 Kroner og er dermed ude af Forholdet.

I Tydskland havde den tydske Handlende Exportøren givet 200,000 Reichsmark Guld til den tydske Producent med Hjælpere for Producter, hvilke saavel disse Personer som alle andre Tydskere vægre sig for at gjenkjøbe og derfor tilsidst gjenkjøbes i Norge med 180,000 Kroner norsk Guld omtrentligt 200,000 Reichsmark. Den tydske Exportør kan forlange Guldet sendt ham fra Norge, hvorefter han paany vil være Eier af sit Guld, som han skilte sig ved, da han betalte den tydske Producent for Varerne. Afsendelsen af Guldet kan dog undgaas. Det lader sig gjøre at overdrage ham de 200,000 Reichsmark Guld i den tydske Bank tilhørende fordum den norske Sildeexportør og nu den norske Bank. Dette sker praktisk talt paa følgende Maade. Naar den tydske Exportør gjennem sin Forretningsven Importøren i Norge har gjensolgt sine 180,000 Kroner tydske Producter til de Norske, undlader den norske Importør at sende dette norske Guld til den tydske Exportør, men giver det til den norske Bank og erholder til Gjengjæld denne Banks 200,000 Reichsmark Guld i Tydskland overdraget til den tydske Exportør. Begge Landes Exportører have nu faaet sit udlagte Guld tilbage, udenat nogen Forsendelse af Guld fra Land til

Land har fundet Sted. Ved Bankers Assistance have paa en Maade de to Exportører byttet Guld.

Tydskland som det større Land vil i et saadant Tilfælde som Regel blive valgt til Basis for den Slags Udbytninger med Norge. Theoretisk seet vilde dog Intet have været til Hinder for at tildele Norge samme Rolle. Isaafald maatte den tydske Exportør have ladet indbetale 180,000 Kroner norsk Guld i en norsk Bank, faaet sig sendt Check paa den norske Bank, solgt Checken til en tydsk Bank, som derefter kunde overdrage sit Guld i Norge til den norske Sildeexportør.

§ 37. *Udbytning af Guld.*

I det nylig omtalte Tilfælde gjensolgte den norske Handlende kaldet Sildeexportøren sin norske Sild i Tydskland for 200,000 Reichsmark tydsk Guld, hvilket det staar i hans Magt at hente til Norge.

Paa den anden Side gjensolgte den tydske Exportør sine tydske Producter i Norge for 180,000 Kroner norsk Guld, hvilket han kan forlange sig oversendt til Tydskland.

Samme Magt til at trække Guld fra Land til Land besiddes af Exportørerne i det andet benyttede Exempel, hvor fire forskjellige Lande gjensidig ombyttede sine Producter.

Imidlertid er det forbundet med Ulemper at foretage Sendelser af Guld. De søges derfor mest muligt undgaaede. Istedet udbyttes Guldet. Ved Bankers Bistand udbytte Landene sit gjensidige Tilgodehavende af Guld uden at bevæge det. I sine Detailler at beskrive de forskjellige Methoder for Udbytningen vilde kræve mere Plads, end der her kan afsees. Men Fremgangsmaaden vil i det Væsentlige findes gjengivet i forrige Paragraf.

Hvis Udbytning af Guld ikke kan finde Sted, hvad der stundom hænder, maa selve Guldet sendes. Om Norge har mere Guld tilgode i Udlandet, end det skylder i Udlandet, vil der efter Udbytningen blive en Rest af Guld tilbage, som in natura maa føres til Norge. I det omvendte Tilfælde, at Norges udenlandske Gjæld overstiger det udenlandske Tilgodehavende, maa Differencen betales med Guldsendelse fra Norge.

§ 38. *Indenlandske Varesendelser.*

Sendes Producter ud af et Land, eller hentes de ind i et Land, benævnes disse Handlinger med Ordene Export og Import. For Vare-

transporter derimod, som standse indenfor Landets Grændser, har Sproget ingen særegen Betegnelse.

Om disse indenlandske Varesendelser fra Provinds til Provinds i samme Land gjælder væsentlig det Samme; som foran er ytret om Export og Import. Det hele Land taget som en Enhed vil producere formeget af enkelte Producter og forlidet af andre Producter, hvorefter de overflødige Producter exporteres til Udlandet og andre manglende Producter importeres fra Udlandet. Det samme Forhold gjenfindes hos Landets enkelte Provindser, om de stilles ligeoverfor hverandre.

Christiania Districtet i det østlige Norge — for at tage et bestemt Tilfælde — producerer formeget Trælast og forlidet Kjød, medens det Modsatte finder Sted i Stavanger Districtet beliggende i det vestlige Norge. Følgen er, at Christiania sender Trælast til Stavanger og modtager Kjød fra Stavanger.

Med Hensyn til Betaling af Producter sendte fra Provinds til Provinds saa søges ogsaa her Sendelser af Penge undgaaet. Ved Bankers Hjælp vil i det nævnte Tilfælde Christiania og Stavanger mest muligt udbytte Pengene istedetfor at sende dem i Posten. Hvert District vil holde paa sine Penge og, naar disse Penge paa Grund af Vareforsendelser komme til at tilhøre Beboerne i et andet District, bestræbe sig for at udbytte dem under Benyttelse af Modfordringer.

§ 39. *Udenlandske Producter tilhørende Skibsrederne med Hjælpere.*

Hidtil er i dette Capitel alene talt om Import af Producter opveiet ved tilsvarende Export. De Producerende i et Land importere saadanne udenlandske Varer, som de mangle, og betale dem ved at exportere overflødige Varer fra sin egen Production.

Men der gives ogsaa en anden Slags Import, hvis Kjendetegn er, at den ikke ledsages af Export. Herved sigtes til Andele af Udlandets Production tilhørende Nationens Skibsredere og Sømænd.

Om de norske Skibsrederes og Sømænds Ret til Dele af den norske 700 Million Production for at have bragt Producter fra Sted til Sted inden Norge taltes der tidligere, se § 17. Men disse Kystskibe udgjøre den mindste Del af Norges Skibsflaade. Den største Del af Skibene er sysselsat i udenrigsk Fragtfart, hele Aaret rundt førende Varer mellem fremmede Riger. For Arbeidet hermed tilkommer der Skibsrederne med Hjælpere en Andel i det Lands Production, til hvilken de transporterede Varer henhøre. Deres Andele i Udlandets Pro-

duction importeres derefter af Norge og indlemmes i Landets aarlige Production, som ved Tillæg af disse udenlandske Producter tilhørende Skibsrederne med Hjælpere naar op i den oftere omtalte Værdi af 700 Millioner Kroner.

Hvis de norske Søfarendes Andel i Udlandets Production sættes til en Værdi af 100 Millioner Kroner efter Fradrag af, hvad de maa afgive i Udlandet til Havneafgifter og Lignende, saa vil Værdien af Producterne producerede i selve Norge næste Aar være 600 Millioner Kroner. Ved dertil at lægge de 100 Millioner af Udlandets Production erhvervede af de norske Redere med Hjælpere udkomme de 700 Millioner Kroner som den samlede Værdi af Norges Production næste Aar.

Ikke alle disse 100 Millioner Kroner udenlandske Producter sendes til Norge. Hvad der af de 100 Millioner Kroner udenlandske Producter tilhører de norske Skibes Besætninger, vil for en ikke ringe Del blive anvendt til deres Livsophold ombord i Skibene. Resten derimod af Sømændenes udenlandske Producter og ligeledes Skibsredernes Andel finde sin Vei til Norge.

§ 40. Hvad foretages med Skibsredernes og deres Hjælperes Andel i Udlandets Production.

Producenterne i Udlandet ville næste Aar bringe sin Production til de respective udenlandske Handlende mod i Bytte at erholde Guld berettiget til at gjenkjøbe Productionen. Guldet fordeles mellem Producenter med Hjælpere, til hvilke sidste ogsaa de norske Skibsredere og Sømænd henhøre, for at benyttes til Gjenkjøb af de udenlandske Producter. Med Noget af sit Guld foretage de norske Sømænd Gjenkjøb fra sine udenlandske Producter til Livsophold under sin Omflakken fra Land til Land. Den større Del af Guldet indbetales i udenlandske Banker og stilles til Disposition for Skibsrederne i Norge, som sælge disse sine Fordringer til de norske Banker mod norsk Guld eller Noter ombyttelige med Guld i Notebankens Kjældere. Ganske paa samme Maade som forklaret i § 36 fordeles derpaa det norske Guld mellem Skibsrederne, de Søfarendes Familier og de Mange, som have ydet Foranstaaende sine Tjenester.

Alle disse Personer mere eller mindre intimt knyttede til den norske Skibsfart have sin Andel af Udlandets Production fremdeles liggende i Udlandet, men maa for at kunne comsumere den faa den

bragt til Norge, hvor de bo. Som Følge heraf sende de ovennævnte udenlandske Handlende, hos hvem disse udenlandske Producter ligge og vente paa Gjenkjøb, samtlige Producter til Norge. Her indlemmes de i Aarets norske Production bringende denne til at stige til 700 Millioners Værdi. Ved Gjenkjøbet ville dog neppe de norske Skibsredere med Forbundne udelukkende gjenkjøbe nævnte udenlandske Producter, men snarere Noget af de udenlandske og Noget af de norske Producter. Den øvrige norske Befolkning gjør det Samme, hvorefter tilsidst den hele 700 Million Production vil være gjenkjøbt, altsaa ogsaa Skibsredernes med Hjælperes Andel af Udlandets Production exporteret fra Udlandet til Norge.

De udenlandske Handlende kunne nu kræve det norske Guld, der gjenkjøbte deres udenlandske Producter, sendt til deres Bopæle i Udlandet. Guldsendelse søges dog undgaaet. I dette Øiemed tage de udenlandske Handlendes Commissionærer i Norge eller Importørerne, som de kaldes, alt det norske Guld givet af Befolkningen for omtalte udenlandske Producter og indbetaler det i norske Banker. Disse lade til Vederlag det føromtalte Guld i de udenlandske Banker, som eiedes tidligere af Skibsrederne og derpaa af de norske Banker, overdrage til de udenlandske Handlende, som nu foruden at se sine udenlandske Producter gjenkjøbte i Norge ogsaa have faaet sit udlagte Guld tilbage.

Efter disse almindelige Bemærkninger vil et enkelt Tilfælde blive gjennemgaaet. I Australien produceres der mere Uld, end Landet selv kan benytte. Skal det Overskydende ikke være produceret forgjæves, maa det henbringes til et Land, hvor der ikke produceres nok af denne Vare, saasom England. Som sidste Led i Productionen af den australske Uld hører isaafald dens Transport over Havet. Skibsrederne, af hvem Transporten besørges, blive derved Medhjælpere hos de australske Producenter og kunne for sin Bistand kræve sine Andele i Ulden. Sæt nu at en australsk Uldproducent bringer Uld værd 20,000 £ til en australsk Exportør, som sender Ulden til England i et norsk Skib. Exportøren skulde efter den almindelige Regel give Uldproducenten 20,000 £ Guld til Fordeling mellem de Deltagende i Uldens Production, blandt hvem befinde sig den norske Skibsreder med Sømænd. For Skibsrederens Deltagelse i Productionen kan der supponeres at tilkomme ham og Hjælpere $^1/_{10}$ Del af Ulden. Der skal saaledes af Uldproducenten udbetales ham 2000 £ Guld. Den australske Exportør paatager sig imidlertid selv at betale den norske Skibsreder, saa at

den australske Producent alene faar 18,000 £ Guld til Fordeling mellem sig selv og australske Hjælpere at benytte til at gjenkjøbe fra den australske Production fradraget Ulden og tillagt de modsvarende importerede Varer. Men herpaa er det overflødigt nærmere at indgaa. De australske Afskibere af Uld til England befinde sig omtrent i samme Stilling som de norske Afskibere af Sild til Preussen og Trælast til Spanien omtalt kort foran. Hvad der oplystes i Anledning af den norske Export, passer ogsaa paa den 18,000 £ kostende Uld exporteret fra Australien.

Som Hjælpere i Productionen skulde Skibsrederne faa sig tildelt fra Producenterne sit Guld berettiget til at gjenkjøbe en tilsvarende Del af Ladningerne eller ligemeget kostende Producter fra det exporterende Lands Production samme Aar. Ligeoverfor Skibsrederne gjælder dog en anden Regel. De faa sig gjenkjøbende Guld givet directe fra den Handlende, som afholder det ved sin Udbetaling af Guld til Producenten. Og da endvidere Skibsrederen først efter vel udført Reise og Ladningens Aflevering paa Bestemmelsesstedet kan gjøre Fordring paa sit Tilkommende — fra de smaa Forskud paa Afseilingsstedet bortsees her — saa vil i det foreliggende Tilfælde den norske Skibsreders 2000 £ Guld blive ham udbetalt ikke i Australien, men i England af den australske Exportørs Commissionær eller med andre Ord den engelske Importør. De 2000 £ Guld kunne af den norske Skibsreder, om han ønskede det, forlanges sendt til Norge. Formodentlig vil han dog foretrække at lade Guldet blive indbetalt i en engelsk Bank og faa sig tilsendt en Check for 2000 £ paa Banken berettigende ham til at hæve Guldet. Checken og sin Ret ifølge samme sælger han til en norsk Bank for omtrent 36,000 Kroner norsk Guld at fordele mellem ham selv med alle sine norske directe saavelsom indirecte Hjælpere og at benyttes til Gjenkjøb af den 2000 £ kostende australske Uld eller Andet.

Den australske Uld tilkommende den norske Skibsreder med Hjælpere ligger nu i England hos den engelske Importør. Ulden kunde tænkes indlemmet i Aarets engelske Production. Men det vil være hensigtsmæssigt indtil videre at stille den udenfor og ved Siden af den engelske Production. For at den norske Skibsreder med Hjælpere skal kunne gjenkjøbe Ulden fra Australien eller lige værdifulde Varer af Aarets engelske Production, maa de hentes til Norge. Om den australske Uld bekymre de sig ikke; de ville sandsynligvis foretrække engelske Varer saasom Kul, Metalvarer og Beklædningsstoffe. I Henhold

hertil indføres der før 2000 £ eller 36,000 Kroner af disse Varer fra England til Norge under Medvirken af norske Importører. De engelske Varer indlemmes i Aarets norske Production, som derved stiger til 700 Millioners Værdi. Derpaa indfinder Skibsrederen og Hjælpere tilligemed den øvrige norske Befolkning sig hos de norske Handlende og gjenkjøbe Productionen. Skibsrederen med Hjælpere ville for sin 36,000 Kroner norsk Guld gjenkjøbe Lidt af de engelske Varer og forresten af Aarets øvrige Production. Paa samme Maade forholder den øvrige Befolkning sig, hvorefter tilsidst den hele 700 Million Production vil befindes at være gjenkjøbt.

Af de 700 Millioner Kroner norsk Guld successive indbetalte hos de norske Handlende til Productionens Gjenkjøb skulle Afsenderne af de engelske Varer faa sig tilsendt 36,000 Kroner eller 2000 £. De modtoge tidligere omtalte Kul og andre Producter fra de engelske Producenter mod 2000 £ engelsk Guld i Bytte og forvente derefter Producterne gjensolgte samt deres Guld tilbagegivet dem. Da Varerne ere gjenkjøbte i Norge, bliver det Norge, som maa sende dem norsk Guld. Til Undgaaelse af Guldsendelse kan der imidlertid faldes tilbage paa Skibsrederens 2000 £ Guld i England nu tilhørende den norske Bank. De norske Importører af de engelske Kul samt andre Varer bringe de 36,000 Kroner norsk Guld, hvormed hos dem de engelske Varer gjenkjøbtes, til den norske Bank. Denne overdrager til Gjengjæld sine 2000 £ Guld i England til de engelske Afsendere af sidstnævnte Varer, hvilke Afsendere nu faa tilbagebetalt sit Guld tidligere af dem leveret til de engelske Producenter. Tilbage staar den engelske Importør af australsk Uld. Han har til den norske Skibsreder givet de 2000 £ Guld senere benyttede til Gjenkjøb ikke af Ulden, men af engelske Kul med Mere importeret til Norge fra Aarets engelske Production. Hvorledes faar han sit Guld tilbage? Hvem skal gjenkjøbe hans 2000 £ australske Uld, siden den norske Skibsreder ikke vil det? Jo, idet Varer af den engelske Production til Værdi 2000 £ gik til Norge, vil den australske Uld træde ind i den saaledes opstaaede tomme Plads inden Aarets engelske Production. Den norske Skibsreders australske Uld vil derefter blive gjenkjøbt af de engelske Producenter med Hjælpere, og fra dem vil den engelske Importør af Ulden faa sine 2000 £ Guld tilbage.

Muligens behøver ikke Norge de engelske Kul med Mere, men foretrækker at importere russisk Korn værd 36,000 Kroner, der indlemmes i Aarets 700 Millioner store Production og gjenkjøbes paa

beskrevne Maade af den norske Befolkning deri indbefattet Individerne knyttede til Søfarten. Den norske Importør af Kornet skulde efter fuldendt Gjenkjøb egentlig sende 36,000 Kroner norsk Guld til den russiske Kornexportør eller til hans Bank i Tydskland, hvor han ønsker Guldet indbetalt. Men om muligt vil den norske Kornexportør lade de 36,000 Kroner norsk Guld forblive i Norge. Til Opnaaelse heraf leverer han det norske Guld til den norske Bank mod i Bytte at faa en Check paa 2000 £ Guld berettiget til at hæve den norske Banks Guld i England, der fordum tilhørte den norske Skibsreder. Af den norske Kornexportør sendes den 2000 £ store Check til den tydske Bank. Til Erstatning for sit bortgaaede Korn importerer senere Rusland tydske Jernbaneskinner, betalende dem ikke med udsendt russisk Guld, men med nævnte 2000 £ Guld i England. For at dække Nedgangen i den tydske Production foraarsaget ved Skinnesalget til Rusland kan Tydskland importere Varer fra England ganske som i foranstaaende Tilfælde, da Norge supponeres at importere for 2000 £ engelske Kul, Metalvarer og Beklædningsstoffe.

§ 41. Udenlandske Producter tilhørende norske Eiere af udenlandske Actier og Værdipapirer.

Ligesom de norske Skibsredere blive ogsaa de norske Indehavere af udenlandske Værdipapirer Medeiere i Udlandets Production. Her haves et andet Tilfælde af Import til Norge ikke ledsaget af tilsvarende Export. Fremgangsmaaden med at føre Varerne til Norge falder sammen med hvad der netop udrededes om de norske Skibsrederes Anpart i Udlandets Production. I efterstaaende § 97 vil forøvrigt et lignende Tilfælde blive behandlet.

Capitel 5. Raastoffe og færdige Varer.

§ 42. Raastoffe maa bearbeides, forinden de kunne consumeres.

Naar et Product er færdigt fra Producentens Haand, vil det i mangfoldige Tilfælde endnu ikke egne sig til at consumeres, men maa yderligere manipuleres af en eller flere nye Producenter, forinden det kan anvendes af dem, som tilsidst maatte behøve det. Saadanne Producter kaldes Raastoffe og stundom ogsaa Halvfabrikata.

Jernerts, for at tage et bestemt Tilfælde, udgjør en Del af den norske aarlige 700 Million Production. Heraf exporteres Størsteparten, men noget omgjøres i Norge til Metallerne Jern og Staal, hvilke sidste to Producter i Norge atter fabrikeres til Gryder, Knive, Øxer og andre Varer. Lad os tage et Kvantum Erts værd 25,000 Kroner, der omgjøres til Metal værd 75,000 Kroner, hvoraf derpaa fabrikeres Metalvarer for 155,000 Kroner. Tallene ere aldeles vilkaarlig valgte. Om Forholdet mellem dem i Henseende til Størrelse er det rette, er ikke blevet undersøgt.

Beskjæftigede med Tilvirkningen og Fordelingen af disse tre Producter ere:

Grubeeieren med Hjælpere;
Grossereren i Erts;
Jernværkseieren med Hjælpere;
Grossereren i Metaller;
Fabrikanten med Hjælpere;
Grossereren i Metalvarer;
Butikeierne.

Hver enkelt af de tre Producenter nemlig Grubeeieren, Jernværkseieren og Fabrikanten antages at bringe sit Product til den efterfølgende Grosserer mod Guld i Bytte. Det bemærkes, at en Jernværkseier ogsaa kan være Grubeeier, samt at han formodentlig ofte sælger sit Jern og Staal til Fabrikanten uden Mellemkomst af en Grosserer. Men for at holde os til den engang valgte Fremstillingsmaade ville vi supponere Arbeidets Deling fuldt gjennemført i det valgte Exempel.

Ertsen vil Landets Befolkning ikke have; den maa omgjøres til Jern eller Staal. Men heller ikke disse Produkter egne sig til Konsum. Jern og Staal ere ligesom Ertsen kun Raastoffe, der vistnok befinde sig paa et fremskredent Stadium, men ligefuldt ere uanvendelige for Befolkningen. Først naar de af Fabrikanterne have faaet sin endelige Skikkelse som Metalvarer, kunne de af Befolkningen bruges.

Af lignende Productgrupper kunne for Norges Vedkommende nævnes Uld — Garn — Klæde — færdige Dragter, ligeledes Korn — Mel — Brød.

Det er stadig i disse Blade blevet fremholdt, at Norges Producenter bringe næste Aars 700 Million Production til de Handlende mod Guld i Bytte at fordele mellem Producenter med Hjælpere og at benyttes til Gjenkøb af Productionen, efterat samme delvis er ombyttet med udenlandske Varer.

Efter det senest Oplyste er imidlertid denne Ombytning med udenlandske Varer ikke den eneste Forandring, som 700 Million Productionen undergaar, forinden den kan gjenkøbes af de endelige Consumenter. Yderligere Bearbeidelse af mange indleverede Producter, som i dette Øiemed midlertidig tilbageleveres Befolkningen, udkræves, forinden det sidste Gjenkøb kan finde Sted. Hvilken Indflydelse disse nye Processer, som Productionen har at gjennemgaa, udøver paa Gjenkjøbet vil blive paavist i næste Paragraf.

§ 43. Gjenkøb af Raastoffe og Fabrikvarer.

I. Indledning.

For Grossereren er det Hovedsagen at faa gjensolgt, hvad der hos ham ligger af 700 Million Kroner Produktionen, medens det for hver Deltager i 700 Million Produktionen er af Vigtighed at kunne faa gjenkjøbt hos Grossereren eller hans Hjælper Detaillisten ikke sine egne, men andre Deltageres Producter. Begge Dele opnaaes ved, at hver enkelt Deltager i Productionen benytter sit fra Grossereren stammende Guld til Gjenkjøb, medens det samtidig overlades til ham — Deltageren i Produktionen — at bestemme, hvad han vilde gjenkjøbe. Isaafald ville Grossererne se den hele 700 Million Production tilbagekjøbt og sig selv paany i Besiddelse af deres udgivne 700 Millioner Kroner Guld. Og hver Deltager i Productionen vil under Gjenkjøbet have kunnet udvælge netop det, som han for sin Del ønskede at gjenkjøbe fra 700 Million Productionen. Begge Parters Interesser ere komne til sin Ret.

II. Jernerts.

I Overensstemmelse hermed kunde Grossereren omtalt i forrige Paragraf egentlig vente, at naar han har givet Producenten den saakaldte Grubeeier 25,000 Kroner Guld i Bytte for Erts, saa skulde dette Guld eller andre 25,000 Kroner fra 700 Million Kroner Guldet benyttes til Gjenkjøb af Ertsen. Indehaverne af et Kvantum gjenkjøbende Guld i Værdi svarende til Ertsen — vi ville kalde dem for Befolkningen — forventes at skulle gjenkjøbe Ertsen. Dog herfor vægrer Befolkningen sig paa Grund af Ertsens nuværende Ubrugelighed for almindelige Mennesker og tilbageholder foreløbig sit 25,000 Kroner gjenkjøbende Guld bestemt til engang at gjenkjøbe Ertsen. Hvad foretages i Mellemtiden?

Da Ertsgrossereren ikke faar tilbagesolgt Ertsen til Grubeeieren med Hjælpere kort sagt til Befolkningen, vender han sig til Jernværkseieren, som af sit eget ordinære Guld giver ham 25,000 Kroner tagende Ertsen i Bytte. Jernværkseieren indtræder i hans Sted og kunde strengt taget fordre, at Befolkningen med sit 25,000 Kroner gjenkjøbende Guld tidligere modtaget af Ertsgrossereren skal undlade at bringe det tilbage til den sidste, som jo nu paa anden Maade har faaet sit Guld igjen, og istedet komme til ham — Jernværkseieren — for at gjenkjøbe Ertsen. Men som sagt Befolkningen ønsker ikke at gjenkjøbe Ertsen.

III. Jern og Staal.

Jernværkseieren vælger en anden Udvei. Han omgjør Ertsen til Metallerne Jern og Staal værd 75,000 Kroner og sætter sig i Forbindelse med Metalgrossereren. Denne tager Jernet og Staalet givende Jernværkseieren

Kr. 25,000
Kr. 50,000
tilsammen Kr. 75,000 Guld i Bytte.

Med de 25,000 Kroner bringer Jernværkseieren sit Guldforraad op i sin gamle Størrelse, samtidig overdragende til Metalgrossereren Retten til at forvente Befolkningen at indfinde sig med sit tidligere for den oprindelige Erts modtagne 25,000 Kroner Guld og dermed gjenkjøbe Erts i sin nye Form af Jern eller Staal. Det andet 50,000 Kroner store Beløb fordeles af Jernværkseieren mellem ham selv og Hjælpere at benyttes til dermed at gjenkjøbe 50,000 Kroner Jern og Staal. Oprindelig var det Grubeeieren med Hjælpere, som skulde gjenkjøbe for 25,000 Kroner Erts. Ved Siden af dem og deres 25,000 Kroner stille sig nu Jernværkseieren og Hjælpere med 50,000 Kroner Guld, alle under Forpligtelse til at gjenkjøbe enten Ertsen, hvoraf nu er fabrikeret Jern og Staal værd 75,000 Kroner, eller ogsaa andre Producter. Vælge de det Sidste, gaar Forpligtelsen til Gjenkjøb af den omforandrede Erts over til gjenkjøbende Guld tilhørende andre Medlemmer af Befolkningen. Begge Parter bytte Rolle.

IV. Metalvarer.

Men Befolkningen har ligesaalidt Anvendelse for Jernet og Staalet som tidligere for Ertsen. Forinden Befolkningen vil indgaa paa at gjen-

kjøbe Ertsen, maa den yderligere manipuleres; af Jernet og Staalet maa gjøres Metalvarer. Metalgrossereren, som ikke kan faa gjensolgt Jernet og Staalet til Grubeeieren og Jernværkseieren med samtlige deres Hjælpere eller i det Hele taget til Befolkningen, overlader Jernet og Staalet til Fabrikanten for 75,000 Kroner ordinært Guld. Fabrikanten mister 75,000 Kroner af sit ordinære Guld, men erhverver Raamaterialerne Jern og Staal samt sine Formænds Ret til at forvente Befolkningen indfinde sig med 75,000 Kroner Guld modtaget fra de to Grosserere i Erts og Metal eller i det hele taget fra Landets Grosserere for dermed at gjenkjøbe Ertsens næste Product Jernet og Staalet. Noget Forsøg paa at gjøre sin Ret gjældende foretages dog ikke af Fabrikanten. Derimod lader han af Jernet og Staalet forfærdige Metalvarer værd 155,000 Kroner, som han bringer til Metalvaregrossereren mod

Kr. 25,000.
Kr. 50,000.
Kr. 80,000.

tilsammen Kr. 155,000 Guld i Bytte.

Heraf bortlægger Fabrikanten 25,000 + 50,000 Kroner til sit Guldforraad for at dække Afgangen, som fandt Sted ved hans Overtagelse af Jernet og Staalet. Samtidig transporterer han stiltiende til Metalgrossereren de gamle Rettigheder ligeoverfor Befolkningen til at forvente 25,000 + 50,000 Kroner gjenkjøbende Guld benyttet til Gjenkjøb af Erts i dens nyeste Skikkelse af Metalvarer. De resterende 80,000 Kroner fordeler Fabrikanten mellem sig og Hjælpere at benyttes til dermed at gjenkjøbe 80,000 Kroner Metalvarer. I den omtalte Række, der optoges af Grubeeier og Jernværkseier med alle deres Hjælpere og deres 75,000 Kroner Guld, indtræder nu ogsaa Fabrikanten og Hjælpere med yderligere 80,000 Kroner Guld, alle paa en Maade forpligtede til med 155,000 Kroner Guld at gjenkjøbe den fordums Erts, som nu har modtaget sin endelige Skikkelse af 155,000 Kroner Metalvarer. Om de foretrække at gjenkjøbe andre Producter indleverede af andre Producenter til Grossererne, saa er derfor Intet til Hinder; men da maa disse andre Producenter eller deres Eftermænd paatage sig at gjenkjøbe Metalvarerne forarbeidede af Ertsen. Og dette Forlangende om Gjenkjøb af Ertsen paa dens nuværende fuldkomne Stadium møder ikke længere Modstand.

Metalvaregrossereren spreder Productet blandt Butikeierne, hos hvem Befolkningen gjenkjøber dem efterladende 155,000 Kroner gjenkjøbende Guld, som derved atter bliver ordinært Guld og af Butikeierne bringes til Metalvaregrossereren. Den Sidste har nu faaet sit Udlæg af Guld godtgjort.

V. Tilbageblik.

Af det Foregaaende fremgaar, at Producenterne af Raaproducter ikke gjenkjøbe selve disse Raaproducter. Gjennem Grosserere gik i det benyttede Exempel Raaproducterne først til nye Producenter. Naar de tilsidst udgaa fra sidste Producents Haand som fuldt færdige Producter skikkede for Consumen, gjenkjøbes de i Forening af Alle, som have havt Befatning med dem paa deres forskjellige Udviklingsstadier. Sammenlign dog hermed Indledningen til nærværende Paragraf.

VI. Norsk Erts viderebehandlet i England.

I foranstaaende Tilfælde antoges Erts, Metal og Metalvarer alle at produceres i Norge. Hele Forvandlingsrækken fra Erts til fuldt færdige Metalvarer foregik i Norge. Men sæt at kun Ertsen produceredes i Norge, og at dens Forvandling først til Metal og siden til Metalvarer foregik i England. Den engelske Metalvaregrosserer vil nu theoretisk kunne kræve at gjensælge Metalvarer for 25,000 Kroner til den norske Grubeeier med Hjælpere, for 50,000 Kroner til den engelske Jernværkseier med Hjælpere og for 80,000 Kroner til den engelske Metalvarefabrikant med Hjælpere, eller rettere sagt for tilsvarende Beløb i engelsk Mynt. Den norske Grubeeier med Hjælpere, som ved Exporten af Ertsen til England gjennem Ertsgrossereren fik Raadighed over 25,000 Kroner engelsk Guld, maa isaafald sende dette gjenkjøbende Guld tilbage fra Norge til England. I Praxis undgaaes dog som tidligere omtalt mest muligt Sendelser af Guld fra Land til Land. Man søger ved Udbytning at lade det forblive, hvor det hører hjemme.

Skulde den norske Grubeeier med Hjælpere foretrække istedetfor Metalvarer at gjenkjøbe for 25,000 Kroner engelske Kul, Bomuldsvarer etc., saa staar dette dem frit. Metalvarerne kunne isaafald tænkes gjenkjøbte af de engelske Kul- og Bomuldsvareproducenter.

Delvis Ombytning af norske 700 Million Producter med engelske Producter har i ethvert Fald fundet Sted, hvad enten den norske Grubeeier med Hjælpere tager sin Erts tilbage fra England som færdige Metalvarer eller ogsaa importerer engelske Kul, Bomuldsvarer etc.

§ 44. *Raastoffes Stigning i Værdi ved Bearbeidelse.*

Det berettedes foran, at Norges aarlige Production i den senere Tid formodentlig har en Værdi af omtrent 700 Millioner Kroner Guld. I Additionsrækken, hvori de forskjellige Producters Værdier opføres, og hvis samlede Sum bliver 700 Millioner Kroner, maa hvert Product kun en enkelt Gang medtages og ikke gjentages paa flere Steder i Rækken. Heraf følger, at om der blandt 700 Million Producterne findes opført Erts for 25,000 Kroner og senere Turen kommer til at indføre i Listen de 75,000 Kroner Jern og Staal, hvortil foregaaende Paragraf supponerede Ertsen omgjort, saa maa Jernets og Staalets Værdi angives med Fradrag af Ertsens Værdi. Ved den derpaa følgende Anførsel i Listen af 155,000 Kroner Metalvarer udvundne af Jernet og Staalet, maa de udføres med en Værdi af 80,000 Kroner, idet de allerede forekomme i Listen som Raastoffe værd 25,000 og 50,000 Kroner.

Hvis de 25,000 Kroner norsk Erts exporteres til England overensstemmende med det andet Tilfælde i foregaaende Paragraf for der at forandres først til Jern og Staal og derpaa til Metalvarer, maa paa samme Maade 25,000 Kroner omgjort til engelsk Mynt fratrækkes Aarets engelske Production for at udfinde dens sande Talværdi.

Med andre Ord, Raaproducternes Værdi maa stedse fratrækkes, naar Spørgsmaalet er at udfinde Værdien af et Lands producerede Fabrikvarer.

§ 45. *Haandværkeres Befatning med Raaproducter.*

Af Haandværkere blive Producter, som Andre ere tilbøielige til at anse for nogenlunde fuldendte Varer, fremdeles betragtede som Raaproducter. Først ved Haandværkernes afsluttende Behandling bliver Mel, Tøier og Læder fuldt færdige til at consumeres. Haandværkerne ere forsaavidt at betragte som Fabrikanter.

Fabrikanter pleie at bringe sin Production til Grossereren for hos ham at gjenkjøbes af alle dem, som successive deltog i Frembringelsen af Producterne, det vil sige Befolkningen. Heri skille Haandværkerne sig fra de egentlige Fabrikanter. Haandværkeren besørger selv fra sin Butik sine Producter gjensolgte til dem, hvis successive Arbeide hans Raaproduct skyldte sin Tilværelse, eller til Befolkningen. Haandværkeren er paa samme Tid Fabrikant og Butikeier. I sidste Egenskab gjensælger han for sin Raaproduct-Grosserer, hvem han bringer Guldet, som Befolkningen ved Gjenkjøbet efterlader.

Capitel 6. Productionens Anvendelse.

§ 46. *Livsophold.*

Sin Production benytte Producenterne fornemmelig til Livsophold og til Livets Comfort overensstemmende med Enhvers Omstændigheder. Dette er deres Mening med at produccre. Om Norges Befolkning næste Aar gjennem sit Arbeide erhverver sig Producter tilsammen værd 700 Millioner Kroner Guld, saa vil hver enkelt Producent være nødt til før eller senere at fortære Størsteparten af sin Andel i denne 700 Million Production for ved Hjælp af samme at opretholde Livet og skaffe sig den Comfort, som Forholdene tillade ham.

Efterat den større Del af Aarets Production er benyttet til Livsophold, forbliver der en betydelig Rest tilbage. Angaaende denne Rest kan her foreløbig oplyses, at Noget deraf bestaar af Arbeidsredskaber. Det Øvrige bliver dels sparet og dels leveret som Skat til det Offentlige.

§ 47. *Reiser.*

Hvad enten Individet forbliver hjemme i sit eget Land eller reiser i andre Lande, maa han i begge Tilfælde for Livsophold tage fra sin Andel i Aarets Production og benytte, hvad han saaledes tager, for at leve. Nogen Forskjel findes dog mellem de to Tilfælde.

Paa Reiser benytter han saaledes sin Productionsandel hurtigere end hjemme, idet han maa dele den med Andre og give deraf til Jernbane- og Dampskibsselskaber, til Hoteleiere og til andre Personer ydende ham Tjenester paa Reisen.

Endvidere maa hans Andel i Aarets Production, om han skal benytte den for at reise i Udlandet, helt ombyttes med udenlandske Producter, idet han paa sin Reise kun har Anvendelse for udenlandske Producter. Om han var forblevet i sit Hjem, vilde han derimod sandsynligvis kun have ladet foretage en delvis Ombytning.

Havde han holdt sig hjemme, vilde saavel Exportører som Importører været ham behjælpelige med at faa hans Andel i den indenlandske Production delvis udvexlet med udenlandske Producter. Reiser han derimod i Udlandet, vil han ogsaa benytte sig af sit eget Lands Exportører for at faa sine nævnte indenlandske Producter sendt udenlands. Men for Importørerne i hans eget Land faar han i dette Tilfælde ingen Anvendelse. Han vil i Udlandet paa anden Maade lade

foretage Ombytningen af sit Lands exporterede Producter med udenlandske Producter.

I Besiddelse af disse udenlandske Producter kommer den Reisende paa følgende Maade. Sæt at han er en Nordmand, som reiser i andre Lande. Nu erindres det fra før, at Norges Befolkning næste Aar antages at producere for 700 Millioner Kroner, hvilke Producter Indvaanerne bringe til sine Grosserere mod 700 Millioner Kroner Guld i Bytte, at benytte til Gjenkjøb af Producterne. Af disse Producter tage Grosserere den meste Trælast, Fisk etc. og sende det til Udlandet for at ombyttes med udenlandske Producter, der sendes til Norge for at gjenkjøbes istedetfor det exporterede. Videre exportere de norske Grosserere — lad os sige — 1 Million Trælast, Fisk etc. for at benyttes af Nordmænd reisende i Udlandet. Som Medeiere i Productionen modtoge ogsaa de norske Reisende sin Part af 700 Million Guldet, for hvilken Part de kunne gjenkjøbe, hvad der behager dem. Med 1 Million Kroner af sit Guld skulde de egentlig i Udlandet gjenkjøbe den 1 Million Trælast, Fisk etc. sendt udenlands for deres Skyld, for at benyttes af dem paa Reisen. Da de imidlertid ikke kunne anvende disse Artikler til personlig Fortæring paa Reisen, benytte de dem paa den Maade. at de lade Udlændingerne gjenkjøbe dem, hvorpaa de selv — de norske Reisende — gjenkjøbe de udenlandske Producter, som egentlig Udlændingerne skulde gjenkjøbt, men lod ligge, istedet vælgende de norske Artikler. De norske Reisende have paa den Maade om end ubevidst saa dog factisk ladet den 1 Million norske Trælast, Fisk, etc. sendt ud til deres Brug paa Reisen ombytte med 1 Million udenlandske Producter.

Maa de nu for at kunne iværksætte sit Gjenkjøb medtage det norske Guld til Udlandet? Følgende den almindelige Regel mest muligt at undgaa Transport af Guld fra District til District og fra Land til Land søge de norske Reisende at hjælpe sig paa anden Maade. De norske Reisende besidde som nævnt 1 Million Kroner Guld i Norge, men ville anvende det i Udlandet. Paa den anden Side besidder den norske Exportør 1 Million Kroner Guld i Udlandet erhvervet ved Gjensalg af hans norske Trælast, Fisk etc., hvilket Guld han tiltrænger og kan lade hente til Norge. Istedet ombytte de to Parter sit Guld. Ved Bankers Mellemkomst faar den norske Exportør Guldet i Norge tilhørende de norske Reisende, hvilke til Gjengjæld erholde sig overdraget den norske Exportørs Ret til at hæve den 1 Million Guld i de udenlandske Banker.

Naar derpaa de norske Reisende fra Udlandets Banker have modtaget den 1 Million udenlandsk Guld at fordele mellem dem selv og deres Assisterende under Reisen, gjenkjøbes hermed de udenlandske Producter, som den udenlandske Befolkning undlod at gjenkjøbe, foretrækkende den norske Trælast, Fisk etc.

Hvis de norske Reisende vare forblevne i Norge, vilde ogsaa i dette Tilfælde den 1 Million norske Trælast, Fisk etc. være blevet sendt udenlands og der gjenkjøbt med udenlandsk Guld nu tilhørende Grossereren i Norge. Men den 1 Million udenlandske Producter vilde istedetfor at fortæres i Udlandet af de norske Reisende med Assisterende være blevet sendt til Norge og der gjenkjøbt af Befolkningen til Fortæring i Norge alene af Norske; disse vilde ikke som i foregaaende Tilfælde give sin 1 Million Kroner til den norske Grosserer, men benytte dem til Gjenkjøb i Norge af de udenlandske Artikler, hvorpaa Guldet tilhører den udenlandske Grosserer. Begge Grosserere ville derpaa gjennem Banker udbytte Guld for at undgaa Guldsendelser.

§ 48. *Arbeidsredskaber.*

Under Befolkningens Arbeide med at frembringe næste Aars 700 Millioner Kroner store Production benyttes en mindre Del af denne Production til dermed at muliggjøre Fuldendelsen af den anden og større Del af Productionen. Nogle af 700 Million Producterne bruges som Arbeidsredskaber under Processerne med Frembringelse af de øvrige Producter. Exempelvis kunne som Arbeidsredskaber nævnes Jordbrugsredskaber og Fabrikinventar. De opslides under Brugen. Ligesom Befolkningen fortærer Fødemidlerne og opslider Beklædningsstofferne henhørende til 700 Million Productionen, saaledes vil den ogsaa i Aarets Løb opbruge og fortære en anden Del af 700 Million Productionen kaldet Arbeidsredskaber.

Blandt Befolkningen findes der Producenter, som særlig befatte sig med at tilvirke Arbeidsredskaber. Efter fuldendt Tilvirkning bringe disse Producenter sine færdige Arbeidsredskaber, der nu udgjøre en Del af 700 Million Productionen, til Grossererne mod Guld i Bytte. Guldet fordeles mellem Producenter og Hjælpere for at benyttes til Gjenkjøb af Productionen. De ville dog ikke gjenkjøbe sine egne Arbeidsredskaber, men udvælge sig exempelvis Landbrugsproducter og Beklædningsstoffe overladende det til disse Gjenstandes Frembringere — Jordbrugerne og Uldfabrikanterne — at gjenkjøbe Arbeidsredskaberne.

Hvad angaar disse sidste — de arbeidsgivende Jordbrugere og Uldfabrikanter — saa maa de efter Afleveringen af sine Producter til Grosserne dele det modtagne Guld i tre Dele. Heraf give de sine Hjælpere den ene Del for dermed at gjenkjøbe passende Gjenstande fra 700 Million Productionen. Den anden Del af Guldet beholde Arbeidsgiverne selv og benytte det til Gjenkjøb fra 700 Million Productionen i Form af Arbeidsredskaber. Den tredie Del af Guldet beholde Arbeidsgiverne ligeledes selv for at anvendes til Gjenkjøb af Livsophold.

Noget vil forøvrigt blive sparet, hvorom et senere Capitel vil give nærmere Forklaring.

§ 49. Hvad menes med Skat og Told?

Enhver Indvaaner maa til det Offentlige afgive en Portion af sin Andel i Landets Aarsproduction, hver Enkelt afgivende proportionelt med sin Andels Størrelse. Dette kaldes Skat eller Told. Hvis Norges Befolkning næste Aar ved sin Virksomhed tilveiebringer Producter værd 700 Millioner Kroner Guld, saa tager det Offentlige exempelvis $^1/_{10}$ Part af disse Producter som Skat og Told.

Skat og Told ere i Grunden det Samme. Begge Dele betyde Skat. De skille sig kun fra hverandre i Maaden, hvorpaa de indleveres til det Offentlige.

I længst svundne Dage betaltes ofte Skatten med Producter in natura. Dette er forlængst ophørt. Ved Fordelingen af Aarsproductionen, hvoraf Skatten udgjør en Del, bliver i vor Tid som foran omtalt stedse Guldets Bistand paakaldt. Producenterne bringe næste Aar sin 700 Millioner Kroner store Production til Grosserne mod 700 Millioner Kroner Guld i Bytte, hvorefter Producterne delvis ombyttes med udenlandske Varer og derpaa gjenkjøbes af Guldets Indehavere. Af dette Guld maa Indehaverne først overlade exempelvis $^1/_{10}$ Part eller 70 Millioner til det Offentlige, som dermed gjenkjøber $^1/_{10}$ Part af Productionen. Ikke selve Producterne, men det gjenkjøbende Guld bringes til Skatteopkræverne.

I daglig Tale forstaaes ved Skat de 70 Millioner Guld. Men i Virkeligheden bestaar som sagt Skatten af de 70 Millioner Producter, der gjenkjøbes for Guldet.

§ 50. Hvorledes bliver Skatten og Tolden af det Offentlige opkrævet?

Skat indbetales i Form af gjenkjøbende Guld til Skatteopkræverne. Naar Producenterne have modtaget Guld hos Grossererne i Bytte for Productionen, og Guldet derpaa er blevet fordelt, have Producenterne med Hjælpere Alle at indfinde sig hos Skatteopkræverne. Saavel de egentlige Producenter som deres mangfoldige directe og indirecte Hjælpere saasom Arbeidere, Sømænd, Lærere, Læger, Jurister, Kunstnere, Videnskabsmænd etc. eie i Forening næste Aars 700 Million Production. Af 700 Million Guldet modtaget for Productionen og bestemt til at gjenkjøbe den maa de Alle hos Skatteopkræverne som Skat efterlade Noget. Enhver afleverer en bestemt Procent af sit Guld eller Indtægt, som det i daglig Tale kaldes. Fra Skatteopkræverne bringes derpaa Guldet med sin gjenkjøbende Forpligtelse til det Offentliges Banker, hvorefter det Offentlige indtræder i Retten til med Guldet at gjenkjøbe fra 700 Million Productionen.

Indkrævningen af den specielle Skat, som kaldes Told, foregaar paa en anden Maade. Det Offentlige benytter her Importørerne som Skatteopkrævere. Sæt at der af næste Aars norske 700 Million Production ombyttes 250 Millioner norske Producter med udenlandske Producter. Naar disse 250 Millioner udenlandske Producter af Importørerne ere tagne til Norge, ville de norske Producenter med Hjælpere eller Befolkningen ønske at gjenkjøbe Producterne. Af sit 700 Millioner gjenkjøbende Guld tage de 250 Millioner og gjenkjøbe hos Importørerne 250 Millioner Producter fra 700 Million Productionen i Form af udenlandske Varer. Men for at tilstedes Gjenkjøb maa de yderligere af sit 700 Million Guld give Importørerne — lad os sige — 25 Millioner Guld som Told for af Importørerne at betales til det Offentlige. Befolkningen maa for at faa de udenlandske Varer udleverede betale deres Kostende plus Tolden. Disse 25 Millioner Guld betalte som Told paahviler det at gjenkjøbe 25 Millioner Producter fra 700 Million Productionen. Retten hertil tilkom indtil nu Befolkningen, men er fra dem gaaet over til det Offentlige. I Grunden er 25 Millioner Producter fra 700 Million Productionen overdraget til det Offentlige som Told. Guldet, der gaves til det Offentlige, kan paa en Maade betragtes som et Legitimationsbevis til at afhente disse Producter.

Foruden at indfordres af Importørerne paa det Offentliges Vegne besidder Tolden ogsaa en anden Egenhed. Den er en Skat, som kun afkræves dem, der negte at gjenkjøbe indenlandske Producter og for-

lange dem ombyttede med udenlandske Producter. Enhver kan altsaa undrage sig Skatten kaldet Told ved at afholde sig fra Brug af udenlandske Producter.

§ 51. *Hvorledes bliver Skatten og Tolden benyttet?*

Det Offentlige er foran betegnet som den, til hvem Skat og Told indleveres. Ved det Offentlige tænktes saavel paa det hele Lands Regjering som paa de enkelte Provindsers, Byers og Landsognes Styrelser. Enhver af disse fire Corporationer kunne paalægge Skat. Tolden betales alene til Regjeringen. Muligens afkræves der i enkelte Lande ogsaa Told for Tilladelse til at føre indenlandske Producter ind i Landets Byer. Delte sættes dog ud af Betragtning her.

Formaalet med at opkræve Skat deri indbefattet Told er i det Væsentlige det samme, hvad enten Skatten udskrives af Regjering og Parliament eller ogsaa af de Corporationer, som styre de mindre Samfund, hvori Landet er udstykket. Anvendelsen af Skatten bliver for dem alle temmelig ens og kan derfor behandles under Et.

Tanken med Skatten er, at den skal anvendes til Skatteydernes fælles Bedste. Forudsat derfor at Skatterne benyttes i Overensstemmelse hermed og paa rette Maade, kan i Grunden den Enkeltes udbetalte Skat siges at blive anvendt paa samme Maade som hans øvrige Productionsandel, nemlig til hans Livsophold og Forbedring af hans Livsvilkaar. Forskjellen er kun den, at det Offentlige for ham bestemmer Anvendelsen af hans som Skat tagne Productionsandel; derimod afgjør han selv, hvorledes han vil benytte Resten, f. Eks. om han vil consumere Lidet i sit Hjem for at kunne anvende det Overskydende til Reiser eller omvendt forbruge Alt i sit Hjem.

Antallet af de forskjellige Foretagender, hvorpaa det Offentlige indlader sig i sit Ønske om at fremme Individernes Bedste, voxer i Norge fra Aar til Aar. Som Følge heraf voxe ogsaa Skatterne. Portionen, der som Skat tages fra Individets Andel i Aarets Production, viser stedse Tendens til Stigning. Af offentlige Formaal i Norge kunne nævnes:

Oprettelse og Drift af Hospitaler og Sindssygeasyler, ligesaa af forskjellige Slags Læreanstalter saasom Universitetet i Christiania endvidere Folkeskoler, lærde Skoler, Landbrugsskoler, tekniske Skoler, Abnormskoler etc.;

Bygning af Krigsskibe, Fæstninger, Barakker, Posthuse, Fængsler, Raadhuse, Fyrtaarne etc.;

Bygning af Veie, Gader, Jernbaner og Sporveie, samt Anlæg af Kanaler, Moloer, Telegrafer, Telefoner etc.;

Anskaffelse af Uniformer, Heste, Vaaben, Ammunition, Proviant etc. for Hær, Flaade og Politi;

Tilskud til Udvikling af Dampskibsfarten langs den norske Kyst;

Undersøgelse af Lovovertrædelser, Underhold af Domstole til at dømme saavel i saadanne Sager som i civile Sager;

Tilsyn med Overholdelse af Sundhedsforskrifter; Modarbeidelse af Epidemier: Adgang til billig eller fri Lægehjælp for de mindre Bemidlede;

Tilsyn med de store Fiskerier, som til visse Perioder af Aaret foregaa fornemmelig langs Vestkysten af Landet;

Tilsyn med at Fabrikkerne rette sig efter Fabriklovens Forskrifter;

Arbeiderforslkring;

Uddannelse og Underhold af Hær, Flaade, Politi etc.;

Underhold af Regjeringens og Storthingets Medlemmer samt de mange Embedsmænd ansatte i Regjeringscontorerne og lignende Contorer.

Af foregaaende Opregning, som vistnok yderligere kunde suppleres, vil det sees, at Anvendelsen af Skatterne kunne deles i to store Hovedposter 1) Anskaffelser og 2) Lønninger.

Som nævnt bestaar Skatten af Producter henhørende til 700 Million Productionen, hvilke Skatteproducter dog ikke indleveres til det Offentlige in natura fra Skatteyderne, men foreløbig forblive hos Grossererne samt deres Medhjælpere Butikseierne. Hvad Skatteyderne gave til det Offentlige, var det gjenkjøbende Guld berettigende til at gjenkjøbe Skatteproducterne hos Grossererne. Det Offentlige modtog ikke Producterne fra Skatteyderne, men maa selv lade Producterne afhente.

I Overensstemmelse hermed lader det Offentlige for Guldet gjenkjøbe fra 700 Million Productionen saadanne Producter, som det Offentlige behøver saasom Vaaben, Ammunition, Uniformsklæde, Krigsskibe, Proviant, Arbeidsredskaber for Vei- og Jernbaneanlæg, Lokomotiver, Skinner, Telegraftraad, Bygningsmaterialier etc. Meget deraf saasom Vaaben kan strax benyttes, medens Andet f. Ex. Bygningsmaterialier kun danne Dele af vordende Anlæg. Saavidt om Anskaffelser.

Den næste Hovedpost bestaar i Lønninger til a) Militære og Politi, b) Arbeidere sysselsatte med Opførelse af offentlige Bygninger, Anlæg af Jernbaner etc., c) offentlige Functionærer beskjæftigede som Lærere, Bestillingsmænd etc.

Det Offentlige tager en Del af Guldet berettiget til at gjenkjøbe Skatteproducter · liggende hos Grossererne med Hjælpere og giver Guldet som Lønning til de netop nævnte Personer bemyndigende dem til dermed at gjenkjøbe tilsvarende Skatteproducter. Dog finder et Afdrag Sted: ogsaa disse Personer maa bidrage Noget til det fælles Bedste, betale Skat. Istedetfor at gjøre en Afkortning i Guldet, der udbetales dem, foretrækker det Offentlige at udbetale dem deres Lønning fuldtud og senere som Skat afkræve dem en Del af deres i Løn modtagne gjenkjøbende Guld eller — som det ogsaa kan udtrykkes — af deres Andel i det Offentliges Skatteproducter hidtil liggende hos Grossererne med Hjælpere.

Foruden til de to nævnte Formaal Anskaffelser og Lønninger benyttes ogsaa Skatterne til Forrentning af og Afbetaling paa offentlige Laan, hvilket vil blive omtalt i et senere Capitel.

Capitel 7. Folkemængdens Tiltagen.

§ 52. Grændsen for en Bys Vext.

Forat Individet og de, som af ham ere afhængige, skulle kunne leve, maa han først deltage i Aarets Production og senere faa sig sin Andel af samme, efterat den er havnet hos Grossererne, udleveret mod at afgive sine Legitimationsbeviser de gjenkjøbende Noter c: Guld, hvilke Grossererne ved Productionens Modtagelse ad directe eller indirecte Vei tilstillede ham. Denne Lov gjælder for Land som for By.

Alle Indvaanere i en By maa derfor enten selv eller gjennem de Personer, som skjænke dem deres Livsophold, deltage i Skabningen af det hele Lands aarlige Production og erholde Andel i samme. Der er mange Maader, hvorpaa en Bys Befolkning kan deltage i dette Arbeide. De fleste Chancer i saa Henseende byder en By, der paa samme Tid er Hovedstad, Handelscentrum, Fabriksstad, Sæde for Universitetet, for Kunstinstitutioner og lignende Indretninger. I en saadan By ville Embedsmænd, Rentenister, Grosserere, Butikeiere, Fabrikanter, Haandværkere, Arbeidere, Militære, Lærde, Kunstnere med Flere bo sammen, Alle i Fællesskab arbeidende paa at fuldende Landets Aarsproduction tildels directe, men fornemmelig som Hjælpere hos Producenter boende saavel i som udenfor Byen. Saalænge der i Byen foruden de hidtil saaledes Beskjæftigede kan rummes et stigende

Antal af dem, vil Befolkningen tiltage. Men naar engang Grændsen er naaet for det Antal Individer, som inden Byens Omraade kunne finde Anledning til at sysselsætte sig med Deltagelse i Landets productive Arbeide, saa vil Befolkningens Stigning standse for efter Omstændighederne at holde sig stabil eller synke eller efter nogen Tids Forløb, naar Betingelserne for voxende Deltagelse i Arbeidet med Landets Production maatte vende tilbage, atter at stige.

Man behøver derfor ikke at nære Bekymringer, om en By uafladelig stiger i Folkemængde. Stigningen viser blot, at Byen besidder Betingelser for at kunne paatage sig mere Arbeide end hidtil i Landsproductionens Tjeneste. Naar Byen har opnaaet en saa stor Folkemængde, at der ikke vil være Anledning for Flere til at deltage i dette Arbeide, ophører Stigningen af sig selv.

I Forbindelse med Productionens Anvendelse høres stundom den Paastand fremsat, at Byerne tilegne sig en for stor Part af Landets Production og udsuge det øvrige Land. I Norge kommer denne Jalousi ofte tilsyne ligeoverfor Landets største By Christiania. Besværinger af denne Art savne imidlertid enhversomhelst virkelig Grund. Byen Christiania faar intet til Gave af det øvrige Norge, men giver fuld Valuta for, hvad den maatte modtage. Hvad Christiania tager til sin egen Brug af Landets 700 Millioner store Production, er ingen Foræring. Sammen med den øvrige norske Befolkning arbeider Christiania for at gjøre Landets 700 Million Production færdig og tilkommer for dette sit Arbeide en Andel i Productionen. Om denne Andel er stor sammenlignet med, hvad der kan falde paa Andre for ydet Arbeide, saa kommer det af, at større Byer paa Grund af forskjellige Omstændigheder forholdsvis kunne præstere Mere til Fremme af det hele Lands Production end i Almindelighed muligt for Resten af Landets Indvaanere.

§ 53. Overbefolkning.

Bemærkningerne i forrige Paragraf om Grændsen for Bybefolkningens Vext finde ogsaa Anvendelse paa andre Omraader inden Landet. For den enkelte Bondegaard op til Sognet, Provindsen ja det hele Land gjælder den samme Regel, at Befolkningens Vext holder Skridt med Productionens Vext.

Fødslerne i et Omraade kunne i Aarenes Løb overstige Dødsfaldene, eller stærk Indvandring kan finde Sted. Hvis samtidig hermed

Jordbunden, Bjergene og Havet kunne bringes til at give en forøget Production, eller ogsaa en stigende Bearbeidelse af udenlandske Raaproducter bliver sat igang, saa vil Omraadet tiltrods for den forøgede Befolkning fremdeles give dem Alle sit Udkomme. Men tilsidst vil Grændsen naaes for, hvad Omraadet ialfald foreløbig kan præstere af Producter. Om denne Præstation var tilstrækkelig til at ernære Omraadets tidligere Befolkning, saa vil den blive for liden til at ernære endnu Flere. Vedbliver derfor Befolkningen fremdeles at stige, saa vil herefter for faa eller ingen Producter falde paa de overflødige Individer. De Overflødige ville, som det heder, gaa ledige; de ville ikke finde Anledning til med sin fulde Arbeidskraft at deltage i Istandbringelsen af Landets aarlige Production, ja maaske ganske holdes udenfor denne Virksomhed. Følgen heraf er, at naar Producenterne have bragt næste Aars Production til Grosserne mod Guld i Bytte at fordeles mellem dem selv og Hjælpere og at benyttes til Gjenkjøb af Productionen, saa ville disse Overflødige Lidet eller Intet faa sig tildelt af dette Guld; thi de besidde kun en meget liden, ja maaske slet ingen Anpart i Aarets Production, der er tilblevet uden synderlig Medvirkning fra deres Side. Varer denne deres Uvirksomhed for længe, ville de nedsynke i Fattigdom og muligens gaa tilgrunde, medmindre de kunne emigrere. Man ser dem ofte drage til andre Egne af samme Land eller til andre ældre Nationer i Haab om der ved sin Energi at erobre sig Plads paa sit nye Bosted blandt Deltagerne dersteds i Istandbringelsen af Landets Aarsproduction for saaledes at blive Medeiere i denne. De Fleste af dem, forsaavidt de ere Europæere, drage dog siden de geografiske Opdagelser efter 1500 Aarstallet og særlig siden Communicationernes Forbedring hen til Egne fordum tilhørende andre svagere Menneskeracer for der at paabegynde den Production, hvormed de ingen Vei kom i sit gamle Land. Saadanne Strækninger findes endnu i vore Dage uoptagne af Europæere. Hvorledes det vil gaa med Overbefolkningen blandt den europæiske Race, naar intet mere ubenyttet Land findes, er det ørkesløst her at beskjæftige sig med.

Capitel 8. Besparelser.

§ 54. Hvad menes med Besparelser?

Der vil næste Aar blive sparet i Norge — lad os sige — 70 Millioner. Det saaledes Sparede er dog ikke Guld. At de norske Spa-

rende ikke kunne spare 70 Millioner Kroner i Guld om Aaret, fremgaar tydelig alene af den Omstændighed, at isaafald maatte Landets Guldbeholdning voxe med 70 Millioner Kroner Guld om Aaret. Følgen heraf vilde være, at i Løbet af en forholdsvis kort Aarrække Norges Guld steg til Milliarder, medens som bekjendt den norske Befolkning efter at have bestaaet maaske i flere tusinde Aar ikke var kommet videre i Guldopsamling end ved Udgangen af 1901 at besidde omtrent 40 Millioner Kroner myntet Guld.

Hvad der spares er Producter og ikke Guld. I det Foregaaende antoges Norges Befolkning ved sit Arbeide næste Aar at ville faa gjort færdig en Production værd saameget Guld, som der indeholdes i 700 Millioner Kroner Guldmynt. Heraf er Befolkningen nødt til at fortære Størsteparten til sit Livsophold og Comfort, som Regel selv bestemmende Brugen deraf, men dog overladende det Offentlige at afgjøre, hvorledes en mindre Part af Productionen den saakaldte Skat skal anvendes. Hvad der saaledes medgaar til Producenternes Livsophold og Comfort, deri indbefattet Skatter og Told, udgjør imidlertid ikke den hele 700 Millioner store Production. Producenterne med directe saavelsom indirecte Hjælpere eller med andre Ord den hele Befolkning undlader næste Aar at bruge f. Eks. 70 Millioner af den samlede 700 Millioner store Production; de spare disse 70 Millioner Producter. Naar en Læge, for at tage en enkelt Sparende, næste Aar tjener 20,000 Kroner og deraf sparer 2000 Kroner, saa betyder dette, at hans Andel af næste Aars 700 Millioner Produktion kan værdsættes til 20,000 Kroner Guld, og at han af disse Produkter forbruger $^9/_{10}$ Dele, men undlader at bruge den resterende $^1/_{10}$ Del.

Naar tiltrods for denne Sagens virkelige Sammenhæng den almindelige Bevidsthed altid forestiller sig, at de Sparende spare Guld — spare 70 Millioner Kroner Guld, saa hænger denne populære Forestillingsmaade sammen med, at Guldet benyttes som Formidler til at omsætte Produktionen.

Befolkningen ɔ: Producenterne med Hjælpere give successive næste Aar den 700 Million Production fra sig til Grossererne mod 700 Millioner Kroner Guld i Bytte at benytte til Gjenkjøb af Productionen. Hele 700 Million Productionen, saavel den til Livsophold bestemte $^9/_{10}$ Part som den til Besparelse bestemte $^1/_{10}$ Part, ligger derefter hos Grossererne med deres Assistenter Butikeierne. Naar nu Befolkningen bestemmer sig til at spare og altsaa afholde sig fra at fortære 70 Millioner Producter, saa kan dette ikke ske ved Befolkningens Bortlæg-

ning af 70 Millioner Producter; thi Befolkningen sidder ikke længere inde med disse 70 Millioner Producter. Besparelserne maa give sig tilkjende paa en anden Maade og foregaa saaledes, at Befolkningen undlader at gjenkjøbe og afhente 70 Millioner Produkter liggende hos Grossererne samt Butikeierne, foreløbig tilbageholdende Guldet.

Da det er Guldet, som Befolkningen midlertidig bortlægger og tilsyneladende ikke benytter, saa ligger det nær herfra at slutte, at Guldet udgjør alle Besparelsers Genstand og overse det sande Forhold, hvorefter det er Producter og ikke Guld, som spares.

§ 55. Omformning.

Det nævntes netop, at de Sparende lade de opsparede 70 Millioner Producter blive liggende hos Grossererne med deres Hjælpere Butikeierne og foreløbig beholde det tilsvarende Guld bestemt til at genkjøbe disse sparede Producter. Længe kan dog ikke denne Mellemtilstand vare. Enten selv eller ved Fuldmægtig ville de Sparende snart gjenkjøbe de sparede 70 Millioner Producter fra Grossererne.

Hvad skulle nu de Sparende foretage med disse til 70 Millioner Kroner vurderede Producter, som de næste Aar afholde sig fra at benytte til Livsophold og Comfort? I Henhold til hvad der tidligere er forklaret om Norges 700 Millioner store Production, ville de sparede 70 Millioner Producter væsentlig bestaa af tørret Fisk, Korn, Mælk, Kjød, Tømmer, Ertser, Beklædningsstoffer og andre Fabrikvarer, Mursten, Kalk etc. Noget deraf vil formodentlig blive henlagt til Landets ældre Beholdning af Varer. Men kun de færreste Sparende ville finde sig tjente med at bortgjemme Genstande af de opregnede Slags. En anden Anvendelse maa udfindes. Størsteparten af de ubrugte og sparede Producter maa omformes til andre Objecter bedre egnende sig til at bortlægges. De maa dels fortæres og dels yderligere manipuleres for gennem disse Processer at omformes til Objecter, hvoraf de Sparende kunne have varig Nytte. Til den Ende ville Grossererne først delvis lade sparede norske 70 Million Produkter ombytte med udenlandske Produkter og Objekter. Enkelte af disse udenlandske Objecter ville uden videre Manipulation strax indlemmes i Landets ældre Forraad af opsparede Objecter. Som et Exempel herpaa kan nævnes Dampskibe importerede fra Udlandet. Resten af de udenlandske tilbyttede Artikler ville bestaa af Livsfornødenheder, Metaller, Kul, Maskiner og Lignende. Paa dette Stadium er den tiloversblevne Del sparede Producter legem-

liggjort dels i norske og dels i udenlandske Sager. De Sparende ville derpaa, naar de fra Grosserne og de assisterende Butikeiere mod Tilbagelevering af det gjenkjøbende Guld have modtaget alle disse Gjenstande, overlevere dem til forskjellige Individer, som opholdende Livet ved Hjælp af Livsfornødenhederne ville benytte de øvrige Gjenstande til Frembringelse af nye Huse fulde af Indbo, nye Fabrikker, nye Jernbaner, nye dyrkede Marker indvundne fra tørlagte Myrstrækninger etc. Besparelserne repræsenteres nu ved permanente Objecter og ikke ved Guld eller Dele af Aarsproductionen.

I det virkelige Liv vil dette maaske i de fleste Tilfælde foregaa saaledes, at de Sparende ikke personlig besørge Afhentningen hos Grosserne, men give Guldet til de nævnte Individer og overlade det til dem at indfinde sig hos Grosserernes Hjælpere Butikeierne for ved Hjælp af Guldet som Legitimation at tilbagebefordre de Sparendes Forraad af Livsfornødenheder, Materialier etc. Disse Forraad passere altsaa i Regelen directe fra de Handlende til hine Individer, som af de Sparende sysselsættes med at forvandle de sparede Forraad til Huse, Fabrikker, Jernbaner, nyopdyrkede Marker etc.

Det er en talrig Skare af Individer, som paa den netop antydede Maade beskjæftige sig med at tage de sparende Producenters ubrugte Produkter af Landets aarlige Production og omforme dem til permanente Objecter. Theoretisk set udgjøre alle disse Personer en særegen Classe skillende sig fra den store Masse af Befolkningen, der sysselsætte sig med Istandbringelsen af Aarsproductionen saasom Landmænd, Fiskere, Grubearbeidere etc. I Praxis bemærkes dog ikke nogen saadan Forskjel. Det falder Ingen ind at skjelne mellem Arbeidere i Bomuldsfabrikker og Arbeidere i et mekanisk Værksted byggende Dampskibe, fordi de første deltage i Arbeidet med at gjøre Aarets Production færdige, medens de Sidste omforme sparede Gjenstande fra denne Production til Dampskibe.

Omformerne erholde som nævnt en Del af de 70 Millioner sparede Producter som Vederlag for sit Bryderi. Sine Anparter benytte de paa samme Maade som den øvrige Befolkning: til Livsophold, Skatter og Besparelser.

§ 56. *Den Sparende kan personlig lade sine sparede Producter omforme.*

Sin ubenyttede Andel af Landets aarlige Produktion kan den Sparende gjennem engagerede Hjælpere lade forvandle til permanente

Objecter. Omtrent saa lød Ordene i forrige Paragraf. En Fabrikant f. Ex. sparer næste Aar af sin Andel i Landets Production for 100,000 Kroner Varer og lader Guldet berettiget til at gjenkjøbe disse sparede Varer overdrage til Leverandører af Bygningsmaterialier og Maskiner samt til forskjellige Slags Arbeidsfolk. Disse nye Eiere af det gjenkjøbende Guld erhverve dermed Fabrikantens ubrugte Andel af Landets aarlige Production benyttende den til Livsophold med Mere eg foretage til Gjengjæld en Udvidelse af hans Fabrik. I Byggeperioden er han selv tilstede og inspicerer Arbeidets Fremgang. Under sit eget personlige Tilsyn har han ved sine engagerede Medhjælpere omformet sine sparede Producter til et permanent Object bestaaende af en Tilbygning til hans Fabrik fuld af nye Maskiner.

Ofte vil en saadan Mand, forinden han gaar igang med Omformningen, Aar efter Aar undlade at gjenkjøbe sine sparede Producter. Naar han efter kortere eller længere Tids Forløb finder, at hans uafhentede sparede Producter have naaet den tilstrækkelige Størrelse, og at ingen Grund længere existerer for yderligere at udsætte Gjenkjøbet af foregaaende Aars Besparelser, lader han disse paa engang omforme saaledes som netop beskrevet.

§ 57. *Association.*

Imidlertid hører det dog forholdsvis til Sjeldenhederne at finde en Sparende, som besidder en saa stor Andel i Landets aarlige Production, at hans sparede og ubenyttede Producter kunne faa et Omfang stort nok til deraf at skabe et permanent Object af betydelig Værdi. En betragtelig Andel af sparede Producter medgaar for hvert enkelt Dampskib eller Fabrik eller Jernbane, der næste Aar bygges. I Regelen overstiger det den enkelte Sparendes Evne at faa opsparet et saadan Kvantum Producter, som udfordres til Istandbringelsen af et Formuesobjekt i Værdi svarende til de tre nævnte. De fleste Sparende maa derfor slaa sig til Ro med at blive interesserede for Brøkdele i saadanne Objekter. Hertil aabner Association dem Adgang. Flere Sparende kunne associere sig enten overladende sine samlede opsparede Producter til en fælles Fuldmægtig eller ogsaa udlaanende dem til Nogen.

Fuldmægtigen eller Laantageren lader derefter Producterne omformes til et eller andet større permanent Objekt. I første Tilfælde faar Associationen Navn af Actieselskab eller Interessentskab. I det andet

Tilfælde, hvor Producterne udlaanes, vil de sparende Udlaaneres Association som oftest bestaa af en Banks Indskydere.

Afkastningen i de kommende Aar fra de saaledes tilveiebragte Objecter fordeles mellem de Sparende, i første Tilfælde som Aktieudbytte og i andet Tilfælde som Rente. Med andre Ord, de Sparende blive gjennem Fabrikkerne etc., hvori de er ere interesserede, berettigede til Anparter af hvert Aars Landsproduction og faar sig gjenkjøbende Guld (Actieudbytte eller Rente) udbetalt, hvormed de gjenkjøbe hine Anparter.

§ 58. *Actieselskaber.*

Actieselskaberne kunne deles i to forskjellige Slags. Nogle af dem ere baserede paa forudgaaet Omformning af sparede Producter. Som saadanne kunne nævnes Selskaber eiende Fabrikker, Bjergværker, Fartøier for Havfiske, Telegrafer, Jernbaner, Dampskibe etc. Andre Actieselskaber derimod have under sin Virksomhed aldrig omformet sparede Producter. Hertil kunne henregnes Banker, Assuranceselskaber og Actieselskaber eiende Skove. Denne sidste Classe vedkommer os ikke i nærværende Paragraf. Vi ville her holde os til et Selskab drivende Fabriksvirksomhed og ved et Exempel forklare, hvorledes en mindre Sparende benytter et saadant Selskabs ledende Directør som sin Fuldmægtig til at omforme sparede Producter.

Sæt at et Actieselskab paa 4000 Actier, hver for 500 Kroner, næste Aar dannes til Bygning af en Fabrik for Tilvirkning af Papir. Hvis nu en Embedsmand sparer Producter for 500 Kroner af sin Andel i næste Aars 700 Millioner Kroner store Production og ikke selv formaar at gjøre Noget ud af dem blandt Andet paa Grund af deres ringe Kvantitet, vil han kunne tegne sig for en Actie i det nye Selskab og blive Eier af $\frac{1}{4000}$ Del i Fabrikken. Som omtalt sidder ikke Embedsmanden inde med selve Producterne værd 500 Kroner; de ligge hos Grosserne og deres Assistenter Butikeierne. Men Embedsmanden har fra Producenterne, som mod Guld overlode Grosserne samtlige norske Producter til delvis Ombytning med udenlandske Varer, gjennem Omveje (Skatterne) erholdt 500 Kroner Guld berettigende ham til hos de Handlende at kræve Producter værd 500 Kroner Guld.

Embedsmanden overgiver nu sine 500 Kroner Guld til Bestyrelsen af det vordende Actieselskab, som maaske atter benytter Guldet til at

udbetale en Dags Løn til Arbeiderne sysselsatte med at opføre Fabrikken. Arbeiderne ville derpaa med de 500 Kroner Guld legitimere sig hos Butikeierne som berettiget til at erholde udleveret Embedsmandens opsparede Producter for samme Værdi. Ikke saa at forstaa, at Embedsmandens ubrugte Producter holdes sondrede som en egen Masse! Alt er sammenblandet. Ligesom Embedsmanden kunde have peget paa hvilkesomhelst af Butikeiernes Varer ikke overstigende en samlet Værdi af 500 Kroner og erklæret dem for at være netop de Gjenstande, som han ansaa for sine opsparede Producter, saaledes kan det Samme gjøres af Arbeiderne, som uden selv at vide det — hvorfra Actieselskabet fik de 500 Kroner er dem ubekjendt — have indtraadt i Embedsmandens Rettigheder. Arbeiderne ville vælge Livsfornødenheder værd 500 Kroner og benyttende dem til Livets Ophold for sig og Sine i de nærmeste Par Dage fortsætte Arbeidet med at opmure Fabrikbygningen.

En anden Actionærs opsparede Producter værd 500 Kroner forlanges maaske af Selskabets Bestyrelse udleveret i Form af Byggematerialier, som Arbeiderne i disse to Dage benytte.

Embedsmandens og den anden Actionærs opsparede Produktion ville derefter ved Udløbet af de to Dage dels være fortærede og dels have undergaaet fornyet Manipulation. Men istedetfor deres dels fortærede og dels omforandrede besparede Producter af Værdi 1000 Kroner vil der have reist sig et Stykke Mur af den under Opførelse værende Fabrik udgjørende paa en Maade Embedsmandens og den anden Actionærs Opsparing i næste Aar.

De smaa Sparende, der i Lighed med Embedsmanden næste Aar kun opnaa at spare 500 Kroner Producter, ere dog ikke de Eneste, hvilke overlade sine Besparelser til nydannede Actieselskaber foi af disses Bestyrere at omformes til permanente Objecter. Ogsaa større Sparende pleie i stor Udstrækning at anvende denne Methode for Omformning af sine ubenyttede Andele i Landets aarlige Production.

Hvad der nu er oplyst om Actieselskaber, vilde passe ogsaa paa et Interessentskab, om dette sidste skulde opføre en Papirfabrik. Forskjellen mellem de to Slags Selskaber, forsaavidt angaar deres Omformning af sparede Producter til Fabrikker etc., bestaar kun deri, at Interessentskabsandelene pleie at være større end Actieandele. Interessentskaber passe derfor kun for større Sparende.

§ 59. Erhvervelse af Actier i ældre Selskaber.

Uagtet det ikke directe indgaar under det foreliggende Thema, kan dog her medtagés ogsaa det Tilfælde, at den sparende Embedsmand benytter sine Besparelser til at udløse en Actionær i et allerede bestaaende Selskab og giver ham sine besparede Producter eller rettere sagt deres Ækvivalent i Guld nemlig 500 Kroner som Vederlag for hans Actie. Den sparende Embedsmand og den gamle Actionær have her byttet Roller. Embedsmanden er blevet Eier af en Brøkdel af en gammel Fabrik. Til Gjengjæld har han overladt sin sparede Andel af næste Aars 700 Millioner store Production til den gamle Actionær. Det afhænger nu af denne, hvorledes Embedsmandens sparede Producter værd 500 Kroner skulle anvendes. Han kan som Embedsmanden overlade dem til Lederen af et begyndende Actieselskab for at omformes til en Del af Selskabets vordende permanente Objecter, eller han kan gjenkjøbe Embedsmandens sparede 500 Kroner Producter og forøde dem ved ødsel Levemaade.

Det her Sagte gjælder ikke alene om ældre Actier, men i det Hele taget om alle ældre Gjenstande, som en Sparende maatte tilbytte sig for Guld egentlig berettiget til Gjenkjøb af hans sparede og ubenyttede Producter. Hvis den Sparende undlader enten personlig eller ved Fuldmægtig at benytte Guldet til Gjenkjøb af de sparede Producter i Hensigt at omforme dem til permanente Objecter og istedet med Guldet erhverver sig en Hest eller en Landeiendom etc., saa vil det nu bero paa den ældre Eier af Hesten eller Landeiendommen, om den Sparendes Producter gjennem Omformning blive bevarede, eller om de under overdaadig Levemaade skulle fortæres og bortødsles.

§ 60. Omformning foretaget af Laantagere.

Actieselskaberne, saa nyttige de end ere for Anbringelse af de smaa Sparendes ubenyttede Andele i den nationale Aarsproduction, kunne dog ikke i dette Øiemed benyttes af samtlige Sparende. Actierne lyde i Norge sjeldent paa Beløb under 500 Kroner. Dette betyder, at blot saadanne Sparende, som raade over mindst 500 Kroner ubrugte Producter, kunne anvende nydannede Actieselskaber til Omformning af disse Producter. De mangfoldige endnu mindre Sparende maa derfor se sig om efter en anden Udvei. Og en saadan gives. Der findes ogsaa for dem en Methode til at blive gjennem sine Besparelser inter-

esserede i nye Fabrikker, nyt opdyrket Land etc. ned til de mindste Værdier. Methoden bestaar i at give Laan.

Til Belysning af Sammenhængen hermed kan følgende Exempel tjene. Hvis Embedsmanden ikke ser sig istand til at opspare Mere end Halvparten af det ovenfor antagne Beløb, saaledes at der fra Producenterne kun tilflyder ham 250 Kroner Guld, vil han ikke kunne tegne nogen Actie og blive Medeier af Papirfabrikken for $\frac{1}{4000}$ Del. Men istedet overleverer han de 250 Kroner Guld til en Bank. Lad os antage, at han vælger en Sparebank paa Landet eller en anden Bank, som udlaaner Guld til Landmænd. Umiddelbart derpaa henvender en Landmand sig til Banken om at faa et Laan paa 10,000 Kroner for at tørlægge og opdyrke en værdiløs Myrstrækning, hvis Eier han er. Efter Opdyrkningen skulde Myren blive værd 10,000 Kroner. Blandt de 10,000 Kr., som Banken samtykker i at give ham, befinder sig ogsaa de 250 Kroner Guld repræsenterende Embedsmandens Andel af næste Aars samlede opsparede Producter værd ifølge § 54 tilsammen 70 Millioner Kroner. Embedsmanden kunde, om han havde villet, selv have legitimeret sig hos de Handlende som Eier af denne Andel og givende Guldet fra sig erklæret, at han betragtede forskjellige Spader, Harver eller Plouge til en Værdi af 250 Kroner som udgjørende hans Portion af næste Aars indsparede 70 Millioner Producter. Gjenstandene vilde derpaa være blevne ham overgivne. Men istedetfor selv at begive sig til de Handlende overlader han det til Landmanden at optræde paa sine egne Vegne. Landmanden faar Embedsmandens Guld fra Banken og medtager fra de Handlende de omtalte Arbeidsredskaber. Delvis ved dem opdyrker derpaa Landmanden sin Myr. Efterat Arbeidet er fuldført vedbliver som bekjendt Landmanden i Lovens Forstand at være Eier af Myren. Men da han kun ved at laane opsparede Redskaber værd 250 Kroner fra Embedsmanden og andre i næste Aar sparede Gjenstande værd 9750 Kroner fra andre Laangivere er blevet sat istand til at tørlægge Myren, burde strengt taget den foretagne Forbedring tilhøre Laangiverne og in casu Embedsmanden være Eier af $\frac{1}{40}$ Del i Myren værd 10,000 Kroner efter Opdyrkningen, hvilket nøiagtig bliver 250 Kroner.

Men som sagt Embedsmandens sparede Producter i deres forandrede Form $\frac{1}{40}$ Part af Myren tilhøre ham ikke længere. Landmanden har ikke alene laant dem, han er ogsaa blevet deres Eier i deres nye fra Omformningen udgaaende Skikkelse af opdyrket Myr. Den sparende Embedsmand maa være tilfreds med at være interesseret i dem

og som et synligt Tegn paa sin Interesse aarlig modtage en Del af Myrens Production i Rente og Afdrag.

De ganske smaa Sparende ere ikke de Eneste, som gjennem Fuldmægtige kaldede Laantagere lade sparede Producter omforme til permanente Objekter. Ogsaa større, ja endog meget store Sparende benytte sig af samme Middel. Det samme Forhold kunde som tidligere nævnt ogsaa iagttages ved Actietegning.

Optræde store Sparende som Laangivere, kan det hænde, at de directe yde Laanene. Men det Almindelige er som ovenfor oplyst, at en Bank benyttes som Mellemmand.

Mellem Omformning foretaget af nye Actieselskaber dannede i dette Øiemed og Omformning ved Laantagere bestaar der, som man vil have seet, paa et enkelt Punkt nogen Forskjel. I det første Tillælde vil den Sparendes Eiensdomret til Besparelserne i deres nye omforandrede Skikkelse ikke ganske ophøre, hvilket derimod sker med Besparelser omformede af Laantagere. I det nye Object bliver den Sparende Medeier, hvis han er Actionær, men kun interesseret i Tilfælde af Laaneformens Anvendelse.

§ 61. Udlaan af Actiecapitaler.

Ifølge foregaaende Paragraf kunne de Sparende enten personlig eller ved en Banks Mellemkomst udlaane Guld berettigende Laantageren til Gjenkjøb af de sparede Producter for at omforme dem til permanente Objecter. Ved Siden af disse to Methoder for Overlevering af saadant Guld til Laantagere existerer der ogsaa en tredie Maade, hvorpaa dette kan ske. Vistnok er denne tredie Methode af liden Betydning sammenlignet med de to førstnævnte. Men den kan dog for Fuldstændigheds Skyld medtages.

Blandt de Actieselskaber, der ikke have befattet sig med at omforme Producter, blev i det Foregaaende nævnt Banker og Assuranceselskaber. Indbydes der til Dannelse af et saadant Selskab, og ansees Foretagendet lovende, saa vil det næste Skridt være, at de Sparende tegne sig for Actier i det paatænkte Selskab. For sine tegnede Actiers Beløb ville de give Selskabets Bestyrelse sit gjenkjøbende Guld at benytte til Gjenkjøb af deres tilsvarende Andele i Landets 70 Millioner store opsparede Productmasse næste Aar. Lederen af den nye Bank eller det nye Assuranceselskab savner imidlertid Anledning til at lade disse Producter omformes. Det hører ikke til de to Selskabers Pro-

grammer at lade de opsparede Producter, hvilke forventes gjenkjøbte af deres indbetalte Actiecapital, forvandle f. Ex. til en Fabrik, saaledes som Tilfældet er med de industrielle Actieselskaber. Banken og Assuranceselskabet behøve fornemmelig sin Actiecapital for i samme at besidde et Garantifond styrkende deres Anseelse. Noget Arbeide med at omforme de sparede Producter, der ligge og vente paa at gjenkjøbes af Guldet indbetalt som Actiecapital, kunne Lederne af den vordende Bank og det vordende Assuranceselskab ikke paatage sig. Til at udføre denne Omformning maa de finde Fuldmægtige. Og som saadanne kunne de vælge Laantagere; de udlaane Actiecapitalen til Personer, som ved dennes Hjælp ville afhente de sparede Producter fra de Handlende og omforme dem til permanente Objecter. Nogen bestemt Forpligtelse til at vælge netop disse Laantagere paahviler der dog ikke Selskabet. Det kan ogsaa udlaane Guldet til Laantagere, som istedetfor at gjenkjøbe de tilsvarende sparede Producter for at omforme dem foretrække at anvende Guldet til Erhvervelse af ældre Objecter. Sælgerne af disse Objecter blive nu Eiere af det gjenkjøbende Guld indbetalt fra de Sparende til Dannelse af Actiselskabet. Enten disse Sælgere af de ældre Objecter eller deres Eftermænd som Eiere af Guldet kunne derpaa foretage Gjenkjøb saavelsom Omformning.

Ordet „nyt" om begge Foretagender blev med Flid benyttet. Thi vælger den Sparende at kjøbe „gamle" Actier i allerede bestaaende Bank eller Assuranceselskab, bliver Forholdet et andet. Næste Aars Sparende bliver isaafald Eier af en Actie, hvis modsvarende Guld forlængst er udlaant til Gjenkjøb og Omformning af svundne Tiders opsparede Producter. Paa den anden Side bliver den gamle Actionær berettiget til næste Aars Sparendes ubrugte Andel i Aarets 700 Million Production fremdeles liggende hos de Handlende. De to have byttet Rolle. Hvorledes disse sparede næste Aars Producter skulle blive anvendte — forødede eller omformede —, vil nu den ældste Actionær have at bestemme.

Maaske skyder han Afgjørelsen fra sig ved at ombytte de sparede Producter med en Actie i et andet gammelt Foretagende eller med Heste eller hvilketsomhelst andet ældre Object. Den Sparendes Guld modtaget som Ækvivalent for hans Andel i næste Aars 70 Millioner sparede Producter kan saaledes vandre fra Haand til Haand i Bytte med ældre Objecter, indtil Guldet samt deraf flydende Ret til selve de opsparede Producter liggende hos de Handlende standser hos en Eier, som ikke ønsker et ældre existerende Object, men foretrækker at an-

vende Guldet f. Ex. til Udlaan for af Laantagere at benyttes til Gjenkjøb af de sparede Producter i Hensigt at omforme dem.

Capitel 9. Luxus.

§ 62. Definition af Luxus.

I Forbindelse med Besparelser kan ogsaa deres Modsætning Luxus omtales. Til Luxus henregnes i det efterfølgende Alt, hvad der er overflødigt. Consum af Producter ikke strengt taget nødvendige, Anvendelse af kostbare Materialier for Huse og Indbo, Underhold af flere Tjenere end paakrævet til Ens personlige Opvartning indgaar tilligemed andre lignende Tilfælde alle under Begrebet Luxus. Jo rigere Individet er, desto større bliver Anledningen til at udfolde Luxus. Men absolut indskrænket til de Rige er Luxus dog ikke. Man kan finde den hos alle Samfundsclasser lige ned til de Fattige, Enhver hengivende sig dertil i Forhold til sine Vilkaar. Naar f. Ex. den Fattige gjør Brug af Brændevin, saa consumerer han et Product, som strengt taget ikke er nødvendigt og hengiver sig efter sin fattige Leilighed til Luxus.

§ 63. Om Consumenter af Luxusartikler og Personer i lignende Stilling.

Som oftere omtalt ville Norges Befolkning med Hjælpere næste Aar bringe sin Production til Grossererne mod omtrentlig 700 Millioner Kroner gjenkjøbende Guld i Bytte. Denne Production omfatter af norske Producter blandt Andet ogsaa Blomster producerede af Handelsgartnere i deres Drivhuse samt endvidere Kornbrændevin, hvilke ikke ere absolut nødvendige til Livets Ophold og derfor i Henhold til ovenstaaende Definition henhøre til Luxus. Af de modtagne 700 Millioner norske Producter sende Grossererne Trælast, tørret Fisk etc. til Udlandet for at ombytte dem med udenlandske Producter blandt Andet Luxusartiklerne franske Vine og Silketøier, sydafrikanske Diamanter og amerikansk Tobak. Derpaa indfinde de norske Producenter og Hjælpere sig med sit 700 Millioner Kroner Guld og gjenkjøbe Productionen nu sammensat delvis af norske og delvis af udenlandske Producter for at benytte dem 1) til Livsophold, 2) til Omformning (se Besparelser §§ 55 og følgende) og 3) til Luxus. Hvad angaar de netop nævnte Luxusgjenstande, saa gjenkjøbe de Velstaaende saavel Blomsterne, be-

nyttende dem f. Eks. til Dækning af sine Afdødes Kister, som de udenlandske Vine, Silketøier og Diamanter, medens de Fattige gjenkjøbe Brændevinen og begge Parter gjenkjøbe Tobakken.

Endvidere ville de Velstaaende, naar de have gjenkjøbt, benytte Noget af de gjenkjøbte Producter som Livsophold for sine overflødige Tjenere eller overlade det til Personer skaffende dem deres kostbare Huse og Indbo. I Praxis vil forøvrigt dette i mangfoldige Tilfælde foregaa saaledes, at de Velstaaende give en Del af sit 700 Millioner Guld til disse Personer, som derpaa selv gjenkjøbe tilsvarende Producter fra 700 Million Productionen.

Ved at afholde sig fra denne Luxus vilde Befolkningen se sine Besparelser tilsvarende forøgede. Vi skulle forsøge nærmere at forklare det. I Norge kan Luxus henføres under de tre Classer, 1) Fortæring af norske Luxusproducter, 2) Fortæring af udenlandske Luxusproducter og 3) Anskaffelse af kostbare Huse, Underhold af overflødige Tjenere etc.

Hvormeget der aarlig produceres af de netop nævnte norske Luxusproducter, nemlig Drivhusblomster fra Handelsgartnerne og Brændevin, er det vanskeligt med Nøiagtighed at angive. Men med et aldeles vilkaarligt Tal ville vi her ansætte dem til en Værdi af 1 Million Kroner Af Aarets 700 Millioner Kroner store Production supponeres 1 Milion at bestaa af de omtalte to norske Luxusartikler og 699 Millioner af andre Producter. Ved de Handlendes Mellemkomst og under Benyttelse af Guld tage derpaa Eierne af de 699 Millioner Producter 1 Million af disse og udbytte dem med de to Luxusartikler.

Hvis der nu anstilles det Tankeexperiment, at Enhver bestemmer sig til at ophøre med Brugen af Drivhusblomster og Brændevin, maa Productionen deraf standse, og paafølgende Aars Production vil synke fra 700 til 699 Millioner Kroners Værdi. Hvorledes det isaafald gaar med Producenterne af den 1 Millon Luxusartikler, vil næste Paragraf omtale. Her er kun Spørgsmaal om Virkningerne for dem, som gjøre Afkald paa sin tilvante Luxus. Tidligere maatte de give 1 Million af 699 Millioner Producter i Bytte for den 1 Million Luxusartikler. Nu, da disse Luxusartikler ikke længere produceres og ikke kunne tilbyttes, maa nævnte Personer indtil videre selv beholde sin 1 Million Producter. Hvad skulle de derpaa gjøre med dem? De kunde fortære dem som Erstatning for at have givet Afkald paa de to Luxusproducter. Men dette er neppe sandsynligt. Om Individerne ophørte med at bruge Drivhusblomster og Brændevin, vilde de derfor ikke consumere mere

Kjød eller Brød eller flere Beklædningsstoffe end tidligere. Da de saaledes ikke selv ville fortære den 1 Million Producter, som de ikke længere kunne udbytte med de to Luxusartikler — thi Productionen af disse sidste er ophørt —, saa nødes de til at spare Producterne. Som en Consekventse heraf indsætte de i Bankerne sit Guld berettiget til at gjenkjøbe Producterne. Fra Bankerne udlaanes Guldet til Omformere, som gjenkjøbe den 1 Million Producter og forvandle dem til permanente Objecter saaledes som beskrevet i §§ 55 og følgende.

Paa lignende Maade vilde det gaa, forsaavidt angaar importerede udenlandske Luxusartikler. Medens hidtil i stor Udstrækning norsk Trælast og Fisk etc. ombyttedes med udenlandske Luxusartikler, vilde disse norske Varer herefter ombyttes med udenlandske Maskiner, Byggematerialier, Livsfornødenheder og deslige at henlægge til de sparede Producter i Norge og benyttes til Omformning.

Ligesaa vilde de Producter, som fordum overlodes til Indrederne af de kostbare Huse og de overflødige Tjenere herefter tilbageholdes. Da heller ikke det saaledes Tilbageholdte vilde kunne fortæres af Producenterne og Hjælperne (cfr. ovenfor), saa vilde ogsaa disse Producter forblive ubrugte, det vil sige sparede og omformede.

Individerne, som i en foranstaaende Paragraf antoges at spare $\frac{1}{10}$ Del af næste Aars 700 Millioner store Production, vilde herefter maaske spare det Dobbelte eller $\frac{2}{10}$ Dele. Istedetfor 70 Millioner vilde der nu aarlig forefindes 140 Millioner ubrugte sparede Producter i Norge dels af norsk og dels af udenlandsk Oprindelse, alle ventende paa Omformning.

For Befolkningen vil, i Henhold til det nu Udviklede, aftagende Luxus medføre en Forøgelse i deres Besparelser, deres Rigdom. Der ligger i denne Omstændighed en Opfordring til dem om at holde sin Hang til Luxus inden rimelige Grændser. Om ganske at standse den kan der af gode Grunde aldrig blive Tale. For at nævne en af dem, saa lever ikke Mennesket alene for at samle Rigdomme, men blandt Andet ogsaa for at nyde dem og lade Andre nyde dem. Luxus afpasset efter Enhvers Livsvilkaar tiltrænges for at gjøre Tilværelsen behagelig og stimulere til yderligere Production. Det gjælder kun at finde den passende Middelvei. At udfinde dette maa overlades til Enhvers sunde Sands. Forbud mod Luxus, som Regjeringerne i svundne Aarhundreder stundom udstedte, ville neppe blive gjentagne.

§ 64. Om Producenter af Luxusobjecter og Personer i lignende Stilling.

Som et Argument til Fordel for Luxus høres undertiden den Paastand fremsat, at om de Velstaaende hengive sig til Luxus, saa finde ialfald mange Andre derved sit Brød. En Masse Mennesker beskjæftigede med at producere Luxusartikler eller paa anden Maade muliggjøre Andres Hang til Luxus; ville med Ængstelse se Fremtiden imøde, om Efterspørgselen paa disse Ydelser ophørte.

Saa er ogsaa virkelig Tilfældet. Om noget Saadant som Ophør af Luxus kunde tænkes, maatte i Norge de overflødige Gartnere, Brændevinsproducenter, Bygningshaandværkere og Tjenere, der nylig omtaltes, søge sig anden Beskæftigelse. Sammenlign hermed den foregaaende § 53 om Overbefolkning. En Tid fuld af Savn vilde oprinde for dem, indtil de havde fundet sig en ny Virksomhed. Maaske kunde følgende Omstændighed bidrage til at forkorte deres Ventetid. Istandbringelsen af den norske nationale Production vilde efter Ophøret af Luxus fremdeles gaa sin Gang, naar alene undtages Drivhusblomster og Brændevin. Den Del af Aarsproductionen, som hidtil Befolkningen havde givet Handelsgartnerne og Brændevinsproducenterne i Vederlag for deres Præstationer, vilde fremdeles existere inden Landets Grændser. Kun vilde denne Del nu istedetfor at gives til disse Personer spares og overlades til Omformere for at forvandles til permanente Objecter. Til Omformning vilde ligeledes blive anvendt de norske Producter hidtil exporterede for at ombyttes med udenlandske Luxusvarer samt Producterne nu overladte til Indredere af kostbare Huse og til overflødige Tjenere etc. Som Følge heraf vilde i Norge flere Omformere behøves. I disse Stillinger kunde successive de ledige norske Gartnere, Brændevinsproducenter, Bygningshaandværkere og Tjenere gaa over.

I et Land som Frankrige vilde Sagen stille sig værre, om overalt i Verden og Frankrige inclusive Enhver negtede at bruge Luxusartiklerne Vin og Silke. Sagen er nemlig den, at i Norge kun faa og i Frankrige derimod mangfoldige Individer ere sysselsatte med Arbeide for Tilfredsstillelse af Andres Trang til Luxus. Productionen af Luxusartikler, som i Norge er liden og paa langt nær nok til endog kun at dække Nationens eget Behov, har i Frankrig naaet et saadant Omfang, at Landet selv blot kan benytte en mindre Del deraf og exporterer den meget betydelige Rest. Besparelsen af Producter, der resulterer af Indskrænkning i Luxus og omtaltes i forrige Paragraf, vilde derfor i Tilfælde af Ophør med Brugen af Vin og Silke kun for en mindre

Del foregaa i Frankrige, men for største Delen gjøres i andre Lande. Kun faa af de sparede Producter vilde tilhøre Frankrige; de fleste vilde ligge i andre Lande og tilhøre de derværende Individer, som ikke længere benyttede Vin og Silke. Naar de tidligere franske Vin- og Silkeproducenter med Hjælpere efter Standsningen af disse Bedrifter skulde søge Arbeide hos de nye Omformere af Producter sparede som Følge af Nationernes Opgiven af Vin og Silke, vilde disse Omformere kun for en mindre Del findes i Frankrige, men for største Delen leve i Udlandet.

Alt dette er imidlertid kun Hypotheser anstillede til Belysning af luxuriøse Ydelsers Natur. Til Virkelighed ville de ikke blive; paa Luxus ville Menneskene ikke give Slip.

§ 65. *Vilde den samlede Production formindskes, om Luxus aftog.*

Luxus vil aldrig ganske ophøre. Derimod findes der en Mulighed for, at Tidens Fordringer til Luxus noget kunde aftage.

Der kan da spørges om, hvilken Indflydelse en saadan Aftagen i tilvant Luxus vilde have paa Størrelsen af den samlede Production. At give noget bestemt Svar paa Spørgsmaalet vilde falde vanskeligt. Saameget kan der siges, at Omfanget af den samlede Production vilde synke med et Kvantum ligt de nu ikke længere behøvede Luxusvarer. Blandt Norges samlede 700 Millioner store Production supponeredes i det Foregaaende at befinde sig Drivhusblomster og Brændevin til 1 Million Kroners Værdi. Indskrænkedes Brugen af disse Artikler til det Halve, vilde Værdien af Landets Production falde fra 700 til $699^1/_2$ Million Kroner.

Men til Gjengjæld vilde $699^1/_2$ Million Producenterne ved Indskrænkning af sin Luxus spare $^1/_2$ Million andre Producter saaledes som forklaret i § 63, hvilke kunne omformes til productive Objecter. Naar hermed fortsættes i nogle Aar, vilde Udbyttet af disse nytilkomne productive Objecter atter bringe Productionens Størrelse op i 700 Millioner og derover.

For Omfanget af Frankriges Production vilde 50 pCt.s Aftagen i Efterspørgselen paa franske Luxusvarer have alvorligere Følger end i et Land som Norge, fordi de tilsvarende sparede Producter disponible for Omformning overveiende ligge — ikke i Frankrige, men i Udlandet og tilhøre Udlændinger. Forvandlingen af disse sparede Producter til productive Objecter vilde derfor kun i ringe Grad bringe en Forøgelse i

den franske Production og erstatte Afgangen i denne foraarsaget ved den 50 pCt. mindre Efterspørgsel paa franske Luxusvarer.

Forudsætningen har foran den hele Tid været, at der var Adgang til at omforme til productive Objecter alle Producter sparede ved aftagende Luxus. Men Resultatet vilde blive et andet, om saadan Omformning af sparede Producter ikke lod sig gjennemføre, fordi der overalt i Verden allerede fandtes nok Fabrikker og Dampskibe, eller fordi al Jord var opdyrket, saa at ingen flere sparede Producter tiltrængtes til Jordforbedringer, eller af hvilkesomhelst andre Grunde. I dette Tilfælde vilde Producterne indsparede ved Indskrænkning i Luxus ikke foranledige nogen Vext i senere Aars Production. Denne vilde være formindsket med 50 pCt. Luxusvarer uden at se Afgangen erstattet ved forhøiet Production paa andre Omraader. Omfanget af Landets samlede Production vilde formindskes som Følge af aftagende Luxus. Og samtidig vilde saavel Consumenterne som Producenterne af Luxusartikler lide; de første havde renonceret paa de tidligere Luxusvarer uden modsvarende Compensation i forøget Velstand; og de sidste vare blevne berøvede ikke alene Anledning til at deltage i Productionens Tjeneste ved Fremstilling af Luxusvarer, men ogsaa Udsigten til ny Sysselsættelse som Hjælpere hos Omformere af sparede Producter.

Under disse Omstændigheder — Vanskelighed med at faa omformet sparede Producter — vilde alle Parter staa sig bedst paa, at Luxus ingen Indskrænkning led.

Capitel 10. Indskud.

§ 66. Om Opbevaring af Mynter og Noter, forinden Banker blev almindelige.

I Oldtiden, i Middelalderen og i Begyndelsen af den nyere Tid maatte Eieren af Mynter selv paatage sig Arbeidet med at opbevare dem. Han var nødt til at beholde dem i sit Hjem og løbe den Risico at miste dem ved Tyvehaand eller Ildebrand. Om ikke erindres Feil anfører Macaulay etsteds i sine Værker et betegnende Exempel paa, hvor uheldig stillet man fordum var med sine Penge. I en Afhandling om engelske Digtere i 1600 Aarene nævner Macaulay ogsaa Pope og hans Fader. Denne sidste, som var Kjøbmand i London, vilde paa sine gamle Dage trække sig tilbage til en Landeiendom for der at tilbringe sin sidste Levetid. Efter at have ordnet sine Affærer i Lon-

don saa han sig i Besiddelse blandt Andet af nogle tusinde Pund Sterling i Guld. I Mangel af anden Maade til Opbevaring maatte han nu tage alt dette Guld med sig paa Landet, hvor han i de følgende Aar benyttede Pengene til Betaling af sine Husholdningsudgifter. Guldet svandt successive ind, men denne synkende Guldbeholdning havde han i flere Aar liggende i sit Hus paa Landet indelukket i skrøbelige Gjemmer og til Fristelse for de upaalidelige Elementer blandt Omegnens Befolkning.

Da i Tidens Løb Banknoter kom i Brug, befandt man sig i samme Vanskelighed med Opbevaringen ogsaa af dem.

§ 67. *Banker og Indskud.*

Alle disse Ulemper forsvandt ved Oprettelsen af Banker beregnede paa at modtage Indskud. Efter Sigende skulle de første Banker af denne Slags i det nordlige Europa være blevne satte igang af Guldsmede i London, som havde faaet Ideen fra Venedig, hvor Guldsmedene havde i sine Butikker indrettet ild- og tyvesikre Rum for sine egne Smykker og sit uforarbeidede Metal. Formodentlig maa ingen anden i London end Guldsmedene have besiddet saadanne Hvælv. Som Følge heraf begyndte efterhaanden andre Personer at indfinde sig hos dem med sine Guldpenge for at faa dem sikkert opbevaret mod til Gjengjæld at betale en Godtgjørelse for Bryderiet og Risicoen. Hos enkelte Guldsmede antog denne Gren af Virksomheden tilsidst et saadant Omfang, at de lukkede sine Værksteder og udelukkende ofrede sig for at tage Vare paa andre Folks Penge. Fra Guldsmedbutikker var deres Lokaler gaaede over til at blive Indskudsbanker.

Siden er Exemplet fra London blevet efterlignet paa utallige andre Steder rundt omkring i Verden. Dog benyttes ikke længere Guldsmede som Gjennemgangsled. Andre private Individer, men dog fornemmelig Actieselskaber paatage sig i vore Dage at aabne Banker for Modtagning af Publikums Penge.

§ 68. *Hvad indskydes?*

Ifølge de to foregaaende Paragrafer er det Guld og Banknoter, som Bankerne paatage sig at modtage. Indskuddene gjøres derfor fornemmelig med Guld og Banknoter.

For Guldmynternes Vedkommende maa dog erindres om, at de

seddelfunderende Guldmynter opbevares i Notebanker og ikke i Indskudsbankerne, hvilket allerede foreløbig omtaltes blandt Andet i § 9. Det er derfor kun det Guld, som circulerer blandt Publicum, hvormed Guldindskud kunne gjøres i Bankerne. Hvis der i et Land findes meget Guld circulerende, vil daglig en Del af Indskuddene bestaa af Guldmynt. Hvor derimod som i Norge praktisk talt alt Guldet ligger i Notebanken, modtage Bankerne meget faa Indskud af Guld.

Indbetaling af Guld og Noter er dog ikke det eneste Middel, hvoraf Bankernes Kunder benytter sig til at gjøre Indskud. Ogsaa andre Midler gives, hvoraf foreløbig kan nævnes Indlevering af Checker.

Imidlertid ville vi her betragte alle Indskud som foretagne med Guld. Denne Forudsætning stemmer ogsaa forsaavidt med Virkeligheden, som saavel Noterne som Checkerne kunne kræves indløste med Guld.

§ 69. *Indskyderne.*

Guldet bestemt til at gjenkjøbe Aarets 700 Millioner Kroner store Production blev i § 32 kaldt gjenkjøbende Guld. Det eies exempelvis

af Fabrikanter for at benyttes til at lønne Arbeidere og til forskjellige Indkjøb fra 700-Million Productionen,

af det Offentlige som Skatter at anvendes til Gage for Embedsmænd eller til Gjenkjøb fra 700 Million Productionen i Form f. Eks. af Krigsfornødenheder,

af Jernbane- og Dampskibsselskaber at fordeles mellem Actionærerne som Udbytte og Selskabernes Personale som Lønninger eller ogsaa for af Selskaberne selv at bruges til Gjenkjøb af Materiel etc. fra 700 Million Productionen,

af Assuranceselskaber for at uddeles dels som Skadeserstatning og dels til Udbytte for Actionærerne,

af de Sparende, hvilke kunne søges saavel blandt Producenter som Hjælpere, for senere at overlades til Omformerne behandlede i § 55 og følgende.

Alle disse forskjellige Eiere ligne hverandre deri, at de modtage Guld bestemt til at gjenkjøbe Anparter i Productionen nu liggende hos de Handlende. I Mellemtiden, indtil Gjenkjøbet kan foregaa, ville Eierne af Guldet mest muligt indskyde det i sine Banker.

Ved Siden af disse Indskydere findes der mangfoldige andre Indskydere, der indskyde Guld, hvortil ingen saadan gjenkjøbende Berettigelse klæber, det saakaldte ordinære Guld. Som saadanne Indskydere

kunne nævnes de Handlende. I sin Bedrift behøve de Guld, som efter den her antagne Forudsætning kun i Tidsrummet, da det befinder sig hos Producenterne med Hjælpere, benævnes for gjenkjøbende. I samme Øieblik Producenterne med Hjælpere overlevere det gjenkjøbende Guld til de Handlende for gjenkjøbte Varer, iklædes det paany sin gamle Skikkelse af ordinært Guld tilhørende de Handlende. Fra denne sin Driftscapital af ordinært Guld foretage de Handlende ofte midlertidige Indskud, indtil de atter behøve Guldet til Producenterne med Hjælpere i Bytte for Productionen. Foruden fra de Handlende indskydes ordinært Guld fra mangfoldige Individer, som have faaet det i Bytte for gamle Objecter saasom Værdipapirer, Jord, Skove, Bygninger, Skibe, Kvæg, Heste etc.

§ 70. Opsigelse og Anfordring.

For Tilbagebetaling af Indskud komme to Methoder til Anvendelse.

I det ene Tilfælde forbeholder Banken sig, at en vis Tid skal være gaaet, forinden Indskuddet atter kan udtages. Banken fastsætter isaafald ved Indskuddets Modtagelse en bestemt fremtidig Dag som det Tidspunkt, paa hvilket Tilbagebetalingen skal finde Sted. Eller ogsaa enes Banken med Indskyderen om, at denne, naar han behøver sit Guld, først maa give Banken sin Opsigelse og derpaa om f. Ex. 3 Maaneder indfinde sig i Banken for at hente Guldet.

I det andet Tilfælde giver Banken ved Indskuddets Modtagelse sit Samtykke til, at Indskyderen naarsomhelst, uden foregaaende Varsel og alene paa Anfordring kan kræve sig sit Guld tilbageleveret af Banken.

Af en norsk Banks samlede Indskud pleier blot en mindre Del at være forfaldne paa Anfordring. For den overveiende Del af Indskuddene kan Banken kræve 3 Maaneders Opsigelse, forinden Tilbagebetalingen fra Banken finder Sted.

§ 71. Om Tilbagebetaling af Indskud.

De første Modtagere af Indskud — Guldsmedene i London — opbevarede formodentlig i Begyndelsen de forskjellige Indskud i separate Pakker. Naar en Indskyder atter behøvede sit Guld, gik det sandsynligvis saa til, at han betalte Guldsmeden en Godtgjørelse og derpaa erholdt det samme Guld tilbage, som han oprindelig havde ind-

leveret til Opbevaring. Denne separate Bortlægning af hvert Indskud maa dog snart have ophørt. Den ene Guldmynt er ligesaa god som de øvrige Guldmynter, forudsat at de alle ere fuldvægtige. Ei heller existerer der nogen Forskjel mellem Landets enkelte Banknoter. For Indskyderen er det derfor ligegyldigt, om han faar sit identiske Indskud eller andre Penge udleveret, naar han kræver Indskuddet tilbage fra sin Bank. Alle indskudte Penge blandes derfor altid af Banken sammen og henlægges til Bankens øvrige Penge. Fra denne fælles Kasse tages Pengene ifleng til Udbetaling af Indskud, som fordres tilbage.

§ 72. *Indskuddene blive af Banken udlaante.*

Allerede Guldsmedene i London, der vare de Første til at modtage Indskud, bleve opmærksomme paa, at de til Forvaring indlagte Penge aldrig i sin Helhed paa nogen enkelt Dag vare blevne afhentede af Eierne. Selv om Meget paa en enkelt Dag krævedes tilbage, blev dog selv paa saadanne Dage staaende igjen en større eller mindre Del af de indskudte Penge. Lad os forudsætte, at dette Beløb hos En af dem aldrig paa nogen Dag var sunket lavere end 100,000 £ Stg. Det laa da nær for Guldsmeden eller Bankieren, som han nu kan kaldes, at ræsonnere saaledes: For dette Minimumsbeløb paa 100,000 £ Stg. bliver jeg erfaringsmæssig aldrig krævet; lad mig laane det ud til Andre for 5 pCt. Rente og derved forøge mine Indtægter med 5000 £ Stg. aarlig.

Dette Minimum af uafhentede Indskud har en Tendents til at voxe. For hvert nyt Aar, som en Bank kan lægge til sin Alder, ville ogsaa Indskuddene voxe, forudsat at Banken bliver godt bestyret. Denne stigende Difference mellem indbetalte og tilbagefordrede Indskud vil Banken udlaane.

Banken vil udlaane Noget af det indskudte Guld til Saadanne, som agte at omforme sparede Andele i Aarets 700 Millioner store Production. Disse Omformere, af hvilke en Enkelt omtaltes i § 60, ville med Guldet gjenkjøbe de sparede Producter fra Grossererne eller deres Assistenter Butikeierne og omforme Producterne til permanente Objecter f. Ex. Dampskibe.

Banken tager en anden Del af det indskudte Guld og udlaaner det til Grossererne. Guldet, som hidtil var ordinært, leveres af Grossererne til Producenterne med Hjælpere, altsaa Befolkningen, for Producter fra Aarets 700 Million Production. I Befolkningens Hænder bliver

Guldet gjenkjøbende, indtil det af Befolkningen atter gjennem Butikeierne benyttes til hos Grossererne at gjenkjøbe Productionen. Guldet bliver nu igjen ordinært.

Endelig vil Banken udlaane indskudt Guld til de Forskjellige, der for Guldet ønske at tilbytte sig ældre Objecter saasom Værdipapirer, Bygninger, dyrket Jord, Skibe og andre Eiendele. Dette Guld kaldte vi tidligere for ordinært.

§ 73. *Rente.*

Naar de forskjellige Individer omtalte i forrige Paragraf henvendte sig til Banken for at laane Indskuddene, saa er deres Hensigt som oftest den, at de gjennem Laanene skulle sættes istand til directe eller indirecte at deltage i følgende Aars Production og blive Medeiere i samme.

Den laanende Omformer agter at benytte det laante Guld til Gjenkjøb af sparede og uafhentede Producter fra Aarets 700 Millioner store Production for at omforme dem f. Eks. til et Dampskib. I Besiddelse af Dampskibet mener han at tilbyde sin Hjælp til Transport af Producter, hvorved han bidrager sin Del til Productionens Fuldendelse. I Vederlag tilkommer der ham en Andel i Productionen.

Vende vi os til den laanende Grosserer, vil det findes, at han benytter de laante Indskud til at betale Producenterne, naar disse indlevere ham Producter fra 700 Million Productionen mod gjenkjøbende Guld i Bytte. Det er Laanet, som sætter ham istand til at paatage sig dette Arbeide med at deltage i Fordelingen af Aarets Production, af hvilken han som Følge af Laanet kan kræve sin Andel.

Paa lignende Maade forholder det sig med dem, der laane fra Indskuddene for dermed at tilbytte sig ældre Objecter. Istedetfor at laane i den Hensigt at bygge et Dampskib, saaledes som ovenfor antaget, laaner han maaske for at kjøbe et allerede existerende ældre Dampskib. Ogsaa i sidste Tilfælde bliver han ved Hjælp af det laante Indskud delagtig i Aarets Production ganske paa samme Maade som forklaret om det nybyggede Dampskib. Der gives mange andre ældre Objekter, som han kan kjøbe for det laante Indskud f. Ex. dyrket Jord, Kvæg, Fabrik etc. I alle Tilfælde vil det indkjøbte Object gjøre ham til Medeier af følgende Aars Production.

Skal han beholde hele sin Andel i Productionen for sig selv? Tilsiger ikke snarere Billighed, at han deler Producterne med Banken, som ved sin Ydelse af Laan satte ham istand til at erhverve disse

Producter? Den sidste Fremgangsmaade er den, som befølges. Han maa dele med Banken; betale Rente til Banken, som det hedder. Ligesom overalt ellers under Productionens Fordeling bringes dog ikke selve Producterne til Banken som Rente. For sin Andel i Productionen vil Laantageren modtage Guld fra Grosserne berettiget til at gjenkjøbe tilsvarende Producter liggende hos Grosserne eller deres Assistenter Butikeierne. En Del af dette Guld betaler Laantageren til Banken som Rente, hvorved hans Ret til at gjenkjøbe en lignende Portion af Productionen overdrages til Banken. Ogsaa Banken har ydet sin Hjælp til Productionen og faaet sin Andel af samme.

Af denne Rente afgiver Banken Adskilligt til Indskyderne. Alene gjennem disse Indskydere blev det muligt for Banken at kunne give sine Laan og derved erhverve en Andel i Productionen. Indskyderne have bistaaet Banken med at optræde som Hjælper under Productionen. Indskyderne yde derfor selv sin Hjælp til at faa Productionen færdig og ere som Følge deraf berettigede til en Part af Productionen under Navn af Rente.

Det vil sees, at Indskudsinstitutionen i vor Tid tjener to Øiemed. Oprindelig indskrænkede Indskyderens Ønske sig til at befries for Bekymringen med selv at skulle opbevare sine Penge. Nu gaar hans Ønske videre ud paa, at Banken skal udlaane hans Penge i Tidsrummet, da han ikke selv behøver dem. Fordum maatte han betale Banken for at tage Pengene; nu er Forholdet det omvendte; han faar nu Betaling af Banken for at betro den sine Penge.

§ 74. *Om Indskuds Natur.*

Naar et Indskud skabes, ledsages denne Begivenhed af følgende Handlinger. Indskyderen bringer sine Penge f. Ex. 1000 Kroner til Banken, som i en Contrabog eller paa et Stykke løst Papir erklærer, at han har faaet en Fordring paa Banken for 1000 Kroner. Denne skriftlige Erklæring eller Gjældsbrev, som den ogsaa kan kaldes, overleveres ham. Samtidig blander Banken hans indskudte 1000 Kroner sammen med sine øvrige Penge for snarest muligt at udbetale dem enten til Udtagere af ældre Indskud eller til Laansøgende i Banken.

Saadanne Transactioner gjentage sig daglig. Tilsammentagne udgjøre de meget store Beløb. Der kan siden Bankens Oprettelse være indskudt 3025 Millioner Kroner og atter udtaget 3000 Millioner Kroner. Differencen 25 Millioner Kroner kaldes Bankens Indskud. Den besid-

der 25 Millioner Kroner Indskud. Under ordinære Omstændigheder ville disse Indskud vise Tendents til at stige. Efterat de fra Intet ere naaede op til 25 Millioner Kroner, vil der maaske næstfølgende Aar indsættes 100 Millioner, hvoraf 99 Millioner gives til Udtagere af ældre Indskud. Om Bankens Indskud siges det nu, at de ere stegne med 1 Million fra 25 til 26 Millioner Kroner.

Disse 26 Millioner Indskud befinde sig dog ikke i Banken; de ere gaaede ud af Banken som Betalinger til de Laansøgende.

Det vil af det Foregaaende fremgaa, at et Indsknd i Øieblikket, da det gjøres, bestaar af Penge. Indskyderen var indtil da Eier af disse Penge, men ophører i Indskudsøieblikket at eie dem. Som Vederlag for sine tabte Penge erhverver han en Fordring paa Banken. Indskud ere derfor ogsaa ensbetydende med Fordringer paa en Bank. Hvis det siges om en Bank, at den besidder 26 Millioner Kroner Indskud, saa er dette saaledes at forstaa, at der existerer for 26 Millioner Kroner Fordringer paa Banken eller — set fra det modsatte Standpunkt —, at Banken har paataget sig en 26 Millioner Kroner stor Gjæld til sine Indskydere.

Det vil ligeledes af det Foregaaende fremgaa, at Ordet Indskud benyttes til at betegne ikke et, men flere Begreber. Indskud betyde baade Penge og Fordringer og Gjæld. Efter Ordets oprindelige Mening tænkes der ved Indskud paa en indskudt Pengesum, paa de 1000 Kroner bragte til Banken af Indskyderen, for at gjentage Exemplet benyttet i Begyndelsen af denne Paragraf. Hertil er Intet at bemærke. Men dernæst er Ordet Indskud ogsaa kommet til at betegne Indskyderens 1000 Kroner store Fordring paa Banken. Man siger om ham, at han har et Indskud i Banken paa 1000 Kroner. Og endvidere kaldes Bankens Gjæld til ham paa 1000 Kroner ogsaa for Indskud. I Overensstemmelse hermed benævnes de 26 Millioner Kroner, som Banken tilsammentaget skylder sine Indskydere, ikke Gjæld men Indskud. At give Fordringer paa Banker og ligeledes Gjæld, som Banker have paadraget sig, sine egne Navne — altsaa ikke kalde dem Fordringer og Gjæld, men noget Andet — kan have sin Nytte. Men paa den anden Side at benytte et og samme Ord til at betegne begge disse Begreber og ovenikjøbet dertil vælge Ordet „Indskud" bidrager kun til hos den almindelige Mand at fordunkle den rette Forstaaelse af Indskuds virkelige Natur. De Sagkyndige lade sig ikke forvirre af Ordets tredobbelte Betydning. De vide, at indskudte Penge snarest muligt udlaanes af Banken, og at derfor en Indskyders indbetalte Penge forsvinde fra Banken,

hvilket igjen leder til, at en Bank med store Indskud gjerne kan være fattig paa Penge; de ere fuldt opmærksomme paa, at af Indskud som Penge betragtet findes der kun Lidet i Banken, medens der samtidig kan existere store Indskud tagne i Ordets andre Betydninger af Publikums Tilgodehavende i Banken eller Gjæld fra Banken til Publikum. Den almindelige Mand derimod er ikke altid opmærksom paa disse Sprogfinesser. Hos ham vækker Ordet Indskud alene Forestillingen om Penge, de indskudte Penge og ikke Tilgodehavende eller Gjæld. Naar han derfor hører Ord som Publikums Indskud og Bankernes Indskud, vil han være tilbøielig til derved, i Strid med det faktiske Forhold, at tænke sig Masser af Penge liggende i Bankerne og tilhørende Publikum. Indskyderne have Penge „staaende" i Bankerne, som det med et popnlært Udtryk heder.

Misforstaaelsen skriver sig som sagt fra den udvidede Betydning af Ordet Indskud og kunde være undgaaet, om man havde ladet Indskud beholde sin oprindelige Betydning af Penge. Isaafald kunde man benytte f. Ex. Ordene „Bankbøger" for at betegne Indskydernes Krav paa Bankerne og omvendt kaldt Bankernes Forpligtelser til Indskyderne ikke Indskud, men f. Ex. „Bankgjæld", 25 Millioner Bankgjæld.

I Forbindelse med Indskuddenes Natur staar ogsaa Spørgsmaalet om, hvorvidt Indskud skylde Besparelser sin Tilværelse. Hertil maa svares, at maaske endog de fleste Indskud visselig Intet have med Besparelser at gjøre. Guld indskudt af Assuranceselskaber, Fabrikker, Jernbaner eller fra Skatterne repræsentere aldeles ikke foretagne Besparelser. Det Samme er Tilfældet med Guld tilhørende de Handlende og midlertidig af dem indskudt i Bankerne. En Masse Indskud foretages med Guld erholdt i Vederlag for solgte ældre Formuesgjenstande; heller ikke disse Indskud skyldes Besparelser. Tilbage staar at tale om Guld bestemt til at gjenkjøbe Aarets sparede Producter. Om Personer undlade at fortære hele sin Andel i Aarets Production, men lade Producterne forblive liggende uafhentede hos de Handlende og derpaa indskyde i Bankerne det Guld, hvormed disse uafhentede og sparede Producter kunne gjenkjøbes, saa stamme saadanne Indskud fra Besparelser.

Capitel 11. Indtægt.

§ 75. De Producerendes og deres Hjælperes Indtægt.

Ved en Mands Indtægt forestiller man sig i Almindelighed de Banknoter ɔ: Guld, som han i Aarets Løb erholder enten ved sit Arbeide

eller som Udbytte af sine Værdipapirer. Aldeles træffende er dog ikke denne Definition. Allerede tidligere Capitler have været opmærksomme herpaa. I Virkeligheden er det hans Andel i Aarets Production, som udgjør hans Indtægt. Hans Indtægt bestaar i et Kvantum Producter frembragte i Aarets Løb directe af ham selv eller stammende fra en Samling af Producter delvis skyldende hans Medvirkning sin Tilværelse. Disse Producter udleveres ham dog ikke fra Producenterne in natura; men til en Begyndelse gives der ham Banknoter ɔ: Guld, ved Hjælp af hvilke han faar sig sine Producter udleverede fra deres midlertidige Opbevarere de Handlende. Naar denne Omvei benyttes at udlevere Producterne gjennem Mellemmændene de Handlende, saa sker dette for at aabne Adgang for enhver Deltager i Productionen at bytte Producter med hvilkensomhelst anden Deltager i Productionen. Ved Udleveringen tillades det ham derfor at pege paa hvilkesomhelst Producter fra Landets samlede 700 Millioner store Production og erklære de saaledes valgte Producter for at være dem, som tilkomme ham. Selvfølgelig maa hans valgte Producter i Værdi ikke overstige hans Guld.

En Mand i Norge, for at tage et bestemt Tilfælde, faar næste Aar en Indtægt af 10,000 Kroner. Dette betyder i Henhold til det Oplyste, at der af næste Aars 700 Millioner Kroner kostende Production tilkommer ham en Portion udgjørende $\frac{10\,000}{700\,000\,000}$ eller $\frac{1}{70\,000}$ af den samlede Production.

Denne hans Andel af den samlede Production ligger foreløbig hos de Handlende. Fra dem er der ad Omveie leveret ham 10,000 Kroner Guld til Eiendom, men som praktisk talt tjener ham til Sikkerhed for, at Varerne paa Anfordring rigtig overleveres til ham. Eller de 10,000 Kroner Guld kunne kaldes et Slags Adgangstegn givet ham af de Handlende berettigende ham til at faa sig udleveret sin $\frac{1}{70\,000}$ store Portion af Productionen. Det er for at erholde disse Producter, at han deltager i Arbeidet med Productionen. Disse Producter udgjøre hans Indtægt. Guldets Rolle har kun bestaaet i at hjælpe ham til at træffe det rette Udvalg fra den samlede 700 Million Production.

Hans Indtægt har bestaaet i en Del af Aarets Production forholdende sig, hvad Størrelse angaar, til den hele Production som 10,000 Kroner til 700 Millioner Kroner.

§ 76. *Hvorledes benævnes de forskjellige Slags Indtægt?*

Ordet Indtægt er en fælles Betegnelse for ethvert Individs Andel i Aarets Production. For en Mængde Producerende med Hjælpere gives der ikke noget andet Ord end Indtægt for at betegne disse deres Productionsandele. Som saadanne Individer kunne nævnes Eiere af Skov og Gruber, endvidere Fabrikanter, Haandværkere og Kjøbmænd. For Samtliges Vedkommende kaldes deres Andele i Productionen blot Indtægt og intet Andet.

Paa den anden Side gives der Individer, hvis Andele i Productionen foruden den fælles Betegnelse af Indtægt ogsaa har faaet særskilte Navne.

Arbeidernes Productionsandele kaldes saaledes ofte Arbeidsfortjeste eller Dagløn. Paa lignende Maade tales der om Gage for Embedsmænd og Aflønning for Bestillingsmænd, Contorbetjente etc.

Advokatens og Lægens Produktionsandele benævnes Salærer eller Honorar. For deres Vedkommende, der udlaane Penge, kaldes de Rente.

Er Talen om Forsikringsselskaber, benyttes om Productionsandelene som oftest Udtrykket Præmie.

Jernbane- og Dampskibsselskaber benævne sine Andele af Productionen for Fragt, hvis der tænkes paa Transport af Producter, men Passagerfragt i Forbindelse med Befordring af Personer.

Postvæsenet, Telegrafcompagnier og Telefonselskaber pleie istedetfor Indtægt at sige Porto.

Productionsandele tilfaldende Deleiere i Actieselskaber faa som Regel Navn af Udbytte.

Disse forskjellige Udtryk ere at anse som Særnavne alle indgaaende under den fælles Betegnelse Indtægt.

§ 77. *De Omformendes Indtægt.*

Om hvad der i denne Bog menes med Omformere, har § 55 og følgende givet Besked. Angaaende Omformeres Indtægt gjælder i det Hele taget det Samme, som i § 75 udtales om de Producerendes Indtægt. Forskjellen mellem de to Classer bestaar kun deri, at den Omformende ikke erhverver sin Productionsandel gjennem Arbejde i Productionens Tjeneste, men ved sin Virksomhed med at omforme de Producerendes sparede Producter til permanente Objecter. En Del af disse sparede Producter fra Aarets 700 Million Production tilkommer Omformerne for deres Bistand og udgjør deres Indtægt. I alt Øvrigt

gjælder det samme for begge Parter. Særlig finde Bemærkningerne i § 75 om Guldets Rolle ogsaa sin Anvendelse paa de Omformendes Indtægt.

§ 78. Indtægt med socialistisk Anstrøg.

Det Offentlige kræver sig som tidligere forklaret en Del af det gjenkjøbende 700 Millioner Guld eller nøiere betragtet, de tilsvarende Producter overdraget som Skat. Ligeledes vil det Offentlige undertiden laane fra Nationens aarlige Besparelser og derved yderligere supplere Skatterne med Guld berettiget til at gjenkjøbe fra næste Aars norske Production, her antaget at have en Værdi lig 700 Millioner Kroner.

I de senere Aar breder der sig hos de offentlige Myndigheder i Norge en stigende Tendents til at bortforære fra de netop nævnte Skatter eller offentlige Laan til Fremme af socialistiske Formaal. Som saadanne kunne nævnes Maaltider til fattige Folks Skolebørn og Arbeiderpensioner samt Lønninger til en Masse smaa Sinecurer oprettede for Personer fra de lavere Samfundsclasser. Arbeiderbefolkningen modtager paa denne Maade som Indtægt en Del af 700 Million Productionen uden at have ydet nogensomhelst Medvirkning til Fremstillingen af disse bortforærede Producter. Arbeiderne faa denne Del af sin Indtægt som Gave, medens derimod Producenter og Omformere have at arbeide for sin Indtægt.

§ 79. Indtægt erhvervet ved Laan fra Udlandet.

I ikke saa faa Lande hænder det, at Guld laanes fra Udlandet for dermed at betale Løn til Ingeniører og Arbeidere sysselsatte med offentlige Foretagender saasom Bygning af Jernbaner, Opdyrkning af Jord etc. Stundom kan det ogsaa hænde, at Statens Embedsmænd i større eller mindre Udstrækning faa sig sine Gager udbetalt fra disse offentlige Laan optagne i Udlandet. Vi ville antage, at der næste Aar i Norge optages udenlandske Laan til Bygning af Jernbaner og Opdyrkning af Jord. I hvilket Forhold komme isaafald Individer lønnede paa beskrevne Maade at staa til næste Aars norske Production her antaget at faa en Værdi af 700 Millioner Kroner? Blive de Medeiere i denne? Blive Personer i Besiddelse af udenlandsk indlaant Guld gjenkjøbsberettigede til sit eget Lands Production?

Svaret bliver benegtende. Personer aflønnede med udenlandsk indlaant Guld forventes ikke at gjenkjøbe fra sit eget Lands Production.

Deres Guld er opsparet udenlandsk Guld berettiget til at gjenkjøbe fra Udlandets Production. Deres Indtægt repræsenteres af udenlandske Producter. Det Naturlige er derfor, at det laante Guld gaar tilbage til Udlandet at anvendes til Gjenkjøb i Udlandet, hvorpaa de gjenkjøbte udenlandske Producter erhverves af de ovenomtalte Individer til Livets Ophold.

Ville de med det indlaante udenlandske Guld gjenkjøbe i Norge, gaar det ud over de ældre Productbeholdninger i Norge, som tilsvarende formindskes. Isaafald vil et lignende Kvantum fra næste Aars udenlandske Production blive som uigjenkjøbt at henlægge til de ældre udenlandske Productbeholdninger.

§ 80. *Indtægt fra Prisstigning.*

Hvis en Speculant tager 50,000 Kroner Guld og dermed erhverver Producter henhørende til Aarets nationale Production, og hvis derpaa disse Producter, naar han senere skiller sig ved dem, have steget i Værdi til 60,000 Kroner, saa har han havt en Indtægt paa 10,000 Kroner som Følge af denne Prisstigning. Producterne bleve oprindelig af Producenterne leverede til Grosserne mod 50,000 Kroner Guld i Bytte at fordele mellem Producenter og Hjælpere for senere at anvendes til Gjenkjøb af Producterne fremdeles liggende hos de Handlende. I Mellemtiden, forinden Gjenkjøbet finder Sted, overleveres Producterne til Speculanten, som i Bytte antages at give 50,000 Kroner ordinært Guld til de Handlende. Disse have faaet sit Guld tilbage. Speculanten indtræder i deres Sted, og hos ham supponeres nu Producenterne med Hjælpere at gjenkjøbe Producterne. Naar de derefter med sit 50,000 Kroner gjenkjøbende Guld indfinde sig hos ham eller hans Commissærer eller hans Efterfølgere for at gjenkjøbe, mødes de med det Svar, at Producterne have steget i Værdi. For sine 50,000 Kroner gjenkjøbende Guld erholde som Følge heraf Producenterne med Hjælpere kun $^5/_6$ Dele af Producterne tilbage. Den resterende $^1/_6$ Del Producter værd 10,000 Kroner og henhørende til Aarets nationale Production beholder Speculanten for sig selv. Producterne tilvirkedes ikke af ham, men af Andre og tilhørte disse Andre. Ved hans Speculation i Prisstigning er imidlertid Eiendomsretten til dem gaaet over fra Producenterne til ham. Gjennem Prisstigning og Speculation har han paa Andres Bekostning erhvervet en Indtægt bestaaende af Producter fra Aarets Production værd 10,000 Kroner Guld. Han er

blevet Deleier i Aarets 700 Millioner store Production for 10,000 Kroner, medens til Gjengjæld Andre have seet sin Andel i samme Production formindskes med Producter værd 10,000 Kroner.

Ogsaa ældre Objecter kunne stige i Pris og derved forskaffe sine Eiere en Indtægt. En Mand kjøbte f. Ex. i 1890 et Areal inden Byen Christianias Grændser for 200,000 Kroner. I 1898 solgte han Eiendommen for 500,000 Kroner. En Indtægt af 300,000 Kroner tilfaldt ham paa Grund af Prisstigning. Ved Salg af fast Eiendom faar Kjøberen i Almindelighed Henstand med at betale en Del af Kjøbesummen mod at give Sælgeren Pant i Eiendommen. Kun en Del betales strax contant med Guld. I nærværende Tilfælde kan Kjøberen tænkes at have afgjort Kjøbesummen 500,000 Kroner ved at give Sælgeren en Panteobligation for 400,000 Kroner og Guld — ɔ: Noter ombyttelige med Guld i Notebankens Kjældere — for 100,000 Kroner. Hvad betyder denne Guldbetaling paa 100,000 Kroner?

Kjøberen kan have undladt at afhente Producter værd 100,000 Kroner fra sin Andel i Aarets 700 Million Production, altsaa sparet disse Producter, og istedetfor at benytte Guldet til at gjenkjøbe Producterne betalt det til Sælgeren af Grundarealet. Eller han kan, hvad der er sandsynligere, have laant de 100,000 Kroner Guld fra Andre af Aarets Sparende. I begge Tilfælde erholder Sælgeren af Arealet, som er steget i Værdi, for 100,000 Kroner Producter af Aarets Production. Gjennem Prisstigning har han faaet en Indtægt bestaaende af Producter værd 100,000 Kroner hidtil tilhørende Andre, men nu staaende til Disposition for ham. Om han ogsaa virkelig benytter Guldet til at gjenkjøbe disse Producter, er en anden Sag. Maaske benytter han Guldet til andet Øiemed og overlader til Andre med ordinært Guld at gjenkjøbe Producterne.

Det er ogsaa muligt, at Kjøberen af Arealet ikke betaler de 100,000 Kroner ved Hjælp af egne eller Andres Besparelser foretagne i Aarets Løb. Han kan have solgt ældre Objecter tilhørende ham selv for 100,000 Kroner Guld; eller Andre kunne have foretaget Salg af samme Slags og laant ham Guldet. Med det erholdte Guld betaler han for Arealet. Sælgeren ser sig ogsaa i dette Tilfælde i Besiddelse af en Indtægt paa 100,000 Kroner opstaaet ved Prisstigning. Dog modsat Hovedregelen i § 75 bestaar hans Indtægt i dette Tilfælde ikke af Producter henhørende til Aarets nationale Production, men af Guld. En Del af Landets ordinære Guld er paa Grund af Prisstigningen ophørt at tilhøre de ældre Eiere og gaaet over til ham.

Capitel 12. Formue.

§ 81 Hvad forstaaes ved Formue?

Som Formue betragtes i denne Bog alle Gjenstande, hvoraf Menneskene — Enhver efter sin Stilling i Samfundet — benytte sig i sit daglige Liv.

Efter sin forskjellige Brug kan Formuen inddeles i:

1) Varige Gjenstande bestemte til at producere, f. Eks. dyrkede Marker og Fabrikker;

2) Saadanne varige Gjenstande, som uden at producere dog enten udkræves til Ophold og Forædling af Livet, f. Ex. Huse fyldte med Indbo og Kunstsager, eller behøves til Lettelse og Betryggelse af Productionen f. Ex. Veie og Fæstninger;

3) Producter.

Ogsaa en anden Inddelingsmaade gives. Istedetfor Formuens Brug kan dens Oprindelse lægges til Grund for Inddelingen. Efter sin Oprindelse stamme Formuesgjenstandene:

1) fra selve Naturen,

2) fra Menneskenes Besparelser,

3) fra Skatterne.

Bemærkningerne i de næstfølgende Paragrafer knytte sig til denne sidste Inddelingsmaade.

§ 82. Naturlige Formuesgjenstande.

Ved naturlige Formuesgjenstande tænke vi os her alle Forekomster i Naturen, der kunne være Mennesket til Nytte i hans daglige Liv. De forefindes i Jordbunden, i Bjergene og i Vandet, men dog fornemmelig i Jordbunden. Maaske den Dag ikke er fjern, da ogsaa Luften vil kunne afgive nyttige Stoffe og derefter indrangeres blandt Kilderne for Formuesgjenstande.

Af naturlige Formuesobjecter udgjørende en Del af Jordbunden maa dyrkede Marker, Skove og Kulgruber betragtes som de vigtigste. Men de ere ikke de eneste. Fra Jordbunden hente Menneskene directe eller indirecte sin Føde, ialfald det Meste deraf, og ligesaa hvad de behøve til Beklædning, Opvarmning og Belysning. Jordbunden forsyner endvidere Mennesket med en Mængde Raamaterialier benyttede til Byg-

ning af Huse, til Forarbeidelse af Møbler, til Fabrikation af forskjelligt Slags saasom Papir, Stentøi, Porcelæn, Chemicalier og meget Mere.

Ligesom Jordbunden indeholde ogsaa Bjergene og Vandet forskjellige naturlige Formuesobjecter. Som saadanne kunne nævnes metalførende Gruber, nyttige Mineraler saasom Marmor, Sandsten, Gadesten, Apatit etc., endvidere Fiskebanker i Havet, Lokaliteter skikkede til Udvinding af Havsalt, fiskerige Indsøer og Elve, Vandfald for Drift af Fabrikker etc. Ja, endog et Product saa lidet tiltrækkende som Is kan benyttes, hvad særlig Norge med sin Isexport har erfaret, i hvilket Land derfor Indsøer beliggende ved Kysten ogsaa af denne Aarsag henhøre til de naturlige Formuesobjecter.

Flere af de her opregnede naturlige Formuesobjecter udgjøre en Blanding af Naturtilstand og menneskeligt Arbeide. Af de naturlige Formuesgjenstande kaldede dyrkede Marker og jernførende Gruber — for at tage bestemte Tilfælde — er hver enkelt fremkommet ved at tage et Stykke Jord eller Bjerg, saaledes som de foreligge i Naturen, og derpaa ved Menneskehænder fjerne Træer eller Stene fra Jordstykket og udminere Bjerget. Næste Paragraf vil komme nærmere tilbage hertil.

§ 83. *Formuesgienstande erhvervede gjennem Individernes Besparelse.*

Som oftere gjentaget bringe Producenterne hvert Aar den nationale Production til Grossererne mod Guld i Bytte at fordele mellem dem selv og Hjælpere og at benytte til Gjenkjøb af Productionen. Efter Gjenkjøbet anvendes den største Del som Livsophold for Producenterne med Hjælpere, hvorimod den mindre og sparede Del omformes til Formuesobjecter. I Norge med sin 700 Millioner store Production supponeredes Producter værd 630 Millioner Kroner at fortæres af Producenter med Hjælpere og den 70 Millioner store Rest at omformes. Formuesobjecterne, der saaledes erhverves ved sparede og derefter omformede Producter, henhøre til de forskjelligste Slags.

Aarlig anvendes sparede Producter til Opdyrkning af ny Jord eller til Forbedring af ældre Jord. Allerede i § 60 omtaltes et Tilfælde af denne Art, i hvilket en Myr forandredes til dyrket Land ved Hiælp at en Embedsmands og andre Personers Besparelser. For deres Guld gjenkjøbtes deres sparede og uafhentede Producter i Form dels af Arbeidsredskaber og dels af Livsfornødenheder. Med disse Redskaber

udtørredes Myren af de omformende Arbeidere, hvilke samtidig opholdt Livet med de sparede Fødemidler. Producterne gik under Opdyrkningen tabte, men til Gjengjæld blev den unyttige Myr forvandlet til et nyttigt Stykke Land bugnende af Korn eller besat med Kvæg. Myren og de sparede Producter ere paa en Maade i Fællesskab blevne omformede til dyrket Jord. Som Følge af de gjorte Besparelser er et nyt Formuesobject kaldet dyrket Jord blevet erhvervet.

Paa lignende Maade anvendes sparede Producter til Forandring af andre i Naturen existerende Forekomster, hvoraf for Norges Vedkommende kunne nævnes metalførende Bjerge og Vandfald. I Landets Bjerge forefindes mangesteds Sølv, Kobber og Jern. For at kunne udvinde Metallerne maa først Forekomsterne forvandles til Bjergværker. Det vil sige, horisontale og vertikale Gange maa udmineres i Klippen, Maskineri indsættes etc. Eller et Vandfald ønskes taget i Industriens Tjeneste. Forinden maa det imidlertid monteres, hvorved forstaaes Anbringelse af Dæmning, Vandrender og Turbiner. Ogsaa her ere de oprindelige Besparelser — Producterne — forsvundne, men tilbagekomme i fornyet Skikkelse som væsentlige Bestanddele af Bjergværket og det monterede Vandfald. Besparede Producter have væsentlig bidraget til Erhvervelse for Landet af disse to nye Formuesobjecter.

Sparede Producter omformes dog ikke udelukkende til Bestanddele af de naturlige Formuesobjecter dyrkede Marker, Kulgruber, Oliekilder, Bjergværker, monterede Vandfald etc. Maaske endnu almindeligere er det at omforme de sparede Producter til Formuesobjecter helt ud istandbragte af menneskelige Hænder. Som saadanne kunne nævnes Beboelseshuse paa Land og i By fyldte med Indbo, endvidere Udhuse, Lagerbygninger, Bankbygninger, Forretningshuse, Theatre, Fabrikker, Dampskibe, Fiskefartøjer, Fiskeredskaber etc. Ogsaa disse Formuesobjecter erhverves gjennem Besparelser af Producter fra Aarets nationale Production. Med de Sparendes Guld gjenkjøbes deres ubrugte og sparede Producter. Af disse Producter benyttes forskjellige Materialier til Fremstilling af Husene og de øvrige netop opregnede Formuesobjecter, medens Fødemidlerne gives til Omformerne som Livsophold.

Til Formue fremgaaet af Individernes Besparelser høre fremdeles selve de sparede Producter, forinden de endnu ere blevne omformede til permanente Formuesobjecter. Af saadanne ubrugte Producter henligge til enhver Tid store Masser hos Fabrikanter, Handlende og Andre.

§ 84. *Formuesgjenstande erhvervede gjennem Skatter.*

Det Offentlige befatter sig i vor Tid med mange Opgaver, som af vore Forfædre enten overlodes til det private Initiativ at gjennemføre eller ikke omfattedes med den samme Interesse som nu eller i det Hele taget af dem vare ganske ukjendte.

I Norge bygges for Tiden de fleste nye Kirker af det Offentlige. Paa samme Maade reise sig nye Skolebygninger, Undervisningsanstalter, Bibliotheker, Musæer, Kunstgallerier, Retsbygninger, Fængsler, Raadhuse, Contorbygninger for Regjering og Embedsmænd, Hospitaler, Arsenaler, militære Forraadshuse, Kaserner og Fæstninger. Af det Offentlige anskaffes fremdeles Krigsskibe, Artilleri og Lignende. Ligeledes paatager det Offentlige sig at bygge de fleste Veie paa Landet og bringe Byernes Gader i Orden. Herunder indgaar for Byernes Vedkommende Brolægning af Gaderne, Anlæg af Kloaknet, Vandledninger, Belysning med Gas eller Elektricitet, hvilket i de norske Byer sjeldnere overlades til private Selskaber at istandbringe, men i Regelen besørges af vedkommende Communebestyrelser selv. Om der i en By eller et Fiskedistrict tiltrænges Havneanlæg og Moloer, saa besørges ogsaa dette af det Offentlige. Ja, endog Jernbanerne, Telegraferne og Telefonledningerne eies i Norge af det Offentlige, dog saaledes at enhver Jernbane for en mindre Del tilhører private Actionærer. Jernbanerne ere nemlig organiserede som Actieselskaber, hvis Actier for største Delen ere i Statens Besiddelse.

Under Henvisning til, hvad der i tidligere Paragrafer er forklaret om Skatterne, vil det her være tilstrækkeligt i al Korthed at gjennemgaa Processen med deres Forvandling til Kirker, Skolebygninger, Veie, Kloakledninger, Jernbaner etc. Det Offentlige tager en Del af Productionen som Skat. Selve Producterne overleveres dog ikke til det Offentlige, men kun det gjenkjøbende Guld berettiget til at gjenkjøbe en tilsvarende Del af Aarets Production. Med dette Guld gjenkjøbes derpaa Materialier saavelsom Fødemidler og overleveres til Arbeiderne, som af Materialierne forfærdige de omtalte Kirker, Skolebygninger etc. samtidig levende af Fødemidlerne. Fremgangsmaaden er altsaa den samme som beskrevet under Besparelsers Forandring til Beboelseshuse, Dampskibe etc. Mellem Besparelser og Skatter, naar de anvendes til Omformning, hersker i det Hele taget stor Lighed. Begge Dele kunne i Grunden kaldes Besparelser; kun at de ene ere frivillige og og de andre tvungne.

At fuldende et større Anlæg ved Hjælp af et enkelt Aars Skatter vilde i Regelen overstige Indvaanernes Evner. Da det imidlertid altid er af Interesse at faa et saadant offentligt Anlæg hurtig færdigt, kan det Offentlige laane fra sparede Producter og lade dem omforme til det paatænkte Object f. Ex. til Kloaknet i en større By. I de følgende Aar udskrives som Skat nogle flere Procenter end tidligere og saa Meget, at der efter Tilfredsstillelse af Byens ordinære offentlige Krav bliver en Del Producter tilbage, hvilke gives til Laangiverne som Afbetaling paa Laanet. Kloaknettet er derfor i dette Tilfælde istandbragt ved Omformning af sparende Individers Producter, hvilke Individer faa sig tilbageleveret andre lige værdifulde Producter henhørende til de følgende Aars Production og udskrevne som Skat. Uden Skatter kunde Laanet ikke være blevet optaget og Kloaknettet udført. Praktisk talt erhverves derfor ogsaa dette Formuesobject ved Hjælp af Skatterne, om end Fuldførelsen til en Begyndelse sker gjennem Laan. Her som overalt ellers benyttes selvfølgelig stedse Guldet, naar Producterne skulle overdrages fra ældre til ny Besidder.

§ 85. Den norske Formues Udvikling.

Norge fik formodentlig sine første Indvaanere for adskillige tusinde Aar siden. Ved sin Ankomst til Landet maa de have forefundet Jordbunden fuldstændig dækket med Skov. De ernærede sig af Fisk og med Kjødet af vilde Dyr; og de klædte sig i Skind. Hermed er hele deres aarlige Production opregnet. Hvad de deraf sparede, var Lidet og bestod kun i nogen Føde, som de — for at bruge Betegnelsen fra § 55 — omformede til raat forarbeidede Flinteredskaber, til Baade udhulede af Træstammer og nogle faa lignende Ubetydeligheder. Eller for at udtrykke det paa en anden Maade, de sparede lidt Føde for deraf at leve, medens de istandbragte disse tarvelige Gjenstande.

Som det heraf vil sees, bestod Formuen dengang hovedsagelig af naturlige Formuesgjenstande, nemlig Vildtrevierer og Fiskepladse. Af Formuesgjenstande fremkomne ved Besparelser besad den Tids Mennesker Intet værd at tale om.

Grunden til deres Besparelsers ringe Omfang var ingenlunde den, at der Intet fandtes at spare. Muligheden for at spare existerede allerede dengang. Men naar de ikke benyttede sig af denne Anledning, har Aarsagen hertil været den, at de ingen anden Anvendelse havde for sparede Producter end de ovenfor nævnte Redskaber, til hvis Fremstilling kun faa Besparelser behøvedes.

Der fandtes for dem endnu Intet af Betydning, hvortil de kunde omforme sparet Kjød, Fisk og Skind. En Forandring heri indtraadte først, da Tiden for dem kom til at erhverve dyrkede Marker. Dertil udfordres foruden selve Jordbunden ogsaa foretagne Besparelser saaledes som forklaret i § 83. Fra nu af var det af største Interesse for dem at producere mere Føde og Skind end nødvendigt til Øieblikkets Behov, for at kunne spare en Del deraf. Naar dette var gjort, ophørte de indtil videre med Indsamlingen af disse Livsfornødenheder. Fortærende sin ubrugte Beholdning af nævnte Producter, saalænge de varede, benyttedes Mellemtiden af de Sparende til at rydde Skovbunden for Træer, Rødder og Stene og forvandle den til Agerland eller Græsgange. Sine ældste Besparelser af nogen Betydning maa de altsaa først have foretaget, da Vigtigheden af Agerbrug og Kvægavl gik op for dem.

Fra alene at have gaaet ud paa Erhvervelse af Vildt og Fisk var deres Production nu voxet til ogsaa at omfatte Jordbrugsproducter. Hertil føiede de snart Vævning af Beklædningsstoffe og maaske Tilvirkning af nogle andre Gjenstande. Dermed sloge de sig formodentlig til Ro. I den senere Del af Stenalderen, under Broncealderen og Jernalderen forblev vistnok Productionen praktisk talt uforandret.

Befolkningen i Norge vedblev i dette lange Tidsrum at gjøre Besparelser; men Arterne af Formuesobjecter, hvortil disse Besparelser omformedes, steg ikke synderlig i Antal. Foruden det allerede omtalte Object de dyrkede Marker kunne nævnes Huse af tarveligste Slags og primitivt Indbo, mindre Skibe til at beseile Havet og, efter Christendommens Indførelse, Kirker af Træ eller Sten, ligesaa Guldsmykker, Vaaben af Bronce samt senere af Jern.

Aarhundrede efter Aarhundrede sneg sig derefter frem uden at se Production, Besparelser og Formuesforøgelse tage rigtig Fart. Fremskridt gjordes, men meget langsomt. Endnu for 100 Aar siden, det vil sige i Begyndelsen af 1800 Aarene, var Arealet taget under Plougen meget mindre end nu og dertil daarlig dyrket. Skovene producerede Lidet mod nu. Husene paa Landet og i Byerne vare smaa og deres Antal meget ringe sammenlignet med vore Dage. Der fandtes færre Bjergværker, saagodtsom ingen Fabrikker, faa Skibe, yderlig faa og ovenikjøbet slette Veie, i Byerne daarligt brolagte Gader uden Kloakker, Vandledning, Gas eller elektrisk Belysning, ingen Jernbaner og Telegrafer, næsten ingen Skolebygninger, Undervisningsanstalter, Fængsler og lignende offentlige Bygninger.

I vor Tid ere Norges Indvaanere forholdsvis vel forsynede med alle de her opregnede Formuesgjenstande, af hvilke deres Forfædre for 100 Aar siden kun besad Lidet og for enkelte Arters Vedkommende absolut Intet. De mangfoldige nytilkomne Formuesgjenstande i disse 100 Aar ere tilveiebragte ved at omforme Producter enten frivillig eller tvungent sparede, i sidste Tilfælde udskrevne som Skat. I alle disse 100 Aar er der blevet produceret, sparet og omformet, i Begyndelsen efter en beskeden Maalestok og siden med stigende Fart, eftersom Kundskaberne og Hjælpemidlerne tiltoge.

Af de primitive Tiders Formuesobjecter stammende fra omformede Besparelser findes der neppe Andet tilbage end deres dyrkede Marker. Deres Huse, Indbo, Vikingskibe og fleste Kirker ere alle forsvundne. Nogle faa Kirker staa igjen; det er det Hele. Naar undtages de fleste naturlige og enkelte sparede Formuesgjenstande, ere Nutidens øvrige Formuesgjenstande fra 1 til 100 Aar gamle.

§ 86. Formuens Eiere. — Og hvad forstaaes ved secundær Ret?

Alle Formuesgjenstande erhvervede ved Skattepaalæg saaledes som foran beskrevet tilhøre Befolkningen, der til enhver Tid lever i Landet eller i Byen eller i Sognet. Til denne i Fællesskab eiede Formue kan for den norske Nations Vedkommende ogsaa henføres Fiskepladsene ved Landets Kyster og nogle af dets Skove.

De øvrige norske Formuesgjenstande eies af private Individer. Enkelte af Formuesgjenstandene saasom Skove og ligeledes Fiskepladse i Indsøer og Elve have Indvaanerne taget, saaledes som de fandt dem, og indlemmet dem i sin Formue. Resten skylder Besparelser sin Tilværelse, enten saaledes at der anvendtes sparede Producter til at forvandle naturlige Forekomster til naturlige Formuesgjenstande saasom en Myr til dyrket Mark eller ogsaa saaledes at de sparede Producter omformes til Fabrikker, Dampskibe og Lignende. Da enhver saadan Formuesgjenstand under sin Tilværelse gaar gjennem færre eller flere Eieres Hænder, kan der skjelnes mellem den oprindelige Eier og de senere Eiere.

Hvem vare de oprindelige Eiere af disse Formuesgjenstande? Hvad angaar enkelte naturlige Formuesgjenstande saasom Skovene og Fiskepladsene i Indsøer og Elve, bliver Svaret: de som først toge dem i Besiddelse. Med Hensyn til Formuesgjenstande, hvilke helt ud ere fremgaaede af Besparelser, skulde de ved første Øiekast antages at

have havt dem, hvem de sparede Producter tilhørte, som sine oprindelige Eiere. Dette hænder ogsaa ofte, men behøver ikke altid at være Tilfældet. Hvis Eieren af de sparede Producter selv lader dem omforme, saa bliver han ogsaa Eier af den frembragte Formuesgjenstand. Om f. Ex. en Fabrikant ved Hjælp af sine Besparelser tilbygger sin Fabrik en Fløibygning (cfr. § 56), saa vil denne nye Formuesgjenstand tilhøre ham selv. Ligesaa forholder det sig, om de Sparende betro sine sparede Producter til Lederen af et Interessentskab eller Actieselskab, i hvilket Selskab de selv staa som Deltagere, og lader samme Leder forvandle Producterne f. Ex. til et Dampskib. Ogsaa isaafald ville de sparede Producters Eiere overgaa til at blive Eiere af Formuesgjenstanden fremgaaet af de sparede Producter.

Anderledes stiller Forholdet sig, hvis Laanemethoden benyttes for at omforme sparede Producter. Isaafald blive ikke de, som sparede disse Producter, men Laantageren juridisk seet Eier af den eventuelle Formuesgjenstand. Dersom Nogen laaner flere Personers sparede Producter eller, som det foregaar i Praxis, laaner disse Personers gjenkjøbende Guld og dermed gjenkjøber de tilsvarende sparede Producter fra næste Aars 700 Millioner store norske Production for dermed at opføre et Hus, saa bliver Laantageren i Lovens Forstand Eier af Huset. Laangiverne derimod eie det ikke, men erholde en *secundær* Ret deri, forsaavidt Laantageren maa dele Indtægten af Huset med dem og finde sig i, at de ved Lovens Hjælp tage Huset fra ham, om han ikke opfylder sine Forpligtelser til dem.

Undertiden kan en Formuesgjenstand saasom den opdyrkede Myr omtalt i en tidligere Paragraf bestaa af en naturlig Forekomst (Myren) tilsat med sparede Producter. Med nogen Modification vil, hvad der netop anførtes om Fabrikken, Dampskibet og Huset, passe ogsaa paa dette Tilfælde. Theoretisk seet skulde her ikke en enkelt Person, men de to Personer Eieren af Myren og Eieren af de sparede Producter i Fællesskab eie den nye Formuesgjenstand opdyrket Jord fremstaaet af deres forenede gamle Eiendele. Saa bliver ogsaa Tilfældet, hvis de slaa sig sammen om at opdyrke Myren. I Regelen vil dog Sagen ordnes saaledes, at Myrens Eier samtidig optræder som Laantager. Juridisk seet er det derefter ham, som kommer til at eie det opdyrkede Land, medens alene secundær Ret deri tilfalder Eieren af de sparede Producter.

Fra den oprindelige Eier, som vi nu have behandlet, overgaar en Formuesgjenstand til den følgende og senere Eiere gjennem Arv eller ved Kjøb.

Arveforholdet er let at fatte. En Mand kan tænkes at eie 3 Byhuse, 3 Fabrikker og 3 Dampskibe, hvis oprindelige Eier han selv er, som Følge af at de skylde hans egne Besparelser sin Tilværelse. Ved sin Død efterlader han alt dette som Arv til sine 3 Sønner at fordele ligelig mellem dem Alle. Hver Søn succederer nu den oprindelige Eier af det ene Hus, Fabrik og Dampskib og indtræder som den næste Eier af disse Formuesgjenstande. Ligesom Arveladeren eiede dem, eies de nu af Sønnen. Tidligere vare samtlige 9 Formuesobjecter paa en eneste Eiers Haand. Nu ere de delte mellem 3 Eiere.

Men Formuesgjenstande som de nævnte forblive ikke altid i samme Slægts Besiddelse. Ofte gaa de over til Fremmede, hvilke gjennem Arv kunne have opnaaet Velstand eller begyndt sit Liv uden en Øre i sine Lommer, men senere samlet sig Midler. Hvorledes komme disse Fremmede i Besiddelse af en anden Slægts Formuesgjenstande?

Det kan ske ved at give andre ældre Formuesgjenstande i Bytte. Directe Udbytning af Gjenstand mod Gjenstand finder dog sjelden Sted. Den oprindelige Eier af et Skib vil sjelden bortbytte det mod et Hus. Han vil sælge Skibet til Nogen mod ordinært Guld i Bytte og for Guldet erhverve Huset. Men praktisk talt har han erhvervet sig Huset ved at tilbytte sig det for Skibet.

Eller ogsaa kan en Mand stadig spare Noget af Producterne tilfaldende ham som hans Andel i Aarets Production — for Norges Vedkommende antaget at have samme Værdi som 700 Millioner Kroner Guld — og for disse Besparelser erhverve sig en anden Mands ældre Formuesgjenstand. Disse hans Besparelser kunne af ham agtes foretagne i den nærmest kommende Fremtid eller ogsaa af ham allerede være gjorte. I første Tilfælde benytter han sig af Laaneformen. Han laaner f. Ex. Guld fra en Bank og giver Guldet til Eieren af Formuesgjenstanden mod denne i Bytte. I Løbet af kortere eller længere Tid betaler han Laanet tilbage til Banken ved Hjælp af sine Besparelser foretagne i dette Tidsrum. I det andet Tilfælde antages han at have sparet paa Forhaand og at have sine Besparelser staaende som Indskud i en Bank. Isaafald udtager han Indskuddet af Banken og tilbytter sig dermed Formuesgjenstanden. Ved Besparelsers Anvendelse i heromhandlede Øiemed, nemlig til Erhvervelse af ældre Objecter, har allerede den Sparende renonceret eller vil han senere komme til at renoncere paa directe eller indirecte at befatte sig med Omformningen af de sparede Producter. Om hvorledes Producternes Omformning isaafald foregaar, vil Antydning findes i Slutningen af § 59.

§ 87. Kan Guld kaldes Formue?

Hvad Guld en Person maatte besidde, udgjør en Del af hans Formue. I Regelen vil der blandt hans Formuesgjenstande kun findes lidet Guld, men saameget desto flere andre Gjenstande saasom Indbo, Hus, Jord, Fabrik, Skib etc. eller Parter (Actier) i forskjellige Formuesgjenstande. Hans Forraad af Guld vil bestaa dels af Smykker og i enkelte Lande ogsaa af myntet Guld. Hvor Guld ikke circulerer, men forbliver liggende i Notebankens Kjældere rede til at udvexles mod Noter, henhører ligeledes dette Guld til Formuen i Landet. Det eies juridisk seet af Notebanken, som dog ikke kan disponere frit derover uden at forgaa sig mod Loven. Hertil komme vi senere tilbage.

§ 88. Ere Indskud i Banker at betragte som Formue?

Ved Besvarelsen af dette Spørgsmaal maa der skjelnes mellem Formue tilhørende Samfundet som et Hele og Formue tilhørende det enkelte Individ.

En Nations Formue bestaar af dets Skove, Marker, Kvæg, Mineraler, Ertser, Huse med Indbo, Fabrikker, Skibe, Veie, Jernbaner, ubrugte Producter, Guld og Lignende. De fleste af disse Formuesobjecter ville være beliggende eller — hvis Skibe — ialfald hjemmehørende i Landet, hvor Nationen bor. Men der er til samme Tid Intet til Hinder for, at enkelte af Nationens Formuesobjecter befinde sig i andre Lande. Om Eieren af Guld, hvilket nævntes som det sidste af disse nationale Formuesobjecter, tager sit Guld og indskyder det i en Bank, saa betyder denne Handling blot en Flytning af forhaandenværende Guld fra en Besidder til en anden. Indskyderen udlaaner sit Guld til Banken, hvorved Guldet fra at opbevares af ham indtil videre opbevares af Banken. Paa Størrelsen af Landets Formue og særlig den Del af samme, der repræsenteres af Guld, har Indskuddet ingen Indflydelse. Den nationale Formue forbliver før som efter Indskuddet den samme. Da saaledes et Indskud kun foranlediger Flytning af Guld inden Landets Grændser uden at forøge dette Guld, saa kan som Følge heraf Indskud ikke henregnes til Landets Formue. Og det samme gjælder for Landskaber og Byer.

For den enkelte Person stiller Sagen sig noget anderledes. Vistnok har han mistet sit Formuesobject Guldet ved at indskyde det i Banken. Men til Gjengjæld har han modtaget en Fordring paa Banken, ifølge

hvilken Banken til nærmere aftalt Tid skal tilbagebetale ham om ikke det identiske Guld saa dog et lige stort Beløb Guld taget fra Landets hele Guldforraad. Saalænge Banken beholder hans Guld, tjener det ham som en Slags Sikkerhed, forsaavidt som han kan kræve dette eller andet Guld tilbage — om fornødiges ad Rettens Vei. Banken vil forøvrigt snarest muligt skille sig ved sit laante Guld og udlaane det videre til nogen Anden, hvortil den stedse har Indskyderens stiltiende Samtykke. Saalænge Guldet forbliver hos denne Laantager, kan Indskyderen imagineres at besidde gjennem Banken den samme Slags Sikkerhed i Guldet som netop ovenfor beskrevet. Laantageren vil imidlertid snart udgive Guldet enten til Kjøb af et ældre Formuesobject eller ogsaa til Kjøb af sparede Producter for at omforme dem til et nyt Formuesobject. Nu bliver det Laantagerens saaledes erhvervede Formuesobject, i hvilket Indskyderen gjennem Banken kan tænkes at besidde Sikkerhed. Laantageren er den juridiske Eier af Objectet, men den secundære Ret deri omtalt i § 86 tilkommer Banken og dens Formand Indskyderen.

Indskyderens Interesse i Formuesobjectet, som er erhvervet af Laantageren ved Hjælp af Indskuddet laant ham fra Banken, ytrer sig dog ikke alene som secundær Ret — en Ret til under visse Omstændigheder at blive Eier af selve Formuesobjectet. Ogsaa Producterne aarlig tilveiebragte ved Benyttelsen af Formuesobjectet tilhøre ham delvis. Laantageren maa dele dem med Banken og, som det heder, betale Banken Rente, hvilken Rente Banken atter deler med Indskyderen.

Indskyderen kunde med sit Guld selv erhvervet sig disse Formuesobjecter. Istedet har han foretrukket ved Bankens Mellemkomst at lade Laantageren laane Guldet, forat denne ved Guldets Hjælp kunde blive den juridiske Eier af Objectet. Selv bliver Indskyderen et Slags secundær Medeier i Objectet. I sin Indskudskvittering besidder han — saa kan man tænke sig Forholdet — et skriftligt Bevis documenterende, at han næstefter Laantageren staar som secundær Eier af omtalte Formuesobject. Ligesom det hele Samfund saaledes kan heller ikke Indskyderen betragte sit Indskud som et Formuesobject. Hans Formue bestaar ikke af Indskuddet, men af Objectet erhvervet for Laantageren ved Hjælp af Indskuddet og paa en Maade tilhørende dem begge i Forening. Men selv om Indskuddet heller ikke ligeoverfor Indskyderen er at anse som Formue, saa har det dog for ham den Virkning, at han i Kraft af Indskuddet sammen med en Anden deler Frugterne af

et virkeligt Formuesobject og, under visse Omstændigheder, endog kan blive den eneste Eier af samme.

Ofte hænder det, at Banken udlaaner det indskudte Guld til Grosserere for af dem at gives til Producenterne i Bytte for deres Producter. Det foran Anførte finder ogsaa sin Anvendelse i dette Tilfælde, dog saaledes at ved Ordet Formuesobject her forstaaes Producter.

Hidtil er det forudsat, at Indskuddet forbliver staaende i Banken for længere Tid eller, correct sagt, ikke tilbagekræves af Indskyderen i dette Tidsrum. Hyppig ønskes imidlertid ogsaa Indskud tilbagebetalte af Banken allerede faa Dage, efterat Banken har modtaget dem. Kan Banken udlaane ogsaa disse korte Indskud med foran beskrevne Virkning for Indskyderen? Ved første Øiekast skulde dette synes ugjørligt. Men alligevel baade kan og bliver det praktiseret. Har Banken udlaant et saadant Beløb for af Laantageren at benyttes paa omtalte Maade, og derpaa Indskyderen kræver Indskuddet tilbage, udbetaler Banken ham ved Hjælp af en ny Indskyders netop modtagne Guld. Indskyder Nr. 2 indtræder nu i Indskyder Nr. 1's Sted ligeoverfor Laantageren og dennes ved Laanet erhvervede Object. Den første Indskyder har for nogle Dage været secundær Eier i Laantagerens Object, men overlader nu denne Ret til den nye Indskyder.

§ 89. Ere Værdipapirer at betragte som Formue?

Vexler, Panteobligationer og Obligationer fra Stat eller Commune lydende paa Ihændehaveren ligne Indskud adskillig. Hvad der i forrige Paragraf er oplyst om Indskydere, som ved Bankers Mellemkomst udlaane sit Guld til Laantagere, finder i det Store taget ogsaa sin Anvendelse paa Personer udlaanende sit Guld directe til Udstederne af Vexler og Panteobligationer eller til Stat og Commune. Ligesom Fordringer kaldede Indskud ikke kunne kaldes Formuesgjenstande, skulde heller ikke dette Navn kunne gives til Vexler, Panteobligationer og Obligationer lydende paa Ihændehaveren. Men for deres Eiere garantere de som Regel Besiddelse af en secundær Ret til virkelig existerende Formuesgjenstande juridisk seet tilhørende Laantagerne samt ligeledes Deltagelse i at nyde disse Formuesgjenstandes Afkastning.

Undtagelser fra denne Regel om secundær Ret og Deltagelse i Afkastningen kunne dog tænkes. Hvis Guldet af Laangiveren er udlaant til hans egen Regjering eller til et fremmed Lands Regjering,

kan det hænde, at Guldet af Laantageren benyttes til Erhvervelse af uproductive Formuesgjenstande eller anvendes under Krig til Underhold af Soldaterne. I det ene Tilfælde vil der ingen Indtægt være at dele mellem Laangiver og Laantager. Og i det andet Tilfælde vil der under Laaneperioden ikke engang existere nogen Formuesgjenstand end sige blive Tale om Fordeling af Afkastning. Laangiveren har skilt sig ved sit Guld uden at erholde secundær Ret i nogen anden Formuesgjenstand. Istedet tilsiger vedkommende Regjering ham Andel i fremtidige Aars Skatter, det vil sige Andel i endnu ikke existerende Producter, hvorved hans Laan skal tilbagebetales ham. Sin Formuesgjenstand Guldet har han mistet, men som Erstatning modtaget Løfte om at faa sit Tab godtgjort ved de endnu ikke existerende Formuesgjenstande Skatteproducterne, eftersom de i Aarenes Løb blive færdige. Som oftest holdes Løftet, dog ikke altid. Laangiveren, som har skilt sig ved sit Guld, resikerer Intet at faa i Vederlag.

Actier i Selskaber, der udlaane sin Actiecapital saasom Banker og Assuranceselskaber, kunne sættes i Classe med Vexler og Panteobligationer, hvortil henvises.

Actier i Fabrikker, Jernbaner, Dampskibe og Lignende ere Beviser for, at Indehaveren er Deleier i disse Formuesgjenstande. Formuen bestaar i Fabrikkerne etc. og ikke i Actiebrevene. Ved at regne de sidste som Formuesgjenstande vilde et falsk Billede gives af den nationale Formues Størrelse. Sæt at et Selskab med 1 Million Kroner Actiecapital eier en Fabrik værd 1 Million Kroner. Om nu begge Dele skulde henregnes til den nationale Formue, saa maatte Nationens Formue repræsenteret af Fabrikken sættes til 2 Millioner Kroner, uagtet Fabrikken kun er værd 1 Million Kroner,

§ 90. Kunne Banknoter kaldes Formue?

Guldet i Notebankens Kjældere udgjør som nylig omtalt en Brøkdel af Landets Formue. Til denne Formue kunne derimod Banknoterne ikke henregnes. Ligesom de foran beskrevne Indskud og Værdipapirer er ogsaa Banknoten en Fordring. Ved Hjælp af sin Banknote kan Eieren kræve et i Texten angivet Beløb Guld udbetalt af Notebanken. Dette Guld eies juridisk seet af Notebanken, men tilhører samtidig Notens Indehaver med stærk secundær Ret om end med en Begrændsning, som vil forstaaes under den senere Omtale af Notebanker.

§ 91. Prisstigning.

Under opadgaaende Conjuncturer pleie Formuesobjecter af forskjellige Slags at udbydes tilsalgs og finde Kjøbere til stigende Priser. Det er især i Byerne, at saadant kan iagttages. Eiere af Bygninger, Byggegrunde, Fabrikker, Dampskibe og Producter forhøie Værdien af disse sine Objecter, forlange i Tilfælde af Salg høiere Priser for dem, end Objecterne ansaaes værd nogen Tid tilbage. Udenfor Byerne finder Prisstigning mindre hyppig Sted. I de norske Landdistricter er det fornemmelig Skove, som kunne stige i Værdi, enten fordi Efterspørgselen paa Trælast i andre Lande midlertidig voxer, eller en sjelden Gang fordi Anlægget af en ny Jernbane gjennem Districtet har forringet Omkostningerne ved at føre Trælast ned til Kysten.

Formuens Forøgelse i disse Tilfælde skyldes ikke nogen Forøgelse af Formuesobjecternes Antal, men alene den Omstændighed at Eierne kunne lade Objecterne producere Mere end tidligere eller ialfald gjøre sig dem mere nyttige end tilforn.

Fra Prisfald, som gjerne følge en opadgaaende Periode, kunne de modsatte Slutninger drages.

§ 92. Formuende Lande i Modsætning til Lande med mindre udviklede Resourcer.

Kjendetegnene paa et formuende Land er Tilstedeværelsen af talrige naturlige Formuesobjecter med udviklet productiv Evne samt af Formuesobjecter fremgaaede helt fra menneskelige Besparelser, cfr. §§ 82, 83 og 84. Og endvidere vil et saadant formuende Land gjennem Aarenes Løb have ydet Laan til andre mindre heldigt stillede Nationer og bliver derved aarlig Medeier i disse Nationers Production.

Foruden ved disse synlige Tegn paa Landets Rigdom vil dets Overflod ogsaa give sig tilkjende deri, at Landet har vanskeligt for selv at omforme samtlige sine Besparelser til nye Formuesgjenstande. Aarsagen hertil maa søges dels i Besparelsernes store Omfang og dels i Landets fremskredne Standpunkt, som indskrænker Adgangen til Anvendelse af Besparelser i Øiemed som Jordforbedringer, Aabning af nye Gruber, Bygning af nye Fabrikker, Jernbaner etc.

Et Land derimod med færre Hjælpekilder har endnu ikke kunnet bringe sine naturlige Formuesobjecter i fuld productiv Skik. Dets Communicationer ville være utidsmæssige og Antallet af Fabrikker etc.

lidet. Som Følge heraf producerer Landet saa smaa Kvanta, at dets Besparelser blive ringe og ikke paa langt nær tilstrækkelige til at sætte i Gang alle de Foretagender — Jernbaner, Bygning af Fabrikker og Dampskibe, Optagelse af Miner etc. — for hvilke Landet byder naturlige Betingelser. For at skabe disse Formuesgjenstande laane dets Indvaanere hos det formuende Land de sparede Producter, som dette sidste paa Grund af sin Overflod har vanskeligt for selv at omforme. Eller rettere sagt, der laanes Guld berettiget til at gjenkjøbe disse sparede Producter.

I en udenlandsk Avis saaes nylig de her beskrevne Tilstande udtrykt saaledes, at et vist navngivet Land sagdes at besidde liden optjent Capital, hvorfor det var afhængigt af fremmed Capital for Udviklingen af sine Hjælpekilder.

Capitel 13. Nationernes økonomiske Solidaritet.

§ 93. Menneskenes Afhængighed af hverandre.

Blandt primitivt levende Mennesker er Enhver sig selv nok. De bo i Huler eller under aaben Himmel, bekymre sig lidet om sin Klædedragt eller klæde sig overhovedet ikke og spise den forhaandenværende Føde, omtrent saaledes som den foreligger i Naturen. Da deres Livsfornødenheder ere saa smaa, kan den Enkelte i Regelen skaffe sig, hvad han tiltrænger, uden at paakræve Andres Bistand. Den Enkelte er uafhængig af sine Medmennesker.

Anderledes med Nutidens civiliserede Mennesker! For dem existere Tusinder af Livsfornødenheder. De lade animalske og vegetabilske Stoffe saavelsom Mineraler og Ertser etc. bearbeide og gjennemgaa indviklede Processer, hvoraf de forskjellige Producter udgaa som utallige Slags færdige Varer benyttede i det daglige Liv. For nogen Enkelt at istandbringe Alt, hvad han heraf consumerer, vilde være en Umulighed. Han er afhængig af sine Medmennesker for at faa det. Landmænd, Møllere, Bagere, Slagtere, Snedkere, Smede, Skræddere, Skomagere, Fabrikanter, Handlende, Sømænd og hvad de nu allesammen hede, staa samtlige i den stærkeste Afhængighed til hverandre for sine Livsfornødenheder.

Og denne Afhængighed indskrænker sig ikke til, at de forskjellige Classer inden et Samfund ere henviste til gjensidig at udfylde hverandres Behov, saaledes som ovenfor nævnt.

Ligesom Individerne inden det samme Samfund ikke kunne undvære hverandre, saaledes er det Samme mere eller mindre Tilfældet med selve Samfundene. Til en vis Grad er altid den ene Provinds i et Land afhængig af Landets øvrige Provindser og det ene Land afhængigt af Jordens øvrige Lande. Allerede §§ne 4, 33, 35, 38, 63, 64 med flere have berørt dette Forhold. Blandt Andet omtaltes, hvorledes Norge er afhængigt af andre Lande for sin Forsyning med Korn, Kul etc., hvilket Landet tilbytter sig for Fisk, Trælast og Lignende. Hvor stor denne Afhængighed er, vil bedst forstaaes, om Importen tænkes standset, fordi Udlandet negter at tage de norske Producter. Hvad vilde isaafald Følgerne blive? Af norsk saltet Fisk og Trælast vilde derefter kun produceres en Brøkdel sammenlignet med nu, nemlig kun saameget som nødvendigt for den norske Befolkning selv. Samtidig vilde denne Befolkning aftage. Den vilde synke ned til det Antal Mennesker, som kunde friste Livet ved Hjælp af Fisk samt det Kvantum Korn, Kjød etc., som Norge selv kunde frembringe. Ligesaa vilde denne formindskede Befolkning være nødt til at føre en kummerlig Tilværelse, idet Norge herefter maatte gjøre Afkald paa Colonialvarer, Vin med Mere, hvilket den norske Jordbund ikke selv frembringer. Foruden Norge nævntes ogsaa i en af de citerede Paragrafer det stærke Afhængighedsforhold, hvori Frankrige staar til Udlandet med Hensyn til sin Silke og Vin, forsaavidt som utallige Franskmænds Liv afhænger af Udlandets Evne og Villie til at kjøbe disse to franske Producter. Exemplerne kunde med Lethed forfleres.

§ 94. *Isolation.*

Da saaledes Menneskene over den hele Jord ere henviste til at udbytte Producter med hverandre, skulde man tro, at alt gjordes for at lette denne Udbytning. Saa er dog ikke Tilfældet. Som der i et senere Capitel skal blive udviklet, omgive de enkelte Lande sig med Toldmure vanskeliggjørende Producternes Vandring. Uigjennemtrængelige ere dog disse Toldmure ikke. Intet Land har fuldstændig isoleret sig. Tiltrods for Tolden finder en umaadelig international Productudvexling Sted. Men uden Tolden vilde den have været endnu større og og ofte ogsaa taget andre Retninger, end det nu sker.

§ 95. *Verdensproductionen.*

Det Naturlige er at betragte Jordens Production som en Enhed,

hvorfra den hele Menneskehed henter sine Fornødenheder, og hvis Udbytning derfor i alle Retninger skulde lettes.

Betragtes Verdensproductionen som en Enhed, maa Grændserne mellem de forskjellige Lande tænkes udslettede og den hele Jord antages at være et eneste Rige, hvis Beboere i Fællesskab arbeide i Productionens Tjeneste. Den hele Jords Befolkning deltager i dette Arbeide. Hvad der tidligere oplystes vedkommende det enkelte Lands Production, maa her anvendes paa den hele Jords Production. Ikke alene den hele Jords Fabrikanter, Landeiere, Handlende og alle deres Hjælpere yde hver for sig sit Arbeide til Istandbringelsen af denne Verdensproduction, men ogsaa den hele Jords Videnskabsmænd, Kunstnere, Embedsmænd, Soldater etc. Thi idet disse Sidste rundt omkring i Landene hver paa sit Sted sprede Kundskaber, fremme den gode Smag og sørge for ordnede Tilstande, gjøre de det muligt for Producenterne — i indskrænket Forstand — af Naturproducter og Fabrikvarer at udføre sit Arbeide under gunstigst mulige Forholde. Nævnte Producenter besidde i Videnskabsmændene etc. sine fjernere eller indirecte Hjælpere, saaledes som vi i det Foregaaende ofte have kaldt dem.

Da de i Fællesskab have frembragt Aarets Verdensproduction, ere de Alle fælles Eiere af denne Production. Paa Samtliges Vegne bringe de egentlige Producenter aarlig al Jordens Production til sine nærmeste Grosserere mod gjenkjøbende Guld i Bytte at fordele mellem dem Alle. Derpaa lade Grossererne disse Producter transportere fra den ene Egn til den anden. Transporten kunde kaldes Export og Import. Men da Tanken herved ledes hen paa bestemt afgrændsede Lande, passe Ordene ikke i denne Forbindelse. Forudsætningen er jo netop her, at alle Grændser ere udslettede. Udvexlingen mellem Grossererne af Jordens samlede Production foregaar paa en saadan Maade, at der tilsidst hos Grossererne i hver enkelt Egn af Jorden bliver liggende netop de Producter, som i vedkommende Egn tiltrænges. Naar dette er gjort, ville al Jordens Producenter atter indfinde sig hos Grossererens Commissionærer Butikeierne, denne Gang medtagende alle sine directe og indirecte Hjælpere. Alle have de sit Guld hos sig og gjenkjøbe dermed Verdensproductionen liggende hos Butikeierne i forandret Sammensætning. Rækkefølgen for hver af disse Handlinger er i Virkeligheden ikke saa bestemt afgrændset som her skildret. Men Handlingerne finde altid Sted, om de end i Livet ikke kunne holdes saa bestemt ud fra hverandre som her gjort.

§ 96. *Forholde, som influere paa Productionen i en enkelt Egn, ville i sine Virkninger ofte føles ogsaa i fjernere Egne af Jorden.*

Hvor stærkt Nationernes økonomiske Interesser falde sammen, kommer ogsaa tilsyne i den Kjendsgjerning, at Factorer indvirkende paa Productionens Gang føles ikke alene i Landet, hvor de optræde, men ofte ogsaa i andre Lande.

Om i et eller flere Lande Høsten slaar feil, Havfiskerierne mislykkes, Uregelmæssigheder i Fabrikkernes Drift indtræde ytrende sig enten ved Overproduction eller ogsaa ved Underproduction, Skibstonnagen stiger eller falder, Bergværksdriftens Udbytte undergaar Svingninger, Skovene hugges mere eller mindre stærkt, og Fallitter i en vis Udstrækning finde Sted, saa vil hver af disse Begivenheder mærkes ogsaa i andre Lande end netop det Land, som directe berøres deraf.

En daarlig Høst i kornexporterende Lande vil for deres Kunder i Fabriklandene have den Virkning, at disse indtil videre maa afgive Mere end tidligere af sin Production i Bytte mod Korn og, selv findende sig i denne haarde Betingelse, endog risikere ikke at faa sit Behov af Korn helt tilfredsstillet.

Hvis Skibstonnagen i England, for at tage et andet Exempel, et Aar skulde udvise en abnorm høi Stigning, saa vilde denne Omstændighed bevirke et Fald i Fragterne ikke alene for de engelske Skibe, men have samme Virkning for Skibene i andre Lande, selv om her ingen usædvanlig Forøgelse af Tonnagen havde fundet Sted.

§ 97. *Internationale Besparelser.*

Ved internationale Besparelser menes her saadanne Producter, som spares af den ene Nation og benyttes af en anden Nation. For den, der vil undersøge internationale Besparelsers Natur, ligger det nær at tænke paa England, som hidtil har været antaget at besidde flere udenrigske Besparelser end noget andet Land.

Allerede tidlig naaede Productionen i selve England et stort Omfang. Samtidig bleve de engelske Skibsredere betydelige Deleiere i fremmede Landes aarlige Production. Og da endvidere Verdenshandelen overveiende befandt sig paa engelske Hænder, tilfaldt der ogsaa derigennem aarlig England eller egentlig talt de engelske Kjøbmænd en Andel i andre Landes Production. Det øvrige Europa samt Amerika,

Asien, Afrika og Australien — Alle bragte de sine Producter til London for der at udvexles. For sin Medvirkning i dette Arbeide tilbageholdt de engelske Kjøbmænd Noget af den udenlandske Production som sin Fortjeneste. Thi som foran oplyst er det jo paa denne Maade, at de Handlende tage sig betalt for sin Bistand med Productionens Fordeling.

Fra disse tre Kilder stammede Englands aarlige Production. Heraf pleiede England lig Andre at spare en Del. Saalænge som gjørligt omformedes disse sparede Producter i selve England. De benyttedes til Forbedring af Jorden, Aabning af Jern- og Tingruber, Bearbeidelse af Kulfelter, Anlæg af Fabrikker, Bygning af Skibe etc. Men tilsidst kom der et Tidspunkt, da England var blevet saa rigt paa omformede Objecter, at det faldt besværligere end før at opdage Huller blandt dem at fyldes. De Sparende kom herved i nogen Vanskelighed, der skjærpedes ved den Omstændighed, at samtidig saavel den aarlige Production som de sparede Producter befandt sig i stærk Stigning. I sin Forlegenhed begyndte de engelske Sparende at rette sine Blikke paa Udlandet, hvor der mangesteds tilbød sig Anledning til at faa sparede engelske Producter anvendte. Engelske Besparelser overflyttedes derefter mere og mere til Udlandet.

Dermed var en fjerde Kilde aabnet til Forøgelse af Englands Aarsproduction. Hidtil bestod denne af Producter aarlig frembragte inden Englands egne Grændser samt af de engelske Skibsrederes og Grossereres Andele i Udlandets aarlige Production. Fra nu af maatte hertil lægges den Andel i Udlandets Production, som herefter aarlig tilkom de engelske Eiere af Besparelser i Udlandet.

Siden England først begyndte delvis at overflytte Aarets Besparelser til Udlandet, ere mange Opdagelser blevne gjorte og Methoderne for Productionen undergaaet adskillige Forandringer. Som Følge heraf opstod der inden selve Englands Grændser nye Felter for Anvendelse af sparede Producter. I saa Henseende kan blandt Andet nævnes, at Storbritannien og Irland i denne Periode har erhvervet sig alle sine Jernbaner og alle sine mange Skibe byggede af Jern og Staal. Men da Productionen og i Forbindelse dermed Besparelserne stedse vare i Stigende, medførte ikke disse i Hjemlandet foretagne Omformninger af Besparelser noget Ophør i Anbringelsen af Besparelser udenlands. Disse sidste vedbleve at finde Sted, og dermed bliver fremdeles fortsat. Formodentlig gaa Besparelserne mest til Colonierne og andre oversøiske Lande for der at anvendes; men de finde ogsaa sin Vei til

europæiske Lande. Laan til europæiske Regjeringer negotieres maaske i de senere Tider noget mindre i London end før. Men paa den anden Side er Deltagelsen i saadanne Laan neppe ganske ophørt. Directe eller indirecte bliver vistnok fremdeles England Eier af Obligationer i nye saadanne Laan og erholder derved Ret til aarlig at kræve en Del af vedkommende laantagende Lands Production som Rente. Et norsk Statslaan blev saaledes for nogle Aar siden tildels anbragt i London. Ellers hører man nu og da om andre Foretagender her i Skandinavien fra de engelske Sparendes Side. I Kjøbenhavn har nylig et engelsk Selskab indkjøbt et stort Hotel og ladet det modernisere. Her i Norge have Engelskmænd i de senere Tider anlagt eller indkjøbt Fabrikker for Tilvirkning af condenseret Mælk, Træmasse og Papir. Endvidere have Engelskmænd paa flere Steder i Norge med vexlende Held begyndt Bergværksdrift efter Jern, Zink, Kobber og Smaragder. I Christiania ere adskillige Bygninger i de sidste Aar blevne opførte for engelske Besparelser. Eller rettere sagt, Bygningerne opførtes ved norske Besparelser; men efter deres Fuldførelse fik Eierne Laan fra England med Pant i Bygningerne, hvilket er ensbetydende med, at de istandbragtes ved Hiælp af engelske Besparelser. De norske Sparende udlaante midlertidig sine norske Besparelser for at sætte Bygmestrene istand til at faa Husene færdige og modtoge derpaa sine Laan tilbage i Form af engelske Besparelser. De norske Sparende sad nu atter med sine Besparelser færdige til igjen at anvende dem, medens de engelske Sparende saa sine Besparelser forsvundne og repræsenterede af de pantsatte Bygninger i Christiania.

Ved Hjælp af sine Besparelser anbragte udenlands blive de engelske Sparende som nævnt Deleiere i Udlandets Production. Eie de Engelske en Skov med Dampsag i Laplatastaterne for Tilvirkning af Mahognyplanker, saa vil dens Production være sydamerikansk, men tilhøre England. Om Etablissementet besiddes af Sydamerikanere, men var erhvervet ved Laan af engelske sparede Producter, saa vil den Forandring indtræde, at Fabrikkens Production deles mellem de sydamerikanske Eiere og de engelske Laangivere. Hvad der af Productionen tilkommer de Sidste, kaldes Rente. Eller have endelig engelske Sparende overladt sine sparede Producter til en fremmed Stats Regjering, saa vil Regjeringen i dette Land aarlig udskrive en Del af Landets Production i Skat og heraf overlade Noget som Rente til de de engelske Laangivere.

Hvad foretage nu de Engelske sig med disse sine udenlandske

Producter, som de have erhvervet sig dels ved Deltagelse i udenlandsk Fabrikdrift eller Lignende og dels som Rente fra Udlandets Skatter? Spørgsmaalet er let at besvare. Ligesom enhver anden Deleier i Aarets Production benytte omtalte Engelskmænd det Meste af sine udenlandske Producter til Livsophold og spare Resten. Maaske fortære de $^{9}/_{10}$ Dele og spare $^{1}/_{10}$ Del. Hvorledes sker dette?

Da Eierne af Dampsagen i Laplatastaterne, for at holde sig til dette løsrevne Tilfælde af engelsk Production i Udlandet, ere bosatte i England, maa de overlade Ledelsen af Dampsagen til en Mand paa Stedet. Overensstemmende med Reglerne for Productionens Fordeling saaledes som fremstillet i denne Bog skulde Bestyreren bringe Mahognyen til en sydamerikansk Grosserer mod Guld i Bytte. Dernæst har Bestyreren at sende Guldet til England for at deles mellem Eierne af den sydamerikanske Dampsag samt deres Læger, Advokater, Skræddere og andre Hjælpere. Alle disse vilde derpaa have at sende Guldet tilbage til Sydamerika for at gienkjøbe Mahognyen eller andre sydamerikanske Varer og hente dem til England, Enhver erholdende Producter i Forhold til Størrelsen af sit Guld.

Ganske saaledes gaaes dog ikke frem. For det Første ville de engelske Eiere af Dampsagen i Sydamerika tilligemed deres engelske Forbundne neppe ønske at gjenkjøbe sin Mahogny eller andre sydamerikanske Varer, men sandsynligvis foretrække europæiske Varer. Og dernæst vilde det være for besværligt at sende Guldet frem og tilbage over Havet. Til disse Omstændigheder vil der blive taget Hensyn ved Gjenkjøbet. Det fordres ikke, at Eierne af gjenkjøbende Guld dermed skulle gjenkjøbe de selvsamme Producter, i hvis Frembringelse de directe eller indirecte have deltaget. Alt, hvad der forventes af dem, indskrænker sig til, at de for Guldet skulle gjenkjøbe et Kvantum Producter af tilsvarende Værdi. Hvor de ville kjøbe Producterne, overlades til dem selv at bestemme. Det staar Enhver frit for at foretage Gjenkjøbet hos hvilkensomhelst Kjøbmand paa den hele vide Jord. Naar Alle iagttage at befølge denne Regel, ville samtlige Handlende over den hele Jord tilsidst faa gjensolgt Aarets Production til Producenter og Hjælpere. Af denne Frihed til Valg af Producter ville ogsaa de engelske Eiere af Mahognyen i Sydamerika benytte sig, naar Tiden kommer for dem til at gjenkjøbe. Og med Hensyn til Guldet saa ville Guldsendelser i dette Tilfælde kunne undgaaes enten ved istedetfor sydamerikansk Guld at benytte engelsk Guld eller ved Udbytning af Guld.

Hvad der vil ske, er praktisk talt dette. Strax den sydamerikanske Grosserer har modtaget Mahognyen, exporterer han den uden Ophold til en Importør i England med Paalæg til denne om at betale Mahognyens engelske Producenter dens Værdi i Guld. Naar derefter Guldet er fordelt mellem disse engelske Producenter af sydamerikansk Mahogny og deres engelske Advokater, Læger, Haandværkere og andre Forbundne, ville de med f. Ex. $^9/_{10}$ Dele af Guldet gjenkjøbe Mahognyen eller hvilkesomhelst andre Producter i England til sin personlige Forbrug. Undlade de — hvad der er det Sandsynligste — at gjenkjøbe Mahognyen fra Importøren eller hans Assistenter Butikeierne, saa maa andre Producenter med Forbundne paatage sig dette. Den tiloversblevne $^1/_{10}$ Del af Guldet vil blive sparet af de engelske Producenter af sydamerikansk Mahogny samt deres Medforbundne i England. Eller rettere sagt spare de $^1/_{10}$ Del af Mahognyen. Blandt de forskjellige Maader, der tilbyde sig for Nyttiggjørelsen af deres Besparelser, vælge de at kjøbe Obligationer fra et nyt norsk Statslaan udbudt i England. Den norske Regjering faar sig udleveret Guldet berettiget til at gjenkjøbe den sparede Mahogny fremdeles liggende hos den engelske Importør eller Butikeierne saavelsom andet Guld berettiget til at gjenkjøbe andre sparede Producter i England. Ved Gjenkjøbet vil dog den norske Regjering lade alt dette ligge og istedet gjenkjøbe et Krigsskib i Newcastte. Hvad den norske Regjering har ladet ligge, bliver derefter gjenkjøbt af andre Laantagere eller Consumenter.

Det kan ogsaa tænkes, at den sydamerikanske Grosserer istedetfor at sende Mahognyen til England afskiber den til en Importør i Frankrige med Paalæg til ham om at lade de engelske Producenter af denne Mahogny blive udbetalt et tilsvarende Beløb gienkjøbende Guld, hvilket bliver at benytte til Gjenkjøb af Mahognyen nu flyttet fra Sydamerika til Frankrige eller af andre Producter i Frankrige. Gjennem Udbytning af Guld, hvortil Banker i Henhold til § 37 laane sin Assistance, søges Sendelsen af selve Guldet fra Frankrige til England og tilbage igjen undgaaet. Med $^9/_{10}$ Dele af det udbyttede Guld og ved de Handlendes Bistand lader derpaa den sydamerikanske Mahognys engelske Producenter tilligemed deres engelske Forbundne gjenkjøbe i Frankrige eller andre Lande (cfr. § 35), hvad udenlandske Varer de behøve, dog neppe sin Mahogny. Paa lignende Maade vil den norske Regjering benytte sin laante $^1/_{10}$ Del udbyttede Guld til delvis Betaling af Krigsskibet i Newcastle, overladende det til Byg-

gerne af Krigsskibet eller til Andre at gjenkjøbe den sparede Mahogny liggende i Frankrige.

I Henseende til Størrelsen af de Engelskes udenlandske Besparelser kan det bemærkes, at disse foruden den større Portion af sparede engelske Producter i fordums Dage anvendte til Erhvervelse af Mahognyetablissementet i Laplatastaterne nu ogsaa omfatte en liden Portion af sydamerikansk Mahogny erhvervet ved Hjælp af dette Etablissement og atter udlaant af de engelske Sparende til den norske Regjering. Sammenlægges Alt, hvad de Engelske aarlig spare fra Producterne tilkommende dem fra Udlandets og Coloniernes Production som Udbytte af de engelske ældre Besparelser anbragte udenfor England, vilde det udkomne Tal vistnok blive meget stort.

Selvfølgelig er det ikke alene i England, at disse internationale Besparelser foregaa, hvorvel de maaske der først begyndte og sandsynligvis opnaaede et større Omfang end i andre Lande. Som et andet Land med store Sparemidler anbragte udenfor dets Grændser kan nævnes Frankrige. Det forreste i Rækken efter disse to Lande ere formodentlig Tydskland og Østerrige. I de senere Tider ser det ud, som om de Forenede Stater have omformet i sit eget Land saamange sparede Producter, at Tilbøilighed er opstaaet hos dem til ogsaa at ville anbringe Besparelser udenlands. Sandsynligvis vil dette med Tiden antage store Dimensioner.

Af let forstaaelige Grunde bliver det især de større og rigere Samfund, som kunne gjøre sine Besparelser frugtbringende ved at anbringe dem udenlands. Men dette udelukker dog ikke sporadisk forekommende Tilfælde, i hvilke ogsaa smaa fattige Nationer følge Exemplet. Intet kunde saaledes have hindret en norsk Sparende fra at have deltaget i sidste engelske Consollaan eller, som det ogsaa kan udtrykkes, overladt sine opsparede norske Producter til den engelske Regjering for at benyttes efter dens Forgodtbefindende. Den norske Sparende vilde i et saadant Tilfælde ombyttet sit gjenkjøbende norske Guld med nye engelske Consols og transporteret til den engelske Regjering Retten til med dette Guld at gjenkjøbe hans sparede norske Producter eller hvilkesomhelst lige værdifulde Producter fra Verdensproductionen bedre skikkede for den engelske Regjerings Øiemed.

Capitel 14. Ubenyttede Producter.

§ 98. Afvigelser fra den almindelige Regel om Productionens Fordeling.

A. Ved Udtrykket „den almindelige Regel om Productionens Fordeling" sigtes til de foregaaende Capitlers hyppig gjentagne Udtalelse om, at Producenterne bringe Nationens aarlige Production til de Handlende mod Guld i Bytte at fordele mellem Producenter og samtlige Hjælpere, det vil sige mellem den hele Befolkning. Naar derpaa de Handlende delvis have ombyttet Productionen med udenlandske Producter, indfinde Producenterne sig atter hos dem, denne Gang ledsagede af samtlige Hjælpere og Alle medtagende sit Guld. Mod Tilbagebetaling af Guldet gjenkjøbe de derefter sin Production i dens forandrede Sammensætning, idet Enhver vælger de Producter, som han særlig tiltrænger. I sine Hovedtræk er dette Maaden, hvorpaa den nationale Production fordeles mellem Eierne.

B. Fra denne almindelige Regel finde dog mange Afvigelser Sted. Tilstedeværelsen af disse Afvigelser er allerede blevet antydet tidligere flere Gange. Det omtaltes saaledes foran, at de Handlendes Mellemkomst ikke i alle Tilfælde benyttes, og at Producenterne isaafald selv besørge Fordelingen.

C. Ogsaa paa et andet Punkt er Regelen ikke at forstaa bogstavelig. Efter Ordlyden ser det ud, som om Productionen iaar udsondres for som en samlet Masse at fordeles mellem Eierne. Saa er dog som bekjendt ikke Tilfældet. I det virkelige Liv existerer ikke nogen Adskillelse mellem de forskjellige Aars Producter. Enhver ved, at dette Aars Production ikke er fremstaaet af Arbeide udelukkende foretaget iaar. En stor Del deraf var paabegyndt forrige Aar og blev først færdig iaar. Paa samme Maade vil der ved Aarets Slutning findes Masser af halvfærdige Producter, der fuldføres næste Aar. Alt sammenblandes. Hvad der efterhaanden i Aarets Løb maatte existere af saadanne sammenblandede Producter fra ifjor og iaar fordeles mellem Befolkningen.

D. Andre og vigtige Afvigelser fra førnævnte Regel foraarsages ved Befolkningens Trang til at kjøbe fra de ældre ubenyttede Productbeholdninger. Skulde Regelen strengt gjennemføres, saa vilde Følgen blive, at Befolkningen først maatte gjøre Aarets 700 Million Production fuldt færdig, derefter ved de arbeidsgivende Producenter lade alle Producterne bringe til de Handlende og saa endelig efter Guldets Fordeling dermed gjenkjøbe sine Producter, Enhver vælgende det for

ham Passende. Men dette vilde tage Tid. Befolkningen kunde ikke, medens alt dette foregaar, gaa uden Livsfornødenheder. Til Undgaaelse heraf kjøber Befolkningen foreløbig fra de allerede existerende Productbeholdninger. Af saadanne findes flere Slags. Som omtalt blive ikke alle Aarets 700 Million Producter færdige paa en og samme Dag f. Ex. 31. December, men fuldendes successive og daglig i Aarets Løb. Saa har været Tilfældet, saalangt der kan gaaes tilbage i Tiden. Herved aabnes der for Enhver, der deltager i Arbeidet med at istandbringe et bestemt Kvantum af Aarets 700 Million Production — hans Bistand være nu directe eller indirecte — Adgang til at gjenkjøbe Producter fra Aarets 700 Million Production færdiggjorte af Andre tidligere i Aaret. Disse Andre have i Forbigaaende sagt under sin Arbeidstid forholdt sig paa samme Maade med daværende ældre Producter og ville derfor være forhindrede fra at gjenkjøbe sine egne Producter, naar disse senere i Aaret blive færdige. Af disse Producter gjenkjøber Befolkningen for at opholde Livet, medens den arbeider paa 700 Million Productionen. De Handlendes sparede Beholdninger ere et andet Slags Producter, hvorfra Befolkningen kan gjøre disse foreløbige Kjøb.

Hertil behøves Guld, hvilket Fabrikanterne og andre lignende arbeidsgivende Producenter maa skaffe tilveie. Naar de nye Producter senere ere færdige fra Befolkningens Haand, bringes de af Producenterne til de Handlende som Erstatning for Afgangen i de gamle Forraad. Thi Befolkningen, hvis Andel i Productionen egentlig udgjøres af disse nye Producter, ere hindrede fra at gjenkjøbe dem, eftersom samme Befolkning med sit Guld allerede har kjøbt fra de ældre ubenyttede Producter. Ved samme Anledning faa de arbejdsgivende Producenter sit givne Forskud af Guld tilbage. Thi de gave allerede tidligere til sine Hjælpere alt det Guld, som disse Hjælpere kunde gjøre Krav paa til Gjenkjøb af sin Andel i Productionen og undlade derfor at uddele Guldet modtaget af Handelsstanden for de nye Producter, men beholde selv Guldet.

Afvigelserne foraarsagede ved Befolkningens Behov for ældre Producter ytre sig i Henhold til det Foregaaende tildels derved, at Befolkningen anticiperer Gjenkjøbet af sine Andele i Aarets 700 Million Production ved at kjøbe fra de ældre endnu ubenyttede Producter mod til Gjengjæld at erstatte Afgangen med sine nye Producter, naar disse blive færdige. Og tildels komme Afvigelserne ogsaa derigjennem tilsyne, at de Handlende ikke ere fuldt saa hurtige til at overlevere sit Guld til Producenterne som forudsat i tidtnævnte Regel, hvorfor

Producenterne foreløbig selv maa tilveiebringe det fornødne Guld mod senere at faa det godtgjort af de Handlende.

E. Af nogen væsentlig Betydning kunne dog ikke de foran opregnede Undtagelser siges at være. De rokke ikke selve Princippet for Productionens Fordeling saaledes som i Paragrafens Begyndelse angivet. Ifølge dette Princip eies Aarets nationale Production af den samlede Nation, hvilke Producter dog som oftest ikke strax in natura uddeles til de enkelte Eiere, men lagres hos den Handlende. De enkelte Eiere faa sig til en Begyndelse leveret Guld, hvormed de senere tilbagekjøbe Producterne hos de Handlende, Enhver udvælgende de for ham passende Gjenstande.

F. Foruden at saaledes den her benyttede Sats om Productionens Fordeling i alt Væsentligt kan betragtes som correct, opnaaes ved dens Benyttelse Fordele af Betydning. Uden Inddeling af Productionstiden i Perioder paa 1 Aars Varighed, saaledes som gjort i nævnte Sats, vilde for at tage et Exempel flere Fænomener forbundne med Productionen kun vanskelig lade sig forklare.

§ 99. *Hvorledes ere Forraadene af ubenyttede Producter blevne opsamlede?*

I forrige Paragraf omtaltes saadanne Producter, der i Aarets Løb indbringes af Producenterne til Handelsstanden og indtil deres senere Consum udgjøre en Del af de ubenyttede Productforraad. De øvrige Forraad af ubenyttede Producter ere opstaaede dels som Følge af Besparelser foretagne af de Handlende saavelsom af deres Medborgere og dels gjennem Overproduction.

De Handlende deltage i Befolkningens fælles Arbeide med at tilveiebringe Aarets Production. Deres Bidrag til Arbeidet bestaar i at fordele de færdige Producter mellem Eierne. Som Vederlag for sin Medvirkning erholde de Handlende sig tildelt en Andel af Productionen. Hvorledes de komme i Besiddelse af sin Andel, er tidligere i korte Træk blevet paavist. Herom henvises til § 19. Størrelsen af deres Andel ansattes der til $^1/_{20}$ Del af Aarets Production. Tallet var aldeles vilkaarlig valgt og er i Virkeligheden muligens mindre, muligens ogsaa større. Af denne sin Part i Productionen tage de først, hvad de behøve til Livsophold, og fortære det. Da hver Enkelt af dem paa Grund af Arbeidets Deling kun paatager sig Fordeling af et begrændset Antal Varesorter, saa vil den Del af Aarets Production, hvilken han tilbage-

holder som Vederlag for sit Arbeide, ikke indeholde alle Producter udkrævede for hans Livsophold. Som Følge heraf udbytte de indbyrdes sine optjente Producter, hvorved enhver faar, hvad han behøver til sit private Forbrug. Under Udbytningen benytte de Guld ligesom alle Andre i lignende Omstændigheder. Uagtet det egentlig ikke er af synderlig Betydning, saa kan det dog som et Supplement til den gjorte Distinction mellem gjenkjøbende og ordinært Guld bemærkes, at Guldet, hvilket de Handlende benytte til denne gjensidige Udvexling af sine Productionsandele, maa betegnes som ordinært. Thi Forudsætningen i nævnte § 19 var jo den, at de Handlende modtoge 100 pCt. Producter fra Producenterne mod 700 Millioner Kroner gjenkjøbende Guld i Bytte og ved Gjensalget til Producenterne af 95 pCt. Producter erholdt alle disse 700 Millioner Kroner Guld tilbage, hvilket i samme Øieblik blev ordinært Guld. Til Kjøb af de resterende 5 pCt. Producter — de Handlendes tilbageholdte Fortjeneste — findes altsaa ikke længere gjenkjøbende Guld i Omløb. Ordinært Guld maa benyttes til Kjøb af disse 5 pCt. Producter.

Ligesom mange Andre pleie ogsaa de Handlende at spare. Denne Egenskab er vistnok endog mere udviklet hos de Handlende end i de fleste andre Samfundsclasser. Gjennemsnitlig sparer maaske Handelsstanden Halvparten af sin Andel i Aarets Production. Saa kunne vi ialfald her tænke os. Anvendt paa Norge vilde dette betyde, at de norske Handlende næste Aar som sin Fortjeneste erholde 5 pCt. af den til 700 Millioner Kroner vurderede Production. Det vil sige, de erholde Producter værd 35 Millioner Kroner og fortære deraf Halvparten, sparende den anden Halvpart af Producterne. Disse Producter værd $17^1/_2$ Millioner Kroner og sparede næste Aar af de norske Handlende blive af dem foreløbig opbevarede. Om stadig at beholde dem er der dog ikke Tale. De vilde isaafald før eller senere bedærves, og desuden vilde Forraadene snart blive for store, hvis de Handlende hvert Aar skulde fortsætte med at ophobe sine Besparelser uden at anvende dem. De Handlende søge derfor for det Første stadig at fornye sine opsparede Forraad. Til den Ende levere de sine opsparede Producter til Befolkningen, naar denne kommer for at gjenkjøbe den yngre Production, og tilbageholde et tilsvarende Kvantum af nyere Producter ladende disse tage de gamle opsparede Producters Plads. Hvorledes det andet Spørgsmaal — Lagrenes Formindskelse — løses, vil snart blive omtalt.

Angaaende den øvrige Befolknings Besparelser findes fornøden

Oplysning tidligere i denne Bog. Naar Aarets Production er indleveret til de Handlende mod Guld i Bytte, og Guldet er fordelt blandt Befolkningen, tager denne det Meste af Guldet tilbage til de Handlende for dermed at gjenkjøbe tilsvarende Producter for sit Livsophold. Den mindre Del af Guldet undlader Befolkningen at benytte til Gjenkjøb. De tilsvarende Varer har Befolkningen sparet; disse Varer blive indtil videre liggende uafhentede hos de Handlende som deres Eiendom.

Foruden fra Besparelserne foretagne af de Handlende og den øvrige Befolkning stamme de ældre Forraad af ubenyttede Producter ogsaa fra Overproduction.

§ 100. *Overproduction.*

Under Betegnelsen Overproduction indgaar ikke det enkelte Lands Overskud af visse Producter saasom Norges føromtalte Trælast og tørrede Fisk, hvilke exporteres til Lande manglende disse Varer. Ved Overproduction haves her den hele Verdens eller ialfald store Verdensomraaders Production for Øie. At den enkelte Provinds eller det enkelte Land frembringer mere af et Product, end Provindsen eller Landet selv kan consumere, er ikke noget Bevis for Overproduction af denne Vare. Saalænge Varen kan sendes andetsteds hen og der consumeres, existerer ingen Overproduction. Denne indtræder først i det Øieblik, at omtalte Varer overflødige paa Productionsstedet heller ikke paa andre Steder kunne finde Consumenter.

Aarsagerne til en saadan Tilstand kunne søges i Tilstedeværelsen af formange Producenter, Opdagelsen af nye naturlige Formuesgjenstande cfr. § 82, endvidere Veirliget, Toldpaalæg og deslige, hvilke Factorer hver for sig eller i Fællesskab kunne foranledige en større Production af en eller flere Artikler end muligt for Menneskeheden i en nogenlunde nær Fremtid at consumere. Som en anden kraftig Aarsag kan nævnes Umuligheden af nøiagtig paa Forhaand at kjende Efterspørgsel og Tilbud paa hvert Slags Producter. Tag Artikkelen Sukker. Rundt omkring i Verden ere Masser af Mennesker beskjæftigede med at dyrke Sukkerrør eller Runkelroer, medens en Masse Andre i Fabrikkerne omdanne disse Raamaterialier til færdigt Sukker. Da de paa den ene Side ikke conferere indbyrdes om, hvor stort Kvantum de til enhver Tid have under Arbeide, og paa den anden Side heller ikke kunne vide, om den øvrige Verden i den nærmeste Fremtid vil forøge eller formindske sin Consum af Sukker, kan det

hænde, at de til sine Tider fabrikere mere Sukker end paakrævet. Den øvrige Menneskehed vil ikke have alt deres Sukker. Det Ubrugte maa lagres og henlægges til de ældre Forraad af ubenyttede Producter.

§ 101. De ubenyttede Producter eies fornemmelig af de Handlende og af Fabrikanterne.

De ubenyttede Forraad ligge enten hos de Handlende eller hos de egentlige Producenter og blandt disse sidste fornemmelig hos Fabrikanterne. Efter sin Oprindelse deltes nylig disse Forraad i tre Slags. En Del af dem bestod af Varer netop færdige fra Producentens Haand eller ogsaa af Varer sparede fra lidt ældre Producter. Disse Forraad tilhøre fornemmelig de Handlende, enten fordi de endnu ikke ere gjenkjøbte fra de Handlende, eller ogsaa fordi de sparedes af de Handlende. Den anden Del af de ældre Forraad stammer fra Overproduction og eies dels af Producenterne og dels af deres Hjælpere de Handlende.

De directe og indirecte Hjælpere hos Producenterne udgjøre i Antal den overveiende Del af Jordens Befolkning. Men med Undtagelse af de Handlende pleie de ikke at staa som Medeiere i de gamle ubenyttede Forraad af Producter. Der er Intet til Hinder for, at de kunde besidde Producter skrivende sig fra Besparelser eller fra Overproductionen. Men de undgaa at indtræde i dette Eiendomsforhold ved at undlade at gjenkjøbe vedkommende Producter. De have modtaget Guld berettigende dem til at gjenkjøbe tilsvarende Kvanta af de overflødige Producter, men behøve ikke disse Producter og gjenkiøbe dem ikke. Producterne blive derfor liggende hos de Handlende, til hvem de bragtes af Producenterne mod Guld i Bytte.

Hvad angaar Overproductionen, lykkes det dog ikke Fabrikanterne og andre Producenter at overføre samtlige overflødige Producter til de Handlende. Disse Sidste ville efterhaanden blive opmærksomme paa den stedfindende Overproduction i vedkommende Product og nu vægre sig for at modtage Mere deraf fra Producenterne. Fabrikanterne, eller hvad Andet de maatte hede, ville derpaa tvinges til selv at beholde Resten af Overproductionen. Om de absolut ville skille sig derved, maa de ialfald slaa Prisen betydelig ned. Den lave Pris kan maaske friste de Handlende til at overtage Producterne som en Speculation. Men den af de to, der bliver Eier af Overproductionen, har skilt sig

ved tilsvarende Guld overleveret til de tidligere directe eller indirecte Hjælpere under Arbeidet med at fuldføre omhandlede Producter nu liggende ubenyttede som Overproduction.

§ 102. *Enkelte Følger af Overproduction, særlig dens Virkning paa Størrelsen af de gamle Lagre.*

Antages den hele Jords Production *iaar* at faa en Værdi af 500 Milliarder Kroner, saa vil et Beløb Guld af lige Størrelse spredes blandt Jordens Beboere for af dem at benyttes til Gjenkjøb af denne Production. Selv om en Del af Productionen f. Ex. Sukker til en Værdi af $^1/_{10}$ Milliard Kroner foreløbig ikke tiltrænges og som Overproduction henlægges til de gamle ubenyttede Producter, saa circulere ligefuldt uafkortet de 500 Milliarder Kroner Guld blandt Jordens Befolkning. Thi som i Slutningen af forrige Paragraf nævnt ville de directe saavelsom de indirecte Hjælpere hos Sukkerproducenterne rundt omkring i Landene paa Foranledning af disse Producenter faa sig udbetalt i Fabrikationstiden saameget Guld, som i Værdi svarer til den $^1/_{10}$ Milliard store Kvantitet Sukker, til hvis Fabrikation de yde sin Bistand. Af Jordens Befolkning vil den ene Del have modtaget $499^9/_{10}$ Milliarder Guld og den mindre Del — nogle Hjælpere hos Sukkerproducenterne — have faaet $^1/_{10}$ Milliard Guld, tilsammen 500 Milliarder Guld. Paa den ene Side staar derfor Jordens Befolkning med 500 Milliarder Guld for dermed at gjenkjøbe dette Aars Verdensproduction til sit Livsophold eller til Omformning. Men foran dem befinder sig til deres Disposition kun $499^9/_{10}$ Milliarder af Aarets Production, idet Resten af samme bestaar af $^1/_{10}$ Milliard Sukker, som for Tiden ingen kan bruge.

Da saaledes Jordens Befolkning ønsker at gjenkjøbe den hele Aarsproduction værd 500 Milliarder, men kun erholder Producter værd $499^9/_{10}$ Milliarder, saa maa Jordens Befolkning skaffe sig de manglende $^1/_{10}$ Milliard Producter paa anden Maade. Dette lader sig lettelig gjøre. Som allerede før oplyst existerer der Forraad af ældre ubenyttede Producter, liggende fornemmelig hos de Handlende. Fra disse Forraad kjøber Jordens Befolkning $^1/_{10}$ Milliard Producter og har derved faaet sit Behov tilfredsstillet.

Undersøges det, hvilken Indflydelse disse Hændelser have havt paa Størrelsen af de gamle Lagre, saa vil det findes, at Lagrene opstaaede ved Overproduction ere blevne forøgede med $^1/_{10}$ Milliard

Sukker, medens samtidig de Handlendes opsparede Lagre ere blevne formindskede med $^1/_{10}$ Milliard forskjellige Slags andre Producter end Sukker. Heraf kan drages den Slutning, at Overproduction foreløbig lader den samlede Størrelse af Jordens gamle ubenyttede Productforraad forblive i det Væsentlige uforandret og indskrænker sig til at give disse gamle Forraad en ny Sammensætning.

Da der efter Overproductionen af Sukker forefindes store ubenyttede Beholdninger af dette Product, ville derefter Sukkerfabrikanterne *næste* Aar indtil videre ophøre med sin Fabrikation eller ialfald producere betydelig mindre end vanligt under ordinære Forhold. Dyrkningen af Sukkerrør og Runkelroer saavelsom Virksomheden i Sukkerfabrikkerne vil mangesteds ganske indstilles og paa andre Steder ialfald indskrænkes, indtil de store gamle Beholdninger have undergaaet en passende Formindskelse. Til Simplificering af Fremstillingen kan det værste Tilfælde — foreløbig Indstilling af Sukkerfabrikationen — tænkes at blive Følgen. I denne Mellemperiode ville Producenterne af Sukker med alle deres directe og indirecte Hjælpere befinde sig i en nødlidende Tilstand. Det Samme vil være Tilfældet med de Handlende som maatte eie Meget af det overflødige Sukker. Hjælperne maa forsøge midlertidig at faa Beskjæftigelse hos Producenter af andre Varer end Sukker. Hvis dette ikke lykkes, ville de i Mellemperioden staa udenfor Deltagelse i Verdensproductionen, ikke blive Medeiere i denne, være henvist til at opholde Livet ved Gaver fra Andre og lide Nød. Ei heller Producenterne af Sukker ville kunne deltage i den paagaaende Verdensproduction; de komme til at staa uden Erhverv og at maatte leve af ældre Besparelser. Noget Lignende vil hænde Sukkergrosserierne.

Jordens øvrige Befolkning, der ingen Befatning har med Sukkerproductionen, vil imidlertid næste Aar fortsætte sit Arbeide; de ville gjøre Resten af Aarets Verdensproduction færdig. Naar Producenterne have bragt denne færdige Verdensproduction frem til de Handlende rundt omkring i Landene mod Guld i Bytte at fordele mellem Deltagerne i Productionen, og naar disse derpaa indfinde sig hos de Handlende for at gjenkjøbe næste Aars Verdensproduction, Enhver vælgende det for ham mest Passende, saa ville de intet Sukker opdage blandt alle næste Aars Producter. Thi Sukker bliver som ovenfor forudsat ikke produceret i næste Aar. Jordens Befolkning, som behøver Sukker, ordner sig nu saaledes, at de med Størsteparten af sit Guld gjenkjøbe Størsteparten af næste Aars nye Verdensproduction.

Med Resten af sit Guld kjøbe de fra de gamle ubenyttede Forraad alt Sukkeret hidrørende fra Overproductionen iaar.

Sukkerfabrikanterne og Sukkergrossererne have nu i næste Aar skilt sig ved det overproducerede Sukker opsamlet iaar. De samlede ubenyttede Producter liggende fornemmelig hos de Handlende og tildels hos Fabrikanterne ere blevne tilsvarende formindskede. Men paa den anden Side have de faaet en ny Tilvæxt af omtrentlig samme Størrelse. Idet nemlig Jordens Befolkning for en Del af sit Guld kjøber dette Sukker overliggende fra forrige Aar, undlade de som netop oplyst at gjenkjøbe et tilsvarende Kvantum af næste Aars Verdensproduction. Dette Kvantum bliver af de Handlende at henlægge til deres ubenyttede ældre Producter, hvorved disse opnaa sin forrige omtrentlige Størrelse og kun forsaavidt ere blevne forandrede, at en af deres gamle Bestanddele nemlig Sukkeret er blevet erstattet af andre Producter fra Aarets Verdensproduction.

Kortelig resumeret saa erholdt de gamle Forraad af Producter i det Store taget neppe nogen Tilvæxt i Omfang eller Værdi samme Aar, da Overproductionen in casu af Sukker fandt Sted; paa den anden Side formindskedes heller ikke disse Forraads Omfang eller Værdi i det næste Aar, da dette overliggende Product (Sukkeret) fortæredes. Men Sammensætningen af de gamle Forraad forandredes. I det første Aar bleve de rigere paa Sukker og fattigere paa andre Producter, medens I det paafølgende Aar den omvendte Bevægelse fandt Sted.

Har Overproductionen i det Hele taget bevirket nogen Forandring i de gamle Forraads Omfang eller Værdi, saa maa det — uagtet det lyder som et Paradox — have gaaet i Retning af at formindske disse Forraad. Thi som antydet ville Sukkerproducenterne med Hjælpere under sin Uvirksomhed i Tiden, efterat Overproductionens Tilværelse er blevet constateret, tildels være henvist tll at leve af sine ældre Besparelser, det vil sige kjøbe fra de ældre Forraad med deres Formindskelse til Følge.

Forudsætningen tidligere i Paragrafen har den hele Tid været, at hverken Overproductionen af Sukker iaar eller den standsede Production næste Aar gjør nogen nævneværdig Forandring i Sukkerets Værdi, men at denne under hele Perioden forbliver omtrentlig den samme. Opstaar derimod, hvad sædvanlig er Tilfældet, Prissvingninger som Følge af disse Hændelser, vil dette i nogen Grad influere paa Størrelsen af de gamle ubenyttede Forraad. Se herom § 104 under Afsnittet vedkommende Prissvingninger.

I det Foregaaende er Overproductionen fornemmelig blevet seet i Forbindelse med den hele Verdensproduction. Hvad angaar Virkningen af Overproduction paa selve Stedet, hvor den fandt Sted, eller med andre Ord den lokale Virkning, saa kommer det endvidere her i Betragtning, hvormeget der paa dette Sted findes samlet af de gamle ubenyttede Producter sparede af Jordens Handlende. Deltagerne i Overproductionen ville ikke gjenkjøbe denne med sit Guld, men kjøbe fra de ældre Forraad. Findes der nok af disse ældre Forraad paa selve det overproducerende Sted, ville disse Forraad forsvinde og erstattes af Overproductionen. Men dersom de gamle Forraad paa Stedet er utilstrækkelige, sendes de Overproducerendes Guld bort fra Stedet for at kjøbe af de ældre Forraad andetsteds. Som Følge heraf vil Pengeknaphed kunne opstaa der, hvor Overproductionen foregik.

§ 103. Underproduction.

Gjennem lignende Slutninger som de i forrige Paragraf anstillede skulde det fremgaa, at heller ikke Underproduction bevirker nogen synderlig Forandring i gamle ubenyttede Forraads Omfang eller Værdi, men væsentlig indskrænker sig til at give dem en noget forskjellig Sammensætning. Produceres der iaar mindre Korn end paakrævet for Ernæring af Jordens Beboere, saa ville disse ved Gjenkjøbet af dette Aars Production efterlade en Rest af samme hos de Handlende og istedetfor afkjøbe dem fra deres gamle Forraad, hvad Korn disse maatte indeholde. I de gamle Forraads Omfang og Værdi gjøre disse Transactioner liden Forandring; men deres Sammensætning bliver anderledes, idet det gamle Korn forsvinder fra dem og erstattes af andre nye Producter fra iaar.

Nogen Formindskelse kunde dog maaske i Tilfælde af Underproduction de ældre Forraad lide gjennem de uheldige Producenters Tæren paa sine Besparelser.

§ 104. Hvorledes hindre de Handlende sine gamle Forraad af opsparede Producter fra at voxe for stærkt?

I Henhold til det foran Udviklede hidrøre Jordens gamle ubenyttede Forraad af Producter dels fra Overproduction og dels fra Besparelser. Hvorledes Overproductionen atter forsvinder, søgtes netop paavist. Men hvad foretages der med den anden Del af de ældre Forraad —

med de besparede Varer, særlig de Handlendes Besparelser? Om de Handlende aarlig fortsatte at ophobe sparede Producter uden at anvende dem, vilde Forraadene blive for store. Paa en eller anden Maade maa de gamle Beholdninger reduceres. Ved Undersøgelsen af denne Reduction kunne to forskjellige Udgangspunkter vælges. Enten kunne de Handlendes opsparede Beholdninger betragtes som et Hele tilhørende Verdens samlede Handelsstand i Forening, i hvilket Reduction vil finde Sted for fælles Regning. Eller ogsaa kan Undersøgelsen gaa ud paa at udfinde, hvorledes og med hvilke Virkninger den enkelte Handlende realiserer sine opsparede Varer. Begge Udgangspunkter ville her blive benyttede, først det ene og derpaa det andet.

Som den hensigtsmæssigste Udvei for Handelsstanden til at formindske sine sparede Beholdninger af Varer tilfaldne denne Stand som dens Andel i Aarets Production anbefaler sig Omformning af Producterne til indtægtsgivende Objecter, cfr. § 55. Enten kunne Medlemmer af Handelsstanden personlig besørge denne Omformning, eller det kan overlades til Fuldmægtige saasom Laantagere og Lederne af nydannede Actieselskaber. Vi ville holde os til det sidste Tilfælde. Efterat Handelsstanden gjennem et af sine Medlemmer har tegnet 20,000 Kroner Actier i et Selskab oprettet for at bygge et nyt Dampskib og med 20,000 Kroner ordinært Guld indbetalt Beløbet, vil Selskabets Leder benytte dette Guld til Lønning af Arbeidere sysselsatte med at fuldende Skibet. Disse Arbeidere kunne nu tænkes med Guldet at begive sig til Handelsstanden, fra hvem Guldet kom, og hos dem kjøbe Livsophold fra deres ældre opsparede Forraad. Isaafald vil Handelsstanden, blandt hvis Eiendele befandt sig disse 20,000 Kroner Guld og ældre besparede Forraad af samme Værdi, først have mistet begge Dele. Derpaa vil Handelsstanden have faaet Guldet tilbage og istedetfor Forraadene være blevet Medeier i det nye Fartøi. De sparede Producter ere forsvundne fra Handelsstandens Lagre reducerende Lagrenes Størrelse; de ere blevne fortærede af de omformende Arbeidere, men repræsenteres nu ved den Del af Skibet, som Arbeiderne fuldførte, medens de underholdt Livet med de 20,000 Kroner kostende Producter.

Det er dog slet ikke sikkert, at Arbeiderne med de 20,000 Kroner Guld ville kjøbe Varer henhørende til Handelsstandens ældre opsparede Forraad. De ville snarere kjøbe fra Aarets Production, hvilken for den hele Verdens Vedkommende nylig med et vilkaarlig valgt Tal antoges at være gjennemsnitlig værd 500 Milliarder Kroner Guld om Aaret.

Følgen heraf vil imidlertid blive, at naar Producenterne af denne 500 Milliarder store Production indfinde sig med sine Hjælpere hos Handelsstanden for at gjenkjøbe Productionen, ville de finde, at Noget deraf allerede er leveret til hine omformende Arbeidere. Producenterne med Hjælpere maa derfor se sig om efter andre 20,000 Kroner Producter og kunne faa dem ved at kjøbe fra Handelsstandens ældre opsparede Producter. Derved vil det samlede Beløb af Handelsstandens opsparede Forraad gaa ned med 20,000 Kroner Producter. Ogsaa i dette Tilfælde har derfor Handelsstandens Tegning af Actier i Damskibet foranlediget en Formindskelse i de opsparede Forraad.

Handelsstanden kunde istedetfor at tegne Actier i det paatænkte Dampskib have udlaant de 20,000 Kroner, enten selv eller gjennem en Bank som Mellemmand, til en Laantager for af denne at benyttes til Kjøb fra Handelsstandens gamle Lagre og paafølgende Omformning. Nedgang vil derefter finde Sted i hine Lagre ganske som forklaret i foregaaende Tilfælde.

Ogsaa Personer staaende udenfor Handelsstanden kunne med ordinært Guld, for at benytte det tidligere anvendte Udtryk, tilbytte sig Producter fra Handelsstandens Besparelser i det Øiemed at omforme dem til indtægtsgivende Objecter. Isaafald vil Handelsstanden derefter besidde mere Guld og mindre ældre Forraad.

I de færreste af disse Tilfælde ere Kjøberne sig bevidst at have kjøbt fra Handelsstandens opsparede ældre Beholdninger, saameget mere som i Praxis foregaaende Aars Production og indeværende Aars Production sammenblandes. Men factisk finde disse sparede Beholdninger sine Kjøbere, om end Kjøberne selv ikke bekymre sig om, hvorvidt Varerne hidrøre fra Aarets Production nødvendig for Consumen eller fra Handelsstandens optjente og sparede Andel i Productionen.

Store Masser af Handelsstandens sparede Varer blive omformede til permanente Objecter paa lignende Maade som i det omtalte Tilfælde med de 20,000 Kroner tegnede Actier i det nye Dampskib. Omformning er derfor et virksomt Middel til Frembringelse af Reduction i Handelsstandens ældre Forraad.

I Forbindelse med Omformning maa Bortødsling nævnes som Aarsag til Nedgang i Handelsstandens ubenyttede sparede Producter. Herved tænkes egentlig ikke paa, at Handelsstanden selv bortødsler sine sparede Producter, uagtet vistnok nu og da noget Saadant hænder. Hvad der haves for Øie, er Bordtødsling foretaget af Personer, til hvem Handelsstanden sælger sine sparede Producter. Saadanne Per-

soner kunne være Eiere af permanente Objecter saasom Jord, Huse etc., hvilke de sælge mod ordinært Guld for at ombytte Guldet med Varer fra Handelsstandens ældre Forraad og derpaa consumere Varerne. En tilsvarende Forøgelse af Handelsstandens Guld og Formindskelse af deres sparede Varer er Følgen. Motiverne til denne Bortødsling kunne være forskjellige. Ofte er det kun en Tilbøilighed til at leve over Evne, som ligger til Grund for Bortødslingen. Men der gives ogsaa ofte Tilfælde, i hvilke Bortødslingen maa indrømmes at være mere eller mindre nødvendig. Naar Individet paa Grund af uheldige Omstændigheder mister sin Indtægt eller — for at udtrykke det noget anderledes — ikke bliver Medeier i Aarets Production, saa vil dette Individ kunne nødes til at sælge sine Eiendele for ved Hjælp af det modtagne Guld at erhverve Livsophold fra Handelsstandens sparede Varer.

En anden Slags Bortødsling, ligeledes efterfulgt af Nedgang i Handelsstandens ældre Forraad, finder Sted som Følge af Creditgivning til urette Personer. Det hører til Dagens Orden, at Handelsstanden sælger sine sparede Producter til Individer, som for Øieblikket intet Guld besidde, men forpligte sig til senere at indfinde sig med Guld for at betale Gjælden. Afgang har nu fundet Sted i Handelsstandens sparede Producter. Denne Formindskelse forbliver endelig, hvis hine Individer undlade at holde sit Løfte. Handelsstanden har isaafald mistet sparede Producter saavelsom det forventede Guld. I de fleste Tilfælde komme dog Kjøberne tilbage og betale det skyldige Guld. Men da har Nedgangen i Handelsstandens sparede Producter kun været af forbigaaende Varighed. Guldet, hvormed Skyldnerne betalte sin Gjæld til Handelsstanden, fik de nemlig som Repræsentativ for sin Indtægt. Skyldnerne deltoge i Productionen og fik, da denne var bragt til Handelsstanden mod Guld i Bytte, sin Andel i Guldet berettiget til at gjenkjøbe fra Productionen. Naar nu Skyldnerne med Guldet betale sin Gjæld, give de fra sig saavel Guldet som Retten til dermed at gjenkjøbe nye Producter fra Aarets Production. Baade Guld og nævnte Ret overdrages af dem til Handelsstanden. Denne har nu ikke alene modtaget Guld istedetfor sine bortsolgte sparede Producter, men ovenikjøbet henlagt nye Producter til Erstatning for Afgangen, idet Handelsstanden nu selv besidder Guldet, berettiget til at gjenkjøbe nævnte nye Producter. Handelsstandens Forraad af sparede Producter, som midlertidig sank ved Creditgivningen til omtalte paalidelige Skyldnere, har ved Betalingen af Guldet atter naaet sin gamle Størrelse.

Ogsaa Prissvingninger have Indflydelse paa Størrelsen af Handelsstandens sparede, ubenyttede Forraad. Til Belysning af dette Spørgsmaal ville vi atter betjene os af de 500 Milliarder Kroner Guld, som Jordens Befolkning her tænkes at modtage i Aarets Løb fra Handelsstanden i Bytte med Producterne og at benyttes til deres Gjenkjøb.

Sæt at der i denne Production findes Sukker, hvorfor Producenterne fik $^1/_2$ Milliard lig 500 Millioner Kroner Guld i Bytte fra Handelsstanden. Derefter viser det sig, at dette Sukker er Mere, end Jordens Befolkning iaar tiltrænger. Af Sukkeret maa $^1/_5$ Part, som Handelsstanden betalte med $^1/_{10}$ Milliard eller 100 Millioner Kroner, henlægges til de gamle ubenyttede Forraad; alene de resterende $^4/_5$ Parter betalte med 400 Millioner Guld kunne sælges. Af Iver efter at faa solgt slaa nu Handelsstandens enkelte Medlemmer strax Prisen paa Sukker ned erklærende sig villige til at sælge de $^4/_5$ Parter Sukker tiltrængte af Jordens Befolkning til en Pris af 350 Millioner Guld, altsaa $^1/_{20}$ Milliard eller 50 Millioner Kroner under Indkjøbsprisen.

Et dobbelt Følge vil opstaa af det nu Stedfundne, af hvilke den ene allerede er gjennemgaaet i § 102 og derfor kun i Fobigaaende vil blive omtalt her. Det erindres, at Jordens Befolkning i Bytte med Aarets samlede Verdensproduction modtog fra Handelsstanden en Sum af 500 Milliarder Guld. Til Disposition af Aarets Production forefindes derimod kun $499^9/_{10}$ Milliarder Producter, idet $^1/_{10}$ Milliard Producter bestaar af Sukker for Tiden uanvendeligt. Som forklaret i § 102 vil nu Jordens Befolkning nødes til med $^1/_{10}$ Milliard Guld at gjenkjøbe fra Handelsstandens ældre sparede Forraad. Som Følge af den $^1/_{10}$ Milliard store Overproduction i Sukker ere disse ældre Forraad blevne forøgede med $^1/_{10}$ Milliard Sukker, men formindskedes med $^1/_{10}$ Milliard andre ældre Producter. Overproductionen har forandret, men ikke formindsket de ældre Forraads Størrelse.

Ogsaa det $^1/_{20}$ Milliard store Prisfald paa Sukkeret har sine Virkninger. Fra Prisfaldet skriver sig den anden af de to antydede Følger. Jordens Befolkning besidder som omtalt 500 Milliarder Guld, hvormed egentlig $499^9/_{10}$ nye og $^1/_{10}$ ældre, tilsammen 500 Milliarder Producter skulde gjenkjøbes. Men paa Grund af Prisfaldet i Sukker stort $^1/_{20}$ Milliard Kroner ville Jordens Beboere, naar de indfinde sig for at gjenkjøbe, bringe i Erfaring, at til Gjenkjøb af disse 500 Milliarder Producter alene behøves $499^{19}/_{20}$ Milliarder af deres 500 Milliarder Guld. For Aarets Production erholdt de 500 Milliarder Kroner Guld af Handelsstanden og tilbagekjøbte den fra Handelsstanden, — efterat noget

Sukker har byttet Plads med et lige Kvantum andre Varer fra de ældre Forraad —, for $499^{19}/_{20}$ Milliarder Kroner Guld. Jordens Befolkning sidder derefter tilbage med $^1/_{20}$ Milliard eller 50 Millioner Guld, som fra gjenkjøbende nu er blevet ordinært. Hvorledes kan Jordens Befolkning benytte disse 50 Millioner Guld? Ikke til at gjenkjøbe fra Aarets Production. Thi denne har de fuldt ud gjenkjøbt for $499^{19}/_{20}$ Milliard Guld. Men Jordens Befolkning kan for den $^1/_{20}$ Milliard Guld kjøbe fra Handelsstandens gamle ubenyttede Forraad enten til forøget Consum, i hvilket Tilfælde hyppig den nu billigere Vare Sukker vil vælges, eller til Omformning. I begge Tilfælde ville Handelsstandens gamle Forraad endelig formindskes, paa Grund af Prisfaldet, med Varer for 50 Millioner Kroner.

I det netop benyttede Exempel var Overproductionen fra Fabrikanternes Side Skyld i Prisfaldet. Men ogsaa for liden Afgang i Handelsstandens sparede Producter kan bevirke faldende Priser paa enkelte Sorter af Producter. Jordens Producenter have ikke produceret Mere end vanligt; men naar de have bragt disse Producter ind til Handelsstanden mod Guld i Bytte, viser det sig, at Handelsstanden fra tidligere Aar har sparet store Kvanta af selvsamme Producter uden at omforme dem eller sælge dem til bortødslende Personer. Overproduction er nu constateret, i dette Tilfælde at tilskrive Handelsstanden. Priserne falde med Formindskelse af de gamle Lagre til Følge saaledes som forklaret.

Det Omvendte kunde hænde. Verdensproductionen kunde, om enkelte Vareslags constateredes at udgjøre for smaa Kvanta, stige i Værdi. Gjennem lignende Ræsonnement som det foran benyttede lader det sig paavise, at ved Prisstigning forøges Handelsstandens gamle Lagre. Prisstigningen bevirker aftagende Consum og større Forraad.

Hidtil har Reductionen af Handelsstandens samlede sparede Varer været betragtet som foretaget for den hele Handelsstands fælles Regning. Som nævnt i Begyndelsen af Paragrafen kan imidlertid Undersøgelsen af Reductionen ogsaa tage Sigte paa den enkelte Handlende. Hvorledes er den enkelte Handlende stillet, medens Arbeidet med Reductionen gaar sin Gang? At ville forlange af ham en proportionel Deltagelse lader sig ikke gjennemføre. Ingen har nogensinde tænkt paa at faa værdsat de samlede sparede Varer tilhørende hele Jordens Handelsstand og udfinde, hvormeget hver Handlende heraf eier, for paa Grundlag af en saadan Undersøgelse at forordne, hvormeget der af hver Enkelts opsparede Varer skal omformes, fremdeles hvormeget der

skal tages fra hver enkelt Handlendes Lager til at møde Reduction frembragt ved Salg til bortødslende Personer og ved Prisfald. Det maa overlades til hver Enkelt, hvad han vil gjøre med sine Varer. Udfaldet afhænger af hans personlige Anlæg og gode eller daarlige Lykke.

Den ene Handlende forstaar maaske at afholde sig fra Salg til slette Betalere eller fra at lade sig influere af uberettigede Prisfald. Han kan tvertimod have sin Styrke i at faa Befolkningens gode Betalere til hos ham at kjøbe sine Varer betalende ham lønnende Priser. Maaske han til Fuldkommenhed forstaar at anvende Handelsreisende, at avertere, at gjøre Reclame og at udstyre sit Forretningslokale efter Kundernes Smag. Ved Hjælp af saadanne Midler lykkes det ham fordelagtig at faa solgt Mere eller Mindre af sine egne sparede Varer til Saadanne, der anticipere sine Gjenkjøb bestemte for Livsophold (cfr. § 98 Lit D) eller til Omformere eller ogsaa til Consumenter, der skaffe sig Guld ved at sælge ældre Objecter.

En anden Handlende derimod, der mangler det rette Greb paa at gjøre Forretninger eller maaske følges af Uheld, kan vistnok ogsaa faa solgt, men sælger med Tab, hvad han tidligere maatte have sparet.

Atter en tredie Handelsmand kan tænkes, der i det Hele taget Intet sælger af sine opsparede Producter, fordi hans Handel er gaaet tilbage og hans Kunder have forladt ham.

Nogenlunde ligt en eller anden af disse tre Mænd forholde alle Handlende sig med sine sparede Lagre. Ved de enkelte Handlendes Salg er Størrelsen af de ældre Forraad, som Jordens Handelsstand har sparet, blevet reduceret. Men under denne Proces er der ligeoverfor den enkelte Handlende intet Forsøg gjort paa at gjøre Reductionen og Fortjenesten eller Tabet proportionel med hans Andel i disse ældre Forraad. Den Ene kan med Fordel være blevet af med Mere eller Mindre af sine opsparede Varer; for en Anden har lignende Operationer medført Tab; og en Tredie har maaske aldeles Intet solgt af sine opsparede Varer.

Endnu blot nogle Ord om de 20,000 Kroner Actier, hvilke Handelsstanden foran supponeredes at tegne i et nyt Dampskib. Det paavistes, at som Følge af denne Actietegning ville Handelsstandens ældre Forraad formindskes med Varer værd 20,000 Kroner. Derimod omtaltes ikke, hvilken speciel Handelsmand vilde rammes af Reductionen. Egentlig burde Formindskelsen finde Sted netop i de Forraad, som tilhørte den actietegnende Handlende. Men det er dog usandsynligt, at netop hans Forraad ville vælges. Det beror paa Omformerne, fra hvilke For-

raad de ville skaffe sig Varer til Omformning i Bytte med de 20,000 Kroner ordinært Guld. Hvis den actietegnende Handlende skulde bo lige i Nærheden af Omformerne og besidde saadanne Producter, som de ønske, vilde Kjøbet muligens foretages fra hans egne Beholdninger. Sandsynligheden for Tilstedeværelsen af disse Betingelser er dog liden. Formodentlig ville Omformerne med hans 20,000 Kroner Guld formindske andre Handlendes ældre Lagre. Men om Tegneren af de 20,000 Kroner Actier maa renoncere paa i dette Tilfælde at faa sine egne ældre Forraad tilsvarende formindskede, saa staar det ham frit at gjøre Gjengjæld ligeoverfor andre Handlende, som ogsaa maatte have givet Guld til Omformere, ved at søge sit Lager reduceret gjennem Salg til disse sidste Omformere. Eier Tegneren af de 20,000 Kroner i Actier det rette Greb paa at drage Kunder til sig, vil han utvivlsomt i Aarets Løb faa reduceret sine sparede Beholdninger, selv om det ikke sker ved Salg til Omformere i Besiddelse af hans egne tegnede 20,000 Kroner Guld.

§ 105. *Hvorledes reduceres den Del af de ældre Forraad, som bestaar af uafhentede Producter sparede af Befolkningen?*

Ogsaa Producterne, som Jordens Producenter med Hjælpere aarlig spare, ligge hos Handelsstanden forøgende Størrelsen af de ubenyttede Lagre. Producterne bragtes af Producenterne til Handelsstanden mod Guld i Bytte at fordeles mellem Befolkningen og at benyttes til Gjenkjøb af Producterne. Indtil dette er sket, eies Guldet af Befolkningen og Producterne af Handelsstanden. Guldet bør fra Befolkningen gaa til Omformere, som gjenkjøbe Producterne og omforme dem. Eftersom dette sker, forsvinde Producterne fra Handelsstandens Forraad, der tilsvarende reduceres. Hvor hurtigt dette skal foregaa, afhænger dels af Menneskenes Foretagsomhed og dels af de sparede Forraads Størrelse. Ere Besparelserne smaa og Lysten til at grunde nye Foretagender stor, vil Handelsstanden hurtig se sine Lagre tømmes for Befolkningens sparede Varer. Men under de modsatte Forholde ville Varerne langsomt sælges; de ville ved sin Tilstedeværelse hos Handelsstanden bidrage til Prisfald med de foran skildrede Følger.

Capitel 15. Productionens Trivsel.

§ 106. Befolkningens Egenskaber.

Af de forskjellige Factorer omtalte i dette Capitel ere nogle af en saa indviklet Natur, at de hensigtsmæssigst behandles i særskilte Capitler. Andre Factorer derimod, saasom den der danner Overskriften for nærværende Paragraf, ere saa selvindlysende, at nogen indgaaende Undersøgelse af dem maa ansees upaakrævet her.

Arbeidsomhed, Sparsommelighed, Intelligents og Kundskaber ere Egenskaber uundværlige i ethvert Samfund, som ønsker at se sin Production tiltage.

Af særlig Betydning i saa Henseende er den Intelligents, som ytrer sig ved Evne til at opfinde nye Maskiner, nye kemiske Processer og nye Anvendelser af Naturkræfterne eller ved Evne til at forbedre Methoderne for Dyrkningen af Jorden, for Udnyttelse af Skovene, Fiskebanker og Forekomster af Kul, Metaller eller Lignende.

§ 107. Arbeidets Deling.

Skal der komme Fart i Productionen, maa Individet vogte sig for at sprede sin Arbejdskraft og sætte sig formange Opgaver. Naar Enhver concentrerer sit Arbejde til at omfatte en enkelt Gren af den menneskelige Virksomhed, vil Menneskehedens Production gaa frem saavel i Kvantitet som Kvalitet.

§ 108. Communicationer.

Som bekjendt kan et Product frembringes i stor Overflod paa det ene Sted, medens det derimod mangler andetsteds. I Preussen egne de østlige Provindser sig særlig for Frembringelse af Fødemidler, medens de vestlige Provindser ved sin Rigdom paa Kul er særlig henvist til Fabrikvirksomhed. Vare nu disse Rigets Dele ganske blottede for Communicationer, saa at Alt maatte føres paa Hesteryggen, vilde Productionen begge Steder saagodtsom indskrænke sig til Dækning af Beboernes eget Behov. Paa begge Steder vilde et begrændset Jordbrug og lidt Husindustri finde Sted. Naar Forholdene i Virkeligheden have udviklet sig derhen, at et intensivt Jordbrug drives i Østpreussen og stor Fabrikvirksomhed i Vestpreussen med en Production begge

Steder langt overstigende Beboernes eget Behov, saa skyldes dette Forhold ikke mindst Communicationerne saavel mellem selve de to Landsdele som med Udlandet. Uden Veie, Jernbaner, Kanaler og Skibe til at bortføre disse Masser af Producter fra Productionsstederne vilde de blive liggende der, hvor de fremstilledes; eller rettere sagt, da de ikke kunne consumeres paa Hjemstedet, vilde de uden Communicationer til at føre dem hen til Consumenter andetsteds aldrig være blevne producerede.

I Classe med Communicationer kunne sættes Postvæsen, Telegrafer og Telefoner, hvis Opgave er at bidrage til hurtigere Udnyttelse af de forhaandenværende Hjælpekilder.

§ 109. *Undervisningsanstalter.*

Productionens Omfang afhænger blandt Andet ogsaa af Producenternes Kundskabsforraad. Til Erhvervelse heraf maa der findes Undervisningsanstalter, Musæer og Lignende, hvor Enhver kan lære, hvad han efter sin Stilling i Samfundet bør vide.

§ 110. *Arbeidets Beskyttelse.*

Om ordnede Tilstande for at sikre de Producerende mod Forstyrrelser under deres Arbeide er allerede tidligere talt. Angaaende saadanne Institutioner som Domstole, Politi, Hær og Flaade henvises derfor til det Foregaaende.

Ligesaa berørtes en anden Slags Beskyttelse, som bestaar i ved Hjælp af Told, Subventioner, Jernbanetariffer eller Lignende at beskytte Producenterne i et Land mod Concurrence fra Producenterne i andre Lande. Til dette Forhold vil næste Capitel komme tilbage.

§ 111. *Productionsmidler og Driftscapital.*

Med to tomme Hænder kan Intet udrettes. For at producere maa Mennesket besidde Productionsmidler bestaaende dels af naturlige Forekomster og dels af Objecter opstaaede ved Bearbeidelse af de første. I et senere Capitel komme vi tilbage hertil.

§ 112. Ombytningsmidler.

I den foregaaende Fremstilling er Guldets Forhold til Productionen hyppig blevet berørt. Saavel dermed som med de øvrige Ombytningsmidler og Adgangen til at laane dem ville flere følgende Capitler beskjæftige sig.

§ 113. Forfædrenes Handlinger.

Vore Forfædre langt tilbage i Tiden vare fattige paa de forskjellige Hjælpekilder opregnede i de foregaaende Paragrafer. Som Følge deraf producerede de Lidet. Naar vi producere saa overordentlig meget Mere, saa kommer det af, at ethvert Samfund i vore Dage besiddder Mere eller Mindre af hine Hjælpekilder. Paa Grundlag af dem tilveiebringe vi vor store Production. Men Hjælpekilderne have vi kun for en mindre Del selv skabt. De skyldes vore Forfædre, fornemmelig de sidste Generationer før os selv. Disse have gjort de store Opfindelser, anlagt Størsteparten af de existerende Veie, Jernbaner og Telegrafer, bygget de fleste Fabrikker, aabnet Kulgruber etc. Ved Hjælp af de foregaaende Generationers heri nedlagte Arbeide og ved deres Sparsommelighed er det, at Nutidens Production har naaet sit store Omfang. Uden dennne Bistand vilde vi Lidet kunne udrette.

Cap. 16. Det indenlandske Arbeides Beskyttelse mod Concurrence udefra.

§ 114. Jordens Udstykning i Lande.

Det er tidligere blevet antydet, at intet Menneske selv producerer Alt, hvad der i civiliserede Lande udfordres til Livsophold, og at Menneskene producere paa en Maade i Fællesskab. Al deres Production bringes til et Slags fælles Opholdssteder hos de Handlende rundt omkring paa Jorden. Herfra udtager Enhver senere det Kvantum af Producter, som tilkommer ham, idet det tillades ham at vælge de for ham mest passende Gjenstande.

Consekventsen heraf skulde være, at der ingen Hindringer lagdes i Veien for den frie Udbytning af Producter mellem samtlige Jordens Indvaanere, men at denne Udbytning tvertimod paa alle Maader søgtes lettet.

I Praxis gaaes dog anderledes frem. Dette hænger sammen med

Jordens Udstykning i Lande. Inden hvert Land circulere Producterne som oftest frit; men skulle de føres fra Land til Land, møde de hyppig Vanskeligheder.

§ 115. Til Beskyttelse af det indenlandske Arbeide lægges der mangesteds Hindringer i Veien for Import af udenlandske Varer.

Naar der i Praxis handles i Strid med Theorien om, at hele Jordens Befolkning udgjør et eneste stort Broderskab med fælles Interesser, saa ligger Aarsagen hertil i Nationalfølelsen. Menneskene ere splittede i Nationer hver beboende sit eget Land, af hvilke hver enkelt tænker mest paa sig selv og paa sin egen Fordel. Denne Nationalfølelse giver sig tilkjende paa forskjellige Maader og ytrer sig blandt Andet ogsaa i Ønsket om at se sit eget Lands Production stige. Enhver Nation bestræber sig efter at drive Productionen af Alt, hvad der i dens Land med Fordel kan produceres op til den størst mulige Høide. Nationens første Stræben bestaar i at producere saameget af disse Producter, som den selv tiltrænger for sit Livsophold. Men ikke tilfreds hermed søger den, naar dette Maal er naaet, yderligere at forøge sin Production i den Hensigt at exportere Overskuddet til andre Lande.

For at drive Nationen til at producere Artikler, som den hidtil helt eller delvis har tilbyttet sig udenlands for sit Productionsoverskud af andre Artikler, ville stundom dens Styrere vanskeliggjøre Importen af fremmede Varer. Naar Nationen beskyttes mod udenlandsk Concurrence, forventes den derefter at kaste sig over nye Productionsgrene saavelsom at udvikle sin allerede bestaaende ældre Production.

§ 116. Ved hvilke Midler beskyttes det indenlandske Arbeide mod udenlandsk Concurrence?

Som Beskyttelsesmiddel mod den udenlandske Concurrence anvendes hyppigst Tolden. Om dens Indkrævning er allerede foran det Fornødne blevet sagt.

Ikke al Told paalægges som Beskyttelsesmiddel. Ofte er dens Hensigt ene og alene at skaffe det Offentlige en Indtægt, men ikke at formindske Indførselen og sættes da forholdsvis lav. Den kaldes isaafald fiscal Told, hvilken ikke vedkommer os her.

Er det derimod Tanken ved Hjælp af Tolden at vanskeliggjøre Indførselen og den udenlandske Concurrence, maa højere Toldsatser be-

nyttes. Er det endelig Meningen rent ud at ville udestænge Udlandets Varer, gribes der til prohibitiv Told, hvis Satser ere saa høie, at al Import bliver umulig.

Ved Siden af Tolden ere ogsaa andre Beskyttelsesmidler i Brug. Det Offentlige tager undertiden af Skatterne og betaler dermed Præmier til visse Slags Producenter for at opmuntre dem til at forøge sin Production. Med Sukker f. Ex. har dette flere Steder været Tilfældet.

Hvis det Offentlige har Control over Landets Jernbanelinier, kunne Fragtsatserne af Regjeringen sættes høiere for udenlandske end for indenlandske Varer. Importen af de første ville derved besværliggjøres.

Til Forøgelse af Landets Dampskibe og Seilskibe anvender det Offentlige i enkelte Lande de saakaldte Subsidier eller Subventioner. Rederne faa sig af det Offentlige under forskjellige Former udbetalt Pengebidrag og lettes som Følge deraf i sin Concurrence med udenlandske Redere. Ogsaa Differentialtold paa Varer bragte til et Land i udenlandske Skibe kan benyttes til at skade disse sidste.

Af de foran opregnede Beskyttelsesmidler mod den udenlandske Concurrence vil i det Følgende alene Tolden blive gjort til Gjenstand for Behandling. En Indgaaen paa de øvrige vilde kræve mere Plads, end der kan afsees, og turde ogsaa være overflødig til Forstaaelse af det indenlandske Arbeides Beskyttelse mod udenlandsk Concurrence. Thi hvad der kan anføres om Toldens Virkninger paa Productionen, turde i det Væsentlige passe ogsaa paa de øvrige Midler.

I Classe med Beskyttelsestold og de andre opregnede Beskyttelsesmidler kan ogsaa sættes det hyppig hørte Raab om ikke at kjøbe udenlandske Varer, men give sit eget Lands Frembringelser Fortrinet. Begge Dele gaa ud paa at beskytte den indenlandske Production mod Concurrence fra Udlandet. I det ene Tilfælde anvendes Tvangsmidlet Told etc. for at naa Maalet, medens det i det andet Tilfælde er en frivillig Sag, om Indvaanerne ville støtte det nationale Arbeide.

§ 117. Toldens første Virkninger.

A. Bygning af nye Fabrikker.

Som omtalt flere Steder i det Foregaaende benytter hvert Land Størsteparten af sin aarlige Production til Livets Ophold, men pleier samtidig at spare en mindre Del af Productionen for at omforme den til permanente producerende Objecter, blandt Andet ogsaa til Fabrikker. Men naar Bygning af Fabrikker foregaar som en nødvendig Con-

sekventse af, at Nationen hvert Aar pleier at spare, saa skulde det synes unødvendigt ved Siden af denne naturlige Drivkraft at lade et kunstigt Middel som høi Told komme til Anvendelse for at fremkalde Fabrikdrift. Landet vil spare, og de sparede Producter kunne ikke i Længden ophobes, men maa omformes til indtægtsgivende Objecter, in casu Fabrikker. Altsaa behøves ingen Stimulants i Form af Beskyttelse for at animere til Bygning af Fabrikker.

Mod Rigtigheden af dette Ræsonnement kan der dog gjøres Indvendinger. Udviklingen skrider ikke overalt lige hurtig frem. Enkelte Steder kan saaledes Fabrikdrift forlængst have faaet Fodfæste, drives i stor Maalestok og efter fuldkommengjorte Arbeidsmethoder. Medens Udviklingen her har naaet sit Høidepunkt, vil maaske et andet Land ikke være kommet videre end til de første famlende Forsøg paa at fabrikere. Af de to vil det sidste Land indtil videre fabrikere for dyrt og dets begyndende Fabrikdrift føre en hensygnende usikker Tilværelse. Fristelsen vil derfor ikke være stor til at lade saadanne Producter, som Landet aarlig kan spare, omforme til Fabrikker. De ville snarere blive omformede til andre Objecter saasom Skibe, Bjergværker, Jordforbedringer med Mere. Anderledes vilde Forholdet stille sig, om Udlandets Fabrikvarer bleve fordyrede. Isaafald kunde Landets fremtidig dyre, nye Fabrikvarer optage Concurrencen med de nu fordyrede udenlandske Fabrikvarer og større Opfordring gives til at forvandle Landets sparede Producter til Fabrikker. Som et Middel til at skabe denne Fordyrelse af Udlandets Fabrikvarer frembyder sig Tolden.

Det kan tænkes, at et Land liden eller ingen Production har af Bomuldsvarer, Uldvarer, Metalvarer eller Papir, og at hele Landets Behov af disse Varer importeres. Samtlige udenlandske Varer af denne Slags belægges derpaa med høi Told. Ved saaledes at fordyre udenlandske Bomuldsvarer etc. haabe de Styrende i Landet at kunne drive Indvaanerne til at oprette indenlandske Fabrikker for Tilvirkning af nævnte Varer.

B. Hvorfra komme Pengene?

Om Landets Indvaanere følge Kaldet, hvorfra komme isaafald Penge og Arbeidere til Fuldførelse af de nye Fabrikker opstaaede som Følge Toldpaalægget?

Til Opbygning af Fabrikkerne ville til en Begyndelse blive taget fra Landets opsparede endnu ikke omformede Producter. Maaden, hvorpaa dette vilde ske, er allerede tidligere forklaret. De Sparende have

modtaget Guld berettiget til at gjenkjøbe sin tilsvarende Andel af Landets Production samme Aar. Enten af dem selv eller af deres Fuldmægtige (Interessentskaber, Actieselskaber og Laantagere) anvendes derpaa Guldet til Gjenkjøb af Sparernes hidtil uafhentede Producter, hvilke saa omformes til nye Fabrikker. Forvandlingen af Landet til et Fabrikland, hvad de høie Toldpaalæg tilsigtede, vil imidlertid foregaa med Langsomhed, om Landet Aar efter Aar udelukkende er henvist til sine egne sparede Producter for Bygning af sine nye Fabrikker. Skal Forvandlingen hurtig finde Sted, saa maa Landets vordende nye Fabrikanter ogsaa kunne disponere over Producter sparede i Udlandet. Er deres eget Land lidet, vil dog Udsigten til at erholde denne Bistand fra Udlandet ikke være særdeles stor. Men anderledes, om deres Land er stort og mægtigt. Isaafald ville Udlandets Sparende benytte ogsaa dem som sine Fuldmægtige og overlade dem sit Guld for dermed at gjenkjøbe og hente Udlandets sparede Producter til Opbygning i deres eget Land af de nyere Fabrikker kaldte tillive af den høie Told. Det vil heraf sees, at Pengene eller — for at være correct — Producterne, der efter Toldpaalægget udkræves til hurtig at forøge et Lands Fabrikdrift, ofte ere komne fra Udlandet.

C. Hvorfra komme Arbeiderne?

Der spurgtes dernæst om, hvem der opfører og driver disse nye Fabrikker. Antages det, at hele Nationen paa Tidspunktet, da de nye Fabrikker besluttes anlagte, er fuldt sysselsat med Istandbringelse af den hidtidige Aarsproduction —, den der for dette Lands Vedkommende kan ansættes til en aarlig Værdi af 1000 Millioner Kroner —, og ikke kan paatage sig noget nyt Arbeide, saa maatte foreløbig Arbeidet i disse nye Fabrikker besørges af indvandrede udenlandske Individer. Maaske andre Lande netop da lide under Overbefolkning, og at Indvandring som Følge deraf sker til det toldbeskyttede Land af Udlændinger overflødige i sin egen Hjemstavn. En saadan Fremgangsmaade kunde ogsaa af den Grund anbefale sig, at Landet endnu ikke besidder tilstrækkelig Erfaring i de forskjellige Fabrikationsgrene og tiltrænger at oplæres af kyndige Udlændinger. Alene ved Indvandring skaffes der dog neppe den nødvendige nye Arbeidskraft tilveie. Maaske Nationens 1000 Millioner store Production kunde frembringes ved Hjælp af et mindre Antal Individer, end Tilfældet hidtil har været. De Overflødige kunde herefter faa Plads i de nye Fabrikker. Og desuden kan det hænde, at Overbefolkning finder Sted her ligesom i saamange an-

dre Lande. Sandsynligvis vil der, naar som Følge af Beskyttelsestolden de nye Fabrikker opføres, gives Individer inden Nationen, for hvem netop da ingen Plads fandtes i Rækkerne sysselsatte med Frembringelsen af den gamle 1000 Million Production. Disse Ubeskjæftigede vilde paa det omtalte Tidspunkt nyde Livsophold enten ved at tære paa ældre Besparelser erhvervede af dem selv i ældre Dage eller underholdes ved Anparter fra 1000 Million Productionen givne til dem fra Eierne. Tildels vilde de Ubeskjæftigede ogsaa staa paa Spranget til at emigrere. Alle de Dueligste blandt dem og ligesaa de, som kunde undværes under Fremstillingen af Nationens gamle hidtidige 1000 Millioner Production ved strengere Arbeide fra de Tilbageblevnes Side, vilde nu efter Indførelsen af den høie Told kunne blive Deleiere i den nye Production fremkaldt af Tolden. De vilde med andre Ord kunne benyttes i Forbindelse med Landets nye Fabrikker. Fandtes der nok af dem til at udfylde de nye Fabrikkers Krav paa Arbeidskraft, vilde der foruden dem sandsynligvis blot paakræves et mindre Antal af indvandrede Udlændinger til Deltagelse i Arbeidet, nemlig specielt kyndige Folk til Oplærelse af de Indfødte. Hvorvidt der skulde anvendes overveiende Indfødte eller overveiende Udlændinger eller en mere ligelig Blanding af dem, maatte bero paa Antallet af de Indfødte, som paa den Tid vare ude af Stand til at slippe ind i den allerede paagaaende gamle 1000 Million aarlige Production. Men i ethvert Tilfælde vilde der ved Anlægget af Fabrikker som Følge af Toldpaalægget udkræves en Mængde nye Personer, af hvilke vistnok alene Faa vilde kunne tages fra 1000 Million Producenterne. De Fleste af disse Personer maatte tilveiebringes ved standset Udvandring af ubeskjæftigede Indfødte og ved Indvandring af Udlændinger. Her have vi en anden Virkning af Toldpaalægget til Fremme af Industrien: der vil indtil videre ikke alene indtræde en Stands i Nedgangen af Folketallet, om dette tidligere var Tilfældet i Landet, men endog directe Tilvæxt finde Sted gjennem indkaldte Udlændinger samt gjennem forøget Antal af Fødsler; der vil vise sig Stigning i Folketallet.

I en norsk Avis stod der fornylig nogle Oplysninger om Papirfabrikkerne i Danmark. De have en Toldbeskyttelse af omtrent 100 Kroner pr. Ton og sælge saagodtsom hele sin Production i selve Danmark, hvis Befolkning saavidt erindres udgjør lidt over 2 Millioner Mennesker. Nogen Import af Papir i Danmark værd at tale om foregaar neppe, da Landets egne Fabrikker tilfredsstille Behovet. Fabrikkerne sysselsætte omtrent 900 Arbeidere. Dette Tilfælde fra Danmark

giver et Vink om, hvor stor Tilvæxt i Folketallet en Nation opnaar ved at indføre Beskyttelsestold for en enkelt Classe af Producter, her Papir. Hvis Danmark ikke havde Beskyttelsestold paa Papir og heller ikke Papirfabrikker, men for sine øvrige Producter tilbyttede sig Papir fra Udlandet, saa vilde disse 900 Arbeidere ikke have existeret. Til dette Antal maa lægges høiere Funktionærer ved Fabrikkerne, endvidere Haandværkere og Handlende og Tjenere etc. levende af de 900 Arbeidere og endelig de Foregaaendes Hustruer og Børn. Tilsammen udgjøre de sikkerlig mindst 3000 Mennesker, hvilke leve i Danmark, fordi Papirfabrikation opretholdt af Beskyttelsestolden paa Papir har faaet Fodfæste i Landet. Beskyttelsestolden paa Papir har forøget Danmarks 2 Millioner store Befolkning med 3000 Individer.

D. Stigning i Værdien af Landets aarlige Production.

Værdien af Landets aarlige Production vil stige, naar høi Told har drevet Indvaanerne til at bygge Fabrikker. For at finde Størrelsen af denne Stigning maa Værdien af Raaproducterne trækkes fra Værdien af de nye Fabrikvarer. Det derefter Udkomne repræsenterer Stigningen, som de nye Fabrikker have foranlediget i Landets tidligere Production. Inden Landets Aarsproduction findes maaske indenlandske Raaproducter værd 40 Millioner af Landets Mynt eller ogsaa 40 Millioner udenlandske Raaproducter importerede i Bytte for exporterede Varer. Om derpaa Nationen bringer disse 40 Millioner Raaproducter til nye Fabrikker og dersteds forvandler Raaproducterne til Fabrikvarer værd 100 Millioner af Landets Mynt, saa er Landets Aarsproduction ved Hjælp af de nye Fabrikker ikke blevet forøget med hele 100 Millioner; thi at ansætte Stigningen til 100 Millioner vilde være at tælle de 40 Millioner Raaproducter to Gange. Stigningen udgjør alene Differencen mellem 100 og 40 Millioner det vil sige 60 Millioner.

Om Størrelsen af Værdistigningen kan i andre Henseender ingen bestemt Regel gives. Den varierer og kan undertiden være ringe, undertiden stor. Korn stiger ikke synderlig i Værdi ved at forvandles til Mel, medens Rujern faar maaske endog en flerdobbelt Værdi ved at omgjøres til Maskiner. Hvis derfor et Land ved høie Toldpaalæg drives til Opbygning af Fabrikker og gjennem disse forøger sin aarlige Production, beror det blandt Andet paa Beskaffenheden af de nye Fabrikationsgrene, om Værdien af den nytilkomne Production skal blive liden eller stor.

E. Vil Guldet, der ikke længere behøves til Kjøb af udenlandske Fabrikvarer, nu kunne anvendes til forøget Consum af andre udenlandske Artikler f. Ex. Colonialvarer?

Naar indenlandsk Fabrikationsvirksomhed er voxet op i Ly af den høie Told, vil Importen af forskjellige Slags udenlandske Fabrikvarer aftage eller ophøre. Vil Befolkningen, siden den nu har formindsket eller indstillet Importen af disse Fabrikvarer og istedet selv arbeider dem, herefter kunne benytte det dertil anvendte Guld til forhøiet Livsnydelse gjennem større Consum af andre udenlandske Producter saasom Kaffe, The, Vin og Tobak? En Undersøgelse af Landets Productionsforhold før og efter Toldpaalægget vil give Svar paa Spørgsmaalet.

Landets aarlige Production havde forinden Toldpaalægget en Værdi af 1000 Millioner Kroner. Efter Toldpaalægget antages hertil at maatte lægges Producterne fra de nye Fabrikker til en Værdi af 60 Millioner Kroner, saa at Aarets Production nu udgjør 1060 Millioner.

Ved Indleveringen af Aarets Production til de Handlende have disse nu at give Befolkningen 1060 Millioner Kroner Guld — mod tidligere 1000 Millioner — at benytte til Productionens Gjenkjøb. Hvorledes foregaar derefter Gjenkjøbet?

Landets ældre Producenter erholdt før som nu aarlig lad os sige 1000 Millioner Guld, hvormed de i Toldfrihedens Dage som oftere forklaret gjenkjøbte sin Production hos de Handlende, delvis ombyttet med udenlandske Fabrikvarer. Efter Toldpaalægget forsvinde disse udenlandske Fabrikvarer, og deres Plads indtages af nye indenlandske Fabrikvarer. Forskjellen mellem før og nu for de gamle 1000 Million Producerende bestaar kun deri, at de før gjenkjøbte udenlandske og nu gjenkjøbe indenlandske Fabrikvarer. Guldet, hvormed de fordum gjenkjøbte udenlandske Fabrikvarer, maa de nu benytte til at gjenkjøbe tilsvarende Varer af indenlandsk Fabrikation og kunne ikke afse Guldet til forøget Consum af Kaffe, The, Vin og Tobak. At det saa maa være, er ganske naturligt. Hvis de nye 60 Millioner indenlandske Fabrikvarer vare blevne istandbragte af de gamle 1000 Million Producerende, som altsaa ved forøget Arbeide havde produceret 60 Millioner Mere end før, kunde de have forøget sin Livsnydelse med 60 Millioner. Men denne forøgede Production skyldes jo aldeles ikke de gamle 1000 Million Producerende; disse have ikke arbeidet intensere end før og kunne ikke vente forhøiet Livsnydelse.

Hvad de nye Fabrikanter angaar, som Toldforhøielsen i Landet har kaldt tillive, saa modtoge de ved Fabrikvarernes Indlevering til de Handlende 60 Millioner Guld til Fordeling mellem dem selv med Hjælpere og at benyttes til Gjenkjøb. I Virkeligheden modtoge de nye Fabrikanter Mere fra de Handlende, nemlig Fabrikvarernes Kostende 100 Millioner Guld, men tilbageholde de 40 Millioner og lade kun 60 Millioner komme til Fordeling. Om Aarsagen hertil vil Forklaring findes i foranstaaende 5te Capitel om „Raastoffe og færdige Varer". Med disse 60 Millioner Guld gjenkjøber den nye Fabrikbefolkning, hvad den behøver fra Aarets nu til 1060 Millioner stegne Production efter dens delvise Ombytning med udenlandske Varer. Sammensætningen af de 60 Millioner Producter vil være den samme som af de gamle 1000 Million Producter og vil blandt Andet ogsaa bestaa af Kaffe, The, Vin og Tobak. Den nye Fabrikbefolkning vil kortsagt leve paa samme Maade som den ældre Befolkning.

Hermed er Spørgsmaalet besvaret. Da Nationen paa Grund af Toldpaalægget er blevet forøget med den nytilkomne Fabrikbefolkning, vil Stigning finde Sted i den samlede Nations Import af saadanne udenlandske Luxusartikler, der ikke kunne henføres under udenlandske Fabrikvarer; men samtidig vil det enkelte Individs Forbrug af disse Artikler ingen Stigning undergaa. Forbruget vil snarere for Individerne inden den gamle Befolkning blive noget mindre, idet de efter Toldpaalægget indtil videre maa gjenkjøbe Fabrikvarerne til dyrere Priser end forhen og derfor nu maaske faa mindre Guld disponibelt til Gjenkjøb af Kaffe etc. end i den toldfri Periode.

I denne Forbindelse kan, før der gaaes videre, ogsaa et Par Ord siges om Maaden, hvorpaa de udenlandske Varer paakrævede i Anledning af den nytilkomne Fabrikbefolkning tilveiebringes. Fremgangsmaaden er denne. Tidligere lode de gamle 1000 Million Producerende ombytte 100 Millioner af sine indenlandske Producter i Udlandet med 100 Millioner udenlandske Fabrikvarer. Nu derimod ombytte de gamle 1000 Million Producerende hine 100 Millioner indenlandske Producter hos den nye Fabrikbefolkning med 100 Millioner indenlandske Fabrikvarer tilvirkede i de nye indenlandske Fabrikker opstaaede efter Toldbeskyttelsen. Den nye Fabrikbefolkning lader de saaledes modtagne 100 Millioner indenlandske Producter ombytte i Udlandet dels med 40 Millioner Raastoffe, som efter Import benyttes til Fabrikation af netop omtalte 100 Millioner indenlandske toldbeskyttede Fabrikvarer at give til de gamle 1000 Million Producerende, og dels med 60

Millioner udenlandske Livsfornødenheder til dermed at opholde Livet, medens Fabrikationen i de nye toldbeskyttede Fabrikker foregaar. Skulde den nye Fabrikbefolkning kunne benytte Noget af de hidtil exporterede 100 Millioner indenlandske Producter enten som Raamaterialier eller Livsophold, formindskes Export saavelsom Import tilsvarende.

I alle Fald er det med de tidligere exporterede 100 Millioner indenlandske Producter, at den nye Fabrikbefolkning, som er opstaaet efter Toldpaalægget, tilveiebringe Raamaterialier saavelsom Livsophold for sig selv, idet de gaa igang med Fabrikationen af de nye 100 Millioner indenlandske Fabrikvarer.

F. Livsfornødenheder fordyres.

Hvor høi Told indføres, blive de beskyttede Producter dyrere end før. Dette er netop, hvad der tilsigtes. Den høie Told skal fordyre de udenlandske importerede Varer for at sætte Landets Fabrikanter istand til at forlange samme dyre Pris for sine indenlandske Varer og derved animere dem til at fabrikere. Fordyrelsen vil omtrent svare til Toldpaalæggets Størrelse.

De gamle 1000 Million Producerende have maaske været vant til aarlig med 100 Millioner af sine Producter at tilbytte sig 100 Millioner udenlandske Fabrikvarer, hvilke derfor de Handlende forinden Gjenkjøbet maatte hente fra Udlandet. Paalægges der nu en Told af 20 Millioner eller med andre Ord 20 pCt. i Told, saa ville 1000 Million Producenterne herefter som Betaling for sine udenlandske 100 Million Producter ikke alene gjennem sine Handlende udsende 100 Millioner indenlandske Producter til Udlandet, men yderligere afgive 20 Millioner Producter til Staten som Told. Sine udenlandske Producter, som de tidligere erhvervede sig mod 100 Millioner af sine indenlandske Producter i Vederlag, maa de nu betale med 120 Millioner indenlandske Producter. Som Følge heraf vil enten deres Consum formindskes og deres Besparelser holde sig uforandrede; eller Consumen bliver den samme, medens Besparelserne aftage. Skulle begge Dele kvantitativt holde sig i samme Størrelse som forinden Tolden, vil det ske paa Bekostning af Kvaliteten. Dette kan lade sig gjøre paa den Maade, at deres Handlende under den sædvanlige Udbytning af indenlandske Producter med Producter i Udlandet vælge udenlandske Producter af billigere Priser end hidtil importerede.

Nogen Forandring i dette Forhold vil foreløbig ikke finde Sted,

om indenlandske Fabrikker paa Grund af Tolden oprettes og Importen af udenlandske Fabrikvarer ophører. Ogsaa da maa de gamle 1000 Million Producerende betale sine 100 Millioner Fabrikvarer med 120 Millioner indenlandske Producter. Forskjellen er alene den, at de nu benytte nye indenlandske Fabrikvarer og at de 20 Millioner Producter gaa til de nye indenlandske Fabrikanter som Extrafortjeneste, men ikke til Staten som Told. Dog hører det ikke til Umulighederne, at de nye Fabrikanter som Følge af sin ringe Erfaring fabrikere for dyrt. Maaske de bruge flere Arbeidere, end Tilfældet er i gamle udenlandske Fabrikker. Ere deres nye Fabrikvarer derved blevne 20 Millioner for dyre, saa ville de omtalte 20 Millioner Producter, der berøves de gamle 1000 Million Producerende, komme de overflødige nye Arbeidere og ikke de nye Fabrikanter tilgode.

For Bekvemmeligheds Skyld bortsaaes der for en Stund fra Guldets Benyttelse ved Fordelingen af Productionen. I Virkeligheden ville de omtalte Transactioner paa Grund af Guldets Mellemkomst foregaa noget anderledes end beskrevet.

G. Uafhængighed af Udlandet.

Naar et Land bestemmer sig til at indføre høie Toldsatser, saa pleier fra først af Hensigten hermed kun at være den at gjøre Landet uafhængigt af Udlandet. Befolkningen har hidtil maattet hente sine Fabrikvarer fra Udlandet. I dette Forhold antages Tolden at skulle gjøre Forandring. Ved at lade Tolden kunstig fordyre færre eller flere af disse udenlandske Varer søges Indvaanerne stimulerede til selv at forfærdige dem og ophøre med at importere dem fra Udlandet. Efter en Tids Forløb vil i Almindelighed dette Maal være naaet. Tidligere consumerede Nationen billige udenlandske Fabrikvarer, men benytter nu de dyrere indenlandske Fabrikvarer, som skylde den høie Told sin Existentse.

Det kunde tænkes, at Fabrikanterne sloge sig til Ro hermed og intet Ønske nærede om at komme ud over denne første Periode af sin Virksomhed, under hvilken de naaede sit Maal at blive Leverandører til Nationen af dens Fabrikvarer og samtidig faa dem høit betalt. Det Bedste for dem vilde maaske være at undgaa videre Stigning af Productionen og indskrænke sig til at producere netop det nødvendige Kvantum af Producter for Nationens Consum, hverken Mere eller Mindre. En saadan Ordning, hvad enten de ønske den eller ikke, lader

sig imidlertid vanskelig gennemføre. En ny Fase for Fabrikvirksomheden i det toldbeskyttede Land forestaar. Den kan kaldes Fabrikdriftens anden Periode.

§ 118. Toldens senere Virkninger.

A. Sammenligning mellem de to Perioder.

Det Characteristiske for den første Periode bestod i, at i dette Tidsrum de toldbeskyttede Fabrikanter forfulgte og naaede sit Maal gaaende ud paa at fortrænge Udlændingerne og til høie Priser selv forsyne Nationen med Fabrikvarer. Naar de toldbeskyttede Fabrikanter overskride denne Begrændsning for sin Production og frembringe flere Fabrikvarer, end Nationen kan consumere, har den anden Periode taget sin Begyndelse.

Hvorledes Forholdene i Toldbeskyttelsens anden Periode ville udvikle sig, afhænger af saamange forskjellige Omstændigheder og Aarsager, at derom ingen almengyldige Regler kunne gives. Et løseligt Rids af Kjendemærkerne paa Perioden er alt, hvad der her forsøges givet.

B. Tegn paa en for stærk Production af Fabrikvarer begynder at vise sig.

Formodentlig vil ikke Overskridelsen vise sig samtidig i alle Grene af den toldbeskyttede Production. Den vil f. Ex. neppe paa engang komme tilsyne i Metal-, Glas-, Læder-, Bomuld- og Uldfabrikkerne. Alle disse Fabrikanter ville ikke til samme Tid gjøre den Opdagelse, at de nu ikke alene producere nok for Nationens Behov, men endog Mere end Nationen kan consumere. Sandsynligvis vil til en Begyndelse blot en enkelt Classe af Fabrikanter blive opmærksomme paa, at for stærk Production — seet i Forhold til Indlandets Behov — har fundet Sted for deres Vedkommende. Senere ville de øvrige Classer af Fabrikanter successive gjøre den samme Erfaring.

Hvorledes Fabrikationsforholdene komme til at udvikle sig, naar Productionen har begyndt at overstige det hjemlige Behov, beror meget paa den toldbeskyttede Nations Størrelse. I en stor Stat vil dette arte sig anderledes end i en liden Stat.

C. Det næste Skridt vil — hvis det toldbeskyttede Land tilhører en stor Nation — bestaa i begyndende Export af Fabrikvarer.

Naar i en stor Stat den høie Told har virket saalænge, at i en eller anden Fabrikationsgren de første Tegn paa Productionsoverskud udover det hjemlige Behov begynder at gjøre sig følelige, vil det ligge nær for Fabrikanterne foreløbig at indskrænke sin Production, indtil Overfloden er consumeret, saaledes som antydet i Slutningen af forrige Paragraf. Som Regel vil dog en stor Nation vælge en anden Fremgangsmaade. Hvorfor skulde ikke Nationen sammen med Udlandet kunne deltage i at forsyne de ikke fabrikerende Lande med Fabrikvarer, ja endog oversvømme ikke-toldbeskyttede gamle Fabriklande med sine Varer? Dette er det Spørgsmaal, som vil paatrænge sig Nationen, og i Overensstemmelse hermed vil Nationen handle.

D. Reduction i Fabrikationsomkostningerne.

Hidtil havde det ikke været absolut nødvendigt for den store toldbeskyttede Nations Fabrikanter at concentrere sin Opmærsomhed paa Reduction af Fabrikationsomkostningerne. Om Varerne kostede Fabrikanterne noget Mere eller Mindre, var for dem intet Livsspørgsmaal. Ogsaa under høie Fabrikationspriser kunde de sælge sine Varer med god Fortjeneste. Thi de solgte alle sine Fabrikvarer til sine Landsmænd og kunde af dem forlange overdrevne Priser, fordi Tolden udestængte Udlandets Concurrence. Men nu da Landets Fabrikker paa Grund af sit stigende Antal ogsaa fabrikere for Export, blev Fabrikationsomkostningernes Formindskelse et Spørgsmaal af Betydning for Fabrikanterne. Det blev nødvendigt for Fabrikanterne at tilegne sig billige Fabrikationsmethoder. Der fandtes Lande f. Ex. England, som leverede billlige og udmærkede Fabrikvarer. Om en toldbeskyttet Nation skulde kunne tage Concurrencen op med disse engelske Varer i Udlandet, maatte Nationen kunne fabrikere ligesaa billigt eller billigere end England og overbevise Verden om, at saa var Tilfældet. Gjennem forskjellige Omstændigheder er dette lykkedes for enkelte store Nationer. Hver især af dem er paa Fabrikationsvæsenets Omraade blevet England en besværlig Concurrent. Af Fabrikvarer, som hver enkelt af dem tidligere importerede, vil en saadan Nation nu fabrikere nok baade til sin egen Consum og til Export. Dog er det ikke hermed Meningen at ville sige, at disse Nationers Import af Fabrikvarer er ganske ophørt.

Enkelte Sorter Fabrikvarer blive fremdeles i betragtelsesværdige Kvanta importerede til dem uanseet deres Toldbeskyttelse.

E. Falde Priserne paa Fabrikvarer i det store toldbeskyttede Land, naar det begynder at exportere?

Høie Toldpaalæg paa Fabrikvarer bringe som foran omtalt Priserne paa disse Varer til at stige inden det toldbeskyttede Lands Grændser. At dette Forhold vil vedvare, saalænge de nye Fabrikker kunne faa afsat al sin Production indenlands uden at have Nogetsomhelst tilovers for Export, falder af sig selv. Men hvorledes vil det gaa, naar den store toldbeskyttede Nations nye Fabrikker have tilegnet sig billige Productionsmethoder og udvidende sit Antal slaa ind paa Masseproduction beregnet paa Export? Ville de samtidig med, at de afsætte sine Fabrikvarer udenlands til billige Priser, kunne opretholde sine høie Priser indenlands, hvilke hidtil den høie Told har tilladt dem at beregne sine Medborgere? Vistnok existerer Tolden fremdeles, holdende den fremmede Concurrence ude. Hensyn til Udlændingerne skulde derfor ikke foranledige dem til at slaa Priserne ned i sit eget Land. Men de have faaet en anden Concurrence om den indenlandske Forretning, mod hvilken Concurrence den høie Told paa udenlandske Fabrikvarer ikke beskytter dem. De ere begyndte at concurrere indbyrdes om den indenlandske Forretning. Tidligere, da de ikke kunde tilfredsstille den indenlandske Consum, fik hver af dem nødvendigvis solgt sin Production til høie Priser. Men nu fabrikere de Mere, end Indlandet behøver. Enhver af dem vil gjerne faa solgt til Indlandet. For at opnaa dette vil først den Ene og saa den Anden nedsætte de høie Priser tidligere forlangte af Indlandet, hvilket de nu med sine billige Fabrikationsmethoder og lave Exportpriser lettelig kunne gjøre. Følgen heraf skulde tilsidst blive, at Fabrikanterne slaa sine Priser for de indenlandske Kunder ned til samme lave Niveau som benyttet ligeoverfor deres udenlandske Kunder.

F. Truster.

Theori stemmer dog ikke altid med Praxis. Saaledes ogsaa her. Hvis Begivenhederne fik Lov til at udvikle sig paa naturlig Maade, er der ingen Tvivl om, at Priserne paa Fabrikvarer i et stort toldbeskyttet Land vilde falde fra det Øieblik, da Landets Fabrikanter efter at have tilfredsstillet Landets Behov fremdeles sad inde med Lagre af Fabrikvarer. Men Productionens Fordeling tillades ikke altid at gaa

sin naturlige Gang. Det Offentlige eller ogsaa selve Fabrikanterne med de Handlende gribe stundom forstyrrende ind. Det Offentlige influerer paa disse Forholde ved at tilstaa Exportpræmier, hvoraf navnlig den paa Sukker har været meget omtalt i de senere Tider. For at opmuntre til udvidet Fabrikdrift vil det Offentlige ikke alene paalægge Beskyttelsestold, men desforuden betale de exporterende Fabrikker Penge for at animere dem til øget Production. Til Følgerne af saadanne Exportpræmier hører Producternes Forsvinden fra det indenlandske Marked, hvor derefter den indenlandske Consum befinder sig ligeoverfor et knapt Marked og maa betale de gamle høie Priser. Medens det Offentlige ved sine Præmier alene har Forøgelse af Landets Fabrikdrift for Øie og intet Ønske nærer om at fordyre de indenlandske Fabrikvarer for Landets Indvaanere, ligger det i Modsætning hertil ikke altid Fabrikanterne saameget paa Hjerte at se Fabrikdriften udvidet, ja stundom søge de endog at holde den nede; men hvad det for dem i alle Fald kommer an paa er at holde de indenlandske Priser oppe i den Høide, hvori Toldbeskyttelsen og Udestængningen af fremmede Fabrikvarer har bragt dem op. Til Opnaaelse af dette Øiemed vil det ligge nær for den enkelte Fabrikant ved indtrædende Tegn paa for stærk Production i hans Branche at exportere sit lille Overskud og sælge det udenlands, til hvad Pris han kan opnaa, fremfor at forsøge at sælge i sit eget Land ved at slaa Priserne ned og saaledes spolere sit hjemlige Marked. Denne Tanke er i de senere Aar inden enkelte store toldbeskyttede Lande blevet videre udarbejdet og sat fuldstændig i System. Fabrikanter og Handlende have sluttet sig sammen i Associationer, der kaldes Truster i de Forenede nordamerikanske Stater og Carteller i Tydskland. Undertiden faa de ogsaa Navn af Syndicater. Hver saadan Association beskjæftiger sig kun med en enkelt Gren af Forretningslivet. Associationens Medlemmer blive paa en Maade enige om at drive sin Virksomhed i Fællesskab indtil videre. Princípet for deres Forretningsførsel bestaar i at skaffe Associationen eller Trusten — for at bruge denne Betegnelse — Raadighed over alle Varer i Landet, hvilke interessere Trusten. Derpaa deles Varerne i to Portioner. Den ene Portion exporteres og sælges i Udlandet. Da enkelte store toldbeskyttede Lande i Tidsrummet forløbet siden Antagelsen af deres Toldsystemer have opnaaet at kunne fabrikere billigt, saa ville formodentlig saadanne toldbeskyttede Landes Varer ofte med betydelig Fordel kunne exporteres til Lande hyldende Frihandelssystemet, ja endog stundom med Fordel kunne sendes til Lande, der ligesom dem

selv holde høi Told, men dog endnu ikke have naaet den samme Færdighed i at reducere Productionsomkostningerne i sine egne Fabrikker. Selv om imidlertid Trusten maa sælge i Udlandet med liden eller ingen Fortjeneste ja endog til tabbringende Priser, saa finder Export ligefuldt hyppig Sted. Efter saaledes at have disponeret over den ene Del af sin Production sidder Trusten tilbage med den anden Del, hvilken netop er stor nok til at dække Consumen i Trustens eget Land. Tjente Trusten i enkelte Tilfælde Intet eller ikke Nok paa sine exporterede Varer, saa tager den sig erstattet under Salget af sine Varer reserverede for Trustens egne Landsmænd. Heri hjælpes Trustens Medlemmer af sin Evne til at fabrikere billigt, men fornemmelig af Tolden paa fremmede Varer forsøgte importerede til deres eget Land. Trustens egne Varer produceredes billig og betynges ikke af Told. De udenlandske Varer derimod kostede maaske Mere at fremstille og belægges, om Nogen skulde ville forsøge at importere dem i Trustens Land med en umaadelig Told. Benyttende sig heraf lader Trusten sine Landsmænd betale for Varerne næsten saameget, som importerede udenlandske vilde koste. Forskjellen paa en Trusts Priser i Udlandet og i sit eget Land kan være særdeles stor. I de Forenede Stater er det ifølge en Avisudtalelse fra Sommeren 1902 ikke ukjendt, at Truster give udenlandske Kjøbere hele 40 Procent Rabat. Forlanger Trusten 100 Dollars for et Varekvantum solgt til sine Landsmænd, vil den sælge et tilsvarende Kvantum for 60 Dollars til Udlændinger. Om et tydsk Cartel meddeles det ligeledes i en Avis fra Sommeren 1902, at det solgte Jern- og Staalskinner i selve Tydskland til 115 Reichsmark pr. Ton, men i Udlandet for 85 Reichsmark. Stangjern kostede i Tydskland 125 Reichsmark pr. Ton, men leveredes til Udlandet for 100 Reichsmark. Ja, nylig i Forveien betaltes ifølge samme Avis tydske Kul med 18 Reichsmark 50 Pfennig pr. Ton i Tydskland, medens paa samme Tid Exporten til Østerrige gik sin Gang til en Pris af 8 Reichsmark 80 Pfennig. Udenlandske Priser som de her nævnte synes at maatte være tabbringende. Store Kvanta kan det vel ikke være, som de to Landes Truster paa saadanne Betingelser exportere til Udlandet. Exceptionelle Omstændigheder kunne bevirke, at en Trust i enkelte Tilfælde sælger med tilsyneladende store Tab. Hensigten med Trustens Dannelse kan for at nævne et Exempel delvis have været at gjøre dens Varer kjendte i Udlandet og aabne dem nye Markeder. For at faa Udlandet til at prøve Varerne sælges de i Begyndelsen latterlig billigt. Vil en Trust fortsætte med Export og expor-

Øiemedet, saavel Luxusartikler som andre Gjenstande. Hermed har dog Europa ikke kunnet betale al sin Import fra de Forenede Stater, ligesaa lidt som disse derigjennem have faaet sit Behov for udenrigske Producter dækket.

Mon ikke Europæerne i stor Udstrækning have betalt de Forenede Stater med Producter fra Asien, Afrika, Sydamerika og Australien? Da Forfatteren, forinden han gik igang med at nedskrive denne Bog, ganske manglede Tid til at studere den statsøkonomiske Literatur, som derfor er ham fuldstændig ubekjendt, ser han sig ude af Stand til at give noget bestemt Svar paa det fremsatte Spøgsmaal. Men er hans Formodning rigtig, skulde det tidligere fornemmelig have været England, som paa hele Europas Vegne exporterede engelske Fabrikvarer til de nævnte fire Verdensdele og med de i Bytte modtagne oversøiske Producter betalte en stor Del af de Forenede Staters Export til Europa. I de senere Aar have formentlig ogsaa andre europæiske Stater deltaget i dette Arbeide. Hvorledes saadanne Transactioner kunde foregaa, vil sees af efterstaaende Opstilling. Der gaaes i denne Opstilling ud fra, at det europæiske Land Norge har modtaget Værktøj, Metalvarer, Hvedemel etc. fra de Forenede Stater og betaler disse Varer med chinesisk The under Benyttelse af Englands Assistance. De forskjellige Begivenheder, som i denne Anledning finde Sted, kunne tænkes at være følgende:

I. Forenede Stater sende Værktøi, Metalvarer, Hvedemel etc. til Norge.
II. Norge sender Trælast til England.
III. England sender Bomuldstøier til China.
IV. China sender The til de Forenede Stater.

Hvad der her har fundet Sted, bestaar praktisk talt deri, at Norge til Betaling af sine modtagne amerikanske Varer anmoder England om at foranledige afsendt The fra China til de Forenede Stater. Norge affinder sig derpaa med England ved Sendelse af Trælast, medens England ved Export af Bomuldsvarer til China arrangerer sig med dette Land. Omtrent saaledes vilde det kunne foregaa. De Forandringer, som Guldets Benyttelse bevirke i den gjorte Skisse, ere mere tilsyneladende end virkelige. Norge vil ikke netop rette nogen Anmodning af omtalte Indhold til England, men istedet stille sit Trælastguld i England til Disposition for de Forenede Stater. Disse, der selv beordrede Theen afsendt, stillede atter Guldet til Disposition for China til Betaling af Theen. Og endelig vilde China med Guldet i England be-

tale for sine modtagne Bomuldstøier. Ogsaa seet paa denne Maade er Exporten fra de Forenede Stater til Norge betalt med The fra China. Guldets Anvendelse har i saa Henseende ingen Forandring gjort. Jfr. forøvrigt det benyttede Exempel med de foregaaende §§ 35 og 37.

De Forenede Stater have i de senere Aar ved sin høie Told gjort det umuligt for Europa i nogen synderlig Udstrækning at betale de amerikanske Producter med europæiske Fabrikvarer, saaledes som det tidligere skede. Med europæisk Guld kan som foran nævnt heller ikke Betalingen i Længden ske, ialfald ikke om Guldet skulde forblive i de Forenede Stater for at omgjøres til Circulationsmiddel og Smykker. Men med Noget maa jo Europa betale de Forenede Stater, hvis disse skulle fortsætte med at øse sine Ernæringsstoffe, Olier, Bomuld, Fabrikvarer etc. ind i Europa. Det var derfor heldigt for Europæerne, at de i sine Skibe samt, som her antaget, i sit Tilgodehavende hos andre Verdensdele besad Midler til at likvidere en betydelig Del af Gjælden. Imidlertid synes det, som om de Forenede Stater nære Planer om ogsaa at refusere disse sidste europæiske Betalingsmidler. Planer ere oppe gaaende ud paa efterhaanden at skaffe de Forenede Stater en Handelsmarine stor nok til at skyve andre Landes Skibe bort fra Trafikken paa Amerika, ja mest muligt ogsaa tage deres Plads andre Steder i Verden. Det er jo ikke afgjort, at dette lykkes; men om saa skulde ske, vilde det betyde, at de selv derefter blive Eiere for det Første af saadanne amerikanske Producter, som de tidligere maatte afgive til europæiske Skibseiere, og dernæst delvis ogsaa af andre Landes Production for at transportere denne over Søen. Ligeledes synes de Forenede Stater at nære Ønske om at kunne betale sine asiatiske, afrikanske, australske og sydamerikanske Varer saavidt gjørligt med nordamerikanske Fabrikvarer. Skulde dette Ønske gaa i Opfyldelse, vil Euorapas Evne til at betale de Forenede Stater eller — som det ogsaa kan udtrykkes — importere fra de Forenede Stater yderligere svækkes. Europa vil da faa den Besked fra de fire Verdensdele, at de nu erholde en hel Del Producter fra de Forenede Stater og derfor ikke behøve saa mange europæiske Fabrikvarer som tidligere. Følgen heraf vilde for de Forenede Stater være, at i samme Grad som de vandt Fodfæste med sine amerikanske Artikler paa nævnte fire Markeder, vilde deres Afsætning paa Europa gaa tilbage. Thi Europæerne vilde under de beskrevne Omstændigheder miste et Betalingsmiddel, hvormed de hidtil kjøbte fra de Forenede Stater. I

Europa vilde derefter alle Producenter af de forskjellige Varer, der tidligere sendtes ud til Asien, Afrika, Sydamerika og Australien for at ombyttes med Artikler at give Nordamerikanerne som Betaling for Export til Europa — alle disse europæiske Producenter med Hjælpere maatte nu indstille sin Virksomhed, forsvinde. I et nylig benyttet Exempel tænktes Bomuldsvarer exporterede fra England til China, ved hvilke Norge erhvervede chinesisk The til Betaling af Værktøi, Metalvarer etc. sendt fra de Forenede Stater til Norge. Hvis nu de Forenede Stater havde kunnet sende amerikanske Bomuldsvarer til China, kunde Følgen være blevet, at England maatte have undladt at producere sine engelske Bomuldsvarer og ligeledes være blevet forhindret fra at importere Trælast. I Norge vilde Trælastproductionen saavelsom Importen af Varer fra de Forenede Stater gaaet tilsvarende ned. Europa vilde gaaet tilbage.

Hvad Forenede Stater angaar, vilde de miste Kunden Europa eller ialfald se Forretningerne med denne Kunde aftage, men til Gjengjæld erhverve sig de fire andre Verdensdele som nye Kunder. For at beholde dem maatte dog de Forenede Stater behandle disse nye Kunder anderledes end sin fordums Kunde Europa. Den, der vil exportere, maa ogsaa finde sig i at importere. Ville de Forenede Stater vedblive med at exportere sine Fabrikvarer til sine nye Kunder, gaar det som foran omtalt ikke an i Længden at forlange udelukkende Guld som Betaling og udestænge de nye Kunders egne Producter. Derom bliver der dog forøvrigt neppe Spørgsmaal for flere af de oversøiske Landes Vedkommende. The og India Rubber f. Eks. kunne neppe produceres i Nordamerika, hvorfor ingen protektionistiske Aarsager foreligge til at nægte dem Indgang.

Imidlertid hører det ikke til Umulighederne, at Udsigterne for Europa kunne lysne. Maaske Egne endnu findes, hvor nye Markeder kunde aabnes for Englands Bomuldsvarer og Norges Trælast! Det kan jo ogsaa hænde, at Europa vil gribe sig sammen. Europæerne og fornemmelig Engelskmændene udmærkede sig i 1700-Aarene og den første Halvdel af 1800-Aarene ligesaameget ved sine industrielle Opfindelser og Ordningen af Arbeidet som Amerikanerne i vore Dage. Maaske man vil faa se Europa i dette Aarhundrede ikke alene optage de amerikanske Methoder i sine Fabrikker, men atter forbause Verden ved nye Opfindelser paa det industrielle Omraade.

Til Slutning kan endnu nævnes et hidtil uomtalt europæisk Betalingsmiddel for amerikanske Producter. De Forenede Stater laante

formodentlig i tidligere Dage adskillige europæiske Besparelser for at omforme dem i Amerika til Jernbaner, Fabrikker og Lignende, cfr. § 117 Lit. B. Hvis dette er Tilfældet, ville sandsynligvis de Forenede Stater ved sin stærkt voxende Indtægt i de senere Aar have tilbagebetalt Gjælden til Europa. De have hvert Aar sparet Betydeligt fra sin Production, hvilke sparede Varer delvis kunne have befundet sig blandt Exporten til Europa. Fremkomne til Europa kunne de være blevne ombyttede med nordamerikanske Gjældsforskrivelser eller Actier, som derefter sendtes over til de Forenede Stater. Under denne Udvexling benyttedes selvfølgelig Guld som Ombytningsmiddel. Europæerne eiende de amerikanske Værdipapirer saa sig derpaa, efter at have givet Afkald paa Papirerne, i Besiddelse af europæisk Guld berettiget til at gjenkjøbe sparede amerikanske Producter nu liggende hos de europæiske Handlende. Det vilde derefter bero paa disse europæiske Capitalister eller Efterfølgeres Optræden, om de nævnte sparede amerikanske Producter eller et ligestort Kvantum europæiske Producter skulde blive gjort nyttebringende for Europa eller bortødsles.

H. Toldbeskyttelse i Lande med liden Befolkning vil neppe gjøre dem til exporterende Lande.

Ligesom den store Stat vil ogsaa den lille Stat ved at indføre høi Told paa de almindeligste fremmede Fabrikvarer kunne opnaa selv at fabrikere, hvad den heraf behøver. Men her ophører Ligheden. Medens den store Nation efter at være naaet frem til dette foreløbige Maal som næste Skridt har kunnet slaa ind paa Export, vil det Samme vanskelig lade sig praktisere af en liden Nation. Den sidste besidder sjelden de fornødne Betingelser for ude paa Verdensmarkederne at kunne concurrere med de store Nationer under Salg af Fabrikvarer af lige Slags. For at kunne optage Concurrencen maa der produceres billigt. Jo Mere der fabrikeres af en Varesort i Landet, desto flere øvede Ledere og Arbeidere findes der at vælge mellem, desto billigere kunne Raastofferne kjøbes og desto mere kan Arbeidet organiseres i Retning af at lade Varen under sin Udviklingsproces gjennemgaa flere Fabrikker, hvoraf hver enkelt gør sin Del færdig, istedetfor fra Begyndelsen til Enden at fuldendes i en og samme Fabrik. Ved saadanne Midler og i det Hele taget ved Overlegenhed i Anordningen af Methoderne for Fabrikationen er det, at der produceres billigt. Under Toldbeskyttelsen ville disse Lettelser for Fabrikanterne efterhaanden

tage stærk Vext i det store Land, men ikke komme til rigtig Udvikling i det lille Land paa Grund af de smaa Forhold. Resultatet bliver Reduction af Fabrikationsomkostningerne hos den store Nation (Cfr. Lit. D.), som derefter med Fordel kan tage Overskuddet af sine Fabrikvarer ikke tiltrængte i Landet selv og exportere dem allesteds hen i Verden, hvor Toldmure endnu ikke holde dem nede, et Forbillede vanskeligt at følge af den lille og dyrt producerende Nation.

Skulde en saadan liden toldbeskyttet Nations Fabrikvarer tiltrods for at de vare dyre og ikke i nogen Henseende stode over andre større Nationers Varer, alligevel vente Afsætning i Udlandet, maatte det ske ved, at den lille Nations Handelshuse etablerede Filialer rundt omkring i Udlandet. Men Forsøget bliver sjelden gjort, baade fordi Nationen har Lidet af sine egne Varer at sende, og fordi dette Lille vilde blive for dyrt.

I et lidet toldbeskyttet Land vil det vistnok derfor gaa saaledes, at naar Landet tilsidst ser sig istand til selv at producere sit Behov af visse Slags Fabrikvarer og ophøre med Import, saa vil Productionen praktisk talt herefter holde sig paa dette Standpunkt. Hvert senere Tilløb til yderligere Forøgelse af Productionen vil efterfølges af Indskrænkning i Productionen med delvis Arbeidsstandsninger og muligens Nedlægning af Fabrikker. De modstandsdygtigste Fabrikanter ville beholde Marken, indtil efter kortere eller længere Tids Forløb Productionen atter overstiger det Nødvendige. Det Samme vil da atter gjentage sig.

Hvad Priserne paa Fabrikvarer angaar i et saadant lidet toldbeskyttet Land, saa ville de formodentlig forbigaaende falde, naar de indenlandske Fabrikkers Antal er blevet for stort og Concurrencen mellem dem for stærk. Truster og Carteller, hvortil i saadanne Tilfælde gribes af store toldbeskyttede Nationers Fabrikanter for at holde de indenlandske Priser oppe, passe maaske mindre for smaa Nationers toldbeskyttede Varer. Ialfald synes saadanne Associationer ikke der at forekomme. Foruden ved stærk indenlandsk Concurrence vil Fald i Priserne hos den lille Nation ogsaa stundom foranlediges ved Import af udenlandske Fabrikvarer, som fra udenlandske Fabrikker af en eller anden Grund kastes ind i Landet tiltrods for Beskyttelsestolden og sælges til Underpris. Men naarsomhelst Fabrikationsforholdene hos den lille toldbeskyttede Nation atter indtræde i roligere Forholde og samtidig Udlandet ikke finder sig foranlediget til at trodse Toldmuren, vil Følgen atter blive Prisstigning paa Fabrikvarer. Om noget varigt

Nedslag i Priserne hos saadanne ganske smaa Nationer vil der neppe blive Tale, saalænge Tolden opretholdes.

Anderledes stiller Sagen sig med Fabrikationsgrene særlig skikkede for Landet, hvor den lille Nation bor. Som et Exempel kan nævnes Træmassefabrikkerne i Norge. For disse er Granskove og Vandfald af Betydning, hvoraf Overflod findes i Norge. Men i et saadant Tilfælde opstaa Fabrikkerne vel at mærke uden Toldbeskyttelse og vedkomme derfor ikke nærværende Capitel. Thi paa dette Sted handles der kun om Fabrikker fremkaldte af Tolden.

§ 119. Saa lidet kan et Samfund være, at Toldbeskyttelse inden dets Grændser hører til det Umulige.

Grændserne for et Toldomraade falde sammen med Landets politiske Grændser. Hvert Land danner derfor sit særlige Toldomraade. Patriotismen vil, at saa skal være Tilfældet.

Men foruden den nationale Patriotisme, der binder Landets Indvaanere sammen og giver dem fælles Interesser, findes der ogsaa Noget, der kaldes Bygdepatriotisme. Det hele Land anser sig solidarisk ligeoverfor Udlandet; paa samme Vis besjæles Bygden af en lignende Følelse ligeoverfor andre Bygder i samme Land. Et Landskabs eller en Bys Indvaanere ønske fortrinsvis Fremgang for sit eget Landskab og By. Det øvrige Land kommer i anden Række.

Nu kunde det tænkes, at ligesom den nationale Patriotisme forlanger Beskyttelse for det hele Lands Fabrikanter, saaledes kunde ogsaa Bygdepatriotismen reise Krav paa Beskyttelse for Fabrikkerne inden sin egen Bygd mod Concurrence fra Landets øvrige Fabrikker. Naar den Slags Krav imidlertid aldrig høres fremsatte, er Grunden hertil den, at det ikke vilde være til nogen Nytte for et Sogn eller en Provinds eller en By at omgjærdes af Toldgrændser. Fabrikker baserede paa et saa ringe Marked som et Sogn eller endog en Provinds vilde blive saa smaa, at de vanskelig kunde producere Varer af den Godhed og Billighed, som man andetsteds forarbejder dem. De vilde synke ned til Værksteder for Haandværkere. De vilde nødes til at undvære det Meste Slags Maskineri og væsentlig levere Sager arbeidede ved Haandkraft af Haandværkere, der opvoxe og leve i et ensomt Sogn paa Landet eller i en Provinds holdende Udenverdenens Impulser borte fra sig.

Først for det næste Omraade i Rækken — det samlede Land —

kan der fornuftigvis blive Tale om Toldbeskyttelse. Ja, endog blandt de selvstændige Lande findes der nogle saa smaa, at det kan være tvivlsomt, om Toldbeskyttelse for dem er paa sin rette Plads. Det er et Spørgsmaal, om ikke et Land med et Par Millioner Indvaanere er for lidet til at afgive Afsætningsmarked for de toldbeskyttede indenlandske Fabrikker. En Nation paa et Par Millioner Indvaanere er ialfald ikke stor nok til at kunne sysselsætte ethvert Slags Fabrikker; thi Consumen i Landet er saa liden for mange Slags Fabrikvarer, at endog en eneste Fabrik for hvert Slags neppe vilde faa solgt sin Production indenlands. Saa kunne de jo exportere, vil muligens blive indvendt! Men som nylig forklaret ere Udsigterne for et lidet Land til gjennem høi Told at naa frem til Export meget smaa.

§ 120. Fordele og Ulemper i et stort Land ved høie Toldsatser.

Som tidligere forklaret ville høie Toldsatser paa udenlandske Fabrikvarer opelske indenlandske Fabrikker. Virksomheden i det toldbeskyttede Land øges, og Stigning saavel i Folketal som Production finder Sted.

Saafremt Befolkningen tiltager med Millioner — og dette har formodentlig været et af Resultaterne frembragte ved Toldsystemerne i enkelte store Lande —, saa vil denne store Stigning i Folketallet ledsages af Stigning ogsaa i Nationens Dygtighed. Gammel Erfaring viser nemlig, at Individets Evner udvikle sig fyldigere i et stort Land end i et lidet Land. Var Nationen stor og dygtig allerede forinden Toldpaalægget, saa skulde consekvent denne Dygtighed yderligere stige, naar Tolden har frembragt Fabrikker rundt omkring i Landet derved aabnende nye Virkefelter og føiende Millioner af nye Indvaanere til det gamle Folketal. Her kan altsaa peges paa en Fordel ved Tolden — for større Landes Vedkommende.

Hvis Befolkningen i Landet stiger med Millioner og Productionen tiltager i samme Forhold, ville disse Omstændigheder foranledige, at mange Individers Andele af Landets aarlige Production blive større, end Tilfældet var i Fortiden, forinden endnu Tolden havde bragt Forøgelse i Nationens Folketal og Production. Vistnok maa det indrømmes, at det store Flertal af den civiliserede Menneskehed staar paa samme lave Indtægt, hvad enten de tilhøre en stor eller en middels stor eller en liden Nation. Mellem Arbeiderne i Lande af forskellig Størrelse bestaar der praktisk talt liden Forskjel i Henseende til Indtægt. Nogen

væsentlig Forandring i Arbeidernes Andel af Productionen vil derfor Tolden, selv om den gjør deres Land stort og mægtigt, neppe medføre. Anderledes forholder det sig derimod med de sammenlignelsesvis Faa, hvem paa Grund af Omstændighedernes Magt betydelige Andele af Productionen aarlig tilfalde, og som med andre Ord nyde høie Indtægter. Jo større deres Land er, desto videre bringe disse Personer det. Deres Indtægter kunne paa Grund af Landets Størrelse have været store allerede forinden Toldforhøielsen, men ville — efter Befolkningens og Productionens Forøgelse som Følge af Toldforhøielsen — blive endnu større. Fremragende Læger, Advokater, Fabrikanter, Handlende og Kunstnere, for at nævne nogle af dem, kunne tjene godt i et lidet Land, Mere i et middelsstort Land og særdeles Meget i et stort Land. Især paa Yderpunkterne ere Modsætningerne iøinefaldende. Om f. Ex. af to søgte Læger den Ene lever i et Land med 40 Millioner Indvaanere, medens den Anden har sin Virksomhed i en 2 Millioner Nations Midte, saa vil ved en Sammenligning af deres Indtægter maaske den Første vise sig at tjene 10 Gange Mere end den Anden. Selvfølgelig er det ikke Meningen at ville paastaa, at en saadan Læges Indtægter stige proportionelt med Folketallet, saaledes at en Læge med 15,000 Kroners Indtægt i et Land paa 2 Millioner Indvaanere vil have 112,500 Kroner i et Land med 30 Millioner for at stige op til 150,000 Kroner, naar Befolkningen er øget til 40 Millioner. Forholdet turde snarere være dette, at Forøgelsen af Productionsandelene aarlig tilfaldende saadanne mere fremtrædende Individer først tager rigtig Fart i Tidsrummet, da Nationen fra at være middelsstor voxer op til at blive stor.

Foruden det forøgede personlige Velvære, som resulterer af disse store Indtægter medføre de ogsaa andre Fordele saavel for Indehaverne som for Landet. Herved tænkes paa Anledningen til forøgede Besparelser og deres Følger. Jo mere Individerne tjene, desto Mere kunne de spare. Og jo Mere der kan spares, desto større blive Formuerne. Nationen kan allerede forinden Toldforhøielsen have været saa stor, at betydelige Indtægter saavelsom Formuer ikke hørte til Sjeldenhederne i Landet. Men naar derefter paa Grund af Toldens Virkninger baade Folketallet og — for mange Individers Vedkommende — Indtægterne stærkt tiltage, saa ville samtidig Formuerne ikke alene procentvis blive talrigere, men ogsaa langt overgaa de gamle Formuer i Størrelse. Dette betyder paa den ene Side yderligere Fart i Udnyttelsen af Landets Hjælpekilder og paa den anden Side

rigeligere Donationer til Institutioner af offentlig Interesse saasom til Hær og Flaade, til Hospitaler, til Universiteter og andre Undervisningsanstalter, til Bibliotheker, Kunstsamlinger etc. Atter et Resultat at skrive paa Toldens Creditside!

Som en Fordel kan ogsaa nævnes, at Landet ved sine af Tolden fremkaldte Fabrikker selv sættes istand til at forarbeide sine Fornødenhedsgjenstande. Navnlig i Krigstid kan dette være af Betydning.

Dog maa det ikke forglemmes, at den gjennem Tolden vundne Position for et stort Land atter tildels kan tabes ved stigende Concurrence fra andre store Lande. Positionen kunde ogsaa stærkt svækkes, om nogensinde den hele øvrige Verden skulde reise sig og gjennem Beskyttelsestold stænge et saadant Lands Varer ude. Hvis alle Lande bestemte sig til at umuliggjøre Import af udenlandske Fabrikvarer, vilde ethvert af de nu exporterende Fabriklande se sin Fabrikation stærkt formindsket og reduceret til Dækning af sin indenlandske Consum.

Til Gjengjæld for de forskjellige Fordele, som et stort Land unegtelig kan opnaa ved at adoptere høie Toldsatser paa Fabrikvarer, maa Indvaanerne tildels finde sig i adskillige Ulemper. De toldbeskyttede Varer blive som foran omtalt dyrere, end de vare forinden Toldpaalægget. Men til samme Tid som Fabrikvarerne fordyres blive Indtægterne for mangfoldige af Landets Indbyggere uforandrede. Embedsmænd og andre paa fast Gage faa ikke denne forhøiet, om høi Told indføres. Hvorvidt Arbeidernes Lønninger efter Toldpaalægget stige, er ogsaa tvivlsomt. Det kan synes haardt, at alle disse Personer skulle betale sine Fabrikvarer dyrt, for at en Del af deres Medborgere kunne blive Fabrikanter. Landsdel contra Landsdel kan ræsonnere paa samme Maade. Hvorfor skal en Landsdel ernærende sig ved Søfart og Bergværksdrift finde sig i høi Told paa Fabrikvarer paalagt i den Hensigt at sætte en anden Landsdel med begyndende Fabrikvirksomhed istand til at udvide denne? Ogsaa her er tilsyneladende Tolden uretfærdig. Men som Modvægt herimod kan dog anføres de forskjellige Fordele forbundne med at være Medlem af en stor og rig Nation, hvilke netop omtaltes, og som komme Landets samtlige Indvaanere tilgode, uanseet hvad deres Livsstilling eller Opholdssted er. Ved Nationens Vext i Folketal og Resourcer, fremkaldt af Tolden, aabnes der nye Muligheder for dem, der ikke directe nyde godt af Toldbeskyttelsen, til alligevel gjennem denne indirecte at profitere. Til Gjengjæld for disse Chancer og Fordele burde de, saa kan der ræsonneres, uden Knur finde sig i de høie Priser paa Fabrikvarer.

Der synes saaledes unegtelig at kunne anføres kraftige Grunde for, at de af Landets Indvaanere, der ikke directe nyde godt af Beskyttelsestolden, dog taalmodig bør finde sig i de dermed forbundne Ulemper. Deres Ofre bringes for at hæve saavel Dygtigheden som Formuerne inden Landet ved at gjøre det til et stort Fabrikland, der kan optage Concurrencen med den øvrige Verden i Henseende til Fabrikvarernes Antal, Godhed og Prisbillighed. Indtil dette Maal er naaet, taler Meget for, at de bør finde sig i Tolden. Men hvis Tolden derefter benyttes til fremdeles at opretholde de høie Priser paa det indenlandske Marked til Fordel for de nye indenlandske Fabrikanter (cfr. § 118 Lit. E og F), turde den øvrige Befolkning have virkelig Aarsag til at beklage sig.

Tolden har den uheldige Følge, at om den kalder travl Fabrikvirksomhed tillive, saa opstaar der samtidig en talrig Arbeiderbefolkning, hvis Existentse kan give Anledning til Bekymringer saavel for dem selv som for Andre. Fabrikationen foregaar stundom hurtigere end nødvendigt for den indenlandske saavelsom udenlandske Consum, hvad der gjør Afskedigelser af Arbeidere nødvendige. Til andre Tider kunne Arbeiderne selv finde paa at nedlægge Arbeidet i Haab om derved at tiltvinge sig større Andele i Landets aarlige Production, — større Arbeidsløn. Naar Ophør med Arbeide i Fabrikkerne nødtvungent eller frivillig indtræder, ville Mange udsættes for Savn, Nød og Hunger. Tilstanden bliver undertiden yderligere forværret ved Uroligheder satte igang af Arbeidernes Ledere. Tilstedeværelsen af en talrig Fabrikbefolkning vil dernæst, om Landet skulde komme op i en Krig, kunne blive meget generende. At skaffe alle disse Mennesker Føde, hvilken i Fabriklande ofte maa hentes fra andre Lande, kunde under en Krig støde paa Vanskeligheder. For Bekymringer af denne Art var Landet sparet, forinden Tolden gjorde det til Fabrikland.

§ *121. Hvorledes stille Fordelene og Ulemperne af høi Told paa udenlandske Fabrikvarer sig for et lidet Land?*

I det store Land opnaaes betydelige Fordele af Tolden som Vederlag for Ulemperne. Det kan være tvivlsomt, om det Samme bliver Tilfældet i det lille Land, og om det her lønner sig Umagen ved Told at opmuntre til Anlæg af Fabrikker. I Henhold til det Foregaaende ville de høie Priser paa Fabrikvarer foranledigede af Tolden sandsyn-

ligvis her blive permanente og ikke blot forbigaaende, hvad der i store toldbeskyttede Lande efter nogen Tid indtræffer, forudsat at Begivenhederne faa Lov til at gaa sin naturlige Gang, cfr. § 118 Lit. E. Ofrene, som Befolkningen maa give til de beskyttede Fabrikanter, blive stedsevarende hos den lille Nation, medens den paa den anden Side ikke erholder det store Lands Vederlag for sine Ofre at se Folketallet, Resourcer og Dygtighed skride frem med Kjempeskridt. Den lille Nation bliver før som efter Toldpaalæggene liden. Hvis alle Fabrikker opstaaede hos et 2 Millioner Folk paa Grund af Beskyttelsestold sammenlægges, saa vil den Tilvæxt, som de give Befolkningen, befindes at være for ringe til synderlig at kunne forandre Nationens Egenskaber og Formuesforhold. Cfr. § 117 Lit. C. i Slutningen.

Skal Krav paa Beskyttelsestold hos en liden Nation kunne vente at blive imødekommet, maatte det da være, fordi Landet tiltrods for sin ringe Befolkning besidder visse naturlige Betingelser for at kunne udvikles til et Fabrikland af Betydning. Som et saadant Land kan nævnes Norge, hvis mange Vandfald kunne frembringe en umaadelig Mængde af Electricitet, derved givende dette Land et Hjælpemiddel for Fabrikker ligesom Kullene andetsteds i Verden. Gjennem Beskyttelsestold at vænne de Norske til Fabrikdrift for successive at bringe dem til at udnytte disse Vandfald høres plausibelt. Nutidens Nordmænd kunne isaafald ved at finde sig i Ofrene, som paalægges dem gjennem Beskyttelsestolden, muligens bidrage til, at Norge engang bliver et Fabrikland af Betydning. Men dette er dog blot en meget fjern Mulighed, saa det er tvivlsomt, om de nuværende Norske for den Sags Skyld i det Hele taget bør paalægge sig noget Offer.

§ 122. Told paa Landbrugsproducter.

Man vil have bemærket, at Tolden paa Korn, Kjød og andre Landbrugsproducter hidtil ikke har været omtalt, Told paa Landbrugsproducter, om de indføres fra Udlandet, har længe været kjendt, men er vistnok sjelden blevet paalagt i den Hensigt at opmuntre til Udvidelse af det indenlandske Jordbrug og skiller sig derfor fra den foran behandlede høie Told paa udenlandske Fabrikvarer. Tidligere benyttedes den af enkelte europæiske Lande for at skaffe Penge i Statskassen, altsaa som Fiscaltold, som ved sin ringe Størrelse ikke kunde genere Forbrugerne. For en Del Aar siden opnaaede imidlertid Jordbruget paa enkelte Steder i andre Verdensdele en saa høi Produc-

tivitet, at derfra store Masser af Hvede, Kjød etc. begyndte at kastes ind paa de europæiske Markeder. Paa Grund af de ringe Omkostninger ved Productionen af de fremmede Varer lønnede det sig at sende dem den lange Vej til Europa og der sælge dem til Priser lavere end Priserne paa de europæiske Landbrugsproducter. Der gjordes nu blandt Jordbrugerne i flere europæiske Lande indtrængende Forestillinger om, at Concurrencen fra de andre Verdensdele vilde ødelægge det europæiske Landbrug. Som et Middel derimod forlangtes en temmelig stor Beskyttelsestold for Landbrugsproducter, hvilken derefter ogsaa enkelte Steder er blevet indført. Muligens kan der være nogen Overdrivelse i de europæiske Jordbrugeres Frygt for sine oversøiske Concurrenter. Men skulde deres Frygt til nogen Grad være berettiget, saa at dyrket Areal kunde befrygtes abandonneret og Ruin blandt Jordbrugerne i Europa at blive Følgen af den fortsatte Concurrence fra andre Verdensdele, saa synes en Beskyttelsestold stor nok til at hindre en saadan Calamitet her at være paa sin rette Plads. Jordbruget maa i saagodtsom enhver europæisk Stat betragtes som Landets fornemste Næringsvei, hvorved den største Del af Befolkningen søger sit Udkomme. I Udbyttet af Kornagre og Enge faa foruden selve Jordeierne utallige andre Personer sine aarlige Andele. Jordeierne sammen med deres directe og indirecte Hjælpere udgjøre den overveiende Del af enhver Nation. Om alle disse Mennesker paa Grund af Jordbrugets Ruin liden Andel fik i Landets Aarsproduction, saa vilde dette være ensbetydende saavel med en overordentlig Nedgang i Aarsproductionens Kvantum som Hunger og Nød for Nationens Flertal. Og ikke nok hermed, saa vilde Haandværkere, Fabrikanter etc. hidtil vante at udbytte sine Præstationer med Jordbrugernes Producter blive ude af Stand til at fortsætte dermed og nødes til en stærk Reduction af sin Production. De øvrige Stænders Vel i Europa beror derfor i høieste Grad paa, at Landbefolkningen trives. Skulde Jordbrugerne forarmes, vilde deres Ulykke ogsaa ramme alle Andre i Landet. Enhver af disse staar sig derfor paa at bringe Jordbrugerne et Offer og finde sig i Beskyttelsestold for indenlandske Ernæringsstoffe, altsaa betale sine Fødemidler noget dyrere end i Tilfælde enten af fri Indførsel eller fiscal Tolds Anvendelse.

Men det maa gjentages, at i foranstaaende Ræsonnement gaaes udtrykkelig ud fra, at Landeiernes Paastand om Umuligheden for dem uden Told at concurrere med andre Verdensdele er fuldt correct. Holder denne Paastand ikke stik, mister ogsaa Beskyttelsestolden paa

Fødemidler enhversomhelst Grund for sin Existentse. Thi den vilde ikke være paakrævet for at bevare det udenlandske Jordbrug, om Jordbruget i Europa kan bestaa tiltrods for Concurrencen udenfra. Og da Tolden paa Fødemidler isaafald heller ikke kunde undskyldes med at skulle fremkalde Jordbrug, idet jo Jordbruget fra gammel Tid har bestaaet og er kjendt overalt i Europa, vilde under disse Omstændigheder Beskyttelsestolden ingen anden Mening have end at give Landeierne Anledning til at lukrere paa sine Medborgeres Bekostning.

Toldbeskyttelse paa Fabrikvarer i et Land anføres ofte som et Argument for, at ogsaa Landbrugsproducter skulle toldbeskyttes. Nogen Anledning til af denne Aarsag at lægge Told paa udenlandske Landbrugsproducter synes dog ikke at foreligge. I Henseende til Virkningerne af Fabrikvaretolden paa Befolkningen maa i en stor Nation Landeierne sidestilles med de netop omtalte Embedsmænd, Arbeidere og Andre paa fast Aflønning. Opblomstring af stor Fabrikvirksomhed i Landet er af Interesse for dem Alle og maaske endog Mere for Landeierne end for de Andre; thi en talrig Fabrikbefolkning i deres Midte forøger deres Udsigter til at afsætte sine Landbrugsproducter. Alle bør de ligelig dele Byrden af Beskyttelsestold paa Fabrikvarer. I ethvert Fald kan der saalangt fra være Tale om at lette denne Byrde for Landeierne paa de Øvriges Bekostning, at snarere det Modsatte burde være Tilfældet.

Det kan hænde, at ligesom Jordbrug har ogsaa Fabrikdrift udviklet sig i et Land uden Hjælp af Tolden, men ser paa Grund af senere indtraadt Concurrence fra Udlandet sin Bestaaen alvorlig truet. Hvis i et saadant Tilfælde Beskyttelsestold mod de nye udenlandske Varer paalægges, saa kan saadan Told maaske sættes i Classe med den netop omtalte Told paa udenrigske Fødemidler for at redde det indenlandske Landbrug.

Capitel 17. Productionsmidler og Driftscapital.

§ 123. Productionsmidler.

Som tidligere berørt kan Ingen producere med to tomme Hænder. Den, der vil producere Korn, Kjød og Smør, maa besidde dyrkede Marker. Til Production af Metaller og Kul udfordres Gruber. For at producere Beklædningsstoffe, Glasvarer, Metalvarer etc. ere Fabrikker nødvendige. Objecterne, hvormed saavel de nu nævnte som alle andre

Producter frembringes, ville vi kalde Productionsmidler. Overensstemmende hermed bestaa Productionsmidlerne af dyrkede Marker, Skove, Gruber, Oliekilder, Jordarter brugelige til Forarbeidelse af Mursten etc., Vandfald, Fabrikker, Fiskefartøier etc.

Til Productionsmidler kunne maaske ogsaa henføres Dampskibe og Jernbaner. Vistnok kunne de ikke directe benyttes til at producere. Men de muliggjøre den afsluttende Handling vedkommende Productionen nemlig Transporten af de færdige Producter til Consumptionsstederne og ere derfor nær beslægtede med Productionsmidlerne.

Objecter som Huse, Indbo, Bibliotheker, Krigsskibe etc. kunne ikke henregnes til Productionsmidlerne. Objecter som disse, hvor nyttige eller uundværlige de end ere, benyttes ikke til at producere.

§ 124. *Driftscapital.*

For at kunne producere behøve Producenterne ikke alene de forskjellige Productionsmidler omtalte i forrige Paragraf, men ogsaa Driftscapital.

Det er ikke nok for Smørproducenten at besidde Land eller for Fabrikanten at eie en Bomuldsfabrik fuld af Maskiner. Alene i Besiddelse af disse to Productionsmidler vilde hverken den Første kunne frembringe Smør eller den Anden være istand til at levere Bomuldsgarn. For at udnytte sine Productionsmidler maa den Første skaffe sig Heste, Landbrugsredskaber og fremfor Alt Kvæg, medens Fabrikanten paa den anden Side ikke kan undvære Raamaterialet Bomuld samt Kul og Olie for sine Maskiner med Mere. Begge tiltrænge de desuden Producter tjenlige til Livsophold for sig og Arbeidere under Productionstiden. Det er Alt dette, som vi her kalde Driftscapital.

De forskjellige Gjenstande, der paakræves til at lade Productionsmidlerne arbeide og producere danne tilsammen de Producerendes Driftscapital. Landbrugsredskaberne, Dyrene og Føde, Klæder etc. for Arbeiderne udgjøre Smørproducentens Driftscapital, medens denne for Bomuldsfabrikantens Vedkommende bestaar af Bomuld, Kul, Olie, Inventar, Fødemidler og Beklædningsstoffe for Arbeiderne. Af disse forskjellige Objecter udgjørende Dele af Driftscapitalen ere allerede Arbeidsredskaber blevne omtalte i en anden Forbindelse (se § 48), hvortil henvises.

Ogsaa de Handlende have sin Driftscapital fornemmelig bestaaende af Varer og Lagerbygninger.

Efter nu at være færdig med Definitionen af Objecterne kaldede Productionsmidler og Driftscapital ville vi, før vi gaa videre, minde om, at disse Objecter allerede omtaltes i Capitlet om Formue. Sammen med en Del ikke productive Objecter saasom Huse, Indbo, Bibliotheker, Krigsskibe etc. udgjøre de Menneskenes Formue.

§ 125. Hvilke økonomiske Virkninger har det for et Samfund, at dets rige Mænd udvandre?

Ved Bedømmelsen af dette Spørgsmaal maa der tages Hensyn til, om den Udvandrede hører til de directe Producerende eller lever af Indtægt modtaget som Rente, Actieudbytte og Leie.

I første Tilfælde kan hans Rigdom bestaa af Productionsmidler saasom Jord, Skov, Bjergværker, Kulgruber, Fabrikker, Skibe etc. Hvis han nu flytter, vil han kunne tage Skibene med sig til sit nye Opholdssted, men ellers Intet. De øvrige Productionsmidler maa han lade blive tilbage paa det Sted, som han forlod, for der fremdeles at benyttes til at producere. De ville enten vedblive at tilhøre ham, og han vil da uagtet bosat andetsteds fortsætte med at lede deres Production fra sit nye Bosted. Eller han vil sælge Jorden, Skovene etc. til sine gamle Naboer i det Samfund, hvorfra han emigrerede. Hans forrige Naboer fortsætte under denne Forudsætning Driften af hans efterladte Productionsmidler. Disse ville maaske vise sig ikke fuldt saa productive under det forandrede Styre, som da han selv personlig ledede deres Anvendelse. Men de ville dog fremdeles producere, og Udbyttet vil i Størrelse ikke afvige meget fra, hvad det var i hans egen Tid. Samfundets samlede Production formindskes derfor lidet eller intet som Følge af hans Bortreise. Samfundet faar aarlig omtrent det samme Kvantum af Producter til Fordeling efter som forinden hans Emigration.

I Anvendelsen af Samfundets Production vil hans Afreise foraarsage nogen Forandring, hvad enten han beholder eller sælger sine Productionsmidler. Vistnok ville samtlige directe Hjælpere ganske som før faa sig udleveret sin Andel af Productionen og fortære den paa Productionsstedet. Eller — for at være ganske correct — der udbetales dem gjenkjøbende Guld berettigende dem til at gjenkjøbe denne Andel eller andre Producter af samme Værdi, hvilke de paa Stedet fortære.

Men med den bortdragende Producent og rige Mand, som hidtil

gjorde det Samme, stiller Sagen sig anderledes. Beholder han sine Productionsmidler, lader han sig aarlig sin Andel af Productionen oversende til sit nye Opholdssted, det vil sige Guld berettiget til at gjenkjøbe Andelen. Sælger han Productionsmidlerne saasom Jorden, Fabrikkerne etc. til sine fordums Naboer, saa ville disse maaske betale ham Kjøbesummen med sine rentebærende Obligationer at afdrage med visse aarlige Beløb. Den emigrerede Producent bliver isaafald at betragte som Laangiver til de senere Eiere af hans fordums Productionsmidler. De ere hans Skyldnere, ganske som de vilde været Trediemands Skyldnere, om de hos denne havde laant Guld til Betaling af hans — den udvandrende Rigmands — Productionsmidler. Denne bliver derfor i Laanetiden Medeier af deres Production saaledes som forklaret i § 73. I Henhold hertil tilstilles der ham paa hans nye Bosted saameget Guld som fornødent til at gjenkjøbe hans Part i Productionen frembragt ved hans tidligere Productionsmidler. Med Hensyn til Afbetalingen paa Kjøbesummen, saa ville Kjøberne af den bortdragende Rigmands Productionsmidler have aarlig at stille til hans Disposition paa hans nye Bosted et Beløb Guld ligt det aftalte Afdrag. Beløbet kunne de oversende ham i Guld, men overensstemmende med bestaaende Praxis mest muligt at undgaa Guldsendelser ville de formodentlig ordne Sagen ved at bortsende sparede Producter, sælge dem og lade Salgsbeløbet overleveres ham paa hans nye Bosted. De sparede Producter ville isaafald paa Grund af Rigmandens Afreise ikke kunne blive omformede paa Productionsstedet hans gamle Bopæl, men ville af ham eller hans Fuldmægtig (Actieselskab, Interessentskab eller Laantager) blive omformede paa hans nye Bopæl forøgende dette Steds Samling af omformede Objecter. Det antoges ovenfor, at de nye Eiere som Betaling for den emigrerende Producents Productionsmidler vilde give ham sine rentebærende Obligationer at afdrage med bestemte aarlige Beløb. Det kan tænkes, at de istedetfor Obligationer strax vilde betale ham den hele Kjøbesum contant. Hvis deres Bosted besad flere Circulationsmidler end paakrævet, vilde de ved hans Afreise muligens medgive ham Beløbet i Penge. Men formodentlig vilde deres Forpligtelse blive ordnet paa den Maade, at de sendte Værdipapirer eller sparede Producter bort fra Stedet for at sælges og lade Salgsbeløbene overleveres ham paa hans nye Bosted til Betaling af Kjøbesummen for hans efterladte Productionsmidler. De tilbageblevne Kjøbere af Productionsmidlerne vilde isaafald herefter ikke have at afgive fra deres Production til den gamle Eier. Paa den anden Side har deres

Sted mistet sparede Producter, som egentlig skulde være blevne omformede (cfr. § 55) dersteds, eller mistet Værdipapirer med deraf flydende Andele i Aarsproductionen, Andele tidligere kommende Stedet tilgode.

Men kan den udvandrede Producent ikke medtage saadanne Productionsmidler som Jord og Fabrikker, saa møder ham for Skibenes Vedkommende ingen saadan Hindring. Skibe, hvilke i en tidligere Paragraf henførtes til Productionsmidlernes Classe, ere ikke knyttede til noget bestemt Sted. De kunne derfor følge Eieren, saafremt han skifter Bopæl. Bestemmer den bortdragende Skibsreder sig til at føre sine Skibe med sig, kan Følgen blive, at han afbryder Forholdet til sine Hjælpere paa det gamle Bosted og bemander Skibene med Folk fra det nye Opholdssted. Medens hidtil den Del af Verdensproductionen, som Skibene aarlig optjente, fordeltes mellem ham selv og Hjælpere tilhørende hans forrige Bopæl, vil denne Andel derefter fordeles mellem ham selv og Hjælpere paa det nye Bosted. Hans gamle Hjælpere ville miste sin tidligere Beskjæftigelse i Productionens Tjeneste og maa se sig om efter anden Sysselsættelse.

Efterat det nu er undersøgt, hvad der hænder med den bortdragende Producents Productionsmidler og de ved samme frembragte Producter, staar dernæst for Tur at behandle hans Driftscapital. Denne bestaar for hans Jordbrugs Vedkommende af Kvæg, Landbrugsredskaber etc. og — om han er Fabrikant — af Raastoffe, Inventar etc. Endvidere har han selv og Hjælpere maattet leve under Productionstiden, hvorfor han i Tillæg til sin øvrige Driftscapital ogsaa har maattet have Livsfornødenheder at benytte i dette Øiemed. Eller rettere sagt, han har maattet kunne disponere over et Beløb af Guld, som han atter og atter gav sine Hjælpere i Løn og til Kjøb af Livsfornødenheder. Hvad han maatte raade over af saadant Guld, vil han ved Fraflytningen medtage. De øvrige Gjenstande henhørende til hans Driftscapital vil han sælge mod Guld i Vederlag. Ogsaa dette Guld vil han medtage. Beholdningen af Guld paa hans hidtidige Opholdssted vil i samme Grad aftage. Indvaanerne sammesteds, som se sit circulerende Guld formindskes, erstatte det paa en eller anden Maade. Et Middel hertil bestaar i, at de kunne sende sine sparede Producter til hans nye Opholdssted mod hans eller Andres Guld i Bytte og føre dette Guld tilbage til sit Hjemsted. Noget Lignende supponeredes de netop ovenfor at gjøre ved Betalingen af den bortdragende Rigmands Productionsmidler, hvorved de undgik Formindskelse af sit circulerende

Guld. Sammenlign forøvrigt hermed de tidligere Oplysninger om Udbytning af Guld givne foran i Bogen, blandt Andet i § 37.

I Begyndelsen af Paragrafen skjelnedes der mellem udvandrende Producenter og udvandrende Rentenister. Færdige med de Første ville vi kortelig omtale Rentenisten. Hans Bortreise behøver ikke at ledsages af Salg. Er han fornøiet med sine Værdipapirer, vil der ingen Grund være for ham til at skille sig ved dem, fordi han fraflytter Stedet; han simpelthen tager dem med sig til sit nye Bosted. Hvis de ere Actier eller Obligationer udstedte i det Samfund, som han hidtil har tilhørt, er han som deres Eier aarlig blevet delagtig i dette Samfunds Production og vil vedblive at være det ogsaa efter sin Flytning. Men medens hans Andel i Productionen tidligere af ham fortæredes paa Stedet, vil den nu blive eftersendt til hans nye Boplads. Om Maaden, hvorpaa dette sker, henvises til det tidligere Oplyste. Stamme hans Actier og Obligationer fra andre Egne, fortærede han fordum deres Udbytte i det Samfund, hvor han dengang boede, men fortærer det efter Fraflytningen paa det Sted, hvor han nu bor.

I kort Sum: Bortflytningen af en formuende Producent eller af en formuende Rentenist vil som Regel ikke medføre nogen Nedgang i Productionen hos det Samfund, som han forlader. Er han Skibsreder, kan Saadant hænde, men vanskeligere i andre Tilfælde. Med Hensyn til Anvendelsen af denne Production, saa vil Afreisen have til Følge, at Dele deraf indtil videre maa sendes ham til hans nye Opholdssted. I Virkeligheden gaar dette saaledes for sig, at Guld til Kjøb af Producterne eller andre Producter stilles til hans Disposition der, hvor han er henflyttet. Den bortsendte Productmasse kan i Begyndelsen blive temmelig stor, hvis han er Producent og sælger sine Productionsmidler saavelsom Driftscapital til sine gamle Naboer. Men vedbliver han at eie dem, eller er han alene Rentenist, vil det Samfund, hvor han har boet, faa mindre at sende ham af Aarets Production.

Medens han boede paa sit forrige Opholdssted, maatte han der aarlig afgive smaa Brøkdele af sin Andel i Productionen til visse Hjælpere saasom Haandværkere, Butikeiere, Læger etc. for deres Bistand samt i Skat til det Offentlige. Dette ophører med hans Afreise. En tilsvarende Nedgang finder Sted i deres Indtægter saavelsom i Skatterne. Nogen nævneværdig Betydning vil dog ikke Nedgangen faa for et nogenlunde stort Samfund, hvis Udvandringen af Rigmænd er liden sammenlignet med Antallet af de Tilbageblevne.

§ 126. Om Salg til Udlændinger af visse Productionsmidler.

Det hænder undertiden i et tyndt befolket Land, at naturlige Productionsmidler ligge ubenyttede. I Norge f. Ex. have store Jernforekomster paa forskjellige Steder i Landet længe ventet paa at udnyttes. Ifølge norsk Lov er det Finderen, som bliver Eier af nyopdagede jernførende Gange. Han maa vistnok dele Noget af denne sin Ret med Eieren af Bjerget, hvori Jernet findes, men beholder dog praktisk talt fuld Disposition over Lokaliteten. Om selv at aabne Bjergværksdrift kan der for ham aldrig være Tale. Dertil er den Slags Mænd, som paa sin Færd i Skov og Fjeld gjøre Opdagelser af denne Art, altfor fattige. Har en Mand i Norge fundet en stor Jernforekomst, maa han henvende sig til Andre om Bistand, hvis der skal komme nogen Fordel for ham af hans Fund. Gjennem Andre maa Midler findes til at bearbeide hans opdagede Jernfelt. Mod en ringe Godtgjørelse vil han overdrage sin Ret til en eller anden af sine Landsmænd bedre skikket end ham selv til at underhandle. Vi ville antage, at Jernfeltet indeholder alle mulige Betingelser for at blive en glimrende Forretning. Det gjælder blot at finde de rette Mænd til at stilles i Spidsen for Anlægget, Mænd med de tekniske og merkantile Egenskaber særlig nødvendige i Bjergværksdrift. Og derpaa maa der til Raadighed for disse Mænd stilles Besparelser at anvendes dels til at forvandle Jernforekomsten til Productionsmidlet Bjergværk saaledes som omtalt i § 83 og dels senere som Driftscapital. De Styrende maa have Guld berettiget til at gjenkjøbe sparede Producter for at omforme dem til Veie, Jernbanespor, Kaier, Bygninger, Stoller, Skakter og andre Objecter. Og ligesaa behøve Lederne Guld til Driftscapital at gives f. Ex. til Lønninger af Arbeidere, som ville kjøbe fra de ældre Producter for at benytte dem til Livsophold, medens de gjøre det fremtidige Product Jernet istand, cfr. § 98.

I fuld Drift vil et saadant Bjergværk forøge Norges Befolkning med sine Functionærer, sine Arbeidere og deres Familier; desuden vil Bjergværket forøge Norges Aarsproduction med sin aarlige Tilvirkning af Jern. Den større Del af det producerede Jern vil formentlig tilfalde Bjergværkets Eiere, medens Resten vil tilhøre Functionærerne og Arbeiderne. Alle ville atter afgive Parter til sine Hjælpere saasom Handlende, Haandværkere og Læger. Herom henvises til foregaaende Partier af Bogen, hvor Productionens delvise Ombytning med udenlandske Producter og derpaa følgende Fordeling mellem Eierne oftere er behandlet.

Skal dette Fremtidsbillede blive til Virkelighed, vil det dog neppe ske med norsk Capital. Den tekniske og merkantile Erfaring paakrævet for at sætte et saadant Foretagende igang staar ikke altid til Raadighed hos en liden Nation uprøvet i den moderne Bjergværksdrift. Denne Omstændighed har for Tiden til Følge, at om end enkelte Sparende i Norge vare istand til at fremme Anlægget af et enkelt eller endog flere Jernværker, saa vil alligevel Mistillid til Foretagendets Ledelse og lykkelige Udgang holde dem tilbage i de fleste Tilfælde. De ville foretrække at anvende sine Besparelser til andre Formaal end Aabning af Landets slumrende Jernforekomster.

Enden paa det bliver, at den norske Eier af Jernforekomsten vender sig til Udlandet. I de store Stater findes der nok af Personer kyndige i denne Bedrift og nok af Sparende villige til at anvende sine Besparelser til Bjergværksdrift i fjerntliggende Lande. De ville kjøbe hans Jernforekomst for en Bagatel sammenlignet med dens virkelige Værdi og gaa igang med dens Udnyttelse.

Norge vil ved Udlændingers Hjælp faa sin Jernforekomst forvandlet til et lukrativt Jernværk, se sin Befolkning og Production stige. Productionen vil blive fordelt paa nylig omtalte Maade, hvoraf følger at den større Del vil blive sendt til de udenlandske Eiere af Bjergværket og efter Ombytning med andre Producter blive dels fortæret dels sparet og omformet af Eierne — ikke i Norge, men i Udlandet. Skulde en større Del af Norges naturlige Productionsmidler saasom metalførende Bjerge og Vandfald blive drevne for udenlandsk Regning, fordi de Norske endnu ikke magte selv at udnytte dem, saa vil Norge se en stor Arbeiderbefolkning, men faa Rigmænd voxe frem af denne travle Virksomhed. De nye Rigmænd vilde fornemmelig bestaa af Handlende beskjæftigede med at ombytte og fordele Arbeiderbefolkningens Andel af Productionen og muligens nogle Fabrikanter producerende Beklædningsstoffe etc. for Arbeiderne, men ikke af de omtalte nye Foretagenders Eiere; thi disse ville leve i Udlandet. Fordelen ved at have en talrig Samling af rige Mænd i Landet, hvilket berørtes i Capitlet om Arbeidets Beskyttelse mod udenlandsk Concurrence § 120, opnaaes derfor kun ufuldkomment af et Land, som sælger sine ubenyttede naturlige Productionsmidler til Udlandet. Ialfald vil dette foreløbig blive Resultatet af Salgene. Om Fremtiden kan bringe nogen Forandring gjennem Foretagendernes Tilbagekjøb af Nationen, i hvis Midte de befinde sig, er et Spørgsmaal umuligt paa Forhaand at besvare.

Capitel 18. Laan.

§ 127. Menneskenes Trang til at laane fra hverandre.

Der taltes i § 93 om de civiliserede Menneskers Afhængighed af hverandre, hvorpaa flere Exempler anførtes. Et andet Tegn herpaa, ikke berørt i den netop citerede Paragraf, er deres Trang til at laane fra hverandre, laane i Ordets videste Betydning. Hvad de laane, bestaar ikke alene af Guld, men af mange andre Objecter. I civiliserede Samfund kan aldrig det enkelte Individ blive Eier af Alt, hvad han maatte betragte som ønskeligt for sit Velvære. Deraf følger dog ikke, at han ganske maa gjøre Afkald paa disse Objecter; hvis han ikke selv eier dem, laaner han dem af Andre mod Betaling af en Godtgjørelse til vedkommende Eier. Laan af denne Art benævnes Leie. Ogsaa Godtgjørelsen kaldes Leie. Jo kostbarere en Gjenstand bliver og som Følge vanskeligere for Enkeltmand at anskaffe, desto vigtigere er det for ham at besidde Adgang til at laane dem mod Betaling af Leie. Skulde det være nødvendigt selv at eie Dampskib for at komme fra Europa til Amerika, vilde uendelig Faa kunne foretage denne Reise. Og hvis et Individ for at kunne telegrafere fra Sverige til England eller reise paa Jernbane fra Paris til Wien, først maatte nedlægge undersøisk Kabel gjennem Nordsøen og bygge sin egen Jernbane fra Frankrige til Østerrige, vilde han være absolut afskaaret fra at nyde godt af disse Bekvemmeligheder. Men til Held for Nationernes Fremgang gives der for de Individer, der ikke eie disse Gjenstande, Anledning til at laane dem af Eierne mod Leie. Vil Nogen telegrafere, laaner han Kabelen for et Øieblik af Eieren — Actieselskabet — og faar sit Telegram fremsendt til Bestemmelsesstedet. Eller er det hans Hensigt at foretage en Reise, erholder han sammen med Andre tillaans et Dampskib eller en Jernbane i saa lang Tid som nødvendig til Reisens Fuldendelse, alt mod Betaling til Eieren af en Godtgjørelse. Man behøver forresten i sin Leden efter Bekvemmelighedsgjenstande overstigende det enkelte Individs Kjøbeevne ikke at gaa saa langt som til Jernbaner, Oceandampere og Telegraflinier. Hvor mange Individer se sig vel istand til at kjøbe sig Bolig, uagtet det er absolut nødvendigt for Individets Existentse at have Tag over Hovedet, og uagtet et Hus kan faaes for en langt moderatere Betaling end hine ovennævnte Objecter? Dersom Enhver kun havde Valget mellem at bo i sit eget Hus eller i modsat Fald leire sig under aaben Himmel, maatte de Fleste

bestemme sig for det Sidste. Eller tag en Hest og Vogn; det er ikke mange Procent af Befolkningen, som have Raad til at anskaffe sig disse Gjenstande, Ja, de Færreste eie endog den Seng, hvori de om Natten sove, eller Indboet benyttet af dem om Dagen. Heldigvis for dem selv ere de dog ikke afskaarne Adgangen til at benytte saadanne Objecter. De Besiddende komme de ikke Besiddende til Hjælp og laane dem de savnede Gjenstande. Eiere af Huse og Kjøretøier udlaane disse til de ikke Eiende mod Betaling af Leie; det vil sige, Brugeren af Huset og Kjøretøiet overlader Noget af sin Andel i Landets aarlige Production til Eieren af Huset og Kjøretøiet. Og hvad Indbo angaar, paahviler det Familieforsørgeren som Pligt uden Vederlag at stille sit Bohave til Disposition for sine Børn og Tjenere, udlaane det gratis.

Som en anden Slags Laan kan nævnes Forpagtning af Jord, Befragtning af Lastedampskibe og Leie af Jernbanernes Godsvogne. I Modsætning til de ovenstaaende Laan, hvor de laante Objecter væsentlig benyttes til Fremme af den personlige Bekvemmelighed, vil her Laaneren af Jorden, Lastedampskibet og Jernbanen anvende de laante Gjenstande til Production, directe eller indirecte.

Ved Laan af den Slags, som nærværende Paragraf har omtalt, er det Forudsætningen, at Laantageren ved Laanetidens Udløb giver selve det udlaante Object tilbage til Laangiveren.

§ 128. Laan af Guld.

Foruden de nu omtalte Laan af Brugsgjenstande forekommer der en anden Art af Laan ligeledes udgjørende en af Grundpillerne for det moderne Samfundsliv. Herved tænkes paa Laan af Guld.

Mellem disse to Slags Laan bestaar der nogen Forskjel. Laantageren af en Brugsgjenstand har til Hensigt at benytte denne under hele Laanetiden. Har han laant et Hus, vil han daglig betjene sig af det og der opslaa sit Hjem. Laantageren af Guld derimod vil snarest muligt skille sig af med, hvad han har laant. Han laaner ikke Guld for Dag efter Dag at kunne stirre paa Guldstykker, men for ved Guldets Hjælp at erhverve sig andre Gjenstande nødvendige for ham.

Heraf følger en anden Forskjel mellem de to Slags Laan. Medens Laangiveren af en Brugsgjenstand forventer selve den udlaante Gjenstand tilbageleveret ved Laaneperiodens Slutning, saa er det ved Udlaan af Guld hans Forudsætning, at Tilbageleveringen kan finde Sted

med hvilketsomhelst Guld, naar det blot besidder samme Finhed og Vægt som det oprindelig udlaante Guld.

Laangiverne udlaane hyppig personlig sit Guld, men benytte endnu oftere Banker som Mellemmænd; de betro Guldet til Bankerne og og overlade det til disse at udlaane Guldet videre. Herom saavelsom om Rente indeholdes Oplysning i de foregaaende Capitler om Besparelser og Indskud. Med Hensyn til Laantagerne saa bestaa disse af enkelte Individer saavelsom af Selskaber og Corporationer. Under de sidste indgaa ogsaa Byer, Landskaber og Stater.

§ 129. *Forbrugslaan.*

Det enkelte Individs Bestræbelser bør gaa ud paa altid at spare Noget af sin Andel i Aarets nationale Production eller om dette er ugjørligt, ialfald ikke at bruge Mere end denne sin Andel. Med andre Ord, Individet bør komme ud af det med sin Indtægt uden at gjøre Gjæld for at leve. Consekvent skulde det Samme fordres af hvilkensomhelst Samling af Individer. Det skulde kræves af Stat og Commune, at de kun ved Aarets Skatter og ikke ved Laan tilfredsstillede lignende offentlige Behov.

Saa strengt tages det dog ikke i Praxis. Individer, der af en eller anden Grund for Øieblikket ikke deltage i Arbeidet med Aarets Production, sees ofte at laane Guld og dermed kjøbe Andres sparede Producter for at opholde Livet. Og hvad de større Samfund angaar, saa hænder det, at optagne offentlige Laan delvis benyttes paa samme Maade, forsaavidt der — hvad der i enkelte Lande kan indtræffe — tages Noget fra saadanne Laan til Underhold af Embedsmænd og af andre Individer sysselsatte med Udførelsen af offentlige Hverv.

Det er disse Laan, som vi her ville kalde Forbrugslaan. Kjendemærket paa dem bestaar i, at Laantageren fortærer Producterne erhvervede for Laanet, uden at nogetsomhelst Spor af dem efterlodes, til Svækkelse af sin økonomiske Stilling. Laanet forsvinder; alene Gjælden bliver tilbage. Laantagerens Eiendele have gjennem Laanet ikke erholdt nogen Tilvæxt, der kunde opveie hans nye Gjæld. Denne Gjæld med Renter vil Laantageren ved Forfald ikke kunne dække ved Hjælp af det Laante; thi det er borte. Fra vordende Besparelser eller ved forøget Udskrivning af Skat maa hans Forbrugslaan tilbagebetales. Laanet har gjort ham fattigere, end han var forinden dets Optagelse. Laanet udarmer ham, hvorfor det ogsaa istedetfor Forbrugslaan kunde kaldes Udarmelseslaan.

Hvorvel disse Forbrugslaan fra et økonomisk Standpunkt maa betragtes som forkastelige, kan det dog paa den anden Side ikke negtes, at de undertiden have nogen Berettigelse. I Tilfælde af Krig — for at tage et enkelt Tilfælde — falder det saaledes naturligt, at Staten laaner til Underhold af den kjæmpende Hær, tiltrods for at Staten derved svækker sin økonomiske Stilling.

§ 130. *Berigelseslaan.*

Forbrugslaanene gjøre Laantageren fattigere, hedte det i forrige Paragraf. Deres Modsætning kan kaldes Berigelseslaan; disse ere de talrigste og optages i den Hensigt at berige Laantageren. Han laaner Guld for dermed at erhverve Objecter, hvilke haabes før eller senere at forøge hans Velstand.

Der kan skjelnes mellem tre Arter af Berigelseslaan, alt eftersom det laante anvendes til Erhvervelse af

1) Producter til Omformning,

2) Producter til Driftscapital for Fabrikanter, Jordbrugere, Redere, Handlende etc.,

3) ældre Objecter saasom Jord, Skove, Fabrikker, Huse, Skibe, Actier etc.

En Del specielle Tilfælde af Berigelseslaan ville blive gjennemgaaede i de efterfølgende Paragrafer. Et enkelt saadant Tilfælde er forøvrigt allerede omtalt i § 60. Her supponeres Guld tilhørende en Embedsmand og Andre udlaant til Eieren af en unyttig Myr, som for Guldet gjenkjøber de tilsvarende Producter sparede af Embedsmanden og de Andre. Myren og Producterne blive derpaa af Laantageren omformede til opdyrket Land.

§ 131. *Om Laans Evne til at fremkalde nye Arbeidsgivere i Productionens Tjeneste.*

I et fremadskridende Land vil Antallet af Producenter stedse stige. Det Samme er Tilfældet med deres Hjælpere, hvoraf her særlig kunne fremhæves de Handlende. Samtidig ville Dødsfald rydde op blandt de ældre Producenter og Handlende. Paa Grund af disse to Omstændigheder udkræves der altid Tilgang af nye Individer at indtræde i de Tilbageblevnes Rækker. Alle maa de for at kunne udføre sit Arbeide medbringe Productionsmidler eller Driftscapital.

Disse nye Deltagere i Productionen kunne have erholdt nævnte Objecter gjennem Arv eller Gave. Antallet af saadanne Mænd er imidlertid begrændset og paa langt nær ikke stort nok til at fylde Afgangen blandt de Ældre, end mindre bringe disse nogen Tilvæxt.

Sparsommelighed er en anden Maade for Samling af Productionsmidler og Driftscapital. Men heller ikke af Sparende findes der Mange relativt seet. For at spare maa man tjene Mere end til sit personlige Behov. Kun de færreste Individer befinde sig i dette Tilfælde. Arbeidsfolk, Haandværkssvende og Andre, der leve af sine Hænders Gjerning, udgjøre Majoriteten af de erhvervende Individer. Hver Enkelt af dem kan undlade at gjenkjøbe hele sin Andel i Productionen liggende hos de Handlende og indsætte det tilsvarende Guld i Banken, med andre Ord spare Noget af sin Indtægt. Fortsætter han aarlig hermed, vil hans Indskud i Banken efterhaanden voxe. Dette kan vistnok tænkes og hænder ogsaa. Imidlertid er en saadan Mands Andel i Productionen saa liden, at den som oftest i sin Helhed medgaar til Livets Ophold. Det hører derfor til Undtagelserne at se et Individ af Arbeidsclassen lægge Noget tilside af sin Indtægt; og hænder det, ville Besparelserne være saa smaa, at han maaske vilde være blevet en gammel Mand, forinden hans Opsparing havde naaet et Omfang stort nok til Erhvervelse af en Bondegaard eller en Butik fyldt med Varer eller nogen lignende Forretning. Foruden disse Arbeidere findes der i Landet et Mindretal af unge Mænd gradvis ragende op over hine i Kundskaber. I Henseende til Indtægter er dette Mindretal gjennemgaaende bedre stillede end Arbeiderne, men tjene dog ikke Mere, end at de Fleste opbruge saagodtsom al sin Indtægt. Man nærmer sig maaske Sandheden ved at sige, at 90 Procent af dem Intet spare, medens 10 Procent aarlig lægge Lidt tilside. Om opsparede Beløb af Betydenhed kan der dog for dem ikke blive Tale. Dertil tjene disse unge Mænd ikke tilstrækkeligt. At samle sig Besparelser værd 5000 Kroner Guld vilde tage mange Aar af en begyndende ung Ingeniørs eller Handelsbetjents Liv.

Kortelig resumeret udkræves der for som Producent eller Handlende at indtræde i Productionens Tjeneste Besiddelse af Productionsmidler og Driftscapital. De yngre Mænd, der opfylde denne Betingelse som Følge af Arv, Gave eller Sparsommelighed, ere relativt seet yderlig Faa.

Det er indlysende, at dette lille Mindretal er altfor faatalligt til at kunne danne den eneste Contingent for Rekrutering af de forskjellige

Arbeidsgivere i Productionens Tjeneste. Det har derfor været nødvendigt at finde en Udvei til ogsaa at kunne gjøre ubemidlede unge Mænd til Producenter og Handlende, naar de besidde de øvrige Egenskaber dertil udfordrede. Denne Udvei heder Laan. Yngre velanseede Mænd, der selv Intet besidde, erhverve sig Productionsmidler og Driftscapital ved Hjælp af laant Guld eller gjennem en anden Laaneform kaldet at kjøbe paa Credit. Hvad der forstaaes ved dette sidste Udtryk, vil blive forklaret i en senere Paragraf om Creditgivning. Virkningen bliver i begge Tilfælde den samme: en praktisk talt ustandselig Tilvæxt i Antallet af yngre Mænd, hvorfra Arbeidsgiverne i Productionens Tjeneste rekruteres. I Tillæg til de faa Eiere af Guld har man faaet de umaadelig mange Laanere af Guld, hvilke begge tilsammen ere mere end talrige nok til at levere den Contingent, som aarlig behøves for at holde Arbeidsgiverne fuldtallige.

Hvad alle disse mangfoldige Nybegyndere tiltrænge kan være Lidet eller Meget, alt efter deres Virksomheds Natur.

Størsteparten behøver ikke Meget. Vil en Bondesøn kjøbe sig en Gaard, Haandværkssvenden begynde Haandværk, den Maskinkyndige anlægge en liden Fabrik og Butikbetjenten aabne sin egen Butik, saa vil der i disse smaa Bedrifter ikke udfordres meget Guld til at erhverve Objecterne nødvendige for Enhvers Forretning, gjennemsnitlig maaske 10,000 Kroner for at holde sig til et bestemt Tal. Beløbet vil variere i de forskjellige Tilfælde, saaledes at nogle Begyndere behøve 10,000 Kroner og Mere, medens en Mængde hjælpe sig med Mindre.

Naar den vordende Nybegynder selv Intet eier, hvilket ifølge det Oplyste praktisk talt er Regelen, saa laaner han de 10,000 Kroner enten mod Pantesikkerhed og ved Venners Garanti, om det gjælder at erhverve en Bondegaard, opføre et mindre Værksted etc., eller ogsaa ved hos f. Ex. 20 forskjellige Producenter at kjøbe paa Credit for 500 Kroner fra Enhver. Da Risicoen for hver enkelt Garant eller Varesælger paa den Maade bliver meget liden, vil det tiltrods for hans Fattigdom ikke falde ham vanskeligt at tilveiebringe Beløbet.

Saasnart han er færdig med sine Forberedelser, begynder han sin Virksomhed. Er han Producent, vil han med sine Productionsmidler og sin Driftscapital erhvervede med laant Guld frembringe Producter og blive Medeier i Aarets nationale Production.

Er han Butikeier, bestaar hans Driftscapital af Varer for største Delen kjøbte paa Credit. Ved sit Arbeide med at fordele disse Varer blandt Befolkningen bliver ogsaa han Medeier i Aarets Production.

Sine Andele i denne Production dels fortære de til Livsophold og dels spare de. Saaledes ville de fortsætte Maaned efter Maaned og Aar efter Aar. Satte i Vei ved Hjælp af de smaa Laan ville de ustandselig drive paa med Arbeide nyttigt for det hele Samfund, men ligesaa gavnligt for dem selv, idet de deraf leve og samle Formue. Eftersom deres Besparelser øges, ville de kunne formindske sine Laan, medmindre de udvide sin Virksomhed, hvorom Mere senere.

De begyndende større Næringsdrivende kunne, hvad der ligger i selve Ordene, ikke lade sig nøie med smaa Beløb. For 10,000 Kroner Guld, der var nok for de Smaa, magter Ingen at bygge Fabrikker af Betydenhed, indkjøbe Dampskibe eller drive Grossererforretning. Behovet af Guld for hver af dem svarer til hans Opgaves Størrelse. Om En finder 80,000 Kroner Guld eller Objecter af samme Værdi nok for sig, kan en Anden tiltrænge 160,000 eller 320,000 eller 640,000 Kroner og opover.

Saaledes som anført foran vil ogsaa Begynderen af store Forretninger være nødt til at laane. Dette er jo ganske naturligt, idet Begyndere med Formuer paa 80,000 Kroner til 640,000 Kroner og opover høre til Sjeldenhederne. Ligesom de smaa maa ogsaa de store Begyndere laane. Dog findes der paa to Punkter Forskjel mellem dem. De Smaa laane Lidet, og de Store laane Meget. Og medens dernæst den Første praktisk talt kan laane næsten Alt, hvad han behøver, faar den Sidste laant vistnok en betydelig Del af sit Behov, men paa langt nær ikke Alt; han maa for at faa laant selv eie Formue. Tiltrænger den Første 10,000 Kroner og den Sidste 80,000 Kroner til at begynde sin Virksomhed, vil hin praktisk talt faa laant alle 10,000 Kroner, medens der til den Sidste kun udlaanes lad os sige 55,000 Kroner, saa at han selv maa eie 25,000 Kroner at begynde med. At et saadant Forlangende opstilles, er rimeligt. Thi naar de større Næringsdrivende laane, gjælder det som sagt store Summer. Om det gik Laantageren uheldigt, kunde Laangiverens Tab blive betydeligt paa Grund af de store Tal, hvorom det her dreier sig. Som Garanti mod Tab for Laangiverne skal Laansøgerens Formue tjene. Hvis den Sidste taber paa sin Virksomhed, gaa Tabene ud over ham selv og dækkes af hans Formue, medens Laangiverne faa sit Tilgodehavende tilbagebetalt ved Realisation af de forskjellige Objecter anskaffede for Laanene. Omtrent saaledes er ialfald Meningen med at fordre Formue hos Laantageren.

Man ser derfor ofte en ubemidlet yngre Mand med Erfaring i en eller anden Forretningsgren associere sig med Nogen, der ved Arv

eller Gave har faaet Formue, for derpaa i Fællesskab at gjøre Forretninger i større Maalestok. Et andet Middel til at skaffe Productionsmidler eller Driftscapital for en paatænkt omfattende Virksomhed er følgende. Den begyndende store Producent eller Handlende kan tidligere have befattet sig med saadan mindre Production eller Handel, der omtaltes længere foran i Paragrafen, og i denne Stilling samlet sig den Formue, hvilken hans nye større anlagte Virksomhed udkræver. Saadanne Tilfælde forekomme ofte. En Smed udfører Reparationer for Nabolagets Fabrikker, ser aarlig Antallet af sine Hjælpere og sin Andel i Aarets nationale Production voxe, indtil han tilsidst har sammensparet saamegen Formue, at han kan optage større Laan og med sine egne samt laante Midler opbygge sig en Maskinfabrik og selv blive Fabrikant. En Anden begynder med en liden Butik, som han udvider, for tilsidst, naar hans Formue har voxet sig stor nok til at gjøre det ufarligt for Andre at laane ham endog store Summer, at ende som Grosserer.

Hvad enten han har begyndt sin Virksomhed med Formue opsparet af ham selv under hans tidligere Arbeide som mindre Næringsdrivende eller med Formue arvet af hans Compagnon, saa vil han ud igjennem Aarene stedse være nødt til at laane i stor Skala for at kunne holde sin Fabrikation, sin Engroshandel etc. gaaende. Først naar han engang har forøget sin oprindelige Formue til en saadan Høide, at han kan staa paa egne Ben, vil han ophøre at laane og fortsætte sin store Virksomhed med Productionsmidler og Driftscapital udelukkende tilhørende ham selv og, hvis han begyndte med en Compagnon, da ogsaa denne.

Laanesystemets Betydning for Productionen vil have fremgaaet af det Foregaaende. Producenterne laane selve Productionsmidlerne (Forpagtere af Jord) eller — hvad der er almindeligst — laane Guld for dermed at erhverve Productionsmidlerne til Eiendom. Ligesaa skaffe Producenter saavelsom Handlende sin Driftscapital i stor Udstrækning tilveie ved Laan. Hvis disse Laanesystemer ikke existerede, og hvis Producenter samt Handlende alene skulde suppleres med de faa Eiere af Productionsmidler og Driftscapital, vilde Productionen hurtig gaa tilbage paa Grund af Mangel paa Deltagere. Eller rettere sagt, Productionen vilde aldrig have naaet sit nuværende Standpunkt. At dette har kunnet ske, skyldes i første Række Laanesystemet, som har skabt og fremdeles skaber de fleste Begyndere i de mindre saavelsom større Forretningsbrancher, hvilke Begyndere uden Adgangen til Laan ikke vilde have existeret.

§ 132. Laan til Bygning af Huse og Kjøb af Huse.

Til Opførelse af et Hus behøves Mursten, Kalk, Træmaterialier, Metaller, Glas, Maling etc. og et Grundstykke samt endelig manuelt Arbeide af Haandværkere for paa Grundstykket at sammensætte disse forskjellige Gjenstande til det forønskede Hus. Hvis det var nødvendigt for Enhver, som agter at bygge et Hus, selv at eie Guldet, som udkræves til Kjøb af disse Gjenstande og af Livsfornødenheder for Arbeiderne, vilde ikke Mange kunne indlade sig paa Byggeforetagender og blot faa Huse bygges. Og hvis der paa lignende Maade forlangtes af den, der agter at kjøbe et færdigt Hus, at han skulde eie saameget Guld, som Huset var værd, vilde ligeledes meget faa Personer kunne kjøbe færdige Huse. Thi at samle Værdier lige med Kostendet af et Hus eller ligesaa meget Guld opnaaes kun af de Færreste og pleier ialfald at tage en lang Tid af en Persons Liv. Skulde Enhver vente, indtil dette var lykkedes, med at bygge et nyt eller kjøbe et færdigt Hus, vilde de Fleste maaske opsætte Foretagendet til sine gamle Dage eller ligesaa godt ganske opgive det.

Som bekjendt har man dog forlængst fundet et Middel til at komme ud over denne Vanskelighed. Hvis Nogen vil bygge et Hus eller kjøbe et Hus og Intet eier, hvorfor han kan bygge eller kjøbe, saa hjælper han sig ved at laane. Nyder han tilstrækkelig Anseelse, vil det i Almindelighed ialfald i Norge ikke falde ham vanskeligt at finde Nogen villig til at laane ham det fornødne Guld. Han tør selv paatage sig at bygge eller bestyre et Hus, men besidder Intet Guld. En Anden mere velstaaende eier Guldet, som han gjerne skulde ombytte med et Hus, men tør ikke indlade sig derpaa af Frygt for Bryderiet eller manglende Kjendskab til disse Forretninger. Den samme Plan opfylder Begges Tanker, men hver for sig kunne de ikke realisere den. Blot ved at slaa sig sammen ville de kunne naa sit Maal. I Henhold hertil udlaaner den Velstaaende sit Guld til den Ubemidlede. Denne ombytter enten Guldet med sparede Producter for at omforme dem til et nyt Hus, eller ogsaa kjøber han for Guldet et allerede existerende Hus. Egentlig skulde Huset nu tilhøre dem Begge i Fællesskab. Men saa sker dog ikke. Eier af Huset bliver alene Laantageren; men Pant deri gives til Laangiveren, cfr. §§ 86 og 88 om secundær Eiendomsret.

Med Hensyn til Indtægten af Bygningen er Følgende at bemærke. Om Eieren udleier Huset til Andre, maa disse overlade ham Noget af sin Andel i Aarets nationale Production som Vederlag for at bo i

Huset. Bor Laantageren selv i sit Hus, gjælder noget Lignende, Han har altid afsat Noget af sin Andel i Aarets Production til Leie af Bolig for sig selv. Før, da han boede i en Andens Hus, betalte han denne Andel til den fremmede Huseier. Nu beholder han det foreløbig selv. Hvad enten Brugeren af Huset er en Udenforstaaende eller Eieren selv, maa han altsaa betale Husleie bestaaende af en Andel i Aarets Production. Husleien tilhører Laangiver og Laantager i Forening. En Del deraf gives til Laangiveren som Rente. Resten med Fradrag af Skatter, Vedligehold etc. tilfalder Laantageren. Denne Rest, som ikke er særdeles stor og gjennemsnitlig i Norge maaske kun udgjør $2^1/_2$ Procent aarlig af Husets Værdi, vil Laantageren kunne lægge til sin øvrige Andel i Aarets Production for at consumere det. Sædvanlig benytter han dog paa en anden Maade sit Overskud af Huset.

Ligesom ethvert andet Laan maa ogsaa hans Laan til Erhvervelse af Huset tilbagebetales. Hertil forudsættes den Del af Husleien, som falder paa Laantagerens — Huseierens — Part anvendt. Vistnok vil en lang Række af Aar hengaa, forinden Laanet med en saa ringe aarlig Afbetaling som $2^1/_2$ Procent er fuldt indfriet. Men dette er, hvad begge Parter ønske. For Laantageren, der jo antages intet Andet at eie end sit netop erhvervede Hus, vilde det være umuligt strax at tilbagebetale det hele Laan. Aarlig at tilbyde omtalte $2^1/_2$ Procent store Rest af Husleien i Afdrag paa Gjælden er maaske Alt, hvad han formaar. Dette passer ogsaa for Laangiveren, der har ydet Laanet for aarlig at forøge sin Indtægt med den skyldige Rente og derfor ikke ønsker Laanet for hurtig indfriet.

Paa denne Maade foregaar i store Træk den Laanevirksomhed, som knytter sig til Bygning og Kjøb af Huse. I Detaillerne kunne Afvigelser finde Sted. Saaledes hænder det vel sjelden, at Laantageren selv intetsomhelst Guld eier, men laaner Alt. Som oftest pleier man først at lægge sig lidt op, forinden man indlader sig paa at erhverve sig et Hus. Hvis til Huset fordres 100,000 Kroner, eier han maaske heraf selv 5000 Kroner og laaner 95,000 Kroner. Ligesaa hænder det sjeldnere, at Laantageren faar alt Guldet hos en eneste Laangiver. I Regelen ydes Laanet af Flere. Den Laangiver, der erholder det første og bedste Pant i Huset, lader gjerne sit Laan henstaa afdragsfrit, saaledes at Huseierens tiloversblevne Fortjeneste af Huset her ansat til 2500 Kroner aarlig kan benyttes udelukkende til Afdrag paa de øvrige Laangiveres Tilgodehavende. Fremdeles kan her nævnes, at Kjøberen af et fuldt færdigt Hus sædvanlig betaler Sælgeren paa den Maade,

at han overtager Sælgerens Gjæld i Anledning af Huset. Kun for Differencen mellem denne Gjæld og Husets Værdi maa Kjøberen skaffe Guld. Hvis den gamle Eier af Huset har formindsket sin Gjæld fra 100,000 til 90,000 Kroner, overtager Kjøberen at tilsvare dette sidste Beløb, saaledes at 10,000 Kroner Guld er det Hele, som han ved nyt Laan eller paa anden Maade maa tilveiebringe og overgive til Sælgeren.

For Befolkningen som et Hele vilde det have været yderst uheldigt, om Systemet med Laan mod Pant i Huse ikke havde existeret. Thi det vilde isaafald alene have været Eiere af Guld, som kunde have bygget Huse. Men Eiere af Guld indlade sig sjeldnere paa det med Opførelsen og den senere Bestyrelse forbundne Bryderi. Hvis de ikke kunde overlade Arbeidet hermed til Laantagere, men selv skulde udføre det, vilde for faa Huse blive byggede. Følgen vilde være blevet ringe Tilvæxt i Befolkningens Antal og Velstand paa Grund af Mangel paa Boliger, selv om de øvrige Betingelser for økonomisk Fremgang vare tilstede. Dette er blevet undgaaet ved, at de uvirksomme Velstaaende udlaante sit Guld til de opadstræbende men ubemidlede Personer interesserede for Bygning eller Besiddelse af Huse. Hvorvel de Velstaaende i disse Tilfælde ikke selv nyttiggjøre sit Guld og arbeide, saa sætte de dog ved sin Bistand Andre istand dertil, hvilke uden saadan Bistand Intet vilde kunne udrettet. Begge Parters Existentse er berettiget. De Velstaaende gjøre som sagt ved sine Laan mod Pant i Huse den hele Befolkning en Tjeneste. Men fornemmelig gavne de dog sig selv og Laantagerne. Huslaanene animere dem Begge til Sparsommelighed, idet den Velstaaende haaber paa forøget Renteindtægt ved at udlaane sine Besparelser, og Udsigter aabnes for Laantageren til selv at blive velstaaende gjennem aarlig Besparelse af Husets Overskud.

§ 133. *Creditgivning til Butikeiere.*

Efter i forrige Paragraf at have omtalt et Par Laan af Guld, optagne det ene til Erhvervelse af Produkter for Omformning og det andet til Erhvervelse af et bestaaende ældre Object, ville vi i nærværende Paragraf beskæftige os med Laan af Guld i den Hensigt at erhverve Produkter til Driftscapital. Saavel Producenter som Handlende laane i dette sidste Øiemed. Blandt dem vil her Butikeierens Laan blive gjort til Gjenstand for Undersøgelse.

Tidligere i denne Bog er det oftere blevet fremholdt, at Producenterne bringe sine Producter til de Handlende, hvoraf Butikeierne danne en Underafdeling, mod Guld i Bytte at benyttes af Producenterne med Hjælpere eller med andre Ord Befolkningen til Gjenkjøb af Productionen nu liggende hos de Handlende. I Forbigaaende bemærket modtager Butikeieren ikke altid Producterne directe fra Producenterne, men maaske vel saa ofte fra sin Grosserer, der optræder som Mellemmand mellem ham og Producenten. Fra denne Intervenering af Grossereren vil imidlertid her blive bortseet.

Saadanne Producter samt ligeledes Guld danne Butikeierens Driftscapital. Strengt taget skulde den begyndende Butikeier, allerede forinden han aabner sin nye Butik, eie en Driftscapital af Guld stor nok til at ombytte med Varer til at fylde Butikken samt betale hans Husleie, Lønninger til Medhjælpere etc. Naar derefter den begyndende Butikeier med Guld i Bytte havde modtaget Varerne fra Producenterne, skulde hans Driftscapital ved Butikkens første Aabning bestaa dels af Varer og dels af Guld, Alt tilhørende ham selv.

Imidlertid hører det dog til Sjeldenhederne, at han ved Begyndelsen af sin Virksomhed eier en Sum Guld af den her antydede Størrelse. I Regelen rekruteres denne Classe Personer fra Handelsbetjentene, det vil sige fra Medhjælpere hos de ældre Butikeiere. Disse Handelsbetjente pleie i Almindelighed at komme fra Familier uden Formue, saaledes at de ikke kunne gjøre synderlig Regning paa Arv eller anden Understøttelse fra Slægtninge. Desuden nyde de en meget beskeden Aflønning for sit Arbeide. Selv om en Handelsbetjent er noksaa sparsommelig, vilde det sandsynligvis tage den største Part af hans Liv at sammenspare fra sin Løn saa meget Guld som nødvendigt for at fylde en Butik med Varer. Hvis derfor Enhver skulde eie et Kvantum Guld af denne Størrelse eller tilsvarende Antal Pengesedler ombyttelige med Guld i Notebankens Kjældere, forinden han aabnede sin Forretning, vilde alene faa Personer kunne indlade sig paa et saadant Foretagende, hvoraf igjen Følgen vilde blive et meget lidet Antal Butikker. Som man imidlertid ved, forlanges der ikke saa strenge Betingelser. For den dygtige og foretagsomme, men uformuende Handelsbetjent aabner der sig lettelig Udvei til selv at blive Butikeier. Først oplægger han i nogle Aar mest muligt af sin knappe Løn for at indgyde Andre Tillid til hans Sands for Sparsommelighed og Orden. Naar han derpaa finder Tiden at være kommet for ham til at aabne sin egen Butik, lad os sige i Manufacturvarer, vil han eie noget Guld,

men ikke paa langt nær saameget Guld som svarende til Værdien af en fyldt Butik med Tilbehør. Den aldeles overveiende Del af det Manglende skaffer han sig ved Laan. Guld for dermed at tilbytte sig sine Varer forsøger han dog neppe at laane. Thi Eiere af Guld udlaane det kun til Velstaaende eller til Personer, som kunne stille Sikkerhed for Laanets rigtige Tilbagebetaling, hvilke Fordringer Handelsbetjenten ikke kan opfylde.

Men en anden Adgang til Laan staar ham aaben. Siden Bankerne og Rentenisterne ikke ville laane ham sit Guld, paatager Fabrikanten sig at hjælpe ham. Fabrikanten ser sin Interesse i at sælge Varerne til Butikeieren paa Credit, som det heder. Der er nogen Risico forbundet dermed; men han er villig til at løbe denne Risico. Hvad han maatte tabe ved en enkelt Butikeiers Fallit, indvinder han fra solvente Butikeiere. At sælge paa Credit foregaar paa følgende Maade. Idet Fabrikanterne bringe Butikeieren sin Production, skulde de egentlig strax ved Indleveringen til ham af Varerne modtage Guld i Bytte; men istedet tilbyde de ham at vente med Betalingen af Guldet til et nærmere angivet Tidspunkt, sædvanlig 3 eller 4 Maaneder frem i Tiden. Butikeieren, der som sagt ikke eier Guld nok selv, modtager Tilbudet; han lover at betale Guldet til fastsat Tid, hvilket Løfte han ofte aflægger skriftlig i Form af Vexler. Dette er at sælge og kjøbe paa Credit.

Den stedfundne Transaction — Creditgivningen — kunde maaske betegnes som et Laan af Varer givet af Fabrikanten til Butikeieren? Ved nærmere Betragtning lader dog denne Forklaring sig ikke opretholde. I Tilfælde af Laan leveres efter Laanetidens Udløb enten selve den udlaante Gjenstand tilbage, eller ogsaa faar Udlaaneren — saafremt det Udlaante bestaar af Guld, Korn, Bomuld, Kaffe etc. — sit Laan tilbageleveret med Gjenstande af samme Art som det Udlaante. For at Salg paa Credit skulde kunne kaldes Udlaan af Varer, maatte derfor selve disse solgte Varer eller andre Varer af samme Udseende efter Forløbet af en vis Frist fra Kjøberen bringes tilbage til Sælgeren. Saaledes forholde de to Parter sig dog ikke. Den ene Part skiller sig med sine Varer under den bestemte Forudsætning, at han ikke skal faa disse Varer tilbage fra den anden Part og eiheller lignende Varer, men det vidt forskjellige Object Guld. Altsaa har ved Salg paa Credit intet Udlaan af Varer fundet Sted. En anden Definition maa søges.

Det høres rimeligere at forklare Salg paa Credit som en Byttefortretning, hvorunder Guld udbyttes mod andre Gjenstande, dog med

følgende Modification. Medens i Almindelighed ved Bytte begge Gjenstande samtidig haves tilstede for paa engang at skifte Eier, saa er Regelen en anden ved de Bytteforretninger, der kaldes Salg paa Credit. Her er Regelen den, at de to Gjenstande ikke udbyttes samtidig. Først blive Varerne overladte til den nye Eier; nogle Maaneder senere foretages det samme med Guldet.

Endnu en tredie Definition kan opstilles; ifølge denne betyder Salg paa Credit, at Sælgeren af Varer laaner Kjøberen Guld til paa Stedet at betale Varerne. Til Støtte for, at et saadant Laan har fundet Sted, kan det anføres, at efter et Salg paa Credit bliver Forholdet mellem Fabrikant og Butikeier ganske det samme, som vilde opstaaet mellem dem, om Fabrikanten havde laant en Sum Guld til Butikeieren. I det ene som i det andet Tilfælde har Fabrikanten at kræve og Butikeieren at betale Beløbet efter Udløbet af en bestemt Frist. Anvendt paa det benyttede Tilfælde har ifølge denne Definition den sælgende Bomuldsfabrikant udlaant Guld til den kjøbende Butikeier for af sidstnævnte at benyttes til paa Stedet at betale Manufacturvarerne. Vistnok hænder det neppe med noget af de mangfoldige Salg paa Credit, at de to Parter ere sig bevidst ved denne Handling at give og modtage Guld tillaans. Men naar hverken Fabrikant eller Butikeier have tænkt eller have havt til Hensigt at faa et Laan istand, hvorledes kan da ligeoverfor denne Kjendsgjerning et Laan siges at existere? Hertil kan svares, at et Forholds virkelige Natur forandres ikke, fordi om interesserede Personer svære i Uvidenhed om Sagens sande Sammenhæng. Bevis paa Rigtigheden heraf leveres daglig under en anden Anvendelse af Guldet. Hvormange vide vel, at de ved at modtage Banknoter blive Eiere af et tilsvarende Beløb af Guld i Notebankens Kjældere? Ved de fleste Overleveringer af Noter falder det hverken Giver eller Modtager ind, at ved deres Handling transporteres Eiendomsretten til Noget af dette Guld fra den Ene til den Anden. Og dog er dette det, som de ubevidst og uden at have det til Hensigt foretage sig. Paa samme Maade kunne derfor Fabrikant og Fabrikeier ved Afslutning af et Salg paa Credit meget godt have istandbragt et Laan af Guld, selv om denne Side af deres Handling er undgaaet deres Opmærksomhed. Det kan indvendes, at i det supponerede Laaneøieblik haves intet Guld tilstede, hvorfor heller ikke i dette Tidsmoment noget Laan kan finde Sted. Men hertil er at bemærke, at Guldets Fravær skyldes Bekvemmelighedshensyn. Den supponerede Laangiver kan tænkes at lade Guldet forblive hjemme af den Grund, at han strax efter Udlaanet

atter bliver Eier af det i Kraft af sin anden Egenskab som Varesælger. Om Fabrikanten medtog baade Varer og Guld, overleverende dem begge til Butikeieren, vilde han strax faa Guldet tilbage som Betaling for Varerne. At medtage Guldet vilde derfor for Fabrikanten blot resultere i, at han atter maatte føre det med sig tilbage. Bedre intet Guld at medtage end at lade det passere samme Vei frem og tilbage! I denne Forbindelse kan erindres om, at ved Bankers Hjælp mange Betalinger finde Sted uden Tilsynekomst af Guld eller Noter. Om derfor Fabrikant og Butikeier ved Effectueringen af Salget paa Credit intet Guld have tilstede, saa kan fra denne Omstændighed intet Argument hentes mod den Opfatning, at naar Salg paa Credit opløses i sine enkelte Bestanddele, saa indgaar deri ikke alene Overlevering og Modtagelse af Varer, men ogsaa Laan af Guld med paafølgende senere Tilbagebetaling.

Maaske kommer man Sandheden nærmest ved at betegne Salg af Varer paa Credit som en Combination af Bytte og Laan.

Hvorledes tilbagebetales disse Laan? Fabrikanten, som besidder Guld, antages at udlaane det til Butikeieren og i samme Øieblik at faa Guldet tilbage fra Butikeieren i Bytte med sine Manufacturvarer. Det næste Skridt for Fabrikanten bestaar i at fordele sit Guld mellem sig selv og sine directe saavelsom indirecte Hjælpere, hvorpaa Alle med Guldet gjenkjøbe sine Manufacturvarer hos Butikeieren. Den Sidste tilbageholder nogle af Varerne, hvorom Mere nedenfor, og giver derpaa Størsteparten af Varerne til de Gjenkjøbende mod Indlevering af alt Guldet. I Besiddelse af alt Guldet betaler han derpaa sin Gjæld til Fabrikanten, hvorefter hans Vexel udleveres ham. Hans Gjæld er betalt og Varerne forsvundne med Undtagelse af de faa Varer, hvilke han holdt tilbage som sin Andel i Productionen tilkommende ham for hans Befatning med dens Fordeling. Selvfølgelig maa ikke denne Skildring tages aldeles efter Bogstavet. Butikeieren sælger formodentlig Manufacturvarerne til andre Personer end de her nævnte og benytter disse andre Personers Guld til at betale Laanet hos Bomuldsfabrikanten. Han kan sælge dem f. Ex. til Personer afhængige af Metalfabrikanterne. Til Gjengjæld vil Bomuldsfabrikanten med Hjælpere kunne gjenkjøbe Metalvarerne, som de i Metalindustrien directe eller indirecte Interesserede lode liggende uigjenkjøbte i Matalvarebutikkerne. Læsere, som maatte ønske at trænge dybere ind i Forholdet, henvises til § 98 Lit. D og E, hvor Udgangspunkter findes for en videre Undersøgelse af Sagen.

Den begyndende Butikeier, som ved Kjøb paa Credit sættes istand til at aabne sin nye Butik, erholder fra sin første Vareomsætning nogle Varer som Fortjeneste. Heraf anvender han til Livsophold saameget, som dertil udfordres. Da han ikke kan opholde Livet alene ved Manufacturvarer, vil han snarest muligt sælge dem alle blot med Undtagelse af de faa Varer, som han behøver til Beklædning for sig og sin Familie. For det ved Salget modtagne Guld vil han erhverve, hvad Mere end Manufacturvarer han behøver til sit Livsophold. Disse Salg maa tænkes at foregaa mellem de Handlende indbyrdes fra deres egne Andele i Productionen — thi den øvrige Del af Aarets nationale Production tiltrænges af Befolkningen og gjenkjøbes af denne — og under Anvendelse af de Handlendes ordinære Guld, eftersom det saakaldte gjenkjøbende Guld ikke befinder sig hos de Handlende, men hos Befolkningen.

Ikke alle Varer, der tilfalde den begyndende Butikeier som Fortjeneste paa hans her beskrevne første Vareindkjøb, blive af ham benyttede til Livsophold; han sparer nogle af dem. Hvorledes benytter han disse sine første sparede Varer? Som omtalt i § 98 Lit. D og E maa Bomuldsfabrikanten saavelsom alle andre Producenter give Guld i Forskud til Befolkningen, med hvilket Guld Befolkningen for at opholde Livet under Arbeidet paa Aarets 700 Million Production foretager anticiperede Kjøb fra de allerede færdige Productforraad. Til disse Kjøbere kan den begyndende Butikeier antages at faa solgt sine først sparede Varer. Istedetfor sparede Varer eier han nu Guld. Naar senere mere Bomuldsvarer af Aarets Production ere blevne færdige, vil Bomuldsfabrikanten bringe ham nogle af Varene mod hans Guld i Bytte. Butikeieren har nu faaet den stedfundne Bortgang af sin sparede Varebeholdning erstattet. Bomuldsfabrikanten paa sin Side undlader at give Guldet til sine Hjælpere, som jo allerede tidligere af ham fik forskudsvis Guld udbetalt, og tilbageholder nu Guldet modtaget af Butikeieren henlæggende det til sit øvrige Guld.

Den begyndende Butikeier har ved Salget af sine første sparede Varer for det Første faaet dem fornyede og dernæst ogsaa opnaaet en liden Fortjeneste. Paa den ene Side sælger han sine gamle sparede Varer til høi Pris, faar mere Guld for dem end værd i Indkjøb fra Bomuldsfabrikanten. Og ved paa den anden Side at benytte dette Guld til contant Betaling af de nye Varer fra Bomuldsfabrikanten, erholder han nu flere Varer, end han vilde faaet ved at kjøbe paa Credit. Hvad han sparede af Varer er derfor ikke alene fornyet, men ogsaa

lidt forøget i Kvantum som Følge af de gamle Varers heldige Salg og de nye Varers billige contante Indkjøb.

Som sagt, den begyndende Butikeier har solgt sine første paa Credit kjøbte Varer og betalt sin Gjæld. Imidlertid maa hans Butik atter fyldes. Af denne Aarsag var det, at han som netop bemærket anvendte sit eget Guld erhvervet ved Salg af hans optjente sparede Varer til contant Kjøb af nye Manufacturvarer hos Fabrikanten. Dette er dog kun en Brøkdel af, hvad hans Butik fordrer, hvorfor han atter kjøber Varer paa Credit hos Fabrikanten. Hermed fortsætter han Aar efter Aar stadig forøgende sine Besparelser saaledes som netop forklaret. Eftersom han bliver ældre, vil Kvantummet af Varer i hans Butik kjøbte paa Credit aftage og hans sparede Varebeholdning tiltage. Tilvæxten i hans sparede Varer afhænger dog af, at han ikke mister formange Varer ved Tab paa Kunder og ved Prisfald eller anvender dem til Erhvervelse af Værdipapirer etc. Sammenlign § 104.

For denne Mand har Adgangen til i sine unge Dage og senere at kunne kjøbe paa Credit været af den største Betydning. Gjennem Creditgivningen er han blevet sat istand til at foretage aarlige Besparelser af Producter for tilsidst at eie alle Varerne i sin Butik uden at skylde Noget paa dem. Ogsaa Landets øvrige Indvaanere have nydt Fordele af, at han ved Hjælp af Creditgivning kunde aabne sin Butik og senere aarlig spare Noget af sin Andel i Productionen. Thi alene ved Salg til Butikeierne paa Credit bliver det muligt, at Fordelingen af Productionen blandt Producenterne med directe og indirecte Hjælpere kan gaa sin uforstyrrede, rolige Gang. For Landets Indvaanere er det endvidere af Interesse at staa ligeoverfor store ældre Productforraad, naar de foretage sine anticiperede Indkjøb til Livsophold, medens de arbeide med at faa 700 Million Productionen færdig. Til Vækten af disse Forraad bidrager Creditgivning til Butikeierne ikke lidet. Af disse ældre Forraad ville altid Butikeiernes sparede Producter, hvilke Creditsystemet satte dem istand til at opsamle og som fornemmelig ligge hos de ældre velstaaende Butikeiere, danne en væsentlig Del. Resten udgjøres af sparede Producter tilhørende Grossererne samt af nylig færdige Producter fra Aarets 700 Million Production solgte paa Credit til de Handlende eller paa Grund af Overproduction endnu beroende hos Producenterne.

§ 134. Laan til Grosserere.

En Grosserer behøver større Varebeholdning end en Butikeier. Naar denne Sidste finder 5 Sække Kaffe tilstrækkelige for sit Vedkommende,

vil maaske Grossereren være nødt til at holde 500 Sække paa Lager. Og noget Lignende gjælder for Grosserere handlende med andre Varer.

Foruden Varebeholdning besidder Grossereren ogsaa Fordringer paa Butikeierne. Som i forrige Paragraf antydet sælger han sine Varer til Butikeierne. For at kunne gjøre dette maa han, ligesom Tilfældet er med Fabrikanten, sælge paa Credit saaledes som nylig beskrevet. Summen af hans udestaaende Fordringer paa Butikeiere andrager til et stort Beløb. For en Del af sine Fordringer faar han Butikeiernes skriftlige Erkjendelser de saakaldte Vexler. Men en stor Del af hans Fordringer henstaar som blot og bar Boggjæld. En Grosserer, der aarlig sælger for 2 Millioner Kroner i Beklædningsstoffe, kan maaske til enhver Tid have 300,000 Kroner Boggjæld tilgode hos Butikeierne, hvortil kommer hans Tilgodehavende ifølge Vexler udgjørende f. Ex. 200,000 Kroner.

Enkelte Grosserere i Norge sælge Mere end den her omtalte Sum. Men for en Mængde af dem naar den aarlige Omsætning ikke op til 2 Millioner Kroner. Imidlertid vil dog selv en mindre Grosserers Varebeholdning og udestaaende Fordringer tilsammen udgjøre en temmelig betydelig Sum. Hvorledes tilveiebringer en begyndende Grosserer denne store Driftscapital? Kan han ligesom den begyndende Butikeier praktisk talt laane det Hele? Som vi have seet i § 131 lader dette sig for Grossererens Vedkommende ikke gjøre. Han kan laane Meget, men ikke Alt. Leverandører eller Laangivere løbe som der forklaret adskillig mere Risico ved at indlade sig med en Grosserer, end Tilfældet er ligeoverfor en Butikeier. De forlange derfor af Grossereren, at han selv skal eie en Del af sin paakrævede Driftscapital, forinden de indgaa paa at overlade ham den manglende Del. Eier han selv 50,000 Kroner i Værdier og faar sig overladt 100,000 Kroner i Varer eller Guld fra sine Forbindelser, ville de eventuelle Tab ramme ham selv alene, saalænge de ikke overstige 50,000 Kroner. At Tabene i den korte Credittid skulde stige endnu høiere, ansees usandsynligt. Hans Forbindelser mene derfor at have den bedste Udsigt til ved Credittidens Slutning at faa sig sit Guld betalt. Saalænge han ikke taber sine 50,000 Kroner, fortsætte de med ham. Mister han dem, trække de sig tilbage.

Ogsaa i en anden Henseende bestaar der nogen Forskjel mellem den begyndende Butikeier og den begyndende Grosserer. Sin Driftscapital forsøger Butikeieren sjelden eller aldrig at forøge ved at laane Guld i Banker; men Grossereren gjør det til Stadighed.

Sin manglende Driftscapital skaffer Grossereren sig enten ved at kjøbe paa Credit hos Producenterne eller ved at laane Guld i sin Bank, hedte det netop ovenfor. Hans Indkjøb paa Credit og Betaling ved Credittidens Udløb foregaar i det Væsenlige paa samme Maade som forklaret i forrige Paragraf om Butikeierne. Producenten kan imagineres at laane sit eget Guld til Grossereren, som i næste Øieblik for dette Guld tilbytter sig den selvsamme Producents Varer. Derpaa fordeler Producenten sit Guld mellem sig og directe saavelsom indirecte Hjælpere for dermed at tilbagekjøbe Producterne. Men medens i forrige Paragraf Gjenkjøbet foregik hos selve Modtagerne af Producterne, maa Gjenkjøbet her foretages hos Modtagerens — Grossererens — Fuldmægtige under Aflevering af Guldet. Som Fuldmægtige fungere Butikeierne. Fra disse bringes Guldet til Grossereren, som dermed betaler sin Gjæld til Producenterne opstaaet i det Øieblik, da Producenterne solgte ham sine Varer paa Credit.

Under disse Gjenkjøb undlader dog hver Producent med Hjælpere som oftest at gjenkjøbe sine egne Varer, men foretrækker Frembringelser fra andre Producenter. Herom henvises til det Foregaaende.

For sin Befatning med Fordelingen kunne Grosserer og Butikeier kræve nogle af Varerne som sin Andel i Productionen eller med andre Ord som Fortjeneste. Som Følge heraf tilbageholder Grossereren saamange Varer, som tilkommer ham, overleverende Resten til Butikeieren: denne gjør det Samme, hvorpaa han sælger det Tiloversblevne til Producenterne med Hjælpere, naar disse mod Indlevering af Guldet gjenkjøbe Producterne. Alt dette Guld er det, som derpaa fra Butikeieren gaar til Grossereren og fra ham ved Credittidens eller — med et andet Navn — Laanetidens Udløb, til Producenterne. Fik Grossereren sig leveret Varer til Værdi 40,000 Kroner paa Credit, saa vil han maaske deraf sende $^{19}/_{20}$ Dele til Butikeierne erklærende dem at være værd 40,000 Kroner. Senere naar Gjenkjøbet finder Sted, ville Butikeierne tilbageholde f. Ex. $^{2}/_{20}$ Dele og mod Tilbageleveringen af de 40,000 Kroner Guld overlade de tiloversblevne $^{17}/_{20}$ Dele af Producterne til den gjenkjøbende Befolkning opgivende disse $^{17}/_{20}$ Dele at være værd 40,000 Kroner i Guld. Grosserere og Butikeiere have ifølge den almindelige Sprogbrug tjent henholdsvis 2000 Kroner og 4000 Kroner paa Affæren. Hvad derpaa foretages med Grossererens og Butikeierens optjente Varer, vil fremgaa af forrige Paragraf. Alt, hvad dersteds er anført om Butikeierens Fortjeneste, passer ogsaa paa Grossereren.

Om Grossereren skaffer sig Driftscapital ved saaledes som nu skildret at laane Guld fra Producenterne, det vil sige ved at kjøbe Varer paa Credit fra Producenterne, eller ved at grihe til det andet Middel at laane Guld fra sin Bank, kommer i sine Virkninger omtrent ud paa det Samme. I begge Tilfælde anvendes de samme Methoder under Gjensalget til Befolkningen saavelsom ved Erhvervelsen og Benyttelsen af de Handlendes Fortjeneste. Som Nyt tilkommer for det sidste Tilfælde, at Grossereren i Banken har faaet en Hjælper, med hvem han maa dele sine fortjente Varer under Form af Rente. I det Øiemed sælger han nogle af sine optjente Varer og giver Banken det modtagne Guld som Rente. Dette er factisk Maaden, hvorpaa han betaler Renten, om han end ikke er sig det selv bevidst, og om end Renten maaske foreløbig af ham erlægges med Guld indkommet ved andre Salg.

Med Hensyn til Fordelene saavel for Nationen som for Grossereren resulterende af Adgangen for den sidste til at kjøbe paa Credit hos Producenterne og laane i Bankerne, saa gjælder i det Væsentlige det Samme for Grossereren som for Butikeieren. I Slutningen af foregaaende Paragraf vil Oplysning herom findes for Butikeierens Vedkommende, hvortil derfor henvises.

§ 135. Laan til Jorddyrkere.

I Forfatterens Hjemland Norge var det før i Tiden almindeligt, at Bønderne ikke selv eiede, men laante sit Productionsmiddel Jorden; de forpagtede Jorden. Aarsagen hertil var at søge i den Omstændighed, at der dengang kun fandtes faa Udveie for de Velstaaende i Norge til at nyttiggjøre sine Besparelser. Som Følge heraf pleiede de ofte med sine Besparelser at tilbytte sig Bondegaarde. Driften af disse Gaarde, hvoraf Enkeltmand kunde besidde en Mængde, overlod den velstaaende Eier til Andre. Hvergang han havde erhvervet sig en ny Bondegaard, bortforpagtede han den til en Bonde, som derefter aarlig til ham maatte afstaa en Del af Gaardens Smør, Kjød eller andre Naturprodukter. Af disse Bondegaarde oprettedes yderst sjelden Fideicomisser. Ved Eierens Død deltes de mellem Arvingerne for tilsidst at spredes blandt Fremmede. Men til enhver Tid var en Mængde af Gaardene i Udlaan til Bønderne.

Nu laane de norske Bønder ikke længere sit Productionsmiddel Jorden, ialfald kun sjelden; men derimod laane de i vore Dage hyppig Guld for dermed at tilbytte sig Jord til Eiendom. Siden Tilsynekomsten

af Banker, af Actier og andre Værdipapirer interessere de Velstaaende i Norge sig ikke mere for Jord. Nogle faa store Gaarde og en betydelig Del af Landets skovbevoxede bjergige Terræn eies fremdeles af dem; men selve de opdyrkede Bondegaarde have de givet fra sig og overladt til Bønderne. Alle disse utallige smaa Gaarde tilhøre nu Bønderne selv. Om en Gaard skal overdrages til en ny Eier, maa denne søges blandt Bønderne. Hvis den nye Eier faar Gaarden ved Arv og er eneste Arving, bortfalder al Fordring paa Vederlag fra hans Side. Men som oftest vil Gaarden, der skal sælges, tilhøre en enkelt endnu levende Eier eller flere Arvinger efter en afdød Eier. Under disse Omstændigheder forlanges det, at den nye Overtager af Gaarden maa betale for den. For Guld maa han tilbytte sig Gaarden. Nu findes der lidet Guld blandt Bønderne. Af saadanne, der selv eier Guld nok til Kjøb af en Gaard, gives der blandt Bønderne forholdsvis faa Personer. Skulde der som Betingelse for at kjøbe en Gaard kræves, at Kjøberen selv eiede det modsvarende Guld, vilde ikke mange Gaarde kunne sælges. Men til Held for det hele Samfund og særlig for dem, der enten ønske at skille sig ved eller kjøbe Productionsmidlet Gaarde, staar der som allerede antydet i Slutningen af § 86 den Udvei aaben at laane Guldet. Med det laante Guld henvender han sig til Bondegaardens Eier, hvorpaa de to Parter udvexle Guld mod Jord. I det virkelige Liv foregaar dog Ombytningen ikke bogstavelig saaledes som her skildret. Man ordner sig paa samme Maade som udviklet i § 132 om Laan til Erhvervelse af ældre Bygninger. Hvad der i denne Paragraf er oplyst, passer i det Store taget ogsaa paa Laan til Kjøb af Jord.

Specielt forudsættes Tilbagebetalingen at skulle ske successive ved Hjælp af Jordens aarlige Production. Som delvis Laangiver af Guldet optræder i de fleste Tilfælde Gaardens tidligere Eier eller Medarvingerne, om Gaarden tilhører et Dødsbo og skal overtages af en enkelt Arving. Den nye Eier kan ligesom ved Kjøb af Varer paa Credit imagineres at laane Guld af Sælgeren, hvilket Guld Kjøberen paa Stedet benytter til Betaling af Gaarden givende Sælgeren sin skriftlige Erkjendelse — Panteobligationen — for, at Laanet existerer. Alt Guldet krævet til Betaling af Gaarden pleier dog ikke Kjøberen at faa laant fra Sælgeren. Noget maa han skaffe sig paa anden Maade, enten ved at tage fra sine mulige egne Besparelser eller ved at laane hos Andre. Foruden hos private Mænd vil han i dette Øiemed ofte ogsaa kunne faa laant Guld i en lokal Sparebank, hvis hans Venner ville cautionere for ham. I denne Forbindelse kan ogsaa nævnes, at en offentlig norsk

Hypothekbank i Christiania, der har faaet den større Del af sit Guld fra Sparende i Tydskland, giver Laan til Bønder mod 1ste Prioritets Panteobligationer i deres Gaarde.

Ogsaa et andet Slags Laan forekommer hyppig blandt Jorddyrkere. De laane ikke alene for at kunne kjøbe Jord, men de laane ligeledes for at kunne forbedre Jorden. En Bonde kan ønske at tage uopdyrkede Dele af sin Gaard under Plougen, at hæve Udbyttet af de allerede opdyrkede Marker ved at drænere dem, at ombygge sine Huse etc. Hvis han ikke selv eier nok Besparelser til at foretage disse Arbeider, vil han laane Guld i omtalte Hypothekbank eller hos Andre og med dette Guld gjenkjøbe de tilsvarende sparede Producter for at omforme dem til dyrkede Marker, til Drænering og til Huse. Fremgangsmaaden er allerede beskrevet i § 60 under Omtalen af Myrstrækningen, der opdyrkedes delvis ved Hjælp af Embedsmandens sparede Producter.

Endnu i et tredie Øiemed pleie Bønderne at laane. Vi have seet, at de laane for det Første til Erhvervelse af de allerede bestaaende Objecter Gaarde og for det Andet til Foretagelse af Forbedringer i deres Productionsmiddel Gaardene. Foruden i disse to Øiemed laane de endvidere for at supplere sin Driftscapital. Dette Sidste foregaar ofte i Form af Kjøb paa Credit hos Butikeierne. Bønderne ville isaafald paa Credit kjøbe kunstig Gjødning, renset Frø og Foderstoffe hos Butikeierne og forbruge disse Producter til Drift af sine Gaarde. Driftscapitalen, forsaavidt den bestaar af dette Saakorn, af artificiel Gjødning etc., opbruges under Processen med at frembringe nye Producter. Fænomenet er ikke særeget for Jorddyrkere; det kan iagttages ogsaa i andre Grene af Productionen. Fabrikantens Driftscapital bestaar saaledes delvis af Olie og Kul til at smøre og drive hans Maskiner. Disse to Objecter forsvinde sporløst, men erstattes af Fabrikvarer skyldende dem delvis sin Existentse.

Ved Credittidens Udløb have Bønderne produceret Landbrugsproducter, som de mod gjenkjøbende Guld overlade til Grosserere eller Andre. Af dette Guld tage derpaa Bønderne det Fornødne til Betaling hos Butikeierne for den kunstige Gjødning etc. modtaget for nogle Maaneder siden. Skulde Butikeierne foretrække at faa sin Betaling i selve Landbrugsproducterne, er selvfølgelig derfor Intet til Hinder.

§ 136. Laan til Kjøb af Værdipapirer.

En Person kan have dannet sig den Mening, at et vist Slags Værdipapirer vil stige i Pris. Om han kunde kjøbe for 100,000 Kroner af

dem, vilde han, saa tror han, om nogen Tid kunne sælge dem for 105,000 Kroner. Men han mangler Guld.

En Anden antager, at han om nogle Maaneder vil have sparet 10,000 Kroner eller faa en Fordring af samme Størrelse indfriet. Imidlertid ønsker han allerede nu paa Forhaand at anbringe dette Guld i et 10,000 Kroner stort Værdipapir netop nu tilsalgs. Men endnu har han ikke modtaget dette Guld.

I saadanne Tilfælde ville disse Personer, hvis de nyde Tillid, ofte optage Laan for ved Hjælp af det laante Guld at erhverve de attraaede Værdipapirer. Hvis Alt gaar efter Ønske, vil derpaa om nogle Maaneder Enhver tilbagebetale sit Laan med Renter, hvorefter Speculanten vil have tilovers 5000 Kroner Guld udgjørende hans Fortjeneste og den anden istedetfor sine nye Besparelser eller indgaaede Fordring se sig som Eier af det 10,000 Kroner store Værdipapir, som uden Laanet sandsynligvis vilde være gaaet over i nogen Andens Besiddelse.

Daglig afsluttes der mangfoldige saadanne Laan rundt omkring i Verden, navnlig i Byer med store Fondsbørser.

§ 137. Hvem Flere optræde som Laantagere?

Listen over Laantagere er endnu ikke paa langt nær afsluttet. De Øvrige tiltrænge dog ikke nogen indgaaende Omtale, da de Samtlige benytte Laaneformer allerede beskrevne i de foregaaende Paragrafer.

Fabrikanten laaner Guld for dermed at kjøbe sparede Producter og forvandle dem til nye Maskiner eller Paabygning af hans Fabrik.

Ligesaa laaner han Guld enten til Erhvervelse af nogen ældre Fabrik med Panteobligation som Sikkerhed eller til Driftscapital, det Sidste gjennem en Bank.

I tilsvarende Øiemed laanes af Skibsredere, Eiere af Skove, Gruber, Stenbrud etc.

Med Actieselskaber oprettede for at erhverve og drive Jernbaner, Sporveie, Telegraflinier og Telefonlinier er det ofte Tilfældet, at de tegnede Actiebeløb vise sig utilstrækkelige. Isaafald laane Selskaberne Guld. Sædvanlig er hermed Hensigten den at benytte Guldet til Kjøb af sparede Producter for at omforme dem til nye Anlæg tiltrængte af Selskaberne for Supplering af deres ældre Anlæg.

§ 138. Indskuds Benyttelse.

Her er Stedet til at gjenoptage og fortsætte de foran afbrudte Undersøgelser om Indskud. Forfatterens Erfaring om Indskud ere

vundne i en norsk Bank. Men Resultaterne, hvortil de følgende Linier komme, vilde formentlig i det Væsentlige være blevne de samme, om istedetfor en norsk Bank hvilketsomhelst andet Lands Bankforholde vare lagte til Grund for Undersøgelsen.

Ved at gaa noget tilbage i Bogen vil det findes, at Themaet tidligere er blevet behandlet under Besparelser Cap. 8. § 60, derefter i Cap. 10, som udelukkende befatter sig med Indskud, og endelig under Formue Cap. 12, § 88.

I disse Paragrafer omtales der blandt Andet, at Indskud gjøres saavel med gjenkjøbende som ordinært Guld. Som Indskydere af gjenkjøbende Guld opregnedes de Sparende, dernæst Stat og Commnne, Jernbane- og Dampskibsselskaber, Assuranceselskaber, hvortil ofte ogsaa kommer Fabrikanter. Hvad angaar Indskud af ordinært Guld oplystes disse at stamme saavel fra Handlende som Andre, hvoraf fremhævedes Sælgere af Værdipapirer, Jord, Skov, Skib, Bygning, kort sagt af ældre Objecter.

Ligeledes berørtes i Korthed, at Banken udlaaner Indskuddene dels til Omformere, dels til Handlende og Næringsdrivende og dels til Kjøbere af ældre Objecter.

Og endelig blev det paavist, at en Indskyder ikke kan betragte sit Indskud som et Formuesobject. Hans Formue bestaar ikke af Indskuddet, men af Objectet, som Laantageren af Indskuddet ved Hjælp heraf erhverver sig, og hvilket Object paa en Maade tilhøre dem begge i Forening.

Ifølge sin Overskrift forventes denne Paragraf at skulle udrede, hvorledes Indskud benyttes. Opgaven kan søges løst ad to Veie, enten ved at analysere et enkelt Indskud eller ved at undersøge Bankens samlede Indskud under Et.

Som et saadant isoleret Indskud omtaltes foran Embedsmandens 250 Kroner Guld berettiget til at gjenkjøbe hans sparede Producter. Istedetfor selv at befatte sig videre hermed indsætter han Beløbet i en Bank. Hvad Banken videre foretager sig med de 250 Kroner, forbliver ukjendt saavel for Embedsmanden som for Banken selv. Thi Banken blander strax de 250 Kroner sammen med sine øvrige Penge. Da alle Penge ere lige, kunne Embedsmandens 250 Kroner efter Sammenblandingen ikke længere paavises. Ingen ved, hvem der oprindelig leverede Banken hver enkelt Note eller hvert Guldstykke liggende i Bankens Kasse; saa er ialfald Tilfældet i Norge. Om derfor Bankens Kasserer senere under en eller flere Udtællinger

tilfældigvis kommer til at medtage Embedsmandens Penge, sker dette uden Kassererens Vidende; han indskrænker sig til at tælle udgaaende Penge, men bekymrer sig ikke om at holde Rede paa, fra hvem de stamme. Imidlertid er der saaledes som forudsat Intet til Hinder for, at Banken om end ubevidst medtager netop disse 250 Kroner i en Udbetaling paa 10,000 Kroner til en Laantager, der af denne tænkes anvendt til Jordforbedring.

Naar Arbeidet er færdigt, bliver Laantageren som omtalt den juridiske Eier af den opdyrkede Myr, men maa afholde Noget af Kornet aarlig indvundet fra Jorden og give det til Banken, der paa Indskyderens Vegne bliver secundær Eier i en $^1/_{40}$ Part af Jorden.

Meningen er dog ikke, at dette Forhold stedse skal forblive uforandret. Ved Indrømmelsen af Laanet forudsættes det, at Laantageren skulde benytte Objectet frembragt ved de laante Producter sparede af Embedsmanden til at frembringe nye Producter, selv spare mest muligt af disse sidste og anvende dem til successive at udløse den laangivende Embedsmand. Efter fuldendt Udløsning bliver Laantagerens juridiske Ret i Objectet staaende alene tilbage; den secundære Ret i Objectet, der tilkom Laangiveren, forsvinder. Sæt at der fra Bankens $^1/_{40}$ Del store Andel af Jorden om et Aar høstes saameget Korn, at Laantageren deraf kan spare Korn værd 25 Kroner, og at han bringer det til en Handlende mod Guld i Bytte. Isaafald vil Kornet udgjøre en Del af samme Aars opsparede Producter og Guldet berettige Indehaveren til at kræve sig dette Korn eller andre Producter til en Værdi af 25 Kroner udleveret fra de Handlende. Landmanden indfinder sig derpaa i Banken og indleverer Guldet. I Forholdet mellem den laanende omformende Landmand og den laangivende Bank er der nu indtraadt den Forandring, at den secundære Ret i Jorden tilkommende Banken paa Indskyderens — Embedsmandens — Vegne fra $^1/_{40}$ Part er gaaet ned til omtrent $^1/_{44}$ Part. Til Gjengjæld har Banken for den indskydende Embedsmand modtaget 25 Kroner Guld berettigende til at disponere over Landmandens sparede Korn eller andre Producter liggende hos Handelsstanden. Medens Landmandens juridiske Ret til Jorden efter Afbetalingen af de 25 Kroner paa Laanet intet Afbræk har lidt, men snarere styrkes, saa er for den indskydende Embedsmand Stillingen blevet den, at Banken for hans oprindelig sparede og indskudte 250 Kroner nu ikke længere besidder secundær Ret i Jorden for det hele Beløb, men har faaet secundær Ret for 225 Kroner i Jorden og for 25 Kroner i det sparede Korn liggende hos Handelsstanden.

Hvis hvert Aar det Samme gjentager sig, vil den laanende omformende Landmand i de paafølgende 9 Aar bringe Banken 25 Kroner Guld om Aaret berettiget til at gjenkjøbe Korn eller andre Producter hos de Handlende. Den secundære Ret til Jorden, hvilken Banken paa den indskydende Embedsmands Vegne besidder, vil aarlig gaa ned med 25 Kroner for i det 10de Aar ganske at ophøre, medens som Modvægt herimod Banken for ham erholder secundær Ret til Landmandens sparede Korn hos de Handlende.

Hvad foretager Banken paa Embedsmandens Vegne med de aarlig afbetalte 25 Kroner berettiget til Gjenkjøb af Landmandens sparede Korn? Muligen udlaaner Banken aarlig de modtagne 25 Kroner til nogen Omformer ganske saaledes som beskrevet med Udlaanet til Landmanden af de 250 Kroner. I hvert af de næste 10 Aar vil maaske aarlig en ny Laantager indfinde sig i Banken for at laane Guld og dermed erhverve sparede Producter at omformes:

1ste Aar til Stenbruds Aabning,
2det „ „ Vandledning,
3die „ „ Teglværk,
4de „ „ Hus,
5te „ „ Flydedok,
6te „ „ Elektrisk Anlæg,
7de „ „ Dampfærge,
8de „ „ Meieri,
9de „ „ Tærskemaskine,
10de „ „ Sagbrug.

Blandt Laanebeløbene, som Banken i disse Øiemed udbetaler, befinde sig tilfældigvis hvert Aar de 25 Kroner tilbagebetalte af Landmanden som Afdrag paa det 250 Kroner store Laan givet ham af Banken med Embedsmandens Indskud til Opdyrkning af en Myr. Eftersom disse 10 Anlæg blive færdige, faar Banken for den indskydende Embedsmand en secundær Ret stor 25 Kroner i hvert af de frembragte Objecter, fra Stenbruddet og ned til Sagbruget, medens samtidig den secundære Ret for 250 Kroner i Jorden tilsvarende aftager for ved Udgangen af det sidste Aar ganske at ophøre. Embedsmandens 250 Kroner store Indskud existerer fremdeles efter 10 Aars Forløb; men istedetfor at Indskuddet oprindelig paa en Maade var sikret ved den opdyrkede Myr, er det nu efter 10 Aars Forløb sikret ved Stenbruddet og de opregnede andre Objecter. Forat dette Sidste

skal indtræffe, maa imidlertid de 10 sidste Laantagere undlade at betale Afdrag paa sine Laan. Men hvis de ligesom Landmanden betale Banken sine forskjellige 25 Kroner store Laan fra Embedsmandens Indskud successive tilbage, og hvis derpaa disse Tilbagebetalinger atter befinde sig blandt Bankens Udlaan til andre Omformere i Løbet af de 10 Aar, saa kan tilsidst Embedsmandens Indskud være blevet af Banken udstykket i en Mængde smaa Portioner udlaante til utallige Omformere.

Forudsætningen har hidtil været, at Embedsmandens indskudte 250 Kroner, berettigede til at gjenkjøbe hans sparede Producter, bleve udlaante til Nogen, som gjenkjøbte og omformede hans Producter til et permanent Object. Men Banken, især hvis Embedsmanden istedetfor at benytte Landssparebanken overlader Pengene som Indskud til en Bank i nogen stor By, har mange andre Laantagere end Omformerne. Naar Embedsmandens indskudte 250 Kroner snart efter Indbetalingen i Banken af denne atter udbetales, kunne de ligesaa let som at gives til Landmanden befinde sig blandt Pengesummer givne af Banken som Laan til en Grosserer for at erhverve Producter fra Fabrikanten eller til nogen Anden for at kjøbe Værdipapirer eller til en Tredie for dermed at betale den contante Del af Kjøbesummen for et færdigt Hus. Embedsmandens Guld gives derpaa af de respective Laantagere enten til Fabrikanten for Varer eller til den gamle Eier af Værdipapirerne eller til Sælgeren af Huset. I disse Varer eller Actier eller i dette Hus faar derpaa Banken et Slags secundær Ret for sig selv og sin Indskyder Embedsmanden. Naar Grossereren, om Embedsmandens Guld først udlaantes til ham, har faaet gjensolgt Varerne til Befolkningen mod Betaling af Guldet, bringer han dette til Banken og ordner sin Gjæld. Banken, som nu har faaet Embedsmandens Guld tilbage, kan derpaa udlaane Guldet f. Ex. til en vordende Kjøber af Værdipapirer. Saalænge denne staar som Laantager, ville Actierne være Objectet, hvori Banken besidder den secundære Ret for sig selv og Embedsmanden. Sælger Laantageren sine Actier, og benyttes Guldet modtaget i Betaling til at indfri hans Gjæld i Banken, bortfalder denne secundære Ret. Embedsmandens Guld, som atter befinder sig i Banken, udlaanes nu til Kjøberen af Huset, hvilket derefter kan imagineres at afgive den secundære Sikkerhed for Banken paa den indskydende Embedsmands Vegne.

Saalænge Embedsmanden forbliver staaende som Indskyder i Banken, vil hans Indskud enten samlet, eller mere sandsynligt, i smaa

Brøkdele atter og atter udlaanes og tilbagebetales, saaledes som nu beskrevet.

Det kan spørges, hvorledes det gaar med Embedsmandens uafhentede Producter liggende hos de Handlende, hvis hans Guld istedetfor at overlades til den omformende Landmand, udlaanes til en Grosserer eller til en Kjøber af Actier eller til en Kjøber af et Hus. Hans 250 Kroner Guld skulde gjenkjøbe hans sparede Producter, men benyttes istedet til Forøgelse af Grossererens Lager med nyproducerede Varer eller til Kjøb af Værdipapirer og Hus. Forat disse Embedsmandens Producter ikke skulle forblive liggende uafhentede hos Handelsstanden, maa nu ordinært Guld tages til at gjenkjøbe Producterne. Embedsmandens indskudte gjenkjøbende Guld og ordinært Guld for 250 Kroner indskudt af en eller flere andre Personer, bytter Plads. Sidstnævnte Guld bliver som Følge deraf gjenkjøbende og gives til den laanende Landmand for dermed at gjenkjøbe Embedsmandens sparede Producter og omforme dem til en Del af den opdyrkede Myrstrækning. Kjøberen af Embedsmandens Producter behøver forøvrigt ikke at have faaet sit Guld ved Laan i Banken, men kan selv være Eier af ordinært Guld og benytte det til at erhverve nævnte Producter.

Embedsmanden kan i Aarrækker blive staaende som Indskyder i Banken. Men tilsidst kommer der en Tid, da enten han selv eller hans Arvinger kræve Indskuddet tilbagebetalt. Hvilke Følger ville deraf opstaa? Dette beror paa, hvorledes Embedsmandens Guld paa det Tidspunkt var udlaant og paa Guldet anvendt til at udbetale ham. Er Embedsmandens oprindelig indskudte 250 Kroner paa den Tid udlaant i Portioner paa 25 Kroner til de foran opregnede 10 Omformere og en ny Indskyders Guld benyttes til at betale Embedsmanden, saa vil den nye Indskyder indtræde i den secundære Eiendomsret, som Banken hidtil har indehavt for Embedsmanden. Videre at indgaa paa de mange Tilfælde, som kunne tænkes at opstaa i Anledning af Udtagningen, turde være overflødigt; det vilde væsentlig blive en Gjentagelse af det Foregaaende.

Hvis ikke Embedsmandens Indskud af 250 Kroner Guld gjenkjøbsberettiget til hans sparede Producter var blevet valgt til Formaal for Analyse, men et andet Indskud af f. Ex. ordinært Guld dertil var blevet udseet, saa vilde Methoden for Analysen have været den samme. Alt, hvad der foran er meddelt om secundær Ret for den laangivende Bank i de ved Laanet erhvervede Objecter samt om Ombytning af Rolle mellem de forskjellige Indskud, kommer ogsaa her til Anvendelse.

Indskuddenes Benyttelse kan søges belyst ikke alene ved at gjennemgaa et enkelt isoleret Indskuds Historie, men ogsaa ved at tage for sig en Banks samlede Indskud og behandle disse under Et. Det er dette Sidste, som nu vil blive gjort. Lad os tænke os en norsk Bank med 25 Millioner Kroner Indskud. Fra et enkelt Indskud ere de i Tidens Løb voxede til utallige Indskud. Den første Indskyder er blevet efterfulgt af Tusinder af Indskydere. De opregnedes foran i § 69. Daglig indfinde sig Personer i Banken, som enten gjøre nye Indskud eller tilbagekræve ældre Indskud. Men ligeoverfor en vel ledet Bank er Tendentsen hos Publikum til at indskyde større end Tendentsen til at udtage. Efter et Aars Virksomhed udgjorde Bankens Indskud maaske 1 Million Kroner Guld, hvilke derefter successive voxede til 25 Millioner. Hvad Banken til enhver Tid besad af ikke tilbagekrævede Indskud, søgte den stedse at udlaane.

Ved nye Indskud og indfriede Laan stiger daglig Bankens Guldbeholdning, men synker atter ved Udbetaling af tilbagekrævede Indskud og bevilgede nye Laan.

De 25 Millioner, hvortil Indskuddene i dette Øjeblik antages at være naaet, har Banken saaledes som antydet udlaant til forskjellige Laantagere, i mange Tilfælde mod Cautionsdocumenter og anden Sikkerhedsstillen, hvilke Documenter dog her lades ude af Betragtning. Antallet af disse Laantagere er stort, om end mindre end Antallet af Indskydere. Forskjellen i Antal skriver sig fra den Omstændighed, at der findes en Masse smaa Indskud, men forholdsvis faa smaa Udlaan. Den enkelte Laantager vil sjelden kunne tilfredsstilles med et saa lidet Beløb som det enkelte lille Indskud, men tiltrænger i Regelen en større Sum, hvis Omfang i ethvert enkelt Tilfælde afhænger af hans paatænkte Foretagendes Størrelse og hyppig sluger et stort Antal mindre Indskud. Da saaledes jævnlig mange Indskydere staa ligeoverfor en eneste Laantager, bliver den første Classe langt talrigere end den sidste.

Guldet, som Banken udlaaner, kommer fra Indskyderne. Egentlig er det Indskyderne, som udlaane Guldet, benyttende Banken som Commissionær. Forskjellige Individer og Corporationer ere successive blevne Eiere af 25 Millioner Kroner Guld ved at sælge ældre Objecter, ved at spare, ved at indfordre Skatter, ved Trafikindkomster etc. Eierne kunde nu bortgjemme Guldet, negte at udlaane det. Herpaa indlade de sig dog ikke. Efterhvert som Guldet kommer i deres Besiddelse,

udlaane de det — ikke personlig, men gjennem Banken — for kortere eller længere Tid.

Naar Laanene efterhaanden forfalde og tilbagebetales til Laangivernes Commissionær, Banken, besidde disse Laangivere eller med andre Ord Indskyderne som Eiere af de 25 Millioner Kroner Guld atter en Anledning til at bortgjemme Guldet. Men heller ikke denne Gang benytte de sig af Anledningen. Istedet for at kræve Guldet tilbage for at bortlægge det, udlaane de paanyt gjennem Banken Guldet til nye Laantagere. Saaledes fortsættes ustandselig Aar efter Aar. Vistnok er det saa, at i Tidens Løb mange Indskydere ophøre at være Laangivere, som Følge af at de udtage sine Indskud for at benytte Guldet til et eller andet Kjøb. Men i deres Sted indtræde Andre, der netop have faaet Guld paa nogen af de beskrevne Maader og nu indskyde Guldet, derved bringende Summen op i sin gamle Høide paa 25 Millioner. Fra Kredsen af Udlaanere eller Indskydere, som de almindeligvis kaldes, gaa daglig Enkelte ud, enten midlertidig eller for stedse. De Forsvundne erstattes dog snart ja mere end erstattes af Andre, som istedetfor at skjule sit Guld hellere udlaane det gjennem Banken som Commissionær.

Med Hensyn til Laantagerne i Banken saa er det ligegyldigt for dem, der laane Guld til Driftscapital og til Erhvervelse af ældre permanente Objecter, hvorledes det guldeiende indskydende Publikum erhvervede dette Guld. Hvad enten Publikum har modtaget Guldet ved Salg af ældre Objecter eller paa anden Maade og derefter overlader Banken som Indskud at udlaane dette Guld, saa ville Laantagerne med hvilkensomhelst Portion af Guldet kunne tilbytte sig ældre Objecter til samme Værdi og ligesaa benytte det til Driftscapital. For laanende Omformeres Vedkommende er det derimod ikke nok at kunne faa laant Guld. Ogsaa Besparelser maa have fundet Sted, om Omformerne skulle kunne have nogen Nytte af det laante Guld. Forinden de modtage sine Laan, maa Deltagere i Aarets 700 Millioner Kroner store Production have undladt at gjenkjøbe hele sin Andel i denne Production og i Banken indskudt Guldet berettiget til at gjenkjøbe de ubrugte Producter. Det er denne sparende Del af det guldeiende Publikum, som gjennem Banken maa laane Guld til Omformere, hvis disse skulle kunne gjøre Brug af Laanene. Med Guldet i Haanden gjenkjøbe de Laangivernes det vil sige Indskydernes sparede Producter og forvandle dem til Skibe, Maskineri etc. Hvor afhængige disse Laantagere ere af stedfindende Opsparing, vil forstaaes, om man kunde tænke sig, at

hele Befolkningen heri ogsaa indbefattet de Handlende indtil videre ophørte at spare. Isaafald vilde den hele Production kjøbes af Befolkningen og fortæres. Om derpaa Nogen ønskede ved Laan at sættes istand til at omforme sparede Producter til et Skib eller anden Gjenstand og gjennem Banken fik sig udlaant Guld erhvervet af Laangiveren nemlig Indskyderen ved Salg af et ældre Object, saa vilde den laanende Omformer ikke for Guldet kunne faa kjøbe Producter for af dem at frembringe et Skib. Thi alle Producter vilde være forforsvundne, idet Befolkningen havde kjøbt dem til Livets Ophold.

Bankens 25 Millioner Kroner Indskud kunne i dette Øjeblik antages at være udlaant som følger. En Del af Indskuddene ere af Banken som Driftscapital udlaant til Handlende, Fabrikanter, Skibsredere, Skoveiere med Flere. For Laanene erhverve Laantagerne sig Varer af alle Slags. Varerne ligge i Grosserernes Lagerhuse eller ere fra Grosserne henbragte til Butikeierne. Mange af Varerne findes i Fabrikkerne som Raastoffe i naturlig Tilstand eller delvis bearbeidede; andre ere bragte ombord i Skibene til Proviant for Besætningen; atter andre bestaa af nedhugne Træer ventende paa Forædling forinden sin Export til Udlandet. Dernæst udlaante Banken en anden og betydelig Del af Indskuddene til Laantagere, som med Laanene agtede at erhverve ældre Objecter saasom Skove, ældre Skibe etc. Endelig har Banken fra Indskuddene bevilget Laan til Personer, som med det laante Guld vilde gjenkjøbe sparede Producter for at omforme dem til nye Dampskibe, til Fabrikker, til Beboelseshuse, til Forlængelse af elektrisk Sporvei etc. I Forbigaaende bemærkes, at fornævnte Objekter hverken kunne være meget talrige ei heller synderlig store, eftersom Bankens samlede Indskud kun beløbe sig til 25 Millioner Kroner.

I alle disse Gjenstande besidder Banken i dette Øieblik paa sine Indskyderes Vegne en secundær Ret for et Beløb af indtil 25 Millioner Kroner, forsaavidt som Banken kan forsøge at holde sig til nævnte Gjenstande, om Laanene misligholdes. Indskyderne kunde med sit Guld successive selv have erhvervet de opregnede Objecter til en samlet Værdi af 25 Millioner Kroner, men foretrak gjennem Banken at udlaane Guldet til Laantagere og lade dem erhverve Objecterne, mod at en Slags stiltiende secundær Ret i Objecterne og mod at Participation i Laantagernes Production indrømmedes dem — Indskyderne. Deres Indskud bestod af Guld, som er forsvundet; men istedet besidde de nu 25 Millioner Fordringer paa dem, der tog og laante Guldet, sikrede saa at sige i Laantagernes for Laanene erhvervede Objecter.

De 25 Millioner Kroner Indskud betyde, at forskjellige Personer have laant 25 Millioner Kroner Guld fra Indskyderne og dermed erhvervet Varer eller saavel ældre som nye permanente Objecter.

Objecterne, hvori Banken for sine Indskydere besidder stiltiende secundær Sikkerhed indtil 25 Millioner Kroner, vexle. Idag bestaa de af visse paatagelige Partier Kaffe, The, Sukker, Mel, Vine, Fabrikvarer, Trælast, Bomuld, Kul etc. og af visse Skove, Dampskibe, Fabrikker, Bygninger samt den omtalte elektriske Sporvei. Om et Aar vil fremdeles Banken for sine Indskydere besidde secundær Sikkerhed i Objecter indtil et Beløb af 25 Millioner Kroner, dog ikke ganske i de samme Objecter som idag. Navnlig ville alle Varerne om et Aar sandsynligvis være fortærede. Ligeledes ville flere af de permanente Objecter paa den Tid formodentlig være udgaaede af Bankens secundære stiltiende Sikkerheder. Men de forsvundne Varer og Objecter ere i Aarets Løb blevne erstattede af nye Varer og Objecter. Denne Omvexling af Objecter skyldes de gamle Laans Indfrielse og nye Laans Bevilgning.

Daglig gaa Varer og Objecter ud i Anledning af indfriede Laan og komme andre ind som Følge af nye Laan. Men altid existerer der en Samling af Varer og permanente Objecter til en Værdi af 25 Millioner Kroner liggende i samme By som Banken eller andetsteds, hvortil Banken paa Indskydernes Vegne til enhver Tid stiltiende er secundær Eier.

For Varigheden af Laanene gjælder ingen bestemt Regel. Laangiverne nemlig Indskyderne vente af sin Commissionær Banken, at denne ved hvert Udlaan af Guldet betinger sig kortest mulig Udlaansfrist. Med Laan af Driftscapital lykkes det ogsaa ofte for Banken at stipulere snarlig Tilbagebetaling. I Praxis lader imidlertid denne Regel sig ikke fast overholde. Skulde en Bank negte at udlaane sine Indskud uden med snarlig Tilbagebetaling, vilde den ikke finde nok Laantagere og Guldet ophobe sig i dens Pengeskabe. Kun en Del af det laansøgende Publikum, fornemmelig de som anvende Guldet til Driftscapital, kunne benytte disse korte Laan. Men alle Laanende, som for Guldet ville erhverve ældre Objecter eller Producter til Omformning, ere gjennemgaaenede henviste til at tilbagebetale Laanene ved Hjælp af sin aarlige Indtægt. Som Følge heraf maa de betinge sig lang Frist for Tilbagebetalingen. Negter Banken dette, ville de undlade at laane.

Aarsagen til, at Bankerne saavidt gjørligt afholde sig fra at udlaane Indskuddene paa sen Tilbagebetaling, er den, at Indskuddene i Mellemtiden kunne opsiges til Udtagning. Sker saadan Opsigelse i stor

Udstrækning, og de udlaante Indskud først om lang Tid forfalde, vil Banken have vanskeligt for at betale de Udtagende. Med de gamle udlaante Indskud kan det ialfald ikke ske. Hvis ikke Banken nu samtidig modtager nye Indskud, hvormed de gamle udtagende Indskydere kunne tifredsstilles, maa Banken erklære sig ude af Stand til at efterkomme sine Forpligtelser og fallere.

Have Landets Indskydere ladet sit idag indskudte Guld udlaane gjennem sine Banker paa lang Tid, vil Følgen heraf dog ikke være den, at dette Guld under den lange Laaneperiode ikke atter kan udlaanes. Ganske vist ville selve disse Indskydere i denne Tid være forhindrede fra gjennem Banken atter at udlaane sit Guld. Det er indtil videre forsvundet fra dem eller rettere sagt fra deres Commissionær Banken, hvem de benyttede til for sig at udlaane Guldet. Men Laantagerne ville give Guldet til Andre i Bytte med faste Objecter. De nye Eiere af Guldet ville derpaa indsætte det i sine Banker for atter af Bankerne at udlaanes, denne Gang paa de nye Indskyderes Vegne. At en Bank har fastbundet sit Guld ved lange Udlaan, vil derfor ikke sige, at nu er dette Guld for en lang Tid borttaget fra Udlaansvirksomheden. Som nyt Indskud enten i samme Bank eller i en anden Bank vil Guldet atter blive udlaant.

§ 139. Laan erholdte udenfor Bankerne.

Som omtalt i forrige Paragraf er det kun nødtvungent, at saadanne Banker, der erholde sit Guld gjennem Indskud fra Publikum, bevilge Laan med lange Tilbagebetalingsterminer. Ydelse af saadanne Laan passer bedst for Privatmænd eller Corporationer.

Laan til Kjøb af fast Eiendom og Bygning af Huse betales sent tilbage. De fleste saadanne Laan erholdes i Norge af enkelte velstaaende Privatmænd, videre af Sagførere havende Guld at anbringe for sine Clienter, fra Ministerierne som Forvaltere af Formuer tilhørende Staten, fra Byernes Magistrater som Indehavere af Legatmidler, fra Overformynderierne til Placering af Umyndiges Midler, fra Assuranceselskaber og muligens Flere. Der existerer i Norge, for at holde sig til en enkelt Laangiver, et betydeligt offentligt Fond bestemt til at fremme Oplysning i Landet. Denne Formue, som bestyres af Kirkedepartementet, er for en stor Del anbragt i Panteobligationer.

Alle de, som gjennem Kirkedepartementet have laant Guld fra

dette Fond til Kjøb af ældre Byhuse eller Bygning af nye saadanne mod Panteobligationer i Bygningerne, modtage Husleie af Leieboerne, det vil sige Guld berettiget til at gjenkjøbe Producter fra Leieboernes aarlige Andele i Aarets Production for Norges Vedkommende antaget at være værd 700 Millioner Kroner om Aaret. Dette Guld maa Laantagerne dele med Departementet, det vil sige betale Rente. Af Guldet maa de ligeledes spare Noget og give det til Departementet som Amortisation paa Laanene. Departementet udbetaler det Meste af Renten til Fremme af offentlige Formaal, men sparer formodentlig aarlig en Del og forøger dermed Formuen. Dette Departementets sparede Guld og ligesaa Guldet modtaget som Afdrag paa Laanene kan Departementet atter udlaane. Begge Slags Guld er som sagt gjenkjøbsberettiget til modsvarende sparede Producter. Udlaaner nu Departementet dette Gnld til Bygning af nye Huse, bliver isaafald Guldet ogsaa benyttet til Gjenkjøb af sparede Producter for at omforme dem til Huse.

Men udlaaner Departementet sit Guld til et Individ ønskende at kjøbe ældre Huse, bliver Guldet betalt til Husets forrige Eier, og det afhænger nu af ham eller de senere Besiddere af Guldet, om Departementets sparede Producter skulle blive omformede eller bortødslede. Et Par Afvigelser fra det Foregaaende maa omtales. Ved Bygning af nye Huse i norske Byer optages ofte to Slags Laan. Først erholdes et midlertidigt Laan, som senere indløses af det endelige Laan. Laantageren faar isaafald først hos en Privatmand laant Guld, gjenkjøber dernæst Departementets sparede Producter og forvandler dem til et Hus. Først nu erholder han Departementets Guld, der var berettiget til at gjenkjøbe disse Producter, og indfrier dermed sit midlertidige Laan hos Privatmanden. Den anden Afvigelse bestaar deri, at det laante Guld til Opførelse eller Kjøb af et Hus sjeldent ydes af en eneste Laangiver. Dette Forhold er forøvrigt allerede berørt i § 132.

At assistere Stat og Commune er en anden Slags Laanevirksomhed, som ligeledes passer mindre for Banker end for de enkelte Individer. Thi ogsaa for denne Slags Laan stipuleres som oftest lange Tilbagebetalingsterminer, der kunne strække sig op til 60 Aar og derover. Ja, stundom ere endog Laanene uopsigelige fra Laangivernes Side.

Ganske uden Befatning med fornævnte Laan kunne dog Bankerne ikke siges at være. De omtalte Individer og Corporationer opbevare ikke selv sit ubenyttede Guld, men indskyde det midlertidig hver i sin

Bank. Naar de kjøbe Panteobligationer eller deltage i Tegningen af et nyt offentligt Laan, maa de paa Overtagelsesdagene udtage af sine Indskud i Bankerne saameget Guld som nødvendigt til Betalingen. Bankerne, som i Mellemtiden have udlaant Guldet, maa nu benytte tilbagekaldte ældre Laan eller nye Indskud for at tilfredsstille disse udtagende Kjøbere af Værdipapirer. Med offentlige Laan have Bankerne endog en directe Befatning. De paatage sig at negotiere dem, som det heder. Meningen med dette Udtryk er, at Stat eller Commune ikke directe henvende sig til det guldeiende Publicum for Laan, men overlader det til Banker mod en Godtgjørelse at udføre dette Arbeide.

Til Laan givne udenfor Bankerne kunne ogsaa henregnes Laan til Kjøb af Jord og ældre Huse samt til Bygning af nye Huse erholdte i de saakaldte Hypothekbanker. Vistnok kalde ogsaa disse sig for Banker, men skille sig dog i sin Organisation saa fuldstændig fra de virkelige Banker, at de ikke kunne henregnes hertil. De virkelige Banker modtage Indskud paa kort Opsigelse og udlaane atter disse Indskud; dette er deres Kjendemærke. Hypothekbankerne derimod laane sit Guld paa samme Maade som Stat og Commune mod sine Obligationer amortisable gjennem en længere Række af Aar, lige op til 60 eller 70 Aar. Da disse Institutioner beholde sit Guld for en længere Tid og altid vide, hvormeget de hvert Aar skulle tilbagebetale, se de sig istand til atter at udlaane Guldet til saadanne Laantagere, som blot kunne anvende lange Laan. Til denne Slags Laantagere henhøre Kjøbere af Jord og ældre Huse saavelsom Personer ifærd med at bygge nye Huse. Ovenfor nævntes det, at Laan af denne Slags almindelig gives af rige Privatmænd eller af Formuer tilhørende det Offentlige. Gennem Hypotheksinstituterne aabnes der ogsaa for den mindre Sparende, der maatte kjøbe en Hypotheksobligation, Adgang til at deltage i Ydelsen af lange Laan med Sikkerhed i fast Eiendom.

§ 140. Indskuddene holdt sig lave, da det endnu ikke var Skik at udlaane dem.

De Første til at modtage Indskud vare formodentlig de Londonske Guldsmede omtalte i et tidligere Capitel. Fra at drive Guldsmedeforretninger gik de efterhaanden over til at blive Banker og modtage Guldmynt som Indskud. Om ikke feiles besad England paa den Tid ingen Notebank, som mod Guld i sine Kjældere udstedte Banknoter. Ialfald ville vi her præsumere, at alene Guldmynt circulerede i Landet,

at Banknoter ikke existerede, og at Indskuddene gjorte hos Guldsmedene bestode udelukkende af Guldmynt, ikke af Noter. Ligesaa tages intet Hensyn til Skillemynten.

I Begyndelsen af sin Bankvirksomhed indskrænkede Guldsmedene sig slet og ret til at opbevare det indskudte Guld. For sit Bryderi beregnede de sig ved Aarets Slutning en Godtgjørelse fra Indskyderne. Med Udlaan af det indskudte Guld befattede Guldsmedene sig dengang ikke.

Indskuddene forøgedes ved hver Indbetaling gjort til Guldsmedene og bleve omvendt formindskede ved Udbetalinger.

I Tider da Forretningslivet var stille og mindre Guld behøvedes til de stedfindende Ombytninger, stege Indbetalingerne af Guld hos Guldsmedene og dermed ogsaa Indskuddene. Det samme hændte, hvis Guld importeredes. Noget af det importerede Guld gik isaafald til Guldsmedene og forøgede Indskuddene.

Indtraadte der paa den anden Side Liv i Forretningerne, og mere Guld tiltrængtes blandt Befolkningen til Ombytninger, blev Følgen den, at Guld udtoges fra Indskuddene. Og hvis Guld skulde exporteres, vilde dette ligeledes ofte lede til, at Udtagninger foretoges fra Indskuddene. I begge Tilfælde sank Indskuddene.

Stigningen saavelsom Faldet i Indskuddene fordeltes ikke ligelig paa de forskjellige Guldsmede. Hos en Enkelt kunde Indskuddene stige, medens de samtidig faldt hos en Anden. Men samtlige Indskud tagne som en Enhed vilde stige eller falde, alt eftersom den ene eller anden af disse Factorer virkede paa dem.

Hvor høit kunde Indskuddene stige, saalænge Guldet blot modtoges til Opbevaring af Guldsmedene og af dem ikke udlaantes? Det høiest tænkelige Tal, hvortil isaafald Indskuddene kunde naa, vilde være ligt Beløbet af Landets Guldmynt. Hvis der i England paa den Tid fandtes 10 Millioner £ Sterling Guldmynt, og hvis der ligeledes overalt havde boet Guldsmede villige til at modtage Indskud, vilde 10 Millioner £ Stg. have været det høieste Tal, hvortil Indskuddene kunde tænkes at have steget. Vare alle disse 10 Millioner £ Stg. blevne indskudte, vilde der intet Mere have været at indskyde. Indskuddene kunde ikke have steget videre. De kunde være blevne formindskede ved senere Udtagninger og atter blevne bragte op til 10 Millioner £ Stg. ved nye Indbetalinger, men høiere ikke. I Virkeligheden vilde dog Indskuddene ikke engang have naaet saa høit som til 10 Millioner £ Stg. —, saa høit som til et Tal ens med det supponerede Beløb af Guld i Landet.

For at dette skulde indtruffet, maatte al Guldmynt uden Undtagelse være blevet indskudt hos Guldsmedene. Men dette vilde have været en Umulighed. Selv under den letteste Adgang til overalt i Landet at faa ubenyttet Guldmynt opbevaret hos Guldsmedene vilde Befolkningen aldrig have kunnet skille sig ved alt sit Guld. Noget deraf vilde aldrig være blevet indskudt, men Nat og Dag have befundet sig ude blandt Befolkningen. En betragtelig Brøkdel af Landets Guldmynt var derfor det Meste, som i hin Periode under de gunstigste Forholde kunde være blevet overleveret Guldsmedene til Opbevaring.

Naar denne Brøkdel af Guldmynterne var indskudt, fandtes der ikke Mere at indskyde. Alt ubenyttet Guld befandt sig nu hos Guldsmedene, eiedes af dem, laa ophobet hos dem. Andre Eiere af ubenyttet Guld existerede ikke. Der gaves ikke Flere, som kunde indskyde ubenyttet Guld hos Guldsmedene. Indskuddene havde naaet sit Høidepunkt og holdt sig indtil videre omtrentlig uforandret paa denne Høide. Temporære Fald kunde indtræffe, Udtagninger kunde foranledige midlertidig Nedgang i Indskuddene. Men naar Guldet ikke længere tiltrængtes ude blandt Befolkningen, vilde det vende tilbage til Guidsmedene, paanyt bringende Indskuddene op til nævnte Høidepunkt.

§ 141. Skal der komme Fart i Indskuddenes Stigning, maa de udlaanes.

Saaledes var Tilstanden i den første Periode af Guldsmedenes Bankvirksomhed. Skulde der kunne indtræde nogen Forandring heri og Indskuddene begynde at stige videre, maatte der atter kastes Guld ud blandt Befolkningen. Efter nogen Tid vilde en Del deraf ikke kunne benyttes og som ubenyttet Guld blive bragt af sine Eiere til Guldsmedene som Indskud. Men hvorfra skulde Guldet komme? Og hvem skulde de nye Eiere være? Begge Spørgsmaal fandt sin tilfredsstillende Løsning, og dermed traadte Indskuddene ind i en ny Periode.

Hvad angaar det første Spørgsmaal, blev det netop oplyst, at der paa den Tid existerede to Forraad af Guld, det ene liggende hos Befolkningen og det andet som Indskud hos Guldsmedene. At tage førstnævnte Guld og ved dets Eiere lade det indskyde hos Guldsmedene som ubenyttet Guld lod sig ikke gjøre; thi Befolkningen behøvede dette Guld, beholdt det Dag og Nat uden nogensinde at skille sig ved det. Om at bringe det til Guldsmedene som nyt Indskud kunde der ikke blive Tale. Dertil maatte det andet Guldforraad i Landet benyttes. Da det allerede laa som Indskud, hos Guldsmedene, maatte disse op-

høre med sin gamle Vane at holde paa Guldet, men overlade det til Andre for af dem eller Eftermænd atter at indskydes.

Skulde imidlertid en saadan Optræden af Guldsmedene lede til Indskuddenes senere Forhøielse, var det nødvendigt, at Guldets Bortgang fra Guldsmedene ingen Forringelse frembragte i de gamle Indskud. Naar isaafald det bortgaaede Guld vendte tilbage til Guldsmedene som nye Indskud, bleve disse at addere — ikke til formindskede men til uforandrede gamle Indskud med disses Stigning til Følge. Og hermed ere vi inde paa Besvarelsen af det andet Spørgsmaal.

At have ladet de gamle Indskydere blive Eiere af Guldet eller, som det heder, udtage det og selv eller ved Eftermænd igjen indskyde det, vilde foreløbig have formindsket Indskuddene, hvad der jo skulde undgaaes. Men om Laantagere bleve Guldets nye Eiere, vilde ingen saadan Formindskelse af Indskuddene finde Sted; disse vilde før som efter Udbetalingen af Laanene blive de samme. Om derfor Noget af det udlaante Guld af sine senere Eiere ikke kunde anvendes og af dem blev indskudt som ubenyttet Guld, saa vilde disse nye Indskud ved sin Indlevering til Guldsmedene støde paa uforringede ældre Indskud og tilføre disse en Forøgelse. Saa skede. Guldsmedene udlaante det indskudte Guld.

Guldsmedene havde selv laant Guldet af Indskyderne og besad Guldet med en Laantagers Ret. Denne bestaar i, at Laantageren i samme Øieblik, da han laaner Guldet, gaar over til at blive Eier af Guldet. En Consekventse heraf er, at han ikke paatager sig nogen Forpligtelse til at levere Laangiveren selve de laante Guldmynter tilbage ved Laanetidens Udløb, men kan betale sin Gjæld med hvilkesomhelst Guldmynter af samme Slags som de laante.

Paa Grund af disse Omstændigheder kunde Guldsmedene disponere over det indskudte Guld, som om de eiede det, og saaledes udlaane det til Andre, hvilke nu efter sin Tur vilde være blevne Laantagere af Guldet og eiet det. Guldet vilde isaafald have tilhørt først Indskyderne, dernæst Guldsmedene og tilsidst de nye Laantagere eller deres Eftermænd.

Som allerede omtalt benyttede oprindelig Guldsmedene sig ikke af sin Ret til at udlaane det indskudte Guld. De betragtede maaske endnu det indskudte Guld som betroet Gods, der tilhørte Andre og ikke dem selv, saa at de af denne Grund vare forhindrede fra at udlaane det. Og da det senere stod klart for dem, at de selv vare blevne Eiere af det indskudte Guld og berettigede til at bortlaane det, afholdt

de sig maaske fra at indlade sig herpaa af Frygt for at komme i Ubehageligheder med Indskyderne. De Sidste kunde opsige sine Indskud til Tilbagebetaling. Om noget Saadant skulde hænde og Guldsmedene havde bortlaant Guldet, vilde de ikke kunne opfylde sine Forpligtelser; de vilde blive erklærede bankerotte. Imidlertid bleve Guldsmedene i Tidens Løb opmærksomme paa, at denne Fare var mere indbildt end virkelig. Mangeaarig Erfaring viste dem, at Indskuddene aldrig i sin Helhed men kun delvis udtoges for snart at erstattes af nyt indskudt Guld. Sikre paa aldrig at blive afkrævede Mere end en Del af det indskudte Guld begyndte de at overlade den anden Del af det indskudte Guld til Laantagere. Deres Hensigt med at indføre denne nye Methode for Indskuddenes Behandling var at skaffe sig en extra Fortjeneste. At deres Udlaan af det indskudte Guld skulde lede til en Stigning af Indskuddene, vare de sig neppe bevidst. Men dette blev som allerede antydet Tilfældet.

Guldets tidligere Eiere, først Indskyderne og siden Guldsmedene, havde ikke kunnet benytte det. Men Laantagerne, som nu eiede Guldet, kunde bruge det til forskjellige Øiemed. De behøvede Guld til Driftscapital under Tilveiebringelsen og Fordelingen af Aarets Production, til Erhvervelse af ældre Objecter, til Kjøb og Omformning af sparede Producter. Idet Laantageren saaledes benyttede sig af Guldet, der fra Laaneøieblikket tilhørte ham selv, vilde det gaa videre til nye Eiere med Efterfølgere. Blandt de sidste og nyeste Eiere af Guldet vilde der findes Flere, som ikke kunde anvende sin Brøkdel af Guldet. Særlig vilde de Sparende komme i dette Tilfælde. Sin ubenyttede Brøkdel af Guldet vilde de derpaa bringe til Guldsmedene som Indskud.

Efterat dette Guld fordum af sine daværende Eiere var blevet indskudt hos Guldsmedene og frembragt Indskud, der endnu existere, blev det selvsamme Guld nu paanyt af sine nuværende Eiere indskudt, dannende nye Indskud at tillægge de gamle fremdeles bestaaende Indskud. De nye Indskud dannedes ikke umiddelbart efter Laanets Udbetaling. Nogen Tid forløb mellem disse to Begivenheder. I Regelen opnaaede heller ikke de nye Indskud en Størrelse lig hele det udlaante Beløb, men kun en Brøkdel deraf.

Til Illustration af Forholdet anføres et Exempel. En Indskyder bragte 1000 £ ubenyttet Guld som Indskud til Guldsmeden. Denne udlaante de 1000 £ Guld til en Handlende, hvorved Guldsmeden mistede Guldet, medens Indskuddet tiltrods for Guldets Bortgang fra Guldsmeden forblev uforandret 1000 £. Den Handlende kjøber nu

Producter fra en Producent for de 1000 £ Guld, hvilket Guld fordeles mellem Producenten og hans Hjælpere for at benyttes til Gjenkjøb af Producterne, Enhver vælgende de for ham passende Producter af Aarets nationale Production. De 1000 £ Guld, som i efterstaaende Rækkefølge havde tilhørt Indskyderen, Guldsmeden og den laanende Handlende, eies nu af Producenten med Hjælpere. Disse ville spare 100 £ og bringe de 100 £ ubenyttet Guld til Guldsmeden som et nyt Indskud. De 100 £ Guld komme herved for anden Gang som Indskud til Guldsmeden bringende Indskuddene op fra 1000 £ til 1100 £. Indskuddene ere stegne som Følge af Laanet. Dette var Alt, som skulde bevises. Men for Fuldstændigheds Skyld kan tilføies, hvad der muligens senere hænder med de 1000 £. Guldsmeden udlaaner atter de 100 £ Guld netop modtagne som nyt Indskud, denne Gang til en Omformer, se § 55. De resterende 900 £ Guld antages endnu at befinde sig hos Producenten med Hjælpere. Det næste Skridt saavel for Producent med Hjælpere som for den laanende Omformer bestaar nu i at gjenkjøbe. For at simplificere Sagen kan det her antages, at de gjenkjøbe sine egne Producter og ikke, hvad Andre have produceret. Med sine 900 og 100 £ Guld begive de sig til den Handlende og gjenkjøbe Productionen. Med de saaledes modtagne 1000 £ Guld tilbagebetaler den Handlende sit Laan hos Guldsmeden. Denne besidder derpaa Indskud for 1100 £ eller skylder rettere sagt sine to Indskydere 1100 £, men eier paa den anden Side 1000 £ Guld i sin Kasse og en Fordring stor 100 £ paa Omformeren.

Ved Guldsmedenes begyndende Udlaan af det indskudte Guld traadte Indskuddene ind i sin anden Periode. Deres tidligere Stabilitet afløstes af ny Vext, der fortsattes, saalænge Trang fandtes hos Publicum til at laane det indskudte Guld. Naar Foretagelseslysten faldt, og Laanetrangen derfor blev mindre, saa at Guldet ikke kunde udlaanes, blev Indskuddenes Vext tilsvarende hæmmet. Saasnart livlig Virksomhed atter indtraadte, begyndte Udlaanene af det indskudte Guld og derigjennem ogsaa Indskuddene paany at stige.

Stigningen af Indskuddene var et Tegn paa tiltagende Velstand hos Befolkningen. Thi da Indskuddene udlaantes mod secundær Ret i Varer, Bygninger, Skibe etc. saaledes som omtalt i § 138, forudsatte Stigningen af Indskuddene en Stigning ogsaa af disse Formuesobjecters Antal og Omfang.

Efter Forbillede af de Londonske Guldsmede er der senere blevet oprettet en Utallighed af Banker rundt omkring i Verden. Alle befatte

de sig med at modtage Indskud og udlaane disse Indskud. Selve Guldet haves dog nu sjelden tilstede, naar det af Bankerne modtages som Indskud og senere udlaanes. Istedet benyttes Banknoter ombyttelige med Guldet liggende ubevægeligt i Notebankens Kjældere. Ja ofte haves ikke engang Banknoterne tilstede, hvorom Mere senere.

Hos de Londonske Guldsmede kunde de to Perioder for Indskuddenes Stigning holdes bestemt ud fra hverandre. De senere opstaaede Banker droge sig Guldsmedenes Erfaringer til Nytte og gave sig fra den første Dag af sin Indskudsvirksomhed ifærd med at udlaane sine Indskud. I de yngre Banker begyndte derfor begge Factorer for Indskuddenes Vext at virke samtidigt. Med paafaldende Hurtighed er dog ikke denne Vext foregaaet. Thi ikke alle udlaante Penge vende tilbage til Bankerne som Indskud. Mange af de udlaante Penge blive ikke indskudte, men anvendes til at indfri ældre Laan hos Bankerne. Alene Resten bringes til Bankerne som nye Indskud. I det foranstaaende Exempel antoges endog kun $^1/_{10}$ af Laanet at benyttes i dette Øiemed. Af de udlaante 1000 £ bleve 100 £ paanyt indskudt og 900 £ anvendte som Afbetaling paa Laanet, da dette længere frem i Tiden forfaldt. Paa den anden Side kan det ogsaa hænde, at alle de udlaante Penge tilbageleveres til Bankerne som nye Indskud. Istedetfor til en Handlende kunde de 1000 £ være blevne udlaante til Kjøberen af et eller andet Object saasom et Skib. Hvis Sælgeren af Skibet ikke behøver de 1000 £, vil han indskyde dem og give det gamle 1000 £ store Indskud et nyt Tillæg ogsaa paa 1000 £. De samlede Indskud ville nu udgjørre 2000 £ for en Halvdel skabt ved Udlaan og Tilbagevenden af det oprindelige Indskud paa 1000 £.

§ 142. Udtagninger med temporært Fald af Indskuddene til Følge.

Udtagninger kunne bringe Indskuddene til at falde fra det Høidepunkt, som de ved Udlaan naarsomhelst maatte have naaet. Ved Udtagning af indskudte Penge gaa Indskuddene i samme Øieblik tilsvarende ned. Men Faldet er ofte kun forbigaaende. Ligesom Laantagernes Efterfølgere i Henhold til det foran Oplyste ingen Anvendelse har for en Del af de udlaante Penge og derfor indbetale dem som nye Indskud, — af udlaante 2000 £ blev senere 1100 £ indskudte —, saaledes vil i endnu høiere Grad det Samme hænde med Udtagernes Efterfølgere. Naar Udtagerne have ladet de udtagne Penge gaa videre, ville de før eller senere komme i Personers Eie, som ingen Anven-

delse have for dem. Disse Personer ville bringe de ubenyttede Penge til Banken som Indskud. De udtagne Penge ere efter nogen Tids Fravær atter vendte tilbage til Bankerne. Udtagningen er blevet efterfulgt af Indsætning, og Indskuddene have paany naaet sin forrige Høide. Alene et temporært Fald i Indskuddene — alle Verdens Banker tagne under Et — har fundet Sted. Pengene udtoges af de gamle Indskydere for atter at blive indsat af nye Indskydere.

Sendes de udtagne Indskud til uciviliserede Lande i Form af Guld eller Sølv, bliver dog Nedgangen i Indskuddene permanent.

§ 143. *Bankfallitter foraarsage permanent Nedgang i Indskuddene.*

Permanent Nedgang i de ovennævnte Indskud dannede ved Indbetaling af Besparelser og af Salgsudbytte fra Afhændelse af ældre Objecter vil — alle Verdens Banker betragtede som en Enhed — foraarsages ved Bankfallitter. Hvis en Bank med 25 Millioner Indskud eller Gjæld til det indskydende Publikum og 25 Millioner Udlaan eller Tilgodehavende hos det laanende Publikum gaar Fallit, saa vil Banken strax gjøre Anstalter til at indkræve sine Udlaan. Lykkes det efterhaanden Banken at faa 20 Millioner af Laanene tilbagebetalte, ville Pengene blive givne til Indskyderne, som sandsynligvis indsætte dem i andre Banker. Med 20 Millioner ville Indskuddene være faldne i den fallerede Bank og stegne i de andre Banker, altsaa forsaavidt holdt sig uforandrede. De resterende skyldige 5 Millioner af Udlaanene se Laantagerne sig ude af Stand til at betale den fallerede Bank tilbage, hvilken saaledes er hindret fra at erlægge de sidste 5 Millioner Indskud. Som tabte maa disse stryges. Verdens samlede Indskud have paa Grund af Bankfallitten lidt en endelig Formindskelse af 5 Millioner.

I denne Forbindelse kan ogsaa følgende Tankeexperiment anstilles. Kunde Bankerne over hele Verden tænkes at ville blive af med sine Indskud, saa maatte de foruden at ophøre med at give nye Laan ogsaa inddrage samtlige løbende Udlaan. Efterhaanden som Laantagerne kunde sætte sig i Besiddelse af Penge circulerende ude blandt Befolkningen, vilde de dermed afbetale paa sin Gjæld til Bankerne, hvilke derefter vilde lade Pengene gaa til Indskyderne med Indskuddenes Formindskelse til Følge og under Negtelse af at tage Pengene tilbage som nye Indskud. Fra Indskyderne vilde Pengene spredes blandt Befolkningen for derpaa atter og atter at gaa samme Kredsgang, indtil alle Udlaan vare indfriede og alle Indskud tilbagebetalte. Det Hele er

dog som sagt kun et Tankeexperiment. En Fremgangsmaade af beskrevne Art vilde betyde Ophør med al Bankvirksomhed, hvilket umulig lod sig gjøre. Saalangt fra at formindske sine Indskud, sin Gjæld til Publikum, forøge Bankerne den aarlig ved at udlaane sine Penge og faa dem tilbage som Besparelser eller som Salgsudbytte af afhændede ældre Objecter.

§ 144. Permanent Nedgang i Indskuddene foraarsages ved Udtagninger bestemte til Betaling af Gjæld i Bankerne.

Der staar tilbage at omtale en Art af Udtagninger forskjellig fra de forrige, Udtagninger til Betaling af Gjæld i Bankerne. Ved de tidligere nævnte Udtagninger af indskudte Penge formindskes Indskuddene tilsvarende, men stige til sin gamle Høide, naar Pengene som nye Indskud vende tilbage til Bankerne. Formindskelsen af Indskuddene har kun været temporær. Anderledes stiller det sig i det her foreligende Tilfælde. Ogsaa her formindskes Indskuddene med et Beløb ligt Udtagningerne, men modsat det forrige Tilfælde gaa ikke de udtagne Penge ud af Bankerne og kunne derfor ikke vende tilbage som nye Indskud for at bringe de faldne Indskud op i sin gamle Høide. Faldet i Indskuddene bliver ved denne Art af Udtagninger permanent. Samtidig med Bankernes Indskud er ogsaa deres Udlaan gaaet ned. Paa dem begge foretages en lige stor Afskrivning.

Forøvrigt vil i Lande, hvor Checken ikke er synderlig i Brug, Tilbagebetaling af Laan fra Bankerne hyppigt ske med Penge tagne fra Befolkningen og ikke ved Udtagninger af Laantagerens Indskud. I det benyttede Exempel tilbagebetalte saaledes den Handlende sit 1000 £ store Laan med Penge tidligere udlaante fra Banken og nu givne ham af Publicum, men afgjorde ikke sin Gjæld ved Udtagning af Indskud, som han muligens maatte besidde. Aldeles ukjendt er dog ikke denne sidste Betalingsmaade selv i Lande med udelukkende Brug af Penge.

Naar disse Udtagninger til Betaling af Bankgjæld hænde, pleie de ikke at gaa ud over Indskud foretagne ved Besparelser og Salg af ældre Objecter, men ske som oftest fra Indskud foretagne med ubenyttet Driftscapital. Det foran benyttede Exempel vil med en liden Forandring vise, hvad hermed menes. Den Handlende havde laant 1000 £ i Banken, leverede dem til Producenten og fik dem senere tilbage i to Summer paa 100 £ og 900 £, hvilke han gav til Banken som Betaling af Gjælden. Hvis han nu, hvad let kan hænde, erholdt

sig de 100 £ og 900 £ leveret allerede nogen Tid forinden Forfald af hans Laan i Banken, saa vil han indskyde de 1000 £ ubenyttet Driftscapital i Banken for om muligt at faa Rente og for at undgaa Risicoen med selv at opbevare Pengene i de faa Dage. Indskuddene og Pengeforraad stige derved begge 1000 £. Nogle Dage senere, naar han udtager Pengene for at betale sin Bankgjæld, efterlader han Pengene i Bankerne; deres Pengeforraad holder sig uforandret, men deres Indskud saavel som Udlaan falde 1000 £.

§ 145. Sammenligning mellem Indskuddenes to Perioder.

Sammenlignes de to Perioder af Indskuddenes Historie med hverandre, vil det sees, at Befolkningens ubenyttede Guld i den første Periode stoppede op hos Guldsmedene og indelukkedes af dem, medens det i anden Periode fra Guldsmedene saavelsom deres Efterfølgere Bankerne ved Udlaan sendes videre, overgaaende til nye Eiere for delvis paany at indskydes. Fra at have ligget stille hos Guldsmedene gik derefter Pengene i ustandselig Kredsgang mellem gamle Indskydere, Banker, Laantagere og nye Indskydere. Under sin urørlige Henliggen hos Guldsmedene havde Guldpengene skabt Indskud i Sum ligt Guldet selv. Under Pengenes Kredsgang derimod skabte de efterhaanden hos Guldsmedene med deres Efterfølgere Bankerne det mangedobbelte Beløb af Indskud, hvorved menes Indskydernes Fordringer paa Bankerne, samt til Modvægt derimod endvidere et mangedobbelt Beløb af Fordringer eiede af Bankerne paa deres Laantagere. Et enkelt Guldstykke kunde i Tidens Løb frembringe Indskud og Udlaan mange Gange større end det selv.

Capitel 19. Guld; fortsat fra 3die Capitel.

§ 146. Om Nødvendigheden af at benytte Ombytningsmidler.

Enhver, der vil skille sig ved en Gjenstand og overdrage den til nogen anden Person tager beredvillig Guld i Bytte. Herom blev talt i 3die Capitel, hvor det udvikledes, af hvilke Aarsager Menneskene aldrig vægre sig for at udbytte sine Præstationer med Guld.

Det staar nu tilbage ogsaa at paavise, hvorfor Menneskene ved saadanne Anledninger ikke alene ere villige, men ligefrem nødsagede til at modtage Guld i Vederlag for, hvad de have at byde.

Lad os tænke os, at Ombytningsmidlet Penge pludselig borttoges, og at der som Følge heraf alene existerede Tuskhandel, det er Udbytning af Varer og permanente Objecter med Gjenstande af lignende Art. Hvorledes vilde det under denne Forudsætning gaa med Udvexlinger af Præstationer fra Individ til Individ?

Hvis en Landmand i Norge isaafald for sin Høst ønskede at tilbytte sig Kaffe, Sukker, Tobak, Spirituosa, Klæder, Støvler, Stentøi, Gryder og Skeer, vilde det snart gaa op for ham, at hans Ønske vanskelig lod sig realisere. Hvorledes skulde han faa udvexlet sit Korn i Norge med Kaffe liggende hos en brasiliansk Planter? Vistnok lader det sig tænke, at selv om Ombytningsmidler ikke brugtes, kunde ligefuldt Handlende existere hele Verden over, til hvem Producenterne med Hjælpere kunde bringe sine Producter at fordeles mellem Jordens Befolkning. Isaafald fandtes der en Mulighed for den norske Landmand at ombytte sit Korn med brasiliansk Kaffe. Men i ethvert Fald vilde det tage Meget af hans Tid at udvexle Vare mod Vare, hvad enten Landmanden foretog Udvexlingen hos de Handlende eller for de Varers Vedkommende, der produceres i hans Naboskab, besøgte selve Producenterne. Istedetfor at passe sit Landbrug, vilde han tvinges til at gaa omkring med sit Korn for at finde Personer, som i Bytte kunde forsyne ham med andre Livsfornødenheder. Og ligeledes vilde Landmanden neppe faa den fulde Værdi for sit Korn, om han var nødt til at borttuske det. Besad Landmanden istedetfor Korn en Hest, som han vilde bortbytte med de opregnede Varer, opstod den nye Vanskelighed, at Hesten og hver enkelt af de Varer, som Landmanden tiltrængte, neppe stemte overens i Værdi. Hvad Landmanden behøvede af Kaffe, kunde udgjøre alene $^1/_6$ Part af Hestens Værdi. Da en Hest ikke lader sig dele, vilde Udbytning alene af denne Grund ikke komme istand. Følgen af directe Udbytning vilde i Henhold til det Oplyste for Landmandens Vedkommende blive mindre Production og for lidet Vederlag for det Producerede, ja ofte lede til, at han ganske maatte give Afkald paa Erhvervelse af Objecter ønskelige for hans Velvære eller Fremgang i Livet.

For andre Producenter vilde et saadant Byttesystem endog blive ligefrem ruinerende. Man tænke sig en Fabrikant af Klæde, som ikke længere kunde faa Guld i Bytte for sit Klæde, men det hele Aar rundt som Betaling fra Consumenterne eller fra de Handlende fik sig tilsendt tørret Fisk, Tømmer, Kvæg, Huder, Smør, Jern, Mursten og andre Landets Frembringelser. Hvorledes skulde Fabrikanten lagre hele denne

Masse af forskjellige Producter, som i Betaling uafladelig strømmede ind til ham? Vilde det lykkes ham at faa sine Arbeidere til at modtage sin Andel i Aarets Production i Form af Mursten, Huder og andre Gjenstande tagne fra de ham oversendte Forraad? Og hvis hans Arbeidere indgik derpaa, hvorledes skulde da de saavelsom han selv faa skilt sig ved de modtagne Varer? Man vilde faa se saavel Klædefabrikant som Klædearbeidere fra Aarets Begyndelse til Ende fare omkring for at bortbytte Fisk, Mursten, Tømmer og Jern mod Artikler mere nødvendige for dem. Ja, sandsynligvis vilde det i mange Tilfælde i det Hele taget ikke lykkes dem at faa Ombytning istand, fordi Klædefabrikant og hans Arbeidere efter al sin Umage ikke fandt nogen Producent eller Handlende forenende de to Egenskaber at behøve Mursten og samtidig istand til at give Klædefabrikanten med Arbeidere det af dem forlangte Vederlag for Murstenen. Under alt dette vilde deres egentlige Arbeide at fabrikere Klæde forsømmes. Tilsammentagne vilde disse forskjellige Ulemper snart tvinge Klædefabrikanten til at indstille sin Virksomhed. Borttagning af det tilvante Ombytningsmiddel vilde medføre Nedlægning af hans Fabrik.

Jernbanernes Eiere deltage indirecte i Productionen ved at transportere Personer saavelsom Producter fra Sted til andet. Ethvert Jernbaneselskab kan derfor kræve at erholde en Andel i Aarets Production, men intet af dem kan modtage Andelen in natura. De vilde umulig kunne sælge Billetter og i det hele taget ikke stille sine Vogne til Befolkningens Disposition mod i Betaling at faa Hølæs, Tømmer, Fabrikvarer og Lignende. Thi for det Første findes der ikke nok Bygninger paa Jernbanestationerne langs de forskjellige Linier til at opbevare saadanne Masser. Og dernæst vilde Jernbaneselskaberne ikke kunne uddele disse Varer som Lønninger til Jernbanefunktionærer eller som Betaling til Leverandører af Kul, Skinner etc. eller som Udbytte til Actionærerne. Selskaberne vilde befinde sig i samme Tilfælde som Klædefabrikanten med Arbeidere og som Følge af den her supponerede pludselige Forsvinden af alle Penge snart maatte nedlægges.

Og hvorledes vilde det endelig efter Ombytningsmidlernes Fjernelse gaa med Eiere af ældre Objecter? Hvis der hos Eieren af en Fabrik opstod Ønske om at bortbytte Fabrikken med Jordegods, vilde det være et mærkeligt Tilfælde, om han fandt en Eier af Jordegods betænkt paa at skille sig ved samme for at blive Fabrikant. Formodentlig vilde Eieren af Fabrikken blive nødt til at beholde den. Og paa samme Maade vilde det i Regelen gaa med andre ældre Objecter.

Det er saaledes klart, at Tuskhandel er forbundet med adskillige væsentlige Ulemper.

Den første Ulempe af Betydning bestaar i Vanskeligheden med at finde Nogen villig til at tage det tilbudte Object mod et bestemt angivet andet Object i Bytte. Jo mere værdifulde de to Objecter ere, desto vanskeligere bliver det at faa et Bytte istand. Hvis saaledes en Fabrikant ønskede at bortbytte en stor Fabrik med lige værdifuldt Jordegods, vilde han i 99 af 100 Tilfælde maatte opgive sin Plan, fordi ingen Jordegodsbesidder fandtes villig til at indlade sig med ham.

En anden Ulempe ved Tuskhandel stammer fra den Egenskab hos en Mængde Objecter, at de enten slet ikke eller kun vanskelig lade sig dele. Denne Slags Ulempe vilde for Fabrikanten have opstaaet, om han havde forlangt at modtage sin Fabriks Værdi halvt i Jordegods og halvt i et Skib. Vanskeligheden for ham at finde en Modpart vilde nu være fordoblet. Da hans Fabrik ikke lader sig dele, maatte den anden Part eie saavel Jordegods som Skib. Vanskeligt som det var for ham at opspore en Jordegodsbesidder, der ønskede at blive Fabrikant, vilde denne Vanskelighed blive betydelig større, hvis den anden Part skulde eie saavel Jordegods som Skib og ovenikjøbet ønske at overlade begge Dele til Fabrikanten mod hans Fabrik i Bytte. Eller for at tage Tilfældet med Hesten saa kunde det være, at Eieren for sin Hest krævede Colonialvarer, Stentøi og Metalvarer i Bytte. Hvis en enkelt Handlende tilfældigvis besad alle disse tre Varer og samtidig nærede Ønske om istedet at erholde Hesten, kunde Eieren af Hesten faa sit Ønske opfyldt. Men hvis han maatte henvende sig til tre forskjellige Handlende, vilde Sagen stille sig anderledes. Hesten kan ikke deles i tre Parter, en Part at gives til Eieren af Colonialvarer, en anden Part til Eieren af Stentøi o. s. v. Paa Grund heraf vilde han nødes til at beholde sin Hest og gjøre Afkald paa de omtalte tre Slags Varer. Hvad der her er sagt om Hesten, kan anvendes ogsaa paa en Masse andre udelelige Gjenstande fra de største til de mindste benyttede i det daglige Liv. Besidder derimod Vedkommende et deleligt Object saasom Kjød, Mælk eller Klæde, vil han have lettere for at faa Objectet bortbyttet hos Handlende eller Andre med forskjellige Gjenstande tilsammentagne af samme Værdi som hans Kjød etc. Men selv her kunde det tage lang Tid for to Parter, hver villig til at yde hvad den Anden ønskede, at finde hverandre.

Og dermed ere vi inde paa en tredie Ulempe, som Tuskhandelen

fører med sig. Tuskhandel kræver Tid, som hellere burde været anvendt paa det Arbeide, som udgjør Enhvers egentlige Livskald.

Alle disse Ulemper forsvinde ved Benyttelsen af Guld som Ombytningsmiddel. Lidt foran blev det omtalt, hvor vanskeligt det vilde være for en Fabrikant ved directe Udbytning at faa realiseret sit Ønske om at bytte sin Fabrik bort med Jordegods og et Skib. Lad os se, hvorledes Alt jævner sig for ham, hvis han tager sin Tilflugt til Ombytningsmidlet Guld.

Naar en Fabrik saavelsom andre Objecter skulle skifte Eier, vil den nye Eier som Regel i Vederlag ikke kunne byde netop det, som Sælgeren ønsker. Hvad han maatte besidde af Objecter, vilde sjelden passe for Fabrikanten. Denne maa derfor i Bytte tage Noget, hvorfor han ikke har særlig Brug, og vælger dertil Guld, hvilken Værdigjenstand Kjøberen af en Fabrik og hvilketsomhelst Andet altid besidder, enten fordi han eier det eller har laant det. I Mangel af noget Bedre tager Fabrikanten Guldet; han mister sin Fabrik og anbringer midlertidig sin Formue i Guld. Naar han modtager Guldet, uagtet han hverken behøver det til Smykker eller lignende Brug, saa ledes han dertil ved Bevidstheden om, at Mangfoldige eftertragte Guld som midlertidig Formuesanbringelse (se Capitel 3), og at han derfor naarsomhelst for Guld kan tilbytte sig Andet mere nødvendigt for ham end Guld. I denne sin Forventning bliver han ikke skuffet. Som omtalt ønskede han at skille sig ved sin Fabrik og istedet erhverve sig Jordegods og Skib. Det første har han opnaaet. Før eller senere vil ogsaa det andet Ønske blive opfyldt. Eierne af to saadanne Objecter ville ombytte dem f. Ex. med Værdipapirer. Men det kan være vanskeligt at finde to Eiere af Værdipapirer ønskende at blive Landmand og Skibsreder. Til Eiere af Værdipapirer kunne de ikke faa bortbyttet sit Jordegods og Skib, men vel til Eiere af Guld. Blandt dem befinde sig nu ogsaa den forrige Fabrikant. Delende sit Guld i to Portioner kjøber han Jordegods og Skib; ogsaa hans andet Ønske er opfyldt. Ved at benytte Guldet som Ombytningsmiddel maatte Fabrikanten istedetfor en enkelt Ombytning foretage to Ombytninger. Først maatte han give sin Fabrik fra sig mod Guld som Vederlag, og dernæst maatte han med Guldet erhverve, hvad han attraaede, nemlig Jordegodset og Skibet. Men han har staaet sig derpaa; thi en eneste directe Ombytning vilde, om den overhovedet havde kunnet gjennemføres, vistnok givet ham meget mere Bryderi end de to Ombytninger med Guldet som Formidler.

Paa lignende Maade bidrager Guldet til en let og hurtig Fordeling

af Aarets Production. Producenten med Hjælpere afholde sig fra at løbe omkring med sine Producter for at udbytte dem med saadanne Gjenstande, som Enhver tiltrænger. Istedet udbytter han sine Producter mod Guld hos de Handlende. Efter midlertidig at have seet sine Producter repræsenteres af Guld, foretager han den anden Bytteforretning, denne Gang for sit Guld erhvervende hvad han behøver.

Det vil af Foranstaaende fremgaa, at Tuskhandel er forbundet med de største Ulemper, hvilke imidlertid forsvinde ved Benyttelse af Guld som Ombytningsmiddel. Dette er Grunden til Nødvendigheden af at benytte Ombytningsmidler ved Objecters Overgang fra gammel til ny Eier.

§ 147. Hvorledes erholde Menneskene sit Guld?

I de senere Tider er Størsteparten af nyudvundet Guld komme fra Amerika, Australien og Sydafrika. Naar Guldvadskeren eller Eieren af en Guldgrube med sine Hjælpere har udvundet et Kvantum Guld ombytte de Guldet med Producter for Livsophold eller Omformning samt med ældre Objecter saasom Værdipapirer, Bygninger eller Jord. Theoretisk seet kan Guldgraveren, naar han for sit nye Guld vil kjøbe Producter til Livsophold eller Omformning, blot kjøbe dem fra Beholdningerne af Producter sparede af Andre. Fra Aarets øvrige Verdensproduction kan Guldgraveren ikke kjøbe. Thi som foran oplyst er denne henbragt til Handelsstanden rundt omkring paa Jorden mod Guld i Bytte og vil blive gjenkjøbt af sine Producenter med Hjælpere, som tiltrænger den for at leve. Om derfor Guldgraveren vilde gjenkjøbe fra denne Production, maatte han theoretisk betragtet mødes med det Svar, at den var bestemt for Andre, og som nævnt henvises til de sparede Producter. Idet han derpaa for sit Livsophold og for Omformning kjøber fra Jordens Beholdning af sparede Producter, formindskes disse, men samtidig stiger Jordens Beholdning af Guld. Ved Guldgraverens forskjellige Handlinger have nogle af Jordens Sparende faaet sine sparede Producter omformede til det permanente Object Guld. De have mistet sine sparede Producter og seet nyt Guld tage deres Plads.

Der er foran blevet skjelnet mellem gjenkjøbende og ordinært Guld. Til denne sidste Classe maa Guldgravernes Guld altsaa henregnes, hvad angaar dets Forhold til Jordens Productmasse. Ogsaa det nye Guld, hvormed Guldgraveren erhverver ældre Objecter, henhører til det ordinære Guld og bibeholder indtil videre denne Egenskab i den nye Guldeiers Besiddelse. Om han for Guldet vil kjøbe Producter, maa

det derfor ogsaa for hans Vedkommende tænkes at ske fra de sparede Beholdninger og ikke fra Aarets Production bestemt for den øvrige Befolkning,

Er det nye Guld paa denne Maade kommet i Circulation, benyttes det senere ganske som det gamle Guld saaledes som gjentagne Gange beskrevet. Det bliver gjenkjøbende, hvergang det maatte gives til Befolkningen til Gjenkjøb af Aarets Production. Efter saaledes at være benyttet til Fordelingen af Aarets Production gaar det atter ind i det øvrige ordinære Guldforraad tjenende som Ombytningsmiddel ved ældre Objecters Overgang fra gammel til ny Eier.

Hvis Guldet udvindes i store Masser saaledes som i Transvaal, vil det blot delvis kunne anvendes i Landet selv. Guldproducenterne med Hjælpere ville ikke i Omegnen eller i Landet selv kunne finde alle de Producter og ældre Objecter, som de ønske i Bytte med sit Guld. Store Masser af Guldet gaar derfor ud af Landet, fornemmelig til Europa, hvor det ombyttes med sparede Producter. De tidligere europæiske Eiere af disse sparede Producter se dem forsvinde for at erstattes af transvaalsk Guld; deres sparede Producter ere blevne omformede til nyt transvaalsk Guld med tilsvarende Forøgelse af Europas Guldforraad. Af Producterne sendes saameget til Sydafrika, som Guldproducenterne med Hjælpere ønske at fortære til Livets Ophold samt muligens omforme i Sydafrika til permanente Objecter. Resten af Producterne lade de sydafrikanske Guldproducenter forblive i Europa og der omforme til permanente Objecter. Europas permanente Objecter forøgedes nylig med det netop udvundne sydafrikanske Guld nu tilhørende de europæiske Sparende og forøges yderligere med omformede permanente Objecter, tilhørende de sydafrikanske sparende Guldproducenter. Omformningen i Europa kan foregaa paa den Maade: at de sydafrikanske Guldproducenter tegne Actier i nye europæiske industrielle Actieselskaber eller indtræde i europæiske Interessentskaber. Om de sydafrikanske Guldproducenter for Guldet kjøbe europæiske gamle Værdipapirer eller europæisk Jordegods og Lignende, kunne de forrige europæiske Eiere af disse Objecter benytte det tranvaalske Guld til Gjenkjøb og Omformning. Isaafald blive Europæerne Eiere af det transvaalske Guld saavelsom de nye europæiske Objecter, medens de sydafrikanske Guldproducenter blive Eiere af de gamle europæiske Objecter.

Afsendelsen af Guld fra Productionsstedet til et Land uden naturlige Guldforekomster kan foregaa directe eller ogsaa med et eller flere

andre Lande som Mellemmænd. I Europa er det fornemmelig England, som faar sig Guld tilsendt directe fra de guldproducerende Lande. Med en Del af dette Guld kjøbe Guldproducenterne engelske Producter og andre engelske Objecter. Hvad derefter Guldproducenterne have tilbage af sit Guldforraad i England, benytte de til Betaling af ikke-engelske Producter og ældre Objecter. Sender saaledes Norge nogle Ladninger Trælast til Transvaal, betales Norge med transvaalsk Guld liggende i England. Aarets sparede norske Producter have derved seet Noget af sin Trælast omformet til transvaalsk Guld nu liggende i Norge. Det kan ogsaa hænde, at Trælasten ikke er at betragte som henhørende til de sparede Producter af Aarets norske Production. Isaafald vil Guldet forblive liggende udenlands f. Ex. i England som Betaling af engelske Producter sendte til Norge. Under denne Forudsætning bliver det endelige Resultat dette, at der consumeres norsk Trælast i Sydafrika og engelske sparede Producter i Norge, samtidig med at de engelske Sparende faa sine bortgaaede sparede engelske Produkter erstattede med nyt sydafrikansk Guld foraarsagende en Forøgelse af Englands Guldforraad.

I de Tider, da Europa almindeligvis benyttede Sølv som Ombytningsmiddel, foregik Sølvets Erhvervelse paa samme Maade som nu forklaret om Guldet.

§ 148. Skillemynt.

Paa Grund af Guldets høie Værdi vilde Guldmynter lydende paa ringe Beløb blive for smaa til at kunne haandteres. Det lader sig derfor umulig gjøre at udmynte af Guld skandinaviske 10 Ører, franske 10 Centimer og lignende smaa Pengestykker. Forarbedet af Guld vilde enhver af disse Mynter paa Grund af sin ubetydelige Størrelse vise sig aldeles uskikket til at circulere.

Dette er uheldigt; thi der findes Masser af Gjenstande mindre værdifulde end den mindste Guldmynt i hvert Land. I Skandinavien præges ikke mindre Guldmynter end Ti-Kronestykker svarende til næsten 11 engelske shillings. Hvis nu Nogen ønsker at ombytte en Gjenstand værd 1 Krone Guld med Landets Mynt, vil intet Guldstykke af samme Værdi kunne opdrives. For at afhjælpe denne Mangel præger hvert Land ved Siden af sin Guldmynt ogsaa en anden Mynt dels af kobberblandet Sølv og dels af Bronce, hvilke kaldes Skillemynt. Disse Sølv- og Broncemynter benyttes til de smaa Ombytninger. Vistnok besidde de ikke saa megen Værdi, som Præget angiver, saa at Sæl-

geren af en Gjenstand værd 1 Krone Guld ved Salget faar 1 Sølvkrone paa langt nær ikke værd 1 Krone Guld. Publikum tager imidtid ligefuldt disse mindre værdifulde Skillemynter i Bytte for andre Præstationer; thi man kan ikke hjælpe sig uden Skillemynterne, Store Kvanta af dem vil dog ingen modtage og er dertil heller ikke lovmæssig tvunget. Ved større Omsætninger bliver Skillemynten ikke benyttet.

I Slutningen af 1902 besad Norge formodentlig omtrent 40 Millioner Kroner i Guldmynt, medens samtidig 8 Millioner Kroner Skillemynt af Sølv antoges at cirkulere. Sølvværdien af de 8 Millioner udgjorde kun 4 Millioner. Differencen har den norske Stat, af hvem Udmyntningen besørges, taget til Indtægt for sig.

Den norske Stat besidder et Myntværksted i den lille By Kongsberg nær sine Sølvgruber sammesteds. Indtil fornylig blev den færdige Skillemynt indsendt til et af Ministerierne i Christiania det saakaldte Finantsdepartement, hvorfra de udleveredes til Publikum, som i Betaling havde at levere Departementet Banknoter ombyttelige med Guld i Notebankens Kjældere. Hvis omvendt Nogen i sin Virksomhed fik mere Skillemynt, end han behøvede, kunde han indlevere den til samme Departement og faa Noter i Bytte. I den senere Tid lader Regjeringen denne Udlevering og Tilbagelevering af Skillemynt foregaa i en Bank.

§ 149. Der findes ikke nok Guldmynt.

Fra de guldproducerende Lande spredes aarlig store Masser af nyt Guld ud over Jorden. Heraf benyttes en Del til Smykker og Lignende, medens den anden Del udmyntes. Men den aarlige Forøgelse af Jordens Guldmynter har dog hidtil ikke kunnet holde Skridt med den stigende Trang til Guld som Ombytningsmiddel. Forholdet er det, at der ikke findes nok Guldmynt i Verden til at besørge Productionens Fordeling saavelsom Overgang af ældre Objecter fra gammel til ny Eier. Til at afhjælpe denne Mangel benyttes kunstige Midler. Et saadant Middel er Skillemynten. Dens egentlige Opgave bestaar i at formidle de ganske smaa Omsætninger, men ved Siden heraf udfylder Skillemynten delvis Mangelen paa Guldmynt, dog kun i ringe Grad. Til to andre saadanne Midler komme vi i de to følgende Capitler om Banknoter og Checken.

Capitel 20. Banknoter.

§ 150. Hvad opnaaes ved Benyttelse af Banknoter?

Ved Udstedelse af Banknoter haves to Formaal for Øie: at indskrænke Flytning af Guldmynt samt, da Verden ikke besidder nok Guldmynt, saavidt muligt at afhjælpe denne Mangel.

Hvis Guldmynt altid skulde bringes tilstede, hvergang en Præstation udbyttes med Guld, vilde heraf opstaa to Ulemper:

1) Formindskelse af Guldet ved Slidning,

2) Besvær for de contraherende Parter, hvergang større Omsætninger foretoges og tunge Vægter af Guld maatte føres fra Sted til Sted.

Disse Ulemper kunne undgaaes ved at benytte Banknoter berettigede til at hæve Guld opbevaret paa et i Banknoten nærmere angivet Sted, en saakaldt Notebank. Naar Nogen for Guld vil tilbytte sig en Præstation, medbringer han sine Banknoter berettigede til at indløses med Guld i Notebankens Kjældere. Derpaa udbyttes Præstation med Banknoter. Den, der har ydet Præstationen, kan nu med Banknoterne i Haand kræve sig Guld udbetalt i Notebanken. Herpaa vil han dog sjelden indlade sig. Bevidstheden om, at han for Noterne naarsomhelst kan erholde Guld, pleier i Almindelighed at være ham tilstrækkelig, Guldet selv lader han isaafald blive liggende i Notebanken. I enkelte Lande saasom i Norge er denne Utilbøilighed til at kræve Noter indløste saa stærk, at Guld sjelden eller aldrig sees ude blandt Befolkningen. Er et Guldstykke tilfældigvis kommet i Circulation, vil det ikke vare længe, forinden det indbetales i en Bank og af denne videresendes til Norges Bank (Notebankens) nærmeste Contor. Paa den anden Side forekommer der ogsaa Lande, hvor store Beløb af Guldmynt circulere ved Siden af Banknoterne.

Det andet Øiemed med Banknoter opnaaes ved at udstede dem for Beløb overskridende Guldet i Notebankens Kjældere.

Paa Grund af Jordens Udstykning i Lande gives der ingen Notebank tilhørende den hele Menneskehed i Fællesskab. Hvert Land har sin egen Notebank, stundom endog flere af dem. I det Væsentlige ere de organiserede paa samme Maade. At gjennemgaa en enkelt af dem vil derfor være tilstrækkeligt. Hertil vælges Notebanken i Forfatterens Hjemland som den, til hvilken han har bedst Kjendskab. I § 152 komme vi nærmere tilbage hertil.

§ 151. Banknoters Circulation.

Naar Nogen er blevet Eier af et Object, pleier han ikke strax at skille sig af med det. Jord, Hus, Fabrik etc. vil Eieren i mange Tilfælde beholde til sin Dødsdag og, om han i sin Levetid sælger et saadant Object, i Regelen først have været dets Eier for en længere Tid. Noget Lignende er Tilfældet med de mere forgjængelige Gjenstande som Føde, Beklædningssager og Indbo. Eieren beholder det for at fortære det eller udslide det, men sælger det sjelden, naturligvis saadanne Tilfælde undtagne i hvilke Gjenstandens Eier er Fabrikant eller Forhandler.

Med Objectet Banknoter forholder det sig anderledes. Eieren af Banknoter ønsker ikke at beholde dem, men søger snarest muligt at blive af med dem. Enten ombytter han dem med andre Objecter, eller indsætter han dem i en Bank. Saasnart Banken er kommet i Besiddelse af Noterne, skiller ogsaa Banken sig af med dem gjennem Udlaan. De laante Noter blive nu Laantagerens Eiendom, hvorpaa de af ham strax sendes videre til ny Eier mod andre Objecter i Vederlag.

Som Følge af denne Forskjel mellem Banknoter og andre Objecter i Henseende til Tidslængden, da de forblive i sin Eiers Besiddelse, ville Objecter som Jord eller Indbo engang solgte af sin Eier neppe nogensinde paany komme i hans Besiddelse. Dette kan ikke siges om Banknoter. Enhver, som skiller sig ved sine Banknoter, kan lettelig opleve at faa dem igjen. Især hænder dette ofte i Banker. Daglig overdrages der en Bank Masser af Banknoter, som den strax gjennem Udlaan lader overgaa i Andres Eie. Mangen Banknote har derfor under sin Existentse sikkerlig gjentagne Gange tilhørt den samme Bank for hver Gang strax paany at se en Anden som sin Eier.

§ 152. Norge fik sin Notebank i 1816.

Ordningen af et Lands Pengevæsen ansees overalt for en Statsopgave. Da derfor Norge i 1814 adskiltes fra Danmark og som Følge af Foreningen med Sverige fik sin egen Regjering og sin egen Nationalforsamling, var denne Sag Noget af det Første, som forelaa til Behandling af Landets nye Styrere.

Skillemynten voldte dem ikke synderligt Besvær. Der circulerede paa den Tid i Norge adskillig dansk Skillemynt, hvilken tiltrods for den stedfundne politiske Forandring endnu i mange Aar forblev i Om-

løb, alene nu og da suppleret af ny norsk Skillemynt. Sammenlign hermed § 148.

Vanskeligere stillede det sig derimod med den øvrige Mynt og med Banknoter. Med Norges Forraad heraf var det i 1814 daarlig bevendt. Man var henvist til Brugen af de gamle danske Banknoter. Men af Aarsager, hvorpaa vi ikke her kunne indgaa, egnede de sig ikke længere til at benyttes. Det blev nødvendigt at skaffe Sølv tilveie og paa Grundlag af dette Sølv at udfærdige nye norske Noter.

I Henhold hertil paalagdes det Norges Befolkning at aflevere Sølvtøi saasom Kander, Skaale og Skeer til en samlet Værdi af 8 Millioner Kroner, hvilke Gjenstande Regjeringen derpaa lod omsmelte til saakaldte Sølvdalere. Disse Mynter stode saavel i Størrelse som Renhed over Skillemynten. Dette skede i 1816. Regjeringen kunde have tilbagegivet de 8 Millioner Kroner Sølvdalere til Sølvets Eiere for at tjene som Ombytningsmiddel i Landet. Imidlertid blev som allerede antydet en anden Fremgangsmaade valgt. Paa Basis af de 8 Millioner Kroner Sølvdalere udstedtes der Banknoter. Ligesom Regeringen havde aabnet sit eget Myntværksted og der ladet ompræge Sølvet til Dalere, saa skulde Regjeringen strengt taget nu selv have foretaget de fornødne videre Skridt nemlig ved sit Finansministerium opbevaret Sølvdalerne samt trykket og udgivet Noter mod dette Sølv. Regjeringen ønskede dog ikke at paatage sig denne Opgave, som derimod overensstemmende med Skik og Brug for saadanne Tilfælde blev delegeret til en Bank. Af saadanne fandtes der i 1816 ingen i Norge, men der dannedes nu et Actieselskab kaldet Norges Bank, til hvem hine 8 Millioner Kroner Sølvmynt overleveredes for at danne Bankens Actiecapital. Actiebreve udstedtes til dem, fra hvem Sølvet var afkrævet. Actionærerne have siden aarlig faaet sin Part af Bankens Indtægter, men øve ingensomhelst Indflydelse paa dens Ledelse, hvilken sidste er forbeholdt Norges Nationalforsamling.

I de paafølgende Aar hændte det oftere, at norske Exportører og Redere toge Sølv fra Udlandet enten i Form af Barrer eller udenlandske Sølvmynter. Da Sølvet i denne Skikkelse ikke kunde bruges som Ombytningsmiddel i Norge, bragte Eierne det til Norges Bank, som derpaa i Statens Myntværksted lod det forvandle til norske Sølvdalere og henlagde dem til de 8 Millioner Kroner Sølv fra 1816. Paa den Maade fik Norges Banks oprindelig 8 Millioner Kroner store Sølvforraad efterhaanden en betydelig Tilvæxt. Ogsaa mod det nye Sølv bleve Banknoter udfærdigede, hvilke fra Norges Bank leveredes til Sølvets sidste Eiere.

I 1874 gik Norge over til Guldmyntfod. Herefter skulde Guld bruges som Ombytningsmiddel. Alt Sølvet i Norges Banks Kjældere blev i Henhold hertil sendt til Udlandet for at ombyttes med Guld. I Forbigaaende sagt maatte derefter Udlandet, forsaavidt det ikke selv kunde anvende det norske Sølv, lade det gaa videre f. Ex. som Husgeraad til Transvaal mod nyt Guld i Bytte eller til Asien for asiatiske Producter, som derefter maaske skibedes til Transvaal mod nyt Guld fra Gruberne i Bytte. Ifølge Balancen paa næste Side laa der ved Udgangen af 1901 i Norges Banks Kjældere og hos dens udenlandske Commissionærer Guld for $40^2/_{10}$ Millioner Kroner, hvoraf de 8 Millioner vare erhvervede for Sølv indbetalt i 1816 som Actiecapital, medens Resten $32^2/_{10}$ Millioner vare indbragte af Andre dels som Sølv ombyttet i 1870 Aarene med Guld og dels som virkeligt Guld. Factisk indbragtes der fra 1816 til 1901 meget mere Metal end $32^2/_{10}$ Millioner; men da der samtidig i disse Aar atter udtoges Metal for at tilbagesendes til Udlandet, indskrænkede Tilvæxten for Norges Bank sig til $32^2/_{10}$ Millioner.

Paa Grundlag af denne Metalbeholdning er det, at Norges Bank som nævnt udsteder Noter, der af Indehaverne naarsomhelst kunne kræves indløste med Metal. I 1816 ved Bankens Oprettelse kunde 8 Millioner Kroner Noter udfærdiges funderede af de 8 Millioner Sølv. Ved Udgangen af 1901 var paa samme Maade udstedt $40^2/_{10}$ Millioner Noter funderede af de $40^2/_{10}$ Millioner Guld, hvortil Metalbeholdningen i Mellemtiden var voxet.

Af de $40^2/_{10}$ Millioner Kroner Noter ville imidlertid kun faa blive forelagte Banken til Indløsning med Guld. Til Indfrielse af de forholdsvis faa Noter, som maatte blive præsenterede i dette Øiemed, vilde nogle faa Millioner Kroner Guld være tilstrækkelige. Antages det, at i ugunstigste Fald kun $^1/_4$ Part af Noterne ønskes indløste, skulde omtrent 10 Millioner Kroner Guld være Alt, hvad Banken behøvede i sine Kjældere for at efterkomme sine Forpligtelser ligeoverfor Indehaverne af de $40^2/_{10}$ Millioner Kroner Noter. Med 40 Millioner Kroner Guld i Kjælderne skulde Banken mod dette Guld endog kunne udstede 160 Millioner Kroner Noter. Saalangt tør dog ikke Norges Bank gaa med sin Noteudstedelse. Der vælges en Middelvei. Det tillades Norges Bank til enhver Tid at have 35 Millioner Kroner saakaldte ufunderede Noter i Circulation. Med de ovennævnte $40^2/_{10}$ Millioner Kroner Guld i sine Kjældere kan Norges Bank udfærdige $40^2/_{10} + 35$ Millioner Kroner, tilsammen $75^2/_{10}$ Millioner Kroner Noter.

Forkortet Balance den 31. December 1901.

Debitorer:		Kr. Øre
Actieeiernes Conto		4,196.10
Guldbeholdning i Norge og Udlandet		40,228,527.60
Udlaan mod Pant i fast Eiendom		4,168,830.00
Udlaan mod Depositum og paa Cassacreditiv		2,065,239.74
Vexelobligationer		2,430,516 00
Vexler, norske		37,829,153.16
Vexler, udenlandske		2,503,787.54
Værdipapirer, rentebærende		7,290,448.40
Udestaaende i Boer		2,615,668.63
Diverse Activa [a]		80,277.52
Ældre Bankbygninger	Kr. 1,239,900.00	
Bankbygning under Opførelse i Christiania, hidtil udlagt.	„ 576,000.00	
	Kr. 1,815,900.00	
Cassabeholdning		12,692,355.77
		111,909,000.46

Creditorer:	Kr. Øre
Actiecapitalen	15,494,789.52
Reservefondet	7,867,584.46
Afsat til uafgjorte Tab	1,440,928.32
Ikke-uddelt Indtægt	2,189,582.19
Seddeludstedelsesret	75,228,527.60
Indskud paa Folio	8,432,449.28
Afsat, hvoraf Kr. 1,060,056.01 til nye Bankbygbygninger [b]	1,255,139.09
	111,909,000.46

[a]		
Indkjøbte Panter	Kr.	8,471.16
Interims Omkostningsconto	„	58,508.26
Conto for Indløsning af Bankindskud	„	13,298.10
	Kr.	80,277.52

[b]		
Anvisnings Conto	Kr.	33,459.62
Præscriberede Sedler	„	40,724.80
Udbytte Contoerne	„	55,601.21
Seddelfabrikation	„	64,392.81
Afsat til Christiania Bygning	„	1,044,276.31
„ „ Trondhjem „	„	7,610.23
„ „ Hamar „	„	8,169.47
Incasso Conto	„	904.64
	Kr.	1,255,139.09

§ 153. Hvorledes bleve Noterne satte i Circulation?

Hvor findes disse $75^{8}/_{10}$ Millioner Kroner Noter? Svaret bliver, at de ere gaaede ud til Befolkningen ad følgende to Veie. Lidt ovenfor omtaltes, at af Metallet i Norges Banks Kjældere stammede $32^{8}/_{10}$ Millioner Kroner fra norske Exportører, Skibsredere og Lignende, som personlig eller ved sine Banker indbragte udenlandsk Sølv og Guld til nævnte Norges Bank. For Letheds Skyld slaa vi herefter de to Metaller sammen og kalde dem Guld. Efter at være blevet slaaet til Mynt i Regjeringens Myntværksted lagdes Guldet i Norges Banks Kjældere. I Vederlag modtoge Indbringerne af Guldet fra Norges Bank dens Noter og spredte dem blandt Befolkningen dels til Kjøb og dels til Udlaan. Paa denne Maade fandt $32^{8}/_{10}$ Millioner Kroner Noter sin Vei ud til Befolkningen. Men foruden disse Banknoter existerede der 8 Millioner Kroner udstedte mod Bankens Guld erhvervet for de 8 Millioner Kroner Sølv fra 1816, samt fremdeles 35 Millioner Kroner udstedte uden tilsvarende Guld i Kjælderne, tilsammen 43 Millioner Kroner Noter. For at faa disse Noter sat i Circulation greb Norges Bank til det Middel at udlaane dem; de fandt sin Vei til Befolkningen ved Udlaan. For Fuldstændigheds Skyld oplyses, at af de to Notebeløb paa $32^{8}/_{10}$ og 43 Millioner Kroner eller ialt $75^{8}/_{10}$ Millioner Kroner Noter vare de $12^{7}/_{10}$ Millioner Kroner ved Udgangen af 1901 midlertidig vendte tilbage til Norges Banks Kasse.

§ 154. Notedepartement og Bankdepartement.

Det nævntes, at Norges Bank havde udlaant et nærmere specificeret Noteforraad paa 43 Millioner Kroner. Heraf fremgaar, at Norges Bank ved Siden af at opbevare Guld i sine Kjældere og paa Basis deraf udstede Noter ogsaa driver almindelige Bankforretninger, hvortil Norges Bank anvender Noter udstedte af den selv. Denne Sammenblanding af forskjellige Forretninger gjør Forholdet med Notebanken temmelig indviklet.

For ret at fatte en Notebanks Virksomhed maa man i Tankerne opløse den i to distincte Afdelinger skarpt adskilte fra hverandre. En Notebank som f. Ex. Norges Bank bestaar tiltrods for sin Enhed i Grunden af to særskilte Selskaber, det ene paa en Maade tilhørende Regjeringen og bestemt til at udstede Noter samt opbevare Guldet afsat til at fundere Noterne, medens det andet Selskab, der har til For-

maal at drive almindelige Bankforretninger, tilhører Actionærerne. For at skjelne dem fra hverandre kunne de gives hver sit Navn og kaldes

1) Notedepartementet,
2) Bankdepartementet.

Egentlig skulde hvert Selskab have sin særskilte Bygning og særskilte Chefer; men af Hensigtmæssighedshensyn lader man dem begge bo under samme Tag og ledes af en fælles Bestyrelse.

§ 155. Notedepartementets Virksomhed.

Det supponerede Notedepartement i Norges Bank var det, som i 1816 først modtog de 8 Millioner Kroner Sølvdalere udprægede af Befolkningens afleverede Sølvsager og derpaa i 1870 Aarene ombyttede disse Sølvdalere med udenlandsk Guld. Ligesaa var det til Notedepartementet, at Exportørerne med flere Andre indbragte sit Sølv og senere sit Guld, hvilke Metaller Selskabet Notedepartementet efter at have ladet Statens Myntværksted forvandle dem til Mynt henlagde i sine Kjældere.

Mod disse Metaller, hvem vi ville give den fælles Benævnelse Guld, trykkede Notedepartementet et tilsvarende Beløb Noter ombyttelige med Guldet i Kjælderne, hvilke Noter afleveredes til dem, som havde indbragt Guldet. Actionærerne eller rettere sagt deres Repræsentant Bankdepartementet i Norges Bank fik 8 Millioner Kroner Banknoter for at benytte dem som sin Actiecapital. De resterende Banknoter beløb sig ved Udgangen af 1901 til $32^{2}/_{10}$ Miliioner Kroner, der af Notedepartementet vare blevne udbetalte til Indbringerne af Guld. Tilsammen udgjorde disse to Summer $40^{2}/_{10}$ Millioner Kroner Banknoter udslupne af Notedepartementet, for hvilke et lignende Beløb Guld henlaa i dens Kjældere.

Da disse $40^{2}/_{10}$ Millioner Kroner Noter ombyttelige med Guld imidlertid ikke vilde være tilstrækkelige til at besørge Landets Ombytninger, lod Regjeringen, der supponeres at eie det saakaldte Selskab Notedepartementet i Norges Bank, dette Departement yderligere trykke 35 Millioner Kroner Noter ligeledes ombyttelige med Guld i Notedepartementets Kjældere, saa at der mod $40^{2}/_{10}$ Millioner Kroner Guld nu fandtes $75^{2}/_{10}$ Millioner Kroner Banknoter. Nogen Risico var hermed ikke forbundet saaledes som udviklet i Slutningen af § 146.

Som allerede antydet varierer Notedepartementets Beholdning af Guld, idet stundom Guld importeres fra Udlandet, hvilket Guld snart

havner i Notedepartementet, medens til andre Tider Guld udtages for at sendes til Udlandet. Enhver som begiver sig til Norges Bank for at indbringe Guld, maa supponeres at henvende sig til Notedepartementet i Banken og der aflevere Guldet mod Noter i Bytte. Til samme Notedepartement maa ligeledes Alle, der ønske Guld for at exportere det eller i anden Hensigt, bringe sine Noter for at kræve dem indløste med Guld fra Departementets Kjældere. I det første Tilfælde vilde Guld og circulerende Noter stige. I det andet Tilfælde formindskedes Guldet og ligeledes de circulerende Noter, idet Notedepartementet enten maatte ødelægge de tilbageleverede Noter eller ialfald, om de bortgjemtes, betragte dem som værdiløst Papir.

§ 156. Bankdepartementets Virksomhed.

Bankdepartementet er en slet og ret Bank ligesom Landets øvrige Banker, om end den fornemste af dem alle. Paa samme Maade som enhver anden Bank besidder Bankdepartementet i Norges Bank sin Actiecapital — i 1816 udgjørende 8 Millioner Kroner Noter ombyttelige med Sølv — saavelsom sit Reservefond og modtager Indskud, hvilke det atter udlaaner.

§ 157. De saakaldte ufunderede Noter kunne betragtes som et Indskud i Bankdepartementet gjort af Regjeringen, for hvilket Indskud der bør gives Rente til Regjeringen.

Det betydeligste Indskud, om det saa kan kaldes, i Bankdepartementet udgjøres af de 35 Millioner Kroner saakaldte ufunderede Noter. Hensigten med deres Trykning var at sprede dem blandt Befolkningen for at anvendes under Ombytninger. Spredningen maa finde Sted ved at udlaane Noterne, hvilket dog ikke godt kunde foregaa fra Notedepartementet, som forfærdigede Noterne; thi dette Departement befatter sig ikke med Bankforretninger. Til Spredningen udkrævedes Mellemkomst af Nogen, som udlaaner Penge, altsaa Bistand fra en Bank. Overensstemmende hermed lod Notedepartementet de 35 Millioner Kroner indbetale i Bankdepartementet, som man bør tænke sig installeret i en anden Bygning eller gjerne i en anden By, hvorvel de i Virkeligheden bo tilsammen under Ledelse af en fælles Chef. Bankdepartementet modtog de 35 Millioner Kroner saakaldte ufunderede

Noter som et Slags Indskud indtil videre uopsigeligt fra begge Parters Side.

For dette Indskud stort 35 Millioner Kroner maa Bankdepartementet betale Rente til Indskyderen Notedepartementet, hvilket igjen til sin supponerede Eier Regjeringen overdrager de saaledes modtagne Rentepenge. Efter en Rentefod af 2 Procent skulde Regjeringen gjennem sit Notedepartement erholde 700,000 Kroner i aarlig Rente af Indskuddet. En bestemt Rentesats lægges imidlertid ikke til Grund for Beregningen. Istedet erholder Notedepartementet paa Regjeringens Vegne en Andel af Bankdepartementets Indtægt, hvilken Andel ifølge Regnskabet for 1901 udgjorde omtrent 500,000 Kroner i Aaret næstfør nemlig i 1900. I Tillæg hertil faar Notedepartementet sig erstattet hos Bankdepartementet Omkostningerne forbundne med Opbevaringen af Guldet og Trykningen af Noterne, en Udgift, der egentlig paahviler Regjeringen eller dens Repræsentant Notedepartementet. Forøvrigt andrager denne Udgift i Regelen til forholdsvis smaa Beløb paa Grund af begge Departementers Sædvane at udgive paa nyt gamle indkomne Noter, saalænge de ikke ere iturevne eller i stærk Grad tilsmudsede. Skulde Bankdepartementet strax tilbagesende modtagne ældre Noter til Notedepartementet for at ombyttes med nye Noter, og skulde ligeledes Notedepartementet altid give nye Noter for indbragt Guld, vilde Trykningsomkostningerne meget forøges. Men som sagt hvad enten de ere smaa eller store, tilkommer det Notedepartementet, som foreløbig har udlagt dem, at faa dem erstattede af Bankdepartementet i Tillæg til Andelen i Gevinsten.

I Modsætning til dette fingerede Indskud paa 35 Millioner Kroner Noter udgjorde de virkelige Indskud den 31. December 1901 kun $8^4/_{10}$ Millioner Kroner. Naar Beløbet var saa lidet, ligger det i, at Norges Bank Intet betaler for Indskud, hvorfor de Fleste pleie at bruge andre Banker, der betale dem Rente.

§ 158. Bankdepartementets Indtægt.

Det er ligesaa godt at gjentage det, Notedepartementet i Norges Bank tjener Intet udenfor, hvad det erholder af Bankdepartementet for at gives til dets formodede Eier Regjeringen. For 1900 var det 500,000 Kroner. Alene Bankdepartementet er den erhvervende inden Norges Bank.

Dette sidste udlaaner Størstedelen af sin Actiecapital, af sit Re-

servefond og af sine Indskud, deriblandt ogsaa de 35 Millioner Kroner saakaldte ufunderede Noter, til forskjellige Laantagere for af dem at benyttes snart i et snart i et andet Øiemed. Fabrikanter, Jorddyrkere og Handlende ønske Driftscapital, som de ikke besidde. Andre ville erhverve sig ældre Objecter eller agte at kjøbe sparede Producter for at omforme dem til permanente Objecter. Alle behøve de Noter ombyttelige med Guld, da de i Besiddelse af Noterne dermed kunne tilbytte sig, hvad de til sine Formaal tiltrænge. Kun de Færreste eie imidlertid saamange Noter, som dertil udkræves.

Til saadanne Personer er det, at Bankdepartementet i Norges Bank udlaaner sine ovenfor opregnede Noter. I Vederlag forpligte Laantagerne sig til at afgive en Del af sin Anpart i Aarets Production til Bankdepartementet som Renter samt til at tilbagebetale Laanene med Noter, eftersom de forfalde.

Renten erlægge Laantagerne ikke in natura, men med Noter berettigede til at gjenkjøbe deres tilsvarende Producter af Aarets Production liggende hos Handelsstanden. At Bankdepartementet erholder lad os sige 5 Procent Rente af udlaante 50 Millioner Kroner Noter betyder altsaa, at det for sin Tjeneste ydet ovenstaaende Laantagere af dem indsættes til Eier af Producter værd $2^1/_2$ Millioner Kroner Guld.

Af disse Producter sparer Bankdepartementet Noget, ved hvilke Besparelser dets Reservefond dannes, hvorom Mere senere. Resten af Producterne uddeles til Forskjellige, fornemmelig til Bankpersonalet for deres Arbeide og til Notedepartementet for at gives til dets supponerede Eier Regjeringen, De tilbageblevne Producter gives til Bankdepartementets Actionærer som Udbytte af deres Actier. Ligesom Bankdepartementet selv modtog Renten i Form af Noter og ikke Producter, saaledes foretager det ogsaa disse sine Uddelinger med Noter overladende det til Modtagerne at gjenkjøbe fra Aarets Production, hvad hver især behøver.

§ 159. Actiecapitalens Forøgelse.

Norges Banks Actiecapital er i Tidens Løb blevet forøget. Fra 8 Millioner Kroner i 1816 var den steget til $15^1/_2$ Million Kroner ved Udgangen af 1901 og kan yderligere forøges til 25 Millioner Kroner, om Directionen saa synes.

Hvad vil denne Stigning af Actiecapitalen egentlig sige? Betyder det, at Norges Banks Actionærer i Tillæg til de 8 Millioner Kroner

fra 1816 have indbetalt yderligere $7^1/_2$ Millioner Kroner Guld til Bankens Notedepartement, saa at denne paa Basis af Actionærernes metalliske Indbetaliger i 1901 kunde udstede $15^1/_2$ Millioner Kroner Noter mod kun 8 Millioner Kroner i 1816? Der spørges med andre Ord om, hvorvidt Udvidelsen af Norges Banks Actiecapital har havt til Virkning at forøge Notedepartementets Evne til at udstede Banknoter.

Hvis Actionærerne i Bytte med Actierne leverede Norges Bank enten Guldsmykker eller udenlandske Guldbarrer eller udenlandsk myntet Guld, vilde utvivlsomt Notedepartementet paa Grundlag af dette Guld kunne have forfærdiget nye Noter og afleveret dem til Bankdepartementet for at udgjøre den forøgede Actiecapital og for videre som Laan at spredes blandt Befolkningen. Om denne Form for Indbetaling af tegnede nye Actiebeløb var blevet valgt, vilde ganske vist deraf resulteret en forøget Evne hos Notedepartementet til at udstede Noter. Landets Krav paa flere Noter, om saadant Krav existerede, vilde være blevet imødekommet ved Udvidelsen af Actiecapitalen.

Imidlertid var det kun ved Bankens Aabning i 1816, at Actionærerne betalte sine Actier med Metal. Ved de senere Udvidelser af Norges Banks Actiecapital have Actionærerne givet Noter i Bytte for de nye Actier; Noter tagne fra Landets circulerende Notemasse.

Vil ogsaa denne Form for Indbetaling bevirke en Forøgelse af Notemassen? Dette afhænger af Maaden, hvorpaa de indbetalte Noter benyttes.

Bankdepartementet, der afleverer Actierne og i Betaling modtager Noterne, kan for disse afkjøbe de norske Exportører visse udenlandske Fordringer og ved Forfald hente Guldet til Norge, indlevere det til sin Nabo Notedepartementet og faa nyudstedte Noter i Vederlag. Ved sin Benyttelse af Noterne til Erhvervelse af Fordringer paa Udlandet stiller Bankdepartementet sig i Classe med dem, som ovenfor kaldtes Indbringere af Guld i Notedepartementet, og bliver for Tilfældet selv en af disse Indbringere. Hvis Bankdepartementet gaar saaledes frem, vil i dette Tilfælde en Forøgelse af Landets Guld og Banknoter have resulteret af den foretagne Udvidelse i Norges Banks Actiecapital. I Forbigaaende sagt vil Norges Bank ved at vælge denne Fremgangsmaade unddrage en Del sparede norske Producter fra Omformning til permanente Objecter, men lader dem ombytte med udenlandsk Guld henlæggende dette Guld til Landets ældre sparede Objecter. Findes der for at tage, et Exempel, i Norge en Del sparet Trælast, saa vilde det ligge nær at ombytte Trælasten med udenlandske Producter og derpaa i Norge

omforme det Hele til permanente Objecter. Imidlertid forhøier Norges Bank sin Actiecapital og kræver de tegnede Actiebeløb indløste med gamle circulerende Noter. Den udskibede sparede norske Trælast er i Udlandet blevet ombyttet med gjenkjøbende udenlandsk Guld. Nu skulde de norske Importører have sat sig i Besiddelse af dette Guld, dermed gjenkjøbt udenlandske Producter og importeret dem til Norge for at omformes. Men istedet erhverver Norges Bank sig Guldet ved at tilbytte sig de norske Trælastexportørers Fordringer paa Udlandet mod at give de omtalte Noter som Betaling. Norges Bank undlader at gjenkjøbe de udenlandske Producter foretrækkende at tage Guldet til Norge. Vil Udlandet have sit tabte Guld erstattet, maa de ikke-gjenkjøbte udenlandske Varer sælges til et guldproducerende Land for nyudvundet Guld.

Bankdepartementet har ogsaa den Udvei at udlaane Noterne modtagne for de nye Actier, altsaa afholde sig fra at kjøbe udenlandske Fordringer. Under denne Forudsætning vil den nye Actietegning i Norges Bank ingen Indflydelse have paa Størrelsen af Landets Guld- og Noteforraad. Begge ville før som efter Actietegningen forblive de samme. Tegningen af nye Actier i Norges Bank vil i dette Tilfælde alene forflytte existerende Noter fra Actionærernes Lommer eller fra deres Banker over til Bankdepartementet i Norges Bank. Medens det tidligere afhang af Actionærerne eller deres Banker, hvorledes disse Noter skulde benyttes eller udlaanes, blev ved Actietegningen denne Ret overført til Bankdepartementet i Norges Bank. Det er dette, som nu kan udlaane Noterne. En ringe Svækkelse af de private Bankers Udlaansevne og tilsvarende Styrkning af samme Evne hos Bankdepartementet var isaafald den eneste Virkning af Udvidelsen i Norges Banks Actiecapital.

§ 160. Reservefond.

Reservefondet i Bankdepartementet maa ikke forvexles med samme Departements Reserve. Disse ere to forskjellige Begreber.

Notedepartementet i Norges Bank havde ved Udgangen af 1901 dels gjennem Indbringere af Guld og dels gjennem Bankdepartementet sluppet $75^{2}/_{10}$ Millioner Kroner Noter ud i Circulation. Af disse Noter eiede den anden Afdeling kaldet Bankdepartementet et Beløb af $12^{7}/_{10}$ Millioner Kroner Noter liggende ubenyttede i dens Kasse. Denne Kassebeholdning er det, der benævnes Reserve.

Ved Reservefondet forstaaes noget ganske Andet. Bankdepartementet eller, for at betegne det med et andet Udtryk, Actionærerne i Norges Bank udlaane Noter ombyttelige med Guld i Notedepartementets Kjældere og kunne for sin ydede Bistand kræve af Laantagerne at erholde sig overdraget Noget af deres Andel i Aarets Production som Rente. Overdragelsen sker paa den Maade, at Bankdepartementet fra Laantagerne modtager Noter berettigede til at kjøbe tilsvarende Producter. Af disse Noter vil Bankdepartementet tilbageholde nogle, det vil sige undlade med Noterne at kjøbe Producter, men derimod spare Producterne. Bankdepartementets første Aars Besparelser dannede Begyndelsen til Reservefondet. Saavidt muligt søges det Samme gjentaget hvert Aar. Aarlig pleier et nyt sparet Beløb at henlægges til Reservefondet, som derfor stedse voxer og 31. December 1901 udgjorde $7^{9}/_{10}$ Millioner Kroner. Bankdepartementet besad samtidig nogle andre opsparede Beløb, der havde en vis Lighed med Reservefondet, men henstod paa egne Contoer.

Det beror paa Maaden for Reservefondets Anvendelse, om dets Existentse skal foranledige en Forøgelse af Landets Guld og circulerende Noter. Herom kan i det Væsentlige henvises til den senere Del af forrige Paragraf. Benytter Bankdepartementet de tilbageholdte Noter til dermed at kjøbe norske Producter for i Udlandet at ombytte dem med Guld, eller — for at udtrykke det noget anderledes — anvender Bankdepartementet Noterne til Erhvervelse af Fordringer paa Udlandet, saa vil Stigning finde Sted i Notedepartementets Guld og i Notecirculationen.

Udlaaner derimod Bankdepartementet de tilbageholdte Noter, forbliver Guld saavelsom Notemasse uforandrede. I denne Forbindelse kan det bemærkes, at de første Udlaan af nytilkomne Beløb i Reservefondet paa Grund af Noternes gjenkjøbende Natur egentlig skulde ske til Omformere for at benyttes til Gjenkjøb og Omformning af Bankdepartementets sparede Producter. Imidlertid kan det gjerne være, at Noterne udlaanes til Personer, som dermed erhverve ældre Objecter eller Andet. Isaafald maa Bankdepartementets sparede Producter gjenkjøbes med ordinært Guld af Saadanne, som maatte behøve dem.

Hvor er Bankdepartementets Reservefond at finde? Det er udlaant paa samme Maade som forklaret henimod Slutningen af § 138 om de 25 Millioner Indskud tilhørende den sammesteds omtalte Bank, nemlig dels for at tjene Laantagerne som Driftscapital, dels til Erhvervelse af ældre Objecter og dels til Omformere. I samtlige Gjenstande, som

Laantagerne have erhvervet sig ved Hjælp af Laan fra Reservefondet, besidder Bankdepartementet en Slags secundær Ret. Det $7^{9}/_{10}$ Millioner Kroner store Reservefond betyder, at et Antal af Individer have laant fra Bankdepartementet $7^{9}/_{10}$ Millioner Kroner Noter ombyttelige med Guld i Notedepartementets Kjældere og dermed erhvervet enten Bankdepartementets sparede Producter til Omformning eller andre Varer og permanente Objecter, hvori Bankdepartementet paa en Vis kan siges at eie stiltiende Sikkerhed. Disse Objecter ere underkastede en aldrig standsende Fornyelse. Nogle gaa daglig ud, men erstattes af andre nye Objecter, som komme ind.

Lignende Sikkerhed har i Forbigaaende sagt Bankdepartementet for sin udlaante Actiecapital og for de udlaante 35 Millioner Kroner ufunderede Noter samt øvrige Indskud.

§ 161 Hvem eier Guldet i Notedepartementets Kjældere?

I Notedepartementets Kjældere henlaa $40^{3}/_{10}$ Millioner Kroner Guld ved Udgangen af 1901, hvorimod $75^{3}/_{10}$ Millioner Kroner Noter vare udgivne. Da Eierne af Noterne naarsomhelst kunde fordre dem ombyttede med Guld, tilhører i Grunden Guldet dem. Bankdepartementet, der besad $12^{7}/_{10}$ Millioner Kroner Noter, og Befolkningen med sine $62^{5}/_{10}$ Millioner Kroner Noter kunne gjøre Fordring paa Guldet i Notedepartementet. Ere de da ikke ogsaa Eiere af Guldet? Tilhører ikke Guldet dem efter Forholdet 75 til 40, saa at hver Indehaver af 75 Kroner i Noter kan opføres som Eier af 40 Kroner Guld i Notedepartementets Kjældere?

Jo, theoretisk seet og bedømt fra Billighedsstandpunkt, men ikke juridisk! Notedepartementet har ingen Forpligtelse til at uddele Guldet paa antydede Maade, naar Noter præsenteres til Indløsning. Notedepartementet er ikke nødsaget til at give 40 Kroner Guld i Bytte for hvert forevist Beløb af 75 Kroner Noter. Saalangt derfra maa Notedepartementet endog fuldt ud indløse Noterne, saalænge Guldet strækker til. Alene af denne Grund maa den opstillede Theori falde. Men ogsaa andre Grunde kunne anføres.

Om det endog lod sig gjøre ved Lov at etablere Notebanken som to særskilte Selskaber saaledes som for bedre Forstaaelses Skyld supponeredes i det Foregaaende, saa følges dog ikke denne Fremgangsmaade i Praxis. Begge Departementer pleie at udgjøre et eneste Selskab, drivende sin Virksomhed i Fællesskab. Theoretisk seet skulde

Notedepartementet med sine Kjældere fyldte af Guld tilhøre Regjeringen for at benyttes paa foran beskrevne Maade, medens derimod Bankdepartementet eiedes af Actionærerne. I Virkeligheden er det dog de sidste, hvem baade Bankdepartement og Notedepartement tilhøre. Følgen heraf er, at om en Notebank fallerede, maatte saavel Bankdepartementets Activa som Notedepartementets Guld indgaa i Concursboet for at uddeles mellem Creditorerne. Disse Sidste vilde bestaa af Forskjellige, som havde gjort Indskud i Bankdepartementet. Til Indskyderne vilde dog i Concurstilfælde ikke kunne henregnes Regjeringen for de saakaldte 35 Millioner Kroner ufunderede Noter indskudte i Bankdepartementet fra Notedepartementet paa Regjeringens Vegne. Derimod vilde formentlig Eierne af Noter, om under Concursen Indløsning af Noterne med Guld negtedes, kunne gjøre Fordring paa at ansees for Creditorer og at faa Andel i den fallerede Notebanks Activa.

For at resumere det Foregaaende saa eies Guldet bestemt til at fundere Noterne af selve Notebanken og ikke af Noteindehaverne.

Notebankens Adgang til at anvende dette Guld er dog underkastet betydelig Indskrænkning. Notebanken kan ikke disponere over Guldet med en Eiers fulde Frihed og kan f. Ex. ikke benytte Guldet til at kjøbe Jord eller andre Objecter. Kun til et eneste Øiemed kan Notebanken udgive Guldet; det er den tilladt og paalagt at udbetale Guldet til Indehavere af Noter, som ønske dem indløste; men alle andre Udbetalinger af Guld er den forbudt.

§ 162. Bankdepartementets Forhold til Noterne.

Saavel Bankdepartementet som de private Individer omtalte i § 153 staa i et dobbelt Forhold til de 75 Millioner Kroner Noter, som ved Udgangen af 1901 udgjorde Landets omtrentlige Notemasse.

Begge paatoge de sig i Forening at sætte de 75 Millioner Kroner Noter i Circulation. Hermed ophørte for Begges Vedkommende deres første Befatning med Noterne. Deres senere Befatning med de 75 Millioner Kroner Noter er af samme Slags som den øvrige Befolknings og daterer sig fra de Tidspunkter, da de havde udført sit Hverv at sætte i Circulation de forskjellige nye Beløb af Noter, hvormed Landets Notemasse efterhaanden voxede fra omtrent 16 Millioner i 1816 til 75 Millioner i 1901.

Hvad særlig Bankdepartementet angaar, saa staar det efter at have

fuldført dette sit første Hverv med sin 43 Millioner Kroner store Part de 75 Millioner Kroner Noter nøjagtig i samme Forhold til disse 75 Millioner Kroner Noter som enhver Anden i Landet.

Ligesom enhver Person og ethvert Selskab i Landet kan blive forbigaaende Eier af Noter henhørende til det 75 Millioner Kroner store Noteforraad, saa er ogsaa dette Tilfældet med Bankdepartementet. Efterat Bankdepartementet havde været den Første, der eiede og satte i Circulation 43 Millioner Kroner af de 75 Millioner, har det senere hyppig hændt, at Bankdepartementet er blevet midlertidig Eier af Noter tilhørende det 75 Millioner Kroner store Noteforraad, ja selvsamme Noter. Tag en enkelt 5-Kronenote, ligegyldigt om den oprindelig sattes i Circulation af Bankdepartementet eller noget af de private Individer omtalte i § 153. Maaske skifter en saadan Note Eier gjennemsnitlig tre Gange daglig, hvilket betyder 1500 Overgange fra gammel til ny Eier i Løbet af et Aar. Hver 5-Kronenote har sin egen Række af Eiere udgjørende en broget Samling af Sparende, Laanende og Kjøbende. Enkelte af dem ville gjenfindes paa flere Steder i Rækken, forsaavidt Noten ved Tilfældighedernes Magt flere Gange maatte vende tilbage til samme Persons eller Selskabs Eie. I Rækken af Eiere, blandt hvem 5-Kronenoten passerer fra Haand til Haand, vil ogsaa Bankdepartementet i Norges Bank flere eller færre Gange kunne findes. Hvis Noten oprindelig tilhørte de omtalte 43 Millioner, blev Bankdepartementet første Gang Eier af Noten ved dens Oversendelse fra Notedepartementet. Udleverede derimod Notedepartementet oprindelig 5-Kronenoten til en Indbringer af de 32 Millioner Kroner udenlandsk Guld, saa vil Bankdepartementet første Gang blive Eier af Noten, om den engang i Tidens Løb indbetales til Bankdepartementet af den daværende Eier. Idet derpaa 5-Kronenoten, ligegyldigt paa hvilken af de to Maader den er indkommet, atter udlaanes af Bankdepartementet, forsvinder dette fra Eiernes Række. Naar Bankdepartementet senere erholder Laan tilbagebetalte og derpaa udbetaler nye Laan, kan 5-Kronenoten godt befinde sig i de dertil benyttede Notebundter. Efterat 5-Kronenoten har passeret gjennem en Række af Eiere, der fra Aar til Aar uafladelig kan forlænges og inden hvilken Bankdepartementet paa forskjellige Steder har Plads, vil 5-Kronenoten tilsidst som udslidt havne hos Bankdepartementet. Herfra sendes den ind til Notedepartementet for at udvexles med en ny Note at træde istedet for den udslidte. Foruden nemlig at trykke Noter til Forøgelse af Notecirculationen, naar saadan tillades foretaget, trykker Notedepartementet ogsaa

nye Noter til Erstatning af de slidte. Med en af disse sidste bliver omtalte ubrugelige 5-Kronenote at ombytte.

§ 163. Noternes Circulation maa ikke hindres.

Ombytninger af Noter med Objecter og Fordringer til store Værdier finde daglig Sted i Landet. Det hører ikke til Umulighederne, at Ombytningerne paa en enkelt Dag kunne naa op til — lad os sige 100 Millioner Kroner. Der behøves isaafald paa en saadan Dag 100 Millioner Kroner Noter, men findes kun 75 Millioner. Forat Ombytningerne under disse Omstændigheder uhindret skulle kunne finde Sted, maa de 75 Millioner Kroner Noter daglig afvexlende benyttes af flere Personer eller ialfald delvis benyttes flere Gange daglig. Da Noterne saaledes daglig behøves af Flere, maa ikke den Enkelte monopolisere nogen større Del af Noterne. Enhver større Bruger af Noter maa saavidt gjørligt fordele sit Behov i et givet Tidsrum saaledes, at han daglig benytter en Portion Noter og undgaar at concentrere større Indbetalinger, der skulle gjøres ham, til samtidig Foretagelse.

De her gjorte Bemærkninger finde særlig sin Anvendelse paa Bankerne, der ere de største Brugere af Noter. Blandt Bankerne igjen indtager Bankdepartementet i Notebanken den fornemste Plads. Ogsaa Bankdepartementet maa derfor have sin Opmærksomhed henvendt paa at fordele sine Ind- og Udbetalinger. Hvis Bankdepartementet disponerer over 60 Millioner Kroner Noter, kan ikke Betalingen af disse Penge foregaa med et samlet Beløb, hvergang Bankdepartementet udlaaner Pengene, og hvergang Laanene senere indfries. Umuligheden heraf er indlysende. Der findes kun 75 Millioner Kroner Noter. Heraf kan Bankdepartementet umulig paa en Dag eie de 60 Millioner Kroner Noter. Bankdepartementet maa derfor ligesom enhver anden Bank ordne sig saaledes, at Laanenes Udbetaling saavelsom deres Tilbagebetaling fordeles over det hele Aar i nogenlunde lige daglige Portioner. Udlaaner Bankdepartementet daglig 1 Million Kroner Noter, paa to Maaneder, saa ville efter 60 Dages Forløb de 60 Millioner Kroner Noter være udlaante. Paa den 60de Dag og senere hver Dag vil et gammelt Laan indfries med 1 Million Kroner Noter hver Gang, hvorved Bankdepartementet faar Noter til at udbetale nye Laan. Ved at indrette sig nogenlunde paa denne Maade vil Bankdepartementet faa udlaant alle sine 60 Millioner, medens der samtidig alene lægges mode-

rat Beslag paa de circulerende 75 Millioner Kroner Noter; thi et Beløb ikke større end 1 Million Kroner kan uden Vanskelighed afsees fra den øvrige Circulation for at tilfredsstille Bankdepartementets daglige Behov af Noter for Udlaan.

§ 164. Hvorledes har Bankdepartementet i Notebanken anbragt sine Midler?

Som foran oplyst har Bankdepartementet modtaget 8 Millioner Kroner Noter i Actiecapital og endvidere 35 Millioner Kroner som et Slags Statsindskud af Noter udstedte uden tilsvarende funderende Guld. I Tillæg til disse 43 Millioner Kroner Noter har Bankdepartementet ogsaa modtaget andre Notebeløb til Forøgelse af Actiecapital, til Dannelse af Reservefond og som almindelige Indskud. Disse forskjellige Notebeløb udgjør Bankdepartementets oprindelige Midler.

Spørgsmaalet, om hvorledes Bankdepartementet har anbragt disse sine Midler, er allerede flere Gange tidligere kortelig besvaret, men vil her blive nærmere undersøgt.

Alle, der komme i Besiddelse af Noter fra den 75 Millioner Kroner store Notemasse, kunne gjøre med sine Noter, hvad der behager dem. Actionærerne, hvem Bankdepartementet i Notebanken tilhører, danne theoretisk seet ingen Undtagelse fra denne Regel. De kunde paalægge Bankdepartementet at bortgjemme sine Noter. Om en saadan Absurditet bliver der selvfølgelig ikke Tale. Bankdepartementets første Opgave var jo netop den modsatte af at bortgjemme Noterne og bestod i at bringe dem i Circulation. Eller Bankdepartementet kunde, om Actionærerne havde tilladt det, for sine Noter have tilbyttet sig Jord. Alt eftersom Bankdepartementet kom i Besiddelse af sin 8 Millioner Kroner store Actiecapital og af sine 35 Millioner Kroner Noter indskudte paa Statens Vegne fra Notedepartementet, kunde Noterne strax være blevne satte i Circulation ved at blive anvendte til Kjøb af Jordegods. En lignende Anvendelse kunde Bankdepartementet senere have gjort af de Noter, som det sparede fra Renten og henlagde til Reservefonds; for Noterne kunde sparede Producter være blevne gjenkjøbte og omformede til et eller andet permanent Object saasom Fabrik eller Lignende. Men isaafald vilde Bankdepartementet være blevet Eiendomsbesidder for — lad os sige 60 Millioner Kroner og mistet enhver senere Befatning med et tilsvarende Beløb af de circulerende

75 Millioner Kroner Noter, hvilket ikke stemmer med Bankdepartementets Formaal.

Istedetfor at bortgjemme Noterne eller ombytte dem med fast Eiendom udlaaner Bankdepartementet sine Noter. Efter i kort Tid at have besiddet Noterne lader Bankdepartementet dem gaa fra sig til Laantagere og besidder nu Fordringer paa Laantagere med secundær Ret i deres Objecter kjøbte for de laante Noter. Naar om nogen Tid Laanene tilbagebetales, bliver Bankdepartementet atter en kort Tid Eier af Noter tagne fra den 75 Millioner Kroner store Circulation, men udlaaner dem igjen paa samme Maade. Saaledes fortsættes uden Stands. Afvexlende har Bankdepartementet saavel sin egen som sin fremmede Formue anbragt først i Noter tagne fra 75 Millioner Kroner Circulationen og dernæst i secundære Rettigheder. Besiddelsen af Noter er altid af kort Varighed, hvorimod Midlerne næsten til Stadighed ere anbragte i secundære Rettigheder til Laantageres Objecter.

Det Væsentlige ved denne Maade for Anbringelsen af Formuen bestaar deri, at Bankdepartementet aldrig for stedse skiller sig ved sine Noter. Hvis Bankdepartementet bortbyttede alle modtagne Noter med fast Eiendom, vilde det for stedse have mistet Noterne, ialfald indtil det atter maatte sælge den faste Eiendom. Men ved at udlaane Noterne taber Bankdepartementet dem blot for nogen Tid. Naar Laanet forfalder, paaligger det Laantageren at tilveiebringe et lignende Beløb Noter og betale dem til Bankdepartementet, som nu paany ser sig i Besiddelse af Noter og istand til at erhverve Objecter i Bytte for Noter. Eier Bankdepartementet idag en Million af de circulerende 75 Millioner Kroner Noter, saa kjøber ikke Bankdepartementet for 1 Million Kroner Jordegods mistende Noterne for al Fremtid, men udlaaner den 1 Million Kroner Noter med secundær Sikkerhed i Laantagerens Objecter indkjøbte for Noterne. Efter nogle Maaneders Forløb ville Laantagerne have at skaffe sig fra de circulerende 75 Millioner Kroner Noter et Beløb af 1 Million og levere det til Bankdepartementet. Denne Institution, der atter ser sig som Eier af 1 Million Kroner Noter, har det paany i sin Magt enten at bortbytte Noterne med Objecter saasom Jord eller at udlaane dem. Det Sidste vælges. Virkningen af det andet Udlaan bliver den samme som i første Tilfælde, alene med den Forskjel at de gamle Laantagere og secundære Rettigheder have veget Pladsen for nye Laantagere og nye secundære Rettigheder. Den 1 Million Kroner store Brøkdel af Bankdepartementets Midler er blevet anbragt i nye Fordringer styrkede ved nye

secundære Sikkerheder. Personer og Sikkerheder vexle, men det Permanente er dette, at Bankdepartementet med korte Afbrydelser er stedsevarende Eier af secundære Rettigheder i Objecter. Under Afbrydelserne repræsenteres Bankdepartementets Midler af Noter tagne fra Befolkningens 75 Millioner Kroner store Notemasse.

Bankdepartementets Anbringelse af sine Midler, saaledes som nu forklaret, skiller sig ikke i nogen Henseende fra de øvrige Bankers Maade at anvende sine Noter. Det hænder dem alle, at de blive Besiddere af Noter. Naar dette er indtruffet, beholde de Noterne for en kort Tid og udlaane dem derpaa med secundær Sikkerhed i Laantagernes Objecter kjøbte for Noterne. Sammenligner man Bankerne med de øvrige Indvaanere, vil det findes, at de Førstes Befatning med Noterne er større end de Sidstes. Dette kommer af, at Bankerne udlaane sine Noter og derfor kun for en Tid miste dem, hvorpaa Noterne komme tilbage til Bankerne. Saasnart derimod de øvrige Indvaanere have faaet Noter, ville de ombytte Noterne med Objecter og skille sig praktisk talt for stedse ved Noterne.

Det er ikke alene Noter, som indflyde i Bankdepartementet og midlertidig udgjøre dets Midler. Ogsaa Skillemynt og Guld, forsaavidt Guld circulerer mellem Landets Indvaanere, finde sin Vei til Bankdepartementet. Hvad der netop er oplyst om Banknoterne, finder ogsaa sin Anvendelse paa Skillemynten og det circulerende Guld. I Forbigaaende vil Metallet repræsentere en Del af Bankdepartementets Midler for i næste Øieblik at ombyttes med Fordringer paa Laantagere styrkede ved secundære Sikkerheder i Laantagernes Eiendele.

§ 165. Nogle Tal fra Bankdepartementets Aarsopgjør.

I Norges Banks Regnskab skjelnes der ikke mellem Bankens to Forretningsbrancher. I Regnskabet og formentlig ogsaa i Bankens Contorer blandes begge fuldstændig sammen. I den samme Banksal og af det samme Personale udføres saavidt vides Arbeide, hvoraf Noget vedkommer Guldets Opbevaring samt Trykning af Noter og Noget henhører under Bankvirksomheden. Delingen i et Notedepartement og et Bankdepartement er derfor, saavidt angaar den norske Notebank, kun en Fiction grebet til for at gjøre Bankens Forhold til sin egne Noter mere forstaaeligt.

Ved imidlertid at manipulere Regnskabet aftrykt foran og søge at uddrage de forskjellige Tal nærmest vedrørende Norges Banks egent-

lige Bankvirksomhed, vil man finde, at det fingerede Bankdepartement ved Udgangen af 1901 besad:

15,5 Mill. Kr. Actiecapital,
35,0 „ „ saakaldte ufunderede Noter indsatte som et Seperatindskud fra Regjeringen ved dens Fuldmægtig, Notedepartementet,
8,4 „ „ andre Indskud,
7,9 „ „ Reservefond,
2,2 „ „ ikke-uddelt Indtægt,

69 Mill. Kr. ialt, hvortil kommer nogle andre foreløbige Besparelser, til hvilke sidste dog her intet Hensyn tages.

Hvorledes ere disse Tal at forstaa? Bankdepartementet er ved forskjellige Leiligheder blevet Eier af tilsammen 69 Millioner Kroner af Landets 75 Millioner Kroner store Notemasse; ikke paa engang, men successive. I § 153 oplystes det, at 43 Millioner Kroner Noter for første Gang sattes i Circulation ved Hjælp af Bankdepartementet, som i dette Øiemed fra 1816 og indtil henimod Slutningen af Aarhundredet efterhaanden modtoge de 43 Millioner Kroner Noter fra Notedepartementet. Paa denne Maade blev Bankdepartementet i Norges Bank oprindelig Eier af 43 Millioner Kroner Noter, hvilke dog ikke beholdtes, men bortbyttedes med Fordringer paa Laantagere eller, som det kaldtes, med secundære Sikkerheder i Laantagernes Objecter. Gang paa Gang har det derefter hændt, at Bankdepartementet atter har erholdt tilbage 43 Millioner Kroner Noter tagne fra den circulerende Notemasse for paany at bortbytte dem med Fordringer paa Laantagere. Foruden disse 43 Millioner Kroner Noter er Bankdepartementet efterhaanden ogsaa blevet forbigaaende Eier af yderligere 26 Millioner Kroner Noter fra den circulerende Notemasse, hvilke 26 Millioner sammen med de 43 Millioner udgjøre de 69 Millioner Kroner, hvortil ifølge foranstaaende Opregning dens forskjellige Midler tilsammen beløb sig. Indbetalingen af de 26 Millioner Kroner gjordes af Actionærerne til Forøgelse af Actiecapitalen samt af Indskyderne og endelig af Laantagerne som Rente. Bankdepartementet benyttede de 26 Millioner Kroner paa samme Maade som de 43 Millioner Kroner Det vil sige, Bankdepartementet havde i 1901 udbetalt 69 Millioner Kroner Noter til Erhvervelse af Fordringer paa Laantagere.

Hverken Indbetalingen eller Udbetalingen i Bankdepartementet af de 69 Millioner Kroner Noter foregik paa samme Dag, men fordeltes

over længere Perioder, saaledes at der daglig kun betaltes forholdsvis mindre Beløb. Forestiller man sig imidlertid, at alle 69 Millioner Kroner Noter stedse indgik og udgik paa en og samme Dag, saa vilde de 69 Millioner Kroner Noter efter at være indbetalte nu udgjøre Bankdepartementets Formue, saavel dets egen som dets betroede Formue. Bankdepartementet ønskede imidlertid ikke vedblivende at have sin 69 Millioner Kroner store Formue anbragt i Noter. Formuen ønskedes placeret paa anden Maade dog ikke i Jord eller lignende Objecter. Bankdepartementet kjøbte ikke Jord for sine 69 Millioner Kroner Noter, men udlaante dem til Laantagere med secundær Ret i deres Objecter erhvervede ved de 69 Millioner Kroner laante Noter og mod Laantagernes Løfter om snarlig Tilbagebetaling. Bankdepartementets 69 Millioner Kroner store Formue bestod nu af den secundære Ret til Objecter. Men denne Formue forsvandt atter ved Tilbagebetalingen af Laanene og erstattedes nu paany af en Formue bestaaende af 69 Millioner Kroner Noter, dog ikke for stedse. Thi snart udlaante Bankdepartementet igjen de 69 Millioner Kroner Noter paa samme Betingelser som sidst. Saaledes er der altid senere blevet fortsat. Bankdepartementet har snart sin Formue anbragt i Noter og snart — naar de ere borte — i secundær Ret til Laantagernes 69 Millioner Kroner kostende Objecter.

Som sagt de 69 Millioner Kroners samtidige Indbetaling i Bankdepartementet var kun en Fiction. I Virkeligheden modtog Bankdepartementet successive sine 69 Millioner Kroner Noter og udlaante dem ogsaa successive. Paa samme Maade fortsættes med gamle Laans Tilbagebetaling og nye Laans Udbetaling. Følgen heraf er, at Bankdepartementets Formue aldrig paa nogen enkelt Dag bestaar af 69 Millioner Kroner Noter og den næste Dag af 69 Millioner Kroner Fordringer. Formuen er i Virkeligheden daglig anbragt i nogle Millioner Noter og mange Millioner Fordringer. Størrelsen af hvert af de to Formuesobjecter kan vexle. Den ene Dag eier Bankdepartementet maaske 9 Millioner af Landets 75 Millioner Kroner Noter og 60 Millioner Kroner Fordringer, medens Formuen nogle Dage senere maaske udgjøres af 15 Millioner Noter og 54 Millioner Fordringer. Stundom eier Bankdepartementet faa Noter og mange Fordringer, men til andre Tider flere Noter og færre Fordringer. Den 31. December 1901 eiede Bankdepartementet:

a) 12,7 Millioner Kroner af den circulerende 75 Millioner Kroner store Notemasse,
b) 56,8 „ „ Fordringer paa Laantagere med secundær Ret i Laantagernes Objecter,

69 Millioner Kroner tilsammen.

De 56,8 Millioner Kroner vare udlaante saaledes:

mod Pant i fast Eiendom	4,2	Millioner	Kroner
mod anden Sikkerhed	2,0	„	„
mod norske Vexler	40,8	„	„
mod udenlandske Vexler	2,5	„	„
hvorhos var benyttet til Kjøb af Værdipapirer	7,3	„	„
tilsammen . . .	56,8	Millioner	Kroner

Allerede et Par Dage senere var sikkerlig Forholdet forandret. Delvis Tilbagebetaling af de 56,8 Millioner udlaante Kroner havde fundet Sted, hvortil Laantagerne benyttede Noter tagne fra Circulationen ude i Landet. Derved steg Bankdepartementets ene Formuesobject nemlig Noterne, medens det andet Formuesobject formindskedes. Men samtidig gaves nye Udlaan, hvoraf Virkningen var den omvendte. I alle Fald saa de to Beløb $12^{7}/_{10}$ og $56^{8}/_{10}$ Millioner Kroner noget anderledes ud efter disse Par Dages Forløb. Og samtidig undergik de secundære Rettigheder i Objecter en anden Forandring, forsaavidt som de delvis ombyttedes med nye Rettigheder.

§ 166. Noter udstedte uden tilsvarende Guld i Notebankens Kjældere ere ligesaa gode som de øvrige Noter.

Ved Udgangen af 1901 besad Norges Banks Notedepartement $40^{2}/_{10}$ Millioner Kroner Guld i sine Kjældere, men havde udstedt Banknoter for tilsammen $75^{2}/_{10}$ Millioner Kroner, det vil sige 35 Millioner Kroner flere Banknoter end Guld. I daglig Tale kaldes de 35 Millioner Kroner ufunderede. Dette er dog ikke correct; de 35 Millioner Kroner Noter ere ligesaa godt fnnderede som de resterende $40^{2}/_{10}$ Millioner Kroner Noter. Alle $75^{2}/_{10}$ Millioner Kroner funderes i Fællesskab af de $40^{2}/_{10}$ Millioner Kroner Guld i Norges Banks Kjældere. Enhver Note tilkjendegiver i sin Text, at den kan indløses med Guld i Notedepartementet. I Overensstemmelse hermed have Noterne heller ikke forskjelligt Udseende. Der findes ikke to Sorter af dem, den ene angivende

sig for bedre end den anden. De ere i det Hele taget kun forskjellige i Størrelse, lydende paa 5, 10, 50, 100, 500 og 1000 Kroner, men ellers aldeles lige.

§ 167. *Noten er ikke noget Ombytningsmiddel; som saadant fungerer alene Guld eller Sølv.*

Enhver, der sælger et Object eller yder en Præstation, venter sig bevidst eller ubevidst Guld i Bytte. Man har imidlertid vænnet sig til istedetfor Guld at tage Papir kaldet Banknoter som Vederlag. I Norge er dette altid Tilfældet; men der gives dog ogsaa Lande, hvor begge Methoder benyttes ved Siden af hverandre. Naar Sælgeren eller Præstationens Yder beredvillig tager Noterne i Bytte, uagtet de som Papir betragtet ere værdiløse, saa bevæges han dertil ved den Omstændighed, at denne Slags Papir er ombytteligt med Guld i Notedepartementets Kjældere. Uagtet han tilsyneladende har givet sit værdifulde Object eller Præstation fra sig mod Papir, saa har han i Virkeligheden faaet Guld for sin Ydelse, men lader alene Guldet blive liggende paa sit gamle Opbevaringssted i Notedepartementet. Princippet om blot at sælge mod Guld er ikke fraveget ved hans Modtagelse af Noter som Betaling.

Da derfor Guld (eller Sølv i Lande med Sølvmyntfod) maa betragtes som det eneste Ombytningsmiddel, maa mere Guld eller Sølv erhverves, om Ombytningsmidlet ønskes forøget. Paa anden Maade kan Forøgelse af Landets Ombytningsmiddel ikke finde Sted. Navnlig opnaaes ikke dette Øiemed ved at tillade Notebanken en Noteudstedelse i Sum overstigende Beløbet af Guld i dens Kjældere.

§ 168. *Ved Udstedelse af Noter til et større Beløb end det funderende Guld forøges Guldets Betalingsevne.*

Tilladelsen for Notebanken til at udstede Noter udover Guldet i dens Kjældere har derimod en anden Fordel; den muliggjør en bedre Udnyttelse af det forhaandenværende Gulds Betalingsevne. I Norge var Tilfældet ved Udgangen af 1901 dette, at det benyttede System for Noteudstedelse praktisk talt havde fordoblet de $40^2/_{10}$ Millioner Kroner Gulds Effectivitet. Rigtigheden deraf vil fremgaa ved at tænke sig Landets Indvaanere paa omtalte Dag delt i fire ligestore Grupper, to sælgende og to kjøbende. Den ene Sælger ønsker at sælge $40^2/_{10}$

Millioner Kroner Objecter og ligesaa den anden Sælger, altsaa tilsammen Objecter at sælge for $80^4/_{10}$ Millioner Kroner. Disse Objecter agtedes overtagne af de to Kjøbere, enhver erholdende Objecter værd $40^2/_{10}$ Milloner Kroner.

Hvis nu Noter vare ukjendte i Landet og Guldforraadet i Alt beløb sig til de $40^2/_{10}$ Millioner Kroner tilstede 31. December 1901, saa kan endvidere dette Guld tænkes at tilhøre første Kjøber, hvoraf følger at anden Kjøber intet Guld besad paa denne Dag. Ved Hjælp af sit Guld kan nu den første Kjøber bringe sin Forretning til Afslutning; men den anden Kjøber og Sælger ville paa Grund af Mangel paa Ombytningsmiddel være forhindrede fra at faa sin afsluttede Forretning bragt i Orden.

Anderledes derimod vil Sagen stille sig, naar de $40^2/_{10}$ Miilioner Kroner Guld forblive liggende i Notedepartementets Kjældere, og de $75^2/_{10}$ Millioner Kroner Noter benyttes ved Betalingen af ovenstaaende Objecter. For at operere med lettere Tal ville vi tænke os Notedepartementets Ret til Udstedelse af Noter udvidet med nogle faa Millioner og bortkastende alle Brøker forestille os de $75^2/_{10}$ Millioner Kroner Noter forhøiede til 80 Millioner Kroner Noter med 40 Millioner Kroner Guld i Kjælderne. De 80 Millioner Kroner Noter supponeres at tilhøre de to Kjøbere hver med 40 Millioner.

Den første Kjøber skulde derpaa egentlig med sine 40 Millioner Kroner Noter hente sit Guld i Notedepartementet for at give Guldet til sin Medcontrahent i Bytte for de 40 Millioner Kroner Objecter. Men han undlader Afhentningen og giver selve de 40 Millioner Kroner Noter til Medcontrahenten, første Sælger. Denne tager gjerne Noterne istedetfor Guld i Tillid til, at Indehaverne af de circulerende 80 Millioner Kroner Noter kun undtagelsesvis benytte sig af sin Adgang til at udvexle Noter med Guld, og at der saaledes altid vil findes rigeligt Forraad af Guld i Notedepartementets Kjældere, hvormed hans netop erhvervede 40 Millioner Kroner Noter kunne indløses, om han mod Formodning skulde ønske nogle af dem indfriede. Ligesaa forholder sig den anden Kjøber med sine 40 Millioner Kroner Noter ligeoverfor den anden Sælger.

Medens de 40 Millioner Kroner Guld uden Assistance af Noter kun vilde have kunnet betale 40 Milloner Kroner Objecter, ere de samme 40 Millioner Kroner Guld ved Hjælp af en dobbelt saa stor Notemasse blevne satte istand til i samme Tidsrum at betale 80 Millioner Kroner Objecter.

Systemet lider af den Ulempe, at under en Notecirculation dobbelt saa stor som Guldforraadet hvert Guldstykke i Notedepartementets Kjældere theoretisk seet stedse har to Eiere ude blandt Befolkningen, hvilke Eiere samtidig benytte det til Kjøb af andre Gjenstande. Denne Omstændighed vil i Tilfælde af begyndende Mistillid bringe Noterne til at synke i Værdi. For at saadan Ængstelse skal opstaa, maa dog Notebanken gjennem længere Tid have været styret under al Critik daarligt eller ogsaa af Landets Styrende være frarøvet Guld.

§ 169. Noter udstedte af de private svenske Banker.

I Sverige have private Banker i mange Aar udstedt Noter, hvilken Ret dog snart skal ophøre og i sin Helhed overgaa til Statens Notebank af Navn Sveriges Riksbank. Ulig flere andre Notebanker er Sveriges Riksbank ikke et Actieselskab, men tilhører den svenske Stat.

Ifølge den hidtil gjældende Ordning har alene Riksbanken været nødt til at holde Guld i sine Kjældere til Fundering af sine Noter. For de private Banker vare andre Midler anviste, hvormed de styrkede sine Noters Anseelse.

De private Banker kjøbte

a) let realisable svenske Obligationer udstedte af Stat, Communer eller almänna Hypothekbanken og ligeledes enkelte udenlandske Statspapirer, som paa fremmede Børser stedse have nogenlunde samme Værdi;
b) Panteobligationer i svensk Jordeiendom paa Landet indenfor halv Taxt og i svensk Byeiendom inden halv Brandtaxt eller anden Taxt.

Mindst Halvparten af de indkjøbte Papirer skulle henhøre til den Slags, som er nævnt under lit. a. Fra Banken leveres Papirerne til en Repræsentant for Regjeringen for af ham at godkjendes og tages i Forvaring. Væsentlig mod disse Værdipapirer kunde derefter den private Bank gaa igang med at trykke sine egne Noter og sætte dem i Circulation. Til yderligere Betryggelse for Noternes senere Eiere paatoge Bankens Actionærer sig med al sin Eiendom at staa solidarisk ansvarlige for Bankens Forpligtelser. Foruden mod de nævnte Værdipapirer kunde Banken udstede Noter ogsaa mod en anden i Loven nærmere betegnet Sikkerhed. Men for Kortheds Skyld lades dette ud af Betragtning her, saa meget mere som den overveiende Del af Noterne udgaves paa Grundlag af de ovenfor nævnte Papirer.

Hvormed funderes nu Banknoter udstedte saaledes som her beskrevet? Tilsyneladende sker Funderingen med offentlige Ihændehaverobligationer og med Panteobligationer, men kun tilsyneladende. Staar Sælgeren af en Byeiendom ligeoverfor en Kjøber, som er villig til at give ham 100,000 Kroner af den private Banks Noter, saa vil Udbytningen af Byhus mod Noter foregaa uden Indvending fra den Førstes Side, da disse Noter villig tages af Enhver i Sverige. Spørges der imidlertid om Aarsagen til Sælgerens Villighed til at skille sig ved sit Hus mod de 100,000 Kroner Noter i Bytte, saa vil det strax være paa det Rene, at han ikke indgaar herpaa som Følge af Bevidstheden om, at han i værste Fald ved Hjælp af Noterne kan holde sig til en af Bankens Panteobligationer i Byhuse for samme Beløb med Udsigt til at blive Eier af Pantet. Thi han kan ikke antages at have skilt sig ved sit eget Byhus for ad saadan Omvei muligens engang at komme i Besiddelse af et andet Hus. Tages et Tilfælde med en Handlende, som sælger 100,000 Kroner Bomuld til en Fabrikant mod 100,000 Kroner af Noterne i Betaling, saa har heller ikke han havt til Hensigt at lade sin Bomuld gaa fra sig for maaske at maatte holde sig til den deponerede Sikkerhed for Noterne og istedetfor Bomulden blive Eier af svenske og udenlandske Statsobligationer eller Panteobligationer i svenske Eiendomme.

Guld (Sølv) er det eneste Ombytningsmiddel, hvoraf civiliserede Lande gjøre Brug. Naar derfor de svenske Sælgere saavel af Byhuset som Bomulden skilte sig ved sine Eiendele mod i Bytte at faa 100,000 Kroner svenske Privatbanknoter sikrede ved Værdipapirer, saa gjorde de det ene og alene af den Aarsag, at de bevidst eller ubevidst gik ud fra naarsomhelst at kunne faa disse Privatbanknoter ombyttede med Guld. Navnlig for den svenske Handlende kan Ombyttelighed med Guld blive af praktisk Betydning, hvis der paa Grund af Handelsbalancens Stilling ikke er Anledning for ham til at kjøbe svenske Fordringer paa Udlandet, saa at han maa betale sine importerede Varer ved Hjælp af svensk exporteret Guld. Det er isaafald af den yderste Betydning for ham at kunne faa indløst de private Banknoter med Guld i vedkommende Bank for at exportere det eller ogsaa ved Tilbagelevering af Noterne i vedkommende Bank faa denne til at afsende Guldet paa hans Vegne.

De svenske private Bankers Noter lade sig virkelig ogsaa ombytte med Guld. Forinden en Undersøgelse paabegyndes om Maaderne,

hvorpaa dette sker, turde det være hensigtsmæssigt at aftrykke følgende Tabel:

31. December 1897	27 Private Banker	Sveriges Riksbank	Tilsammen
	Kr.	Kr.	Kr.
Guld	8,165,740.	38,720,930.	46,886,670.
Samlet Noteudstedelse-Ret . .	94,083,036.	83,720,930.	177,803,966.
Udeløbende Noter	72,202,751.	68,840,183.	141,042,934.
Ubenyttet Noteudstedelse-Ret.	21,880,285.	14,880,747.	36,761,032.

Saavidt det kan sees af Banksammendraget for 31. December 1897, hvorfra ovenstaaende Tal ere hentede, skulde Handelsbalancen med Udlandet paa den Tid have været i Sveriges Favør; da endvidere de private Noter dengang som nu nød almindelig Tillid, faldt det neppe Nogen ind i Slutningen af 1897 at skaffe sig Guld ved Hjælp af sine private Noter. Men lad os her supponere, at saa af en eller anden Grund havde været Tilfældet, at der havde været en stærk Tilstrømning af Personer i de private Banker for at faa Guld mod Noterne. Af ovenstaaende Opstilling vil det sees, at der circulerede $72^{2}/_{10}$ Millioner Kroner svenske Privatbanknoter, og at Bankerne besad et Forraad af $8^{2}/_{10}$ Millioner Kroner Guld. Eiere af saadanne Sedler vilde derfor til en Begyndelse kunne faa ombyttet sine Noter med Guld, om de ønskede det, fra selve den udstedende Banks Forraad af Guld. Hermed vilde det tage Ende, naar de private Banker med Guld havde indløst $8^{2}/_{10}$ Millioner af de circulerende $72^{2}/_{10}$ Millioner Kroner Noter, idet deres Guldforraad da vilde være udtømt. Endnu circulerede der 64 Millioner Kroner af deres Noter. Da der ved Præsentation af Noter fra disse tilbageværende 64 Millioner Kroner intet Guld vil findes i de private Banker, maa disse skaffe sig Guld fra Riksbanken til deres Indløsning. Med denne Eventualitet for Øie ved vistnok hver Bank stedse, hvorledes den med kort Varsel kan erholde Riksbanksnoter, hvilke den nu ombytter med Guld i Riksbanken at anvende til Indfrielse af Bankens private Banknoter. Men hvis den private Bank skulde vise sig ude af Stand til at erhverve sig Riksbanknoter, maatte Indehaverne af Bankens egne Noter ad Lovens Vei faa solgt Bankens og Actionærernes Eiendele mod Riksbanknoter, hvoraf det Nødvendige tages til Indfrielse af Bankens private Noter tilhørende ham. I Besiddelse af Riksbanknoterne kunde han derpaa i Riksbanken kræve disse ombyttede med Guld.

Nærmere beseet funderer derfor Riksbankens $38^{7}/_{10}$ Milloner Kroner store Guldforraad ikke alene Riksbankens $83^{7}/_{10}$ Millioner Kroner egne Noter, men ogsaa 64 Millioner Kroner af de private Bankers Noter. Guld i Riksbankens Kjældere bliver overensstemmende med, hvad der tidligere er forklaret, overdraget fra Person til Person uden at haves tilstede, og ved at lade Riksbanknoten udbyttes disse to Personer imellem; men den samme Indflydelse paa Riksbankens Guld udøves i Henhold til det nu Udviklede ogsaa ved Transport fra Person til Person af saadanne private Banknoter — tilsammen udgjørende 64 Millioner Kroner 31. December 1897 —, til hvis Indfrielse intet Guld findes hos den udstedende Bank.

Ved at give de private Banker Tilladelse til at udstede Noter er det blevet muligt for Sverige i høi Grad at udnytte sit Gulds Betalingsevne. Landets $46^{9}/_{10}$ Millioner Kroner store Guldforraad vilde, om det bragtes tilstede ved Ombytningerne, i et givet Tidsrum kunne betale $46^{9}/_{10}$ Millioner Kroner Objecter. Men ved at benytte de $177^{8}/_{10}$ Millioner Kroner Noter og lade Guldet forblive hos Bankerne kunde nævnte $46^{9}/_{10}$ Millioner Kroner Guld i samme Tidsrum betale $177^{8}/_{10}$ Millioner Kroner Objecter eller, om Hensyn blot tages til de circulerende Noter, ialfald 141 Millioner Kroner Objecter. Men til Gjengæld er Systemet forbundet med nogen Risico. Det store Notebeløb ligeoverfor det lille Forraad af Guld kunde blandt Andet under Perioder med ugunstig Handelsbalance virket generende for Landet. Imidlertid har Alt stedse gaaet godt.

Hvis de private Bankers Noter ikke havde existeret i Sverige, maatte Landet allerede for mange Aar siden have forøget sit Guldforraad. Riksbanken vilde isaafald været eneste Notebank. Til Fundering af de $177^{8}/_{10}$ Millioner Kroner Noter forekommende i Sverige 31. December 1897 maatte Riksbanken, om den skulde befulgt den daværende Regel blot at udstede 45 Millioner Kroner Noter udover Beløbet af sit Guld, besiddet $132^{8}/_{10}$ Millioner Kroner Guld istedetfor de $46^{9}/_{10}$ Millioner Kroner Guld, som dengang udgjorde hele Rigets samlede Guldkvantum. Formodentlig vilde i et saadant Tilfælde de 45 Millioner Kroner udækkede Noter være blevet sat adskillig høiere og Riksbanken have faaet Tilladelse til at udstede langt flere end 45 Millioner Kroner saadanne Noter. Men alligevel maatte Riksbankens Guld være blevet betydelig forøget. Ved de private Bankers Ret til at udstede Noter har Riksbanken faaet Udsættelse med at anskaffe mere Guld. Den kunde blandt Andet foretaget Anskaffelsen ved i Aarenes

Løb at oplægge Reservefonds og forøge sin indbetalte Capital. For Noterne indbetalte i disse Øiemed maatte isaafald Riksbanken erhverve sparede svenske Producter og ombyttet dem i Udlandet med Guld at henlægge til Landets Forraad af ældre Objecter, opbevarende Guldet i sine Kjældere for at tjene til Fundering af Noterne. De sparede Producter have som Følge af de private Bankers Udstedelse af Noter kunnet bruges paa anden Maade; de kunde omformes til Fabrikker, Skibe eller andre sparede permanente Objecter. Nu, da de private Bankers Ret til at udgive Noter ophører, bliver en saadan Forøgelse af Guldforraadet nødvendig.

Capitel 21. Checken.

§ 170. Hvad er en Check.

En helt udfyldt Check har i dens Hjemland England følgende Ordlyd:

London, 31. Januar 1903.

Mercantile and & Co. Commercial Bank,
London.

Betal Hr. F. G. Robertson..... eller Ordre
Tyve Pounds.....
£ 20.....

M. R. GIBSON.

Forinden M. R. Gibson kan udstede en saadan Check, gjør han en Indbetaling i Mercantile and Commercial Bank og anmoder om at faa sig udleveret et Hæfte med Checkblanketter. Derpaa udriver han en Blanket og indskriver Maaned, Dag, Aarstal, Robertsons Navn samt Beløbet i de forskjellige aabne Rum og undertegner sit eget Navn. Resten af Checkens Text er trykt paa Blanketten. Vedkommende de to Skraalinier med et „& Co." mellem sig vil Forklaring blive givet i en senere Paragraf.

Som det vil sees, retter Udstederen af Checken en Anmodning til

Banken om af hans Tilgodehavende at levere et Pengebeløb til Checkens Eier. Checken er derfor et Overdragelsesdocument, i hvilket en Fordringshaver til Noter eller Guld liggende i hans Banks Kasse overdrager disse Noter eller Guld til en Anden.

§ 171. Checken benyttes til at foretage Betalinger.

Checken benyttes som Betaling istedetfor Penge, fornemmelig i England og de engelsktalende Lande.

Vistnok er Guld og — i Lande med Sølvmyntfod — Sølv det eneste Ombytningsmiddel. Men naar alligevel Sælgeren villig udleverer sit Object eller sin Præstation mod en Check i Vederlag, saa ledes han dertil ved Bevidstheden om, at Checken er ombyttelig med Guld. Tilsyneladende betaler Kjøberen ham ved Overdragelse af en Fordring paa en Bank; men i Virkeligheden faar Sælgeren sig betalt med Guld. Thi ved at præsentere Checken i den paatrukne Bank kan han faa den vexlet i Guld eller ialfald udbetalt dens Paalydende i Banknoter ombyttelige med Guld i Notebankens Kjældere. Til paa Forlangende at vexle Checken med Guld eller Banknoter er paatrukne Bank forpligtet, eftersom Udstederen af Checken har Penge tilgode af Banken og kan gjøre Fordring paa en Del af Bankens Noter for sig selv eller for Enhver, til hvem han ved Check maatte transportere denne sin Ret.

Men hvis nu Checkens Udsteder intet Tilgodehavende besad i Banken! Isaafald vilde Checken blive tilbagevist. Sælgeren vilde have skilt sig ved et værdifuldt Object troende at faa Guld i Bytte, men ser sig istedet nu som Besidder af et værdiløst Stykke Papir. Tilstedeværelsen af denne Mulighed pleier dog ikke at afskrække Sælgeren fra at tage Check som Betaling istedetfor Penge. Thi er først Brugen af Ckecker nogetsteds sat i System, vil ingen fornuftig eller skikkelig Mand udfærdige en Check paa sin Bank uden at have Noget at trække paa. At handle mod denne Regel vilde ikke alene være uhæderligt, men ogsaa resikabelt. I den Handling at udstede en Check paa sin Bank og derpaa give den som Betaling ligger jo et Tilsagn om, at Udstederen har Penge i Banken til Papirets Betaling. Viser det sig nu siden, at ingen Penge findes, vil Checkens Udsteder derved ikke alene skade sin Credit, men endog udsætte sig for at blive draget til Ansvar for bedragerisk Forhold. Dette, at man maa have Penge i Banken ved Udstedelsen af en Check, er en saa selvsagt Ting, at noget udtrykkeligt Tilsagn derom afgivet i selve Checken af Udstederen

egentlig ikke er nødvendigt. Det forlanges da heller ikke i de engelske Checkformularer. Naar man ikke destomindre i enkelte Lande har krævet dette og lader Udstederen i selve Checken med rene Ord erklære, at han trækker mod Tilgodehavende, maa Grunden til dette Forlangende være den, at man anser det heldigt ved hver Checks Udfærdigelse at minde Udstederen om denne hans Pligt, til Veiledning for ham selv og til Beroligelse for Checkens senere Eier.

§ 172. Checkens Fundering.

Ligesom Guldet i Notebankens Kjældere funderer alle de udstedte Banknoter, saaledes funderer samme Guld ogsaa alle de udstedte Checker.

I Norge beløb Landets Guldmynt sig ved Udgangen af 1901 til $40^{2}/_{10}$ Millioner Kroner liggende i Norges Bank. Med dette Beløb funderedes omtrent 75 Millioner Kroner Banknoter og dernæst ogsaa alle Checker, som paa nævnte Dag endnu ikke vare indfriede af de paatrukne Banker. Hvis der paa samme Dag foruden de $40^{2}/_{10}$ Millioner Kroner Guld i Notedepartementets Kjældere ogsaa skulde have befundet sig Guld i de paatrukne Bankers Kasser, hvad dog blot kan have udgjort ubetydelige Beløb, tjente ogsaa dette Guld til at fundere de udstedte Checker. Ved Siden af Notedepartementets Guld gjorde de smaa Guldbeløb i de øvrige Banker Tjeneste som Fundering for Checkerne.

Aarsagen til at Notebankens Guld funderer Landets Checker er den, at en Checkeier saaledes som nævnt i forrige Paragraf ved Hjælp af Checken kan sætte sig i Besiddelse af Guld i Notebanken; han kan lade den paatrukne Bank indløse Checken med Noter og senere kræve Noterne vexlede med Guld i Notebanken.

§ 173. Udvexling af Checker.

Det er dog ikke Udstederens Tanke, idet han udskriver Checken, at Eieren skal forlange den indfriet med Noter og derpaa ombytte Noterne med Guld i Notebankens Kjældere. Meningen med at anvende Checken er tværtimod den mest muligt at undgaa Brugen af Noter og Guld. For at opnaa dette Øiemed maa to Ting iagttages. For det Første maa Eierne af Checker ikke selv præsentere dem hos de paatrukne Banker, men hver især overlade dette til sin egen Bank. Og for det Andet maa Bankerne, efterat de saaledes i Dagens Løb ere

komne i Besiddelse af Checker, udvexle dem mod hverandre —, ikke forlange dem contant indfriede hos de paatrukne Banker.

Bankerne i London vare de Første, som satte Udvexlingen af Checker i System. Tiden, da dette fandt Sted, er om ikke erindres feil ubekjendt; men det hændte formodentlig engang i 1700 Aarene. I et fælles Lokale, der kaldes clearing house, mødes daglig Repræsentanter fra Bankerne. Fra hver Bank medbringes alle siden forrige Sammenkomst modtagne Checker, hvilke derpaa udvexles. Det er neppe sandsynligt, at Checkerne medbragte fra en enkelt Bank trukne paa de andre Banker i samlet Beløb udgjøre nøiagtig saamange Pounds Sterling, som omvendt Checkerne trukne paa den selv og medbragte af de andre Bankers Repræsentanter beløbe sig til. Indbringer Banken paa en enkelt Dag i clearing house for 245,000 £ Checker trukne paa de andre Banker, hvilke paa sin Side sende 250,000 £ Checker trukne paa den selv, saa skulde den betale Differencen med 5000 £ til de andre Banker. I Virkeligheden betaler dog Banken de 5000 £ ved at trække Checker for dette Beløb paa Bank of England, hvilke Checker gives til de andre Banker. Hvis Banken Intet har tilgode at trække paa, maa den tage 5000 £ Noter af sin Kasse og sende Bank of England. Banken skulde paa den omtalte Dag egentlig have indfordret 245,000 £ Noter eller Guld fra de andre Banker og samtidig betalt dem 250,000 £ Noter eller Guld. Al denne Bringen frem og tilbage af store Pengesummer undgaaes ved Hjælp af Checkernes Udvexling i clearing house.

Ved en sindrig Udvidelse af Systemet blive foruden de egentlige London Checker ogsaa en hel Del Provinds Checker udvexlede i Londons clearing house. Men forøvrigt have flere engelske Provindsbyer hver sit eget clearing house, hvor de fleste lokale Checker udvexles.

Paa lignende Maade foregaar Udvexling af Checker mange andre Steder i Verden, fornemmelig i de engelsktalende Lande.

§ 174. Overflytning af Tilgodehavende.

I forrige Paragraf omtaltes der, hvilken Virkning Udbytningen af Checker har for de paatrukne Banker. Ved Hjælp af Udbytningen undgaar hver Bank at indfri med Penge de fleste Checker trukne paa den selv og giver samtidig Afkald paa at faa Checker i dens Besiddelse trukne paa andre Banker indfriede med Penge. Checkerne udbyttes, og alene Differencerne blive af de forskjellige Banker betalte med Contanter.

Ogsaa for dem, fra hvilke Bankerne modtage Checkerne, har Udvexlingen sine Følger. Da Checken er et Transportdocument, i hvilket Fordringshaveren til Noter eller Guld liggende hos paatrukne Bank overdrager sin Fordring til en Anden, saa faar i en By med flere Banker Modtageren af Checker ofte Penge tilgode i Banker, hvor han Intet har at gjøre. Han kunde gaa omkring i Bankerne og faa sig Pengene udleverede af hver især. Men for dette Bryderi sparer Udvexlingen af Checker ham. Ved Bistand af clearing house blive hans Fordringer paa fremmede Banker berettigende ham til at kræve sig overleveret et vist Beløb af deres Noter eller Guld overført til hans egen Bank, hos hvem han erholder Ret til at forlange sig betalt en Pengesum i Størrelse lig Checkernes samlede Beløb.

§ 175. Krydsning af Checker.

Om en Check bliver stjaalet eller gaar tabt i Posten, udsætte Vedkommende sig for, at den uretmæssige Indehaver faar Checken indfriet i den paatrukne Bank, i hvilket Tilfælde Tab kan opstaa. Imod denne Fare har man imidlertid et særdeles virksomt Middel i den saakaldte Krydsning af Checken. Skal Krydsning foretages, trækkes der to paralelle Linier tversover Checkens Forside med Ordene „& Co." mellem Linierne. Se ogsaa Checken aftrykt lidt foran, hvor Krydsning er foretaget. Naar dette er gjort, vil det være en Pligt for den paatrukne Bank at forlange, at Checken skal præsenteres gjennem en anden Bank og negte at indfri den, hvis den præsenteres gjennem nogen Anden end en Bank. Som Følge heraf vil Eieren af en krydset Check og — om den kommer i urette Hænder — Finderen eller Tyven ikke kunne faa den indløst uden gjennem sin egen Bank eller en Vens Bank. Men dette vil falde en Forbryder vanskeligt, da saadanne Folk eller deres Venner neppe besidder Contoer i Banker. Den bortkomne Check bliver i hans Hænder, paa Grund af Krydsningen, værdiløst Maculatur.

Foruden denne Beskyttelse mod Forbrydere medfører Krydsning af Checker ogsaa den Fordel, at disse Checker ikke ville blive forlangte contant betalte, men afbalanceres mod hverandre i Bankernes clearing house til Besparelse af Penges Benyttelse.

§ 176. Checken forøger Guldets Betalingsevne.

Som Ombytningsmiddel anvendes ialfald i Europa overveiende Guld. I et foregaaende Capitel omtaltes det, at der ikke findes Guld

nok i de forskjellige Lande, og at man har rettet derpaa ved at udstede Banknoter i Sum overstigende det opbevarede Guld i Notebankens Kjældere for derved at forøge Guldets Betalingsevne.

Men heller ikke denne Nødhjæp har allesteds vist sig tilstrækkelig. Der gives Lande, hvor det forhaandenværende Guld endog med Assistance af Noter kun delvis magter at formidle alle Ombytninger af ældre Objecter og ligesaa alle Ombytninger foranledigede ved Fordelingen af Aarets Production. For end yderligere at forøge Guldets Betalingsevne har man fundet paa ved Siden af Banknoterne at anvende Checken. At Checken vilde faa denne Virkning, var man sig forøvrigt ved dens Opfindelse neppe bevidst.

Under Behandlingen af Banknoter anstilledes der et Tankeexperiment omtrent af følgende Indhold. Norges Befolkning deles i fire Grupper, hvoraf de to hver for sig ønske at sælge Objecter værd 40 Millioner Kroner eller ialt værd 80 Millioner Kroner til de to resterende Grupper. Dersom det lykkes den ene kjøbende Gruppe at sætte sig i Besiddelse af alt Guldet, maa den anden kjøbende Gruppe med tilsvarende sælgende Gruppe indtil videre lade fare enhver Tanke om at faa sine Ombytninger iværksatte. Hvis paa den anden Side Landet bestemmer sig til at samle de 40 Millioner Kroner Guld i en Notebank, som oprettes for dette Øiemed, og til at udstede 80 Millioner Kroner Banknoter berettigede til at kræves indløste med Guld fra dette 40 Millioner Kroner store Forraad, ville alle Parter blive hjulpne. Hver af de to kjøbende Grupper skaffer sig nu 40 Millioner Kroner Noter og kjøber dermed Objecterne hos de to sælgende Grupper, hvilke paa sin Side gjøre Afkald paa at faa sig 80 Millioner Kroner Guld udleveret in natura og indgaa paa istedet at tage 80 Millioner Kroner Noter. Deres Villighed til at tage Papir for Guld er let forklarlig. Enhver af dem antager, at de Andre ikke ville afhente Guldet. Enhver ræsonnerer, at om han mod Forventning skulde behøve Guld mellem sine Hænder, vil han paa Grund af de Andres Passivitet altid med sine Noter kunne faa fra Notebanken, hvad Guld han maatte tiltrænge. I Forvisningen herom tager han beredvillig Noter istedetfor Guld som Betaling.

Ved at udstede 80 Millioner Kroner Noter funderede af 40 Millioner Kroner Guld bliver dette Guld istand til at udrette dobbelt Arbeide. Dets Betalingsevne bliver bedre udnyttet, fordobles. Men nu kan det som antydet i Begyndelsen af Paragrafen indtræffe, at heller ikke den saaledes frembragte bedre Udnyttelse af Guldet vil være

tilstrækkelig. Istedetfor to Grupper, hver ønskende 40 Millioner Kroner Guld for at kjøbe fra den øvrige Befolkning, findes der maaske fire Grupper hver besjælet af samme Ønske. Landet eier kun 40 Millioner Kroner Guld, hvorimod der er udstedt 80 Millioner Kroner Noter. Disse sidste strække kun til for to kjøbende Gruppers Behov. De to andre kjøbende Grupper, findende det umuligt at skaffe sig et lignende Beløb, maa afholde sig fra at kjøbe.

Som Hjælp ud af denne Vanskelighed kan anbefales at forøge Landets Guldbeholding for paa Grundlag heraf at udvide Notemassen fra 80 til 160 Millioner Kroner.

Men der gives — om det paabegyndte Tankeexperiment føres videre — ogsaa et andet Middel. Herved tænkes paa Checken. Banknoten fordoblede i det nævnte Exempel Betalingsevnen hos Guldet. Ogsaa Checken kan fordoble Betalingsevnen, ja Mere end det. Om Guld og Noter forblive uforandrede 40 og 80 Millioner Kroner, men Checken benyttes ved Siden af Noterne, kunne alle fire Grupper sættes istand til samtidig at kjøbe Objecter af 160 Millioner Kroners Værdi. Isaafald vil ingen af Grupperne forsøge at røre ved de 40 Millioner Kroner Guld i Notebankens Kjældere.

Af de fire kjøbende Grupper kunne de to tænkes at benytte nu som før de 80 Millioner Kroner Noter. Om dem henvises til det netop Udviklede.

De to resterende Grupper af Kjøbere derimod fremtage sine Checkbøger og udskrive 80 Millioner Kroner Checker paa sine Banker givende Checkerne i Betaling for Objecterne. Rigtignok er det saa, at Sælgerne kun skille sig ved sine Objecter mod Guld, 80 Millioner Kroner Guld, i Bytte. Ved at tage Checkerne fravige de dog ikke dette sit Princip. Thi de vide, at de for Checkerne kunne faa Guld i Notebankens Kjældere. Det kan indvendes, at der kun ligger 40 Millioner Kroner Guld, medens Checkerne lyde paa 80 Millioner Kroner. Hvorledes kunne under disse Omstændigheder Sælgerne vente at faa 80 Millioner Kroner Guld for sine solgte Objecter? Nei, hvis Alle forlangte at se Guldet i sine Hænder, vilde Saadant være umuligt. De fleste Checkeiere nære imidlertid ikke noget Ønske om at faa sig Guldet udbetalt. Enhver slaar sig til Ro med, at yderlig Faa afhente sit Guld, og at om han selv mod Forventning skulde behøve Guld for sin Check, vilde der altid for paatrukne Bank være nok at tage af i Notebankens Kjældere med sit 40 Millioner Kroner store Forraad.

De 80 Millioner Kroner Noter og de 80 Millioner Kroner Checker

have i Forening flerdoblet Betalingsevnen hos de 40 Millioner Kroner Guld. Om disse 40 Millioner Kroner Guld skulde have været tilstede ved Ombytningerne af Guld mod Objecter, kunde blot 40 Millioner Kroner Objecter have skiftet Eiere. Ved at lade Guldet forblive paa sin Plads i Notebankens Kjældere og overdrage det fra gamle til nye Eiere dels ved Hjælp af Noter og dels ved Hjælp af Checker kunde det 40 Millioner Kroner store Guldforraad samtidig gives i Betaling til hver af de fire Grupper, hvoraf hver havde Objecter at sælge, værd 40 Millioner Kroner og tilsammen 160 Millioner Kroner Guld.

At der i Norge, saaledes som overfor antydet, til nogensomhelst Tid gjennemsnitlig skulde existere for 80 Millioner Kroner upræsenterede Checker var kun en Supposition. I Virkeligheden forekommer der i Norge ganske faa Checker. Befolkningen synes at kunne hjælpe sig med sine circulerende Banknoter. Men om der i et Land med 40 Millioner Kroner Guld i Notebankens Kjældere og en Notecirculation paa 80 Millioner Kroner i Tidens Løb var voxet op en udstrakt Brug af Checker, vilde dog sikkerlig ikke paa noget enkelt Tidspunkt samtlige 80 Millioner Kroner Banknoter have været i Arbeide med Kjøb af Objecter, samtidig med at paa andre Kanter 80 Millioner Kroner Checker fuldførte lignende Arbeide. Om der paa et givet Tidspunkt skulde kjøbes Objecter værd 160 Millioner Kroner, vilde i et saadant Land disse Objecter formodentlig for en mindre Del betales med Noter og for den større Del med Checker. Thi ikke alle Noter kunne benyttes til Ombytninger. En Mængde af dem ville befinde sig hos Eiere, som nødig give slip paa dem. Blandt disse Eiere kunne fortrinsvis nævnes Banker, som stedse maa besidde Noter i sine Kasser til at møde ethvert Krav. Hvis der af de 80 Millioner Kroner Noter laa 35 Millioner i Banker samt hos andre Eiere uvillige til at skille sig ved dem, kunde til de omtalte Kjøb af 160 Millioner Kroner Objecter benyttes 45 Millioner Kroner Noter. Resten af Objecterne maatte betales med 115 Millioner Kroner Checker. Istedetfor 80 Millioner Noter og 80 Millioner Checker benyttedes isaafald 45 Millioner Kroner Noter og 115 Millioner Kroner Checker til Foretagelsen af disse Kjøb.

§ 177. Gives der Udbetalinger, hvortil fortrinsvis benyttes enten Checker eller Metal eller Noter?

I Lande, hvor Brugen af Checker maatte naa en høi Udvikling, ville formentlig de fleste større og en Mængde mindre Udbetalinger

gjøres med Checker. Især for de Førstes Vedkommende er Fordelen ved at benytte Check iøinefaldende, idet derved Risicoen saavelsom Omkostningerne ved Pengeforsendelser undgaaes og Tiden medgaaende til at tælle Pengene spares.

Til de mindre Ombytninger ville foruden Checken formodentlig i endnu høiere Grad anvendes Skillemynt og ligesaa Guldmynt, om der ved Siden af det stabile Guld i Notebanken ogsaa findes Guldmynt circulerende blandt Befolkningen.

Selv om Checken almindelig benyttes af Befolkningen, vil vistnok ligefuldt Notebankens Bankdepartement bruge enhver Anledning til naarsomhelst muligt at opfylde sine egne Forpligtelser ved at udbetale Banknoter.

De mange Banknoter, som ogsaa i checkbrugende Lande have fundet sin Vei ud til Befolkningen, anvendes paa forskjellige Maader. Som nylig nævnt maa Bankerne have Forraad af Noter i sine Kasser. Endvidere gives der maaske visse Transactioner, til hvis Ordning der ifølge gammel Sædvane foretrækkes Noter fremfor Check. Ligesaa hænder det formentlig ogsaa, at enkelte Landsdele i Modsætning til det øvrige Land ikke har gjort sig ganske fortrolig med Checkens Brug og derfor til sine større Omsætninger kræve Noter.

Iøvrigt vil der hele Landet over forekomme en Masse Transactioner, hvor Banknoter, Checker, Guld og Skillemynt benyttes om hverandre.

§ 178. Sammenligning mellem Banknote og Check.

Saavel Banknote som Check benyttes til Betalinger, funderes af Guldet i Notebankens Kjældere og forøge Betalingsevnen hos dette Guld. Angaaende disse Ligheder mellem dem begge kan der henvises til de foregaaende Paragrafer.

Ved Siden af disse Ligheder hos Banknote og Check kan der ogsaa paavises Uligheder. Af Banknoter kan der blot udstedes saamange som fastsat i Loven. Det er Notebanken tilladt at udstede saamange Noter, som den har Guld i sine Kjældere, og endvidere et Beløb af Noter, om hvis Størrelse der indeholdes Bestemmelser i Lovgivningen. Nogen tilsvarende Regel findes ikke og kan ikke findes for Checker. Lovgivningen kan ikke blande sig ind i dette Forhold, der bliver en privat Sag mellem Landets Banker og deres Kunder. Dem imellem gjælder den stiltiende Overenskomst, at Checker kun maa trækkes paa Tilgodehavende i Banker. Summen af de udstedte Checker maa ikke overstige Summen af Udstedernes Folioindskud. Dette er den

yderste Grændse, hvortil Checkmassen kan stige. Saa høit naar den dog aldrig; thi Indskyderne ville ifølge gammel Erfaring aldrig nogen Dag trække Checker for Mere end en Brøkdel af sine Folioindskud. Denne Brøk kan være større eller mindre. Dens Størrelse afhænger af, hvormeget der i Øieblikket indestaar som Folioindskud og hvormeget der heraf tiltrænges til Betalinger.

Banknoten lader Guldet skifte Eiere uden at bevæge Guldet. Checken formaar at lade ikke alene Guld, men ogsaa Banknoter skifte Eiere uden at fjerne dem fra Bankernes Pengekasser.

En Banknote kan benyttes til Iværksættelse af en lang Række af Betalinger. Intet er til Hinder for, at den Aar efter Aar kan passere fra Eier til Eier, hvis den behandles med Forsigtighed og ikke tilsmudses eller sønderrives. En Check derimod gjør som Regel kun Tjeneste en eneste Gang. Efter at være leveret fra Udstederen som Betaling til Modtageren pleier den af Sidstnævnte at blive indbetalt i hans Bank, som strax lader den gaa til clearing house for at ombyttes. Dermed er Checkens korte Levetid tilende. Noget Forbud mod at lade Checken gaa fra Eier til Eier existerer dog ikke. En Check kan derfor, om Forholdene medføre det, passere gjennem saamange Hænder, at den tilsidst var udslidt. Men det hænder neppe.

Naar Banknoten som udslidt eller benyttet vender tilbage til Notebankens saakaldte Notedepartement med Anmodning fra Eierens Side om at faa en ny Banknote udleveret, kan dette hans Ønske imødekommes. Den gamle Notes Existentse forsættes saa at sige i den nye Note. Guldet i Notedepartementets Kjældere, til hvis Udlevering Eieren af den udslidte Banknote var berettiget, staar fremdeles til hans Disposition som Eier af den nye Banknote. Med Checken forholder det sig anderledes. Er Checken i udfyldt Stand vendt tilbage til vedkommende Bank, som i sin Tid gav den tomme Blanket fra sig, kan der aldrig være Tale om at udstede en ligelydende Check.

Dette hænger sammen med de forskjellige Maader, hvorpaa de to Papirer komme istand. Banknoten udstedes af Notebanken, som deri forpligter sig til at betale Notens Eier det paalydende Beløb i Guld. Nogen Opfordring rettes dog sjelden til Notebanken om at opfylde sit Løfte. Noten gaar fra Haand til Haand, men Ingen benytter sig af Notebankens Løfte om at give ham Guld. Tilsidst udslides Noten. Men denne Omstændighed løser ikke Notebanken fra sit Løfte om at betale Ihændehaveren af Noten Guld. Løftet fornyes i en ny Note, som af Notebanken gives til Eieren af den udslidte Note.

Checken derimod udstedes ikke af en Bank, men paa en Bank. Checken skylder en Kunde af Banken sin Tilværelse. Ligesom Banknoten indeholder ogsaa Checken et Løfte, om end af et andet Slags. Udstederen af Checken lover i dette Document at overdrage et ham tilhørende Pengebeløb i Bankens Kasse til Trediemand. Men medens Eieren af en Note praktisk talt aldrig forlanger Løftet i Noten opfyldt og overdrager Noten med sit Løfte til næste Eier, saa gaar Eieren af en Check anderledes frem. Gjennem clearing house faar han strax Checken indfriet. Dermed har Checkens Udsteder opfyldt sit Løfte, og ethvert Spørgsmaal bortfalder om at fornye Løftet i en ny Check. En Anmodning herom kunde alene tænkes henvendt til ham i det Tilfælde, at Checken gik fra Haand til Haand uden at præsenteres paatrukne Bank til Betaling og tilsidst blev udslidt. Men dette hænder ikke og kunde ikke hænde, blandt Andet fordi Udstederen vilde modsætte sig en langvarig Circulation af hans Check.

En Banknote modtaget i Betaling giver Eieren Ret til at forlange den ombyttet med Guld i Notebankens Kjældere. Men det nytter ikke at præsentere en Check for Notebanken med Krav paa at faa dens Paalydende udbetalt i Guld. Tages en Check som Betaling, maa Modtageren til en Begyndelse henvende sig i paatrukne Bank for at faa Noter istedetfor Checken og vil først derefter gaa til Notebanken efter Guld. Det vil altsaa sees, at hvad enten Sælgeren tager Banknoter eller Check som Betaling for sine Producter saavelsom andre Objecter, er det i begge Tilfælde mod Guld, at han har solgt. Forskjellen er kun, at han om fornødent med Banknoter som Betaling hurtigere vilde kunne sætte sig i Besiddelse af Guldet end muligt med en Check.

§ 179. *Girering.*

Girering har længe været kjendt i Hamburg og har fra denne By i de senere Tider spredt sig over hele Tydskland.

Ligesom Checken lader Girering Betalinger foregaa uden at have selve Pengene tilstede i Betalingsøieblikket.

De to Contrahenter kunne have Contoer i samme Bank. Isaafald sender den, som skal betale, en skriftlig Anmodning til Banken om at overføre Beløbet fra hans Conto til Fordringshaverens Conto.

Eller de to Contrahenter kunne have Conto i hver sin Bank f. Ex. i Commerzbank og i Vereinsbank, beliggende begge i Hamburg. Betaleren opfordrer da sin Bank Commerzbank om at overføre Beløbet

til Vereinsbank, for der at føres paa Fordringshaverens Conto. Erholder nu Commerzbank en enkelt Dag Ordre fra sine Contoindehavere om at foretage 212 Indbetalinger til Contoindehavere i Vereinsbank, saa lader Commerzbank strax En af sine Functionærer opsætte en Liste over disse 212 Pengesummer. I Løbet af samme Dag antages Vereinsbank for sit Clientel at skulle betale 176 forskjellige Summer til Contoindehavere i Commerzbank, hvorom lignende Liste udfærdiges. Disse to Lister ombyttes ved Middagstid til Foretagelse af de forskjellige Bogførsler. Hvis Commerzbanks Liste er f. Ex. 10,000 Reichsmark større end Vereinsbanks Liste, trækker Commerzbank en Anvisning for dette Beløb paa Reichsbankens Filial i Hamburg og sender Anvisningen til Vereinsbank.

Ogsaa mellem to Personer boende i hver sin tydske By kan Girering finde Sted. Den tydske Reichsbank træder her til. En Person i Hamburg, der benytter Commerzbank, har at betale 5000 Reichsmark til en Forretningsmand i Berlin med Conto i Deutsche Bank, Berlin. I den Anledning lader han Commerzbank overføre 5000 Reichsmark til Reichsbanksfilialen i Hamburg med Anmodning til denne om at foranledige Reichsbanken i Berlin til at overføre Beløbet til Deutsche Bank, for der at crediteres nævnte Forretningsmand.

Det er fornemmelig af Forretningsmænd, at Girering benyttes. I Modsætning til, hvad der er Tilfældet med Checken, egner Girering sig ikke til Anvendelse for Alle og Enhver.

§ 180. Laan bevilgede af en Bank kunne overføres til Bankernes Indskud.

Foruden de ordinære eller virkelige Indskud, der ere blevne omtalte flere Steder i det Foregaaende, existerer der ogsaa et Slags fictive Indskud opstaaende ved at overføre Bankernes Udlaan til Bankernes Indskud. Laantageren laaner Penge af Banken, hvilke af ham øieblikkelig indskydes i Banken. Da Noterne under disse to Handlinger ikke gaa ud af Banken, gives der Slip paa den Formalitet at lade Bankens Kasserer levere Noterne over Skranken til Laantageren for af ham i næste Øieblik at tilbagebetales Kassereren som Indskud. En simpel Postering i Bankens Bøger er Alt, hvad der foretages, hvorefter saavel Bankens Udlaan som Indskud have undergaaet en Forøgelse. Hvad særlig de sidste angaar, saa ere de virkelige Indskud som Følge af de stedfundne Handlinger blevne forøgede med et fictivt Indskud.

Disse fictive Indskud ere lige med virkelige Indskud deri, at begge

forøge Bankernes Indskudsmasse. Men i andre Henseender bestaar der Forskjel mellem dem. Virkelige Indskud gjøres først af den ene Person og laanes derpaa af en anden Person. Men ved et fictivt Indskud foretages begge Handlinger af samme Person og i den omvendte Orden: først laaner han Beløbet i Banken og indskyder det derpaa atter i Banken. Endvidere vil et virkeligt Indskud frembringe Forøgelse af Bankens Contanter eller Reserver. Det fictive Indskud foretaget ved Overførelsen af Laan til Indskuddene gjør derimod hverken Bankernes Contanter eller Reserver større; begge forblive før som efter Indskuddene uforandrede.

§ 181. Ogsaa naar Checken anvendes, maa Indskuddene udlaanes for at opnaa Stigning.

Resultaterne nedskrevne i § 140—145 vare baserede paa udelukkende Brug af Penge ved alle Betalinger, men forblive i det Væsentlige gyldige, om foruden Penge ogsaa Checken i stor Udstrækning benyttes til at betale.

Forat den existerende Indskudsmasse skal stige, maa Indskuddene udlaanes, hedte det § 141. Talen var der blot om Penge. Men Satsen har sin Gyldighed ogsaa, hvor Checken benyttes. Ogsaa under Checkens Anvendelse maa Indskuddene af Bankerne udlaanes, hvis de yderligere skulle tiltage. Stigningen foregaar dog ikke aldeles ens i hvert af de to Tilfælde.

I Lande med udstrakt Brug af Checker lade Bankerne altid bevilgede Laan overføre til Indskuddene, saaledes som nylig forklaret, for af Laantagerne at inddrages ved Checker. Hvor Checken er ukjendt, finder derimod saadan Overførsel sjelden Sted, men Laantagerne medtage selve de udlaante Penge fra Bankerne.

Her vil i det ene Tilfælde — det med Checken — Udlaanene give de virkelige Indskud en Tilvæxt af fictive Indskud, hvilken fictive Tilvæxt dog ved Laanenes Tilbagebetaling atter forsvinder, saaledes som det vil fremgaa af det Følgende. I det andet Tilfælde, hvor udelukkende Penge benyttes, foranledige Udlaanene sjelden eller aldrig en saadan fictiv Tilvæxt i Indskuddene.

Af Udlaanene vil senere i begge Tilfælde Mere eller Mindre overgaa i andre Personers Eie repræsenterende deres Besparelser eller deres Udbytte af ældre solgte Objecter. Hvad enten Checken er systematisk indført blandt Landets Indvaanere, eller de holde sig ene

til Brug af Penge, ville disse Dele af Laanene overdrages til Bankerne som nye virkelige Indskud at tillægge de gamle og uformindskede virkelige Indskud. Tilvæxten bliver i begge Tilfælde den samme, hvad Størrelse angaar. Hvorledes dette foregaar, naar alene Penge bruges, blev tidligere forklaret; se § 141. Det der anvendte Exempel kan med nogen Forandring ogsaa illustrere, hvorledes Stigningen finder Sted under Checkens Anvendelse.

En Bank udlaaner 1000 £ til en Handlende at inddrage ved Checker. Ved denne Begivenhed stiger Bankens Udlaan med 1000 £ og Indskuddene ligeledes med 1000 £ fictivt Indskud. Udgjorde forinden Udlaanet de gamle Indskud 1,000,000 £ stige de efter Udlaanet til 1,001,000 £ som Følge af det fictive Indskud. Da den laanende Handlende ikke medtager de laante Penge, men efterlader dem i Banken, vil Bankens Pengeforraad tiltrods for Udlaanet ikke formindskes. Indskud og Udlaan ere hver stegne med 1000 £, medens ingen Forandring er foregaaet med Bankens Pengeforraad. Den Handlende benytter derpaa sine 1000 £ til hos en Producent at erhverve sig Producter fra Aarets Production, fremdeles uden at udtage sine laante 1000 £ overførte som et fictivt Indskud til hans Conto. Istedet transporterer den Handlende sin Eiendomsret til de 1000 £ over til Producenten ved at trække en Check for 1000 £ paa Banken og give Checken til Producenten. Trækningen af Checken vil formindske den Handlendes og forøge Producentens Indskud, men selve Indskudsmassen nylig voxet til 1,001,000 £ forbliver uforandret. Dernæst vil Producenten, ligeledes uden at udtage Pengene fra Banken, ved Checker overføre sin Eiendomsret i den større Del af de 1000 £ til sine Hjælpere —, at Producenten gjerne foretrækker at udtage Penge for mindre saadanne Betalinger til sine Hjælpere, sættes for Bekvemmeligheds Skyld her ud af Betragtning. Disse Checker ville blive indleverede som Indskud i Banken og foraarsage nye Overførsler fra Indskyder til Indskyder, men fremdeles lade den samlede Indskudsmasse paa 1,001,000 £ uformindsket.

Naar den Handlendes 1000 £ store Check saaledes som nu beskrevet er fordelt over Producents og Hjælperes Bankcontoer, bestaar det næste Skridt deri, at Producent og Hjælpere med sine i Banken staaende 1000 £ gjenkjøbe Producterne, Enhver vælgende de for ham passende Producter fra Aarets nationale Production. Dog ikke alle 1000 £ vil Producent med Hjælpere anvende til Gjenkjøb. De ville spare 100 £ og lade disse 100 £ blive staaende tilbage paa sine

Contoer; af sine 1000 £ store Indskud ville de lade 100 £ blive tilbage. Med de resterende 900 £ foretage de sine Gjenkjøb. Imidlertid tage de ikke de 900 £ ud af Banken for at give dem til den Handlende, men indskrænke sig til at transportere sin Eiendomsret i dem over til den Handlende ved at trække Checker for 900 £ og give dem til den Handlende.

Hos den Handlende er endnu blot gjenkjøbt Producter for 900 £. Der staar tilbage at gjenkjøbe hos ham Producter for 100 £. Producenten med Hjælpere skulde egentlig gjøre det, men ville ikke benytte sine sidste 100 £ i dette Øiemed; de lade de 100 £ blive staaende i Banken, hvor Beløbet overgaar fra de fictive til de virkelige Indskud. Af Banken udlaanes de 100 £ til en Omformer at inddrage ved Check. Det 100 £ store Laan af Banken givet Omformeren overføres som fictivt Indskud til Bankens ældre Indskud, som nu fra 1,001,000 £ stige til 1,001,100 £. Oprindelig henhørte de 100 £ til de 1000 £ udlaante af Banken til den Handlende saavelsom til det 1000 £ store fictive Indskud foretaget ved at overføre den Handlendes Laan til Indskuddene. Senere tilhørte de 100 £ — stedse uden at forlade Banken — Producenten, og derpaa eiedes de i Forening af Producent og Hjælpere, idet Retten til Pengene hvergang ved Check var overdraget fra gammel til ny Eier, nemlig fra den Handlende til Producenten og fra ham for den større Dels Vedkommende til Hjælperne.

Efterat de 100 £ oprindelig stammende fra den Handlende og af de efterfølgende Eiere Producenten med Hjælpere holdt som Indskud i Banken nu er blevet udlaant af Banken til Omformeren, benytter denne de 100 £ til i Producent med Hjælperes Sted at gjenkjøbe de resterende Producter hos den Handlende. Uden at tage de 100 £ bort fra Banken overdrager Omformeren dem til den Handlende ved at trække Check for 100 £ til hans Ordre og saaledes give ham Transport paa Pengene i Banken. I Tillæg til de før modtagne 900 £ Checker besidder den Handlende nu ogsaa Check for 100 £. Hans 1000 £ Producter ere alle blevne gjenkjøbte, hvorved selve det gjenkjøbende Guld ikke er blevet lagt i hans Hænder. Ligesom han paa sin Side tilbyttede sig Producterne mod Penge i Banken, hvilke han ved Check uden at have dem tilstede transporterede til Producenterne, saaledes gjenkjøbe de forskjellige Individer nævnte Producter hos den Handlende for Guld eller Noter i Banken, hvilke Penge ikke bringes tilstede, men ved Checker overdrages ham til Eiendom.

Den Handlende, som har modtaget Checker for tilsammen 1000 £,

betaler dermed sin Gjæld til Banken, hvilken nu faar tilbage Eiendomsretten til de 1000 £ Penge, som den i nogen Tid paa en Maade har opbevaret paa Vegne af forskjellige Personer i efterstaaende Rækkefølge: den Handlende, Producent med Hjælpere, Omformer og endelig atter den Handlende. Bankens Udlaan nedskrives med 1000 £ og ligeledes Bankens Indskud. Hvad Indskuddene angaar, sker dette saaledes, at Checken trukket af Omformeren bringer hans 100 £ store Indskud til at forsvinde, medens Checkerne udstedte af Producenten med Hjælpere foranledige disse Personers Indskud at falde fra 1000 £ til 900 £. Ved den Handlendes Indlevering af de 1000 £ Checker til Betaling af hans Laan synke Indskuddene fra 1,001,100 £ til 1,000,100 £.

Da selve de udlaante Penge til Beløb 1000 £ saaledes som forudsat i § 141 borttoges fra Banken af Laantageren, hedte det der, at 100 £ af dem vendte tilbage til Banken som nyt Indskud stødende paa gamle uformindskede Indskud, som nu steg med 100 £. Noget Lignende finder i Henhold til det nu Oplyste ogsaa Sted, naar de udlaante Penge forblive i Banken, saaledes at Dispositionen over Laanet saavelsom alle senere Betalinger foregaar med Check. Kun gaar det isaafald ikke an at bruge Udtrykket vende tilbage om de 100 £; thi de 100 £ have aldrig forladt Banken. Forholdet kan her rettest betegnes saaledes, at Banken har udlaant 1000 £ til den Handlende, hvilke i Laanetiden stundom indskydes og stundom udtages — sidste Gang for at tilbagebetale Laanet —, uden dog paa noget Tidspunkt at forlade Banken. Som et varigt Resultat af alle disse Transactioner vil der blive tilbage et Plus af Indskud udover Udtagningerne. Dette Overskud udgjørende 100 £ tilhørte oprindelig de fictive Indskud, men er overgaaet til de virkelige Indskud og repræsenterer Besparelser foretagne af Producent og Hjælpere med Modvægt i Bankens Fordring paa Omformeren og legemliggjort i Objectet frembragt af Omformeren ved Hjælp af de sparede Producter.

§ 182. Den temporære Nedgang i Indskuddene foranlediget ved deres Tilbagebetaling med Penge undgaaes, naar Indskyderne disponere over Indskuddene ved Check.

Udtagninger af Indskud foraarsage, naar selve Pengene medtages fra Bankerne, i samme Øieblik et tilsvarende Fald i Indskuddene. Men Faldet er som forklaret i § 142 kun temporært, idet Pengene — alle

Verdens Banker tagne under Et — før eller senere paany indskydes af de efterfølgende Eiere.

Udtagning af Indskud ved Check virker ikke ganske paa samme Maade. Allerede det anvendte Exempel med de 1000 £ at inddrage af den Handlende ved Check har været inde paa dette Forhold. Hvis han udtog sit Indskud i Form af Penge, vilde Bankens Indskud temporært gaa ned 1000 £. Foregaar derimod Udtagningen paa den Maade, at den Handlende trækker en Check til Ordre af Producenten, hvilken indbetaler Checken som Indskud i sin Bank, saa vil intet midlertidigt Fald i Indskuddene finde Sted. Rigtignok vil Checken formindske den Handlendes Indskud, men denne Nedgang opveies af Forøgelsen i Producentens Indskud. Noget temporært Fald i Indskuddene er ikke forekommet. De samlede Indskuds Størrelse forblev den hele Tid uforandret. Vistnok ville Indskuddene, om to Banker benyttes, paa Grund af det Indtrufne falde i den Handlendes Bank og stige i Producentens Bank. Men betragtes alle Banker som en Helhed, ville deres samlede Indskud beholde samme Størrelse før som efter den stedfundne Udtagning.

§ 183. Permanent Nedgang i Indskuddene foraarsages ved Udtagning bestemt til Betaling af Gjæld i Bankerne, hvad enten Udtageren forlanger Penge fra Banken eller trækker Check paa Banken.

I forrige Paragraf antoges Udtagningen at ske i den Hensigt at overdrage de 1000 £ i Banken til Trediemand uden dog at tage dem ud af Banken. Men Udtagningen kunde ogsaa have fundet Sted for at betale Gjæld til Banken saaledes som omhandlet i næstforegaaende § 181. Checkerne benyttede i dette Øiemed vil bringe permanent Nedgang i Indskuddene. Idet den Handlende med Checkerne paa 900 £ og 100 £ givne ham af Producenten med Flere betalte sit forfaldne Laan paa 1000 £, forsvandt 1000 £ af disse Personers Indskud. Bankens Indskud sank fra 1,001,100 £ til 1,000,100 £.

§ 184. Checken gjør Bankernes Indskud noget større, end Indskuddene vilde have været under udelukkende Brug af Penge.

Stigningen i Indskuddene foraarsaget ved Udlaan af ældre Indskud gaar sin regelmæssige Gang, hvad enten alene Penge benyttes, eller Checken i stor Udstrækning bliver anvendt ved Siden af Penge. Om Checken ikke kjendtes, vilde Stigningen i Indskuddene ligefuldt have

fundet Sted. Kun maatte i dette Tilfælde vedkommende Lands Pengeforraad være blevet gjort større.

Men om end saaledes Indskuddene gjennem Udlaan vilde have voxet ogsaa uden Bistand af Checken, maa det dog paa den anden Side indrømmes, at Checken holder dem noget høiere, end de vilde have staaet ved en udelukkende Benyttelse af Penge. For det Første undgaaes ved Checken det midlertidige Fald i Indskuddene, der resulterer af Udtagninger foretagne med Penge. Endvidere vil der ifølge § 181, naar Checken systematisk anvendes og alle Laan bevilgede af Bankerne overføres til Indskudsmassen, skabes et constant Tillæg i Bankernes Indskud ligt Summen af de til enhver Tid ikke tilbagebetalte Laan. Vistnok kan saadan Overførsel finde Sted ogsaa der, hvor Checken ikke benyttes. Men uden Checken eller uden Girering vilde denne Behandling af Laan neppe have faaet nogen Udbredelse. Checken maatte derfor siges ved Siden af Girering at have foranlediget heromhandlede Tilvæxst i Indskuddene.

Ogsaa paa en anden Maade, hidtil ikke omtalt, vil en stærk Benyttelse af Checken bringe nogen Tilvæxt i Indskuddene. Som nævnt i § 140 kunne de circulerende Penge deles i to Dele, hvoraf den ene Del indskydes i Bankerne, medens den anden Del forbliver Nat og Dag ude blandt Befolkningen, som aldrig skiller sig med disse Penge. Selvfølgelig ere de to Dele af Landets Penge ikke at betragte som to distincte Masser, hvoraf den ene aldrig kommer indenfor og den anden Del aldrig udenfor Bankernes Døre. Tvertimod har formodentlig hver enkelt Mynt i Landet en eller flere Gange befundet sig i en Banks Eie. Meningen er kun at antyde, at Befolkningen aldrig i et givet Øieblik vil have alle sine Penge som Indskud i Bankerne, men kun en Del af dem. Efter Overgang til systematisk Benyttelse af Checken behøver enhver Indvaaner færre Penge i sine Gjemmer end tidligere. Brøkdelen af de circulerende Penge, paa hvilken Befolkningen selv stedse tager Vare, undergaar en Formindskelse. Omvendt stiger den anden Brøkdel af Befolkningens Penge, hvilke som ubenyttede kunne indskydes i Bankerne.

Ved Checkens Benyttelse vil derfor stedse en større Del af Befolkningens Penge befinde sig i Bankernes Besiddelse end i Tider ubekjendte med Checken. Denne Omstændighed har tre Følger. Først stige Indskuddene med Beløbet af disse Penge. Dernæst stige Udlaanene med et Beløb maaske flere Gange større end nævnte Penge, paa Grund af at disse forblive i Bankerne og samtidig kunne udlaanes til

flere Personer, som inddrage Laanene med Checker. Endelig undergaa Indskuddene en yderligere Stigning som Følge af, at de saaledes bevilgede Laan overføres til Bankernes Indskud.

Capitel 22. Banker.

§ 185. Tilbageblik.

Angaaende Banker ville Oplysninger findes paa flere Steder i det Foregaaende.

Deres Befatning med Udbytning af Guld, hvorved Guldets Forsendelse fra Sted til Sted og fra Land til Land undgaaes, nævntes § 36 og flere andre Paragrafer.

Anbringelse af offentlige Laan gjennem Bankers Medvirkning omtaltes i § 139.

Ligeledes er Bankernes Modtagning og Udlaan af Indskud blevet gjort til Gjenstand for indgaaende Behandling i flere af de foranstaaende Capitler.

Hvorledes Banker erholde sin Indtægt blev tildels forklaret i § 73 om Rente og tildels i § 158 under Beskrivelsen af Notebankens Virksomhed.

Endvidere kan mindes om Udredningen i §§ 162 og 164 af forskjellige Spørgsmaal, der vistnok knytter sig til Forholde vedkommende Bankdepartementet i Notebanken, men som ogsaa finder sin Anvendelse paa alle andre Banker. Af det der Oplyste fremgaar det, at en Bank staar i samme Forhold til de circulerende Noter som enhver Anden i Landet. Ligesom enhver Anden bliver ogsaa en Bank forbigaaende Eier af Noter ombyttelige med Guld i Notebankens Notedepartement. Under hvilkensomhelst Banks Bestaaen vil dens Navn kunne findes paa mange Steder i Rækken af de successive Eiere, hvem hver enkelt Banknote efterhaanden har tilhørt. Banken saavelsom enhver Eier af Banknoter kan benytte dem efter Behag og derfor ogsaa for stedse bortgjemme dem, om det saa lystede dem. Herpaa indlade dog de Færreste sig. Tvertimod skille de sig hurtigst muligt ved Noterne. Individerne bortbytte sine Noter med fast Eiendom, Varer etc. eller lader Bankerne faa dem som Indskud. Banken, naar den bliver Eier af Noterne, vælger en anden Fremgangsmaade. Banken tilbytter sig ikke Jord etc. for sine Noter, men udlaaner dem. Som Følge af disse to forskjellige Methoder for Udgivningen af sine Noter ville Indi-

viderne for stedse have skilt sig ved Noterne, medens Banken erholder Noterne tilbage for atter at udlaane dem; de forlade atter og atter Banken for atter og atter at vende tilbage. En Consekventse heraf er, at Banken afvexlende har sin Formue anbragt snart i Banknoter ombyttelige med Guld i Statens Bank Notebanken og snart i secundære Rettigheder til Objecterne, som Bankens Laantagere erhverve med Noterne laante fra Banken.

§ 186. Productionens og Formuens Vext.

Efter i lange Tider at have holdt sig om end ikke stationære saa dog stagnerende begyndte ved 1800 Aarenes Indtræden Production saavelsom Formue at tage en enorm Vext. Flere Factorer have medvirket hertil. Af disse Factorer kunne særlig fire fremhæves.

Ved den ene af dem tænkes paa de mange Opfindelser saasom Dampens Benyttelse, Elektricitet og nye kemiske Processer, hvilket atter ledede til Bygning af utallige Fabrikker, Dampskibe, Jernbaner, Telegrafer og andre tidligere ganske ukjendte Formuesobjecter.

Den anden Factor bestod i forøget Sparsommelighed.

Samtidig udvidedes Brugen af Interessentskaber og industrielle Actieselskaber; dette var den tredie Factor.

Og endelig indtraadte som fjerde Factor en betydelig lettere Adgang til at udlaane og laane.

Der kunde yderligere været nævnt Banker som en femte Factor, der i høi Grad har bidraget til Stigning af Production og Formue, forsaavidt som uden Banker de foregaaende fire Factorer enten ikke kunde være blevne fuldt udnyttede eller tildels endog ikke vilde have existeret.

§ 187. Bankerne opmuntre Befolkningen til Sparsommelighed.

Basis for Aarhundredets Fremgang er at søge i det stigende Kvantum af sparede Producter. Paa denne Basis byggedes videre af Opfindere og Organisatorer. Uden stigende Tilbud af sparede Producter kunde ikke de mange Jernbaner og Dampskibe og Fabrikker drevne ved Dampkraft være blevne bragte tilveie. Opdagelsen af Dampmaskinen vilde uden tiltagende Sparsommelighed have været til liden Nytte. Det var derfor nødvendigt, at samtidig med alle Opdagelserne ligeledes Sparelysten hos Nationerne skulde begynde at voxe. Saa har ogsaa været Tilfældet; den har holdt sig usvækket ned igjennem Aarhundre-

det. Fra en ringe Begyndelse ere de sparede Producter i de forløbne 100 Aar ustandselig voxede, først langsomt, senere efter kjæmpemæssige Dimensioner. Ved Periodens Begyndelse var Befolkningen liden, Productionen liden og Besparelserne derfor smaa. Men eftersom Befolkning og Production steg ved Hjælp af de nye Productionsmidler tilveiebragte gjennem Omformning af de foregaaende Aars sparede Producter, steg hvert Aars nye Besparelser og ligeledes Formuen saavelsom Production i samme Forhold.

Den forøgede Sparelyst kunde umulig være kaldt tillive og videre udviklet, hvis den ikke var blevet fremhjulpet af Bankerne. Vistnok sparedes der ogsaa forinden Bankernes Tilsynekomst vel 100 Aar tilbage i Tiden. Men disse Besparelser vare smaa. Sagen er nemlig den, at Mange kun spare, fordi der findes Banker. De vilde undlade at spare, om Bankerne forsvandt. Aarsagen hertil ligger i den Sparendes Ulyst til selv at opbevare sine Besparelser. Producterne, hvoraf hans Besparelser egentlig bestaa, undgaar han rigtignok selv at have under sin Opsigt, eftersom de ligge hos Handelsstanden. Men Guldet berettigende til at faa udleveret disse sparede Producter maa han i Fravær af Banker personlig opbevare i sin Bolig. Henliggende indtil videre ubenyttet hos ham selv vilde Guldet eller Noterne ombyttelige med Guld ingen Indtægt give ham og ovenikjøbet foraarsage ham Ængstelse for at miste Pengene ved Ildebrand eller Tyveri. Paa Sparesandsen vilde disse Omstændigheder have virket som en Dæmper. Enhver vilde fristes til fra sin Andel i Aarets Production at gjenkjøbe mest Muligt til personligt Forbrug og lade mindst Muligt ligge uigjenkjøbt hos de Handlende som sparet. Besparelserne vilde aldrig være naaede videre end til en liden Brøkdel af det store Kvantum sparede Producter, som i det 19de Aarhundrede udfordredes til at fremstille de omformede Objecter kaldede Fabrikker, Dampskibe, Jernbaner etc. Men Oprettelsen af Banker befriede Alle, der vilde spare, fra ovennævnte Bekymringer. Herefter kunde den Sparende vælte Uroen for Guldets Sikkerhed over paa Banken, ja ovenikjøbet faa Indtægt af sit Guld. Fra nu af begyndte enhver, der af Naturen var begavet med Sands for at spare, i højere Grad end tidligere at formindske sit personlige Forbrug af Producter. Ofte vilde han samtidig forøge sin Andel af Productionen for at kunne spare saameget Mere. Sit modtagne Guld, der berettigede til Gjenkjøb af disse hans sparede Producter, bragte han til Bankerne som Indskud. Indtil videre laa Guldet i Bankerne og de sparede Producter hos Handelsstanden ventende paa at omformes til Fabrikker etc.

§ 188. Bankerne lette Dannelse af Interessentskaber og Actieselskaber.

Den første Betingelse for Formuens og Productionens Forøgelse, nemlig større Forraad af sparede Producter, var nu gjennem Bankernes Bistand blevet opfyldt. Efterhaanden tilveiebragtes de mange Producter paakrævede for ved Hjælp af de gjorte Opfindelser at forsyne Verden med nye Fabrikker, Jernbaner etc. Tilstedeværelsen af sparede Producter paa den ene Side og Trangen til moderne Fabrikker eller Lignende paa den anden Side var imidlertid ikke tilstrækkeligt. Det var vel nok, at der siden Bankernes Fremkomst lod sig samle Forraad af sparede Producter, og at man var vidende om, til hvad disse sparede Producter kunde omformes. Men der stod endnu tilbage at finde dem, som kunde paatage sig Arbeidet med Omformningen.

De Sparende selv magtede sjelden dette Arbeide, fordi de i Regelen savnede den fornødne Kyndighed, men fremfor Alt fordi ethvert af de omhandlede Anlæg som oftest slugte langt flere sparede Producter, end den Enkelte var istand til at spare.

Omformningen maa kunne foregaa ved Andre end selve de Sparende, om der skal komme Fart i Arbeidet. En Udvei, hvortil der ofte gribes, bestaar deri, at den Sparende finder en Fuldmægtig til at foretage Omformningen. Hertil egne sig nyoprettede industrielle Actieselskaber og Interessentskaber. Den Sparendes Mangel paa Sagkundskab og paa sparede Producter i tilstrækkelig Mængde ere Feil, som ikke findes hos nævnte to Associationer. Til Leder af Actieselskabet, for at holde sig til dette, kan findes Nogen i Besiddelse af den specielle Kyndighed, som den Sparende savner. Og den anden Mangel hos ham, at hans sparede Producter ere for faa til deraf at fremstille et stort permanent Object, undgaar Actieselskabet ved at forene flere Sparendes Producter til en samlet Masse, hvorved opnaaes den fornødne Størrelse af Besparelserne paakrævede til den paatænkte Omformning. Den enkelte Sparende kan, for at tage et Exempel, kun sjelden forvandle sine Besparelser til et Dampskib, baade fordi han mangler Erfaring i dette Slags Arbeide, og fordi Producterne krævede til Bygning af et Dampskib langt overstiger, hvad han selv besidder af sparede Producter. Hvis derimod et Actieselskab tager Sagen i sin Haand, vil den gaa. Selskabets Leder forstaar sig paa, hvorledes Dampskibet skal bygges og af ham samles flere Sparende for ved Hjælp af deres tilsammentagne sparede Producter at tilveiebringe Dampskibet. Hver Enkelt af dem bliver Eier af en Brøkdel i Skibet eller Actionær,

som det i daglig Tale kaldes. Hvad der netop er ytret om Actieselskaberne passer ogsaa paa Interessentskaber. Kun ere Deltagerne her interesserede med større Andele.

De industrielle Actieselskaber og Interessentskaber ere derfor en af de Faktorer, der i høieste Grad har bidraget til den økonomiske Fremgang i det 19de Aarhundrede. Men her kommer atter Bankernes Indflydelse tilsyne: uden Banker kunne disse Actieselskaber og Interessentskaber vanskelig være komne istand. Vistnok hører det ikke til Umulighederne, at — selv under Fravær af Banker — en vordende Leder af et paatænkt Actieselskab, hvad enten nu Bygning af en Fabrik eller Dampskib eller Jernbane eller Andet stod ham for Øie, kunde have henvendt sig til de Sparende om at tegne Actier. Isaafald vilde dette være ensbetydende med, at de skulde bringe ham sit Guld, som de indtil nu havde opbevaret i sine Boliger, for af ham at benyttes til Gjenkjøb hos Handelsstanden af deres tilsvarende Producter med paafølgende Omformning til et af disse Objecter. Saadant kunde hænde, om Banker ikke fandtes og vilde vistnok ogsaa have hændt. Men disse Tilfælde vilde have været Undtagelser. Appellen til Publikum om at tegne Actier vilde, om Banker ikke havde existeret, som oftest være blevet ubesvaret, fordi der uden Banker ikke forekommer nok sparede Producter at omforme til vedkommende Object bestemt at skulle udgjøre Actieselskabets Formaal. Herom henvises til foregaaende Paragraf. Anderledes stillede Forholdet sig, da Bankerne oprettedes. Ved sin Evne til at fremme Sparesandsen foranledigede Bankerne en Stigning af sparede Producter. Paa Grund af Bankernes Existentse opstod der efterhaanden en talrig Mængde af Sparende, som med sine sparede Producter netop vare den Slags Personer, der tiltrængtes for at danne industrielle Actieselskaber. Bankerne havde en væsentlig Andel i Fremkomsten af Sparende, og disse sidste igjen er det, at Actieselskaberne skylde sin Tilværelse; altsaa have Bankerne indirecte fremkaldt Actieselskaberne.

§ 189. Bankerne lette Adgangen til at erholde Laan.

Tilstedeværelsen af sparede Producter i fornøden Udstrækning er en Grundbetingelse for Menneskenes Fremgang i økonomisk Henseende, hedte det ovenfor. Er denne Grundbetingelse ikke efterkommet, bliver der Intet at omforme. Isaafald maa ogsaa Tanken bortfalde om at kalde tillive Organerne, in casu Actieselskaber, til at besørge Om-

formningen. I denne Afhængighed først og fremst af Sparesandsens Udvikling og dernæst af Bankerne, som fremkalde Sparesandsen, staa ikke alene Actieselskaber men ogsaa de øvrige Organer, ved hvilke Omformning af sparede Producter foregaar.

Herved sigtes til Omformning ved Laantagere. Ogsaa disse ere, hvad der ligger i selve Ordene, afhængige af Besparelsers Foretagelse og Sparesandsens Opmuntring ved Oprettelse af Banker.

Saadanne laanende Omformere kunne faa sine Laan fra Hypothekforeninger, som udstede Partialobligationer og sælge dem til smaa Sparende mod sparet gjenkjøbende Guld i Bytte. I Besiddelse af Guldet overlade Hypothekforeningerne det til Laantagere, som med Guldet gjenkjøbe de smaa Sparendes Producter og omforme dem til Huse eller bruge dem til andre Foretagender saasom til Opdyrkning af Jord og Bygning af Fabrikker eller Dampskibe.

Hvis nu Banker vare ukjendte, og isaafald de udlaanende Hypothekforeninger udbøde sine Partialobligationer til Publikum, vilde det gaa dem som de nylig omtalte Udbydere af Actier; de vilde ikke faa sine Partialobligationer ombyttede med de smaa Sparendes ubrugte Producter — egentlig talt med Guld berettiget til at gjenkjøbe Producter —, fordi der uden Banker ikke forefandtes nok af saadanne Besparelser.

Andre laanende Omformere erholde sine Laan hos formuende Privatpersoner. Som tidligere oplyst skylder en Mængde Huse i de norske Byer denne Slags Laan sin Tilværelse. Den formuende Laangivers sparede Producter blive af Laantageren omformede til et Hus. Disse formuende Udlaanere vilde imidlertid ikke godt kunne have existeret uden Banker. Hvad der behøves til Opførelse af et Hus udgjør ofte en hel liden Formue. Men hvilken enkelt Sparende vilde, om han ikke førte Conto i en Bank, kunne raade over Guld beløbende sig til en Sum af denne Størrelse? At løbe Risicoen med Opbevaringen i sit eget Hus af saa store Summer vilde Faa eller Ingen vove, selv om han paa Grund af stor Andel i hvert Aars Production aarlig havde Anledning til at lægge meget gjenkjøbende Guld tilside. Længe forinden hans bortlagte Guld havde antaget saa store Dimensioner som paakrævet, saafremt han skulde give Byggelaan, vilde han have udgivet Guldet portionsvis i andre Øiemed fremfor at hobe nyt Guld til det gamle og i Anledning af Guldets Sikkerhed føle en Uro stigende i samme Forhold som Guldets Vext. Saadanne Udlaanere vilde uden Banker sjelden forekomme. Eftersom han modtager Guld berettiget

til at gjenkjøbe hans Andel i Aarets Production og undlader deraf at benytte Alt for sig selv, maa han kunne indsætte det ikke anvendte Guld i Banken. Her udbetales det strax til en udtagende Indskyder eller til en Laanende ifærd med at kjøbe et gammelt Object eller til Andre. Naar tilsidst den førstnævnte Indskyder ser sine Indskud store nok til at kunne udlaanes som et Byggelaan, forlanger han Beløbet udbetalt af Banken.

Foruden Omformere laanende fra formuende Privatpersoner og gjennem Hypothekforeninger gives der endnu en tredie Classe af dem, nemlig de som i selve Bankerne laane de Sparendes gjenkjøbsberettigede Guld. Om Bankerne forsvandt, maatte disse Laantagere herefter henvende sig directe til de Sparende eller rettere sagt opgive enhver Tanke om at faa laant sparede Producter at omforme f. Ex. til Udvidelse af en Fabrik, til Bygning af et Dampskib og Lignende. Thi for det Første vilde de Sparende, hvis alle Banker standsede sin Virksomhed, snart se sin Sparesands betydelig dæmpet. Hvad der aarlig tilkom af nye Producter, vilde blive saa Lidet mod før, at de Laanende alene af denne Grund kom til at hindres i at faa laant synderligt fra de Sparende at omforme. Men selv om de Sparende tiltrods for Bankernes Fravær kunde tænkes vedblivende at søge sine aarlige Besparelser holdte oppe i samme Høide, saa vilde en ny Hindring indtræde: de sparende Individer og de laanende Omformere vilde uden Banker som Mellemmænd vanskelig finde hverandre og Omformning ved Laantagere som Følge heraf besværliggjøres tiltrods for Tilstedeværelsen indtil videre af sparede Producter.

Til Slutning maa endnu en anden Side af Bankernes Indskudsvirksomhed kortelig nævnes. Som Indskud modtage de ikke alene Guld berettiget til at gjenkjøbe tilsvarende sparede Producter, saaledes som hidtil i denne Paragraf forudsat; men Indskuddene hos dem stamme desuden i stor Udstrækning fra den øvrige Del af Landets Guld, her kaldet ordinært Guld. Uden Banker i Landet vilde dette ordinære Guld findes bortlagt rundt omkring i Husene utilgjængeligt for Laantagere. Men ved at indskydes i Bankerne kan det videre udlaanes enten som Driftscapital til Producenterne og deres Hjælpere de Handlende eller til Personer ønskende at blive Eiere af ældre Objecter. I begge Tilfælde yder det ordinære Guld, udlaant fra Banker paa denne Maade, Productionen en dels directe og dels indirecte Bistand, hvilken Productionen havde maattet undvære, om Guldet paa

Grund af Mangel paa Banker var forblevet liggende hos sine forskjellige Eiere.

§ 190. Hvad vilde der være blevet af Indskuddene, om Banker ikke existerede?

Selvfølgelig kunde Guldet ogsaa være blevet overladt til Laantagerne uden først af Eierne at være bragt til Bankerne som Indskud for af Bankerne at gives til Laantagerne Gang paa Gang saavel ved et Indskuds Modtagelse som senere ved hver ny Tilbagebetaling af Laanet. Selve Eierne af Guldet kunde have paataget sig at udlaane det. En Udlaansmasse kunde have existeret, selv om der ikke fandtes Banker og altsaa heller ikke Indskud. Kun vilde Udlaanene ikke være blevne givne af Banker og heller ikke de tilsvarende Fordringer paa Laantagerne tilhørt Bankerne som en Modvægt ligeoverfor Bankernes Gjæld til Indskyderne. Eierne af ubenyttede Penge vilde ikke have kunnet indskyde dem og blevet Eier af Fordringer paa Banker eller af Indskud, som de kaldes. Istedet vilde Eierne af ubenyttede Penge maattet udføre Bankernes Arbeide og udlaant Pengene directe til Laantagerne. Vor Tids Indskydere og ikke Bankerne vilde være blevne Eiere af Bankernes nuværende Udlaansmasse.

Imidlertid vilde Udlaansmassen have været af lidet Omfang sammenlignet med nu, da Besparelserne vilde have været ringe, ligesom Laangiver og Laantager vanskelig vilde have fundet hverandre, naar Mellemmændene Banker manglede. Der vilde have hvilet Stilhed over al Udlaansvirksomhed.

Capitel 23. Pengemarkedet.

§ 191. Indledning.

Ved et Marked forstodes oprindelig et Sted, hvor Personer fra forskjellige Egne satte hverandre Stævne for at gjøre Forretninger og udbytte Varer. Senere har Ordet Marked faaet ogsaa en anden Betydning. Det knyttes isaafald til et andet Ord saasom Korn, Bomuld, Penge. Brugt i denne Forbindelse tænkes der ved et Marked mindre paa Stedet og de optrædende Personer, men mere paa Gjenstandene for deres Forretninger. Ser man en Avis indeholde en Artikkel over-

skrevet Pengemarkedet, vil Enhver forstaa, at de efterfølgende Linier ikke indeholde Meddelelser om noget Møde af Personer for at afslutte Pengetransactioner, men at derimod Artikkelen giver Oplysninger vedkommende Størrelsen af de forhaandenværende Pengeforraad, om Tilbud og Efterspørgsel paa Penge, om deres Forsvinden og Tilbagevenden, om flydende Bankcreditter, om stigende eller faldende Rente, om hvad Notebanken vil gjøre under alt dette etc. etc.

I Middelalderen og til langt ind i den nyere Tid var Pengemarkedet overalt let overskueligt og let at fatte. Der fandtes dengang uendelig meget Mindre at kjøbe og sælge, end Tilfældet nu er. Da Kjøbene vare saa faa og smaa, udkrævede den efterfølgende Betaling kun faa Penge. Forraadet af Mynt behøvede derfor ikke at være af Betydning. Pengesedler, Banker og Alt, hvad dermed staar i Forbindelse kjendtes praktisk talt ikke. Enhver tog selv Vare paa sine Mynter og bortgjemte dem ofte paa en Maade aldeles fremmed for Nutidens Begreber. Pengemarkedet maa dengang ligesom nu afvexlende have være underkastet Overflod og Knaphed, men formentlig hyppigst befundet sig i den sidstnævnte Tilstand. Symptomerne vare i begge Tilfælde lette at forstaa. Naar exempelvis Skatteopkræverne havde draget omkring i et District og til Skattens Betaling havde pint de circulerende Mynter ud af Befolkningen og sendt dem til Rigets Hovedstad, saa maatte Aarsagen til den efterfølgende Knaphed og denne Knapheds Natur paatrænge sig endog de mest Ukyndige blandt Indvaanerne.

Ligesaa gjennemsigtigt Pengemarkedet var i hine forsvundne Dage, ligesaa dunkelt og indviklet er det blevet i vor Tid med sine Banknoter, Checker, Vexler, Værdipapirer, Courser, Agio, Indskud og Banker.

§ 192. *Fra Renten kan Slutning drages om Pengemarkedets Stilling.*

Penge erhverves enten i Bytte for Præstationer eller ved Laan. Hvad de sidste angaar, finde daglig store Summer sin Vei fra Eierne over til Laantagerne. Disse betale Leie af Pengene, hvilken Leie kaldes Rente eller Disconto.

Stiger Renten, er dette et Tegn paa, at Laantagerne have vanskeligt for at faa laant Penge og derfor ere villige til at betale høiere Leie, det vil sige høiere Rente. Stigningen af Renten viser, at Forraadet af Penge begynder at blive utilstrækkeligt.

Falder derimod Renten, kan deraf sluttes, at Udlaanerne finde det vanskeligt at blive af med sine Penge og nedsætte Renten i Haab om derved at bevæge Laantagere til at indfinde sig. Forraadet af Penge er blevet større end paakrævet.

Høi Rente, ordinær Rente og lav Rente ledsages henholdsvis af Mangel paa Penge, jævn Tilgang paa Penge og Overflod paa Penge.

Fluctuationer i Renten falde sammen med Fluctuationerne i Pengemarkedet.

§ 193. Om Aarsagerne til Fluctuationer i Pengemarkedet.

I ethvert Land hænder det jævnlig, at Begivenheder indtræffe, der bringe Uro ind i Landets Pengevæsen. Begivenhederne ytre sig paa forskjellig Maade, men kunne deles i

a) Stigende Efterspørgsel paa Penge;
b) Aftagende Efterspørgsel paa Penge;
c) Formindskelse af Landets Pengeforraad;
d) Forøgelse af Landets Pengeforraad.

Til en eller anden af disse fire Factorer kan enhver Fluctuation i Landets Pengemarked føres tilbage.

§ 194. Stigende Tilbøilighed hos Befolkningen til at gjøre Forretninger strammer Pengemarkedet.

Productionen i et Land holder sig ofte for længere Tid stationær, men afløses derpaa af en Periode med Trang til flere Producter. De gamle Productionsmidler udnyttes til det Yderste, og nye Productionsmidler tilveiebringes for at bringe Productionen op i størst mulig Høide. De daarlige Tider ere forbi og gode Tider kommet. Samtidig med Stigning af Productionen indtræder Stigning i Salgene af ældre Objecter. Medens disse i den stagnerende Periode sjeldnere skiftede Eiere, ville de efter det indtraadte Liv i Productionen hyppig sælges og kjøbes.

Den forøgede Production og den hyppige Overgang af ældre Objecter fra gamle til nye Eiere ville kræve flere Penge. Efterspørgselen paa Penge vil voxe, Udtagninger af Indskud tilbage, større Laanetrang opstaa og det forhaandenværende Forraad af Penge med Vanskelighed kunne formidle det tiltagende Antal af Ombytninger. Der vil vise sig Knaphed paa Penge.

§ 195. *Paa visse Dage i Aaret kan der opstaa extraordinær Trang for Penge.*

Mangesteds udmærke enkelte Dage af Aaret sig ved et stadig tilbagevendende stærkt Krav paa Penge. Det forhaandenværende Forraad af Penge vil paa saadanne Dage vanskelig kunne besørge alle Ombytninger. Anmodninger om Laan og Forlangender om Tilbagebetaling af Indskud indløbe i saa store Masser til Bankerne, hvor saaledes som før omtalt Størsteparten af ubenyttede Penge er henbragt, at Bankerne stundom kun med Møie se sig istand til at imødekomme alle disse Krav. Knaphed paa Penge opstaar.

I Lande med Fondsbørser kan dette Forhold ofte iagttages i Slutningen og enkelte Steder ogsaa i Midten af Maaneden, naar Regulering foretages af Forretniger i Værdipapirer afsluttede siden sidste Termindag.

I Danmark har der udviklet sig et Forhold, som gjør 11. Juni og 11. December til alvorlige Dage for Bankerne. Paa disse Dage gjentager sig hvert Aar Pengemangel i Danmark af nogle faa Dages Varighed. Fra gammel Tid har det i Danmark været Sædvane at gjøre Panteobligationers Renter og Afdrag betalbare 11. Juni og 11. December. Ligesaa skal det efter Sigende være almindeligt, at Forpagterne betale sin Afgift til Jordeierne paa disse to Dage. Og formodentlig benyttes de to Dage som Betalingsterminer ogsaa i andre Tilfælde end de ovenfor nævnte. Følgen er, at Masser af Mennesker paa disse Dage samtidig ville kaste sig over Landets Pengeforraad. Navnlig gaar det ud over Bankerne, hvor en betydelig Del af disse Penge findes opbevarede. Indskydere og Laantagere kappes om at faa Pengene ud. Der vilde neppe blive nok Penge for hver Enkelt, om alene Landets sædvanlige Pengeforraad stod til Afbenyttelse. For at kunne tilfredsstille Alle gribe de danske Banker hvert Aar til det kostbare Middel at trække Penge fra Udlandet ind til Danmark for kortere Tid hver 11. Juni og 11. December. Sverige leverer en hel Del af disse Penge. Egentlig skulde de udlaanende svenske Banker sende svensk Guld til de danske Banker for af dem at leveres til den danske Notebank mod danske Noter i Bytte at gives til det danske Publikum. Naar efter kort Tids Forløb 11. Juni og 11. December Terminen var over, og de danske Banker havde faaet sine Noter tilbage fra Publikum, skulde de ombytte Noterne med Guld i den danske Notebank og sende Guldet til Sverige, hvorfra det var kommet. Paa Grund af en Overenskomst

mellem de skandinaviske Notebanker undgaaes det dog i Regelen at sende Guldet frem og tilbage. Guldet bliver den hele Tid liggende i Sverige, men tilhører den danske Notebank, som mod Fundering af dette udenrigske Guld udsteder og leverer Noter til de danske Banker. Naar sidstnævnte ville ombytte de danske Noter med Guld for at sende det til Sverige, transporterer den danske Notebank sit svenske Guld til de danske Banker, som nu besidde Guld i Sverige, hvormed de indfri sit nylig gjorte Laan.

§ 196. Enkelte Landsdele absorbere til sine Tider store Dele af Landets Pengeforraad.

At Penge blive knappere i det ene District, fordi de vandre over til et andet District, hænder nu og da. Et Tilfælde af denne Art gjentager sig hvert Aars Begyndelse i Bergen og nogle andre Byer paa Vestkysten af Norge i Forbindelse med de aarlig tilbagevendende store Torskefiskerier ved Districtet Lofoten i det nordlige Norge. Paa denne Tid af Aaret strømme umaadelige Torskestimer fra Havet ind til Kysten for at lægge sine Rogn. Saavidt erindres afgive omtrent 30,000 Fiskere Møde for at fange Torsken, salte den og sælge den til de Handlende fornemmelig i Bergen, af hvilke Torsken siden exporteres til katholske Lande, hvor man spiser Fisken i Fastetiden. Ladning paa Ladning udskibes uden Stands til sine Tider af Aaret. Under Fisket i Lofoten sende de Handlende i Byerne Banknoter herop til Kjøb af Fisken. Saa store Beløb af Noter afsendes fra Byerne til Fiskepladsene, at Beholdningen af Noter i Bergen og andre Byer aftager, idet Noterne gaa til Lofoten for at gives Fiskerne i Bytte for deres Fisk. Medens Noteforraadet i Bergen og andre Byer aftager, stiger Noteforraadet i samme Grad hos Fiskerbefolkningen i Lofoten. Længe blive dog Noterne der ikke. Fiskerne, som have bragt sin producerede Fisk til de bergenske Handlendes Fuldmægtige mod Noter det vil sige Guld i Bytte, maa snart atter tage Noterne tilbage til de lokale Handlende optrædende som Fuldmægtige for den bergenske Handelsstand for med Noterne at gjenkjøbe sin Production eller rettere sagt deres nu anderledes sammensatte Production. Den bestod oprindelig af Fisk, men er af de Handlende ombyttet i Udlandet med Korn, Beklædningsstoffe med Mere, hvilke Varer nu repræsentere Fiskernes Production i dens forandrede Sammensætning. Enden bliver, at Noterne fra Lofoten gaa tilbage til Bergen og de andre Byer.

§ 197. *For stærk Import af Varer til Consum strammer Pengemarkedet i det importerende Land.*

I Almindelighed vil Befolkningen for sin Consum importere Varer til samme Værdi som de exporterede Varer. Det enkelte Individ kan gjøre Krav paa en Andel i Aarets Production, da denne skylder delvis ham sin Tilværelse. Hans Andel henbringes til de Handlende, som i Vederlag give ham Guld eller Noter ombyttelige med Noter i Notebankens Kjældere. Derpaa vil Noget af hans Andel blive exporteret og erstattet med importerede udenlandske Varer. Naar dette er gjort, vil Individet med sine Noter gjenkjøbe fra de Handlende sin Andel af Productionen nu tildels bestaaende af udenlandske Varer. Omtrent saaledes er ialfald Sammenhængen. Det nævntes, at hans Andel delvis er blevet ombyttet med udenlandske Producter. Theoretisk seet er Intet til Hinder for, at han kan forlange hele sin Andel af Aarets Production gjenkjøbt i Skikkelse af udenlandske Varer. Isaafald vil hele hans Andel blive exporteret og udenlandske Varer til samme Værdi importerede. Men en Import udover, hvad der dækkes ved Export af hans egne indenlandske Producter, kan han henvist til sin Aarsindtægt ikke foranledige. Saamange udenlandske Varer kan han med sin Indtægt betale, men ikke flere. Da alle øvrige Individer af Befolkningen optræde ganske som det nu omtalte Individ, kan det deraf sluttes, at Importen af udenlandske Varer bestemte for Befolkningens Consum sædvanlig dækkes ved Export af Befolkningens Production tilveiebragt ved det nationale Arbeide i Aarets Løb.

En Import holdende sig indenfor en saadan optrukket Grændse skulde aldrig behøve at betales med Guld fra det importerende Land. Thi samtidig med Importen foregaar der en ligestor Export af Landets Producter. Med Exportørernes Fordringer paa Guld i Udlandet kan derpaa Importørernes Gjæld til Udlandet betales. At afpasse Export og Import mod hverandre saaledes, at den første til en enhver Tid betaler den sidste, lader sig dog ikke gjøre. De importerende Handlende kjende ikke Værdien af den stedfindende Export; og heller ikke meddele de hverandre indbyrdes, hvormeget Enhver staar i Begreb med at importere. Af begge disse Grunde kan det hænde dem, at de stundom importe Mere, end Befolkningen behøver. Importen har oversteget Exportens Værdi. Dette Misforhold vil ligeledes indtræffe, om Exporten af visse indenlandske Varer forsinkes som Følge af Naturbegivenheder eller andre Aarsager. I Norge kan et Aar Fisket i Lofoten omtalt i

forrige Paragraf indtræffe senere end sædvanligt. Hvis Importen af Korn med Mere til Fiskerne har foregaaet som ellers, ville ingen Fordringer paa Udlandet for Fisk staa til Raadighed for Importørerne til Betaling i Udlandet af det importerede Korn.

Er der af førnævnte Grunde midlertidig blevet importeret Mere end exporteret, eller har Importen fundet noget tidligere Sted end Exporten, ville Importørerne udtage eller laane Noter fra Bankerne, ombytte Noterne med Guld i Notebanken og sende Guldet ud af Landet som Betaling for Importen. Eller rettere sagt, de lade Bankerne foretage Udsendelsen af Guldet. Noterne, hvormed Bankerne skaffe sig Guldet i Notebanken, kan ikke paany udgives. Forraadet af Penge er blevet mindre, Pengemarkedet strammes. Længe behøver dog ikke denne Tilstand at vare. Den senere Export vil rette paa Forholdet og bringe Guldet tilbage til Landet, hvorefter Noterne atter kunne sættes i Circulation til Forøgelse af Pengeforraadet. Selvfølgelig kunne Omstændigheder, der ikke staa i Forbindelse med Import og Export, tilstøde og tiltrods for Exporten bevirke en Fortsættelse af Knapheden paa Pengemarkedet. Men isaafald vil dog Exporten have havt den Virkning at mildne Pengeknapheden.

§ 198. Uaar og deres Virkning paa Pengemarkedet.

Theoretisk seet skulde Uaar ingen Knaphed frembringe paa Landets Pengemarked. Enhver er henvist til at leve af sin Indtægt. Er denne stor, kan han consumere Meget; falder den, maa han indskrænke sit Forbrug. Hvad der i saa Henseende gjælder for et enkelt Individ, gjælder i det Store taget ogsaa for enhver Samling af Individer og altsaa ogsaa for den hele Befolkning. Heraf kan for Norges Vedkommende udledes Følgende. Hvis Norges Production i et almindeligt Aar har en Værdi af 700 Millioner Kroner, medens der i et Uaar kun produceres til en samlet Værdi af 600 Millioner Kroner, saa bør Befolkningen i det daarlige Aar consumere saavelsom spare for tilsammen 100 Millioner Kroner mindre end i det ordinære Aar. I det ene Aar bragte Befolkningen sin 700 Millioner Kroner store Production til de Handlende, mod Noter i Vederlag, for delvis at ombyttes med udenlandske Producter, hvorpaa Befolkningen gjenkjøbte den noget anderledes sammensatte Production til sit Livsophold og delvis til Omformning. I det andet Aar gaar Befolkningen theoretisk seet frem nøiagtig paa samme Maade, kun at der nu opereres med en Production af $^1/_7$ Del mindre

Omfang og Værdi. Men i det gode Aar saavelsom i Uaaret er Importen blevet betalt med Export af Varer uden Udsendelse af Guld og Formindskelse af Landets Pengeforraad. Kun have begge Dele været større i det gode Aar end i Uaaret.

Regelen om, at man bør komme ud af det med sin Indtægt, bliver dog i Praxis underkastet Tillempninger. Hvis i et Uaar Befolkningen var tilfreds med at formindske sin Consum fra 700 til 600 Millioner Kroner, kunde som tidligere al Import dækkes af tilsvarende Export. Men sæt at Nationen ser sig i ude af Stand til at bringe sit Forbrug længere ned end til 625 Millioner Kroner, saa vil Importen ikke længere opveies af Exporten. Nationen har produceret for 600 Millioner Kroner Producter og benytter deraf de 400 Millioner Kroner Producter, saaledes som de foreligge, Resten værd 200 Millioner Kroner exporteres og ombyttes med udenlandske Producter, der importeres. De 400 og 200 Millioner udgjøre tilsammen 600 Millioner Kroner Producter. Men det kan tænkes, at Nationen er bestemt paa at forbruge for endnu 25 Millioner Producter. Saamange af dem, som ikke findes blandt Landets ældre Forraad, maa isaafald importeres og betales med Guld udsendt fra Landets Pengeforraad. Stramning af Pengemarkedet vil som Følge deraf kunne opstaa.

Det er dette, som i et Uaar sker. Viser i et saadant Aar Individets formindskede Indtægt sig utilstrækkelig, vil han benytte sine tidligere Besparelser; han vil forlange Indskud tilbagebetalt eller sælge ældre Objecter for at anvende det modtagne Guld til Erhvervelse enten fra de Handlendes ældre sparede Forraad af Varer eller af importerede udenlandske Varer. Eller om han ingen Besparelser eier, vil han kjøbe paa Credit hos de Handlende, som til Betaling af saaledes solgte udenlandske Varer maa udtage eller laane Guld fra Bankerne.

Forøvrigt vil det vanskelig hænde, at et Uaar samtidig rammer alle Egne i et Land, medmindre Landet hører til de mindste, hvad Fladeindhold angaar. I Lande af større Udstrækning vil som Regel kun enkelte Provindser samtidig hjemsøges af Ulykken. Virkningerne paa Pengemarkedet af et Uaar vil derfor sjeldnere føles i det hele Land, men fornemmelig indskrænke sig til de enkelte Provindser, hvor Uaaret har fundet Sted.

Hvis Uaaret ikke var indtruffet i Norge, men havde rammet et andet Land staaende i Handelsforbindelse med Norge, vilde ligeledes deraf kunne opstaa Virkninger for Pengemarkedet i Norge hvorvel af mindre Betydning end i foregaaende Tilfælde. I Norge benyttes for-

nemmelig Rug til Bagning af Brød. Landet selv producerer ikke nok, hvorfor store Masser af Rug importeres. De russiske Provindser ved det sorte Hav levere den overveiende Del af denne Import. Nu kan det under et ordinært Aar i Norge med den vanlige 700 Millioner Kroner store Production hænde, at der indtræffer et Uaar i Rusland drivende Priserne paa Rug op 50 Procent. For Norge har dette til Følge, at Landet i et saadant Aar maa betale Rusland 150 Kroner for et Rugkvantum, der ifjor kostede 100 Kroner. Men derfor behøver Norge dog strengt taget ikke at exportere Guld. Den 700 Million Kroner store Production i Norge skulde tiltrods for Uaaret i Rusland være tilstrækkelig for Consum og Omformning i Norge. Kun maa Norge i et saadant Aar med dyrt russisk Korn i nogen Grad indskrænke sin Consum af Rug og ligesaa af andre udenlandske Artikler saasom Tobak og Kaffe. Ligesaa vil der efter en feilslaaet Rughøst i Rusland foreløbig blive sparet mindre i Norge end sædvanligt.

Skulde Norge tiltrods for de høie Rugpriser i Rusland ikke indskænke sin udenlandske Consum, saa maatte — under Forudsætning af uforandrede Priser paa andre Varer — Norge tage af sit Guldforraad til delvis Betaling af Importen og Pengemarkedet derefter strammes.

§ 199. Indkjøb i Udlandet af Productionsredskaber eller af Materialier til deres Frembringelse og ligesaa Kjøb af udenlandske Værdipapirer kunne foranledige Pengeknaphed i det kjøbende Land.

Efterat Aarets Production, der for Norges Vedkommende ansættes til en Værdi af 700 Millioner Kroner, delvis er blevet ombyttet med udenlandske Producter, gjenkjøber Befolkningen den større Del til Livsophold. Den anden og mindre Del spares, hvilket vil sige, at de Sparende enten selv eller ved Fuldmægtig gjenkjøbe de sparede Producter for at omforme dem til sparede Objecter. Undertiden anvendes til denne Omformning saagodtsom udelukkende indenlandske Producter, medens de Omformende i andre Tilfælde dertil væsentlig benytte Producter tagne fra de netop nævnte udenlandske Gjenstande. Ja ofte ombyttes endog de sparede indenlandske Producter med fuldt færdige Objecter af udenlandsk Oprindelse saasom Dampskibe. Saalænge de importerede Gjenstande bestemt for Consum eller til at spares opveies af Exporten, ville Indkjøbene ingen Reduction bevirke i Landets Pengeforraad. Producerer Landet et Aar for 630 Millioner Kroner til Consum og for 70 Millioner Kroner til Besparelser eller tilsammen 700

Millioner Kroner, og exporteres heraf 250 Millioner Kroner med 225 Millioner faldende paa Consumen og med 25 Millioner vedkommende Besparelserne, medens samtidig 250 Millioner Kroner udenlandske Gjenstande importeres, saa vil denne Import dækkes af Exporten. De 25 Millioner Kroner kostende Gjenstande importerede for at indrangeres under Nationens sparede ældre Objecter ville ikke have foraarsaget nogen Udgang af Guldet fra Landet.

Men nu kan der komme et Aar, da Befolkningen istedetfor de producerede 700 Millioner Kroner faar Lyst til at bruge 725 Millioner Kroner paa den Maade, at de extra 25 Millioner Kroner anvendes til Erhvervelse af udenlandske Productionsmidler, med andre Ord Befolkningen vil tilsammen anvende 50 Millioner Kroner i dette Øiemed. Hvorledes skulle disse 25 Millioner Kroner skyldige til Udlandet blive betalt? Aarets 700 Millioner Kroner store Production er brugt. Fra denne kan Betalingen ikke komme. Betalingen maa ske enten ved Export fra Landets ældre Beholdninger af sparede Producter eller, om saadanne enten ikke eller kun delvis staa til Disposition, ved Udsendelse af Guld. Isaafald vil Landets Pengemarked strammes.

Medens disse Linier skrives, foregaar der i Norge en Udstrømning af Guld, som sandsynligvis for en Del har sin Aarsag i det her beskrevne Forhold. Der dannes i de senere Aar talrige norske Actieselskaber med Formaal at erhverve Dampskibe. Mange af Skibene kjøbes fuldt færdige i Udlandet. Resten bygges i Norge, men til Bygningen anvendes hovedsagelig importerede udenlandske Materialier. Hvis de, som tegne sig for Actier i saadanne nye Selskaber indbetale Actiernes Beløb ved Hjælp af Besparelser foretagne i Aarets Løb, behøver Guld ikke at udsendes fra Norge til Betaling af de udenlandske Dampskibe. Forholdet bunder isaafald ud deri, at Lederne af Actieselskaberne undlade at gjenkjøbe Actionærernes sparede Producter, men lade dem exportere af Andre; derpaa erhverve Lederne sig Exportørernes Fordringer paa Guld i Udlandet og kjøbe Dampskibe med dette udenlandske Guld. Benyttes derimod Landets Besparelser i Aarets Løb delvis eller helt til andre Omformninger, saaledes at ingen af dem eller faa af dem kunne anvendes til Erhvervelse af Dampskibe, saa stiller Sagen sig anderledes. Under denne Forudsætning maa Actionærerne udtage fra sine ældre Indskud i Bankerne eller laane Guld fra Bankerne til Betaling af sine tegnede Actier. Med dette Guld kan Dampskibsselskabets Leder ikke kjøbe sparede Producter fra Aarets Production at exporporteres og ombyttes med et udenlandsk Dampskib; thi saadanne Pro-

ducter findes ikke længere. Enten kan han i dette Øiemed kjøbe fra de Handlendes ældre sparede Forraad (cfr. Capitel 14), med hvilke derefter det udenlandske Dampskib tilbyttes uden Afsendelse af norsk Guld. Eller ogsaa vil han eller rettere sagt hans Bank ombytte Noterne med Guld i den norske Notebank at sendes udenlands til Sælgerne af Dampskibene. Det er dette Sidste, som formodentlig i ikke ringe Grad har fundet Sted rundt omkring i Norge. Den stadig fortsatte Formindskelse af Guldet i Notebanken skyldes vistnok for en væsentlig Del de overdrevne Kjøb af Dampskibe fra Udlandet.

Naar Guldet saaledes som netop nu omtalt skaffes fra Indskuddene enten ved at udtage dem eller ved at laane dem, kunde det synes, som om Existentsen af Indskuddene have nogen Del i Pengemangel opstaaet ved for stærke Indkjøb af udenlandske Productionsmidler. En saadan Slutning vilde dog være forhastet. Thi hvis som tidligere oplyst ikke Banker og altsaa heller ikke Indskud existerede, vilde de Sparende kunne have udlaant sit Guld til private Individer. Om de derpaa tegnede sig for nævnte Actier, vilde de istedetfor som nu at afhente sit indskudte Guld fra Bankerne kræve det tilbage fra sine private Laantagere. I begge Tilfælde kunde de ældre Sparende trække Guld ud af Landet. Noget Tilsvarende vilde have fundet Sted, om Actionærer under Indskuds Fravær havde laant Guld fra selve de Sparende.

I Paragrafens Overskrift nævntes ogsaa Kjøb af udenlandske Værdipapirer som Noget, der kan frembringe Knaphed paa det kjøbende Lands Pengemarked. Nærmere at indgaa herpaa turde være unødvendigt efter det foran Oplyste. Saalænge alene Aarets Besparelser, hvad enten de bestaa af indenlandske Producter eller af udenlandske Producter liggende i Udlandet og erholdt i Aarets Løb som Rente af ældre Laan til Udlandet og Lignende, anvendes til disse Indkjøb af nye udenlandske Værdipapirer, saa ville ingen Penge udgaa af Landet og dets Pengemarked ikke berøres af Indkjøbene. Hvis derimod Penge udtages eller laanes fra Bankerne i dette Øiemed, kan Pengemarkedet strammes.

§. 200. Vil Betaling af Renter og Afdrag paa Statslaan og andre offentlige Laan optagne i Udlandet frembringe Knaphed paa Pengemarkedet i det skyldige Land?

For Lande med stor offentlig Gjæld til Udlandet har det her fremsatte Spørgsmaal sin Betydning, men er af mindre Interesse for Lande med hovedsagelig indenlandsk Statsgjæld og communal Gjæld.

Renter og Afdrag paa offentlige Laan betales af Skatterne. Om disse sidste er tidligere forklaret, at de bestaa af Producter fra Aarets Production. Stat og Commune faa sig af Indvaanerne overleveret Skatten i Form af Noter berettigede til at gjenkjøbe deres tilsvarende Producter liggende hos de Handlende. Begge Institutioner undlade at gjenkjøbe saa mange Producter, som i Værdi svare til de udenlandske Renter og Afdrag, lade Producterne exportere af Andre, levere Noterne til Exportørerne mod deres Fordringer paa Udlandet i Bytte og og anvende det udenlandske Guld til Betaling af Renter og Afdrag. Nogen Udgang af Guld fra det skyldige Land og Stramning af dets Pengemarked have saaledes Aarets Udtællinger i Anledning af den udenlandske Gjæld ikke foraarsaaget.

Noget Andet er det, at med stærk Stigning af Gjælden kunne disse Udbetalinger til Udlandet føles yderst generende af Landets Indvaanere. De større Skatter, der nødvendiggjøres ved den offentlige Gjælds Stigning, ikke alene formindske Indvaanernes Evne til at consumere og spare, men gjør det ofte vanskeligt for dem at producere saa billigt som deres udenlandske Concurrenter.

§ 201. Kunstig frembragt Pengemangel.

I London frembringer Bank of England undertiden en kunstig Pengemangel ved at laane Penge fra de øvrige Banker og saaledes formindske deres Kasser. Det foregaar efter Sigende paa den Maade at en betroet Mægler faar sig udleveret Værdipapirer fra Bank of England og laaner mod dem i de andre Banker, hvorpaa han overdrager Laanebeløbene til Bank of England. At denne er Laantager, søges holdt skjult for de udlaanende Banker. Hensigten med Laanene er at skaffe Bank of England bedre Control over Pengemarkedet.

§ 202. Aftagende Forretningsliv letter Pengemarkedet.

Naar en Periode med livlig Virksomhed har varet en Tid, indtræder der som oftest en Reaction. Saavel Landets Production som Salgene af ældre Objecter aftage. Færre Penge behøves til Ombytninger, saa at det forhaandenværende Pengeforraad nu uden Vanskelighed kan besørge alle Betalinger. Enhver i Besiddelse af de fornødne Betingelser kan erholde Penge, om han tiltrænger dem. Men de Pengesøgendes Antal formindskes samtidig med Forretningernes Nedgang. Krav paa

Udtagninger og Laan i Bankerne indløbe ikke længere saa hyppigt som før. Capitalen vover sig ikke længere frem, for med et populært Udtryk at betegne Tilstanden. Efterspørgselen paa Penge er blevet mindre, Pengemarkedet lettet.

Undertiden hænder det, at de to Factorer aftagende Efterspørgsel paa Penge og Export af Guld samtidig indvirke paa Landets Pengemarked. Den første Factor forsøger at lette Pengemarkedet, den anden at stramme det. Den stærkeste seirer. Man kan under disse Omstændigheder blive Vidne til et overflødigt Pengemarked i Landet, tiltrods for at Pengeforraadet formindskes Dag fra Dag ved Export af Guldet. Men ogsaa det Omvendte kan hænde. Formindskelsen af Pengeforraadet kan tage saadan Overhaand, at den mindre Efterspørgsel paa Penge ikke formaar at lette Pengemarkedet.

§ 203. *Stærk Export af Varer kan frembringe Overflod paa det exporterende Lands Pengemarked.*

Ligesom for stærk Import af Varer frembringer Pengemangel, saa vil paa den anden Side en stærk Export af Varer kunne have Pengeoverflod til Følge.

Hvis Norge et Aar saaledes som nylig antaget sparer $^1/_{10}$ Del af sin Production eller Producter værd 70 Millioner Kroner og deraf exporterer 25 Millioner, saa kan Landet importere 25 Millioner Kroner udenlandske Producter til Omformning i Norge. Isaafald vil Landets Pengeforraad beholde den samme Størrelse før som efter Bevægelsen af Producterne. Men nu kan det hænde, at Norge ombytter de 25 Millioner Kroner sparede norske Producter med 20 Millioner Kroner udenlandske Producter samt 5 Millioner Kroner udenlandsk Guld, hvilke to Classer af Objecter derpaa importeres til Norge. Guldet kan exempelvis erholdes ved at sende norsk Trælast til Transvaal at betales med nyudvundet Guld fra de transvaalske Miner. Transactionen kan ogsaa foretages med et andet Land som Mellemled for Norge og Transvaal.

I ethvert Fald vil Norge et saadant Aar have exporteret flere Varer end importeret og taget Differencen til Norge i Skikkelse af Guld. For Pengemarkedet i Norge vil denne Omstændighed have til Følge, at 5 Millioner Kroner flere Penge komme i Circulation med lettere Adgang til at erholde Penge for dem, som behøve det.

§ 204. *Guld fra Udlandet sendt til et andet Land i finantsielle Øjemed letter det sidste Lands Pengemarked.*

Et Land kan sende Guld til et andet Land for at indsættes til Forrentning i Bankerne, for at anvendes til Kjøb af Vexler, for at tjene til Betaling af Renter og Afdrag paa offentlig Gjæld eller til Betaling af Udbytte paa Actier eller lignende. Disse Sendelser af Guld ville forøge Guldforraadet i det modtagende Land og bidrage til at skabe et vel forsynet Pengemarked, indtil Guldet atter forlader Landet.

Saadanne Flytninger af Guld forekomme ofte. Mellem de skandinaviske Lande finde de hyppig Sted. I størst Udstrækning er det dog London, hvor dette hænder. Hvis der fra Rusland paa en enkelt Dag skulde indløbe 1 Million £ i Guld til London — om ikke erindres Feil, hændte dette en Dag for nogle Aar siden — vilde Begivenheden i de paafølgende Dage øve en betydelig Indflydelse paa Pengemarkedet i London. Tilbud paa Penge vilde stige adskillig efter Ankomsten af en saadan Sending.

§ 205. *Inddragning af offentlige Laan optagne i Udlandet.*

I England, Frankrige og i de senere Aar ogsaa Tydskland have andre Landes Regjeringer og Byer ofte optaget Laan at benyttes til offentlige Øiemed. Naar et saadant Laan inddrages, vil Overflod paa Penge opstaa i det laanende Land ialfald indtil videre.

Overfloden pleier dog ikke at vare længe; thi Pengene forsvinde snart og gaa tilbage til de Steder, hvorfra de ere komne. Af mere end en Grund maa det saa være.

Ifølge en norsk Avis skyldte den norske Stat i Begyndelsen af Aar 1900 omtrent 230 Millioner Kroner Guld til Udlandet. Senere er Gjælden forøget. Hvis til dette Beløb lægges de norske Byers Laan i Udlandet, kan det vistnok uden Overdrivelse gaaes ud fra, at Norge i den sidste Menneskealder har optaget offentlige udenlandske Laan for tilsammen mindst 300 Millioner Kroner.

For alt dette Guld var der ingen Brug i Norge, i Høiden kun for en Del deraf. Noget foran omtaltes det, at Norge ved Udgangen af 1901 besad et Guldforraad paa $40^{2}/_{10}$ Millioner Kroner, hvilket viste sig mere end tilstrækkeligt til at besørge Landets Ombytninger. Om Norge skulde beholdt de 300 Millioner Guld, vilde det samlede Forraad blevet $340^{2}/_{10}$ Millioner Kroner, medens højst $40^{2}/_{10}$ Millioner

Kroner behøvedes. Alene af den Grund maatte det laante Guld atter forlade Norge.

Hvad Norge tilsigtede ved at optage disse Laan, var Erhvervelse af Jernbaner, Telegrafer, Krigsskibe, Kanoner, Geværer etc. At anskaffe nævnte Objecter i Norge ved Hjælp af det laante Guld vilde have været umuligt. Størsteparten af hvert Aars norske Production behøvedes af Befolkningen til Livsophold. Den tiloversblevne sparede Del tiltrængtes for Omformning til Productionsmidler saasom til Fabrikker, Jordforbedring og Lignende. Fra Aarets Production kunde som Følge deraf Befolkningen i Norge praktisk talt Intet afgive at omformes til Jernbaner, Krigsskibe og de øvrige nævnte Objecter tiltrængte af Stat og Communer. Om Autoriteterne havde forsøgt dem istandbragte af norske Producter erhvervede i Norge med de laante udenlandske 300 Millioner Kroner Guld, vilde Forsøget have vist sig forgjæves. Disse Objecter maatte derfor skabes af Producter hentede fra Udlandet eller endog saasom Krigsskibe kjøbes fuldt færdige i Udlandet.

I Betragtning af Laanenes Beskaffenhed maatte ogsaa en saadan Fremgangsmaade ansees som den mest naturlige. De 300 Millioner Kroner Guld udlaant til Norge repræsenterede vistnok for største Delen udenlandske Besparelser. Sparende Individer i Udlandet havde modtaget Guld berettiget til at gjenkjøbe deres Andele i den udenlandske Production. De gjorde saa for den større Dels vedkommende, Enhver vælgende hvad han særlig behøvede; men de undlode at hente nogle af Producterne og sparede dem, hvorefter de til Norge udlaante Guldet med dets Ret til at gjenkjøbe de udenlandske Producter. De Sparende i Udlandet bestemte sig — for at bruge et tidligere forekommende Udtryk — til at omforme sine sparede Producter ved Hjælp af Fuldmægtig og til som saadan at benytte en Laantager. Hertil udvalgtes Norge, som tildels selv besørgede Omformningen og i dette Øiemed tilbageholdt ledige norske Arbeidere ifærd med at udvandre, fordi der ingen Plads var for dem til Deltagelse i den norske Production. Tildels foretog ogsaa Norge Omformningen i selve Udlandet ved udenlandske Arbeidere. Omformningen kan tænkes at have foregaaet saaledes, at Norge med Penge fra de laante 300 Millioner Kroner udenlandsk Guld gjenkjøbte Føde og Materialier i Udlandet for at lade dem i Udlandet forvandle til Krigsskibe, Kanoner, Geværer, Skinner, Telegraftraad og Lignende. Eller rettere sagt Norge gav Guldet til Fabrikanterne i Udlandet overladende det til dem at besørge Gjenkjøbene af de sparede udenlandske Producter paakrævede til Fremstilling

af Krigsskibe, Skinner med Mere. Med de øvrige Penge henhørende til 300 Million Laanene erhvervede Norge sparede udenlandske Producter skikkede til Livsophold. Derefter blev Alt, hvad der i Udlandet var erholdt for de laante 300 Millioner Kroner, importeret til Norge. Her gik nu de fra Emigrering tilbageholdte norske Arbeidere igang med at fuldføre Jernbanerne og Telegraflinierne. Under Arbeidet hermed benyttede de sig af Skinnerne og Telegraftraaden, medens de samtidig opholdt Livet med de øvrige Producter, Alt erhvervet i Udlandet for Guld fra de 300 Millioner Kroner store udenlandske Laan.

Hvis der blandt de 300 Millioner Kroner skulde have befundet sig ordinært Guld, som de udenlandske Laangivere havde erhvervet ved Salg af ældre Objecter og ikke ved Besparelser fra Aarets Production, saa vilde Laantageren Norge med denne Del af Guldet theoretisk seet have været henvist til forsaavidt at foretage sine omtalte Indkjøb ikke fra Aarets sparede udenlandske Producter, men fra Udlandets ældre Beholdninger af Producter.

Fra den foran opstillede Regel om offentlige Laans Udvandring kan der tænkes en Undtagelse. Offentlige Laan af Guld fra Udlandet forlade ikke altid det laanende Land. En sjælden Gang forblive de der. Dette hænder, naar der ved Laanets Optagelse hersker Pengemangel i det laanende Land, og Laanet som Følge deraf ikke er bestemt til Erhvervelse af Objecterne Krigsskibe, Jernbaner og Lignende, men exempelvis af Staten overlades til Notebanken som Laan for at udvide Guldforraadet.

§ 206. Forhøielse af Renten.

Pengemarkedet i Landet lettes, hedte det foran, naar Efterspørgselen paa Penge aftager, eller Import af Penge finder Sted. Af disse Factorer har den ene sin Aarsag i stagnerende Forretningsliv, medens den anden ofte skyldes opstaaet Tilbøielighed hos Udlandet til at sende Guld til Landet. Begge Factorer kunne kunstig stimuleres. Middelet hertil bestaar i Rentens Forhøielse. Se de Næringsdrivende sig nødte til at betale høiere Leie (Rente) af Pengene, som de behøve til sin Drift, ville de indskrænke sin Virksomhed og sjeldnere end før anmode Bankerne om Laan. Samtidig ville Nabolande med lavere Rente sende Guld ind i Landet for at nyde godt af den høiere Rente her. Det er Bankafdelingen i Landets Notebank, som pleier at bestemme Størrelsen af Rentefoden i Landet. Men dens Afgjørelse følges ikke altid af de øvrige Banker.

§ 207. Reserven.

Som i et foregaaende Capitel omtalt kan Notebanken imagineres at bestaa af Notedepartementet og Bankdepartementet, af hvilke hver enkelt gjerne kunde være installeret i sin særskilte Bygning. Førstnævnte modtager Guld til Opbevaring givende sine Kvitteringer i Form af Noter og tilbageleverer Guldet mod Indlevering af Noterne. At man med særlig Interesse følger Størrelsen af dette Guldforraad, vil findes naturligt, da Beløbet af Landets Noter voxer eller synker sammen med Guldet. Stor Interesse føles ligeledes for Bankdepartementet i Notebanken. Dette Departement driver almindelige Bankforretninger og kommer paa Grund af denne Omstændighed til i sin daglige Virksomhed at eie en Del af Landets Banknoter for atter at udgive dem til Laantagere eller Udtagere af Indskud. Saavel Bankdepartementet som alle de øvrige Banker eie daglig hver sin Del af Landets Noter. I Almindelighed kaldes disse Noter for Bankernes Kassebeholdninger; men Bankdepartementets Kassebeholdning betegnes med det særskilte Navn Reserve. I Norge benyttes ogsaa Ordene „Ubenyttet Seddeludstedelsesret" ved Siden af Betegnelsen Reserve. Bortseet fra at sidstnævnte er større end i hver af de øvrige Banker, findes der forøvrigt ingen Forskjel mellem dem. Men som antydet tales der altid mest om Reserven. Dens Vext eller Synken angiver henholdvis Pengeoverflod eller Pengeaftagen i Bankdepartementet med Udsigt til faldende eller stigende Disconto, et andet Navn paa Renten. Størrelsen af de øvrige Bankers Kassebeholdninger bliver af Publikum noget negligeret. Ved Telegrafens Hjælp vilde ugentlige Rapporter over deres samlede Størrelse lettelig kunne sammenstilles og publiceres. De vilde ved Siden af Bankdepartementets ugentlige Rapporter være af Nytte til at vise Størrelsen af de tilgjængelige Pengeforraad i Landet. Selv uden saadanne Rapporter har dog Bankdepartementet en Følelse af Tilstanden paa Landets Pengemarked. Ved Forandringer af Rentefoden lader Bankdepartementet sig dertil motivere af sin egen Reserves Størrelse, af Guldets Synken eller Vext i Notedepartementet og af Tilstanden i de øvrige Bankers Kasser.

§ 208. Checken kan lette Pengemarkedet.

I Danmark forekommer der som foran omtalt en overordentlig Efterspørgsel paa Penge de to Dage 11. Juni og 11. December. Saa-

mange Personer ønske paa disse Dage at benytte Landets Penge, at Forraadet viser sig utilstrækkeligt og udenlandsk Guld maa inddrages for at supplere Danmarks eget Guldforraad. Selv med denne Bistand falder det formodentlig Mange vanskeligt at skaffe de Penge tilveie, som Enhver af dem behøver.

I dette Forhold vilde der indtræde en Forandring, om Danmarks Indvaanere kunde tænkes pludselig at indføre Brugen af Checker. Saavidt vides anvende de som Regel Noter til sine Betalinger. Men som et Tankeexperiment kan det supponeres, at de lige foran en 11. Juni eller 11. December bestemte sig for herefter at benytte Checken paa samme udstrakte Maade som i England. Hvad vilde Følgen heraf blive? I § 182 blev det fremholdt, at Indskuddene temporært formindskes, om de udtages i Form af Penge, men derimod beholde sin gamle Størrelse — tagne som en Enhed —, hvis der udtages ved Checker at udvexles i Clearing House. Det kunde have været tilføiet, at paa samme Maade gaar det med Bankernes Kassebeholdninger; de undergaar i første Tilfælde en Formindskelse, men forblive — betragtede som en Enhed — uforandrede, om Check og Clearing House benyttes. Saaledes vilde det ogsaa gaa i Danmark under den antagne Supposition. Medens Indskud og Kassebeholdninger i Bankerne nu temporært og stærkt formindskes paa de to Termindage, vilde deres Størrelse efter en pludselig Indførelse af Checkens Brug som Helheder betragtede blive lidet berørt af Termindagene. Under det nuværende System kan en dansk Bank exempelvis begynde med 5 Millioner Kroner i sin Kasse om Morgenen 11. Juni og i Løbet af Formiddagen være nødt til at udbetale flere og flere af disse Penge til sine Udtagere og Laantagere, saa at Banken henimod Forretningstidens Slutning ikke ved, om den vil kunne tilfredsstille Alle, som endnu maatte indfinde sig med Krav paa Penge. Ved Brugen af Check og Clearing House derimod skulde Banken strængt theoretisk taget kunne imødekomme de samme Krav paa Penge fra sine Kunder uden i Virkeligheden at udbetale en eneste Krone. Thi alle Laantagerne i Bankerne vilde nemlig efter Checkens Indførelse faa sine Laan overførte til Bankernes Indskud; og dernæst vilde saavel disse Indskydere som de ældre Indskydere, naar de nu disponerede over sine Indskud til Betaling af Rente og Afdrag paa Panteobligationer eller til Erlæggelse af Forpagtningsafgift eller Lignende, ikke kræve Penge ud af Bankerne, men lade dem blive i Bankerne og ved Check transportere Eiendomsretten til Pengene over til Indehaverne af Panteobligationerne og til Jordeierne. Nogle af dem

vilde formodentlig af en eller anden Grund fremdeles udtage sine Indskud i Form af Penge. Men Antallet vilde ikke være stort. Med Checken vilde omtalte Bank paa Termindagen ikke behøve stort flere Penge i sin Kasse end fornødent til at møde Kravene fra andre Banker i Clearing House, hvortil et Beløb i Størrelse langt under de tidligere 5 Millioner vilde være tilstrækkeligt.

I denne Forbindelse kan det nævnes, at et andet Middel til at undgaa den stadig tilbagevendende Pengeknaphed 11. Juni og 11. December vilde være at fordele Betalingerne over Aarets 300 Arbeidsdage istedetfor som nu at concentrere dem paa 2 Dage. Dette vilde maaske være et mere praktisk Middel end at vente paa, at Befolkningen skal have vænnet sig til Checken.

Saa stærkt kunde i et Land Concentreringen af Betalinger til samtidig Foretagelse voxe, at man til Undgaaelse af en Catastrofe for Bankerne tilsidst fandt sig foranlediget til paa forskjellige Steder i Landet ved Lov at indrette Registre for Forfaldsterminerne af visse Gjældsdocumenter med Adgang for Registrenes Førere at bestemme Forfaldsdagene.

§ 209. Bevirker Inddragning af Laan ved Check, at en Bank med faa Penge i sin Kasse alligevel uden Limit kan fortsætte at udlaane?

Hvis en Laantager faar sig selve Noterne ombyttelige med Guld udbetalt, forsvinde de fra Banken, som ikke oftere kan udlaane dem. Lader derimod Laantageren Noterne blive liggende i Banken, hvad der jo sker ved Benyttelse af Checker, kan Banken atter udlaane Noterne til nogen Anden.

Men er saa Tilfældet, at Banken under Checkens Benyttelse kan udlaane Noter til en Laantager, som indfinder sig i Banken ved dens Aabning om Morgenen, og umiddelbart derefter udlaane de selvsamme Noter til en ny opdukkende Laantager, saa fremstiller sig det Spørgsmaal, hvor ofte Banken kan fortsætte med saaledes at udlaane det samme Notebeløb.

Da det er Forudsætningen, at Laantagere, som inddrage sine Laan ved Checker, ikke skulle forlange sig de laante Noter udbetalte, men lade dem forblive i Banken, saa skulde en Bank med 1 Million Kroner afsatte for Udlaan theoretisk seet kunne udlaane disse Noter uden Stands mange Gange daglig, Uge efter Uge og Maaned efter Maaned, medens samtidig den 1 Million Kroner Noter den hele Tid laa urør-

lige i Banken. I Praxis vil dog denne Theori støde paa stærke Begrændsninger.

Som en saadan Begrændsning kan nævnes, at der bør bestaa et vist Forhold mellem Størrelsen af en Banks Formue og Størrelsen af dens Indskud, hvilket Forhold aldrig bør overskrides. Eier en Bank 5 Millioner Kroner i Actiecapital og Reservefond, opstilles det mangesteds som en Regel, at en Bank med denne Formue ikke maa modtage Mere end 50 Millioner Kroner i Indskud. Det kan tænkes, at Indskuddene idag udgjøre 30 Millioner Kroner. Begyndte nu Banken i Henhold til ovenstaaende Theori idag og imorgen at udlaane sin 1 Million Kroner 10 Gange daglig for af Laantagerne at inddrages med Checker uden at røre Noterne, saa maatte Banken samtidig overføre de bevilgede Laan til sine Indskud. Angaaende denne Overførsel taltes i en tidligere Paragraf. Følgen vilde blive, at efter to Dages ubegrænsede Creditgivning vilde Bankens 30 Millioner Kroner Indskud være blevet tillagt 20 nye Millioner og naaet op til den høieste tilladte Grændse nemlig 50 Millioner Kroner. Alle videre Udlaan maatte derefter standse, indtil der foregik en Formindskelse af Indskuddene. I dette Tilfælde var det Bestemmelsen om et vist Forhold mellem Bankformue og Indskud, som holdt Udlaanene inden en vis Grændse, der ikke tør overstiges.

Men selv bortseet herfra vil en anden Begrændsning stille sig hindrende i Veien for ustandselige nye Udlaan af den 1 Million Kroner forudsatte at ligge urørlige i Bankens Kasse, medens Laanene disponeres ved Checker. Denne Hindring bestaar deri, at det ikke vilde lade sig gjøre for Banken at finde Laantagere for 10 Millioner Kroner om Dagen. I Størrelse udgjøre 10 Millioner Kroner det Dobbelte af Bankens Formue. Skulde hver Bank i Landet daglig ville yde Laan dobbelt saa store som dens Formue, vilde det samlede tilbudte Beløb blive aldeles colossalt og mangfoldige Gange overstige, hvad der af Laantagerne kunde anvendes.

I Nødvendigheden for Banken altid at have et vist Forhold etableret mellem Størrelsen af sine Folioindskud og Størrelsen af sit Pengeforraad ligger en tredie Begrændsning for Bankens Evne til frit at udlaane sine Penge, selv om Laanene forudsættes disponerede ved Check og ikke kontant udbetalte. Ligesom der i Henhold til det nylig Anførte skal bestaa et vist Forhold mellem Indskud i sin Almindelighed og Bankformue, saaledes er det Samme Tilfældet med de specielle Indskud kaldede Folioindskud og Bankens Pengeforraad. Til sidstnævnte

henregnes i denne Forbindelse saavel Penge som let tilkommelige Reserver. Pengeforraadet i Banken skal udgjøre en saavidt mulig stabil Brøkdel af Folioindskuddene. Stige derfor disse, maa Banken ogsaa lade sit Pengeforraad stige. Lykkes ikke dette, maa Banken sørge for at lade Folioindskuddene formindskes for paa denne Maade atter at tilveiebringe det rette Forhold mellem Folioindskud og Pengeforraad. Anvendt paa det foreliggende Tilfælde kan heraf Følgende udledes. Banken besidder idag et Pengeforraad paa 1 Million Kroner og i Indskud 30 Millioner Kroner, hvoraf 20 Millioner kunne tænkes at være paa Opsigelse og 10 Millioner paa Folio forfaldne uden Opsigelse. Pengeforraadet beløber sig isaafald til $^1/_{10}$ Del af Folioindskuddene, hvilket i et Land med fuldt gjennemført Anvendelse af Checken maaske kan være tilstrækkeligt. Benyttes Checken lidet i vedkommende Land, maa Brøkdelen være større, lige op til $^5/_{10}$ Dele for at nævne et Tal. Men i det foreliggende Tilfælde antages $^1/_{10}$ Del at være passende. Egentlig skulde Banken nu ikke kunne give flere Laan, forinden Indskuddene havde faldt under 10 Millioner. Men sætter Banken sig ud over denne Forsigtighedsregel, og bevilger den idag og imorgen 20 Millioner Kroner nye Laan at overføre til Folioindskuddene og inddrage ved Check, saa stige Folioindskuddene fra 10 til 30 Millioner Kroner, og Brøken falder fra $^1/_{10}$ til $^1/_{30}$, hvilket er et altfor lavt Forholdstal. Da Banken ikke har Anledning til at forøge sit Pengeforraad fra 1 Million til 3 Millioner Kroner for at gjenoprette det gamle Forhold, maa Banken afholde sig fra at udlaane Mere, indtil Folioindskuddene ere gaaede ned fra 30 til under 10 Millioner Kroner, hvis da ikke Banken i Mellemtiden er sprængt. Thi dette vil maaske blive dens Skjæbne.

Det kan herimod indvendes, hvad har Penge med Udlaanet af disse 20 Millioner Kroner at gjøre? Hvorfor skal Banken have 1 Million eller 3 Millioner Kroner Noter eller i det Hele taget nogensomhelst Noter i sin Kasse i Anledning af disse 20 Millioner Kroner Laan? Forudsætningen er jo, at de 20 Millioner Kroner store Laan ikke skulle udbetales med Penge, men overføres til Bankens Indskud og af Laansøgerne i deres nye Egenskab af Indskydere inddrages ved Checker. Disse Checker finde derpaa sin Vei til Clearing House for at udbyttes uden Brug af Penge. Ganske vist er i disse Ord det Essentielle ved Checken gjengivet. Meningen med at bruge Checker er, at de ikke skulle forlanges indfriede hos de paatrukne Banker, men udvexles i Clearing House. Det maa imidlertid ikke forglemmes, at

forat Udvexling skal kunne finde Sted, maa den enkelte Bank foruden at faa sig præsenteret Checker trukne paa den selv ogsaa besidde Checker paa de andre Banker. Under ordinære Forholde vil i Regelen denne Betingelse være opfyldt. Paa Aarets fleste Dage vil formodentlig Banken fra sine Kunder erholde Checker, trukne til deres Ordre paa de andre Banker, nok til omtrentlig Likvidation af Checkerne paa den selv, som befinde sig i de andre Bankers Besiddelse. Men Banken maa ogsaa regne med den Mulighed, at der en eller anden Dag trækkes et langt større Beløb af Checker paa den selv, end den paa sin Side modtager af Checker paa de andre Banker. Isaafald maa Banken betale Differencen med Penge fra sin Kasse. Saalænge Checkerne paa Banken befinde sig hos de første Modtagere, vil Banken som Regel ikke miste mange Penge, da disse Modtagere mest muligt undlade at fordre Checkerne indløste i paatrukne Bank. Men gaa Checkerne fra Modtagerne over til de andre Banker, baade kunne og ville disse andre Banker trække Penge fra den paatrukne Bank, om denne ikke besidder Modfordringer i Form af Checker paa dem selv. Ikke saameget for at møde Krav fra private Individer paa Penge, men for at kunne tilfredsstille sine Collegers de andre Bankers Forlangende af Penge til Dækning af Checkdifferencerne i Clearing House —, fornemmelig af denne sidste Grund er det, at enhver Bank maa have Penge i sin Kasse. Med 10 Milloner Kroner Folioindskud og 1 Million Kroner i Kassen vil Banken formodentlig føle sig taalelig sikker. Hvad der i samlet Sum trækkes af Checker paa 10 Millioner Kroner Folioindskud, vil holde sig indenfor saadanne Grændser, at en mulig Difference i Clearing House mellem dem og Bankens Checker paa de andre Banker neppe vil naa op til 1 Million Kroner i Bankens Disfavør. Og denne Difference kan Banken betale af sin Kasse. Pleier Banken i Gjennemsnit hver Dag at modtage fra sine Kunder 3 Millioner Kroner Checker paa andre Banker og at faa sig præsenteret i Clearing House 3 Millioner Kroner Checker trukne paa den selv, vil vistnok Beløbet paa hver Side daglig differere Noget fra disse gjennemsnitlige 3 Millioner, men dog ikke nok til med saa smaa Tal at løbe op i en Difference af 1 Million Kroner eller Mere. Men begik Banken den Taabelighed pludselig at bevilge 20 Millioner Kroner nye Laan at overføre til Indskuddene, blev Situationen en anden. Fra de gamle Kunder, hvorfra Banken erholder sine Checker paa de andre Banker, vilde det sædvanlige Beløb af omtrent 3 Millioner Kroner daglig vedblive at indløbe. Men istedetfor at Checkerne trukne hver

Dag paa Banken tidligere havde udgjort et lignende Beløb af omtrent 3 Millioner Kroner daglig, vilde der nu pludselig af de nye Laantagere blive trukket mangfoldige Millioner Kroner af Checker paa Banken. Med sine 3 Millioner Kroner Checker paa de øvrige Banker og sin 1 Million Kroner store Kasse tilsammen 4 Millioner vilde Banken maaske møde 20 Millioner Kroner Checker i Clearing House trukne paa den selv og eiede af de andre Banker. De andre Banker vilde isaafald forlange 17 Millioner Kroner Penge af den uforsigtige laangivende Bank, som imidlertid kun havde 1 Million Kroner Penge at byde og nu nødtes til at lukke.

Melder der sig derfor under fuldt gjennemført Brug af Checken nye Laansøgere i en Bank, maa denne — for i Korthed at resumere det Foregaaende — til en Begyndelse sammenligne Størrelsen af sine Indskud med sin Formue saavelsom sit Pengeforraad. Først hvis det viser sig, at det rette Forhold mellem disse Factorers Størrelse opretholdes selv ved Bevilgningen af de nye Laan, kan Banken yde Laanene og gaa igang med at overføre dem til sine Indskud for at inddrages med Checker.

Ethvert Forsøg paa at ville lette et Lands Pengemarked ved — uanseet Pengeforraadets Knaphed — at give Adgang til Udstedelse af Checker uden Grændse hører saaledes til det Umulige.

§ 210. Checken gjør ikke Penge overflødige, men muliggiør alene en Formindskelse af Pengeforraadet.

Af Pengene i et Land ligger den ene Del hos Befolkningen, medens den anden Del opbevares i Bankerne.

Med Hensyn til Pengene ude blandt Befolkningen vil det forstaaes, at de ikke kunne undværes, selv om Checkens Brug blev noksaa udbredt i Landet. Checken overflødiggjør ikke denne Del af Landets Penge. Ligesom det var almindeligt for Enhver forinden Checkens Tilsynekomst at have liggende i sine Lommer eller andre Gjemmer saameget Skillemynt, Guld og Noter — de sidste ombyttelige med Guld i Notebankens Kjældere —, som hans Stilling i Livet udkrævede, saa vil Enhver fortsætte med denne Skik ogsaa efter Landets Overgang til systematisk Anvendelse af Checken. Befolkningen vil efter denne Begivenheds Indtræden benytte Penge og Checker om hverandre, men ikke udelukkende Checker.

Hvad dernæst angaar den anden Del af Landets Penge, som op-

bevares af Bankerne, saa vil heller ikke denne overflødiggjøres af Checken. Af saadanne Penge haves for det Første alt Guldet i Notebankens Notedepartement bestemt til at fundere de udgivne Noter. Dette Guld maa selvfølgelig beholdes uanseet den opstaaede Benyttelse af Checken. De netop omtalte Noter, som befinde sig ude hos de enkelte Individer, maa være funderede af Guld. Baade af denne og andre Grunde maa Landet have et Guldforraad i Notedepartementet, hvad enten Check benyttes eller ikke.

Forøvrigt tænktes egentlig ikke paa dette Guld og paa Notedepartementet, da nylig Hentydning gjordes til den Del af Landets Penge, som ligger hos Bankerne. Herved havdes de øvrige Banker for Øie; der tænktes paa disse Bankers Skillemynt, Guld og Noter, de sidste ombyttelige med Guld i Notedepartementet. Da Checken ikke benyttedes i Landet, maatte Bankerne til enhver Tid besidde Forraad af Skillemynt, Noter og — Guld, hvis det circulerede blandt Befolkningen. Nødvendigheden heraf forbliver i Kraft ogsaa efter Checkens Indførelse. Hvorfor Bankerne maa eie Penge ogsaa under en stærk Brug af Checker, blev nu senest paavist i foregaaende Paragraf. Men ogsaa længere foran har dette Forhold været bragt paa Bane. I saa Henseende kan der mindes om, at Checken er et Document bestemt til at overdrage Penge fra gammel til ny Eier, hvorfor Tilstedeværelsen af Penge er en Betingelse for, at i det Hele taget Checken skal kunne existere.

Men om end Checken saaledes ikke gjør Penge overflødige, maa det dog paa den anden Side indrømmes, at et Land efter at have vænnet sig til at bruge Checken i størst mulig Udstrækning herefter behøver mindre Penge, end Tilfældet vilde været under udelukkende Benyttelse af Penge. Dette gjælder begge Dele af Pengene, saavel Publikums som Bankernes Penge.

Indvaanerne, som hidtil have foretaget alle Betalinger ved personlig Overlevering af Penge, ville indskrænke Antallet af den Slags Betalinger, altsaa behøve færre Penge mellem Hænderne. Resten af sine Betalinger ville Indvaanerne besørge ved Checker eller, som det ogsaa kan udtrykkes, ved Penge liggende i Bankerne og tilhørende forskjellige Individer, som ved Checker overføre Dispositionsretten over Pengene til andre Individer.

Bankerne paa sin Side havde ligeledes tidligere praktisk talt benyttet Penge til alle sine Transactioner. Indskyderne kom med sine Penge og satte dem ind i Bankerne, hvorpaa Pengene af Bankerne

leveredes til Laantagerne, hvilke senere med Penge i sine Hænder tilbagebetalte Laanene. Og bleve tilsidst Indskuddene udtagne, leverede Bankerne over Skranken de forlangte Penge tilbage til Indskyderne. I store Masser vandrede daglig Penge ud af Bankerne til ældre Indskydere og til Laantagere. Nogen almindelig Regel gjældende for alle Tilfælde existerer ikke med Hensyn til Størrelsen af Bankernes Pengeforraad i Lande, hvor udelukkende Penge ere i Brug. Men en forsigtig Bank med nogenlunde store Folioindskud vil formodentlig stedse søge at have til sin Raadighed en Pengesum i Størrelse lig Halvparten eller Totrediedelen af Folioindskuddene. I alt dette gjør Checken en radikal Forandring. Betalinger i Bankerne gjorte som Følge af Indskud og Laan finde, naar Checken er blevet almindelig, fornemmelig Sted ved Hjælp af Checker. Ved Udtagning af Indskud og Udbetaling af Laan forlange Indskydere saavelsom Laantagere mindst muligt Penge, men trække som oftest Checker paa Bankerne. Findes der blot en eneste Bank i Byen, lader Banken de trukne Beløb overføre fra Checkudstederens til Checkmodtagerens Conto. Og har Byen flere Banker, udbyttes Checkerne i Clearing House. Selvfølgelig kunne fremdeles enkelte Indskydere og Laantagere undlade at trække Checker og istedet kræve Indskuddene eller Laanene udbetalt med Penge, ligesom ogsaa udenbys Banker eller andre Banker paa selve Stedet kunne komme i Besiddelse af flere Checker paa en enkelt Bank, end denne besidder paa de andre Banker, i hvilket Tilfælde Penge ligeledes gaa ud af Banken nemlig for at betale dens Gjæld til andre Banker. I disse Øiemed behøve alle Banker ogsaa efter Checkens Indførelse et vist Beløb af Penge i sine Kasser, men meget mindre end under den udelukkende Brug af Penge til alle Betalinger. Hvis Bankerne i sidstnævnte Periode pleiede at holde en Kassebeholdning svarende omtrent til Halvparten eller Totredieparten af deres Folioindskud, ville de maaske under Checkens Regime finde det tilstrækkeligt at besidde et Pengeforraad af Størrelse som Tiendeparten eller Ottendeparten af deres Folioindskud. Banker med tilsammen 50 Millioner Folioindskud maatte forinden Checkens Brug maaske hver Morgen have 25 Millioner Penge i sine Kasser, men kunne efter Checkens Indførelse begynde Dagen med lad os sige 5 Millioner Penge i Kasse. Dette betyder, at under den givne Forudsætning kunne disse Banker, naar Benyttelse af Checker systematisk gennemføres, hjælpe sig til enhver Tid med 20 Millioner færre Penge end tidligere muligt.

§ 211. Hvad gjøres med Pengene, som paa Grund af Checken kunne undværes?

Hvad foretager Landet med alle disse Penge, som Befolkningen og Bankerne paa Grund af Checken ikke længere behøve? Af det circulerende Guld kunde inddrages saameget, som Landet ser sig istand til at afse. Paa samme Maade kunde man forholde sig med Noterne, af hvilke de inddragne vilde blive at ombytte med Guld i Notebanken. Det næste Skridt maatte bestaa i at exportere Guldet for i guldfattigere Lande at ombytte det med Værdipapirer og andre Objecter. Paa engang vilde dog Exporten af Guldet ikke kunne ske. Thi Overgangen til systematisk Brug af Checken kommer ikke pludselig. Overgangen tager lang Tid. Det første Aar vil blive Vidne til nogen Aftagen i Brugen at have Penge tilstede ved alle mulige Betalinger, samtidig med at en Del Betalinger begynde at foregaa med Check. Hvert paafølgende Aar vil opvise en lignende Aftagen af Penges Brug og Forøgelse af Checkerne. Som Følge heraf vil aarlig kun et mindre Beløb af Landets Guld blive unødvendigt, saa længe Overgangsperioden til Checkens gjennemførte Brug vedvarer. Skulde Export af unødvendigt Guld i Perioden foretages, maatte det ialfald ske i aarlige Smaaportioner. Hvis Landets Næringsliv stod stille, saa at den aarlige Sum af Betalinger hverken faldt eller steg, kunde hvert Aar en liden Del af Landets Guld exporteres som ikke længere nødvendigt for Landets Omsætninger, idet Checken mere og mere kommer i Brug. Imidlertid er neppe dette den Fremgangsmaade, som kommer til at anvendes for at nyttiggjøre det unødvendige Guld. Istedetfor at gaa tilbage, vil Landet sandsynligvis gaa frem i materiel Henseende. Isaafald vil den aarlige Sum af Betalinger stige og Landet behøve en Forstærkning af sit Betalingsmiddel Guldet. Befolkningen maa paa Grund af sin Forøgelse have flere Penge i sit Værge og Bankerne ligeledes forøge sine Pengeforraad i Anledning af de voxende Folioindskud. Saafremt Landet nu havde været ukjendt med Checken, maatte sparede Producter være blevet sendt ud og i Bytte dermed Guld importeret. Under den her antagne Forudsætning er imidlertid Landet saavidt kjendt med Checken, at denne har holdt sit Indtog og vundet stadig mere Terain. Derved bliver Guld ledigt. Forholdet er nu dette, at den tiltagende Benyttelse af Checker delvis gjør Landets Guld unødvendigt og færdigt til at exporteres, medens omvendt den økonomiske Fremgang kræver Forøgelse af Guldet. Umiddelbart paa Export af førstnævnte Guld vilde derfor følge Import af sidstnævnte

Guld. Da kan ligesaa godt begge Dele undlades. Fremfor at exportere Guldet, som er blevet fortrængt af Checken, er det bedre at holde det tilbage i Landet for at benyttes af de nye Indvaanere og af Bankerne, hvilke sidste behøve flere Penge til at møde sine stigende Folioindskud og andre Forpligtelser. Paa denne Maade maa Guldet fortrængt af Checken antages at ville blive anvendt i et Land, hvor Checken efterhaanden maatte vinde Indpas.

Til videre Belysning af Sagen hidsættes nogle Tal. Lidt foran antoges Bankerne ved Afslutningen af Perioden med fuld Pengebenyttelse at have 25 Millioner Penge i Kasse og 50 Millioner Folioindskud, idet 1 : 2 skulde være Forholdet mellem Penge og Folioindskud i denne Periode. Nu kan det tænkes, at under Overgangsperioden til fuld Benyttelse af Check ved Siden af Penge ville Bankernes Folioindskud have steget paa Grund af de forbedrede økonomiske Omstændigheder og være naaet op til 250 Millioner i det Øieblik, da Checken kan erklæres at være blevet dominerende. I Henhold til det Foregaaende afløses Forholdet 1 : 2 af Forholdet 1 : 10 efter Indførelsen af af Checken. Pengeforraadet i Bankerne skal da være $^1/_{10}$ Del af Folioindskuddene for at nævne et Tal. Med 250 Millioner Folioindskud, til hvilken Høide de i Overgangsperioden til fuldt Brug af Checken ere naaede, behøves saaledes 25 Millioner Penge i Bankernes Kasser. Tiltrods for Gulds Udtrængen af Ombytningerne ved Brug af Checken tiltrænges fremdeles de 25 Millioner Guld. Bankerne behøvede dem, da de med 50 Millioner Folioindskud alene anvendte Penge til Betalinger; og Bankerne behøve dem fremdeles, efterat de med 250 Millioner Folioindskud lade Betalinger foregaa med Penge og Checker om hverandre.

§ 212. Føles Forandringer i Størrelsen af Pengeforraadet intensere i et Land med Checker end i et Land uden Checker?

Ved sin Egenskab at lade Pengene forblive i Bankerne lykkes det Checken saavel at mildne Pengetrang paa travle Dage, cfr. § 208, som ogsaa at gjøre det muligt for Landet at hjælpe sig med et mindre Forraad af Penge, end det uden Checken havde været gjørligt. Men et Pengeforraad om end af forholdsvis mindre Størrelse maa være tilstede, ogsaa naar Checken anvendes. Mindsker Pengeforraadet, maa Bankerne i Lande med Check ligesaavel som i Lande uden Check indskrænke sine Udlaan. Hvis omvendt Pengeforraadet øger, kunne

Bankerne i begge Lande udvide sine Udlaan. Det er Stigning og Aftagning i Pengeforraadet, som i begge Lande foranledige Lettelse eller Knaphed paa Laanemarkedet. Sammenlign § 209 i Slutningen.

Muligens føles dog Svingningerne i Pengeforraadets Størrelse mere intenst i det checkbrugende Land. Anstilles en Sammenligning mellem begge Lande, kan som Udgangspunkt supponeres 50 Millioner Folioindskud for Bankerne i hvert Land. I Landet uden Checker skulde Bankerne, i Henhold til Forholdet 1 : 2, med Folioindskud af denne Størrelse have 25 Millioner Penge i sine Kasser. Udtage nu Folioindskyderne 2 Millioner og sende dem i Form af Guld ud af Landet, gaa Folioindskud og Pengebeholdning ned til henholdsvis 48 og 23 Millioner. For atter at faa Forholdet 1 : 2 etableret maa Bankerne derefter inddrage 1 Million af sine Udlaan, hvorved Pengebeholdningen stiger til 24 Millioner. I Landet med Checker skulde efter Forholdet 1 : 10 Bankerne sidde med 5 Millioner Penge i Kasse. Gaa heraf 2 Millioner til Udlandet, synke Folioindskud og Kassebeholdning henholdsvis til 48 og 3 Millioner. Skal her Forholdet 1 : 10 gjenoprettes, maa derpaa Bankerne enten ved Inddragning af Udlaan formindske sine Folioindskud fra 48 til 30 Millioner eller forøge sin Kasse med $1^{8}/_{10}$ Millioner Penge. Maaske ville de samtidig benytte begge Midler. Skaffe de sig 1 Million Penge, gaar deres Pengebeholdning op til 4 Millioner, hvad der berettiger til 40 Millioner Folioindskud. En Inddragning af 8 Millioner Laan maa som Følge deraf finde Sted for at faa Folioindskuddene ned fra 48 Millioner til 40 Millioner. Saaledes som her fremstillet skulde Faldet i Pengebeholdningen ved den 2 Millioner store Guldsendelse til Udlandet have foranlediget, at Udlaanene maatte indskrænkes med 1 Million i Landet uden Checker og med 8 Millioner i Landet med Checker. Hvis omvendt Guld var gaaet ind i Landet, skulde dette paa tilsvarende Maade muliggjøre større Udlaan i Landet med Checker end i Landet uden Checker. Noget Lignende skulde kunne iagttages i et enkelt District af et Land, naar Penge vandre ud fra dette District til den øvrige Del af Landet og tilbage igen.

Foranstaaende Tankeexperiment kan se plausibelt ud paa Papiret, men om det nogensinde helt ud virkeliggjøres i Praxis, turde være Tvivl underkastet. Foruden de omtalte Factorer, existerer der nemlig ogsaa andre ikke nævnte Factorer, der ville indvirke paa Resultatet. Blandt saadanne kan nævnes, at de to Forholde 1 : 2 og 1 : 10 intetsteds ere anerkjendte som en Norm, hvorefter Bankerne have at rette sig. Heller ikke toges Hensyn til Befolkningens Pengeforraad. Dettes

Størrelse vil kunne foranledige Indskud eller Udtagninger samtidig med de 2 Millioner Penges Vandring. Omstændigheder som disse og lignende kunne bevirke, at de 2 Millioner Gulds Export samtidig med at stramme Laanemarkedet i Landet uden Checker ingen saadan Virkning faar i Landet med Checker.

§ 213. *Bankcreditter.*

I en Londoner Avis, hvis Pengeartikler Forfatteren af denne Bog pleier at læse, forekommer der ofte Udtryk som Bankcreditter, flydende Creditter, ubenyttede Balancer og Lignende. Der tales om Mangel eller Overflod paa saadanne Creditter, om Knaphed paa flydende Balancer, om et Marked oversvømmet med uanvendelige Balancer o. s. v. Formodentlig er alt dette alene at forstaa som en Omskrivning af, hvad der andetsteds kaldes Mangel og Overflod paa Penge. Udtryksmaaden staar sandsynligvis i Forbindelse med en Institution saavidt vides særegen for London og bestaaende i, at Bankerne ved mange Anledninger undlade at træde i directe Forbindelse med Laantagerne, men give sine Udlaan til Laantagerne gjennem Mellemmænd. Sidstnævnte kaldes Discontohuse, Vexelmæglere eller Fondsmæglere.

En saadan Mellemmand har sine Kunder inden Forretningsverdenen; til disse Kunder laaner han Penge. Men da hans egen Formue ikke er tilstrækkelig for dette Øiemed, og da det ikke egentlig hører til hans Virksomhed at modtage Indskud fra Publikum, skaffer han sig fra Bankerne Mere eller Mindre af Pengene, som han behøver til sine Udlaan. Selve de laante Penge pleier dog ikke Mægleren at faa sig udbetalt af den udlaanende Bank. Paa Grund af Checkens udbredte Anvendelse overfører Banken Laanet til sine Folioindskud og bemyndiger Mægleren til at inddrage det ved at udstede Checker paa Banken. En Credit er blevet skabt. Mægleren har skaffet sig en Bankcredit, en flydende Credit, en ubenyttet Balance eller, hvad Andet det nu kan kaldes.

Stige Bankernes Pengeforraad, ville Mæglerne lettelig kunne erholde den Slags Laan. Idet samtidig Laanene overføres til Mæglernes Contoer, opstaar der Overflod paa disse Balancer, disse flydende Creditter. Overflod paa disse stammer altsaa fra Overflod paa Penge i Bankerne og tilkjendegiver, at Bankerne sidde med mange Penge.

Dersom paa den anden Side Pengeforraadene i Bankerne aftage, ville Mæglerne finde det vanskeligere at erholde omtalte Laan. Der

bliver Lidet at overføre til deres Tilgodehavende i Bankerne, hvorfor deres Balancer i Bankerne eller flydende Bankcreditter formindskes. Knaphed paa Creditter er derfor ensbetydende med Mangel paa Penge i Bankerne.

Føle Vexelmæglerne, at Pengeknaphed nærmer sig, ville de forøvrigt paa Forhaand søge at laane i Bankerne, men indtil videre undlade at bortlaane Pengene til sine Kunder. Dette udtryktes engang i omtalte Londoner Avis paa følgende Maade: „Balancer holdes for Tiden i Almindelighed inden Rækkevidde paa Grund af den formodede Stigning i Discontoen, der snart kan ventes. Ligesaa tiltage disse Balancer midlertidig i Størrelse som Følge af Stigningen i Discontovirksomheden."

Paa Grund af den forventede Stigning i Discontoen undlode Vexelmæglerne i dette Tilfælde indtil videre at udlaane til sine Kunder, det vil sige at tage Kundernes Vexler og som Vederlag give dem Checker paa Balancerne i Bankerne. Ja, Vexelmæglerne toge endog ældre Vexler ud af sine Porteføljer og lode Bankerne discontere dem til den endnu gjældende lave Disconto samt overføre Beløbene til deres tidligere Tilgodehavende eller, som det hedder, til deres ældre Balancer. Disse stege temporært som Følge af voxende Discontering. Derved holdt Vexelmæglerne sig Adgang aaben til at discontere Vexler for sine Kunder, naar den forventede Stigning af Discontoen (Renten) havde fundet Sted. Vexelmæglerne holdt de forøgede Balancer inden Rækkevidde for efter Discontoens Stigning at inddrage dem ved sine Checker paa Bankerne, hvilke Checker Vexelmæglerne derpaa mente at give Kunderne i Bytte med Vexler.

Som sagt naar Mægleren har skabt sig en Bankcredit, ubrugt Balance eller hvad Andet det kaldes, benytter han ikke det ham saaledes bevilgede Laan for sig selv; men han anvender Pengene til videre Udlaan; ikke saa at han udtager Pengene for at bortlaane dem, men han trækker en Check paa Balancen, hvilken Check han giver til Laantageren. Sidstnævnte leverer Checken til sin egen Bank som Folioindskud, paa hvilket han derefter kan trække Checker at give som Betaling til dem, fra hvem han kjøber.

Af det Foregaaende vil det forstaaes, at paa langt nær alle Folioindskud kaldes Bankcreditter, flydende Creditter, Balancer etc. Disse Betegnelser gives kun til den Andel af Indskuddene, som ere gjorte af Pengeudlaanere. Hvad alle de øvrige Indskydere have tilgode,

kaldes slet og ret Indskud. Saa synes ialfald for en Udenforstaaende Sammenhængen at være.

§ 214. Vil en Stigning af Indskuddene foranledige lettere Pengemarked? Og vil omvendt Formindskelse af Indskuddene stramme Pengemarkedet?

Hvis Stigning eller Fald i Indskuddene altid ledsagedes af Lettelse og henholdsvis Stramning i Pengemarkedet, kunde det tænkes, at det Ene var Aarsagen til det Andet.

Undersøger man imidlertid Forholdet, vil det findes, at saa ikke er Tilfældet.

Vistnok kan det hænde, at samtidig med Indskuddenes Tiltagen ogsaa Bankernes Pengeforraad tiltage med lettere Pengemarked til Følge. Eller Indskuddenes Aftagen ledsages af aftagende Pengeforraad i Bankerne og strammere Pengemarked.

Men paa den anden Side hænder det ogsaa, at Indskuddene stige, medens samtidig Bankernes Pengeforraad falder, fordi Bankerne oversvømmes af Anmodninger om Laan og for at tilfredsstille Kravene nødes til at udlaane ikke alene alle de nye Indskud men ogsaa delvis sit gamle Pengeforraad. Tiltrods for de stegne Indskud sidde Bankerne med færre Penge end tidligere. Deres Indskud ere stegne, men deres Pengeforraad aftaget og Pengemarkedet strammet.

Omvendt kunne Indskuddene stundom ved Udtagning formindskes, men samtidig Udbetaling af nye Laan være saa liden, at saavel Afgangen i Indskud som disse nye Udlaan mere end dækkes ved forfaldne gamle Laan tilbagebetalte Bankerne. Isaafald ville aftagende Indskud saalangt fra at ledsages af aftagende Pengeforraad og strammere Pengemarked tvertimod se Pengeforraadet i Bankerne stige og Pengemarkedet lettes.

Heraf vil det forstaaes, at Stigning i Indskuddene efterfølges snart af Lettelse og snart af Stramning i Pengemarkedet; ligesaa at ved Fald af Indskuddene efter Omstændighederne enten Lettelse eller Stramning i Pengemarkedet indtræder. Lettelse i Pengemarkedet kan opstaa saavel under Indskuddenes Stigning som Fald. Og for Stramning i Pengemarkedet gjælder det Samme; ogsaa Stramningen kan indfinde sig baade under Stigning og Fald i Indskuddene.

Indskuddenes Fluctuationer have i Henhold hertil ingen Indflydelse paa Pengemarkedets Stilling. Andre Factorer ere her bestemmende.

Alene Størrelsen af Pengeforraadet og Graden af Efterspørgsel paa disse Penge afgjør, hvorvidt Pengemarkedet skal kaldes let eller strammet. Det er derfor ikke fra Fluctuationer i Indskuddenes Størrelse, men fra Størrelsen af Bankernes Pengebeholdninger, at Slutninger kunne gjøres om Pengemarkedets Stilling i et givet Øieblik.

I denne Forbindelse kan ogsaa mindes om, at Tilstedeværelsen af store Indskud i Landet ikke er ensbetydende med Overflod paa Penge. Findes der 10,000 Millioner Indskud, og ere de alle udlaante, saa hersker der Pengemangel tiltrods for de 10,000 Millioner.

Foranstaaende Bemærkninger have sin Gyldighed, hvad enten alene Penge bruges i Landet eller Checken almindelig forekommer. I begge Tilfælde er det Tilstrækkeligheden af det til enhver Tid existerende Pengeforraad og ikke Stigningen eller Faldet i Indskuddene, som bestemmer Pengemarkedets Tilstand.

En særskilt Stilling blandt Indskuddene indtage saadanne Indskud, som i Lande med Checker dannes gjennem bevilgede Laans Overførsel til Indskuddene, og som senere ved Laanenes Indfrielse igjen forsvinde. Heller ikke disse Fluctuationer i Indskuddene have nogen Indflydelse paa Pengemarkedet. Navnlig betyder ikke den saaledes fremkaldte Stigning af Indskuddene nogen Lettelse i Pengemarkedet. Snarere er den et Tegn paa Nærmelse af Stramning i Pengemarkedet; thi af Stigningen fremgaar det, at Bankerne have udlaant Meget og maaske snart maa indskrænke sine Udlaan for at holde det rette Forhold (1 : 10) mellem sine Penge og Folioindskud, hvilket mener stramt Pengemarked. Fald i disse Indskud tilkjendegiver paa samme Maade ingen indtraadt Stramning, men snarere at Lettelse kan ventes, idet Bankerne nu faa gamle Laan tilbagebetalte, altsaa nye Midler til Udlaan, hvad der vil have Lettelse i Pengemarkedet til Følge.

§ 215. Overproduction af Guld.

Uagtet der forefindes meget store Forraad af Guld rundt omkring i Landene, tiltrænges der dog aarlig Mere. Noget Guld gaar tabt ved Slid, Forlis paa Søen, Ildebrand og paa anden Maade. Meget anvendes til Smykker, til Forgyldning og andre industrielle Øiemed. Og endelig stiger Behovet af Guldmynt fra Aar til Aar paa Grund af Tilvæxten i Jordens Befolkning saavelsom den økonomiske Udvikling. Den stadig tiltagende Udbytning af Varer og andre Objecter kræver mere og mere Guld som Byttemiddel. Om nogen virkelig Overflod paa Guld

hører man derfor endnu ikke Tale, snarere det Modsatte. Man er fremdeles Vidne til Forholdsregler tagne snart i et og snart i et andet Land sigtende til at holde Guldet tilbage, hvilket egentlig ikke tyder paa Overflod. Sammenlign hermed § 149. Sandsynligvis vil endnu i en lang Fremtid alt nyt produceret Guld blive absorberet. Imidlertid hører jo Overproduction af Guld ikke til det Umulige. Hvis en eller anden Opdagelse skulde foranledige stærk Stigning i Guldforraadene og store Masser af Guld pludselig blive kastede ud til Ombytning med andre Objecter eller som Indskud i Banker, vilde adskillig Ulempe opstaa for dem, der leve af sine Renter eller staa paa fast Gage, saavelsom for Andre. En langsomt foregaaende Overproduction af Guld vilde virke mindre generende, men ogsaa en saadan langsommere Proces dog i Tidens Løb frembringe store Forandringer. En Forhøielse af alle Priser vilde efterhaanden indtræde og ligesaa af alle Indtægter. Overproductionen af Guld kunde tilsidst blive saa stor, at Spørgsmaal kunde opstaa om at finde et nyt Myntmetal. Men hvilket skulde vælges? For Tiden kjendes næppe noget Metal, som kunde tage Guldets Plads. Som en anden Udvei kunde det fremstille sig at remplacere Guldet med Banknoter garanterede af vedkommende Stater. Men ikke alle Staters Finantser befinde sig i den Orden, at de forventede Modtagere af Banknoterne vilde tage Garantien for god og give sine Objecter fra sig i Bytte med disse Papirer. Og hvad skulde desuden Statens Garanti gaa ud paa? Selvfølgelig kun i at indestaa for det værdiløse Papirstykke Banknotens rigtige Udvexling med et andet Object, om Banknoten maatte blive præsenteret for den garanterende Notebank i saadan Hensigt. Men naar dette andet Object ikke skulde være Guld, hvad vilde man saa sætte istedet? Opdyrket Jord, Varer eller Lignende? Intet af dette egner sig til Byttemiddel. Banknoter af Staten garanterede ombyttelige med disse Gjenstande passe derfor heller ikke som Byttemiddel. Den eneste Udvei i Tilfælde af Overproduction paa Guld vilde vel være den, at man søgte ved kunstige Midler at frembringe et Slags Mangel paa Guld, borttage det fra det aabne Marked. Man kunde til den Ende, efterhvert som den overflødige Guldmasse tiltog, gjøre Guldmynten vægtigere uden dog samtidig at forøge deres paalydende Beløb; den nye tunge Guldmynt skulde faa samme Værdi som den gamle lette. Et Tikronestykke kunde man give det gamle Tyvekronestykkes Vægt; til en halv Sovereign kunde anvendes saameget Guld som nu til en hel Sovereign. Men de nye tunge Mynter maatte vedblive at være Tikronestykker og halve Sove-

reigns. Som et andet Middel, der kunde komme til Anvendelse, kan nævnes at lade Notebankerne ophøre med at udstede ufunderede Banknoter og forlange af dem, at for hver udstedt Note skulde dens Paalydende i Guld forefindes i vedkommende Notebanks Kjældere. Derhen vilde isaafald store Masser af nyt Guld finde sin Vei og hindres fra at opsvulme de allerede tidligere existerende Guldforraad benyttede i Circulationen. Endvidere kunde man lægge Hindringer i Veien for Brug af Checker, Girooverførsler og Likvidationer gjennem stærk Beskatning for derved at tvinge Publikum til istedet at benytte Banknoter. Brugen af Banknoter ville derpaa stige; deres Antal maatte forøges og en Masse Guld borttages fra det aabne Marked for i Notebankens Kjældere at fundere de nye Banknoter udkrævede til at erstatte Checker, Giro og Lignende.

§ 216. Kan en By eller et District ved Export af Guld foranledige Pengemangel andetsteds i Landet?

Hvis en Bys Kjøb fra Udlandet overstiger Byens Salg til Udlandet, maa Byen betale Forskjellen med Guld. Som Følge af disse Dispositioner fra Byens Side synker Landets Guldforraad; fra Circulationen maa Noter inddrages og Pengemangel vil kunne opstaa. Hvorlangt vil denne Pengemangel strække sig? Vil den holde sig indenfor vedkommende By eller brede sig videre?

Tag et Exempel fra Norge. Størstedelen af den 2 Millioner store Befolkning lever rundt omkring en ubeboet vidtstrakt Ørken med et fælles Navn kaldet Høifjeldet. Paa Østsiden ligger Landets Hovedstad Christiania med omtrent 225.000 Indvaanere. Ved Vestkysten findes Landets anden By i Størrelse det før omtalte Bergen med 72,000 Indvaanere, der fornemmelig ernære sig ved Export af tørret Fisk til Middelhavslandene og Import af udenlandske Varer til Vestkystens Fiskerbefolkning. Desuden besidde de adskillige Dampskibe beskjæftigede i Fragtfart hele Verden over. Hvis nu Fiskerierne et Aar give lidet Udbytte, men de Handlende i Bergen ligefuldt bestemme sig til at ville overlade Fiskerne paa Credit indtil næste Aars Fiske det fornødne Korn etc., saa ville de Handlende i Bergen ved at importere Kornet fra det sorte Hav paadrage sig Gjæld til Rusland. I foregaaende Aar betalte de bergenske Handlende sin Gjæld til Rusland med Guld erholdt i Spanien og Nabolande for den tørrede Fisk. Men da iaar kun lidet tørret Fisk er exporteret, saa vil Guldet fra Spanien

ikke være nok til at betale Rusland. Samtidig med det mislige Fiske kan det hænde, at der i Bergen dannes Selskaber til Indkjøb af saamange nye Dampskibe i England, at deres Kostende overstiger Guldet opsparet fra Fragterne af de ældre Dampskibe. Til Betaling af Bergens Korn og Dampskibe maa nu norsk Guld gaa til Udlandet. I de senere Aar pleier Norge ved Export af Guld ofte at benytte Sveriges Hovedstad Stockholm som Mellemmand.*) I det foreliggende Tilfælde vilde maaske Bergen lade Banker i Stockholm fra sit udenlandske Tilgodehavende betale Kornet og Dampskibene. Derpaa vilde Bergen foranledige en Bank i Christiania til at betale Stockholm. I Henhold til dette Opdrag maatte saa Christianiabanken tage Guld fra sit Pengeforraad og sende det til Stockholm for at ordne Bergens netop stiftede Gjæld i Stockholm. Eller, hvad der kommer ud paa det Samme, Christianiabanken, kan anmode Notedepartementet i Norges Bank i Christiania om at udføre dette Arbejde. I begge Tilfælde formindskes Christianias Pengeforraad.

Bergens Gjæld for Kornet og Dampskibene er nu overflyttet til Christiania. Ogsaa denne Gjæld maa betales. Pengene hertil faa de bergenske Skyldnere væsentlig i sin Bys Banker ved Udtagning af gamle Indskud og ved bevilgede Laan. Paa Skyldnernes Vegne indbetale de bergenske Banker samtlige Noter til Norges Banks Afdeling i Bergen, som gjennem sit Hovedsæde i Christiania overdrager Pengene til vedkommende Christianiabank. Pengene ere dermed borttagne fra Bergens Pengeforraad for at erstatte Afgangen, der fandt Sted i Christianias Pengeforraad ved Overførselen af Guldet til Stockholm. En Formindskelse er foregaaet i Norges Pengeforraad ved Exporten af Guld til Betaling af bergensk Gjæld i Udlandet. Men Formindskelsen har alene rammet Pengeforraadet i Bergen. I det øvrige Norge findes der ligesaa mange Penge som før. End mindre have Virkningerne af af Bergens Dispositioner kunnet gaa ud over Landets Grændser og formindsket udenlandske Byers Pengeforraad. De bergenske Dispositioner have alene berørt Bergens Pengemarked, intet andet Pengemarked.

Ganske tømt for Penge vil dog Bergen endog i værste Fald ikke blive. Som tidligere omtalt bringes kun en Del af hvert Steds Penge til Bankerne som Indskud. Resten af Pengene forbliver altid ude blandt Befolkningen. Det var fornemmelig fra Bankerne i Bergen, at Penge via Christiania og Stockholm sendtes ud til Betaling af det

*) Dette skreves i 1901. Senere have Forholdene forandret sig.

russiske Korn og de engelske Dampskibe. Hos de bergenske Banker opstod nu Pengetrang gjørende det vanskeligt for Laantagere at erholde Laan. Hvad derimod angaar Pengene ude blandt Befolkningen, saa blev neppe nogen betragtelig Del af dem taget bort fra Bergen; thi i Regelen befandt de sig udenfor Kornimportørernes og Dampskibsredernes Rækkevidde.

Hidtil er det blevet antaget, at Bergen til Betaling af Kornet og Dampskibene alene kan raade over sit eget Pengeforraad i Bergen, i hvilket Tilfælde de foretagne Dispositioner kun berøre Bergens Pengemarked. Det kan imidlertid tænkes, at det staar i Bergens Magt at sætte sig i Besiddelse af Udenverdenens Penge. Isaafald kunne de bergenske Indkjøb i Udlandet af Korn og Dampskibe ogsaa faa Indflydelse paa andre Pengemarkeder.

Som antydet findes der i Bergen en Afdeling af Norges Banks Bankdepartement. Skulde Bergen gjennem denne Afdeling kunne skaffe sig Penge hidtil benyttede i andre Dele af Landet? Nævnte Bankdepartement, der driver almindelige Bankforretninger, pleier ligesom enhver anden Bank at modtage ubenyttede Penge som Indskud ved sit Hovedsæde i Christiania og ved hver af sine Afdelinger rundt omkring i Landet. Fra disse Indskud gives Udlaan til Befolkningen paa alle Steder, hvor Bankdepartementet er etableret. Til Udlaan paa hvert Sted stilles til Disposition en Sum bestaaende delvis af Stedets Indskud og delvis af Penge tagne fra Bankdepartementets Actiecapital og Reservefond samt fra de ufunderede Noter. Om disse sidste taltes der blandt Andet i § 157. Udlaanene ske til samme Rente over det hele Land. Selv om i en By de andre Banker skulde forhøie sin Rente paa Grund af indtrædende Pengeknaphed paa Stedet, vedbliver Bankdepartementets derværende Afdeling at udlaane Penge til den lavere Rente gjældende i det øvrige Land —, saalænge Afdelingen har Noget at udlaane. For at vende tilbage til Bergen saa vilde Bankdepartementets derværende Afdeling ligesom Byens øvrige Banker tage Penge fra Befolkningens Indskud saavelsom fra sine øvrige Midler og udlaane Pengene til de bergenske Importører af Korn og Damskibe. Men skulde disse Importører efter at have erholdt laant Alt, hvad Bergensbankerne inclusive Bankdepartementets Afdeling har at udlaane, fremdeles fortsætte med sin Import og til Betaling behøve nye Laan, saa ville de ikke kunne vente at faa Laanene i Bankdepartementets bergenske Afdeling. Om de i det Hele taget her faa laant Mere, saa maatte det ske paa den Maade, at Hovedsædet i Christiania stillede Noget af

Indskuddene i andre Byers Afdelinger til Disposition for Bergen. Isaafald vilde de bergenske Importører tage disse Penge hørende hjemme andetsteds i Landet og via Christiania—Stockholm sende dem udenlands paa beskrevne Maade med den Følge, at det øvrige Lands Pengeforraad formindskedes paa Grund af den overdrevne bergenske Import. Men om store Summer vilde der dog ikke blive Tale. I Norges Bank har saaledes ikke de bergenske Importører nogen Kilde at trække nævneværdige Pengesummer fra det øvrige Land til Betaling af en vidt opdrevet Import. Den Omstændighed, at Norges Banks Bankdepartement havde aabnet en Afdeling i deres Midte, vilde ikke skaffe dem mange udenbys Penge.

Skulde Bergen have nogen Udsigt til at bemægtige sig Penge tilhørende det øvrige Land, maatte Bergen besidde andre Resourcer end den nu omtalte. Som saadanne kunne nævnes Inddragning af Penge, som Bergen havde udlaant til det øvrige Land; endvidere Laan af Penge opnaaet af Bergen hos Bankerne andetsteds i Norge; fremdeles Forhøielse af Renten i Bergen for derved at tiltrække Indskud af ubenyttede Penge fra private Personer i det øvrige Land; endelig kan nævnes Salg af Værdipapirer og Objecter fra bergenske Eiere til Kjøbere fra andre Egne. Hvis det lykkedes de bergenske Importører at erholde Raadighed over disse udenbys Penge, kunde de ligesom i det foregaaende Tilfælde udsende dem via Christiania—Stockholm til Betaling af det russiske Korn og de engelske Damskibe. Ved de stærke bergenske Kjøb af Korn og Dampskibe vilde Pengeforraadet i det øvrige Land under de sidst berørte Omstændigheder formindskes og efterfølges af Stramning i Pengemarkedet.

Imidlertid hører det dog til Sjeldenhederne, at en enkelt By vil kunne sætte sig i Besiddelse af udenbys Penge mange nok til at fremkalde Pengemangel i Resten af Landet. Muligens vil Landets merkantile Hovedstad undertiden kunne gjøre det. Men i Almindelighed eier ingen enkelt By eller Landsdel Evne til at tømme det øvrige Land for Penge i nogen følelig Grad. Først naar den stærke Import samtidig foregaar over større Dele af Landet, maa de rolige Indvaanere i Resten af Landet forberede sig paa at blive generede ved de febrilske Dispositioner foretagne af deres Landsmænd andetsteds i Riget.

§ 217. *Truer Cheken Notebankens Guld.*

Eieren af Noter kan kræve dem ombyttede med Guld i Notebanken. Nogen saadan Ret tilkommer der ikke Eieren af en Check. Det er derfor Noter og ikke Checker, som har det i sin Magt at tage Guld fra Notedepartementet i Notebanken.

Indirecte vil dog ogsaa Checken kunne formindske Notebankens Guldforraad. Thi en udstrakt Anvendelse af Checker bringer saaledes som allerede forklaret de forhaandenværende Noter til hyppigere at skifte Eiere end i Landet uden Checker. Jo hurtigere et Beløb Noter skifter Eiere, desto større er Chancen for, at tilsidst en Eier tager Noterne og ombytter dem med Guld i Notebanken, til Formindskelse af Guldforraadet. Hvis i Landet med Checker et Notebeløb efterhaanden i 8 Dage kan komme til at tilhøre 30 Personer, medens i Landet uden Checker det samme Beløb paa Grund af den langsommere Circulation antages høist at kunne faa 10 Eiere paa 8 Dage, saa er Chancen for Notebeløbets Overgang i en Persons Eie bestemt paa at ombytte det med Guld større blandt de 30 end blandt de 10 Personer. Da det alene ved Checken bliver muligt for et saa stort Antal som de supponerede 30 Personer at disponere over Noterne med deraf følgende større Chance til Guldudvexling, saa kan Checken paa denne Maade indirecte komme til at foranledige extra Krav paa Notebankens Guld.

§ 218. *Panik.*

For Panik vil Notedepartementet i en Notebank vistnok neppe blive udsat. Ialfald kan Forfatteren af nærværende Bog ikke erindre at have hørt Tale om noget saadant Tilfælde. Hvad der her skulde fremkalde Panik, var Frygten for, at Notedepartementet paa Grund af Guldafgang kan komme i den Nødvendighed at maatte negte Noters Indløsning med Guld. Eierne af Noter kunde derefter tænkes at indfinde sig massevis i Notedepartementet for, medens det endnu var Tid, at sikre sig Guld for sine Noter. Om ikke feiles, ytrer dog Ængstelsen sig paa anden Vis; den giver sig tilkjende paa den Maade, at Noterne synke i Værdi. Der gives Agio paa Noterne, som det heder. Jo lavere Notedepartementets Guldforraad synker, desto mere falder Noternes Værdi. Cfr. § 168 i Slutningen.

De almindelige Banker derimod blive stundom Gjenstand for Panik hvilket hurtig kan føre til deres Standsning og Fallit. Er Banken daar-

lig, fortjener den maaske sin Skjæbne. Men Panikken kan ogsaa ramme en fuldstændig solvent Bank. Det er dens Indskydere, som gribes af Panikken. Uden Grund kan der hos Indskyderne opstaa Frygt for Bankens Sikkerhed. I sin Ængstelse styrte de hen for at faa sine Indskud tilbage. Som Betaling er Guld og Noter dem lige velkomne, forudsat at i Øieblikket Intet er at udsætte paa Notedepartementets Ledelse. Saalænge Banken besidder Guld eller Noter i sin Kasse, efterkommes Indskydernes Krav paa at faa sig sine Indskud udbetalt. Men har Banken udgivet alle sine Penge og Skrækken endnu ikke har lagt sig, maa Banken indstille sine Betalinger og overleveres til Concurs.

Bankpanik indtræffer lettere i et Land, hvor Checken almindelig anvendes, end i et Land uvant med Checkens Brug. Af to lige godt styrede Banker beliggende i hver sit af de to Lande vil Banken i Landet med Checker snarere faa et Stormløb paa sig end den anden Bank, hos hvem Checken ikke benyttes. Aarsagen hertil maa søges i den Omstændighed, at den førstnævnte Bank sidder med smaa Pengeforraad og store Folioindskud, medens hos den sidstnævnte Bank saavel Pengeforraad som Folioindskud ere smaa. Hvorfor saa er Tilfældet, forsøgte en tidligere Paragraf at forklare. Vi henvise dertil. Factum er altsaa dette, at der findes et ugunstigt Forhold mellem Pengeforraad og Folioindskud i Banken med Checker. Heraf have Indskyderne en instinctmæssig Fornemmelse. I Bevidstheden herom ligger det nær for enhver Folioindskyder, naar nogen for Banken uheldig Begivenhed maatte indfræffe, at rette det Spørgsmaal til sig selv, hvorledes det vilde gaa ham, hvis de øvrige Indskydere opskræmte af det Indtrufne begyndte at udtage sine Indskud, medens han selv forholdt sig rolig. Bankens faa Penge strække kun til for et Mindretal af Indskyderne. De, som først maatte indfinde sig, ville faa Sit; men de Andre inclusive ham selv ville Intet erholde. Bedre strax at tage sit Indskud ud end at komme for sent! Saaledes kan Enhver ræsonnere, og Panikken er da ikke langt borte. I den anden Bank uden Checker findes der tilstrækkeligt Penge i Forhold til Størrelsen af Folioindskuddene. Her vilde i Tilfælde af Panik ikke alene et Mindretal, men sandsynligvis Majoriteten af Folioindskyderne kunne betales med de forhaandenværende Penge. Folioindskyderne føle sig derfor mere sikre her; de lade sig ikke saa let opskræmme til Stormløb paa Banken.

Er det kommet saavidt, at Panik er opstaaet i Anledning af nogen af de to Banker, vil Banken med Checker have mindre Udsigt til at

ride Stormen over end Banken uden Checker. Thi den førstnævnte Banks Pengeforraad vil snart være absorberet af de mangfoldige Indskydere trængende sig mod hverandre i Bankens Lokale, medens den anden Banks Penge vil holde længere ud paa Grund af det mindre Antal tilbagekrævende Folioindskydere her, ja maaske vare saa længe, at Indskyderne ved at se Enhver blive betalt ende med at beroliges. Panikken faar ikke Tid til at lægge sig hos den første Bank, men ophører i den anden Bank.

Capitel 24. Hindringer for Productionen.

§ 219. Mangel paa Capital og paa Erfaring.

Man tage to Landstrækninger lige vel udrustede fra Naturens Side med frugtbar Jord, Skove, Kul, Metaller, seilbare Floder og Fiskepladse.

Det ene af disse Lande har været saa længe befolket, at Beboerne i Tidens Løb have skaffet sig Mængder af Kvæg og Agerbrugsredskaber, aabnet Kulgruber, anlagt Bjergværker og alle Slags Fabrikker, istandbragt Veie og Jærnbaner, bygget Skibe etc. Med andre Ord Landet er vel forsynet med Capital, for at tage et Udtryk benyttet i Slutningen af § 92. Som Følge heraf er Productionen bragt op til en høi Grad af Udvikling, saavel hvad Kvantitet som Kvalitet angaar.

Det andet Land derimod har ligget ubeboet og er først nylig blevet aabnet for Indvandring. De spredte Beboere se sig omgivet af rige naturlige Hjælpekilder, men mangle endnu de ovenfor opregnede Productionsmidler. Productionen vil her være ringe; og Aarsagen er Beboernes Mangel paa Capital, der hæmmer Productionen og hindrer den fra at antage det Omfang, som der under gunstige Omstændigheder kunde opnaa.

Paa lignende Maade influeres Productionen af Indvaanernes Erfaring. I tæt befolkede Egne findes gjerne mere Viden og mere Erfaring angaaende Alt vedrørende Productionen, end Tilfældet er i spredtboende Samfund. Sammenlignes 2 Millioner Mennesker sammentrængte paa et Areal af 25,000 □ Kilometers Størrelse med andre 2 Millioner spredt over et Omraade af 500,000 □ Kilometer, ville de Sidste efter al Sandsynlighed besidde mindre Forstand paa Production end de Førstnævnte. Opstaar der Spørgsmaal om at aabne en ny Virksomhed, der egner sig for begge Lande, vil maaske Mangel paa Erfaring hindre Projectet fra at komme til Udførelse i det tyndt be-

folkede Land og berøve Landet Udsigten til en Forøgelse af sin Production. Cfr. § 120.

§ 220. Mangelfuldt offentligt Styre.

Productionen i et Land hæmmes ofte i sin Udvikling ved Tilstande og Handlinger, som enten directe ere fremkaldte af det Offentlige eller, om de have sin Oprindelse fra private Individer, kunde være blevne standsede af de offentlige Autoriteter, om disse havde villet skride ind med Kraft. Productionen holdes isaafald nede paa Grund af mangelfuldt offentligt Styre.

Som et Udslag af mangelfuldt oflentligt Styre kan nævnes for høie Skatter til Stat og Commune. Regjering og Nationalforsamling have det i sin Magt at holde Skatterne inden rimelige Grændser. Fastsættelsen af Skatterne til Staten sorterer directe under disse Autoriteter. Med stor Lethed kunne Regjering og Nationalforsamling ogsaa lægge Baand paa opstaaende Tilbøiligheder hos Communebestyrelser til at bruge formange af Skatteydernes Penge; det vil i saa Henseende være tilstrækkeligt at fastsætte en Procentsats, udover hvilken Skatterne ikke maa stige. Undlader Regjering og Nationalforsamling her at gjøre sin Pligt, men lader Skatterne voxe i det Uendelige, saa kan dette characteriseres som mangelfuldt offentligt Styre skikket til at lægge Hindringer i Veien for Vækten af Landets Production. For det Første vil under saadanne Tilstande enhver Arbeidsgiver maatte opgive saameget af sin Andel i Aarets Production og beholde saa Lidet tilbage for sig selv, at Opmuntringen til Anlæg af Fabrikker, Opdyrkning af Jord, Aabning af Gruber, Bygning af Skibe etc. betydelig dæmpes hos Enhver, som maatte besidde Betingelser for at kunne gaa igang med saadanne Arbeider. De fristes til at holde sig uvirksomme eller til at bosætte sig i andre Lande, hvor saadanne Hindringer ikke existere. Dernæst ville de høie Skatter i det Hele taget formindske Antallet af den Slags Individer, forsaavidt som Skatterne vanskeliggjøre Foretagelse af de Besparelser i Productionsandelene, ved hvilke ovennævnte Foretagender bringes til Udførelse.

Socialisme er en anden Foreteelse, der kan tage Overhaand ved Svaghed eller mangelfuldt Styre fra Regjerings og Nationalforsamlings Side. Af Socialismen haves to Slags, begge skadelige for Productionens Vækt om end ikke i lige Grad. Næsten overalt har i de senere Tider en mildere Socialisme gjort sit Indpas dels som Følge af formegen

Sentimentalitet hos Landenes Styrere og dels i deres Ønske om at vinde Stemmer hos Masserne ved Valgene til Landets Nationalforsamling eller til Communebestyrelserne. Denne mildere Socialisme giver sig tilkjende ved en voxende Tilbøilighed hos de Styrende til i stor Udstrækning at anvende de fælles Skatter særlig til Fordel for Arbeiderne. Som Exempler herpaa kan nævnes Ødsling med Penge til Udstyr og Drift af Almueskoler og endvidere de mange smaa Poster, der uden egentlig at tiltrænges blive oprettede og bortgivne som Sinecurer for Individer fra de udannede Klasser. Naar denne mildere Form af Socialismen hindrer Productionen fra frit at udfolde sig, kommer det deraf, at den nødvendiggjør Forhøielser af Skatterne, hvilket saaledes som ovenfor bemærket dæmper Lysten hos eventuelle saavelsom existerende Arbeidsgivere til at befatte sig med Productionen. Endnu værre er den virkelige Socialisme, for hvilken der i alle Lande drives Agitation. Formaalet for denne Socialisme gaar praktisk talt ud paa at tage Enhvers Eiendom og fordele Alt ligelig mellem Landets Indvaanere. Indførelsen af en saadan Tilstand vilde selvfølgelig dræbe alt Initiativ til Forøgelse af Productionen. Hvem vilde bekymre sig om at spare og omforme sine sparede Producter til nye Productionsmidler og i det Hele taget udvide sin Production, naar han vidste, at alle hans Erhvervelser vilde blive ham berøvede? Under en stærk Regjering vil den virkelige Socialisme aldrig komme til Magten og aldrig faa gjennemført sine Idealer om Fælleseie. Skulde en saadan Tilstand blive gjennemført, maatte Skylden derfor saavelsom for den paafølgende Tilbagegang i Productionen lægges paa de offentlige Autoriteter og deres svage Styre, som tillod Socialismen at gjøre sig til Herre over Landet.

Arbeidernes Sammenslutning i Fagforeninger vil, om de misbruges, hindre Productionens Vext ja endog udsætte den for Tilbagegang. Da saadan Misbrug blot kan finde Sted, naar de offentlige Myndigheder se gjennem Fingre dermed, maa den paafølgende Nedgang i Productionen med Rette lægges mangelfuldt offentligt Styre tillast. Ingen vil forbyde Arbeiderne at danne Fagforeninger og gjennem disse at anordne Arbeidsnedlæggelser, de saakaldte Striker. Kun maa dette foregaa i Sømmelighed og uden Forulempelse af Andre. Isaafald vil Productionen forsholdsvis mindre afficeres af Strikerne. Men Arbeiderne maa ikke strafløst foretage Handlinger, som begaaede af Personer staaende udenfor Arbeiderclassen vilde medføre Gjerningsmændenes Afstraffelse efter Loven. Hvis en Fabrikant i Misfornøielse med

en Collega vilde overfuse ham med Skjældsord eller med Trudsler og Voldshandlinger skræmme hans Underordnede fra at indfinde sig til Arbeide eller forulempe ham med Stød og Slag, vilde det gaa hin Fabrikant meget ilde. Drøie Bøder eller Fængsel eller Strafarbeide vilde være hans sikre Skjæbne. Hvad der er forbudt for en Fabrikant, bør ogsaa forbydes Arbeiderne. Alle bør være lige for Loven. Men det er dette, som ikke altid overholdes. Arbeiderne indtage mangesteds en Særstilling. Hvad der vilde medføre Straf for Fabrikanten, kunne hans Arbeidere strafløst foretage sig, fordi de Styrende smigre for dem i Haab om at vinde Stemmer fra dem ved næste politiske Valg. Til største Skade for Productionen tillades det mange Gange Arbeiderne at anvende Vold for at hindre Kammerater, der ikke ville slutte sig til dem, fra at arbeide; og ligesaa tillades det Fagforeningerne frækt at blande sig i Fabrikantens private Affærer, at forbyde ham Brugen af nye tidsbesparende Maskiner, forbyde ham at engagere Arbeidere udenfor Fagforeningerne etc.

Som et Middel til at bringe Fagforeningerne til at optræde med Sømmelighed turde det anbefale sig at fratage Fagforeningerne Retten til selv at udnævne sine betalte Ledere og istedet lade dem udnævne af Regjeringen.

§ 221. Hær og Flaade.

Hvis Udgifterne til Hær og Flaade antage saadanne Dimensioner, at Skatterne som Følge deraf blive for store, vil denne Skatternes Vext holde Productionen nede saaledes som forklaret i forrige Paragraf under Omtale af Skatterne. Hær og Flaade have ved at forhøie Skatterne hindret Productionen fra at naa en Udvikling, som den uden disse Institutioner vilde have erholdt.

Som en anden skadelig Virkning af Hær og Flaade sees det ofte fremholdt, at gjennem dem gaar der tilspilde megen Arbeidskraft, der kunde være anvendt til Forøgelse af Landenes Production. Istedetfor at beskjæftige Soldater og Matroser med militære Øvelser vilde det være bedre at lade disse unge Mænd arbeide i Productionens Tjeneste.

Hvis de der Alle kunde finde Plads, er Paastanden berettiget. Men er dette saa vist? I Europa synes der at findes mere Arbeidskraft end paakrævet. Derpaa tyder ialfald den aarlige Udvandring til andre Verdensdele. Om nu det allerede overfyldte Arbeidsmarked efter Opløsning af Hære og Flaader skulde oversvømmes med nye Arbeidssøgende, vilde det findes vanskeligt at skaffe dem Beskæftigelse i Eu-

ropa. Den europæiske Production hæmmes derfor neppe ved at miste alle disse unge Mænd, som bortkaldes fra sine Hjem for ligge et Par Aar i Garnison som Soldater eller tilbringe lignende Tid ombord i Orlogsfartøier.

Naar Talen er om Hær og Flaade, ligger det nær ogsaa at tænke paa Krig. Saalænge en europæisk Krig foregaar, vil Productionen som oftest synke stærkt i de krigsførende Lande. Samtidig stimuleres Productionen noget i andre Landre, hos hvem de krigsførende Magter maatte optage Laan. Naar Freden er sluttet, vil Productionen tage Opsving i de tidligere kjæmpende Lande, undertiden endog i paafaldende Grad.

§ 222. *Toldomraader.*

Om Toldens Indflydelse paa Productionen har allerede et tidligere Capitel udtalt sig. Nærmest kun den ene Side af Sagen blev dog der berørt. Det var navnlig Beskyttelsestoldens Evne til at forøge Productionen i det beskyttede Land, som der blev fremholdt.

Beskyttelsestolden har imidlertid ogsaa en anden Virkning. Samtidig med at den opmuntrer til Production i eget Land, virker den hindrende paa Productionen i andre Lande, hvilken hæmmes i sin Vext eller endog aftager. Forinden Toldbeskyttelsen sendte det nu toldomgjærdede Land en Del af sine Naturproducter til Udlandet for at ombyttes blandt Andet med udenlandske Fabrikvarer. Efter Toldbeskyttelsen forfærdiger Landet selv disse Fabrikvarer. De tidligere exporterede Naturproducter forblive i Landet og gives praktisk talt til Frembringerne af de nye toldbeskyttede, indenlandske Fabrikvarer i Bytte med disse Varer. Fabrikanterne i Udlandet, som ikke længere kunne sende sine Fabrikvarer til det nu toldbeskyttede Land for at udvexles med de nævnte Naturproducter, ville i bedste Fald, om det lykkes dem at opdage nye Markeder, se sin Production stagnere paa Grund af Toldbeskyttelsen i det andet Land eller i Mangel af saadanne nye Markeder endog maatte finde sig i at formindske sin Production.

§ 223. *Myntomraader.*

Jorden er opstykket i Myntomraader. Grændserne for et Myntomraade og for et Land falde som oftest sammen, ligesom Tilfældet er med Tolden. De Forenede Stater i Amerika, England, Tydskland, Østerrig, Rusland og Holland have hver sin forskjellige Mynt. Den

latinske Gruppe af Lande benytter Franken, medens de tre skandinaviske Riger betjener sig af Kronemynt, dog saaledes at kun Metallet overalt er lovligt Betalingsmiddel, medens derimod det ene Lands Banknoter ikke kunne forlanges modtagne som Betaling i det andet Land.

Denne Omstændighed, at et Lands eller en Myntunions Penge ikke gaa som lovligt Betalingsmiddel udenfor vedkommende Land eller Union synes ved første Øiekast at maatte være en Hindring for Productionens Vext. Ved de forskjellige Myntsystemer, saa kunde der ræsonneres, vanskeliggjøres det frie internationale Udbytte af Producter, hvoraf Følgen igjen bliver mindre Production. Hvis omvendt hele Verden havde et fælles Myntsystem, vilde den internationale Udbytning have gaaet lettere, hvorfor Productionen for at holde Skridt med denne større Udbytning maatte være steget.

Men ved nærmere Betragtning viser det sig, at den internationale Vareudbytning meget lidet afficeres af de forskjellige Myntsystemer. Det er væsentlig ved de Handlende, at Udbytningen af Producter fra Land til Land besørges. Hvad enten de to Lande benytte samme Myntsystem eller anvende f. Ex. Reichsmark og Rubel, har for de Handlende meget lidet at betyde. Thi de lære snart at foretage de Udregninger, som i Tilfælde af forskjellig Mynt kræves for at kunne sammenligne de to Landes Varepriser og omregne Beløb udtrykte i deres eget Lands Mynt til Beløb lydende paa fremmed Mynt. Lidt Bryderi og Tidsspilde foraarsager det dem, men dog saa Lidet at det er for Intet at regne. Importerer et Lands Handlende for en Tid udover Exporten, saa at de maa sende Guld udenlands til Betaling af de formeget importerede Varer, vil heller ikke i dette Tilfælde nogen Vanskelighed opstaa for dem fra Tilstedeværelsen af forskjellige Myntsystemer. Ogsaa her bliver der blot Tale om et Regnestykke, der er hurtig lært. Udsigten til at skulle betale Udlandet med Guldsendelse vil derfor ikke afskrække en Handlende fra at kjøbe Varer i Udlandet, saameget mere som han selv viser dette Bryderi med Guldet fra sig og vælter det over paa sin Bank.

Da saaledes de forskjellige Myntsystemer, hvoraf Landene gjøre Brug, ikke afficere den internationale Udbytning af Varer, besidder Udbytningen formodentlig omtrent den samme Størrelse, som den vilde havt under et fælles internationalt Myntsystem. Men har Jordens Udstykning i Myntomraader ikke kunnet hindre Udbytningen af Varer i sin Vext, saa har den heller ikke kunnet hindre Productionens Vext.

I det Foregaaende har Opmærksomheden alene været rettet paa Udvexling af Producter mellem europæiske Lande sig imellem. Til den oversøiske Handel har der ikke været taget Hensyn.

§ 224. Uaar.

Daarlige Tider eller Uaar, som de ogsaa kunne kaldes, ville sjelden samtidig hjemsøge alle et Lands Egne, men i Regelen lade flere eller færre af dem uberørte af Ulykken. Størst Chance for kun partielt at rammes besidde Lande med betydeligt Fladeindhold, stærkt vexlende geologiske Formationer og lange Kystlinier. Indenfor et saadant Lands Grændser ville Næringsveiene være saa uensartede, at et Uaar for den ene ikke behøver at mene et Uaar ogsaa for de andre.

Saa er blandt Andet Tilfældet i Forfatterens Hjemland Norge. I det østlige Norge med Christiania og Trondhjem som Centrer udgjør Jordbrug og Skovenes Afkastning de to fornemste Indtægtskilder. I det vestlige Norge derimod med Bergen som Centrum bevirker Landets Configuration saavelsom Klimatet, at Jordbruget næsten overalt er af liden eller ingen Betydning, hvorhos saagodtsom ingen Skove der findes. Hovednæringsveien her er Udnyttelsen af den rige Tilgang paa Fisk af forskjellige Slags, som periodisk strømmer ind til Kysten. Foruden de her nævnte tre Næringsveie indtager Skibsfarten en overordentlig fremtrædende Plads i Landets Økonomi. Det er fornemmelig i Byerne, at Skibene eies. Af andre Næringsveie kunne nævnes Fabrikdrift, der fornemmelig trives i det sydøstlige Norge, men dog ogsaa forekommer paa mange andre Steder i Landet, samt endelig Export af Is, Ertser og Mineraler.

Alene ved et mærkeligt Uheld skulde disse saa forskjellige Næringsveie samtidig alle slaa Feil. Selv i værste Tilfælde vil sandsynligvis kun et Par af dem være nødlidende. Og Nødstilstanden vil ikke bestaa i, at disse Næringsveie under Trængselsaaret ganske ophøre at producere, men give sig tilkjende ved en lavere Production end vanligt. Noget om end Lidet sammenlignet med foregaaende Aar vil en Næringsvei altid frembringe, selv om et Uaar indtræffer. Som en Type paa daarlige Tider i Norge kan vælges et Aar, i hvilket for det østlige Norges Vedkommende Jordbruget giver daarligt Udbytte som Følge af Tørke, samtidig med at Fortjenesten af Skovene bliver ringe paa Grund af liden Efterspørgsel i Udlandet paa Trælast. Paa den anden Side antages det vestlige og nordlige Norge at have faaet et godt

Fiske, ligesom Skibsfart og Export af Is, Ertser samt Mineraler gaar efter Ønske. Udbyttet af disse Næringsveie bliver iaar det samme som ellers; men da Productionen af Landbrugsproducter og Trælast i det østlige Norge uden aldeles at ophøre er liden sammenlignet med andre Aar og maaske 100 Millioner Kroner lavere end i ordinære Aar, saa vil Landets samlede Production i et saadant Aar falde fra de sædvanlige 700 Millioner Kroner ned til en Værdi af 600 Millioner Kroner. Alle Deltagerne i Productionen opregnede tidligere i denne Bog og udgjørende Landets hele Befolkning vil i det daarlige Aar alene frembringe Producter til en Værdi af 600 Millioner Kroner at fordele mellem dem alle i Modsætning til de normale Aars 700 Millioner Kroner store Production.

Hvorledes bliver nu Fordelingen af den mindre Production at foretage? Den samlede Production har iaar været $^1/_7$ Del mindre end forrige Aar. Vil derfor iaar Enhver erholde $^1/_7$ Part mindre end ifjor og, naar han ifjor fik sig tildelt 7 Kroners Værdi i Producter, iaar kun modtage Producter værd 6 Kroner? Som bekjendt er dette ikke Tilfældet. Reductionen nødvendig at foretage ved Uddelingen af Aarets Producter som Følge af det mindre Kvantum staaende til Disposition vil fornemmelig gaa ud over Individer særlig sysselsatte i de lidende Næringsveie, men mindre eller endog slet ikke føles af den øvrige Befolkning. Naar der iaar bliver 100 Millioner Kroner mindre Producter at fordele end ifjor, saa vil dette nærmest ramme dem, som producere mindre, nemlig Jorddyrkerne og Skoveierne i Christiania—Trondhjem Omraadet. Værdien af det Kvantum, som disse iaar ville kunne fordele sig imellem, bliver 100 Millioner Kroner mindre end Værdien af de Producter, som fra forrige Aars Production kom til Fordeling mellem de selvsamme Personer. Som nævnt, aldeles blottede vilde de neppe være. Noget Udbytte har deres Jordbrug givet, hvorvel Kvantummet ikke er stort; og noget Trælast, om end lidet, have de exporteret. Tilstrækkelig for dem er dog deres Production ikke. Til Supplering af sin ringe Andel i Aarets Production dette Aar ville de tage fra sine Besparelser, exempelvis sælge Kvæg og Heste; eller laane hos de Handlende. Om Indflydelsen heraf paa Guldforraadets Størrelse er talt i §§ 198 og 216 forrige Capitel. Men selv med denne Supplering ville de dog saavel selv som deres Hjælpere maatte finde sig i Savn og indskrænke sine personlige Udgifter. Det Samme er Tilfældet med Andre, som maatte være afhængige af det østlige Norges Jorddyrkere og Skoveiere, selv om de bo andetsteds i

Landet. Jo større deres Afhængighed er, desto mere ville de lide som Følge af Uaaret, der er overgaaet denne Del af Landet. Af saadanne Individer kunne fremhæves Handlende og Fabrikanter gjørende Forretninger med den nødlidende Landbefolkning.

Det udeblivende Regn og den ringe Efterspørgsel i Udlandet paa Trælast, der iaar foranlediger nødlidende Tilstand hos Jorddyrkere og Skoveiere i det østlige Norge, vil lidet genere Befolkningen i det vestlige og nordligste Norge. For Indvaanerne her udgjøre Fiskerierne den fornemste Næringsvei. Og disse have iaar givet samme Udbytte som i almindelige Aar. For sin Fisk kunne Indvaanerne iaar tilbytte sig det samme Kvantum udenlandske Producter som i foregaaende Aar. I Vest og i Nord behøve Indvaanerne intet Savn at paalægge sig paa Grund af det lokale Uaar i andre Dele af Norge. Kun Beboerne af det østlige Norge, hvem Uaaret har hjemsøgt, maa iaar spise mindre og klæde sig sparsommeligere end tilvant.

I Classe med Indvaanerne af det vestlige og nordligste Norge kunne ogsaa sættes enkelte Næringsdrivende og enkelte Stænder boende spredt over det hele Land. Herved sigtes til alle Deltagerne i Skibsfart og Production af Is, Ertser og Mineraler. Ogsaa disse Næringsveie ere gaaede efter Ønske. Deltagernes Andele i den nationale Production iaar er derfor af samme Størrelse som tidligere. Ikke deres men kun den østlandske Landbefolknings Andel i Productionen er blevet formindsket. Det Samme gjælder Landets Embedsmænd og alle Andre paa fast Gage, hvad enten de bo i eller udenfor de nødlidende Districter. Endvidere maa nævnes Eierne af rentebærende Fordringer. Alle disse Personer ville nyde samme Indtægt i slette som i gode Aar. Deres Gager og Renter ville iaar som ifjor almindeligvis blive den udbetalt uafkortet.

Hvad særlig angaar Embedsmændene, saa have de ved at holde Orden i Landet deltaget i Arbeidet med at fuldføre Aarets nationale Production og kunne derfor kræve sin Andel i samme. Maaden, hvorpaa de sætte sig i Besiddelse af Andelen, blev tidligere forklaret. Denne Andel skifter aldrig Størrelse, men forbliver hvert Aar den samme. Udbetaltes der dem i det gode Aar fra Skatterne 5 Millioner Kroner Noter berettigede til at gjenkjøbe Producter værd 5 Millioner Kroner, saa vil det samme Beløb udbetales dem iaar tiltrods for, at et partielt Uaar har rammmet Landet.

Afvigelser fra foranstaaende Skildring kunne forekomme, men ere næppe af stor Betydning. Paa Grund af de fælles Interesser, der i

enkelte Henseender bestaar mellem Nationens Medlemmer, vil et Uaar foruden haardt at ramme de Forskjellige knyttede til de nødlidende Bedrifter ogsaa mildt føles af den øvrige Befolkning. Skatterne til Regjeringen kunne saaledes tænkes at stige noget over det hele Land, naar et daarligt Aar indtræffer i en Del af Landet. Hvis de direkte Skatter til Regjeringen supponeres hvert Aar at være uforandret 10 Millioner Kroner, maa i et Uaar de gunstigt stillede Landsdele betale Mere deraf, end Tilfældet vilde været i et godt Aar.

Besparelser foretages ogsaa i dette Aar om end i mindre Udstrækning end i gode Aar. I det østlige Norge vil det under det supponerede Uaar falde vanskeligt for Landbefolkningen at spare; de Fleste ville bruge hele sin Andel i Aarets 600 Millioner Kroner store Production til Livsophold. Men Befolkningen i den øvrige Del af Landet og alle Andre, som ikke rammes af Uaaret, saasom Embedsmændene, ville iaar erholde ligesaa Meget af den 600 Millioner Kroner store Production som ifjor af den 700 Millioner store Production. De ville derfor paa Grund af sin Andels Størrelse iaar som ifjor finde Anledning til Besparelser.

Har Uaaret hæmmet Landets Production? Svaret vil fremgaa af det Foregaaende. Selvfølgelig er dette Tilfældet i selve de hærjede Districter. Productionen supponeredes her at være faldt 100 Millioner Kroner paa Grund af Uaaret. Af Landets øvrige Producenter berørtes kun de, som levere sine Producter til Landbefolkningen. Den 700 Millioner Kroner store Production skulde derfor i det beskrevne Uaar gaa ned til endog under de supponerede 600 Millioner Kroners Værdi; men for ikke at faa formange Tal toges der intet Hensyn hertil i foranstaaende Udredning.

Capitel 25. Besparelsers Ødelæggelse.

§ 225. Naturkræfter.

Af hvert Aars Production bortlægges sædvanlig Noget som ubrugt og opsparet. De saaledes besparede Producter forblive tildels indtil videre ubenyttede bringendè Landets ældre opsparede Forraad af Varer til at stige. Men fornemmelig omformes de til permanente Objecter.

Alt Menneskeligt er imidlertid forgjængeligt og saaledes ogsaa Menneskenes Besparelser. Foruden at Slid og Luftens saavelsom Van-

dets Paavirkning tærer paa dem, kunne de pludselig gaa tilgrunde ved ulykkelige Hændelser saasom Ildebrand, Forlis paa Søen, Jordskjælv, Flom og maaske andre lignende Begivenheder. Særlig Ildebrand og Forlis bringe mange Besparelser til at forsvinde. Hvad der saaledes ødelægges af ældre Besparelser, erstattes ved nye Besparelser. Hvis der i Aaret er indtruffet forholdsvis liden Afgang, vil denne snart være fyldt. I modsat Fald kan det tage længere Tid, forinden det Forsvundne er fuldt erstattet.

§ 226. *Assurance.*

At man assurerer i et Forsikringsselskab hindrer ikke Besparelsers Ødelæggelse. Assurancen bevirker alene, at Tabet nu ikke bæres udelukkende af den Skadelidte, men fordeles paa en Mængde Personer. Muligens ogsaa Erstatningen af det Ødelagte gjennem nye Besparelser foregaar noget hurtigere ved Hjælp af Assurance, end uden Assurance vilde været Tilfældet.

Han selv og de øvrige Assurancesøgende tage nogle af sine Banknoter givne dem fra de Handlende for deres Andele i Aarets nationale Production, der i Norge foran antoges at have en Værdi af 700 Millioner Kroner, og bragte Noterne til Assuranceselskaberne som Præmie for at bruge et fra Assurancevirksomheden hentet Udtryk. Noterne kunne tænkes delte i to Portioner. Den ene Del af de som Præmie modtagne Noter beholdes af Assuranceselskabernes Eiere med Kontorpersonale. Dermed genkjøbe de fra Aarets nationale Production, hvad Producter der tilkommer dem som deres Andel af Productionen i Anledning af deres Arbeide med at befri andre Deltagere i Productionens Tilveiebringelse for Risicoen at lide Tab gjennem Ildebrand og Forlis. Den anden Del af Præmienoterne, til hvilke der paa samme Maade knytter sig Ret til at gjenkjøbe Producter fra Aarets nationale Production, er at betragte som sparede Noter. Eller rettere sagt de tilsvarende Producter ere blevne sparede af de Assurancesøgende. Egentlig skulde nu hver Enkelt af de Assurancesøgende eie saamange af de saaledes sparede Producter, som hans indbetalte Præmienoter med Fradrag af Noterne givne til Assuranceselskabernes Eiere og Contorpersonale kunde gjenkjøbe. Men hver enkelt Assurancesøgende frafalder sin Ret til sine sparede Producter og overdrager Retten til dem af sine Colleger, der have mistet Objecter ved Brand eller Forlis. En assureret Person har, for at tage et Exempel, mistet et Dampskib. Af Præmien

dannet ved Indbetalinger af samtlige Assurancesøgende leveres der ham saa Noter, hvormed han gjenkjøber de tilsvarende Producter sparede af hans Colleger og omformer disse Producter til et nyt Dampskib. Foregaar det i Norge, ville de sparede Producter praktisk talt blive exporterede til Udlandet og der ad Omveie ombyttes med et færdigt Dampskib.

Hvad enten han havde ladet sig forsikre eller ikke, var et Dampskib forsvundet og Summen af Landets ældre Besparelser tilsvarende formindsket. I begge Tilfælde maatte Afgangen fyldes ved nye sparede Producter fra Landets samlede Aarsproduction. Men disse sparede Producter vilde vedblevet at tilhøre selve de Sparende, om Assuranceselskaberne ikke havde existeret. Paa Grund af de tegnede Forsikringer gaa imidlertid de Andres sparede Producter ud af deres Eie og over i den Skadelidtes Besiddelse under Skikkelse af et nyt Dampskib. Forringelsen af Landets ældre Besparelser ved Brand og Forlis har Assurancen ikke kunnet hindre. Men dens Nytte bestaar blandt Andet i, at den bringer de Assurancesøgende til strax at spare fra sine Andele i Productionen saameget som paakrævet til øieblikkelig at bringe de gamle Besparelser op i samme Høide som forinden Branden eller Forliset. Tiltrods for disse Ulykker beholde de gamle Besparelser sit tidligere Omfang som Følge af Assurancen, hvilket kunde været tvivlsomt uden Assurance; thi uden Assurance var Besparelsen kaldet Præmie maaske ikke blevet foretaget, men Producterne fortærede. Og endvidere har Assurancen som nævnt fjernet en af de største Risicoer forbundet med Productionen, nemlig at tabe Productionsredskaber og Producter ved omtalte Begivenheder. Derved gjør Assurancen det lettere for Producenterne at fortsætte sit productive Arbeide.

§ 227. Krig og Oprør.

Om Ødelæggelse af ældre Besparelser ved Krig og Oprør behøver ikke Stort at siges. Historien indeholder fuld Besked derom. I første Række lider den Brøkdel af de krigførende Magters ældre Besparelser, der kaldes Krigsforraad, slem Medfart i saadanne Tider. Geværer, Kanoner, Ammunition, Uniformer, Proviant, Krigsskibe med Mere tilintetgjøres og maa senere erstattes fra Skatterne, der forsaavidt delvis kunne ansees som tvungne Besparelser fra Aarets nationale Production. Dernæst finder ligeledes stor Ødelæggelse Sted af andre Objec-

ter. Broer sprænges, Jernbaneskinner oprives, Bygninger opbrændes etc. etc.

§ 228. Uforstand eller Uheld.

Besparelser gaa ofte tilgrunde ved forfeilet Omformning af de besparede Producter til permanente Objecter. Feiltagelsen kan stamme fra Uforstand eller Uheld.

Sæt at en Mand laaner paa egne og Medinteresseredes Vegne 1 Million Kroner berettigede til at gjenkjøbe sparede Producter og derpaa omformer Producterne til en Fabrik etsteds ude paa Landet for der at tilvirke Sukker af Runkelroer. Efterat Fabrikken er blevet færdigbygget, viser det sig, at den ikke kan sættes igang, fordi Runkelroerne i Districtet ere uskikkede til Fabrikation af Sukker, eller af nogen anden Grund. Følgelig nedlægges Fabrikken og vil senere staa der til ingen Nytte som et Minde om tidligere Tiders begaaede Misgreb. Den store Murbygning med sin høie Maskinpibe midt ude paa Landet vil vanskelig kunne benyttes til noget Andet. De mange besparede Producter fra Aarets nationale Production medgaaede til Omformningen og forvandlede til nævnte Sukkerfabrik ville være blevne bortkastede til ingen Nytte. Vistnok existere de fremdeles i Skikkelse af en stor Fabrikbygning, men denne deres Existentse kan ikke gavne Nogen. I foregaaende Tilfælde medførte en Fabriks Anlæg paa galt Sted, at den maatte nedlægges. Aarsagerne til Nedlægningen kunne ogsaa være andre. Særlig kan i saa Henseende mærkes Overproduction af Fabrikker; saa stærkt kan Antallet af Fabrikker voxe, at nogle maa abandonneres.

Saadanne mislykkede Anlæg behøve forresten ikke alene at være Fabrikker. Der kan ogsaa paavises andre Anlæg af dette Slags saasom uheldig construerede Skibe, der totalt maa ombygges for at blive stabile; eller aabnede nye Gruber, som vise sig ingen Erts at indeholde; eller nye Dokanlæg uden Søgning; eller et Stykke Jernbane anlagt paa sumpig Grund og derfor nødsaget til at flyttes. I alle disse Tilfælde ere de besparede og uheldig omformede Producter at betragte som tabte og ødelagte. Ingen vil mere kunne have Nytte af dem, hverken den oprindelige Omformer eller nogen anden.

§ 229. Forødelse.

I Forødelse haves atter en Aarsag til Ødelæggelse af Besparelser. I dette Tilfælde gaar Ødelæggelsen kun ud over Producter og ikke

over permanente Objecter som i forrige Paragraf. Forødelse af de sparede Producter kunne foretages af selve de Sparende, men blive hyppig foranlediget ogsaa af andre Personer.

En Sparende kan komme paa andre Tanker og bestemme sig til at forøde sine Besparelser. Guldet berettiget til at gjenkjøbe hans sparede Producter indsatte han i sin Bank, men kræver det nu tilbage for ved dets Hjælp at komme i Besiddelse af Producter og forøde dem. Hænder dette kort Tid efter Foretagelsen af hans Besparelser, vil han til Fortæring gjenkjøbe fra Aarets sparede Producter maaske vælgende Producter sparede af ham selv eller, hvad der er mere sandsynligt, Producter sparede af Andre. Ved sin Forødelse har den tidligere Sparende ødelagt en Del af selve Aarets Besparelser. Lidt forskjelligt bliver Forholdet, hvis den Sparende venter længere Tid, maaske flere Aar, med at udtage sit Indskud, saa at Banken i Mellemtiden har udlaant hans Guld til en Laantager, som har benyttet det til at gjenkjøbe hans sparede Producter eller lignende andre Producter og omformet disse Producter til noget permanent Object. Anmoder isaafald den Sparende sin Bank om at faa det indskudte Guld tilbage for at forøde tilsvarende Producter, saa kan han ikke længere gjenkjøbe sine egne sparede Producter. Thi de ere allerede omformede af vedkommende Laantager til et permanent Object. Enten maa nu den forrige Sparende kjøbe fra de gamle Forraad opsparede af Handlende eller fra de endnu ikke omformede nye Forraad af Producter nylig sparede af Andre. I dette Tilfælde ødelægger den forrige Sparende ved sin Forødelse en Del Producter sparede af Andre end ham selv. De Handlende, hos hvem Producterne laa, have mistet Producterne og istedet modtaget deres Værdi i Guld. I denne Forbindelse kan der mindes om, at Udtagninger af ældre Besparelser, indskudte i Bankerne, til Erhvervelse af Producter ogsaa tidligere have været omtalte i denne Bog, dog med den Forskjel at det der gjaldt Producter tænkte benyttede til Omformning, men ikke til Forødelse. Med Hensyn til alt Øvrigt vare begge Tilfælde lige. Se Slutningen af § 56.

Ovenfor antydedes, at foruden de Sparende selv kunne ogsaa andre Personer foranledige Ødelæggelse af sparede Producter. Herved sigtedes til daarlige Betalere. Hos de Handlende indfinde sig ikke udelukkende gode Betalere med Noter bestemte til Gjenkjøb af deres Andele i Aarets nationale Production, Enhver udvælgende de for ham passende Varer. Ved gode Betalere forstaaes Producenterne og deres Hjælpere, kort sagt den aarlige Productions oprindelige Eiere. Ogsaa

de slette Betalere komme, nemlig de som af en eller anden Aarsag ikke have bidraget til Productionens Fuldførelse, ikke eie Andele i samme og derfor heller ikke erholdt Guld repræsenterende nogen Andel i Productionen. Ogsaa saadanne Personer ville indfinde sig hos de Handlende for at kjøbe Producter lovende dem senere at give dem Guld, hvilke Løfter dog ikke kunne holdes. Ligesaa ville de Handlende faa Besøg af visse Producenter og Hjælpere, der leve over Evne. Paa Grund af sin Deltagelse i det nationale Arbeide bleve de Medeiere i Productionen, men have allerede med det modtagne Guld gjenkjøbt sine Andele i Productionen. Uden at eie mere Guld og uden at besidde yderligere Andele i Productionen ønske de imidlertid med sine ødsle Tilbøiligheder ligefuldt flere Producter til Fortæring. Uden Guld indfinde de sig hos de Handlende med samme Begjæring og samme tomme Løfter som de foranstaaende andre Uformuende.

De Handlende besidde saaledes to Slags Kunder. Den første og overveiende Classe bestaar af nøgterne Deltagere i Productionens Istandbringelse, som med sit Guld gjenkjøbe Aarets Production liggende hos de Handlende, Enhver vælgende efter sin Smag. Til den anden Classe henhøre de forannævnte slette Betalere, for hvis Paatrængenhed ofte mindre erfarne Handlende ligge under. Fra Aarets Production kan denne Classe ikke faa Varer. Thi Aarets Production behøves og gjenkjøbes af bona fide Kunderne, som besidde Guldet bestemt til dens Gjenkjøb. Til de slette Kunder maa derfor tænkes leveret Varer tagne fra de sparede Forraad, hvilke derved delvis ødelægges.

§ 230. Hvad forstaaes ved Fallit?

Ved Ordet Fallit tilkjendegives, at Nogen har paataget sig Pengegjæld, som han ved Forfaldstid ikke kan betale. Besidder Skyldneren ingensomhelst Midler, saa at der Intet er at faa hos ham, lader man ham fare undertiden dog først efter at have straffet ham. Men findes der i hans Bo nævneværdige Eiendele, besørges disse solgte enten privat eller ved en offentlig Functionærs Mellemkomst. De modtagne Penge fordeles proportionelt mellem Skyldnerens Creditorer, hvilke isaafald faa en Del af sit Tilgodehavende dækket. For at en Mand skal kunne fallere, maa han altsaa have gjort Gjæld ved at laane Penge eller ogsaa ved at kjøbe Varer saavelsom andre Objecter paa Credit.

Ordet Fallit vækker forøvrigt ogsaa Forestillinger om Andet end alene ubetalt Gjæld. At Fallenten mister sine mulige Besparelser, fore-

kommer Enhver klart og tydeligt. Men hvor bliver der af hans Besparelser? Gaa de tilgrunde, og maa de ansees tabte saavel for ham selv som for den hele Menneskehed? Eller forblive Fallentens tabte Besparelser fremdeles paaviselige, kun skiftende Eier og med fuldt Bibehold af det samlede Kvantum Eiendele existerende forinden Fallittens Aabning? Hvilken Indflydelse har Skyldnerens Fallit paa Andre? Og hvorledes stiller Forholdet sig, om der ved Besparelser tænkes paa bortlagte Forraad og omformede Objecter, eller om man i Modsætning hertil ved Besparelser forestiller sig bortlagte contante Penge, Værdipapirer og Indskud i Banker? En Deling af Fallenterne i Classer efter deres Livsstilling med paafølgende Undersøgelse af hver enkelt Fallent vil give Svar paa disse Spørgsmaal.

§ 231. *Butikeiers Fallit.*

En Mand begynder Butikforretning uden egen Capital, lever blot paa Credit og gaar efter 3 Maaneders Virksomhed fallit. Da han nylig etablerede sig, overlod en Producent ham fra Aarets Production forskjellige Varer kostende tilsammen 10,000 Kroner uden dog paa Stedet at forlange Betaling, men mod hans Løfte om 3 Maaneder senere at betale 10,000 Kroner Guld eller, hvad der betyder det Samme, 10,000 Kroner Noter ombyttelige med Guld i Notebankens Kjældere. Producenten udlægger fra sine egne Noter de 10,000 Kroner, der skulle fordeles mellem ham selv og Hjælpere til at gjenkjøbe Producterne eller lignende Kvantum andre Producter fra Aarets 700 Millioner Kroner store Production. Ved Udløbet af de 3 Maaneder befinder Butikeieren sig uden Guld og er ude af Stand til at holde sit Løfte. Sin Gjæld paa 10,000 Kroner, som han paatog sig ved Butikkens Aabning, kan han ikke betale og erklæres som Følge heraf fallit. Hvorledes er han kommet i denne Stilling?

I

Mangel paa Kunder kan have været Aarsagen til dette hans Uheld. Publikum har sine ældre Butikeiere, hvem de fortrinsvis unde sin Søgning; hos dem foretrækker Publikum at gjenkjøbe sine Andele af Productionen, Enhver udvælgende de for ham passende Sager dog aldrig sin egen Tilvirkning. Efterat ovennævnte Producent har overladt den begyndende Butikeier for 10,000 Kroner Varer fra Aarets

Production paa Credit, kan det hænde ham — Butikeieren —, at han paa Grund af Publikums Tilbøilighed til at favorisere hans ældre Concurrenter ikke faar tilbagesolgt sine Varer. Producenter med Hjælpere, som skulde indfundet sig hos ham for at gjenkjøbe Producter værd 10,000 Kroner, gaa til hans Concurrenter. Hvad der bragtes disse af Aarets Production gjenkjøbes hurtigt fra dem; og nu skulde ogsaa hans, den begyndende Butikseiers, 10,000 Kroner Varer fra Aarets Production, være blevet gjenkjøbt fra hans Concurrenter, om de havde besiddet dem. Men da disse 10,000 Kroner Varer ligge hos den begyndende Butikeier maa hans ældre Colleger imagineres at tage 10,000 Kroner fra Landets ældre Beholdninger, hvoraf de eie en Del, og sælge for saaledes at tilfredsstille Efterspørgselen. Imidlertid kommer om 3 Maaneder Dagen, da den nye Butikeier skal opfylde sit Løfte til Producenten og give ham 10,000 Kroner Noter. Hertil er han ude af Stand, da han fremdeles sidder med alle sine Varer usolgte, og altsaa ingen Noter have kunnet indgaa til ham. Han maa nu indstille sine Betalinger, gaa Fallit. Hvad blive Følgerne af Fallitten? De gamle sparede Forraad formindskedes med 10,000 Kroner Varer; men de erstattedes af de nævnte usolgte 10,000 Kroner Varer fra Aarets Production. Nogen Nedgang i de existerende ældre Forraad af Varer er altsaa ikke blevet foranlediget ved Butikeierens Mangel paa Kunder og deraf følgende Fallit. Hvad angaar de optrædende Personer, saa er den begyndende Butikeier hverken blevet fattigere eller rigere, end han var forinden sin Fallit; og Producenten skulde kunne hente sine 10,000 Kroner Varer tilbage fra Butikken, altsaa komme skadesløs fra Affæren. Theoretisk seet skulde Tilstanden være den samme før som efter Fallitten. Ganske saa let afløber dog ikke den begyndende Butikeiers mislykkede Forsøg. En Del vil altid gaa tilspilde. Blandt Andet vil han have levet af Producterne, saalænge Forsøget varede. Lidt Afgang i de gamle Forraads Størrelse og lidt Tab for Producenten vil derfor endog i bedste Fald opstaa som Følge af Butikeierens Fallit.

II

Skjødesløshed og Uforstand ere ligeledes Omstændigheder, som kunne lede til den begyndende Butikeiers Fallit. I disse Feil gjør han sig skyldig, om han calculerer sine Varer urigtig, undlader at erhverve sig fornødne Varekundskaber, fører uordentligt Bogholderi etc. Isaafald kan det hænde, at han betaler sine Varer for dyrt og sælger dem for

billig. Vi ville tænke os, at der Intet er at udsætte paa hans Indkjøbspriser, men at han i Uforstand sælger sine 10,000 Kroner kostende Varer for 8000 Kroner. Naar de 3 Maaneder ere forbi, og han skal betale sin 10,000 Kroner store Gjæld til Producenten, besidder han kun 8000 Kroner Noter, kan ikke betale de sidste 2000 Kroner af Gjælden og erklærer sig fallit. Situationen er nu følgende. Af de sparede ældre Forraad er Intet blevet fortæret; de ere ikke blevne formindskede ved Butikeierens Uforstand og deraf flydende Fallit. Butikeieren selv, som aldrig eiede Noget, kan ikke tabe Noget ved Fallitten. Men hans Leverandør Producenten slipper mindre heldig derfra; han taber 2000 Kroner af sine Noter. Til Gjengjæld blive Alle de, som kjøbte for billigt hos den nu fallerede Butikeier, 2000 Kroner Noter rigere; de gjenkjøbte Producter værd 10,000 Kroner, men benyttede til Kjøbet alene 8000 Kroner af sine Noter og beholdt 2000 Kroner Noter tilbage. Sidstnævnte Notebeløb er ikke forsvundet, men har paa en Maade skiftet Eiere som Følge af Butikeierens Fallit fremkaldt ved hans tabbringende Salgspriser. De 2000 Kroner tilhørte oprindelig Producenten, men tilhøre nu dem, som gjenkjøbte hos Butikeieren, og som fik 2000 Kroner tilovers af sine 10,000 Kroner Noter.

III

Cautionsansvar er stundom Grunden til en Butikeiers Fallit. Paa samme Maade som foran antaget kan han fra en Producent have erholdt Producter værd 10,000 Kroner. En Credit af 3 Maaneders Varighed er ham tilstaaet. I Mellemtiden gjenkjøber Befolkningen hans Varer med 10,000 Kroner Noter. Idet Butikeieren med disse Noter staar i Begreb med at tilbagebetale sin 10,000 Kroner store Gjæld til Producenten, dukker et nyt Krav paa ham pludselig op. En Bekjendt af ham laante i en Bank 10,000 Kroner, for hvilke han staar som Cautionist. Laantageren ser sig ude af Stand til at betale Banken tilbage. Som Følge af Cautionsansvaret, som Banken nu gjør gjældende mod Butikeieren, maa denne opgive sit Bo og gaa Fallit. Da Producenten og Banken hver have 10,000 Kroner tilgode hos ham, udgjør hans Gjæld eller Passiva, som de ogsaa kaldes, 20,000 Kroner. Alle hans Eiendele eller Activa bestaa af de 10,000 Kroner Noter, hvilke fordeles mellem Producenten og Banken med 5000 Kroner til hver. Butikeieren har, som det heder i Lovsproget, givet 50 Procent Dividende til sine Creditorer. Hvilke videre Følger har denne hans Fallit,

opstaaet gjennem hans ubetænksomme Cautionering? Nogen Ødelæggelse af ældre Forraad finder ikke Sted. Der er produceret og indleveret til ham Producter værd 10,000 Kroner, hvilke Producter derpaa gjenkjøbtes fra ham til Livsophold for Producenterne samt delvis til Omformning. Yderligere Forbrug af Producter har den fallerede Butikeier ikke foranlediget. Men 10,000 Kroner Noter have som Følge af Fallitten delvis skiftet Eier. De tilhørte oprindelig Producenten, som imidlertid nu kun beholder 5000 Kroner tilbage og mister de andre 5000 Kroner Noter. Disse sidste gaa over i Bankens Eie, som benytter dem til delvis Erstatning af sit Tab paa Laantageren garanteret af den senere fallerede Butikeier.

IV

Daarlige Kunder ere ofte Aarsagen til Butikeieres Fallit. Om dem taltes i næstsidste Paragraf. De eie ingen Andel i Productionen og altsaa heller ikke Guld berettiget til Gjenkjøb fra Aarets Production. Imidlertid indfinde de sig alligevel hos Butikeierne med Anmodning om at faa Varer under Forsikring om, at de snart ville faa Guld og da betale ham. Med Tanken paa den stærke Concurrence og Vanskeligheden forbundet med at finde Kunder lader den begyndende Butikeier sig besnære af deres Ord og overlader dem sine 10,000 Kroner Producter givne ham paa Credit af Producenten. Sit Løfte om Betaling er det dem umuligt at holde. Et saa slet Resultat som dette vil vel neppe nogensinde indtræffe, men vælges her for at gjøre Fremstillingen mindst muligt compliceret. Naar Butikeierens 10,000 Kroner store Gjæld til Producenten om 3 Maaneder forfalder, staar han uden Penge og gaar fallit. Ved denne Art af Fallitter gaa stedse Producter fra de ældre Forraad tilspilde. Maaden, hvorpaa dette sker, fremgaar af § 229, sidste Halvpart, sammenholdt med Nr. 1 i nærværende Paragraf. Det maa dog haves for Øie, at Fallitten egentlig ikke har Ødelæggelse af Producter til Følge. Det er snarere Producternes Ødelæggelse, som fremkalder Falitten. Først fortæres Producter, og derpaa kommer Fallitten. Hvad de optrædende Personer angaar, saa vil den uformuende fallerede Butikeier intet Tab lide, da han Intet havde at tabe. Hans Leverandør Producenten mister sine 10,000 Kroner Noter. Til samme Tid skiller Eieren af de 10,000 Kroner kostende ældre Varer sig med disse, men erholder til Gjengjæld de 10,000 Kroner, som den anden mistede.

Ved at kaste et Tilbageblik paa de nu gjennemgaaede fire Tilfælde

vil det findes, at en Butikeiers Fallit — forudsat at han udelukkende har befattet sig med sin Butik — aldrig bevirker Ødelæggelse af ældre permanente Objecter fremgaaede af ældre besparede Producters Omformning. Tilintetgjørelse af Varer henhørende til ældre sparede Producter vil kun da foranlediges, hvis Falitten skyldes Salg til slette Betalere; derimod ledsages Falitter fremkaldte af de tre andre Aarsager ikke af ældre sparede Forraads Ødelæggelse. Hvad Personerne angaar, antoges Fallenten Intet at eie og kunde derfor Intet tabe. Besidder han ved Siden af sine paa Credit erhvervede Varer ogsaa egne Besparelser, vil hans Stilling i Henseende til Tab blive meget lig Producentens i det benyttede Exempel. I det første Tilfælde kan personligt Tab under gunstige Omstændigheder næsten undgaaes. I de tre andre Tilfælde forlode de Besparelser, der repræsenteredes af Noter, sin gamle Eier Producenten og gik over til ny Eier enten som Vederlag for Ydelser givne af Noternes nye Eiere. (Se Tilfælde III og IV) eller som i Tilfælde II uden Erlæggelse af Vederlag fra Noternes nye Eiere. Bortgangen af Noterne formindskede deres gamle Eier Producentens Besparelser, men gjorde kun i Tilfælde II sine nye Eiere rigere.

Butikeierens Fallit har alene, da den foraarsagedes af de stedfundne Salg til slette Betalere, været ledsaget af Besparelsers Ødelæggelse. Men næsten altid følges Falitten af nogen Dislocation i fremdeles existerende Objecter nemlig Varer og fornemmelig Penge. I Tilfælde I begyndte saaledes Producenten som Eier 10,000 Kroner Noter og endte som Eneeier af 10,000 Kroner Producter, der i sin Tid af ham og Hjælpere bragtes til Butikeieren, uden at det lykkedes denne at sælge dem. Eieren derimod af de ældre Producter solgte disse til Fortæring og erholdt istedet Producentens 10,000 Kroner Noter.

§ 232. Grosserers Fallit.

I forrige Paragraf antoges Producenten paa egne og Hjælperes Vegne at bringe sin Production directe til Butikeieren uden Benyttelse af Mellemmænd. Ligesaa hyppigt eller maaske endnu hyppigere bringes dog først Varerne til en Grosserer mod Noter i Bytte at fordele mellem Producent med Hjælpere. Fra Grossereren gaa Varerne til Butikeieren, hos hvem de gjenkjøbes med Grossererens netop nævnte Noter, hvilke Butikeieren derpaa giver Grossereren tilbage. Afvigelser kunne finde Sted, men lades her som sædvanlig i denne Bog ud af Betragtning.

Til Drift af sin Forretning vil Grossereren benytte sine egne Besparelser og Banklaan, hvorfra dog her bortsees, samt kjøbe Varer paa 3 Maaneders Credit. Fra Aarets Production erholder han Producter til en Pris af 50,000 Kroner, for hvilke han paa Stedet skulde give 50,000 Kroner i Vederlag, men faar Producentens Samtykke til at udsætte Betalingen i 3 Maaneder. Ved Udløbet af denne Tid befinder Grossereren sig, om det værste Fald tænkes, uden Noter til at betale sin Gjæld og maa fallere.

For Afsætning af sine Varer er Grossereren henvist til Butikeierne; blandt dem maa han søge sine Kunder. Hvis de foretrække andre Grosserere fremfor ham, vil han ingen Kunder faa og nødes til at fallere. Isaafald ligge de 50,000 Kroner Varer usolgte hos ham og kunne afhentes af Producenten, ialfald efter Fradrag af de Varer, som Grossereren maatte have fortæret i de 3 Maaneder fra deres Modtagelse og til Fallittens Aabning. Mere skulde theoretisk seet ikke være gaaet tilspilde. Forøvrigt kan der angaaende denne Slags Fallitter henvises til forrige Paragraf Post I om Butikeieren, hvilket i det Væsentlige ogsaa passer paa Grossereren.

Sælger Grossereren af Uforstand og Skjødesløshed for billigt til Butikeierne og om 3 Maaneder istedetfor 50,000 Kroner kun faar 40,000 Kroner Noter, vil han ikke kunne tilfredsstille Producenten og maa gaa fallit i Lighed med, hvad der forklaredes for Butikeierens Vedkommende i forrige Paragraf Post II. Producter til Værdi af 50,000 Kroner henhørende til Aarets Production ere af Grossereren ved Butikeiernes Bistand blevet tilbagesolgt til Befolkningen. De ældre Forraad ere ikke blevne rørte, altsaa heller ikke formindskede som Følge af Begivenhederne forberedende Grossererens Fallit. Men Flytning af Noter eller Guld har fundet Sted. I Anledning af Salget paa Credit maatte Producenterne tage 50,000 Kroner af sine egne Noter til Fordeling mellem sig med Hjælpere. I Forening gjenkjøbte de derpaa Varerne, som fra Grosserne vare gaaede videre til Butikeierne, givende de sidste alle 50,000 Kroner Noter. Heraf beholdt Butikeierne de 10,000 Kroner Noter tilbage. De tiloversblevne 40,000 Kroner Noter gave Butikeierne til Grossereren som fuld Betaling af sin Gjæld. Fra ham gik de 40,000 Kroner til Producenten i Afbetaling paa dennes Tilgodehavende stort 50,000 Kroner. Enden paa det Hele bliver, at ved Fallitten ere 10,000 Kroner Noter tilhørende Producenten gaaede ud af hans Eie og over til Butikeierne. Sine 10,000 Kroner Noter

oprindelig erhvervede ved Salg af sparede Producter har Producenten mistet. Butikeierne succedere ham som Eiere af disse Besparelser.

Om Grossererens Fallit fremkaldt ved hans Cautionsansvar henvises til Butikeierens Fallit af samme Aarsag, se forrige Paragraf Post III.

Endelig staar tilbage at nævne slette Kunder som Aarsag til en Grosserers Fallit. Hans Salg til slette Kunder er ensbetydende med Salg til fallerede Butikeiere, hvis Følger ere forklarede i forrige Paragraf. I Tillæg til de der omtalte Fallitter er nu ogsaa kommet en ny — Grossererens Fallit. Paa de yngre saavelsom ældre Forraads Størrelse vil denne sidste Fallit ingen Indflydelse have. Butikeierens Fallit ledsagedes i et enkelt Tilfælde (Post IV) af Formindskelse i de ældre Forraad; nogen yderligere Formindskelse bliver ikke foranlediget af Grossererens Fallit. Da Grossereren supponeredes ingen Noter at eie, ville Noterne, benyttede under Transactionerne, ogsaa under Grossererens Fallit fremkaldt ved Butikeiernes Fallitter skifte Besiddere paa den i nævnte Paragraf forklarede Maade. Skulde Grossereren have eiet Noter, hvad der i Virkeligheden er Tilfældet, gaar Tabet af Noterne ud over ham selv alene eller over ham og Producenten i Forening.

§ 233. Fabrikants Fallit.

For ikke at faa formange Enkeltheder ind i Fremstillingen er der i de to foregaaende Paragrafer gaaet ud fra, at Fallenten i ethvert Tilfælde havde faaet sin Driftscapital udelukkende ved Kjøb af Varer paa Credit. At han, hvad sædvanlig er Tilfældet, har begyndt sin Forretning ogsaa ved Hjælp af sine egne Besparelser og foruden at kjøbe paa Credit maaske ligeledes har styrket sin Driftscapital ved at laane Noter i sin Bank, sattes aldeles ud af Betragtning. Endvidere blev der for Tydeligheds Skyld altid antaget, at hans Fallit stedse skyldtes en eneste Aarsag, medens i det virkelige Liv Fallitten som Regel fremgaar af flere Aarsager virkende i Forening. Denne Methode vil i det Følgende ikke længere blive saa strengt befulgt.

For sin Bedrift maa en Fabrikant besidde Fabrik, Raamaterialier og — for at kunne betale Arbeidsløn og Andet — ligeledes Noter. Noget deraf eier han selv. Resten har han skaffet sig ved Laan hos private Personer mod Pant i Fabrikken eller i sin Bank eller ved Kjøb af Raamaterialier paa Credit. Førstnævnte Gjæld staar mere eller mindre fast, mod at Renter svares, medens den sidstnævnte Gjæld efter 3 Maaneders Forløb fuldt maa indfries. Ser Fabrikanten sig ikke

istand hertil, nødes han til at fallere. Hvorledes kommer Fabrikanten i denne Betalingsvanskelighed, hvoraf Fallit bliver Følgen?

I Besiddelse af Producter sparede dels af Fabrikanten selv og dels af Andre, i hvilket sidste Tilfælde han havde laant Noter berettigede til at gjenkjøbe Producterne og dermed gjenkjøbt dem, lod han dem omforme til en Fabrik. Denne indtager nu de sparede Producters Plads. Fabrikken repræsenterer som permanent Object en Del af Verdens Besparelser.

Uheld med Fabrikken kunne nu efter dens Opførelse indtræffe og foranledige hans Fallit. Som Følge af Jordskjælv synker Fabrikken i Jorden. Eller Berettigelsen af at bygge en Fabrik paa et givet Sted viser sig at have været baseret paa en falsk Fiction, saaledes som med den tidligere omtalte Sukkerfabrik, der ikke kan skaffe sig Runkelroer. Fabrikken maa i saa Fald nedlægges uden at kunne benyttes til noget Andet. Hvad enten Fabrikken forsvinder i Jorden eller under de nævnte Omstændigheder nedlægges, kommer i Henseende til sin Virkning paa Landets Besparelser ud paa Et. I disse to Tilfælde vil en opsparet Fabrik være gaaet tilgrunde. Forresten kan ogsaa Nedlægning af en Fabrik — og her komme vi til et tredie Tilfælde — finde Sted under mindre alvorlige Symptomer. Fabrikken kan være berettiget paa sit Sted, men producerer dyrere eller slettere Varer end lignende Anlæg, fordi Fabrikanten ikke forstaar at holde den i tidsmæssig Stand, at nyttiggjøre sig nye Opdagelser og derfor lader sine Maskiner forældes. Om derefter hans Farik nedlægges, kan den af en anden og dygtigere Eier atter tages i Brug. Nye Maskiner indsættes; de gamle slidte Indretninger udrangeres, hvad der skulde været gjort længe forinden den midlertidige Nedlæggelse af Fabrikken. Her har Uheldet med Fabrikken ingen Formindskelse foranlediget blandt de permanente ældre Objecter. Men i alle tre Tilfælde kan Uheldet have sat Fabrikanten ude af Stand til at betale Renten af sin Pantegjæld eller indfri sin Gjæld for Raamaterialier kjøbte paa Credit og saaledes bevirke hans Fallit. Hvad han tidligere af sine Besparelser anvendte til Opførelse af Fabrikken, mister han. Han taber alt Sit paa Grund af Fallitten; men denne ledsages kun i de to første Tilfælde af Nedgang i Landets samlede Besparelser, medens i det tredie Tilfælde vedkommende besparede Object nemlig Fabrikken forsætter sin Tilværelse kun overgaaende i en anden Persons Eie.

For høi Arbeidsløn kan undertiden medvirke til, at en Fabrikant fallerer. En Uldvarefabrikant betaler for udført Abeide sine Folk 8000

Kroner, der svarer til Lønningerne i andre Fabrikker og maa betragtes som passende Arbeidsløn. Pengene gives af Fabrikanten til Arbeiderne endnu, medens Arbeidet med Varernes Fuldendelse foregaar. Hertil benytter han 8000 Kroner af sine egne Noter; thi han har jo endnu ikke kunnet levere Producterne til de Handlende mod Noter i Bytte at fordele mellem ham selv med Hjælpere til Gjenkjøb af Producterne, eftersom disse i Arbeidstiden blot ere halvfærdige. Naar Overlevering fra Fabrikantens Side af Varerne tilsidst finder Sted mod Noter fra de Handlende i Bytte, beholder han de 8000 Kroner af Noterne uden at fordele dem, give dem til Arbeiderne; thi han har jo allerede givet Arbeiderne 8000 Kroner af sine egne Noter som Forskud, der nu tilbagebetales ham af Arbeiderne med 8000 Kroner tilkommende dem af Noterne fra de Handlende. Hvad videre angaar dette Forskud af 8000 Kroner Noter, saa kunde Arbeiderne dermed ikke gjenkjøbe fra de Handlende sin egen Andel i Productionen, eftersom de ikke tiltrænge udelukkende Uldvarer, og disse desuden paa Tiden for Gjenkjøbet endnu ikke som fuldt færdige befandt sig hos de Handlende, men i Skikkelse af Raastoffe og ufuldendte Fabrikvarer henlaa i Fabrikken. Paa Grund heraf gjenkjøbe Arbeiderne for 8000 Kroner Producter fra de ældre Forraad hos de Handlende saaledes som fremstillet i et tidligere Capitel. Naar senere deres Uldvarer i færdig Stand indleveres til de Handlende, ville Varerne ikke blive gjenkjøbte, fordi de 8000 Kroner berettigede hertil allerede have kjøbt Producter fra de ældre Forraad. Den saaledes opstaaede tomme Plads i disse ældre Forraad kan tænkes indtaget af de foreløbig usolgte 8000 Kroner Uldvarer fra Aarets Production. Nedgang af 8000 Kroner fandt Sted i de gamle Forraad, men er nu dækket.

Sæt imidlertid at Fabrikanten gav sine Arbeidere 2000 Kroner formeget Arbeidsløn i Tillæg til de 8000 Kroner rettelig tilkommende dem eller tilsammen 10,000 Kroner. Hvad ham selv angaar, ville de Handlende utvivlsomt, naar han bringer dem Uldvarerne, vægre sig for at erstatte ham de 2000 Kroner. Koste saadanne Varer i andre Fabrikker 18,000 Kroner, men hos ham 20,000 Kroner paa Grund af den høie Arbeidsløn, saa ville de Handlende give ham 18,000 Kroner Noter, hvoraf de 8000 Kroner repræsentere Arbeidsløn. Fabrikanten gav sine Arbeidere 10,000 Kroner og faar kun 8000 Kroner tilbage fra de Handlende. De 2000 Kroner Noter ere tabte af Fabrikanten og vundne af Arbeiderne. Disse 2000 Kroner Noter kunne Arbeiderne tænkes at indsætte i en Bank og derved erholde Fordringer for til-

sammen 2000 Kroner paa Banken med secundær Ret i vedkommende Objecter, som senere Laantagere i Banken erhvervede med Pengene. Isaafald vil ingen Formindskelse i Landets sparede Forraad af Varer finde Sted som Følge af, at Arbeidslønnen har været 2000 Kroner for høi. Virkningen derimod bliver en anden, hvis Arbeiderne lade sig friste til at bruge hele sin høie Arbeidsløn og i Arbeidstiden kjøbe for 10,000 Kroner fra de ældre Forraad. Naar senere deres Uldvarer til Værdi af 8000 Kroner indleveres til de Handlende for at træde istedetfor Afgangen i de ældre Forraad, ville de kun fylde for 8000 Kroner i denne Afgang; de øvrige af Arbeiderne fortærede ældre Forraad til Værdi 2000 Kroner erstattes ikke. De Handlendes ældre Forraad ere under denne Forudsætning sunkne 2000 Kroner. Til Gjengjæld ere de Handlende blevne Eiere af Fabrikantens 2000 Kroner Noter. For Fabrikanten selv kan Eftergivenhed ligeoverfor Arbeidernes Krav paa Lønsforhøielse blive skjæbnesvanger, hvis dette ofte gjentager sig. Ved denne Leilighed tabte han 2000 Kroner af sine Noter. Hænder Saadant ham hyppig, og han samtidig lider andre Tab, vil maaske Fallit blive Følgen.

For dyre Raastoffe virke paa lignende Maade som for høi Arbeidsløn. Landmændene i Districtet have produceret Uld værd 8000 Kroner, som de egentlig skulde have bragt til de Handlende mod 8000 Kroner Noter i Bytte at fordele mellem dem selv og Hjælpere for at benyttes til Gjenkjøb fra Aarets Production, dog saaledes at de undlade at vælge Ulden. Istedetfor at bringe Ulden til de Handlende overlode Landmændene den til Fabrikanten mod 8000 Kroner af hans Noter i Bytte. Med disse 8000 Kroner Noter kunne Landmændene ikke gjenkjøbe sin Andel i Aarets Production. Thi denne deres Andel forsvandt fra Aarets Production, da Landmændene solgte Ulden til Fabrikanten. Landmændene maa derfor kjøbe hos de Handlende for 8000 Kroner af de ældre Forraad, hvilke nu tilsvarende formindskes. Efterat Fabrikanten har forvandlet Ulden til Uldvarer, leverer han dem til de Handlende mod 18,000 Kroner Noter i Bytte at fordele mellem ham og Hjælpere for at benyttes til Gjenkjøb af Producterne. Af de 18,000 Kroner repræsentere de 8000 Kroner Uldens Kostende, hvilke 8000 Kroner tilkomme hans Hjælpere Landmændene. Men da disse allerede have modtaget et saadant Beløb af hans egne Noter, beholder han selv de 8000 Kroner betragtende dem som Tilbagebetaling af Noterne givne i Forskud til Landmændene. De bortlægges af ham til hans Driftscapital, til hvilken de henhøre. Landmændenes 8000 Kroner

Uldvare ville derefter ikke blive gjenkjøbte, fordi de 8000 Kroner Noter berettigede til at gjenkjøbe dem eller lignende Varer nu tilhøre Fabrikanten og af ham som nævnt benyttes i et andet Øiemed nemlig som Driftscapital, maaske til Kjøb af ny Uld. De usolgte 8000 Kroner Uldvarer blive derpaa at indlemme i de ældre Forraad hos de Handlende som Erstatning for Afgangen bevirket ved Landmændenes tidligere Kjøb.

Men det kan tænkes, at Fabrikanten har betalt Ulden med 10,000 Kroner istedetfor med 8000 Kroner. Ulden bliver ham 2000 Kroner for dyr. Idet han overleverer Uldvarerne til de Handlende, ville disse give ham 18,000 Kroner i Bytte og ikke 20,000 Kroner, hvilket Uldvarerne paa Grund af det for dyre Raastof koster ham. Af de 18,000 Kroner repræsentere de 8000 Kroner Uldens Værdi. Fabrikanten gav 10,000 Kroner af sine Noter til Landmændene for Ulden og faar nu kun 8000 Kroner tilbage. Differencen de 2000 Kroner Noter tilhørte oprindelig ham og senere Landmændene. Han er blevet 2000 Kroner Noter fattigere og Landmændene 2000 Kroner Noter rigere. Angaaende Landmændenes Benyttelse af de 2000 Kroner Noter henvises til, hvad derom nylig sagdes for Arbeidernes Vedkommende. Noterne kunne af Landmændene spares eller bortødsles. Virkningen bliver i begge Tilfælde den samme som forklaret, da Talen var om Arbeiderne. Særlig ville de ældre Forraad formindskes med Producter værd 2000 Kroner, om Landmændene bortødsle Beløbet modtaget i Overpris. For Fabrikanten selv kan den høie Betaling af Raastoffet ganske som den høie Arbeidsløn tilsidst medføre Fallit.

Daarlig Kvalitet hos de producerede Varer kunne bidrage til Fabrikantens paafølgende Fallit. Kommer Fabrikanten til de Handlende med den Slags Uldvarer, maa han sælge dem under Fabrikationspris eller møder maaske endog det Svar fra de Handlende, at de i det Hele taget ikke ville vide Noget af hans Varer. Fra de ældre Forraad hos de Handlende have Arbeidere og Landmænd allerede kjøbt hver for 8000 Kroner, tilsammen 16,000 Kroner. Denne Afgang skulde nu i Henhold til det Foregaaende erstattes med 16,000 Kroner nye Uldvarer. Men da disse — for at tage det værste Tilfælde — bortkastedes som ubrugelige, forbliver Afgangen udækket. De gamle Forraad ere formindskede med Varer for 16,000 Kroner. Fabrikanten har mistet 16,000 Kroner af sine Noter, hvilke nu eies af de Handlende som Vederlag for Afgangen i deres ældre Forraad.

Ligesom de Handlende kan Fabrikanten ogsaa nødes til Fallit som

Følge af Udygtighed — Exempler herpaa ere allerede givne —, af Mangel paa Kunder, ved Cautionsansvar, ved Salg til slette Kunder etc. Nærmere at paavise dette vilde i det Væsentlige blive en Gjentagelse af, hvad derom ytredes under de Handlendes og specielt Grossererens Fallit. En Henvisning til det der Sagte maa være nok.

Med Hensyn til Følgerne af Fabrikantens Fallit, saa ere de for en Del allerede omtalte. Ødelæggelse af ældre permanente Objecter saavelsom ældre Forraad kunne gaa foran Fallitten, men indtræffe ikke efter Fallitten som Consekventser af denne Begivenhed. Specielt ville de ældre Forraad undergaa Formindskelse forinden Fallitten, naar den helt eller delvis er fremkaldt af Fabrikvarernes daarlige Kvalitet eller ved Salg til Handlende ude af Stand til at betale, fordi de overlode Varerne paa Credit til Lediggjængere, og stundom ogsaa hvis Fallitten foraarsages af høi Arbeidsløn eller dyre Raamaterialier. Hvis Gjenstandene ikke saaledes ødelægges, men forblive existerende efter Fallittens Indtræden, vil Fallitten bevirke Forrykning i Eiendomsforholdet til disse Objecter. Den Ene mister permanente Objecter, ældre Forraad eller Noter, af hvilke Andre blive Eiere, som oftest dog uden at mærke tilsvarende Stigning i sin Formue. Om den senere fallerende Fabrikant udgiver 2000 Kroner Noter formeget i Arbeidsløn, og Arbeiderne dermed kjøbe fra de ældre Forraad hos de Handlende til Fortæring, saa erholde de Handlende vistnok de 2000 Kroner Noter tidligere eiede af Fabrikanten, men miste samtidig ældre Forraad til Værdi 2000 Kroner og ere saaledes ikke blevne rigere ved Overflyttelsen af Eiendomsretten til Noterne fra Fabrikanten til dem selv.

§ 234. Fallitter blandt Huseiere i Byerne, Bygmestre i Byerne, Landmænd, Eiere af Skibe og Bjergværker.

I Detail at indgaa paa Fallitterne nævnte i Overskriften af Paragrafen turde være unødvendigt. Ved at behandle dem efter samme Methode som anvendt i de tre foregaaende Paragrafer ville de findes paa lignende Maade at ledsages stundom af Ødelæggelse i ældre Objecter saavelsom Forraad og stedse af Forrykkelse i bestaaende Eiendomsforholde.

§ 235. Speculants Fallit.

Hvor Speculationsforretningerne ikke ere satte i System, speculeres der som oftest kun i stigende Priser; men under mere udviklede For-

holde foregaar der ogsaa stor Speculation med faldende Priser for Øie. Den ene Speculant kjøber Actier i det Haab, at Prisen vil gaa op og sætte ham istand til senere at sælge Actierne med Fortjeneste. Den anden Speculant derimod sælger Actier i den Tanke, at deres Pris vil falde, i hvilket Tilfælde han kan kjøbe samme Slags Actier tilbage for billigere Pris, om han maatte bestemme sig derfor. Personerne deltagende i Speculation pleie at eie mere eller mindre Formue og desuden i stor Udstrækning at laane Noter fra Bankerne. For sine egne og for de laante Noter ville Speculanterne, om de vente Prisstigning, kjøbe Actier, Obligationer, Varer, Huse, Byggegrunde eller hvad Andet, der maatte være Gjenstand for deres Speculation.

Hvis Speculantens Tro paa Forandring i Priserne viser sig feilagtig, kan deraf opstaa saa store Tab for ham, at hans Eiendeles Værdi bliver mindre end hans Gjæld til Banken og til andre Creditorer, om han maatte have dem. Isaafald kan han ikke længere betale sin Gjæld og maa fallere. Hans Eiendele sælges for Noter, der gives til Banken og de andre Creditorer som Afdrag paa deres Tilgodehavende.

Efter Speculantens Fallit forblive Objecterne for hans Speculation de samme som før Fallitten. Værdipapirer, Varer, Huse og Byggegrunde, hvori han speculerede, gaa ikke til Grunde som Følge af hans Fallit, men overdrages kun til nye Eiere mod Noter i Bytte. Hvad angaar de Deltagende i den fallerende Forretning, saa mister den fallerede Speculant sine forrige Besparelser. Ved Indkjøbet af Objecterne for Speculationen leverede han sine Noter til Sælgerne og mister efter Fallitten ogsaa sine øvrige Eiendele, der som omtalt sælges til Fordel for hans Laangivere. Disse, blandt hvilke særlig Banken maa nævnes, laante ham sine Noter at anvendes sammen med hans egne Noter til Kjøb af Speculationsobjecter. De udlaante Noter existere fremdeles, men i deres Besiddelse, som solgte Actierne med Mere til Speculanten. Banken og de øvrige Creditorer faa delvis Erstatning i Noter indkomne ved Salg af den fallerede Speculants Eiendele, men maa afskrive Resten af Noterne som Tab paa deres Besparelser eller — for Bankens Vedkommende — maaske paa Actiecapitalen.

De foranstaaende Linier finde nærmest Anvendelse paa Fallenter, der speculerede i opadgaaende Priser. Lignende Resultater ville kunne paavises, om Fallenten havde baseret sin Speculation paa Fald i Priserne.

Endvidere blev der nu foran gaaet ud fra, at vedkommende Speculant strax ved Kjøbecontractens Indgaaelse overtog de paa Specula-

tion solgte og kjøbte Objecter mod Noter i Bytte for at beholde Objecterne indtil videre. Saa hænder ogsaa ofte. I en Mængde Tilfælde er der dog ikke Tale om at overtage Objecterne, men kun om Udbetaling af Prisdifference fra den tabende Speculants Side efter en vis Tids Forløb. Fallerer en saadan Speculant, vil Tab og Forrykning af Eiendele dog uden Ødelæggelse af Objecter ogsaa her blive Følgen.

§ 236. En Banks Fallit.

Ved Oprettelsen af en Bank indbetale Actionærerne et Beløb af Penge, hvilke udgjøre Bankens Formue den saakaldte Actiecapital. Efter sin Aabning modtager ogsaa Banken Penge som Indskud, hvilket nærmere beseet betyder, at Banken laaner Penge fra Indskyderne. Hvis Checken er i almindelig Brug, ville Pengene sjeldnere haves tilstede ved Foretagelsen af nævnte Indbetalinger saaledes som forklaret i Capitlet om Checken.

Størsteparten af Actiecapital og Indskud bliver af Banken udlaant til Laantagere saasom Handlende, Fabrikanter, Huseiere, Bygmestre, Redere, Landmænd og Speculanter. Udgjør Actiecapitalen 2 Millioner og Indskuddene 20 Millioner tilsammen 22 Millioner, hvoraf Banken udlaaner 20 Millioner, saa skylder Banken paa den ene Side 20 Millioner Noter til Indskyderne og besidder som Modvægt herimod 20 Millioner Fordringer paa Laantagerne. Til Styrkelse af disse 20 Millioner Fordringer eier Banken en Slags secundær Sikkerhed i Laantagernes Tilgodehavende atter hos sine Kunder samt i Laantagernes Objecter erhvervede ved Laanene.

Alle saadanne imaginære Sikkerheder samt Bankens 20 Millioner Fordringer paa Laantagerne kunne betragtes som videre pantstillede af Banken til Indskyderne, idet disse i Tilfælde af Bankens Fallit ville holde sig til Bankens udestaaende Fordringer hos Laantagerne saavelsom i Nødsfald ogsaa til Laantagernes Eiendele.

Saalænge ikke Uheld af Betydning indtræffe, gaa Bankens Forretninger sin vante Gang. Indskud modtages og tilbagebetales. I Udlaanene finder samme Bevægelighed Sted. Til enhver Tid ville Indskydere have Penge tilgode af Banken og Laantagere skylde Penge til Banken. Indskudsmassen forbliver ilive, men Personerne — Indskyderne og Laantagerne — vexle.

Den rolige Udvikling af Bankens Virksomhed faar en brat Ende, hvis Indskyderne med Rette eller Urette fatte Mistillid til Banken. Et

Stormløb vil isaafald gjøres paa Banken af opskræmte Indskydere, som ønske at faa sine Indskud tilbage. Kan nu Banken ikke betale sin Gjæld til Indskyderne, bliver Fallit Følgen. Hvis Banken er kommet i en slet Stilling uden Indskydernes Vidende, kan det hænde, at Banken frivillig erklærer sig fallit uden foregaaende Stormløb.

Fallitten fremkaldes ved Bankens Mangel paa Penge til at udbetale Indskyderne deres tidligere Indskud. I denne Situation kommer Banken fornemmelig ved at udlaane til daarlige Laantagere og derved tabe Indskydernes Penge. Men Situationen kan ogsaa opstaa som Følge af Laan til gode Laantagere, saafremt meget lang Tilbagebetalingstid er stipuleret for Laanene. Thi ville Indskydere under sidste Forudsætning have sine Indskud tilbage, maa Banken erklære sig ude af Stand til at efterkomme Indskydernes Ønske, fordi Laanene først forfalde langt ud i Fremtiden. Da imidlertid en saadan Banks lange udestaaende Fordringer kunne være gode, ville maaske Indskyderne efter fuldendt Afvikling og efter at have ventet længe tilsidst faa alt Sit.

§ 237. Kan der efter en Banks Fallit paavises Afgang i ældre permanente Objecter og ældre Forraad af Producter?

I nogle foregaaende Paragrafer blev det blandt Andet ogsaa berørt, hvorvidt der finder Afgang Sted i ældre permanente Objecter og i ældre Forraad af Producter, naar Handlende og Fabrikanter saavelsom andre Personer fallere. Forsaavidt saadan Afgang har fundet Sted med deres Fallit til Følge, og de derpaa drage Banken efter sig i Fallitten, vil den stedfundne Afgang kunne siges at ledsage saavel de private Fallitter som Bankens Fallit. Men nogen anden Afgang i Objecter og Forraad udelukkende knyttet til Bankers Fallit forekommer ikke. At spørge om den mulige Afgang i Objecter og Forraad samtidig med en Banks Fallit er derfor ensbetydende med at spørge om, i hvilke Tilfælde saadan Afgang indtræffer under private Fallitter. Forekommer Afgang her, vil den ogsaa kunne paavises, naar ligeledes de private Fallenters Bank gaar Fallit.

Afgang vil i Henhold hertil efter Bankens Fallit kunne paavises blandt

a) ældre permanente Objecter, saafremt Bankens fallerede Laantagere have Enhver for sig
   1) som Fabrikant mistet sin Fabrik ved Naturbegivenheder eller nødvendiggjort Fabrikkens Abandon ved at anlægge den paa urette Sted etc.;

2) som Huseier eller Bygmester kommet i samme Situation som Fabrikanten i forrige Post;
3) som Skibseier mistet Fartøiet ved Naturbegivenhed;

b) ældre bortlagte Forraad, saafremt Bankens fallerede Laantagere have Enhver for sig

4) den Handlende solgt paa Credit til uformuende Personer lovende at betale senere, men ude af Stand dertil, fordi de ikke have deltaget i Arbeidet med at fremstille Aarets Production og saaledes ikke eie Andele i Productionen;
5) som Fabrikant betalt for høi Arbeidsløn eller for høi Pris paa Raamaterialier, — hvis Modtagerne undlade at spare det formeget Erlagte —, samt endelig produceret daarlige Varer;
6) som Jordbruger kommet i lignende Situation som Fabrikanten i foranstaaende Post 5.

I det Væsentlige kan vistnok Foranstaaende betragtes som en udtømmende Opregning af Tab paa permanente Objecter og bortlagte Forraad opstaaede ved Bankers Fallit. I alle andre Tilfælde af Fallitter blandt Private med Bankers Fallit til Følge ville praktisk talt de permanente Objecter og ældre Forraad ikke undergaa Formindskelse, men forblive de samme før som efter Laantagernes og Bankens Fallitter. Dog ville de efter Fallitten gaa fra sine gamle Eiere over til nye Eiere. De fremdeles existerende Objecter og Forraad frasælges de gamle Eiere Fallenterne.

§ 238. Hvorledes gaar det med Indskyderne og Actionærerne i en falleret Bank?

Naar en Bank har falleret, gaaes der strax igang med det langvarige, aarelange Arbeide at likvidere dens Affærer. Alle Laan givne af Banken søges indfordrede; de saaledes indkomne Penge saavelsom hvad Banken maatte have i Kasse ved Fallittens Aabning, anvendes fortrinsvis til Betaling af Bankens egen Gjæld de saakaldte Indskud. Bliver der efter fuld Betaling til Indskyderne endnu Penge tilbage, gives de til Actionærerne i Erstatning for deres indbetalte Actiecapital. Som oftest vil imidlertid en falleret Bank ikke faa Noget tilovers for Actionærerne, ja neppe fuldt ud kunne betale sin Gjæld til Indskyderne. For Bekvemmeligheds Skyld sættes Bankens Actiecapital og Penge i Kasse ved Fallittens Aabning ud af Betragtning.

Af Bankens nylig omtalte 20 Millioner Udlaan antages 10 Mil-

lioner senere at tilbagebetales fra solide Laantagere, efterhvert som deres Laan forfalde. Disse 10 Millioner anvendes til Afbetaling paa Indskuddene, som nu synke ned til 10 Millioner.

Indskyderne udlaante fordum de nu tilbagebetalte 10 Millioner til Banken, som videre udlaante dem til sine Laantagere mod en Slags secundær Sikkerhed i Laantagernes Objecter. Disse Bankens Fordringer paa sine Laantagere og secundære Sikkerheder tjente derefter paa en Maade Indskyderne som secundær Sikkerhed for sine Indskud, for sit Tilgodehavende hos Banken. Idet nu Laantagerne efter Bankens Fallit betalte sine 10 Millioner Laan tilbage til Banken med 10 Millioner Penge, annulleredes saavel Bankens Fordringer paa dem som den secundære Sikkerhed i deres Eiendele. Naar derpaa Bankens Likvidatorer leverede de 10 Millioner Penge til Indskyderne, annulleredes ligeledes Indskydernes 10 Millioner store Fordringer paa Banken. Istedetfor sine 10 Millioner store Indskud eller Tilgodehavende hos Banken betrygget ved de secundære Sikkerheder, saa Indskyderne sig atter i Besiddelse af 10 Millioner Penge. Hvis den fallerede Bank var den eneste i Byen, oprettes vistnok strax en ny Bank, til hvilken de 10 Millioner Penge bringes som Indskud for af denne paa Indskyderclassens Vegne atter at udlaanes til den fallerede Banks solide Laantagere eller andre Næringsdrivende. De gamle Indskydere saavelsom deres 10 Millioner Indskud og Laantagerne existere tiltrods for Fallitten ganske som før; kun gaa Transactionerne gjennem en ny Bank oprettet paa den fallerede Banks Ruiner. Selvfølgelig sker Tilbagebetalingen af de 10 Millioner Penge til Likvidatorerne saavelsom de paafølgende Betalinger alle successive og ikke paa en eneste Dag. Om det Sidste bliver der af flere Grunde ikke Tale, blandt andet fordi der i en mindre By med en eneste Bank paa langt nær ikke findes 10 Millioner Penge i Circulation. For at betale en saadan Sum maa de forhaandenværende Penge atter og atter blive benyttede eller med andre Ord Betalingen fordeles udover et vist Tidsrum. Bliver Checken almindelig anvendt paa Stedet, saa at selve Pengene ved Ordning af Mellemværende mindst muligt haves tilstede, ville enkelte Ændringer blive at iagttage ved Iværksættelsen af de 10 Millioners Overgang fra Eier til Eier. Herom vil det tidligere Capitel om Checken indeholde fornøden Oplysning.

Paa den fallerede Banks 20 Millioner Indskud eller Gjæld til Indskyderne blev i Henhold til det Foregaaende afbetalt 10 Millioner indkomne fra Bankens solide Laantagere, hvilke ved Forfald fuldt ud

afgjorde Bankens Tilgodehavende hos dem. Men endnu have Indskyderne andre 10 Millioner tilgode hos Banken. Til Ordning heraf besidder Banken Fordringer til et Beløb af 10 Millioner paa sine usolide Laantagere. Fra dem er imidlertid kun delvis Betaling af de 10 Millioner at vente. De have falleret, netop fordi de ikke kunde betale sin Gjæld deriblandt ogsaa de 10 Millioner laante i Banken. Alt, hvad de eie, forsøges nu realiseret. Skulde Realisationen foregaa med største Hurtighed, vilde i mange Tilfælde Tabene blive unødig store. Afviklingen kræver derfor Tid. Naar endelig efter Aars Forløb de fallerede Laantageres Boer ere opgjorte, viser det sig, at de gjennemsnitlig — for at nævne et bestemt Tal — ikke have betalt Mere end $^4/_{10}$ Dele af sin Gjæld. Af de 10 Millioner udlaante fra Banken til disse senere Fallenter faar Banken tilsidst 4 Millioner tilbage. De 4 Millioner gives af Bankens Likvidatorer til Indskyderne i Tillæg til de tidligere uddelte 10 Millioner, hvilke 4 Millioner Indskyderne formodentlig bringe til den omtalte nye Bank som Indskud. For Indskyderne er Resultatet blevet dette, at de af sit 20 Millioner store Tilgodehavende hos Banken have faaet i Alt 14 Millioner tilbagebetalt og tabt de øvrige 6 Millioner.

Af deres 20 Millioner Indskud maa 6 Millioner bortskrives, udslettes. Hvad betyder denne Bortskrivning? De havde fordum indskudt de 6 Millioner Penge i Banken og faaet en Fordring af samme Størrelse paa Banken. Herfra udlaantes de 6 Millioner til Handlende, Fabrikanter, Redere, Speculanter med Flere mod stiltiende secundær Sikkerhed til Beløb af 6 Millioner i Laantagernes Varer og permanente Objecter. Om Grosserere laante fra de 6 Millioner Indskud, benyttede de Pengene til hos Producenterne at kjøbe Varer, som senere ligge dels hos Grossererne selv og dels overflyttes til Butikeierne, som faa dem paa Credit. En Fabrikant vil med Laan fra de 6 Millioner maaske udvide sin Fabrik eller erhverve Raamaterialier eller udbetale Arbeidsløn for ved Arbeidernes Bistand at bearbeide Raamaterialierne og forhøie deres Værdi. En anden kan med Laan fra de 6 Millioner bygge sig et Dampskib og udruste det med Kul, med Proviant for Mandskabet etc. Speculanten, som i Banken maatte faa Noget af de 6 Millioner tillaans, kjøber Værdipapirer eller Byggegrunde eller Varer for Pengene. I alt dette og i Laantagernes Fordringer paa sine Kunder samt videre i de Sidstnævntes Fordringer atter paa sine Kunder kan Banken tænkes at besidde secundær Sikkerhed for et Beløb af 6 Millioner. Gjenstandene og Fordringerne ere erhvervede for de 6

Millioner Indskud udlaante af Banken. Hvis Tilbagebetaling af de udlaante 6 Millioner udebliver, kan Banken gjennem Domstolenes Hjælp tage sig betalt blandt Andet i de opregnede Gjenstande og i Fordringerne. Denne imaginære Sikkerhed givet til Banken kom ogsaa Indskyderne tilgode, tjente dem som Sikkerhed for deres 6 Millioner Indskud i Banken. Ved Laantagernes senere Fallit viste imidlertid den secundære Sikkerhed for 6 Millioner sig at være værdiløs, idet Laantagerne i Mellemtiden f. Ex. kunde have tabt Noget af de 6 Millioner Objecter ved Naturbegivenheder eller bortsolgt Noget af dem til daarlige Betalere eller givet Andre lovligt — ikke imaginært og secundært — Pant i Fabrikkerne og Skibene henhørende til de 6 Millioner Objecter. Banken, som mente at skulle faa de 6 Millioner store Laan tilbagebetalte af Laantagerne eller ialfald i Mangel af Betaling at kunne holde sig til de 6 Millioner store secundære Sikkerheder, ser sig skuffet i begge sine Forventninger. Om Betaling er der ikke Tale, og de secundære Sikkerheder ere enten ophørte at existere eller gaaede over til nye Eiere eller ere værdiløse. For Banken er der intet Andet at gjøre end at fallere og bortskrive de 6 Millioner Fordringer paa Laantagerne. Paa Grund af Bortskrivningen vil endvidere Følgende hænde. Saalænge Alt gik godt, pleiede Laantagerne til Gjengjæld for de 6 Millioner Laan at give Banken en aarlig Rente. Dette var ensbetydende med, at Laantagerne overlode Lidt af sine Andele i Aarets Production til Banken, som igjen delte det saaledes Modtagne mellem sig selv og Indskyderne. Herom giver § 73 nærmere Oplysning. Efter Laantagernes Fallit bortfaldt Renten af de 6 Millioner.

Ligesom Bankens 6 Millioner Fordringer paa Laantagerne stryges i dens Bøger, foretages det Samme med 6 Millioner af Bankens Indskud — dens Gjæld til Indskyderne. Disse miste sine 6 Millioner Fordringer paa Banken, sin secundære Ret i de 6 Millioner Objecter erhvervede af Bankens Laantagere med de 6 Millioner Indskud og endelig Delagtighed i Laantagernes Andel i Aarets Production hidtil tilkommende dem — Laantagerne — for deres Befatning med de 6 Millioner Objecter.

Af de 6 Millioner Objecter kunne nogle være forsvundne saasom ved Naturbegivenheder. Men andre af Objecterne kunne fremdeles existere. De ere alene gaaede ud af de fallerede Banklaantageres Hænder og over i Andres Eie. Istedetfor at hidtil Laantagerne havde seet sin Fordel i at benytte Objecterne indkjøbte ved Laan fra Indskydernes 6 Millioner Indskud og under Navn af Rente give Lidt af

sine Andele i Aarets Production til Indskyderne som Vederlag for Benyttelsen, saa befinde de samme Gjenstande sig nu hos nye Eiere, som ogsaa med Fordel benytte dem uden dog at dele sin Fortjeneste med de tidligere Indskydere.

§ 239. *Fallitters Indflydelse paa Pengemarkedet.*

Som det vil forstaaes, hører Ødelæggelse af Penge praktisk talt ikke med til de Hændelser, som ledsage Fallitter. Under Forlis og Ildebrand kan baade myntet Guld og Noter gaa tabt, men dog yderlig sjelden i saa store Mængder at Eieren sættes ud af Stand til at betale sin Gjæld og nødes til at fallere.

Da Fallitter saaledes ikke medføre nogen Aftagen i Pengeforraadene, skulde de heller ikke kunne have nogen Virkning paa Pengemarkederne. Dette vilde dog være at slutte for langt. Hvorvel Pengene vedblive at existere efter Fallitterne, kunne dog stundom Eierne af Pengene eller Indskyderne i Bankerne i Tilfælde af talrige samtidige Fallitter eller ved en enkelt Fallit af usædvanlig Betydning blive saa opskræmte, at de tage sine Penge bort fra Circulationen, beholde dem hos sig selv og saaledes foranledige Pengemangel. Og selv om Ængstelse ikke gjør sig gjældende, kunne Creditorer boende paa et andet Sted end Fallenten trække Udbyttet betalt af Fallitboet bort fra Stedet, fordi de der ingen andre Forbindelser besidde. Hvis en saadan Fallent er en Bank, der har havt store Indskud fra andre Steder, ville Likvidatorerne kunne have saamange Penge at bortsende, at Pengemarkedet paa Afsendelsesstedet vil berøres deraf.

Forøvrigt ville store Fallitter ogsaa efter nogen Tids Forløb kunne have den Følge, at Pengemarkedet lettes. Dette vil hænde, hvergang Fallitterne bevirke en mærkbar Aftagen i det productive Arbeide og Lysten til Erhvervelse af permanente Objecter.

§ 240. *Et Lands Fallit.*

Ved et Lands Fallit menes ikke, at hvert enkelt Individ i Landet er gaaet fallit. Tvertimod, de enkelte Individer ville før som efter Landets Fallit for største Delen være solvente og sidde i ordnede Forholde. Naar et Land fallerer, staar det i Forbindelse med Indvaanernes fælles Udgifter til de offentlige Øiemeds Fremme. Indvaanerne holde i Fællesskab en stor offentlig Kasse under Regjeringens Overopsigt og

dannet dels ved Skatter, Told eller Lignende og dels var Laan. Fra denne Kasse tages det Fornødne til de offentlige Udgifter. Under et daarligt Styre i Landet optage Regjering og Nationalforsamling stedse nye Laan. Eftersom Statsgjælden stiger, voxe ogsaa Beløbene, som hvert Aar udkræves til Forrentning og Amortisation af Gjælden. Til at møde disse Udbetalinger vedkommende Statsgjælden maa Skatterne atter og atter forhøies. Men der gives en Grændse for de Skattepaalæg, som Befolkningen kan bære. Er denne Grændse naaet, ville yderligere Skatter ikke kunne udpines. Hvis der isaafald fremdeles fortsættes med at laane for offentlig Regning, og Skatterne forblive stationære, vil Regjeringen ikke længere kunne betale fulde Afdrag og Renter paa Statsgjælden. Da indtræder den Tilstand, der ovenfor betegnedes som et Lands Fallit.

Individer og Selskaber komme efter at have falleret under privat Administration eller overdrage Dispositionen over sine Eiendele til en Domstol for under offentlig Opsigt at realiseres og proportionelt uddeles mellem Creditorerne. Om dette sidste Alternativ bliver der ved en Stats Fallit aldrig Tale. Lovene, der i hvert enkelt Land paabyde fallerende Private at gaa til Domstolene med sine Eiendele, indeholde ingen lignende Bestemmelse for Staten. Hvad der passer for de Private passer ikke for Staten. De Privates Eiendele kunne altid sælges, men Statens blot undtagelsesvis. Kongelige Slotte, Regjeringsbygninger, Parliamentsbygninger, Kirker, Fæstninger, Hærens Beklædningsgjenstande og Geværer vilde vanskelig finde Kjøbere. Skulde den fallerede Stat kunne tilbyde sine Laangivere Betaling, maatte det være ved Forhøielse af Skatterne, hvilket som nævnt er umuligt under de indtraadte Omstændigheder, eller ved Indførelse af bedre Styre i Landet. At overlevere et falleret Land til en Domstol paa samme Maade som et falleret Individ lader sig derfor ikke gjennemføre. Som oftest bliver der Intet foretaget mod Landet. De skuffede Laangivere klage høilydt, men dertil indskrænker sig det Hele. Undtagelser ville dog indtræffe. Naar Creditorerne tilhøre en stor Nation, og det fallerede Land er lidet samt ved sin Beliggenhed kan naaes af den store Nations Krigsmagt, hænder det, at udenlandske Regjeringer bemægtige sig Controllen over saadanne smaa Landes Finantser for at faa Midler ihænde til at skaffe sine Undersatter Betaling.

For det fallerede Lands Indvaanere vil Landets Fallit — bortseet fra det netop nævnte Tvangstilfælde — fremstille sig som en behagelig Forandring. Thi om end ikke Skatterne nedsættes strax efter Fallitten,

saa vil ialfald Følgen af Fallitten være den, at ikke yderligere Portioner af deres Andele i Aarets Production berøves dem under Navn af Skat —, at Skatten ikke videre forhøies, men snarere nedsættes.

Det vil have fremgaaet af det Foregaaende, at Tab af Besparelser særegent for private Fallitter ikke ledsager et Lands Fallit. Egentlig hører derfor ikke nærværende Paragraf hjemme i Capitlet om Besparelsers Ødelæggelse, men indtages dog i Mangel af anden Plads.

Ogsaa Byer sees undertiden at fallere. Hvad der foran er sagt om et falleret Land gjælder i det Væsentlige ogsaa om den fallerede By.

§ 241. Hvilken Virkning vil Salg af ældre Objecter have paa de ældre Besparelser?

Naar en gammel Formuesgjenstand er solgt til ny Eier, beror det paa den gamle Formuesgjenstands forrige Eier altsaa paa Sælgeren, hvilken Virkning hans Salg skal faa paa Landets Besparelser. Hvorvidt en Del af disse Besparelser efter hans Salg fremdeles skulle vedblive at existere eller ogsaa gaa tilgrunde, afhænger af hans Dispositioner. At forklare Sammenhængen dermed i alle sine Enkeltheder vilde føre forvidt, paa Grund af de mange Tilfælde som kunne indtræffe. Vi maa forsøge ved nogle Antydninger at give en Ide om Forholdet. Hvis Sælgeren af den gamle Formuesgjenstand benytter det modtagne Guld til at kjøbe fra de Handlende sparede Producter for at lade dem omforme, ville Landets Besparelser forblive uformindskede. Om han for Guldet erhverver sig et andet gammelt Formuesobject som Erstatning for det solgte — exempelvis skiller sig ved et Skib og skaffer sig et Hus —, saa formindsker han selv vistnok ikke Landets Besparelser; men ved denne Handling skyver han Ansvaret fra sig og over paa Husets tidligere Eier, som istedetfor ham kommer til at bestemme om vedkommende Besparelsers Skjæbne. En tredie Fremgangsmaade bliver ofte anvendt bestaaende i, at Sælgeren af det gamle Object benytter det modtagne Guld til at kjøbe fra de Handlendes sparede Producter og fortære dem. Dette betyder, at Landets Besparelser blive formindskede som Følge af det gamle Formuesobjects Salg.

§ 242. Arvingers Fortæring af nedarvede Formuer.

Det hedte i Slutningen af forrige Paragraf, at Sælgeren af et gammelt Object blandt Andet kan benytte de modtagne Penge til at kjøbe

sparede Producter og fortære dem, hvorved de ældre Besparelser lide Formindskelse. Paa denne Maade gaa gamle Formuer ofte tilspilde. Eieren af en saadan Formue dør og efterlader sine Formuesobjecter til Børnene. Enhver af dem faar sig som Arv tildelt en moderat Formue, hvilken han selv maaske holder uformindsket i sin Levetid. Men naar nu ogsaa Besidderne af disse Brøkdele i den oprindelige Formue dø, og Formuesobjecterne efterlades til deres Arvinger, saa falder der paa hver Enkelt af disse sidste paa Grund af deres store Antal saa Lidet, at han hyppig successive realiserer sin Arv og for Guldet kjøber Andres sparede Producter for at fortære dem. Paa Grund af sin ringe Andel i Aarets Production griber han, som det heder, til sin Capital; han opspiser sin Capital. De andre Arvinger gjøre maaske det Samme, og den oprindelige Formue vil en Dag være fuldstændig fortæret. Eller rettere sagt, Arvingerne ville have overladt Formuesobjecterne, hvoraf den oprindelige Formue bestod, til Andre mod Guld i Bytte og for Guldet kjøbt fra Landets sparede Beholdninger, fortæret det Gjenkjøbte og formindsket Beholdningerne med et Kvantum i Værdi svarende til den oprindelige Arveladers Formue.

§ 243. Arveafgift.

I mange Lande maa der betales Skat til Staten af bortdøde Personer Efterladenskaber.

For at sættes istand til at betale denne Extraskat eller Arveafgift, som den almindelig kaldes, maa Arvingerne bortsælge Eiendomme, Værdipapirer og Lignende af Massen. Hvis en Arv har en Værdi af 1 Million, og 10 Procent deraf maa erlægges i Arveafgift, saa sælges der af Boets Eiendele for 100,000 Kroner Penge, hvilke derpaa indbetales i Statskassen til Afgjørelse af Arveskatten udlignet paa Boet.

Der har tidligere i denne Bog været skjelnet mellem gjenkjøbende og ordinære Penge. De førstnævnte tænkes givne fra de Handlende til Producenterne med nære saavelsom fjernere Hjælpere i Bytte for Aarets Production og senere benyttede til hos de Handlende at gjenkjøbe Productionen, Enhver vælgende hvad der passer ham. I Modsætning hertil kaldtes Penge ordinære, naar de anvendtes til alle andre Slags Kjøb. Hvad angaar Penge betalte som Arveafgift, saa stamme disse ikke fra de Handlende i Bytte for Varer fra Aarets Production, men fra Salg af ældre Objecter. Der knytter sig derfor ikke til Arveafgiftspenge nogen Berettigelse til at gjenkjøbe fra Aarets Production.

Disse Arveafgiftspenge ere henviste til at kjøbe fra de sparede ældre Forraad tilhørende de Handlende og Andre.

Arveafgiften anvendes ikke af Staten til Kjøb fra de ældre Forraad i Landet for at omforme Producterne, men til Kjøb af Fødemidler for Hæren eller som Lønninger til Embedsmændene, hvilke strax for Pengene erhverve sig Livsophold, eller til andre lignende Øiemed.

Paalæg af Arveafgift leder derfor til en Formindskelse af Landets ældre Forraad af sparede Producter. Den skiller sig i saa Henseende fra de almindelige Skatter og Tolden, der begge tages fra Aarets Production.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Capitel 1. Producenter og Producter. Side

§ 1. Productionens Inddeling 1
§ 2. Hvorledes er Norges Befolkning beskjæftiget? 1
§ 3. Hvormeget vil det lykkes Norges Befolkning at producere i Løbet af næste Aar? 2
§ 4. Hvad vil Norges Befolkning næste Aar undlade at producere? 2
§ 5. De egentlige Producenter 3
§ 6. Hjælperne 3
§ 7. En Minoritet producerer ikke 4

Capitel 2. Productionens Uddeling til Eierne.

§ 8. Uddelingens Grundtræk 5
§ 9. Guld og Noter 5
§ 10. En Producents Uddeling 6
§ 11. Naar Producenterne have givet Guldet til sine Hjælpere, ville disse indbyrdes foretage en ny Deling 7
§ 12. Uddeling til Embedsmænd 8
§ 13. Uddeling til pensionerede Embedsmænd 9
§ 14. Uddeling til Præsterne 10
§ 15. Uddeling til Jernbaner 10
§ 16. Uddeling til Kunstnere og Digtere 11
§ 17. Uddeling til Eiere af Skibe og til Sømænd 12
§ 18. Uddeling til Eiere af Værdipapirer 13
§ 19. Hvorledes erholde de Handlende sin Part af Productionen? 14
§ 20. I mange Tilfælde foregaar Uddelingen af Productionen uden Mellemkomst af de Handlende og uden Benyttelse af Guld 16
§ 21. Kun den mindre Del af Productionen uddeles paa den Maade, som beskrives i forrige Paragraf 18

Capitel 3. Guld.

§ 22. Hvilke Egenskaber kræves af et Ombytningsmiddel? 18
§ 23. Hvilke Gjenstande besidde de Egenskaber, som kræves af et Ombytningsmiddel? 19
§ 24. Sølv som Ombytningsmiddel 20
§ 25. Guld som Ombytningsmiddel 21

Side

§ 26. Guldmynt ... 23
§ 27. Fordelene ved at lade Staten besørge Udmyntningen ... 24
§ 28. Hvad er Grunden til, at Enhver villig tager Guld i Bytte for sine Præstationer? ... 26
§ 29. Guld som Værdimaaler ... 28
§ 30. Hvormeget Guld kan et Land med 2 Millioner Indvaanere antages at besidde? ... 29
§ 31. Hvormeget Guld behøves ved Fordelingen af næste Aars 700 Millioner Kroner store Production mellem dennes Ejere? ... 30
§ 32. Gjenkjøbende Guld og ordinært Guld ... 31

Capitel 4. Omflytning af Producter.

§ 33. Import ... 33
§ 34. Export ... 33
§ 35. Directe og indirecte Import eller Export ... 33
§ 36. Ombytning af norsk Fisk med Varer fra Tydskland ... 34
§ 37. Udbytning af Guld ... 38
§ 38. Indenlandske Varesendelser ... 38
§ 39. Udenlandske Producter tilhørende Skibsredere med Hjælpere ... 39
§ 40. Hvad foretages med Skibsredernes og deres Hjælperes Andel i Udlandets Production? ... 40
§ 41. Udenlandske Producter tilhørende norske Eiere af udenlandske Actier og Værdipapirer ... 44

Capitel 5. Raastoffe og færdige Varer.

§ 42. Raastoffene maa bearbeides, forinden de kunne consumeres ... 44
§ 43. Gjenkjøb af Raastoffe og Fabrikvarer ... 46
§ 44. Raastoffes Stigning i Værdi ved Bearbeidelse ... 50
§ 45. Haandværkeres Befatning med Raaproducter ... 50

Capitel 6. Productionens Anvendelse.

§ 46. Livsophold ... 51
§ 47. Reiser ... 51
§ 48. Arbeidsredskaber ... 53
§ 49. Hvad menes med Skat og Told? ... 54
§ 50. Hvorledes bliver Skatten og Tolden af det Offentlige opkrævet? ... 55
§ 51. Hvorledes bliver Skatten og Tolden benyttet? ... 56

Capitel 7. Folkemængdens Tiltagen.

§ 52. Grændsen for en Bys Vext ... 58
§ 53. Overbefolkning ... 59

Capitel 8. Besparelser.

§ 54. Hvad menes ved Besparelser? ... 60
§ 55. Omformning ... 62
§ 56. Den Sparende kan personlig lade sine sparede Producter omforme 63

Side

§ 57. Association ... 64
§ 58. Actieselskaber ... 65
§ 59. Erhvervelse af Actier i ældre Selskaber ... 67
§ 60. Omformning foretaget af Laantagere ... 67
§ 61. Udlaan af Actiecapitaler ... 69

Kapitel 9. Luxus.

§ 62. Definition af Luxus ... 71
§ 63. Om Consumenter af Luxusartikler og Personer i lignende Stilling 71
§ 64. Om Producenter af Luxusartikler og Personer i lignende Stilling.. 74
§ 65. Vilde den samlede Production formindskes, om Luxus aftog? ... 75

Capitel 10. Indskud.

§ 66. Om Opbevaring af Mynter og Noter, forinden Banker bleve almindelige ... 76
§ 67. Banker og Indskud ... 77
§ 68. Hvad indskydes? ... 77
§ 69. Indskyderne ... 78
§ 70. Opsigelse og Anfordring ... 79
§ 71. Om Tilbagebetaling af Indskud ... 79
§ 72. Indskuddene blive af Banken udlaante ... 80
§ 73. Rente ... 81
§ 74. Om Indskuds Natur ... 82

Capitel 11. Indtægt.

§ 75. De Producerendes og deres Hjælperes Indtægt ... 84
§ 76. Hvorledes benævnes de forskjellige Slags Indtægt? ... 86
§ 77. De Omformendes Indtægt ... 86
§ 78. Indtægt med socialistisk Anstrøg ... 87
§ 79. Indtægt erhvervet ved Laan fra Udlandet ... 87
§ 80. Indtægt fra Prisstigning ... 88

Capitel 12. Formue.

§ 81. Hvad forstaas ved Formue? ... 90
§ 82. Naturlige Formuesgjenstande ... 90
§ 83. Formuesgjenstande erhvervede gjennem Individernes Besparelser.. 91
§ 84. Formuesgjenstande erhvervede gjennem Skatter ... 93
§ 85. Den norske Formues Udvikling ... 94
§ 86. Formuens Eiere. — Og hvad forstaaes ved secundær Ret? ... 96
§ 87. Kan Guld kaldes Formue? ... 99
§ 88. Ere Indskud i Banker at betragte som Formue? ... 99
§ 89. Ere Værdipapirer at betragte som Formue? ... 101
§ 90. Kunne Banknoter kaldes Formue? ... 102
§ 91. Prisstigning ... 103
§ 92. Formuende Lande i Modsætning til Lande med mindre udviklede Resourcer ... 103

Capitel 13. Nationernes økonomiske Solidaritet.

Side
§ 93. Menneskenes Afhængighed af hverandre 104
§ 94. Isolation 105
§ 95. Verdensproductionen 105
§ 96. Forholde, som influere paa Productionen i en enkelt Egn, ville i sine Virkninger ofte føles ogsaa i fjernere Egne af Jorden..... 106
§ 97. Internationale Besparelser 106

Capitel 14. Ubenyttede Producter.

§ 98. Afvigelser fra den almindelige Regel om Productionens Fordeling 113
§ 99. Hvorledes ere Forraadene af ubenyttede Producter blevne opsamlede?..... 115
§ 100. Overproduction 117
§ 101. De ubenyttede Producter eies fornemmelig af de Handlende og af Fabrikanterne..... 118
§ 102. Enkelte Følger af Overproduction, særlig dens Virkning paa Størrelsen af de gamle Lagre..... 119
§ 103. Underproduction 122
§ 104. Hvorledes hindre de Handlende sine gamle Forraad af opsparede Producter fra at voxe for stærkt? 122
§ 105. Hvorledes reduceres den Del af de ældre Forraad, som bestaar af uafhentede Producter sparede af Befolkningen?..... 129

Capitel 15. Productionens Trivsel.

§ 106. Befolkningens Egenskaber 130
§ 107. Arbeidets Deling 130
§ 108. Communicationer 130
§ 109. Undervisningsanstalter..... 131
§ 110. Arbeidets Beskyttelse..... 131
§ 111. Productionsmidler og Driftscapital 131
§ 112. Ombytningsmidler..... 132
§ 113. Forfædrenes Handlinger 132

Capitel 16. Det indenlandske Arbeides Beskyttelse mod Concurrence udenfra.

§ 114. Jordens Udstykning i Lande 132
§ 115. Til Beskyttelse af det indenlandske Arbeide lægges der mangesteds Hindringer i Veien for Import af udenlandske Varer..... 133
§ 116. Ved hvilke Midler beskyttes det indenlandske Arbeide mod udenlandsk Concurrence? 133
§ 117. Toldens første Virkninger.
A. Bygning af nye Fabrikker 134
B. Hvorfra komme Pengene?..... 135
C. Hvorfra komme Arbeiderne? 136
D. Stigning i Værdien af Landets aarlige Production 138

Side

E. Vil Guldet, der ikke længere behøves til Kjøb af udenlandske Fabrikvarer, nu kunne anvendes til forøget Consum af andre udenlandske Artikler, f. Ex. Colonialvarer? 139
F. Livsfornødenheder fordyres 141
G. Uafhængighed af Udlandet 142
§ 118. Toldens senere Virkninger.
A. Sammenligning mellem de to Perioder 143
B. Tegn paa en for stærk Production af Fabrikvarer begynder at vise sig 143
C. Det næste Skridt vil — hvis det toldbeskyttede Land tilhører en stor Nation — bestaa i begyndende Export af Fabrikvarer 144
D. Reduction i Fabrikationsomkostningerne 144
E. Falde Priserne paa Fabrikvarer i det store toldbeskyttede Land, naar det begynder at exportere? 145
F. Truster 145
G. Hvad tager et toldbeskyttet Land i Bytte for sine exporterede Fabrikvarer? 148
H. Toldbeskyttelse i Lande med liden Befolkning vil neppe gjøre dem til exporterende Lande 153
§ 119. Saa lidet kan et Samfund være, at Toldbeskyttelse inden dets Grændser hører til det Umulige 155
§ 120. Fordele og Ulemper i et stort Land ved høie Toldsatser 156
§ 121. Hvorledes stille Fordelene og Ulemperne af høi Told paa udenlandske Fabrikvarer sig for et lidet Land? 159
§ 122. Told paa Landbrugsproducter 160

Capitel 17. Productionsmidler og Driftscapital.

§ 123. Productionsmidler 162
§ 124. Driftscapital 163
§ 125. Hvilke økonomiske Virkninger har det for et Samfund, at dets rige Mænd udvandre? 164
§ 126. Om Salg til Udlandet af visse Productionsmidler 168

Capitel 18. Laan.

§ 127. Menneskenes Trang til at laane af hverandre 170
§ 128. Laan af Guld 171
§ 129. Forbrugslaan 172
§ 130. Berigelseslaan 173
§ 131. Om Laans Evne til at fremkalde nye Arbeidsgivere i Productionens Tjeneste 173
§ 132. Laan til Bygning af Huse og Kjøb af Huse 178
§ 133. Creditgivning til Butikeiere 180
§ 134. Laan til Grosserere 186
§ 135. Laan til Jorddyrkere 189
§ 136. Laan til Kjøb af Værdipapirer 191
§ 137. Hvem Flere optræde som Laantagere? 192

Side

§ 138. Indskuds Benyttelse ... 193
§ 139. Laan erholdte udenfor Bankerne ... 202
§ 140. Indskuddene holdt sig lave, da det endnu ikke var Skik at udlaane dem ... 204
§ 141. Skal der komme Fart i Indskuddenes Stigning, maa de udlaanes. 206
§ 142. Udtagninger med temporært Fald af Indskuddene til Følge ... 210
§ 143. Bankfallitter foraarsage permanent Nedgang i Indskuddene ... 211
§ 144. Permanent Nedgang i Indskuddene foraarsages ved Udtagninger bestemte til Betaling af Gjæld i Bankerne ... 212
§ 145. Sammenligning mellem Indskuddenes to Perioder ... 213

Capitel 19. Guld; fortsat fra 3die Capital.

§ 146. Om Nødvendigheden af at benytte Ombytningsmidler ... 213
§ 147. Hvorledes erholde Menneskene sit Guld? ... 218
§ 148. Skillemynt ... 220
§ 149. Der findes ikke nok Guldmynt ... 221

Capitel 20. Banknoter.

§ 150. Hvad opnaaes ved Benyttelse af Banknoter? ... 222
§ 151. Banknoters Circulation ... 223
§ 152. Norge fik sin Notebank i 1816 ... 223
§ 153. Hvorledes bleve Noterne satte i Circulation? ... 227
§ 154. Notedepartement og Bankdepartement ... 227
§ 155. Notedepartementets Virksomhed ... 228
§ 156. Bankdepartementets Virksomhed ... 229
§ 157. De saakaldte ufunderede Noter kunne betragtes som et Indskud i Bankdepartementet gjort af Regjeringen, for hvilket Indskud der bør gives Rente til Regjeringen ... 229
§ 158. Bankdepartementets Indtægt ... 230
§ 159. Actiecapitalens Forøgelse ... 231
§ 160. Reservefond ... 233
§ 161. Hvem eier Guldet i Notedepartementets Kjældere? ... 235
§ 162. Bankdepartementets Forhold til Noterne ... 236
§ 163. Noternes Circulation maa ikke hindres ... 238
§ 164. Hvorledes har Bankdepartementet i Notebanken anbragt sine Midler? ... 239
§ 165. Nogle Tal fra Bankdepartementets Aarsopgjør ... 241
§ 166. Noter udstedte uden tilsvarende Guld i Notebankens Kjældere ere ligesaa gode som de øvrige Noter ... 244
§ 167. Noten er ikke noget Ombytningsmiddel; som saadant fungerer alene Guld eller Sølv ... 245
§ 168. Ved Udstedelse af Noter til større Beløb end det funderende Guld forøges Guldets Betalingsevne ... 245
§ 169. Noter udstedte af de private svenske Banker ... 247

Capitel 21. Checken.

Side

§ 170. Hvad er en Check? ... 251
§ 171. Checken benyttes til at foretage Betalinger ... 252
§ 172. Checkens Fundering ... 253
§ 173. Udvexling af Checker ... 253
§ 174. Overflytning af Tilgodehavende ... 254
§ 175. Krydsning af Checker ... 255
§ 176. Checken forøger Guldets Betalingsevne ... 255
§ 177. Gives der Udbetalinger, hvortil fortrinsvis benyttes enten Checker eller Metal eller Noter? ... 258
§ 178. Sammenligning mellem Banknote og Check ... 259
§ 179. Girering ... 261
§ 180. Laan bevilgede af en Bank kunne overføres til Bankernes Indskud 262
§ 181. Ogsaa naar Checken anvendes, maa Indskuddene udlaanes for at opnaa Stigning ... 263
§ 182. Den temporære Nedgang i Indskuddene foranlediget ved deres Tilbagebetaling med Penge undgaaes, naar Indskyderne disponere over Indskuddene ved Check ... 266
§ 183. Permanent Nedgang i Indskuddene foraarsages ved Udtagning bestemt til Betaling af Gjæld i Bankerne, hvad enten Udtageren forlanger Penge fra Banken eller trækker Check paa Banken ... 267
§ 184. Checken gjør Bankernes Indskud noget større, end Indskuddene vilde have været under udelukkende Brug af Penge ... 267

Capitel 22. Banker.

§ 185. Tilbageblik ... 269
§ 186. Productionens og Formuens Vext ... 270
§ 187. Bankerne opmuntre Befolkningen til Sparsommelighed ... 270
§ 188. Bankerne lette Dannelsen af Interessentskaber og Actieselskaber 272
§ 189. Bankerne lette Adgangen til at erholde Laan ... 273
§ 190. Hvad vilde der blevet af Indskuddene, om Banker ikke existerede? ... 276

Capitel 23. Pengemarkedet.

§ 191. Indledning ... 276
§ 192. Fra Renten kan Slutning drages om Pengemarkedets Stilling ... 277
§ 193. Om Aarsagerne til Fluctuationer i Pengemarkedet ... 278
§ 194. Stigende Tilbøilighed hos Befolkningen til at gjøre Forretninger strammer Pengemarkedet ... 278
§ 195. Paa visse Dage i Aaret kan der opstaa extraordinær Trang for Penge ... 279
§ 196. Enkelte Landsdele absorbere til sine Tider store Dele af Landets Pengeforraad ... 280
§ 197. For stærk Import af Varer til Consum strammer Pengemarkedet i det importerende Land ... 281
§ 198. Uaar og deres Virkning paa Pengemarkedet ... 282

Side

§ 199. Indkjøb i Udlandet af Productionsredskaber eller af Materialier til deres Frembringelse og ligesaa Kjøb af udenlandske Værdipapirer kan foranledige Pengeknaphed i det kjøbende Land 284
§ 200. Vil Betaling af Renter og Afdrag paa Statslaan og andre offentlige Laan optagne i Udlandet frembringe Pengeknaphed paa Pengemarkedet i det skyldige Land? 286
§ 201. Kunstig frembragt Pengemangel 287
§ 202. Aftagende Forretningsliv letter Pengemarkedet 287
§ 203. Stærk Export af Varer kan frembringe Overflod paa det exporterende Lands Pengemarked 288
§ 204. Guld fra Udlandet sendt til et andet Land i finansielle Øiemed letter det sidste Lands Pengemarked 289
§ 205. Inddragning af offentlige Laan optagne i Udlandet 289
§ 206. Forhøielse af Renten 291
§ 207. Reserven 292
§ 208. Checken kan lette Pengemarkedet 292
§ 209. Bevirker Inddragning af Laan ved Check, at en Bank med faa Penge i sin Kasse alligevel uden Limit kan fortsætte at udlaane? 294
§ 210. Checken gjør ikke Penge overflødige, men muliggjør alene en Formindskelse af Pengeforraadet 298
§ 211. Hvad gjøres med Pengene, som paa Grund af Checken kunne undværes? 301
§ 212. Føles Forandringer i Størrelsen af Pengeforraadet intensere i et Land med Checker end i et Land uden Checker? 302
§ 213. Bankcreditter 304
§ 214. Vil Stigning i Indskuddene foranledige lettere Pengemarked? Og vil omvendt Formindskelse af Indskuddene stramme Pengemarkedet? 306
§ 215. Overproduction af Guld 307
§ 216. Kan en By eller et District ved sin Export af Guld foranledige Pengemangel andetsteds i Landet? 309
§ 217. Truer Checken Notebankens Guld? 313
§ 218. Panik 313

Capitel 24. Hindringer for Productionen.

§ 219. Mangel paa Capital og Erfaring 314
§ 220. Mangelfuldt offentligt Styre 316
§ 221. Hær og Flaade 318
§ 222. Toldomraader 319
§ 223. Myntomraader 319
§ 224. Uaar 321

Capitel 25. Besparelsers Ødelæggelse.

§ 225. Naturkræfter 324
§ 226. Assurance 325
§ 227. Krig og Oprør 326
§ 228. Uforstand og Uheld 327

Side

§ 229. Forødelse 327
§ 230. Hvad forstaaes ved Fallit? 329
§ 231. Butikeiers Fallit 330
§ 232. Grosserers Fallit 334
§ 233. Fabrikants Fallit 336
§ 234. Fallitter blandt Husejere i Byerne, Bygmestre i Byerne, Landmænd, Eiere af Skibe og Bjergværker 341
§ 235. Speculants Fallit 341
§ 236. En Banks Fallit 343
§ 237. Kan der efter en Banks Fallit paavises Afgang i ældre permanente Objecter og ældre Forraad af Producter? 344
§ 238. Hvorledes gaar det med Indskyderne og Actionærerne i en falleret Bank? 345
§ 239. Fallitters Indflydelse paa Pengemarkedet 349
§ 240. Et Lands Fallit 349
§ 241. Hvilken Virkning vil Salg af ældre Objecter have paa de ældre Besparelser? 351
§ 242. Arvingers Fortæring af nedarvede Formuer 351
§ 243. Arveafgift 352

14 DAY USE
RETURN TO DESK FROM WHICH BORROWED

LOAN DEPT.

This book is due on the last date stamped below, or on the date to which renewed.
Renewed books are subject to immediate recall.

16 Oct '62 WA	
REC'D LD	
SEP 26 1962	

LD 21A–50*m*-3,'62
(C7097s10)476B

General Library
University of California
Berkeley

YC 27011

587244

HD 21
C 3

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY

Forlagstrykkeriet, Klareboderne 3, København K.